

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Barbara C. Sproul

YARATILIŞ MITLERİ

İnsanın ve Evrenin Ortaya Çıkışına Dair
Tüm Dünyadan Mitler

Yaratılış Mitleri
Barbara C. Sproul

büyükparmakkapı sok. no:3/5
beyoğlu, istanbul, türkiye
tel: (90) (212) 230 09 62
faks: (90) (212) 219 42 92
e-posta: hilyayin@hilyayin.com

yaratılış mitleri

insanın ve evrenin ortaya çıkışına dair tüm dünyadan mitler

kitabın özgün adı: **primal myths: creation myths around the world**

yazar: barbara c. sproul

çeviren: ali bucak

yayıma hazırlayan: güneş öztürk

kapak tasarımı: birce yıldız birdinç

iç düzen: nesibe mumcu

baskı: asya basım yayın sanayi tic. ltd. şti.

tevfikbey mah. halkalı cad. no: 162/7

küçükçekmece – istanbul

tel: 0212 693 00 08

sertifika no: 36150

978-975-7638-96-4 (ciltli)

978-975-7638-97-1 (ciltsiz)

1. baskı: hil yayın, haziran 2018

© barbara c. sproul 1979

© hil yayın 2017 türkçe yayım için

bu kitap, harpercollins publishers'ın bir alt markası olan ve eserin yayın haklarının sahibi harperone ile anlaşmalı olarak yayımlanmıştır. tanıtım amacıyla kullanılacak kısa alıntılar dışında hiçbir bölümü hil yayın'ın izni olmaksızın çoğaltılamaz, kullanılamaz.

hil yayın

pandora yayın ve kitap hizmetleri a.ş.'nin yayın markasıdır.

t.c. kültür bakanlığı yayıncı sertifika no: 13371

Barbara C. Sproul

YARATILIŞ MİTLERİ

İnsanın ve Evrenin Ortaya Çıkışına Dair
Tüm Dünyadan Mitler

Çeviren:
ALİ BUCAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
I. AFRİKA MİTLERİ	51
Buşmanlar: Kagn Dünya Düzenini Kuruyor	51
Hotantolar: Üstün Varlık	55
Barotse: Tanrı Gökyüzüne Geri Çekiliyor	56
Yao: Bukalemunun Bulduğu	58
Svahili: İnsanın ve Dünyanın Yaratılışı	59
Buşongo: Bumba Dünyayı Kusuyor	67
Bulu: Zambe'nin İnsanı, Şempanzeyi ve Gorili Yaratması	69
Ngombe: İnsanın Kavgacılığı ve Dünyaya Yayılması	71
Nandi: Tanrı Dünyaya Geldiğinde	72
Dogon: İlk Sözler	74
Mande: Yaratılış	94
Kraçi: Tanrı'nın İnsandan Ayrılışı	105
Fon: Büyük Tanrılar	106
II. YAKIN DOĞU MİTLERİ	107
ANTİK MISIR MİTLERİ	107
Memfis Teolojisi	107
Tanrıların ve Dünyanın Yaratılışının Tarihi	110
Memfisli Ptah'ın Miti	117
Ejderhanın Yenilmesi ve Yaratılış	118
İlk Çağların Lotus Çiçeği Mitinden Tılsımlı Sözler	121
SÜMER, BABİL VE ASUR MİTLERİ	123
Enuma Eliş	123
Ana Tanrıçanın İnsanı Yaratışı	151

Anu Gökleri Yarattığında	154
Kurtçuk ve Diş Ağrısı	155
İnsanın Yaratılışına Dair Farklı Bir Anlatım	156
Eridu Yaratılış Hikâyesi	159
Berosus'a Göre Babillilerde Yaratılış	160
ESKİ VE YENİ AHİT MİTLERİ	163
Tekvin 1-2:3	163
Tekvin 2:4-23	166
Mezmun 33:6-15	168
Mezmun 104	169
Eyüp Kitabı'ndan	172
Mesellerden	176
Yuhanna İncili'nden	178
ZERDÜŞT MİTLERİ	180
İyi Dinin Tefsiri'nden	180
Dünyadan Bahsederken	182
Cömert Ruhla Yıkıcı Ruhun Karışması Üzerine	184
Bilgelik Ruhunun Cevabı	187
GNOSTİK MİTLER	190
Hermes Trismegistus'un Poimandres'inden	190
Mani'ye Göre Yaratılış	194
İSLAM MİTLERİ	201
Kur'an, 41. Sure – Sadeleştirilmiş (Fussilet Suresi)	201
Kur'an, 16. Sure – Bal Arısı (Nahl Suresi)	202
Kur'an-ı Kerim'den	204
III. AVRUPA MİTLERİ	207
ANTİK YUNAN VE ROMA MİTLERİ	207
Pelasgların Yaratılış Miti	207
Hesiodos: Theogonia'dan	209
Hesiodos: İnsanın Beş Çağı	218
Orfik Yaratılış Miti	221
Ovidius: Metamorfozlar'dan	222
KUZEY AVRUPA MİTLERİ	226
En Eski (Tahmini) Kelt İnancı	226
Vala'nın Kehanetinden	228
Kalevala: Vainamöinen'in Doğuşu	231

IV. HİNDİSTAN MİTLERİ	235
HİNDU MİTLERİ	235
Rig-Veda X, xc: İlk İnsanın Kurban Edilişi	235
Rig-Veda X, cxxi: Pracapati (Altın Yumurta)	238
Rig-Veda X, cxxix: Başlangıçta	240
Brahmanalar: Bir Yumurtadan Yaratılış	241
Çandogya Upanişad'dan	244
Kena Upanişad'dan	245
Manu'nun Kanunlarından	246
Vişnu Purana'dan	247
BİR JAİN MİTİ	252
Jinasena: Bir Yaratıcı Yoktur	252
BİR BUDİST MİT	255
Buda: Dünyanın Oluşumu	255
KABİLE MİTLERİ	257
Dhammalar: Dünya veya Gökyüzü Olmadan Önce	257
Miyong: Dünya ile Gökyüzü'nün Ayrılması	258
V. ÇİN VE JAPON MİTLERİ	261
ÇİN MİTLERİ	261
Kaostan Yaratılış	261
Pan Gu Mitinin Dört Değişik Şekli	263
Lao Tzu: Tao Te Ching'den	265
Huai-Nan Tzu: Evrenin Yaratılışı	269
Kuo Hsiang: Doğa ve Yokluk	270
Chou Tun-Yi:	273
Büyük Esasın Sembolünün bir Açıklaması	273
JAPON MİTLERİ	276
Kojiki'den	276
Nihongi'den	277
Ainu: Başlangıçta Dünya Sulu Çamurdu	282
VI. SİBİRYA VE ESKİMO MİTLERİ	285
Tunguzlar: Tanrı Şeytanı Yeniyor	285
Moğollar: Gökten Bir Lama Geldi	286
Alarsk Buryatları: Burkan Gök'ten İndiğinde	287
Altaylar: Tanrı ve İlk İnsan	288
Eskimolar: Yaratılış	289
Çukçi Eskimoları: Yaratıcı, İnsanı ve Hayvanları Yaratıyor	300

VII. KUZEY AMERİKA MİTLERİ	305
Yeşular (Joshua): Xowalaci ve Yardımcısı	305
Salinan: Sel Baskınından Sonra	310
Viyotlar: İnsanın Kökeni	311
Maidu: Başlangıçta	312
Cupeno: Uzayda Asılı Bir Heybe	318
Okanagon: Dünyanın ve İnsanın Kökeni	319
Salış – Sahaptin: Dünyanın ve İnsanın Yapılışı	320
Blood (Kainai): İnsanın Yaratılışı	321
Huronlar: Dünyanın Yapılışı	322
Mandan: İlk Yaratıcı ve Yalnız Adam	326
Nakota (Assiniboiné): İnsanın ve Atların Yaratılışı	332
Çerokiler: Dünyanın Yaratılışı	333
Yuçi: Dünyanın Yaratılışı	335
Dört Apaçi Yaratılış Miti	338
Çirikava Apaçileri: Dünya Yeniyken	338
Beyaz Dağ Apaçileri: Dünya Kuruluyor	339
Lipan Apaçileri: Kızılderililerin Tarzı	342
Hikarila Apaçileri: Başlangıçta Burada Hiçbir Şey Yoktu	345
Hopiler: Ortaya Çıkış	351
Zuni: Yeniliğin Başlangıcı	372
 VIII. ORTA VE GÜNEY AMERİKA MİTLERİ	 377
Kiçe Mayaları: Popol Vuh'tan	377
Mayalar: Tanrı Babamız	390
İnka: Dünyanın Düzenlenişi	395
Yaruro: Yaratılış Efsanesinin Yedi Anlatımı	399
Jivaro: Nuhiño veya Dünya Hikâyesi	403
Munduruku: İnsanlar Dışarı Tırmandı	409
 IX. AVUSTRALYA VE PASİFİK MİTLERİ	 411
Wulamba: Aborijinlerin Kökeni	411
Aranda: Yüce Baba Miti	418
Kakadu: İmberombera ve Wuraka	421
Yami: Dışarı Fırlayanlar	423
Negritolar: Düş Gören İnsanlar	425
Batı Ceram: Hainuwele Miti	426
Melanezya: Dört Yaratılış Miti	430

Banks Adaları: Qat'ın Miti	432
Marshall Adaları: Çok, Çok Uzun Zaman Önce	435
Maiana Adası: Varlıkları Yapmak	437
Dört Maori Kozmolojisi	439
Bir Soyağacı	439
Po	440
Yaratılış	440
Gök ve Dünya	442
Maori: İo'nun Miti	448
Samoa: Tangaroa ve Kaya	450
Üç Tahiti Kozmolojisi	454
Taaroa	454
İç İçe Kabuklar	455
Birçok Şeyi Yatıştırır	456
Tuamotu Adaları: Kozmik İlahi	458
Tuamotu Adaları: Kiho'nun Yaşadığı Yerler	459
Hawaii: Kumulipo (Bir Yaratılış İlahisi)	465
DİZİN	479

ÖNSÖZ

Çoğu kültürde yaratılış mitleri, mevcut gerçekliğin sosyal ve kültürel olduğu kadar, doğal temellerini de anlatan uzun bir mitsel geleneğin sadece giriş kısmını oluşturur. Bu kültürler, kendilerini doğanın geri kalan kısmından ayrı görmedikleri ölçüde, yaratılış mitleri ile sosyokültürel mitleri kesin olarak birbirinden ayırmazlar. Dolayısıyla, bu antolojideki pek çok mit duruma göre kısaltıldı —kendisini takip eden daha tarihsel mitlerden ayrıldı— böylelikle, konu bakımından, varlığın, tanrıların, evrenin ve insanın yaratılışını doğrudan ele alan açık şekilde kozmolojik mitlere daha uygun olmaları sağlandı.

Her durum için en özgün çeviriyi kullanmaya çalıştım —Batılı okuyucu için bir başkası kadar düz veya kolay erişilebilir olmasa bile, kaynağının kültürel ve dini özelliklerini en iyi yansıtan çeviriyi aldım. Çoğunlukla vurgu işaretleri ve dipnotlar genel okuyucu için gerekli olmadığından atıldı fakat bunun yerine her mit, kendi ortamını, tarihini, yazarını ve ana sembollerini kısaca belirten bir giriş yazısıyla birlikte sunuldu.

Tutarlılık sağlamak için, sadece kitap başlıkları italik olarak yazıldı; teker teker mitlerin başlıkları yazılmadı. Kısmen aynı nedenle, fakat netlik açısından da, “Tanrı”, “Kendi-Varlık”, “Kendi-Varlık-Olmayan” ve “Kutsal” terimleri, mutlak gerçekliği ifade ettiklerinde büyük harfle yazıldı. Tanrılar ve prensiplerle ilgili, gerçekliğin sadece kısmi bir yönünü simgeleyen genel terimler küçük harfle yazıldı.

Bu kitap, dünyadaki yaratılış mitlerinin sadece bazılarını içeren bir derlemedir. Tek ciltle sınırlı olmaktan ötürü, en güçlü mitleri seçmeye çalıştım, her dini gelenekten örnek verip konuların veya yaklaşımların tekrarından kaçındım. Yine de umuyorum ki çeşitliliğiyle, bu derleme, dünya dinlerinin kozmolojik ve teolojik düşüncesine bir giriş görevi görecek.

Özellikle minnettar olduklarım arasında, kendi konularına olan tutkularıyla bana da kendi yolumu izlemem için ilham veren öğretmenler var:

Isabel Stevens, David Bailey, Joseph Campbell, Ada Bozeman, Maurice Friedman, Roy Finch, Rudolf Arnheim, Tom Driver, Theodor Gaster gibi. Onların her birinden —verdikleri cevaplardan ziyade sordukları sorulardan— çok şey öğrendim ve onlara teşekkürü bir borç bilirim.

Barbara C. Sproul

New York — Şubat 1979

GİRİŞ

En derin insan soruları yaratılış mitlerini doğuran sorulardır: Biz kimiz? Neden buradayız? Yaşamımızın ve ölümümüzün amacı ne? Dünyadaki yerimizi, zaman ve uzay içinde, nasıl anlamalıyız? Bunlar başlıca değer ve anlam sorularıdır ve olgusal konulardan etkilenmelerine rağmen, kendi içlerinde olgusal sorular değildir. Böyle olmalarından ötürü de ileri sürdükleri konular doğrudan mitler tarafından ele alınır.

Mitler gerçekliğe karşı bu tür tavırları açığa vurur. Onlar bizim gerçekliği, dünyayı ve kendimizi anlayış şeklimizi düzenler. Onlara bilinçli olarak bağlanalım veya bağlanmayalım, etkileri her tarafa yayılmış olarak kalır. Eski Ahit'teki Yaratılış'ın (1-2:3) ilk mitinin gücünü düşünün. Ondaki bilimsel iddialar, modern görüşlere çok açık şekilde ters düştüğünden reddedilebilir ama mitin kendisine ne demeli? Çoğu Batılı, koyu bir Yahudi veya Hristiyan olsun olmasın insanın kutsal olduğunu, Tanrı kulu olduğunu savunmakla, hâlâ bu geleneğin mirasçısı olduğunu gösterir. Aleni inançsızlar, bu iddiadaki samimi dindar dili Tanrı'yı reddederken savuşturur ama gene de iddianın *sonucuna* kıymet verip insanın vazgeçilmez hakları olduğunu (Tanrı tarafından yaratılmışlar gibi) kabul ederler. Buna ilaveten insanın tüm diğer yaratıklardan üstün olduğu ve onun ruhu ve akli ile dünyanın üzerinde, onu idare etme yükümlülüğüne sahip olarak yer aldığı inancını düşünün —bu inanç hâlâ geçerli ve çok güçlüdür. Hatta zamanın düzgün şekilde yedi günlük haftalara ayrılması nosyonu ve bir günün tatil olması da hâlâ yaygınlığını sürdürüyor. Gerçekliğe karşı bu tavırlar hep Yaratılış'ın ilk mitinin parçasıdır. İnsan ister tapınağa, ister kiliseye gitsin, kendini dindar olarak görsün görmesin, bu tavırları gündelik davranışlarına yansıttığı ölçüde, hâlâ derinden Yahudi-Hristiyan'dır.

Fakat belli bir mitin gücünün, mit kavramının kendisinin gücü kadar etkili olması önemli değildir. Esasen, ilk yaratılış mitinin öne sürdüğü iddiaların hepsi teker teker şu ya da bu kesimin saldırısına uğramıştır.

Anlamak zorunda olduğumuz ise şudur: Onlara yeni olgularla karşı çıkılmamıştır; olgular hakkındaki yeni yaklaşımlarla karşı çıkmıştır, yeni mitlerle karşı çıkmıştır.

Mitlere bağımlı olmaktan kaçamayız. Onlarsız, şeylerin ne olduğuna, onlarla ne yapacağımıza veya onlarla nasıl ilişki kuracağımıza karar veremeyiz. Mitlerin sağladığı temel anlayış yapıları, her ne kadar kısmen madde ve içgüdü tarafından belirlense de, gene de özünde gelişigüze'dir çünkü sadece "gerçek" "olgu" dünyasını değil, bizim o dünyayı algılamamızı ve yaşayışımızı da anlatırlar.

Bu bizim kendi "benliğimizi" anlamamız için de geçerlidir. En temel kişisel kimlik sorusuna nasıl yaklaşırız? Dünyayı algılayan ve yaşayan bu "ben" kimdir? İlk olarak, kimliğin vücudun "ben" (vücudumun savunmasının olumladığı ve koruduğu) ile "ben-olmayan" (organ nakli ameliyatlarında olduğu gibi, engellenen, saldırılan, reddedilen) arasında ayrım yapma yeteneğinde kendini gösteren bir fizyolojik gerçeklik olduğunu kabul ederiz. Fakat her ne kadar o derece sağlam bir fiziksel temele oturmuş, içgüdüye o derece yerleşmiş olsa da, kimlik "olgusu" çeşitli şekillerde insanlar tarafından belirlenir. Zekânın gelişmesi ve onun sonucunda gelişen özgürlükle birlikte, insan çevresine cevap vermek ve onunla etkileşmek için saf tepkisel ve fiziksel olanlar dışında yollar inşa eder. "Ben", artık vücutla eşanlamlı değildir. Esasen, bellek ve hayal gücü ile birlikte, zaman bilince girince soru da hemen karmaşıklaşır ve *hangi* vücutla kendimizi özdeşleştirdiğimizi sorarız. Bugünkü mü? Dünkü mü? Perhiz yaparsak bir ay sonra sahip olacağımız vücutla mı? Çocukken sahip olduğumuz vücutla mı? Ve insan, anlamanın yapısal örgüsüne daha çok faktör ekledikçe, kimlik, büyüyerek başka konuları da içermeye başlar. Cins, ırk, meslek, milliyet, yaş, statü ve benzerleri, tüm bu vücutlardaki "ben", kendini sabit ve aslen daha büyük toplumsal gerçekliklere bağlı olarak görmeye başladıkça konuyla ilintili hale gelir. Çoğu zaman bu tür özdeşleşmeler o derece güçlüdür ki, baştaki "ben" eşittir "vücut" demek olanı bastırır. İnsan karmaşık bir "ben"in çeşitli yönleri arasında ayrım yapmaya başlar; kimilerini "üstün benlikler" olarak, diğerlerini "daha aşağıda" görür ve birini ötekinin zararına olacak şekilde öne çıkaran seçimler yapmaya başlar. Savaş zamanlarında görülen budur: İnsanlar sadece fiziksel olarak değil, ulus olarak da, gönülden, "vücut benliklerini" "vatandaş benliklerine" feda ederler.

Kimlik *gerçekte* nerede yatar? Bu durumdaki basit "olgu" dünyasını nasıl anlamalıyız? "Gerçek olgu" bireyin fiziksel otonomisi midir? Bireyin

sadece geçici bir parçası olduğu devletin otonomisi midir? Hem devletlerin hem de onların kuşaklar boyu mensuplarının sadece geçici bileşenler olduğu, evrenin otonomisi midir? Ya da makro evrenden mikro evrene geçerse, gerçeklik bireyin, devletin ve evrenin sadece geçici düzenler olduğu atom veya kuarkın otonomisi midir? Bu konuda bile, bize sunulan çeşitli olguları saptamak ve ardından değerlendirmek için mitlere ihtiyacımız var. “Ben kimim? Toplum ve doğa dünyalarına nasıl uyum sağlıyorum? Nasıl yaşamalıyım?” gibi soruları cevaplandırmak için mitlere ihtiyacımız var.

Değişik kültürlerin bu soruları cevaplandırmak için özel mitleri olsa da, en temel cevapların bulunabileceği yer yaratılış mitleridir. Yaratılış mitleri, mitsel anlatılar içinde sadece en etraflıları ve en geniş anlam sorularına eğilenleri olmakla kalmayıp aynı zamanda en derinlikli olanlarıdır. İlk nedenleri, yani kendi kültürlerinin gerçeklik algısına dair özlere ele alırlar. Onlarda kişiler, insan ve dünya, zaman ve mekan hakkındaki temel anlayışlarını ortaya koyarlar. Ve onlarda kültürler, karmaşık dogmanın ince meselelerine girmeden önce, en doğrudan şekilde, mutlak gerçeklik karşısındaki anlayış ve korkularını, *varlığın* en temel olgusunu ifade ederler.

Kültürlerin kendi yaratılış mitlerini en kutsal saymaları tesadüf değildir çünkü onlar daha sonraki mitlerin üzerinde yükseldiği zemindir. Onlarda grubun üyeleri (ve şimdi dışındakiler de) tüm değer ve anlam yapılarının ana elemanlarını algılayabilir. Çoğu zaman, bu mitlerin açıkça ve bütün olarak ilan ettiği tavırları, biz ancak gizli ve parça parça anlayabiliriz. Küçük çocuğu olan bir ebeveyne bakın, bu tür tavırların neredeyse bilinçsiz olarak iletilildiğini ve alındığını görürsünüz. Bu mitlerden türetilen değerler esas olarak konuşmanın kendisinin de parçası olmuştur. “Bu ne?” diye sorar çocuk. “Ya bu? Nasıl kokar?” Nasıl his verir? Tadı nasıldır?” “Nazik davran” der annesi, “o bir papatya”. “Ve bu bir çamur birikintisi. Dikkat et, bu bir cam parçası”, “ve bak, işte pırl pırl pırl bir gümüş para”. Ve annenin sözleriyle birlikte küçük kız onun ses tonunu duyar ve her ikisinden, tüm bir değer ve anlam yapısının temel taşlarını edinir. Ancak bu şeylerin her birini yerleştirmeyi ve değerlendirmeyi öğrendikten sonra onlar hakkında kararlar verebilir. Ancak ondan sonra neyi koklamanın hoş olacağını, neyin içine atlanıp dalınabileceğini ve neyin kıymetli eşya kutusunda saklanması gerektiğini bilebilir. Gerçeklik karşısındaki bu tür tavırların çoğu ebeveyn tarafından aktarılsa da, diğerleri de geniş çapta kültür tarafından, eğitimle, yasayla, eğlenceyle ve ritüelle aktarılır.

Kendimizinki gibi çeşitlilik içeren ve hızla değişen toplumlarda, farklı ve bazen de birbiriyle çelişen tavırlar aynı anda yaygınlaşabilir. Öyle olsa da, bunlar çoğunlukla yetişkinler ve aynı zamanda çocuklar tarafından, sorgulanmadan, “şeylerin hali” ve “olgular” olarak kabul edilir.

Böylece, ailevi mitlerin aktarılış şekli nedeniyle insan, çoğu zaman onların *aslında* mit olduğunu öğrenemez; kendi görüşüne gömülür ve kendi geleneklerinin tutsağı olur. Kolaylıkla, gerçekliğe karşı takınılan tavırlarla (değerlerin beyanı) gerçekliğin kendisini (olgusal ifadeler) birbirine karıştırır. Kendi mitlerini mit olarak göremediğinden tüm diğer mitlere yanlış der. Tüm mitlerin gerçekliğinin varoluşsal olduğunu ve mutlaka teorik olmasının gerekmediğini anlamaz. Yani, mitlerin etkili oldukları derecede doğru olduğunu unuttur. (Bir bakıma mitler kendini doğuran kehanetlerdir; yaydıkları değerlerle olguların yaratılmasına sebep olurlar. Örneğin başka yaratıklardan üstün olduğumuzu düşünürsek, kendimizi o şekilde kurarız ve onları acımasızca kullanırız. Oysa hayvanlarla kardeş olduğumuzu düşünen topluluklar, onlarla uyum içinde ve onlara saygı duyarak yaşarlar.)

Şartlar değiştikçe ve algılamalar farklılaştıkça (çoğunlukla ekosistem hakkındaki duygularımızda olduğu gibi, eski mit çok başarılı olup yeni bir gerçeklik yarattığında ve ona karşı yeni bir tavrın doğmasına yol açtığında) kültürler sürekli olarak mitlerini revize ederler. Bu uygulama, bu kitapta yer alan mitlerin çoğunda da, kendi modern kültürümüzde de açıkça görülür. Revizyon, eğer belli bir mitin kelimeleri değil de sadece anlamı değiştirilecek olursa şaşılacak derecede kolay gerçekleşir. Örneğin, “insanların eşit yaratıldığına” dair ilk başlarda daha kısıtlı olan inancımız, artık siyahileri ve tüm kadınları da içine alarak geçerliliğini korur. Çok değişmesine rağmen eşitlik “olgusu” hâlâ tartışmasız kabul ediliyor. Anlamla birlikte kelimeler de değiştiğinde, insanlar bunu daha çok tereddütlerle karşılıyor. Bazen aynı gerçekliğe karşı bir süre iki ayrı tavır takınarak yaşıyorlar. Kadınlara karşı doğru davranışın ne olacağı konusunda, örneğin, birbiriyle çelişen görüşlere, yan yana, sadece gazetelerde değil Eski Ahit’in ilk kitabında bile rastlanır. Adem’le Havva miti (Yaratılış 2:4-23, MS yaklaşık 900) ilk kadından, ilk erkeğe bağımlı (ve onun türevi) olarak bahseder, öte yandan dünyanın altı günde yaratılışı miti (Yaratılış 1-2:3, MS yaklaşık 400) cinsleri eşit kökenli olarak anlatır.

Herhangi bir mitin iddialarına harfiyen bağlı kalmak, o hâlde, büyük bir yanıltır çünkü bu, mitin değerlerini bilimin olguları yerine koyar ve en kötü türden bir sofuluğa yol açar. Bu tür bir metne bağlılık, bilincimizi

bütünleştirmek yerine bölen bir inanç gerektirir. Belli mitlerin kendi içinde değerli olduğunu düşünmek, tüm mitlerin dünyadaki değeri açığa çıkarma gücünü baltalar; mitleri anlamı ileten yerine, engelleyen bir hale koyar. Zaman içinde dondurulursa, mitin öğretileri güncel dünyamızdan koparılmış, ilgisiz bir dünyayı anlatmaya başlar; onu benimseyenler de, bu yüzden, moderniteye ve onun gerçek ilerlemesine karşı çıkarlar. Bu tür kör inançlılar, zekâyı, duyguyu ve bunların her ikisindeki samimiyeti kendi itikatlarının güvenliği uğruna feda etmek zorunda kalırlar. Ve bu tür bir metne bağlılık, aslen puta tapıcı bir özellik taşır, hakiki inancın tam tersidir.

Pek çok mite birden bakmak bu tür bir dinsel taşralılığın ve ona eşlik eden dogmatizm tehlikesinin ve yanlış inancın önüne geçer. Esasen, mitler üzerinde düşünmenin faydalarından biri, onları (kendimizinkilerle benzerlik kurarak) *mit* olarak anlamaya başlamamızdır. Mitin kendisindeki gerçekliğe karşı tavır yaratma ve ayınle birlikte, bu tavırları kabul ettirme gücünün bilincine varırız. Harfiyen bağlılığı savunan inançlılar, mitlerinin mit *olduğunu* kabul ederlerse ve onları başka mitlerle karşılaştırırlarsa, onları, zımnen, aslı olmayan şeylermiş gibi ve sadece mitleri kuranların kendi göreceli ve özel durumlarını mutlak ve evrensel bir hayali dünyaya yansıtmalarından ibaretmiş gibi betimlemiş olacaklarından korkarlar. Harfiyen bağlılığı savunan inançsızlar, yani bütün mitleri yanlış diye küçümseme hatasına düşenler de bu zanna (sevinçle) katılırlar. Her iki grup da, çeşitli mitlerin iddiaları bilinirse ve onların anlaşılmadıkları noktalar karşılaştırılırsa, tüm mitlerin yanlış olduğunun düşünüleceğine kanidir. Zaten, her mit farklı iddialar getiriyorsa hepsi birden nasıl doğru olabilir? Eğer bir kültür dünyayı iyi bir Tanrı'nın sulu bir kaostan yaptığını düşünüyorsa, bir başkası bir Tanrılar kalabalığının parça parça yarattığı dünyanın kutsal hakimiyeti için dövüştüğünü söylüyorsa, bir üçüncüsü evreni iyi ve kötü arasındaki kozmik düellonun bir uzantısı olarak canlandırıyor, onları nasıl birbirinden ayırıp tasavvurlarındaki doğruyu bulacağız? Ayrıca, dediklerine göre, eğer her mitin onu benimseyenlerin sosyal, tarihi ve politik konumunu yansıttığına bakarsak, bu da mitlerin doğasının yanlış olduğunun bir başka kanıtıdır.

Fakat her iki grup da hatalıdır. Çünkü, teorik ve varoluşsal doğruyu birbirine karıştırdıkları gibi, her ikisi de, dil farklı olsa da anlamın aynı olabileceğini gözden kaçırmıştır. Elinizdeki yaratılış mitleri derlemesinde, anlayış bakımından temelde bir farklılık görülüyor, daha ziyade, zengin ve değişik bakış açılarıyla ortaya konan bu görüşlerde bir

benzerlik var. Mitler arasındaki karşılaştırmalar, şüphesiz, şeyleri görme şeklinin görene, onun kültürüne ve koşullarına bağlı olduğunu ispat ediyor. Bu açıdan derleme, dogmatizm ve puta tapınmaya karşı faydalı bir sav oluşturuyor. Fakat Budist hikâyede önerildiği gibi, kişi Ay'ı işaret eden parmağını Ay'ın kendisi sanmamalı. Mitlerin insan yapısı olduğunu anlamak, bizi eşit ölçüde, hem kör inançtan hem de kör inançsızlıktan korur. Yaratılış mitlerinin sadece boşluğa yansıtılmış hayaller olmadığını anlayabiliriz. Onlar, daha ziyade, gerçek bir dünyaya verilen cevaplardır ve çeşitli koşullanmış yollardan, kendilerine bağlı olanlar için koşullanmamış bir gerçeklik ortaya çıkarmaya çalışırlar. Bunu fark ettiğimizde, dil çeşitliliğinin ötesine geçip onlardaki ortak anlamı bulabiliriz; dinlerdeki anlaşmazlıkların ötesine geçip onların ortak olarak açıkladıklarını bulabiliriz. Gözümüzü işaret eden parmağımızdan alıp Ay'ın kendisine doğru çevirebiliriz.

Mitsel düşüncelerle parça parça tanışmamızdaki bir sakınca da, onların her birinin —bozuk para veya su birikintileri hakkındaki en özel tavırdan, kadının toplumdaki yeri ve insanın doğadaki rolüyle ilgili en genel düşüncelere kadar— bağlamı dışında öğretilmesi, hatta tartışılmasıdır. Her ne kadar bu tür konular çoğunlukla mitsel kaynaklarından ayrı olarak ele alınsa da, aslında onlar sadece mitlerin içinde doğru olarak anlaşılabilir. Çünkü mitler sadece gerçekliğe karşı gelişigüzel tavırları yansıtmazlar. Gerçekliğin bir bütün olarak algılanmasıyla başlayıp o algı-lamanın ışığında gerçekliğin tüm parçalarının anlaşılması için bütün bir sistem kurarlar.

Mit dinin ayrılmaz bir parçasıdır. Öyle olduğu için de temel bir gerçeklik ortaya koyar ve sonra onun etrafında ve onunla ilişkili bir değerler yapısı inşa eder. Eğer birinin, sözgelimi, tenisi bir “din” haline getirdiğini söylersek, bundan herkes benzer ve dünyevi bir tavırlar düzenini anlayacaktır. Kastedilen, o kişinin tenise hayatı bir önem verdiği ve sonuç olarak tüm seçimlerini onu oynamayı temel alarak yaptığıdır. Yeni arkadaşlarla karşılaştığında onlara oyunları hakkında sorular sorar; bir partiye gitmeye karar vereceğinde, ertesi sabah korta çıktığında formunun nasıl olacağını düşünür. Onu tenise yaklaştıran her şey iyidir, uzaklaştıran her şey kötüdür. Kendinden bahsetmesi istenirse, atletik arkadaşımız hayat hikâyesini tenis açısından anlatır; onu oynamayı ne zaman öğrendiği, kendini nasıl geliştirdiği —bunlar önemli faktörler olur. O gerçekliğe

karşı geçmişini mantıklı, bugününü anlamlı ve geleceğini mümkün hale getiren bir mit, bir tavır yaratır. Hayatını onun temel değeri etrafında kurar.

Tüm bunlardaki sorun elbette ki şudur: Tenis oyunu *mutlak* bir gerçeklik değildir. O büyük ölçüde zinde olmaya, yeteneğe, araç gerece ve benzeri şeylere bağımlıdır ve geçerli bir dini temel olarak çok kısıtlıdır. Onun bir kişinin hayatı için sunduğu anlam da o derece dardır. Vücut sağlığı ve spor arkadaşlığı bakımından bir ölçüde tatmin verse de, geniş kapsamlı konulara uzanmaz. Tenise hayatını adayana, bu yüzden bir “spor delisi” olarak bakarız ve onun sınırlı bir tarzda kendini “tenis oyuncusu” olarak görüp, daha geniş ve derin anlamda bir “insan” olarak görmediğini düşünürüz.

Atletimizin tenis “dini” hakkında ne düşünürsek düşünelim, onun kendi hayatını nasıl kurduğunu ve değerlerini bu oyunun üstün gerçekliği etrafında nasıl belirlediğini anladığımız ölçüde, tüm dinlerin temel yapısını da anlayabiliriz. Tüm dinler bu tür bir üstün gerçeklik kurar ve ardından onun etrafında bütün bir değerler sistemi oluşturur. Atletinkiler gibi sözde dinlerle gerçek olanlar arasındaki fark, *gerçek dinin yapısının temeli olarak bir mutlak gerçeklik ortaya koymasıdır*. Yani din, bizim için öznel bakımdan gerçek ve önemli olanın, temelde nesnel olgu dünyasında da önemli ve gerçek olduğunda ısrarlıdır.

Dini bakış açısını tüm diğerlerinden ayıran budur. O, hem aşkın (tüm yer ve zamanlar için doğru) hem de içkin (şimdi ve burada doğru) bir *mutlak gerçeklik* beyan eder. Bu yüzden onun gerçekliği göreceli değildir, değişen zaman ve yer faktörlerine bağlı değildir. O diğer tüm değerlerin üzerine kurulabileceği bir mutlak değer gerçekliğidir.

Mutlak olabilmek için, bu gerçeklik bir şey ya da varlık olmamalıdır çünkü tüm şeyler ve varlıklar var olmak için birbirine bağımlıdır. Hepsinin bir başlangıcı ve sonu vardır, uzaysal ve zamansal sınırları vardır ve hepsi değişime açıktır. Bu bakımdan, sınırlı oldukları için şeyler göreceli bir gerçekliğe sahiptir, mutlak değil. Mutlak olabilmek için dinin mitleri yardımıyla ortaya koyduğu gerçeklik ebedi olmalıdır (sonlu değil), bağımsız olmalıdır (bağımlı değil), aktif olmalıdır (reaktif değil) ve aynı zamanda da değişmez (sabit) olmalıdır. Ayı ayrı dinler bu gerçekliği değişik yollarla tanımlarlar ve ona ayrı adlar verirler fakat hepsi onun mutlaklığı üzerinde hemfikirdir.

Tüm mitler bu mutlak gerçekliği kabul edip ona göre bir değer yapısı sunarken, yaratılış mitleri bunu diğerlerinden çok daha samimi ve

açık bir tarzda yapar. Sadece yaratılış mitleri bu mutlak gerçekliği ortaya koymayı ve onun tüm diğer görelî gerçekliklerle ilişkisini tanımlamayı birincil görevi sayar. Sadece yaratılış mitleri birincil gerçekliğin üstün değerini baz alarak *tüm* değerlerin temel yapısını kurar. Yaratılış mitleri bunu hem kapsamlı hem de derin sorular sorarak yapmak durumundadır. Her ne kadar bu mitler derinlik bakımından farklı olsalar da, en iyi durumda gerçekliğin *tamamının* zorunlu yapısını ele alırlar: madde, ruh, doğa, toplum ve kültür. *Varlığın*, yani varoluşun en temel olgusunun kökenini ve özelliğini ele alırlar. Bu yüzden Rigveda (MÖ yaklaşık 1200) şöyle başlar:

Ne Varlık ne de Yokluk varken
Ne atmosfer, ne gökkubbe, ne ötesi varken.
O neyi kapsıyordu? Neredeydi? Kim onu koruyordu?
Su muydu o derinlik, akıl sır ermez?
O zaman ne ölüm vardı ne ölümsüzlük,
Geceden veya gündüzden eser yoktu.

Tüm yaratılış mitlerinin soruları bu kadar geniş bir alana yayılmaz. Bazısı sadece, bu evren nasıl oldu, dünya ve gökyüzü nasıl yapıldı veya ülkeler, insanlar ve toplum nasıl şeklini aldı gibi varlığın belli bir örneğinin nasıl ortaya çıktığını sorar. Örneğin Tekvin'deki (MÖ yaklaşık 900) ikinci mit, evrenin kökeniyle pek ilgilenmez ve şöyle başlar:

(2:4) Yüce Tanrı'nın dünyayı ve gökleri yarattığı günde, (5) hiçbir kır bitkisi yokken ve hiçbir kır otu bitmemişken —çünkü Yüce Tanrı henüz dünyaya yağmuru yağdırmamıştı ve toprağı sürececek hiçbir insan yoktu; (6) sadece bir nem bulutu dünyadan havalandı ve toprağın tüm yüzünü suladı— (7) Efendi, sonra, toprağın tozundan insanı yaptı ve ona burun deliklerinden hayat nefesini üfledi; böylece insan bir yaşayan varlık oldu.

Fakat bunun gibi, düşünce *alanı* sınırlı olan mitlerde bile aynı sorgulama *derinliği* görülür. Onlar hâlâ yaratılışla ilgilidir, ölümün hayatla, yok oluşun var oluşla, varlık olmayanın varlıkla ilişkileriyle ilgilidir. Mit, yaratılış konusunu ister en geniş anlamda tüm varlığın, ister en dar anlamda bir özel varlığın kökeni olarak ele alsın, aynı gizeme odaklanır: gerçekliğin özelliği.

Bu bakımdan yaratılış mitleri sadece bilineni ele almaz, hatta bilinmeyen hakkında saptamalar yapmaya da çalışmaz. Onların asıl ilgilendiği, bilinenin *bilinemez olanla* ilişkisidir. Onlar tüm düşüncelerin sınırlarını öteye taşırlar, madde ve fikirler dünyasının en uç noktasına götürürler.

Örneğin, kainatın yaratılışı, varlığın yer ve zamandaki sınırını temsil eder. Onun ötesinde veya ucunda, bilinemeyen başlar. Bu, tanımlanan kainatın büyüklüğünden bağımsız olarak doğrudur. Sonlunun sonsuzla ilişkisi, sonlunun göreceli büyüklüğü ne olursa olsun gizemlidir: Yaratılıştan önce hiçbir şey yoktu, hatta “hiçbir şey” bile terim olarak fazla kesindir. Onunla hâlâ bir şey diyormuş gibi oluruz. (*Alis Harikalar Diyarında* hikâyesinde Kızıl Kral, Alis’e sorar: “Ne görüyorsun?” Alis, “Hiçbir şey” der ve Kızıl Kral ona bir anlamda hayran kalarak şöyle der, “Vay, ne kadar iyi gözlerin var.”) Fakat dinler bundan öteye gider: Onlar “olmayan-bir-hiçbir-şey” düşünürler ve bu *bilinemeyene* odaklanırlar çünkü onun kendisinden akan, bilinen veya bilinmeyen, her şeyin saptanması ve değerli sayılması için bir anahtar olduğuna inanırlar.

Yaratılış mitleri bu dini kaygıyı en açık şekilde belli eder. Onlarda temel olarak şu soru sorulur: Her şey olmadan önce ne vardı, varlığın kaynağı, *zemini* nedir? Burada *zemin* sözcüğünün kullanılması faydalıdır çünkü o varlığın kaynağının bilinemezliğini gösterir. Bu kaynağı mercek altına alıp bilmek için bağımsız bir yerimizin olmadığına işaret eder. Üzerinde durduğunuz zeminin altını görmek istediğinizi düşünün. Onu kazıp tersine çevirirseniz, üzerinde *durmuş olduğunuz* toprak ortaya çıkar fakat kazarken sizi üzerinde tutan toprak değil —o toprak bilinemez, onu üzerinden inceleyeceğiniz bir perspektif yoktur. Dinin, varlığın zeminini tarif etmeye çalıştığında karşılaştığı işte bu tür bir sorundur.

Bu husus Eski Ahit’teki Eyüp Kitabı’nda çok iyi örneklenir. Salgın halindeki talihsizliklerden canını zor kurtaran Eyüp, acısını haklı çıkarmak için Tanrı’ya seslenir. Ona karşı çıkar ve yaptıklarının hesabını vermesini ister. Fakat Tanrı sonunda konuştuğunda Eyüp’ün suçlamalarına cevap vermez. Onun yerine, Eyüp’ün o suçlamaları getirmeye gücü ve hakkı olup olmadığını sorar. Tüm haşmetiyle varlığın kaynağı olarak görünür ve Eyüp’ün her şeyden önce nasıl kendini bu şekilde karşı çıkacak kadar yaratıcıdan bağımsız olarak tanımlayabildiğini bilmek ister. “Kimdir bu düşüncüyü bulandıran, bilmeden söylediği sözlerle? Şimdi hazır et kendini bir adam gibi çünkü ben sana soracağım, sen bana söyleyeceksin. Ben dünyanın temelini kurduğumda sen neredeydin? Söyle bana, eğer anlayış sahibiysen.” Ve Tanrı, sonraki söylevinde Eyüp’ün sırf *olmak* için bile Tanrı’ya gerek duyan bağımlı bir varlık olduğunu kanıtlar. Kendi içinde Eyüp’ün bir sağlamlığı yoktur, üzerinde duracağı Tanrı’ya ait olmayan bir yeri yoktur, bu yüzden karşı çıkışı boştur. Bu tıpkı kendi sözlerimizin

dönüp dilimize karşı konuşmasına benzer, o olmadan sözlerin kendi sesi var mıdır? Sonunda bunu anlayarak Eyüp pişman olur ve toprak ve kül içinde tövbe eder.

Yaratılış mitlerinde varlığın zemini sadece fiziksel değil, aynı zamanda metafizikseledir de. Onlarda bahsedilen zemin maddenin olduğu kadar aklın da kaynağıdır. Hint Kena Upanişad (MÖ 800-400) şöyle sorarak bunu netleştirmeye çalışır:

Aklı uzaklarda gezmeye kim gönderir? Hayatı ilk defa yolculuğuna kim başlatır? Bizi bu kelimeleri sarf etmeye kim zorlar? Göz ve kulağın arkasındaki ruh kimdir? . . .

Onun nasıl açıklanabileceğini bilmiyoruz ve anlayamayız: O bilinenin üstündedir ve o bilinmeyenin üstündedir.

Sonra Upanişad bu “bilinemeyeni” anlatır: “sözle söylenemeyen fakat sayesinde sözün söylendiği” . . . “akılla düşünülemeyen fakat sayesinde aklın düşünebildiği”. . . . “gözle görülemeyen fakat sayesinde gözün görebildiği.” Bu *bilinemeyen*, yani varlığın zemini, yani gerçekliğin yersel ve zamansal sınırı, dinlerin *mutlak* gerçeklik ya da şu an daha iyi bir terim olmadığından “Tanrı” dedikleri şeydir. Bir süre için “Tanrı” sözcüğünün dini kavramlaştırmalarını unuttun ve varlığın bu zeminini düşünün. Bu tamamen tanımla ilgilidir: Herhangi bir sonlu şeyin sınırını düşündüğünüzde ister istemez ona varırsınız. Siz nerden geldiniz? Anneniz ve babanız size hayat verdi. Peki, anneniz babanız? Onlar da kendi anne ve babalarından doğdular ve bu böyle hayvanlara, mikroorganizmalara, sonra kimyasallara, elementlere ve maddeye kadar devam eder. Ya sonra? Yaratılış anına ve “Yaratıcı”ya varır, tabii eğer böyle bir güce isim verilebilecekse. Bütün dinlerin akıl yorarak vardığı son nokta budur. Yaratılmış madde ve zihin evreninin içindeki her şey başka bir şeyden türemiştir ve bu yüzden onun varlığı bağımlı veya görelidir. (Siz varlığınız için ebeveyninize bağımlısınız; sizin fiziksel açıdan “gerçekliğiniz” onlarinkine göredir.) Sadece tüm varlığın *kaynağı*, tüm varlığın zemini olarak duran, kendinden-türemiştir ve bağımsızdır, sadece o gerçeklik mutlaktır.

Ancak, dinler bu mutlak gerçekliği tarif etmekte büyük zorluk çekerler çünkü mutlak bir perspektifleri yoktur. Kutsal olanla evrenin dışında durup yer ve zamanın dünyasını kucaklayamazlar; kaçınılmaz olarak o dünyanın içindedirler. Tıpkı suyun içindeki balık gibi, bir kenara çekilip denizi nesnel olarak tarif edemezler. Dinlerin anlamak için çabaladığı mutlak gerçeklik tüm düşüncenin zemini olduğundan, bilinemez. O her

tür özne-nesne ayrımının ötesinde olduğundan —çünkü tanımı gereği o her ikisinin de zeminidir— somutlaştırılmaz.

Bu problemin bir kısmı da, tüm anlayışımızın kutupsal karşıtlar yardımıyla çalışmasından ileri gelir. Şeyleri, bir çift kutuptan hangisine daha çok, hangisine daha az benzediklerine göre kategorileştiririz. Sanki çok boyutlu bir izgaramız vardır ve onun içinde her kutup bir çizgidir. Uzun-kısa, burada-orada, yüksek-alçak, yaşlı-genç, sert-yumuşak, kırmızı-yeşil, iyi-kötü, madde-zihin, hayat-ölüm, varlık-yokluk ve bunun gibi binlercesi. Şeyleri, bu çizgilerin her birinin üzerinde onları nereye yerleştireceğimize karar verince anlarız; son olarak da onların bütüne nasıl uyduklarını görürüz. Şimdi, bu çiftler içinde en temel olanı varlık-yokluktur, yani varlık terimleriyle belirtilen pozitif ve negatif seçeneklerdir. Tüm kutupsal karşıtlıklarda olduğu gibi bu temel olanın kısımları birbirine ihtiyaç duyar. “Olan”, “olmayan”dan türer; “olmayan”, “olan”dan türer. Hangisi önce geldi o zaman, varlık mı yokluk mu? Hangisi öncedir, tavuk mu yumurta mı?

1. Başlangıçta, aziz dostum, bu dünya sadece Varlık’tı, o sadece bir taneydi, ikincisi yoktu. Elbette bazıları da şunu diyor: “Başlangıçta bu dünya sadece Yokluk’tu, o sadece bir taneydi, ikincisi yoktu ve Yokluk’tan, Varlık yaratıldı.”

2. Fakat doğrusu, aziz dostum, bu nasıl olabilir? dedi o. Yokluk’tan nasıl Varlık yaratılır? Tam tersi, aziz dostum, başlangıçta bu dünya sadece Varlık’tı, o sadece bir taneydi, ikincisi yoktu.

Çandogya Upanişad (MÖ yaklaşık 700) konuyu böyle çözmeye çalışır. Fakat elbette nihayetinde çözüm bundan daha derin olmalıdır. Karşıtlığın herhangi bir parçasını almak onun elinizde kalması demektir. “Yumurta önce geldi!” diye bağırır çocuk, soruyu ilk duyduğunda. “Fakat yumurtayı kim bıraktı?” Böylece gerisin geriye sonsuz bilmeceye dalar.

Tek çözüm kutupsal karşıtlığın zeminini sormaktır. Varlık ve yokluk dediğimizi yaratana ne diyelim? Hem pozitif hem negatifi önceleyen nedir? Böylece yaratılış mitlerinin dili kendisinin ötesine geçerek mutlaklığa varır?

Bazı dinler her şeyin kutsal zeminini pozitif gibi görünen terimlerle ifade eder. Ona Kendi-varlık der ve bu ifadeye, süratle onun hem varlığı hem yokluğu içerdiğini söyleyerek nitelik katmaya çalışır. “Tanrı verir ve Tanrı alır, Tanrı’nın adını övün!” Hem hayat hem ölüm, hem varoluş hem yokoluş, bu güç tarafından kontrol edilir. Ve Rigveda’da denildiği gibi, “O zaman ne Varlık ne Yokluk vardı . . . Sadece O nefes aldı, nefessiz, kendi enerjisiyle.”

Fakat başka dinler de karşıtlığın negatif yanına ağırlık verir ve sonunda *Kendi-Varlık-Olmayan*'ın tüm varlığın ve yokluğun kaynağı olduğunu söyler. Yeni Zelandalı Maorilerin ilahisindeki gibi:

Hiçbir şeyden yaratış,
Hiçbir şeyden artış,
Hiçbir şeyden bolluk,
Artışın gücü,
Yaşayan nefes

Bu iki çözüm de, görüleceği gibi, yanlış anlamaya açık olduğundan, pek çok din, baştaki gerçekliği kutsal Kaos diye tarif ederek pozitif ve negatif nitelemeleri aşmaya çalışmıştır. Bu ilkel türlü yemeğinde, tüm ayrımlar bulanıktır fakat gene de potansiyel olarak vardır; böyle bir Kaos, varlığın gizli gücüdür ama gerçekleşmesi değildir. Onu sadece negatif türden, düzeni yok eden bir kaosla karıştırmamak gerekir. O bir tür mutlu Kaos'tur ve ondan hem düzen hem düzensizlik yapılabilir. O bir kısımıyla çömlek yapıp gerisi gereksiz diye atılan ham kile benzer. Bir bakıma Kaos tamamen pozitifdir: O hepsidir, her şeydir, Varlık'ın bütünüdür çünkü ondan başka hiçbir şey yoktur. Başka ve aynı ölçüde geçerli bir açıdan da, o tamamen negatiftir: O hiçbir şeydir (*şey-değil*) çünkü içsel ayrımları yoktur. Katı ve sıvı, ruh ve madde, iyi ve kötü, ışık ve karanlık —sayesinde gerçekliğin var olduğu tüm karşıtlıkların henüz şekli çizilmemiştir.

Yaratılış, bu Kaos'un, hepsinin olmasa bile, bir kısmının kaynaşıp içsel bölümleri oluşturmasıyla gerçekleşir, tıpkı bir hücrenin iç kütlelerinin onu çekirdek ve madde haline bölmesi gibi, şekillenen ve dolayısıyla kalan şekil almamış kütleden ayırt edilen kütle, sonra onun üzerinde etki yaparak başka ayrımlar üretir ve böylelikle dünyayı yaratır. Burada hangisi mutlak gerçekliktir? Kaos'un kendisi mi? Yoksa onun üzerinde etki yapan Kaos'un çocuğu mu? *Her ikisi de*. Onlar birdir. Belli bir noktada mitler gizemden geri çekilip yaratıcının ve yaratılışın zorunlu ve bozulmaz birliğini doğrularlar. Sonuçta mitler varlık ve yokluğun birbirine bağlı olduğunda ısrarlıdır ve bu ikisinin açıklanamaz aşkınlığını hayret ve şaşkınlık içinde fark edip ona *Kutsal* derler.

Varlık ve yokluğun doğasını bu en derin düzeyde ele alan tüm mitler bu sonuca varır. Öte yandan, teorilerinde daha az iddialı olan diğerleri, bu kutupsal karşıtlığın sadece bir ya da öbür yanıyla işe başlayarak bu meseleden kaçınır. “Varlık önceydi” derler ve hiçbir zaman onun

nereden geldiğini sormazlar ya da aynı kuvvetle “Yokluk önceydi” derler ve Yokluk’un nereden geldiğinden bahsetmezler. Örneğin Memfis’ten (MÖ yaklaşık 1400) Ptah’ın Miti’nin bazı örneklerinde, Tanrılar (varlık güçleri) kaosun sularından (üretken yokluk) doğar. Bununla yokluğun varlıktan önce olduğu mu kastedilmiştir? Hayır çünkü aynı mitin başka örneklerinde Tanrıların bu suları yarattığı söylenir. Bazen tavukla başlar-sınız, bazen yumurtayla. Çoğu zaman her ikisi de vardır ve birbirinden ayırt edilir. Dünyanın her yanında yaratılış mitleri mutlak gerçekliğin bu birincil dini açıklamasını, iki yönlü olarak, varlık ve yokluk biçiminde yapar ve canlandırır. Her tür ebedi Tanrı aynı ölçüde ebedi olan yokluğun kaosunun üzerine uzanarak, onun içindeki dünyanın tüm güçlerini ve gerçekliklerini ayırt eder: Işık karanlıktan, gökyüzü dünyadan, su karadan, iyi kötüden, erkeksi dişiden, madde ruhtan, hayat ölümden, varlık yokluktan ayrılır. Böylece “gerçeklik” dünyası, yani bizim karşıtlar, değişim ve gelişme dünyamız kurulur.

Bütün dinler gerçekliğin bu zorunlu özelliğini, konuyu zaman içine yerleştirerek ve dolayısıyla bir başlangıçtan, bir yaratılış anından bahsederek anlatmaz. Büyük bir Jain öğretmeni olan Jinasena (MS yaklaşık 900), bu modeli tamamen reddeder ve hiçbir zaman bir yaratılışın olmadığını söyler:

Kimi akılsız insanlar dünyayı bir Yaratıcı yaptı diyorlar.

Dünyanın yaratılmış olduğu öğretisi sakıncalıdır ve reddedilmelidir.

Eğer dünyayı Tanrı yarattıysa, o yaratılıştan önce neredeydi? . . .

Tanrı dünyayı hiçbir hammadde olmadan nasıl yarattı?

Eğer önce şunu yaptı, sonra dünyayı yaptı dersiniz, kendinizi sonsuz bir geriye gidişin içinde bulursunuz . . .

Bilin ki dünya yaratılmamıştır, tıpkı zaman gibi, onun başı ve sonu yoktur,

Ve yaşam ve geri kalanından oluşan prensiplere dayanır.

O yaratılmamıştır ve yok edilemez, kendi doğasının zoruyla devam eder.

Budizm de, bugünün bilimindeki bazı kozmolojik teorilere benzer şekilde, evrenin genişleyip daraldığını ve sonsuz bir ritim içinde yokluk haline çözünüp sonra tekrar varlık olarak geliştiğini iddia eder.

Yaratılış teorisi fikrini bu şekilde reddetmekle Jainist ve Budist mitlerin diğerlerinden apayrı bir konuma sürükleneceği sanılsa da, öyle olmaz. Muhakkak ki çoğu mit iddialarını zaman içine yerleştirir ve *mutlak* gerçeklikten *birinci* diye bahseder fakat böyle bir bağlantı şart değildir. Yaratılış mitleri “bilinemeyenle” sadece o *birinci* olduğu için ilgilenmez; o *her zaman* olduğu için ilgilenir.

Bu özellikle karmaşık bir hava verse de aslında sıradan ve basit bir şeydir. Birisiyle yakın arkadaş olmaya başladığınız bir zamanı hatırlayın, birbirinize geçmişinizden söz edersiniz. Annenizi, babanızı, çocukluğunuzu, nerede büyüdüğünüzü, en iyi arkadaşlarınızın kimler olduğunu, neleri başarıp neleri başaramadığınızı, neleri yapmayı sevdiğinizi ve nelerden korktuğunuzu anlatırsınız. Bütün bunları neden söylersiniz? Geçmiş hakkında bilgi vermek için mi? Hayır, ilginç olan geçmiş değil şimdidir. Bu hikâyelerin amacı sizin şu an ne olduğunuzu ortaya koymaktır, pişmiş domatesi, köpekleri, Harry'yi veya dağları ne kadar içten (hikâyede, “ne kadar önceden beri”) sevdiğinizi anlatmaktır. Dünyanın geçmişi ile ilgili mitlerde de bu böyledir. Bu tür yaratılış mitleri, sadece bir kere ve *o zaman* değil, şimdi ve *her zaman* aynı derecede doğru olan özlerin, gerçekliklerin açığa vuruluşudur. Jainler ve Budistler, bu özleri yaratılış için bir zaman sınırı koymadan anlatırlar, birincil gerçekliği zamanın başlangıcına koymazlar. Zamansız olan, ebedi olan, her zaman gerçektir.

“Başlangıç”a konsun veya konmasın, yaratılış mitlerinde hem aşkın hem de içkin bir mutlak gerçeklik beyan edilir —o hem ebedi olarak hem de şu an için doğrudur. Şüphesiz, mitler her şeyin olmasından önce olanı tarif ederken özellikle o mutlağın, yani “Kutsal”ın, aşkın yanından bahsederler. Hatta daha da ileri gidip tanrılar icat ederler. Yani bilinemeyeni bilinenin cinsinden anlatırlar.

Dinler, Kutsal'ı, yani tüm varlığın ve yokluğun zeminini ve tanım gereği mutlak olan sınırsız gerçekliği, nasıl kavradıklarını anlatmak için söz olarak, eldekileri kullanırlar: görelî sözleri. Kutsal'ın pozitif veya görünür yönünü vurgulayan dinler, ona *Tanrı* der ve onun ebedi (mutlak), kendinden-yaratılmış (bağımsız), yaratıcı (aktif olup, reaktif olmayan), her yerde (fiziksel dünyada sınırsız) her şeyi bilen (zihinsel dünyada sınırsız), ve her şeye gücü yeten (enerji ve güç bakımından sınırsız) olduğunu iddia eder. Burada fark edilmesi gereken en önemli şey şudur: Bu tanrılar, elverilen ölçüde, bu gibi görelî terimlerle, pek çok kutupsal karşıtlıktan *önce* düşünülür; onların nitelikleri yoktur. “BEN BENİM” der böyle bir Tanrı Musa'ya. Ancak, bu tür tanımlamalar geliştikçe Tanrı başka ve daha sınırlayıcı özellikler edinir. Varlığın zemini, onun yaratılmış dünya ile ilişkilerini doğru yansıtabilmek için, sonunda insan olarak —insan biçimi verilerek— anlatılır; duruma göre bir erkek (“babamız”) veya bir kadın (“annemiz”) olur, o çok çok yaşlıdır (ebediliğin bir ifadesi) ya da çok gençtir (canlılığın ve gücün ifadesi); çok bilgedir (her şeyi

bilmeyi yansıtır), büyüktür (her şeye gücü yeter), yücedir (üstündür) ve benzerleri.

Böyle bir tanrı tek de olabilir, çok da (ve bu ayrımlar, örneğin Hıristiyanlıktaki teslis gibi, Tanrı'nın içinde de olabilir, çok tanrılı dinlerde olduğu gibi dışında da) ve bunun böyle olması mitin hangi mutlak gerçekliği dile getirmek istediğine bağlıdır. Afrikalı Dinkalar sayısız tanrıya taparlar, ama gene de “Tanrı'nın bir olduğunu” söylerler. Kastettikleri bir tek tanrısal gücün, mutlak gerçekliğin olduğu fakat onun çok değişik yönleriyle algılandığıdır; tıpkı ışığın pek çok değişik renge kırıldığı gibi, bu tamamen bir algı meselesidir. Biz de demokrasinin tabi olduğu kanun gücünden bahsettiğimizde aynı paradoksu ifade ederiz. Tek bir güç vardır, gene de başkan, valiler, belediye başkanları ve vatandaşlar tarafından çok çeşitli biçimlerde ve değişik ölçülerde ifade edilir. Böyle bir anlayış dini olarak ifade edildiğinde, tanrıların sadece *bağımlı* gerçeklikleri olduğu düşünülür, insanlar onları mutlak gerçekliğin sembolleri olarak kabul ettikleri sürece “var” olurlar. Oysa o Kutsal, tanımı gereği vardır ve sadece bir fikir ya da sembol olarak değil, tek mutlak gerçeklik olarak vardır.

İnsanlar genellikle bu önemli noktayı yanlış anlarlar ve mutlak gerçekliğin tüm bu görelî tanımlarını harfiyen yorumlarlar. Örneğin “Tanrı'nın” erkek, yaşlı ve sert olduğunu düşünürler ve böylece sınırlandırılacak olanı sınırlandırıp onun mutlaklığını unuturlar. Bu idolleştirme eğiliminden dolayı bazı dinler Kutsal'ın tüm görelî nitelendirmelerinden sakınır ve onun negatif ve görünmeyen yönünü vurgular. Bu dinler insan biçimciliğe karşı çıkıp Kutsal'ın herhangi bir varlık ya da şey ile çağrışım yapmasını istemezler. Onların mitlerinde “ne o ne öteki” iddiası vardır. Tıpkı Lao Tzu'nun (MÖ yaklaşık 600) dediği gibi:

Bir şey vardır ki karışık şekilde yapılmıştır,
Gök ve dünyadan önce doğmuştur,
Sessiz ve boştur
Yalnız başına durur ve değişmez,

Dönüp dolaşır ama yorulmaz
O dünyanın anası olabilir.
Onun adını bilmiyorum
Bu yüzden ona “yol” diyorum.

Anlatılabilecek yol
Değişmez yol değildir
Verilebilecek ad
Değişmez ad değildir

Dünyanın bütün mitleri onun bu algısından yansımalar taşır. İnkalar'daki Tanrı'nın gizli yüzü; İbraniler'deki Tanrı'nın söylenemez adı gibi; bu fikir her yerde Tanrı'nın görünmez olduğunu ifade etmiştir —hatta Kutsal'ı görelî terimlerle *nitelendiren* dinler bile temeldeki uygunsuzluktan, tariflerinin yanıltıcı sınırlamalarından sürekli bahsederler.

Bunu ister pozitif ister negatif anlamda yapsınlar, yaratılış mitlerinde dinin kabul ettiği mutlak gerçeklik diğer mitlere göre daha bir samimiyetle ortaya konur. Fakat onların tek amacı Kutsal hakkında fikir yürütmek değildir. Onlar sadece varlığın zeminini ele almazlar; devam ederek, bu mutlak gerçekliğin tüm görelî gerçekliklerle ilişkisini, sonsuz ve biline-meyenin, sonlu ve bilinenle ilişkisini de anlatırlar. Mutlağın varlığın her anına, her şeye nüfuz ettiğini söylerler. Thoreau'nun dediği gibi “Sonsuzluğu yaralamadan zamanı öldüremezsiniz. “Dinler sonsuzun, sadece *sonluluk* durumunun bir zemini olmakla kalmayıp o durum vasıtasıyla sonlu olan her şeyin de zemini olduğunu anlamışlardır. Böylece kutsal hem burada hem de her yeredir; o hem şimdi hem her zamandır, hem bunun hem ötekinin temelidir, senin ve benim, hatta varlığın kendisinin de. *Kutsal, aşkın olduğu kadar içkindir de*. Yaratılış mitlerinin ana mesajlarından biri budur.

Dinler mitleri vasıtasıyla, tüm şeylerin —mevcut ve varlığı olan tüm şeylerin— Kutsal'dan pay aldığını savunur, tıpkı güzel şeylerin güzellikten pay aldığı gibi. Mitler, böyle bir dışsal ve mutlak bir gerçekliğin, görelî ve değişen dünyamızda, nasıl bize bağlı olduğunu gösterir ve her insanın ve şeyin mutlak olarak ele alınabileceğini ve sadece kıymet (görelî, değişilebilir değer) değil, saygınlık da (mutlak, değişilemez değer) içerdığını kabul eder.

Biz kendimizi “görelî” olarak —başkalarıyla ve içinde yaşadığımız toplumla ilişkimize göre— düşünmeye çok alışkın olduğumuzdan, bu fikir başta biraz yabancı gelebilir. Genelde kendimizi işlevle tarif ederiz —ebeveyn, çocuk, öğrenci, öğretmen vb.— tüm bu işlevler görelî bir tarzda *gerçekti*, yani tüm bu tarifler belli kriterler karşılandığı zaman doğrudur. Ebeveyn olabilmeniz için bir çocuğunuzun olması gerekir; çocuk olmanız için de ebeveyninizin olması gerekir. Öğretmenler de benzer şekilde öğrencilere ihtiyaç duyarlar ve tam tersi. Diğer görelî nitelendirmeler de aynı ölçüde bağımlı ve zamansaldır. Sizin “uzun” olabilmeniz için “daha kısa” insanların olması, “beyaz” olabilmeniz için “siyahilerin” olması, “dişi” olabilmeniz için “erkeklerin” olması, “yoksul” olabilmeniz için “zenginlerin” olması, “yurttaş” olabilmeniz için “yabancıların” olması

gerekir. Bu terimlerden herhangi birinin anlam taşıyabilmesi için, karşılıklarının da var olması gerekir. Kendi içlerinde, yalıtılmış halde, bu terimler anlamsızdır, mutlak bir geçerlilikleri yoktur. Ve kendini sadece bu tür görelî yollardan tanımlayan, kendine sadece görelî ve bağımlı eder atfetmekle kalır. Hatta, onun üzerine bir fiyat da konulabilir ve bunu hayat sigortasıyla sık sık yaparız da: Eğer ebeveyninden biri ölürse onun yerine 100 bin dolar.

Fakat mit ve ayin yoluyla din, durumun tamamen böyle olmadığını iddia eder. Dinin söylediğine göre, varlığın tüm bu göreceli tarz ve yönlerinde bir *mutlak* yön, benzersiz, bağımsız ve sonsuza dek geçerli bir boyut açığa vurulur. Dinler insanın “kutsal” olduğunu söylerken bunu kasteder: Kıymet kadar saygınlık da içerir. Dinler insanın sadece ebeveyn ve çocuklar olarak *görece* değerli değil, aynı zamanda kendisi olarak *mutlak* şekilde de değerli olduğunu görür; ebeveyninizin bir başka çocuğu olabilirdi ama sizden başka bir tane daha olmazdı.

Benliğin bu mutlak boyutuna çoğu zaman *ruh* adı verilir (veya *jiva* veya *ka* ya da başka bir terim). Sorunlar sadece onun biçimsel doğasını unuttuğumuzda ve onu madde gibi, bir şey gibi, diğer fiziksel organlarımıza ilaveten bir organ gibi düşündüğümüzde ortaya çıkar. Ruh bu şekilde yanlış anlarsak (tıpkı Tanrı’yı yanlış anladığımız gibi) onu bulamadığımızda hayal kırıklığına uğrarız ve onu bir yanılsama olarak reddederiz, dinin bir başka aldatmasıdır bu. Fakat ruh bir şey değildir, o şeydeki bir derinlik boyutudur. Tıpkı bir yargıcın kararındaki adalet veya resimdeki güzellik gibi, ruh da görelî bir şeyde açığa vurulan bir mutlaklık özelliğidir. Ve mitlerin savunduğuna göre, derinlemesine anlaşıldığında, insan dünyanın kutsallığına o şekilde bağlıdır ki, kendindeki kutsallığın bir boyutunu, mutlak bir derinlik boyutunu açığa vurur.

Mitlerin, eğer bilinmeyen konusunda herhangi bir şey söyleyeceklerse, onun aşkın ve içkin yönlerinden bilinen yardımıyla bahsetmek zorunda olduklarını gördük fakat aslında bunu yaparken ne kadar ileri gittiklerini görmedik. Mitler sadece sabit bildirileriden ibaret değildir; onlar inananlar için anlamlı olup, aydınlanmamış olanlara anlamsız gelebilecek resim ve hayallerden ibaret değildir. Onlar, aksine, bütünsel hikâyelerdir, aşına olduğumuz yer ve zamanın dünyasında geçen ve alışılmış detay ve özellikleri yardımıyla alışılmadık ve evrensel doğruları ortaya koyan dramalardır.

Onları okurken en çok dikkatimizi çeken şey, *mitlerin doğruları ifade etmek için sembolleri kullandıklarıdır*. Bu kendi içinde çok garip değildir; tüm diller sembol kullanır. *Arkadaş* kelimesini söyleyip, onu size en yakın kişiye uygularsanız bir sembol kullanmış olursunuz. *Arkadaş* sesi ve onu kağıda yazdığınız harfler birer semboldür, onlar sizin arkadaşınız değil, onun temsilcisidir. Bu sembollerin başarıyla kullanılabilmesi için diğer insanların da bir tür onayı gerekir. Onlar sizin neden bahsettiğinizi bilmelidir, hem sizin atıfta bulunduğunuz kişinin *olgusunu* hem de ona verdiğiniz *değeri* bilmelidir, başka türlü sembolün anlamı kalmaz. En basit düzeyde, arkadaş kelimesi Türkçe bilmeyen biri için hiçbir şey ifade etmez; daha derin düzeyde ise, sevmeyi bilmeyen, bir kişiye o şekilde değer vermeyi sizinle paylaşmayan biri için de gene hiçbir şey ifade etmeyecektir.

Fakat sembollerin anlaşılması her zaman bu kadar kolay değildir. Onlar gösterdiklerine çok daha karmaşık yollardan bağlı olabilirler. Ortak yaşantı ve paylaşılan geçmişe dayanarak, bizler çok geniş bir skalada kavramsal çağrışımlar ediniriz ve bunları dili zenginleştirmek ve şeyler arasındaki daha girift ilişkileri göstermek için kullanırız. Sonunda bu tür ilişkilerin yapılarındaki altta yatan benzerlikleri algılar ve bunlar için mecazlar üretiriz. Örneğin, adaletin “gözü kördür” çünkü o, görmeyen bir insan gibi, zenginlik veya sınıf gibi yüzeysel faktörlerden etkilenmez; bulgularında sadece önüne getirilen argümanları baz alır. Bu gibi mecazlar aynı zamanda onları işitenlerin de bir tür onayını ister. Bu olmazsa onlar düz olarak algılanır ve yanlış anlaşılır. Yanlış olarak işitildiğinde “adaletin gözü kördür” gibi yaygın bir mecaz, adaletin gözleri görmeyen bir canlı sanılmasına yol açabilir.

Mecaz anlaşıldığında bu tür yanlış anlamalar çok açık ve gülünç gelir, gene de insanlar çok sık yanlış anladıklarından mitler hakkında pek çok zihin karışıklığı vardır. Çünkü onları okurken çoğunlukla başka kültürlerle, başka zamanlara ait metinlerle haşır neşir oluruz, onların ait oldukları insanlarla ortak bir geçmişimiz ya da bakışımız yoktur, mitlerin mecazları kolaylıkla düz ifadeler sanılabilir. Bu özellikle dar görüşlülükle, tüm kültürlerin görelî karmaşıklığı sadece bizim kültürümüzün kabul ettiği kriterlere göre tanımlandığında geçerli olur. Örneğin, teknolojiyi toplumun bilgeliğinin tek göstergesi olarak kabul edenler, çoğu zaman ona sahip olanları “ileri” (zeki, rasyonel ve karmaşık) olmayanları “ilkel” (akılsız, irrasyonel ve masum) olarak görürler. Bu değerlendirme standardının evrensel olmayabileceği ve diğer teknolojik olmayan kültürlerin, hayatın

amacını aracından daha çok merak edebileceği akıllarına gelmez. Kimi insanların (bizim gibi “karmaşıkların”) mecazları yaratıcı olarak kullanıp, diğerlerinin (“ilkellerin”) kullanamayacağı sonucuna varmak yanlıştır.

Bu kitaptaki Dogon mitini kaydeden Fransız etnolog Marcel Griaule ile onu anlatan bilge insan Ogotemmeli arasındaki bir tartışmada, Griaule özellikle bu konuyu merak eder. Ogotemmeli, dili ve mecazları kullanmakta ne derece ustadır? Mitini ne derece abratmadan düşünmüştür? Emin olamaz ve Ogotemmeli’nin gökyüzünden indiğini söylediği göksel ambarın basamaklarına kaç hayvanın sığabileceğini sorar. Griaule, binanın genel boyutlarına bakarak, her basamağın bir cubitten¹ daha az genişlikte olduğunu hesaplamıştır, ona çok sayıda büyük hayvanın sığması mümkün değildir. “Bu hayvanların hepsi sadece bir cubit yüksekliğindeki ve derinliğindeki bir basamağa nasıl sığıyorlar?” diye sorar. Ogotemmeli itinayla açıklar “Tüm bunları sözlerle anlatmam gerekti fakat basamakların üzerindeki her şey bir semboldür, sembolik antiloplar, sembolik akbabalar, sembolik sırtlanlar. . . . Bir cubitlik basamağa istediğin kadar sembol koyabilirsin.” Griaule’nin dediği gibi “o ‘sembol’ sözcüğünü bileşik anlamda kullanıyordu, kelimenin tam karşılığı ‘o aşağıdaki dünyanın sözcüğü’ idi.”

Bu, her kültürdeki herkesin Ogotemmeli gibi sembollerin karmaşık kullanımını kavrayabileceği anlamına gelmez. Bizim kendi kültürümüzde bile değişik anlayış düzeyleri vardır. Arabalarının ön paneline onları kazalardan koruması için dini heykelcikler koyanlar konuyu anlayamaz. Ayrıca, inciden kapılarıyla, gökteki bir yerlerde yüzen “cennet” diye bir fiziksel yerin olduğunu sanan da, mutlağın mecazi bir ifadesini, tıpkı bir başka kültürden gelmiş ve bu kavramı harfiyen yorumlamaya çalışan biri gibi yanlış anlamış demektir. Fakat bir fikri, o yanlış anlaşıldı ya da sık sık yanlış anlaşılıyor diye, o haliyle tanımlamak gerekmez. Mitleri gerçekten anlamak istiyorsak dil için kendimize tanıdığımız özgürlüğü, başka zaman, diğer kültürlerle de tanımalıyız. Ve mitleri anlayabilmek için, mutlaka onun mecazlarında hangi çağrışımların yapıldığını ve kullanıldığını görmek gerekir.

Örneğin, Asurlulara ait “İnsanın Yaratılışına Dair Farklı Bir Anlatım” mitinde, ilk baştaki, Anu, Enlil, Şamaş, Ea ve Anunaki’nin —tüm büyük tanrılar— gökte oturup, yaratılışın ilerleyişini tartıştıkları sahnenin sembolik anlamını fark etmezseniz çok az şey ifade eder. Eğer bu Tanrıların

Asurlular için neyi temsil ettiklerini bilerseniz, Anu'nun gökyüzünün gücü, Enlil'in dünya gücü, Şamaş'ın güneş veya ateş, Ea'nın su, Annu-naki'nin kader olduğunu anlarsanız, Asurluların yaratılışı hava, su, ateş, zamanın hep beraber evrildiği bir süreç olarak gördüklerini de anlamaya başlarsınız. Daha sonrasını okuduğunuzda, insanların, öldürülen Tanrıların (büyük yoğun güçler) kanından (öz, hayat gücü) yapıldığını ve amaçlarının yaratıcılarına kutlamalarla hizmet etmek ve dünyanın verimliliğini sağlayıp onu artırmak olduğunu görürsünüz. Bu Asurluların inancıdır —dünyayı yaratan harikulade doğal güçlerin kutlanması, insanlara belli bir görevin yüklenişi ve onların kendilerini yaratan güçlerle temel ilişkisinin algılanışı. Sembollerini anlamak —onların yazarları için ne anlama geldiğini görmek— onları okumaktan ileri gelen karmaşayı giderir ve zaman dışı doğruların, sınırlı ve zamana bağlı ifadelerinden arınmasını sağlar. Ya da daha kesin olmak gerekirse, böyle bir “çeviriyle” bu doğruları bizim, aynı derecede fakat değişik açıdan sınırlı algılamamıza daha çok uyan ifadelerle anlarız.

Bazen bu tür bir yeniden yorumlama, olguların algılanışını da içerir. Kültürler mecazlarını oluşturmak ve değerlerini ifade etmek için olguları, anladıkları şekliyle kullandıklarından, zaman zaman mitleri yazanların bilimsel düzeylerindeki farklılıklar da dikkate alınmalıdır. “Olguların” kullanıcıları için ne anlama geldiği düşünülmeli ve onların yerine eş-değeri modern “olgular” konmalıdır. Örneğin, ilk Tekvin miti Tanrı'nın evreni altı günde yaptığını ve yedincisinde dinlendiğini söyler. İbrani yazarlar burada, bu iddiayı harfiyen öne sürüp altı günlük yaratılışı gerçekten bir “olgu” olarak mı düşünmüşlerdir, yoksa onu sadece sembolik olarak, yani kendi çalışma haftalarına denk düşecek ve böylelikle onu kutsayacakları komple bir süreyi temsilen mi kullanmışlardır, bunu bilmek zordur. (Mitler çoğunlukla olgusal ifadeleri bu şekilde kullanırlar, yaratılışı tarif ederken bilimsel açıdan kapsamlı olmaya pek çalışmazlar.) Fakat bu durumda eğer bu iddiayı harfiyen öne sürdülerse, o zaman onu bugün anlayabilmek için revize edilmesi ve nasıl kelimeleri yeni okuyucuya göre çeviriyorsak onların da aynı şekilde bugünkü (ve hâlâ değişen) bilimsel kozmoloji anlayışına çevrilmesi gerekir. Elbette, bunu yapar ve yaratılışın altı günde değil, milyarlarca yılda gerçekleştiğini söylersek, Tanrı'nın kutsal işiyle kendi sıradan işlerimiz arasında kurulan yapısal benzerliği feda etmiş oluruz. Fakat mitin ana fikri kaybolmaz. Tam tersine, o bize kendi durumumuzda daha çok hitap eder. Mitin bu tür “olgulara” dayandığını düşünmek ve onların harfiyen yorumlanmasını

savunmak, miti bilimle karıştırmak ve konuyu anlamamak demektir. Mitler değer açıklamaya ve anlam beyan etmeye çalışırlar. Bunun için olgulara ihtiyaçları olduğu sürece, bilim onları destekler. İkisini aynı kefeye koymak her ikisinin de niyetini tümünden yanlış anlamaktır.

En çok da, mitin mutlak gerçekliğin göreceli gerçeklikle *nasıl* ilintili olduğunu tarif ettiği yerlerde böyle bir çeviriye gerek duyulur. Yaratılış anının kendisi hemen her zaman oldukça mecazlı anlatılır. “Tanrı dünyayı yarattı” genel bir iddiadır fakat mitler bununla ne demek ister? Böyle bir yaratılışı nasıl canlandırırlar? Ve de bunun ardından gelen yaratılışla yaratıcının ilişkisini nasıl anlarlar?

Mitler nadiren, Taiowa ve sonsuz uzayın (varlık ve yokluk) beraber bulunmasıyla başlayan Hopi Kızılderilileri miti kadar açıksözlü olabiliyor:

İlk dünya Tokpela’ydı [Sonsuz Uzay].

Fakat önce, diyorlar ki, sadece Yaratıcı, Taiowa vardı. Onun dışındaki her şey sonsuz uzaydı. Bir başlangıç ya da son yoktu; zaman, şekil, hayat yoktu. Bu ölçülemez boşluğun başı ve sonu, zamanı, şekli ve hayatı sadece Yaratıcı Taiowa’nın aklındaydı.

Sonra o, sonsuz olan, sonluyu yarattı. O onu görünür kılmak için önce Sotuknang’ı yarattı ve ona şöyle dedi, “Seni, yani kişi olarak ilk gücü ve aracı, benim sonsuz uzaydaki hayatla ilgili planımı uygulaman için yarattım. Ben senin Amcanım, sen benim Yeğenimsin. Şimdi git ve bu evrenleri benim planıma göre birbirleriyle uyum içinde çalışacak şekilde, doğru olarak kur.”

Sotuknang ona emredildiği gibi yaptı. Sonsuz uzaydan katı madde olarak görünür hale gelecek şeyi aldı, ona şekiller verdi.

Sonsuzun sonluyu doğurduğu fikri pek çok mitte vardır fakat bu harikulade olayı hepsi farklı canlandırır. Burada kolayca anlaşılan mecazlar, bilinmeyenden bahsederken bunu en yaygın bilinenin üzerinden yapıyor: Yaratılışı doğum üzerinden anlatıyor. Bu şemada, bir baba gök tanrısı ana dünya tanrıçası —(etken, erkek, “varlık” ve edilgen, dişi, “yokluk”)— beraber yatıp, kutsal ürekenlik aracı olan yağmurla tüm doğal güçleri ve canlıları yaratırlar.

Bu mecaz, çok olanın, iki tane olandan kaynaklanışını kolaylıkla anlattığı gibi, ortada tek bir Tanrı varken bile işe yarar. Böyle durumlarda, kutupsal karşıtlıklar (burada erkek-dişi ikiliğine indirgenmiştir) tek olanda içselleşir. Böylece varlık gücü, açık olarak dişi karakterdeyse, bir ana dünya Tanrıçası kendiliğinden ve bağımsız olarak doğurur, bir eşe ihtiyaç duymaz. Eğer tek Tanrı erkek olarak görülüyorsa, ya ikiliği dışsal hale getirir —düşüncesiyle bir eş yaratır ve canlıları onunla beraber

yapar— ya da ikiliğini içinde tutar ve kendisinin dışı olan “diğer” yönünü kullanır. Bu mitler tamamen aynı prensibi kullanarak, bir idare aracı (görünen varlık) ve yaratılışın hammaddesi ayrımını yapar, daha soyut mitlerde ise baştaki Kaos’un kendi kendine bölündüğü söylenir. Ancak ötekileride kişileştirme olduğundan, mitler daha dramatik ve etkileyicidir. Bazılarında tanrının nasıl kendisinin bir kısmını feda ederek, “vücudunun” bir parçasını keserek ondan dünyayı yaptığı anlatılır. Bazılarında da tanrı dünyayı kusar, dışarı verir ya da bir başka uygun yolla doğurur. Örneğin, Avustralya’nın Aranda mitinde yüce totemik ata insanı koltuk altından doğurur.

Bazı mitler doğurma mecazına daha çok bağlı kalıp, kutsal mastürbasyon örnekleri verirler. “Mısır’ın Dünya Yaratılış Tarihi” mitinde Tanrı Neb-er-tcher’in tüm ikilikleri —görünür ve görünmez, erkek ve kadın, fiziksel ve ruhsal— içinde barındırdığı kabul edilir. Bu yönlerin birbiriyle etkileşimi sonucunda Tanrı, yumruğuyla birleşir, meniye ağzına atar ve onu sözün ve fikrin rahminde üretken hale getirerek, yaratılış olarak dışarı tükürür. Başta bize sadece bir mastürbasyon hikâyesi olarak görünen ve bir davranış modeli olarak kullanılması garip gelen şey, kutsal olur ve onunla neyin kastedildiğini anlamak kaydıyla, bize gerçekliğin doğası hakkında bilgi verir.

Doğumu yaratılışı anlamanın bir yolu olarak kullanan tüm mitler, tanrıları varlığın mutlak zemininin sembolleri olmaya yeterli kılan olağanüstü üretkenliği, varlık gücünün fazlalığını vurgular. Mitlerin sonsuz üretken ana dünya tanrıçasından veya daha açık söylersek, Aborijinlerin Djanggawul mitindeki gibi dev cinsel organlara sahip tanrılardan bahsederken övdüğü hudur. Böylelikle mitler, çok belirsiz ve kavranması zor olan yaratılan-yaratıcı ilişkisinin, çocuk ve ebeveyn ilişkisi olarak anlaşılabilceğini de gösterirler. Bu tür bir mecazi resim kullanmak, sabit yapıyla değişen biçimin karmaşık ilişkisini soyut bir dille anlatmaktan çok daha güçlü bir etki yapar.

Mitler yaratılışı tasvir için başka mecazlar da kullanırlar. Bazen temeldeki varlık-yokluk ikiliğini bir düzen-kaos karşıtlığı cinsinden ele alıp tanrıyı büyük bir idareci olarak görürler. Genellikle iyi olan bu idareci, kaosu (kötülük) zorlu bir iş olarak görür ve tıpkı evini şekle sokmak isteyen herhangi birimiz gibi, temel prensipleri koyarak işe başlar. Şuraya ışık, buraya karanlık; katı maddeler bu yere, sıvılar öbür tarafa; böylece gün ve gece, dünya ve su meydana gelir. Zaman zaman böyle mitlerde kaosun bir parçası —düzen-öncesi üretken bütün değil düzen-sizlik, yani

düzeni yenme tehlikesi taşıyan negatif kısım— korkunç canavar olarak tasvir edilir ve bu ejderha veya yılan, tıpkı porselen dükkanındaki boğa gibi öldürülmeli veya en azından yeterince kontrol altına alınmalıdır. Tüm dünyada, Babililerin Enuma Elish’inde ve Keltlerin en eski inancında, Eyüp Kitabı’nda ve Eski Ahit’in Mezmurlar’ında, Afrika Hotantolarının ve Mandanların mitlerinde, Kuzey Amerika’nın Guron Kızılderilileri mitlerinde, varlık ve düzen prensiplerinin sadık koruyucuları, yokluğun ve kaostun güçleriyle şiddetle savaşıyor ve sonunda onların yenilmesiyle düzen ve hayat kurulabilir.

Gene bir başka mecaz olarak, mitler, yaratılışı zihinsel bir etkinlik olarak ifade ederler. Tıpkı çevremizin görelî düşlerimizden ve planlarımızdan oluştuğu gibi, burada dünya da bir mutlak hayal gücünün ve zekânın ürünü olarak görülür. O düşünmüş, düşünülmüş veya söylenmiştir. Mayaların Popol Vuh’unda (MS yaklaşık 1600) yaratılış şu şekilde anlatılır:

Karanlığın içinde sadece hareketsizlik ve sessizlik vardı, geceydi. Sadece Yaratıcı ve Yapıcı, Tepeu ve Gucumatz, Atalar, suyun içinde ışıqla sarılmıştı Yeşil ve mavi tüylerin altında gizlenmişlerdi ve Gucumatz adı bundan geliyordu. Doğaları gereği büyük bilge rahip ve düşündürdüler. Gökyüzü bu biçimde vardı ve o nedenle Gökyüzünün Kalbi de vardı ve o Tanrı’nın adıydı, ona öyle denirdi.

Sonra söz geldi. Tepeu ve Gucumatz karanlıkta, gecede bir araya geldi ve beraberce konuştular. Sonra konuştular, tartıştılar ve irdelediler; anlaştılar, sözlerini ve düşüncelerini birleştirdiler.

Sonra düşünürken onlara şu açıkça göründü ki, gün doğarken insanın ortaya çıkması gerekiyordu. Sonra yaratılışı planladılar, yani ağaçların ve çalıların yetişmesini, hayatın doğmasını ve insanın yaratılmasını. Böylece yaratılış karanlıkta ve geceleyin, Gökyüzünün Kalbi (Huracan) tarafından planlandı.

Bu gibi mitlerde tanrıların sonsuz güç sahibi olduğu öne sürülür. Onların sadece bir şeyi emretmesi yeter, sonra o olur; onların düşündüğü ve söylediği bir fiziksel gerçeklik olur. Bu açıdan, onların kudreti hem zihinsel hem fizikseldir. (Kur’an’ın Allah için söylediği gibi: Hayat veren de öldüren de O’dur. O, bir işe hükmettiği zaman ona sadece “Ol!” der. Ve o hemen olur.)

Sözlerin gerçekliği nasıl belirlediğini, şeylerin isimlerini öğrenen bir çocuğu düşünürsek daha net anlayabiliriz; ayrıca insanların isimlerini evlendiklerinde veya dini tarikatlara katıldıklarında nasıl değiştirdiğimizi ya da ülkelere bağımsız olduklarında nasıl yeni bir isim icat ettiğimizi düşünürsek onu daha da net anlarız. Yeni kimlikleri, yeni şeyleri, onlara

yeni isimler vererek yaratırız. Tanrılar da isim vererek yaratır —*adam, kadın, ağaç, hayvan*— bu terimler değer, işlev ve kimlik yarattığı gibi, varlık olgusu da yaratır. Hatta tüm varlık dünyasının yaratılışı için bu mecazı kullanmayan mitlerin çoğu bile, onu varlığın özel kısımları için kullanır. Hâlâ, isimlerin çok dikkatle verilmesinde ısrar eder. Kimilerinin de, konuşma ve doğurma güçlerinin ilişkisi gösterilerek, isim vermenin yaratıcı işlevinin altı çizilir. Bunların her ikisi de o derece kutsaldır ki, insanlara onları nasıl kullanacaklarını sadece Tanrı öğretebilir. Örneğin, Hopi mitinde, daha küçük bir Tanrı (Örümcek Kadın) insanı şu ikisi hariç bütün yetenekleriyle birlikte yapar; sadece görünür Tanrı (Sotuknang) onları tamamlayabilir:

“Senin bana emrettiğin gibi ben bu İlk Halk’ı yarattım. Onlar tamamen gelişip güçlendiler; gerektiği şekilde renkleri verildi; canları var; hareket ediyorlar. Fakat konuşamıyorlar. Bu onlarda noksan olan asıl şey. Bu yüzden onlara konuşmayı vermeni istiyorum. Ayrıca akıllı ve üreme gücünü de ver, böylece hayatın tadını çıkarabilsinler ve Yaratıcı’ya şükranlarını iletebilsinler.”

Böylece Sotuknang onlara, farklılıklarını gözeterik her renge ayrı bir dil olacak şekilde, konuşmayı verdi. Onlara akıl ve üreyip çoğalma gücünü verdi.

Ürerken ve konuşurken biz de tanrılar gibi davranırız —varlık ve anlam dünyaları yaratırız— ve bu yüzden onları doğru yapmayı, yaratılışın mutlak prensiplerini gözeterik, öğrenmemiz gerekir.

Çoğu mit bir başka mecaz daha kullanarak yaratılışı şekil verme olarak anlatır. Burada vurgu, zihin madde ikiliğinin fiziksel tarafındadır ve Tanrı bir sanatçı veya usta olarak resmedilir. O, bir miktar görünmeyen hammadde alır, onu belli bir şekle sokar, canlandırır ve ona doğru bir varlık olmanın yolunu öğretir. Pek çok Eskimo ve Kuzey Amerika Kızılderili mitinde, yaratıcı kaotik suların dibinden biraz çamur çıkarır ve onu uzatarak dünya haline getirir, ayrıca dünyanın her yerinde Tanrılar insanı ve hayvanları yapmak için kil veya toprak kullanır. Yaratılıştan bu tarzda bahseden mitler, genellikle dünyayı yaratıcının bir ifadesi olarak görürler. Yapılan şey hâlâ onu yapanın izlerini taşır, bilinen bilinemeyeni açığa çıkarır veya Eski Ahit’te dendiği gibi, “Gökler Tanrı’nın görkemini bildirir, kubbe ise onun el işçiliğini sergiler.”

Mitlerin yaratılışı anlatmakta kullandığı en derin mecazlardan biri de kutsal kurbandır. Burada bir müşfik yüce Tanrı olarak simgelenen mutlak olan, ölerik görelilik dünya haline gelir. Çin miti Pan Gu bunun tipik bir örneğidir:

Dünya, Pan Gu ölene kadar hiçbir zaman tamamlanmış değildi. Sadece onun ölümü kainatı mükemmel yapabiliyordu: Onun kafatasından gökkubbe yapıldı; etinden tarlaların toprakları oldu; kemiklerinden kayalar oldu; kanından nehirler ve denizler yapıldı, saçlarından tüm bitki örtüsü ortaya çıktı. Onun nefesi rüzgârdı; sesinden gök gürültüsü oldu, sağ gözü ay, sol gözü güneş oldu. Tükürüğünden ya da terinden yağmur yapıldı. Vücudundaki parazitlerden insan meydana geldi.

Bu gibi mitlerde varlığın ve yokluğun kutupsal karşıtlıkları tek bir edimle birleşir. Pan Gu, tıpkı dünya gibi, görünür olup hareketlendiğinde ölür ve tanrı olarak, görünmez ve durgun mükemmellik haline döner.

Kurban zengin ve ustalık bir mecazdır çünkü sadece o olguyu değil, yaratılışı anlarken ve ondan fışkıran hayatla yüzleşirken yaşadığımız duyguyu karmaşasını da büyük ölçüde ifade eder. Bir taraftan mecaz, armağan edilmiş var olma durumunu över. Ne de olsa dünya ve onun içindeki tüm hayat bu edimle kutsanmıştır, yani *kurbanla*. *Sacer* (kutsal), *facere* (yapmak). Diğer taraftan, böyle bir kurbandan bahseden mitler bu armağanın büyük bedelini de kabul ederler. “Tanrı” dünya olmak için ölmüştür; mutlağın durgun mükemmelliği, zamansal gerçekliğin hareketli değişimi ve akışı uğruna kaybedilmiştir. Varlığın ve yokluğun zemini, o kutsal ve gizemli birlik, çözünerek akış olmuştur. Artık, yaratılan dünyada biz o birliği sadece onun dualizmi vasıtasıyla, kutupsal karşıtlıklar olan varlık ve yokluk, hayat ve ölüm ve benzerlerinde yaşarız.

Tüm yaratılış mitlerinde bu belirsizlik bir şekilde ifade edilir. Genellikle yaratıcı ve yaratılış arasındaki fark, yani varlığın zemini olan mutlakla ona bağımlı görelî varlıkların (insanlar, şeyler, kuvvetler) arasındaki fark vurgulanır. Çoğu mit, gördüğümüz gibi, mutlağın hâlâ görelinin içinde algılanabilir olduğunu belirtir. Dünyanın eğer doğru anlaşılırsa kutsal olarak yaşanabileceğini gösterir. Öte yandan başka mitler de, yaratılıştan ötürü mükemmeliğin kaybedildiğinin üzerinde durur. Zaman dışı, değişmez ve mutlak gerçekliğin, zaman, değişim ve görelilik tarafından kirletildiğini düşünür. Bu mitler mutlağı görelinin yardımıyla kabul etmenin zorluklarına odaklanır ve takipçilerini zamansal olan her şeyi reddetmeye özendirir.

Bu biraz iyimserle kötümserin farkına benzer: Birincisi bardağın yarısının dolu olmasından mutlu olur, ikincisi onun yarısının boş olmasından yakınır. Çoğu dini sistem bir ölçüde bu tür bir kötümserlik içerir fakat içlerinde çok azı Gnostisizm kadar tümünden umutsuzdur, o yaratılışı neredeyse tamamen (mutlak) gerçekliğin ve mükemmelliğin kaybı

olarak görür. Umut, Gnostik mitlerde mutlakten gelen bir elçi olarak ortaya çıkar; o tüm varlığın nasıl yokluğun etkisiyle sınırlandığını, nasıl tüm hayatın ölüme doğru gittiğini açıklar ve dinleyicileri görünen dünyadan vazgeçip tekrar görünmeyen saflığa dönmeleri konusunda eğitir. Can alıcı noktaya gelmek için pek çok simgesel ifadenin tamamını okumak gerekse de, Mani'nin yaratılış mitinde eşi az bulunan güçte kayıp ve umutsuzluk sahnesi vardır, ki onda Adem (insan türü) görelilik içinde nasıl hapsedildiğini, mutlak ruhunun nasıl vücudunun zamansal maddesi tarafından kapana kısıldığını aniden fark eder. Varlığın ve yokluğun zemininin mükemmelliğine, görünmeyen mutlağa dönme özlemi içinde o, "ağlayıp inledi; göğsünü feci bir şekilde yumrukladı ve şöyle dedi: 'Lanet, lanet olsun benim vücudumu yapana, benim ruhumu zincirleyene ve beni esir eden asilere!'"

Bu noktada mitlerin değer yapılarını nasıl kurduğunu görmeye başlayabiliriz. Önce mitler gerekliliğin doğasını derinden ele alarak onun sınırlarını delerler. Bu sınırları fiziksel olarak (dolayısıyla yersel ve zamansal olarak) anlattıklarında bir "yaratılıştan" bahsederler, sınırları metafizik olarak tanımladıklarında gerçekliğimizin göreliliğini söylerler. Onlara göre, hayatı ve varlığı olan her şey ve onların toplamı sınırlıdır ve kendi karşıtı, yani ölüm, hiçlik ve yokluk tarafından şartlanır. Fiziksel modeli kullanan mitler yaratılışın kaynağı olarak yaratıcıyı görürken, metafizik olarak düşünen mitler, varlığın ve yokluğun zemininin mutlak olduğunu öne sürer. Mitler o tarif edilemeyen ve mutlak zemini şu terimlerle anlatır: Kendi-Varlık (veya Kendi-Yokluk), Kutsal, Bilinemeyen.

Bütün bunları soyut olarak anlamanın ne kadar zor olduğunu fark ettiklerinden, mitler fikirlerini açıklayabilmek için sembol ve mecaz kullanır. Öne sürdükleri fikirleri, insanlar onları anlayabilsin diye zamana yerleştirir, kişileştirir ve canlandırır. Onlar, tıpkı bir çocuğun varlığı için ebeveynine bağımlı olduğu gibi ya da bir sözün gerçekliği için onu söyleyene bağımlı olduğu gibi, bizim göreliliğimizden da onu mutlağa bağımlı görerek bahseder. Bu canlandırmalar vasıtasıyla mitlerin aynı zamanda değer yargıları oluşturduğu da meydana çıkar. Onların Kutsal karşısında hemen hayranlık ve şaşkınlık içinde kaldığını görürüz. Eğer bunun sebebi hâlâ açık değilse, eğer bu temeldeki dini tepkiler dinselilikleri *nedeniyle* hâlâ zor anlaşılıyorsa, dini bir yana koyup kendinizi miti kuranın yerine koyun. Sadece evren ve varlık olgusu hakkında düşünün.

Bu zordur çünkü bunun için şeylere atfedilen tüm görelî değerlerin ötesine geçerek düşünmek gerekir. Fakat büyük düşünün, kendinizi ve üzerinde yaşadığınız yeri ele alın; o kıtayı ve dünyayı (*bu* gerçekliğin sadece boşlukta olduğunu hayal edin!); sonra da güneş sistemini, galaksiyi ve evreni. Tüm bu gerçekliği! Tüm bu maddeyi, enerjiyi ve zihni! Onun sadece *olması* bile şaşılabacak bir şeydir. Ve dinler, değişim evreninin ötesine geçerek onun temelindeki değişmeyen yapıları ele alır. Onlar varlık ve yokluk arasında bir kozmik dans resmeder: Madde birleşir ve parçalanır; güneşler meydana gelir veya patlar; sular yavaş yavaş sertleşerek kara olur veya kara çözünerek su haline gelir; çürüyen ağaçlardan kendi türünden yeni ağaçlar çıkar; kuşaklar dolusu insan doğar ve yerini bir sonrakine bırakır; ve toplumlar, hücre öbekleri gibi, gelişir ve yıkılıp başkalarına dönüşür.

Dinler tüm bu gerçekliğe bakar ve onun harikulade olduğunu düşünürler. Onun *var* olmasını şaşılabacak bir şey olarak görürler. Ve bunu akıllarında tutarak, gerçekliğin her parçasının da *var* olmasını, onun tıpkı bütün gibi oluşup yok olmasını şaşırtıcı bulurlar. Şu yıldız ölüyor, bu ağaç çıkıyor, şu bebek doğuyor. Düşünün bunu! (Burada gene dinin ifadesi olarak mitte, bilimin ifadesi olarak kozmolojinin farkı açıkça görülür. Çoğunlukla bahsettikleri aynı şey olsa da, mitlerin odak noktası değer ve anlamken, bilim olgular üzerinde yoğunlaşır. Hem din hem bilim, evrensel ve tekil yaratılış anlarından söz etse de, sadece din onların harika ve kutsal olduğunu söyler.)

Tüm bunlarda mitler, Kutsal'ın mutlak şekilde gerçek olduğunu ve dünyanın, *zemin*siz olarak algılandığında sadece görelî olarak gerçek olduğunu iddia eder. Fakat derler ki eğer dünyanın mutlak olanda nasıl *zemin bulunduğunu*, varlığın ve yokluğun ebedî akışında Kutsal'ın iç dinamiğinin nasıl yansıdığını anlarsak, o zaman tüm görelî gerçekliklerin mutlak boyutunu görebiliriz. O zaman, tüm göreliliklerin ne şekilde bir mutlak değere sahip olduğunu, nasıl ebedî, doğru ve kutsal olduğunu da anlarız. Bu bizim, şimdi ve buradaki, kendi varlığımız ve durumumuz için de geçerlidir.

Mitlerin gerçekliğin temel karakterini anlatmakta kullandığı mecazların çoğunda, ruh ve madde arasında pek büyük bir ayrımın yapılmadığı açıktır. "Yaratılış" gerçekliğin tamamını içerir, o hem ruhsal hem fizikseldir ve onun mutlak boyutu sadece bir kısmıyla sınırlı değildir. Mitin bizlerde de böyle bir mutlak boyut olduğu iddiası, o halde, sadece zihinimizle ya da zihinle karıştırılan bir "ruhla" sınırlı değildir. Burada zihin

“iyi”, beden “kötü” diye bir varsayım yoktur. Elbette ki mitler gerçekliğin yönlerinin göreliliğini dramatize etmeye çalışırlarken, çoğu zaman maddi şeylerin zamansallığından bahsederler. Derler ki bedenler değişir, bu nedenle nasıl onları mutlak surette ebedi ve gerçek olarak düşünebiliriz? Sadece görelî bir gerçeklik olduğunu bildiğiniz şeyi nasıl bu kadar ciddiye alırsınız? Ondan daha derin olana bakın, gerçekten güvенеbileceğiniz sabit bir şeye bakın. Fakat gerçekten güvенеbileceğimiz o “şey” karşı-fiziksel veya karşı-maddesel değildir, o ilk enerjidir, ham, görünmeyen özdür, belirli varlıkların ve maddi nesnelerin ebedi gizli gücüdür. Her ayrı şey —bir ağaç, örneğin— bu özden ortaya çıkar, nihayetinde tekrar çözünerek ona dönüşür ve sonra bir başkası olarak ortaya çıkar.

Hiç ormanda çok yaşlı ve çürümüş, neredeyse gerçek değilmiş gibi duran bir ağaç gördünüz mü? Bir açıdan baktığınızda o hâlâ bir ağaçtır fakat bir başka açıdan o çevresindeki topraktan ayırt edilemez. O anda varlığın tekrar yokluğa kayışını görmüş olursunuz ve daha yakından baktığınızda, belki şunu da görürsünüz: O zengin ve çürümüş malzemenin içinden yeni bir ağaç, çok küçük ve narin bir filiz çıkıyordur ve o hâlâ tohumuna ve toprağına o derece bağlıdır ki bir filiz olduğu bile zar zor fark ediliyordur. Varlığın bu şekilde yokluktan doğuşu aslında bir mikroskop olmadan algılanamaz fakat daha büyük gerçekliklere baktığınızda —örneğin günlere ya da fırtınalara, hatta binalara— süreci çıplak gözle de seyredebilirsiniz. Ne zaman artık gece değildir? Gün nerede başlar? Bir bina ne zaman sadece bir tuğla yığınının ibaret değildir? Varlığın yokluk üzerinde kurulduğu an hangisidir?

Görelilikten daha da çok geriye çekilerek, yaratılış mitleri aynı soruları gerçekliğin tamamı için sorar; sadece günler için değil, ışığın kendisi için, sadece fırtınalar için değil, hava durumu için; sadece binalar için değil, evren için. Ve onlar hepsinin yaratılışını onun herhangi bir parçasının yaratılışı kadar harikulade bulur.

Eğer zihni ayrı olarak düşünmek istediğimizde ısrarlıysak, o zaman fikirlerin bilinçte fikir olarak nasıl doğduğunu sorabiliriz. Onlar, hangi anda bilinçdışından, hatta daha da derindeki içgüdüden, refleksten ve bedenın kendisinden, fikir olarak ortaya çıkarlar ve nihayetinde teoriye ve tavra dönüşerek diğer maddelere şekil verirler? Bilinçaltından bilinç ne zaman ortaya çıkar? Mitler bu soruyu da sorar ve onlara göre her ikisinin de kaynağı maddeninkinin yanındadır, yani Kutsal’ın mutlağına, “Tanrı’nın” zihninde. Yeni Zelandalı Maori halkının ilahisinde şu söylenir:

Kavramdan artış,
Artıştan düşünce,
Düşünceden hatırlayış,
Hatırlayıştan bilinç,
Bilinçten arzu oldu.

Ve arzudan arzu nesnesi: fikir ve dünyanın gerçekliği.

Fakat mitler bu ayrımı zorunlu bulmazlar; zihni madde zemininden yoksun veya vücudu bilgisiz ve ahmak halde, ruhtan koparılmış olarak düşünmezler. Bunun yerine, birincisi, ikisinin de varlık içinde bir olduğunu; ikincisi, onların, Kutsal'ın daha büyük birliğindeki varlık yokluk ikiliğinin bir parçası olarak, beraberce kutsal olduğunu öne sürerler. Örneğin Hristiyanlık, ruhun olduğu kadar vücudun da dirilişinden bahsederken bunu anlatmaya çalışır. Mutlak, gerçekliğin *tamamının* bir boyutudur, sadece bir parçasının değil. Sadece *dünyevi* olan tüm dinlerde hakir görülür, göreliliği nedeniyle reddedilir. Fakat kastettikleri sadece şudur: gerçekliğimizin bağımlılığını unutmamamız ve değişimin sabit ve ebedi olduğuna dair tüm delilleri gerçekdışı saymamız gerekir. Dünyaya *övgü* de, mutlağın bir yansıması olarak doğru anlaşıldığında, dinin temelinde vardır.

Mitler dünyevi ile dünya arasındaki bu ayrımı netleştirirler. Zamansal olan değişim ve akış aleminin zaman dışı olanın yapısını ve tarzını nasıl açığa çıkardığını örnekleyerek mitler, kendi içinde gündelik ve sıradan görünen her şeyin gerçekte kutsal ve olağandışı olduğunu göstermeye çalışırlar. Esas olarak, görelî ve mutlak olan arasındaki yapısal benzerliklere işaret ederek, her iki alemdeki şeylerin aynı ilişki türlerine dayandığını öne sürerler. Bu zamansal gerçeklik (a), ötekinin (b) karşısında nasıl duruyorsa, bu ebedî gerçeklik (A) de, ötekinin (B) karşısında öyle durur. Bir çocuk (a) ebeveyni (b) için neyse, tüm gerçeklik, tüm madde (A) de, Kaos için, Kutsal (B) için odur. Bir koca (a) karısı (b) ile hangi ilişki içindeyse, gökyüzü (A) de dünya (B) ile aynı ilişki içindedir. Bu mitlerin görelî gerçeklikleri mutlak olanlarla karıştırmak istediği anlamına gelmez. Ebeveyn, Kutsal demek değildir ya da koca, gökyüzü demek değildir, “a” “A” değildir. Bu tür bir karışıklık idolleştirme yaratır ve halis dinin karşıtıdır.

Mitlerin öne sürdüğü, mutlağın yapısının görelinin her tarafına yayıldığıdır: Kutsal, var olmanın *zeminidir*. Ayrıca şunu da söylerler, mutlak olanın tarzları görelî olan için de uygun modellerdir: Onlar ebedidir,

fazlasıyla güçlü ve hayat doludur, sonsuza dek varlık, varoluş ve hayat yaratır. Bu tarzlar sadece tüm varlığın zemini, bizim temelde *olduğumuz* tanımları değildir, onlar aynı zamanda varlığın *amacı* ve ne olmamız gerektiğinin göstergeleri olarak da anlaşılmalıdır. Dünyanın yaşadığı gibi yaşa der mitler; Tanrı gibi ol.

Kutsal'ın varlığın amacı olarak ilan edilmesi, onunla zemin olarak teması kaybettiğimizi varsayar. Neticede, eğer Kutsal, varlığın zeminiyse biz halen mutlağız demektir. Tüm bu yönlendimelere neden ihtiyacımız var? Çünkü biz onu unuttuk, görelî ve bağımlı gerçekliklerle zihnimiz karıştı ve şaşırdık, yanlış bir şekilde zamana bağılı ve yaratılmış dünyaya onun dünyevi yönleriyle bağlandık. Kısacası ve dinî bir dille, “düşük.” Çoğu din şu ya da bu şekilde bu “düşüşten” bahseder. Bazıları onu insanlık durumuna diğerlerinden daha uzak görür ve ondan yaratılış mitlerinde söz etmez, daha sonraki fetih veya macera mitlerinin onu anlatmasını bekler. Fakat ilginç olan, birçok kültürün, düşüşü son derece insanı tanımlayan bir şey olarak görüp, onu hemen yaratılışla birlikte tartışmasıdır.

Batı'da, biz düşüşü Adem ve Hava mitinde canlandırıldığı şekliye yakından tanıyoruz. Orada düşüş, karşıtların yanlış bilgisini gerçek zannetmenin bir sonucu olarak görünür. İyi kötü ikiliği, yani onların kutupsal karşıtlığı, temel odak noktası olur ve Kendi-Varlık'ın birleştirici kutsallığına dair her türlü nosyon kaybolur. Başka geleneklerde de düşüşle ilgili benzer açıklamalar vardır. Mutlaklığın bu kaybını diğerlerinden daha çok vurgulayan Afrika mitleri, düşüşten insanın kendisini doğanın geri kalan kısmından ayırmasının bir sonucu olarak bahseder. İnsan, hayvanların üstüne ve doğa alemindeki uyumun dışına çıkarak kendi zamansal ve özünde kötü olan düzenini ona empoze etmek istemiştir. Böyle yapmakla kutsal düzenin uymunu unutmuş ve mitlerde simgesel olarak anlatıldığı gibi, Tanrı'yı dünyadan uzağa sürmüştür.

Bazı mitler mutlaklıktan düşüşü zamana yerleştirir ve güç ve erdem bakımından inişe geçerek günümüzdeki haline kadar gelen çeşitli insan çağlarından bahsederler. Hesiodos'un İnsanın Beş Çağı, Hopi Kızılderililerinin dört dünya miti ve Hindistan'dan Manu'nun kanunları bu evrensel temanın sadece üç örneğidir. Başka mitler de bir tür yersel hiyerarşi kurarak, göreliyi dünyanın altına, mutlağı ise yukarı göklere koyar (bu mükemmel bir simgedir, çünkü gök hem aşkın hem içkindir, ayrıca hareketleriyle insanı çok etkileyen Güneş'in, Ay'ın ve yıldızların alanıdır.) Bu durumda onların ikisi bir *axis mundi* ile birleşir, bu bir alemden diğerine uzanan büyük bir direk, ip veya sütundur. Düşüşün ardından *axis mundi*

tahrip olur ve alemler arasındaki trafik durur. Böylece, tıpkı Eski Ahit'in Babil Kulesi'nde olduğu gibi mutlak aleme varmak için verilen tüm çabalar ya da Eskimo yaratılış mitindeki gibi Kuzgun'un güçsüzce yukarı uçmak için verdiği çabalar engellenir.

Bu düşüşün sonucunda olan yıkıcıdır: İnsanlar kendilerini sadece görelî, bağımlı ve şartlanmış olarak —yokluğun ve onun getireceği anlamsızlığın sürekli tehdit ettiği varlıklar olarak— algırlarlar. Kendilerini, herhangi bir şekilde, varlığın ve yokluğun ötesindeki Kutsal'ın bir parçası olarak görmekten kopmuşlardır. Dünyayı da aynı şekilde anlarlar. Kökleri mutlak zemininden sökülmiş bir halde; toplumlar devrim için, bireyler ölmek için beklerken, dünya da yok olacağı zamanı bekler. Her şey anlamsız, boş ve özünde gerçekdışıdır. “Tanrı”, günümüzdeki ifadeyle, “ölmüştür.”

Mitler bu yanlış algılamayı düzeltmeye çalışır. Onlar düşüşe karşı bir cevap olurlar ve takipçilerini tekrar sağlam zeminde; geçici olarak varlığını unuttukları, geçmişte ve gelecekte var olan mutlağın üzerinde durmaya sevk ederler. Bu husus, yaratılıştan kurban olarak bahseden bir başka mitte net olarak açıklanır. Rig-Veda'dan (MÖ yaklaşık 1200) alınan bu ilahide, kutsal Kaos'un dörtte biri ölünce durgun bir yokluğa dönüşür ve sonra varlığın dinamik ve görünür dünyası olarak doğar:

Eksiksiz sunulan bu kurbandan
Rig-Veda ve Sama-Veda'lar doğdu,
Ondan vezinler doğdu
Ondan Yajur-Veda doğdu . . .
Brahman onun ağzıydı,
Kolları Prens oldu,
Kasıklarından sıradan insanlar
Ve ayaklarından köleler oldu.
Aklından ay doğdu onun,
Gözünden güneş,
Ağzından İndra ve ateş
Ve nefesinden rüzgâr doğdu.
Göbek deliğinden yükseldi atmosfer,
Kafasından gökyüzü doğdu,
Ayaklarından dünya ve kulağından
Pusulanın ana yönleri doğdu:
Onlar alemleri böyle yaptılar . . .
Tanrılar, kurbanla
Kurban sunmaya kurban sundular.

Kutsal Vedaların kitaplarında simgeleştirilen tüm toplumsal sınıflar (Brahman rahipleri, savaşçı prensler, sıradan insanlar ve köleler), kimi Tanrılaştırılmış olan doğanın tüm kuvvet ve güçleri; kültür ve dinin tümü, hep bu büyük kurbandan doğmuştur. Onun tüm kısımları özde kutsaldır ve tümü mutlak olanla aynı yapıyı taşır.

Babil Tapınak Programı'nda kralın zamansal egemenliği ile Tanrı Mar-duk'un mutlak egemenliği arasındaki bağlantı aynı ölçüde açıktır. Krallığı ile ilişkisi, Marduk'un doğa ile olan ilişkisiyle aynı olan kral, kendini bu bağlamda gördüğünü yeniden doğrular ve kendi devletinin artık doğada görülen mutlak prensiplere göre yönetileceğini söyler. Benzer şekilde bir başka Babil mitinde ("Anu Gökleri Yarattığında") tapınağın evrenle olan yapısal benzerliğinin altı çizilir. Burada gök ve su tanrıları dünyayı ve insanı meydana getirir, sonra da daha küçük tanrıları yapar: Marangoz-luğun, demirciliğin, oymacılığın tanrılarını ve benzerlerini; *tıpkı* tapınağı yapan insanların onu inşa edip, benzer zamansal zanaatçiler kullandığı gibi. Dünyanın her yerindeki mitler, bu algıyı yeniden formüle eder ve o sırada her tür Tanrı ve kahraman zaman ve mekan içine inerek insanları doğru, mutlak varlığın davranış tarzı konusunda eğitir: "Şöyle yürüyün! Şöyle konuşun! Şu şekilde çoğalın! Kendinizi şöyle organize edin! Şunun gibi olun!" Babillilerden Çukçi Eskimo mitlerine kadar her yerde, Tanrılar kişisel ve sosyal varlık için uygun davranış tarzının doğadakiyle aynı olduğunu belirtir. Nasıl doğanın çeşitli yönleri birbiriyle uyumlu ve verimli bir tarzda ilişkili ise, toplumun ve benliğin yönleri de öyle olmalıdır. Tıpkı Lao Tzu'nun (MÖ yaklaşık 600) Tao Te Ching'de açıkladığı gibi:

İnsan kendini dünyaya göre biçimlendirir,
Dünya gökyüzüne göre,
Gökyüzü yola göre,
Ve yol, doğal olarak öyle olana göre.

Eğer mitler, kendi içlerinde göreliliğin tüm yönlerinde mevcut olan bu mutlak biçimi net olarak açıklamazlarsa, bu onların ayindeki kullanı-mında açıkça meydana çıkar. Ayınler mitsel açıklamanın diğer yarısıdır. Mit sadece mutlak gerçeklikten bahsettiği halde, ayin onu görelî ger-çeklik üzerine oturtur. Örneğin, Buşmanların Kagn mitinde, bu belirsiz karakterin pek çok macerası anlatılır. Onun dünyaya nasıl düzen verdiği, kaosun canavarlarını nasıl öldürdüğü, ölüp mucizevi şekilde nasıl yeni-den dirildiği gibi. Buraya kadar tüm söylenenler, Buşmanların kaosa dü-zen getiren ve böylelikle dünyayı yaratan büyük varlık kuvvetinden ne

anladıklarıdır. Böyle bir felsefi bakış açısının, sıradan dünyada yaşayan sıradan insanlarla ilgisini kavrayabilmek için, bu mitin genç adamların inisiye ayinlerinde kullanıldığını bilmek çok önemlidir. Mitin bu halinde, yaşayan varoluşsal bir mecaz, yani ete dair bir mecaz oluşturulur. Onu duyan genç insanlar kendilerini Kagn'ı gördükleri gibi görmeye başlarlar. Onlar da ölünce genç çocuklarının yanına gider, görünüşte ebedi olan grubun sorumlu üyeleri olarak yeniden doğarlar. Karşılaştıkları yerde kaosun canavarlarını öldürür ve anlamlı bir düzen kurarlar.

Ya da “Dışarı Fırlayanların”, yani Formosa sahili açıklarındaki Batel-Tobago adasında yaşayan Endonezya halkına ait yaratılış mitinin ayinsel kullanımına bakalım. Mit adaların ve insanın yaratılışını anlatır ve ilk insanların nasıl sağlam kanolar yapmayı öğrendiklerinden ve böylelikle büyük balıkçılar olduklarından bahseder. Her sene uçan balık festivali zamanında Yamiler balıkları kutsal atalarının yaptığı gibi çağırırlar ve onlara şu şarkıyı söylerler:

İpaptok'tan, insanın fırlayıp çıktığı yerden,
İlk insan denizin düzlüğüne indi.
Balık çağırma töreni yaptı;
Meşale yakıldı: ve balıkların,
Alevlerden gözleri kamaştı.

Yaratılış mitini böyle bir zamanda tekrarlamakla, meşalelerini yapıp balıkları çağırmakla ve kültür kahramanlarının şarkısını söylemekle Yamiler, sadece Tanrılardan yardım almak için onları etkilemeye çalışmıyorlar. Bunları, şekil olarak (aynı davranışları tekrarlamak ve benzer roller benimsemek yoluyla) ve maddi olarak (tarih ve nesiller yoluyla) ilk kahramanlarına bağlı olduklarını görmek için yaparlar. Ayini yapıp miti anlatırlar ve böylelikle kendilerine o an gerçekleşen kendi ebediliklerini hatırlatırlar, her zaman ve bu gece, yani balıkların alevlerden gözleri kamaştığında.

Bu tür ayin mitlerinin amacı bazen yanlış algılanır. Bunların, içinde bulunulan andan kaçmaya, tarihi reddetmeye ve zamansal varoluşu, “Tanrıların alemi” olan mutlağın değişmez boyutu kadar ebedi görmeye yönelik bir çaba olduğu zannedilir. Politika ve ekonominin “gerçek” dünyası acı verecek derecede kusurlu ve değişken iken, gökler ve Tanrılar hakkında düş kurmak ne kadar da mutluluk vericidir! Muhakkak ki tüm kültürlerde bazı insanlar dini bu tür bir kaçış için kötüye kullanır. Fakat dinin amacı bu değildir, mitlerin niyet ettiği bu değildir. Tam tersine,

Yami ve Buşmanlar gibi halklar (ya da Yahudiler Hamursuz Bayramı'nın, Hristiyanlarsa Paskalya'nın hikâyesini anlatırken) zamansal olandan kaçmaya çalışmazlar, onu ciddiye alırlar, onu ebediliğin bir ifadesi olarak derinlemesine anlamaya çalışırlar. Onlar anlık olanı zamanın üzerinde temellendirmeye ve *şimdideki* içkinliğin nasıl *her zamandaki* aşkın gerçekliği ifade ettiğini anlamaya çalışırlar.

Çok sayıda ve çeşitli yaratılış mitleri karşılaştırıldığında, onların bahsettiği kökenlerin sadece tarihi ve *prototipik* değeri için değil, aynı zamanda dini ve *arketipik* değeri için de önemli olduğu açıkça görülür. Aradaki fark incelikli fakat hayatidir. Prototipler zaman içindeki edimler veya olaylardır ve tarih boyunca etkili olmuşlardır. Onlar o derece şekil vericidir ki, insanların hayatlarını değiştirirler ve sonraki nesilleri de etkilemeye devam ederler. Prototiplerdeki edimler tekrar edildiğinde, bunun sebebi, onun bir defa etkili olmuş olması ve insanların da tekrar öyle olacağını ummalandır. Ve prototiplerin yıllık kutlamaları yapıldığında bu, nostalji ile, insanların kendi durumlarını değiştireni hatırlaması ve onurlandırması içindir. Prototipler sadece etkiledikleri, dünyanın doğrudan mirasçıları için anlamlıdır. Öte yandan arketiplerin evrensel bir geçerliliği vardır. Ve ister zaman içinde olsunlar, ister olmasınlar, insanların değer verdiği onların tarihselliği değil, zaman dışı oluşlarıdır. Arketip biçimi açığa çıkarır ve tanımlar, şu ana ait bir doğrunun mutlak ve ebedi bir doğruyla aynı yapıyı ve anlamı taşıdığını gösterir. Prototip bir kere doğru çıkmıştır ve gene öyle çıkabilir; arketip her zaman doğrudur.

Böyle bir ayırım dinler için zorunludur. Yaratılışı ele alırken gördüğümüz gibi, mitler sık sık arketiplerden, prototip terimleriyle bahsederler. Gerçekliğin mutlak özelliğini, ilk ve özgün olan diye açıklarlar. Fakat onların ne demek istediğini tam olarak anlayabilmek için, “ilk” ile “her zamanı” kastettiklerini fark etmek gerekir. Adem bizim için önemlidir, çünkü o esas insanı (bir arketip) temsil eder, sadece ilk insanı (prototip) değil. Onun “ilk günahı” böylece bizim olur; o insanlık durumunun özünde vardır. Böyle bir günahı sadece zamanla miras almayız, genetik olarak alırız, tıpkı bir tür hastalığa yakalanmaya ya da piyano çalmaya yatkınlık gibi. İnsanlığımızı miras aldığımız ölçüde onu da alırız, biçimi vasıtasıyla alırız. Benzer şekilde Yahudiler Hamursuz Bayramı'nı sadece, özgür insanlar olarak faydasını miras aldıkları prototipik kurtuluşu anlattığı için kutlamazlar. Dini açıdan bakıldığında bunu kutlama nedenleri, tüm insanların (şimdi ve sonra; her zaman) arketipik olarak esaretten (Mısırlılara veya herhangi bir zalime karşı) kurtuluşunun bir simgesi olmasıdır.

Yaratılış mitleri çoğu zaman olaylardan prototipik olarak bahsetse de, onların asıl önem verdiği konu, demek ki, olayları arketipik olarak görmektir. Bu dünyanın “yaratılışı” için olduğu kadar bireyin “kökeni” ve durumu için de doğrudur. Mitler zamansal sınırlardan bahsederler çünkü bu, dolaylı olsa da tanımları saptamak için basit bir yoldur. Sınırlar sadece negatif tarzda söylenmiş tanımlardır. Doğduğumuzu ve öleceğimizi söylemek, bir bakıma ikisinin arasında uzanan hayatın zamansal ve bağımlı olduğunu söylemenin bir yoludur. Az çok yanıltıcı olan bu sınırla tanımlama, Batı’nın “tarihsel” dinleri tarafından bile kullanılır, her ne kadar tarihsel olaylarla ilk planda onların zaman dışı doğruları için ilgilense de. Hristiyanların iddiasına göre İsa mezarından kalkar ve *her zaman* kendi göreliliğini aşar, hem şimdi hem de ilk Paskalya’da. Ve İslam için Allah, ışıķı olağanüstü bir şekilde her gün yaratır, sadece yaratılışın ilk gününde değıl.

Yaratılış mitlerinde anlatılan arketipik başlangıçlar mutlak ve zorunludur. Onların doğruları her zaman geçerlidir. Biz tarihsel ve çizgisel düşünmeye, yani geçmişİ “oraya geriye” koymaya o kadar alışkınızdır ki bu nosyonu hemen kavramamız biraz zordur. Fakat zamanı ilerleyen, hayali bir çizgide yürüyen bir şey olarak değıl de, mevsimler gibi çevrimsel bir şey olarak düşünürsek, o kadar da anlaşılmaz değıldir. Ayrıca geçmişİ “derinlerde”, çekirdeğın içindeki bir şey olarak, tıpkı bir ağacın büyümesindeki ilk halka gibi görürsek, gene daha kolay anlaşılır.

Yaratılış mitlerinin bizim bu gibi özleri bilmemizi yansıtmak ve ifade etmek istemesi, bazen hatalı tarihçeye, yani “gerçekte” olanın sonradan başka türlü yazılmasına yol açar. Eğer güncel bir mittten bahsedecek olursak, Bağımsızlık Bildirgesi der ki, bize yaratıcımız tarafından muhtemelen başlangıçta vazgeçilemez haklar verildi. Fakat o ne zamandı? İlk insanlar “haklarının” mutlak olduğunu altıncı günde mi anladılar? Sonradan Eski Ahit zamanında mı anladılar? Onlar ne zaman fark edildi, Ortaçağ’da mı, hatta bildirgeyi yazanların kaçtığı Avrupa’da mı? Elbette hayır, sadece mitin ifadesi daha güçlü olsun diye bu hakların açıklaması böyle tarihi terimlerle yapılmıştır. Bu tür mitsel tarihin “olgusal” özelliğı değıldir konu. Burada olan, kişisel özgürlüğün insanlık durumuyla ilgili bir pozitif yargının zorunlu ve mutlak olarak algılanıp, mitolojide sanki başlangıçta, zamansızlık içinde yapılmış gibi ifade edilmesidir. 18. yüzyıla ait bir değıer yargısı mutlak doğru olarak kabul edilmiştir; zamansal bir yapıya aktarılmış, *her zaman* doğru diye ifade edilmiştir. O nedenle başlangıçtan beri doğrudur.

Bu tür mitolojik devrimler oldukça yaygındır. Örneğin, Nakota Kızılderilileri atların başlangıçta kurt tanrı İnktoni tarafından yaratıldığını söyler. Bu Amerikalı ova halkı, önemli sayıda ata ancak 18. yüzyılda sahip olduğundan ve onlarla ilgisi bu yüzden görece yakın bir zamana dayandığından bu iddiaya yanlış “tarih” denebilir fakat mit gene de iyi bir mittir. Nakotaların kendilerini binici olarak gördüklerini gereğince yansıtır; onların şimdiki esas kimliğinin atlı olduğunu doğrular. Yanlışlık mitte değil, bizim onu tarih olarak okumaya çalışmamızdadır.

Mitlerin tarihle karıştırılmasının tehlikelerini unutmamak, özellikle geçiş mitlerini, yani gerçekliğe karşı eski tavırların bırakılıp yenilerinin benimsenmesini açıkça anlatan mitleri okurken önemlidir. Bu tür mitler düşüncelerini anlatmak için tarihsel olayları kullanır fakat kendileri “tarihsel” değildir. Örneğin, Çirikava Apaçilerinin yaratılış miti, beyaz adamlara yenilmelerinden ve onlara Hristiyan dininin dayatılmasından üzüntüyle bahseder ama daha önemlisi, o yenilgiyi Kızılderili olarak varlığının temeli olarak görür:

Dünyada çok insan vardı. Onlar Tanrı'yı bilmiyorlardı. Gahe'ye (dağlarda oturan Tanrılara), Şimşek'e ve Rüzgâr'a dua ediyorlardı. Yaşayan Tanrı'dan haberleri yoktu. Bu yüzden okyanus yükselmeye başladı ve dünyayı kapladı. Eski zamanların bu insanları boğuldular. Sadece birkaçı kurtuldu. . . .

Su aşağı indikten sonra iki adamın önüne bir tüfek, bir de ok ve yay kondu. İlk seçme şansı verilen tüfeği aldı ve o beyaz adam oldu. Diğeri yayı almak zorunda kaldı ve o Kızılderili oldu. Eğer ikinci adam tüfeği almış olsaydı, o beyaz adam olurdu, diyorlar.

Bazı mitler bu tür tarihsel değişiklikleri kapalı bir şekilde anlatır. Bir insan grubu diğerini yendiğinde, yaratılış miti onların mutlak hakkındaki yeni algısını o zaferde açığa vurur. Mit zaferin nasıl bir mutlak şekil getirdiğini kutsal alemdaki benzer zaferleri tasvir ederek gösterir. Bu mitler zamanı geçiş döneminde dondurarak, yenilen halkın yaşlı, dejenere tanrıları ile yenenin genç, enerjik tanrıları arasındaki büyük savaşları anlatır. Örneğin, büyük Babil destanı Enuma Elish, başlıca Sümer Tanrıları ile (gökyüzünün gücü Anu, dünyanın gücü Enlil, okyanusun gücü Apsu ve diğerleri) Babil'in muzaffer, genç, yerel tanrısı Marduk ve takipçileri arasındaki savaşı resmeder. Marduk kaosun canavarlarını öldürüp büyük, anlamlı ve hem doğaya hem kültüre yayılan bir düzen kurduğunda, onu onurlandıran Babilliler de aynısını yapar. Benzer mitler tüm dünyada ortaya çıkmıştır: Hesiodos'un Theogonia'sı ve istilacı Aryanlara ait erkek gökyüzü tanrılarının Pelasglar ve Giritlilerin üretken ve dişi dünya tanrıçalarına karşı zaferini anlatan Olimpos Yaratılış Miti; Keltlerin En

Eski İnancın ve Maori kozmolojisinin her ikisi de, kutsal oğulların ilk ebeveynine karşı başarıya ulaşan isyanını anlatır ve yeni kültürlerin yerel kültürler karşısındaki zaferini yansıtır ve Malinezya Banks adalarından Qat miti de, başarılı yaratıcı (yenenlerin tanrısı) ile onun akılsız erkek kardeşini (yenilenlerin tanrısı) resmederek belki gene benzer toplumsal çalkantıları yansıtır. Bu geçiş mitlerinin bizlerin kendi gelişmemizi anlamamız için de geçerli olması (her çocuğun ebeveynine karşı nihai zaferi, her neslin bir önceki nesil üzerindeki ilerici zaferi) onları bir dünyayı algılama yolu olarak daha da yararlı kılar. Fakat önemli olan şudur: Bağlam ister toplumsal, ister kişisel olsun açıklanan, görelî gerçekliğin mutlak bir boyutudur. Mitler değişir çünkü insanların o mutlakla ilgili algılaması değişir.

Dışarıdan bakıldığında bu gibi mitler bir yansıtma olarak görülebilir; yani inananların o anki durumunu, onların Tanrı tarafından kutsandıklarını ilan ederek haklı göstermeye çalıştıkları düşünülebilir. Fakat mitlere daha derinlemesine bakarsak, onların yansıtma değil açıklamalar olduklarını görürüz. Dini söylemler olarak onlar Kutsal'ın mutlak gerçekliği ile başlar ve onun tüm görelî gerçekliklere —onun yerine geçecek ve sonunda onu alaşağı edecek olan bu topluma— statükolara ve devrimlere nasıl yayıldığını gösterirler. Kutsal'ın belli bir görünümüne odaklandıklarında onun *tek* olduğunu kastetmezler. Bu gene idolleştirme olur, Kutsal'ın sembolüyle Kutsal'ın kendisini karıştırmak demektir.

Yaratılış mitleri görelî dünyanın mutlak boyutunu ortaya koymaya çalışır. Kutsal'ı varlığın zemini olarak ilan eder ve insanın bu zemine yabancılaşmasını dikkate alarak, onu aynı zamanda tüm varlığın amacı olarak da ilan eder. İnsanın kendini fiziksel, zihinsel ve ruhsal bakımdan, varlığın ve yokluğun döngüsel akışı ve sonuçta bu ikisinin mutlak birleşimi bağlamında anlaması için ona cesaret verir.

Eski mitlerin reddedildiği ve “inancın” saldırı altında olduğu bir zamanda, bu mitler, tüm yerleşik dinlere bulaşarak onları kendi ortak endişelerinin kanıtı haline getiren dogmatizmin ve kurumsalcılığın üstüne yükselir. Onlar her dindeki yerelliği gösterirken, dini olanın evrenselliğini ortaya koyar. Şu temel dini noktayı canlılıkla belirtirler: dünyevi olan anlamsızken, dünya anlamla doludur. İnsanlar, onların kültürleri ve doğanın kendisi, hep Kutsal'ın açığa vurulmuş halleridir. Aşkın olan mutlağın içkin olarak görüldüğü durumlardır. Mitler hâlâ geçerlidir çünkü onlar hayatın nasıl yaşanacak bir sembol olduğunu gösterirler.

I

AFRİKA MİTLERİ

BUŞMANLAR

Kagn Dünya Düzenini Kuruyor

Güney Afrika'nın Buşmanları kısa boyları, karmaşık dilleri ve zengin mitolojileriyle, Pigmeler ve Hotantolarla akrabadır. Göçebe avcılar olmaları nedeniyle toplumsal gruplarının küçük kalması onları, Zambezi Nehri'nin güneyindeki bölgelerine giren Bantuların ve beyazların etkisi altında bırakmıştır. Kültürü bozulmadan hayatta kalmayı başaranlar Namibya, Güney Afrika ve Güney Angola'nın daha uzaktaki çöl bölgelerine göç etmişlerdir.

Buşmanlar iyi bir yaratıcı tanrıya inandıkları gibi (kabilesine göre Kaang, Khu veya Thora), dünyadaki tüm sorunların kaynağı olan kötü bir tanrıya da inanırlar (Gauna veya Gava, ölümlerin ve kötü ruhların tanrısı). Ancak kimi alimler bu büyük tanrıların Bantu etkisini yansıttığını düşünmektedir. Hepsinin kabul ettiği ise, Buşmanların dinin ana özelliği olarak hayvan ruhlarına inandığıdır ve onun en belirgin örneği de bu mitin kahramanıdır (Kagn).

Bu mitte de olduğu gibi bazen Kaang ile karıştırılan Kagn, en fazla, üstünkörü bir yaratıcıdır. Asıl ilgisi dünyaya yöneliktir, orada büyük büyücü ve düzen kurucu olarak saltanat sürer. Dünyaya düzen vererek, sayısız maceralar yaşayarak, hatta canavarlar öldürerek Kagn sonunda kendisi de ölür ve yeniden doğar —bu, genç adamların ini-

siyesi sırasında, onlar gençliklerine ölüp benzer şekilde yeniden doğsunlar diye, tekrardan anlatılan kutsal bir olaydır.

Kagn ilk varlıktı, emir verip her şeyin; ayın, yıldızların, rüzgârın, dağların ve hayvanların meydana gelmesini sağladı. Karısının adı Koti'ydi. İki oğlu vardı, büyük olanı şefti, adı Kogaz'dı ve diğerinin adı da Gevi'ydi... O sıralarda kendisi tüm hayvanları ve şeyleri yaratıyordu ve onları insanların kullanımına elverişli hale getiriyordu, ayrıca kapanları ve silahları yapıyordu. Sonra kekliği ve çizgili fareyi yarattı ve av hayvanlarının kokularını yaymaları için rüzgârı yarattı. İşte bu yüzdendir ki onlar hâlâ rüzgâra karşı koşarlar.

Kagn'ın bir kızı, babası onu suçladığı için darılmıştı ve kaçarak kendini öldürmek için yılanların (gabu) arasına attı. Yılanlar erkekler ve şefleri onunla evlendi, onlar yılan eti yerlerdi fakat ona antilop eti verdiler çünkü Kagn'ın çocuğu kötü şey yememeliydi. Kagn çok uzaklarda olanları bilirdi ve oğlu Kogaz'ı kızını geri getirmesi için yolladı, böylece Kogaz genç adamlarıyla gitti ve Kagn, güçlü olması için ona dişini ödünç verdi. Yılanlar adamlarıyla beraber Kogaz'ın yaklaştığını görünce kızdılar ve başlarını sakladılar fakat şefleri onlara "Kızmayın," dedi "onlar çocukları için geliyorlar." Böylece, yılanlar avlanmaya gittiler ve kız kardeşi ona et verdi, sonra kocasına kendisini götürmeye geldiklerini söylemesini istediler ve kız kardeş yol için yiyecek hazırladı ve ertesi sabah birlikte yola çıktılar, vücutlarına ve bacaklarına hasır otları sararak hazırlandılar ve üç yılan onları takip etti. Yılanlar onları ısırmağa çalıştı fakat sadece hasır otlarını ısırabildiler, onları dizginlerle dövmek istediler fakat sadece hasır otlarını dövebildiler, kum atarak onları rüzgârın suya sürüklemesini sağlamaya çalıştılar ama onda Kagn'ın dişinin olduğunu bilmiyorlardı, yapamadılar. Evdeki çocuklar, yılanların şefinin beraberindeki genç adamlar, geri geldiklerinde yılanların yöreyi suyla dolduracaklarını biliyorlardı. Bu yüzden söğüt kazıklarla yüksek bir iskele yaptılar ve dişi yılanlar döndüklerinde kocularını alıp suya attılar ve su dağlara kadar çıktı fakat şef ve genç adamları yüksek iskele sayesinde kurtuldu; ve Kagn onları gelip yılan olmaktan çıkmaları için Kogaz'ı gönderdi, Kogaz onların yere yatmalarını istedi, onlara sopasıyla vurdu ve her birine vurduğunda ondan bir adam çıktı, yılanın derisi yerde kaldı, Kogaz derilerine kanaçiçeği serpti ve yılanlar yılan olmaktan çıktılar, kendisinin adamları oldular...

Kagn, Kogaz'ı yay yapmak için çıta kesmeye gönderdi. Kogaz çalılık araziye geldiğinde habunlar (kogn) onu yakaladı. Onu dinlemek üzere

tüm diğer babunları da çağırdılar ve ona kendisini buraya kimin gönderdiğini sordular. O da babasının onu yay yapmak için çıta kesmeye gönderdiğini söyledi. Bunun üzerine ona şöyle dediler: “Baban kendisini bizden daha akıllı zannediyor, o yayları bizi öldürmek için istiyor, o yüzden seni öldüreceğiz.” Böylece Kogaz’ı öldürdüler ve bir ağacın tepesine bağladılar ve (yazılamayan bir babun şarkısıyla) “Kagn akıllı olduğunu zannediyor” nakaratıyla ağacın çevresinde dans ettiler. Kagn, Kogaz öldürüldüğünde uyuyordu fakat uyandığında Koti’den tılsımlarını vermesini istedi, birini burnunu üzerine koydu ve babunlar Kogaz’ı astılar dedi. Böylece babunların olduğu yere gitti ve babunlar onun geldiğini gördüklerinde şarkılarını değiştirdiler ve Kagn hakkındaki sözleri çıkardılar fakat küçük bir kız babun, “O şekilde söylemeyin,” dedi “daha önce söylediğiniz gibi söyleyin.” Kagn da “Küçük kızın istediği gibi söyleyin” dedi ve bunun üzerine şarkıyı daha önceki gibi söylediler ve dans ettiler. Kagn da “Evet” dedi, “duyduğum şekli işte bu, istediğim bu, ben geri gelene kadar dansa devam edin.” Sonra gitti ve küçük kazıklarla dolu bir torba getirdi ve tozu dumana katarak dans eden maymunların her birinin arkasına bir kazık geçirip üzerine bir tane vurdu ve ceza olarak onları kökler, böcekler ve akreplerle beslenmeleri için dağlara gönderdi. Daha önce babunların tipi insan gibiydi fakat o zamandan beri kuyrukları vardır ve kuyrukları zikzaklıdır. Sonra Kagn, Kogaz’ı aşağı indirdi ve kanaçiçeği verip onu hayata döndürdü.

Kagn bir uçurumdan bal toplayan bir kartal gördü ve ona “Arkadaşım, biraz da bana ver” dedi, o da “Biraz bekle” dedi ve bir petek aldı, onu yere koydu, sonra biraz daha aldı ve Kagn’a kalanını kendisinin alabileceğini söyledi. Kagn tırmandı ama sadece kayanın üzerinde kalanları yalayabildi. Aşağı inmek istediğinde ise inemediğini gördü. O an tılsımlı eşyalarını hatırladı ve kemerinden bazılarını çıkardı. Eşyaların Kogaz’a gidip ondan tavsiye almalarını istedi. Kogaz tılsımlı eşyalar vasıtasıyla mesajını ilettiler, onun kayadan aşağı su akıtabilirse inebileceğini söyledi. Kagn öyle yaptı ve aşağı indiğinde toprağa bastı ve tekrar yukarı çıktı ve bunu üç defa yaptı ve üçüncü sefer kartalın yakınına geldiğinde dev bir antilop kılığındaydı ve kartal “Ne büyük bir antilop” dedi ve onu öldürmek istedi, ona bir mızrak fırlattı, sağından geçti, bir tane daha attı, vura-madı, solundan geçti, üçüncü bir tane attı, bacaklarının arasından geçti, kartal Kagn’ı ayağıyla çiğnedi ve o an dolu yağmaya başladı ve kartal sersemledi ve Kagn onu öldürdü ve balın bir kısmını eve, Kogaz’a götürdü ve ona kendisine hainlik yapan kartalı öldürdüğünü söyledi ve Kogaz

ona “Bir gün bu kavgalarından zarar göreceksin” dedi. Kagn, Koriainsi adında erkek yiyen bir kadına rastladı, kadın büyük bir ateş yakmış etrafında dans ediyordu, erkekleri kapıp ateşe atmayı adet edinmişti, Kagn o ateşte kök pişirmeye başladı ve sonunda kadın geldi ve onu içeri itti fakat o öbür taraftan dışarı kaçtı ve köklerini pişirmeye ve yemeye devam etti. Kadın onu tekrar tekrar içeri ittiyse de o sadece şöyle dedi: “Biraz bekle köklerimi bitireyim, o zaman sana ne yapacağımı göreceksin” Ve işi bittiğinde kadını, insanları öldürdüğü için ceza olarak ateşin içine itti. Sonra Kagn tekrar kartaldan aldığı balın bir kısmını bıraktığı dağlara gitti ve çubuklarını orada bırakarak aşağı, nehre indi. Nehirde Kuisi adında biri vardı, orada uzun süredir ayakta duruyordu, bir şey onu ayaklarından yakalamıştı ve kıştan beri onu orada tutuyordu ve o Kagn’dan gelip kendisine yardım etmesini istemişti ve Kagn ona yardım etmeye gitti ve elini suyun içine sokarak bacağına kurtarmaya çalıştı, o şey adamın bacağına bırakarak Kagn’ın kolunu yakaladı ve adam sendeleye sendeleye nehirden çıktı, çünkü uzun süredir tutulmaktan dolayı bacağı kaskatı olmuştu ve “Şimdi sen orada kışa kadar tutulacaksın” diye bağırdı ve balı almaya gitti, Kagn’ın çubuklarını fırlatıp attı ve Kagn onu tılsımlı eşyalarıyla düşünmeye başladı, onlar aracılığıyla Kogaz’dan tavsiye sordu, Kogaz mesajını gönderdi ve elbisesinin bir parçasını elinin yanından suya sokmasını söyledi, Kagn öyle yaptı ve o şey Kagn’ı bırakıp elbisenin parçasını yakaladı, Kagn elbisenin o ucunu kesti ve koşarak gidip çubuklarını topladı, adamı takip etti ve öldürdü, sonra balı Kogaz’a götürdü.

Thornlar (doblejeler) insandılar —onlara Kan-kan denirdi—, cüceydiler. Kagn onların birbirleriyle savaştıklarını gördü ve onları ayırmaya gitti, ama hepsi ona hücum ederek onu öldürdü, ısırın karıncalar da onlara yardım etti, Kagn’ı yiyip bitirdiler; fakat bir süre sonra onlar ve cüceler Kagn’ın kemiklerini topladılar, bir araya koydular, başını da üstüne bağladılar, sallana sallana evlerine gittiler, Kogaz onu iyileştirdi ve tekrar sağlıklı yaptı ve ona ne olduğunu sordu, o da anlattı, Kogaz ona tavsiyede bulundu ve güç verdi, onlarla nasıl savaşacağını anlattı, onlara çalım atıp, ayaklarına vuracakmış gibi yapıp başlarına vurmasını söyledi ve Kagn gitti ve onların birçoğunu öldürdü, kalanlarını da dağlara sürdü.

— J.M. Orpen. “A Glimpse into the Mythology of the Maluti Bushmen.” *The Cape Monthly Magazine*, 1874.

— Yeniden basım. *Folklore*, 1919, s. 143-152.

HOTANTOLAR

Üstün Varlık

Hotantolar, kendi topraklarına yaklaşık 1650’de göç eden Hollandalılarla karşılaşan ilk yerli halktı. Ümit Burnu yakınlarındaki bölgelerinin ellerinden alınması, esir edilmeleri ve öldürülmeleri sonucunda Hotantoların tamamı yok oldu. Halktan geriye kalanlar ise şu an büyük ölçüde Namibya’da ve Güney Afrika’nın kuzeybatı bölgesinde yaşıyor.

Buşmanlar gibi Hotantolar da “klik” dilinin Khoisan diyalektiyle konuşurlar: klik dillerindeki ünsüz benzeri şaklayan sesler bu metinde çift çizgiyle gösterilmiştir. Buşmanların dinlerindeki benzer şekilde Hotantolar, Tsui||goab’ın (“yaralı diz”) sonunda “karanlık gökyüzünün” ve ölülerin efendisi, kötü ||Gaunab’ı yendiği dualist bir düzeni kabul ederler. ||Gaunab’ın komşu Damara halkının üstün tanrısına olan benzerliği dikkate alındığında, onun buradaki varlığı, özünde dualistik bir dünya görüşü kadar, uzun sürmüş kabile savaşlarını da yansıtıyor olabilir.

Genel olarak yaratılış kendisine mal edilmiş olsa da Tsui||goab tamamen insan biçimli ve büyük ölçüde dünyalıdır. Aslında burada ilk ata olarak resmedilir ve mucizevi bir canlandırıcı güce sahiptir. Fakat gene de yaralanmaya açıktır ve bir yaratıcıdan çok, bir kulmuş gibi gelişim gösterir.

Tsui||goab Koikoilerin büyük, güçlü şefiydi. Aslında ilk Koikoi’ydi ve tüm Koikoi kabileleri kökenini ondan alıyordu. Fakat Tsui||goab onun asıl adı değildi. Başka bir şefle, ||Gaunab’la, savaşa girmişti çünkü ||Gaunab sürekli Tsui||goab’ın halkından çok sayıda insanı öldürüyordu. Ancak, bu mücadelede Tsui||goab defalarca ||Gaunab’a yenildi ama her savaşta daha da güçlendi; sonunda o kadar büyük ve güçlü oldu ki ||Gaunab’ı kulağının arkasına vurduğu bir darbeyle kolayca alt etti. ||Gaunab ölürken düşmanının dizine bir darbe vurdu. ||Gaunab’ı yenene, o günden sonra Tsui||goab adı verildi, yani “yaralı diz” ya da “acıyan diz”. O zamandan beri Tsui||goab iyi yürüyemiyordu çünkü topal kalmıştı. Başka hiç kimsenin yapamayacağı harika şeyler yapabilirdi çünkü çok akıllıydı. Gelecek zamanlarda ne olacağını söyleyebilirdi. Pek çok kere öldü ve pek çok kere dirildi. Ve onun her geri gelişinde büyük ziyafetler

verilip şenlikler yapıldı. Her ağıldan süt getirildi, besili inekler ve koyunlar kesildi. Tsui||goab herkese bolca sığır ve inek verdi çünkü o çok zengindi. O yağmur verir, bulutları yapar, bulutlarda oturur ve ineklerimizi ve koyunlarımızı verimli kılar.

Tsui||goab harika bir gökyüzünde yaşar, ||Gaunab karanlık bir gökyüzünde yaşar ve Tsui||goab'dan çok ayrı bir yerdedir.

— Theodore Hahn. *Tsui-goab, The Supreme Being of the Khoi-Khoi*. Londra: (yayıncı yok), 1881, s. 61.

BAROTSE

Tanrı Gökyüzüne Geri Çekiliyor

Eski Ahit ve diğer Yakın Doğu metinleri, insanın cennetten atılmasının sonucu olarak Tanrı ile insanın ayrılmasını anlatırken, Afrika metinleri aynı konuyu Tanrı'nın dünyayı terk etmesinin sonucu olarak anlatır. Mecazlardaki bu farkın sebebi iklimsel ve coğrafi farklılıklar olabilir.

Zambiya'nın Barotse (veya Lozi) halkı, yaratıcı Nyambi'nin dünyada karısıyla birlikte yaşadığı ve tüm şeyleri yarattığı, uyumlu ve kutsal bir başlangıca inanır. İnsanın açgözlülüğünden ötürü —çünkü o diğer yaratılanları öldürmüştür— Nyambi ilk önce insana kendi kutsal alemini yasaklar; ardından yanlış yapan kulunu affeder ve ona sürmesi için toprak verir fakat Kamonu eski alışkanlığına devam eder. Sonunda, umutsuz bir halde, Nyambi dünyadan el ayak çeker.

Çiftçiliğin dünyanın kutsal yönüyle uyumlu bir iş olduğunu ve avcılığın bu uyumu bozduğunu öne sürmesine ilaveten, mit, insanın doğasını, Tanrı'nın istediğinin tersine, meraklı ve saldırgan olarak resmeder. Kamonu diğerlerinden daha zekidir fakat sonunda Nyambi ile bağını yeniden kurmak istemesinden anlaşıldığı gibi, daha az makuldür. Ayrılığa neden olduktan sonra, hatasını gökyüzüne doğru büyük bir kule (Babil kulesinin benzeri bir *axis mundi*) yaparak tamir etmeye çalışır fakat başarılı olamaması bu ayrılığın geri döndürülmez karakterini ortaya koyar. Yaratıcısından kopmuş olarak o, artık Nyambi'yi sadece güneş olarak selamlayabilir.

İlk defa 1851'de David Livingstone tarafından ziyaret edilen Barotse toprakları, kırk yıl sonra İngiliz himayesi altına girdi ve 1911'deki

kuruluşundan sonra Kuzey Rodezya'nın bir vilayeti oldu. 1964'te, ülke —şimdiki Zambiya— bağımsızlığını elde etti.

Başlangıçta her şeyi Nyambi yarattı. Hayvanları, balıkları, kuşları... O zamanlar karısı Nasilele'yle beraber dünyada yaşıyordu. Nyambi'nin yaratıklarından biri tüm diğerlerinden farklıydı. Adı Kamonu'ydu. Kamonu Nyambi'nin yaptığı her şeyi taklit ediyordu. Nyambi ormanda çalıştığına, o da ormanda çalışıyordu; Nyambi demir dövdiğünde, o da demir dövüyordu.

Bir zaman sonra Nyambi Kamonu'dan korkmaya başladı.

Sonra bir gün Kamonu, dövme demirden bir mızrak yaptı ve bir erkek antilopu öldürdü ve öldürmeye de devam etti. Nyambi buna çok kızdı.

“Ne kadar kötü davranıyorsun,” dedi Kamonu'ya. “Bunlar senin kardeşlerin. Onları öldürme.”

Nyambi Kamonu'yu bir başka yöreye sürdü. Fakat bir zaman sonra Kamonu geri geldi. Nyambi onun kalmasına izin verdi ve ona ekmesi için bir arazi verdi.

Bir gece buffalolar Kamonu'nun bahçesine girdi ve Kamonu onları mızrakla öldürdü. Ardından bazı antiloplar bahçesine girdi ve onlardan birini de öldürdü. Bir süre sonra Kamonu'nun köpeği öldü, sonra çömleği kırıldı, sonra çocuğu öldü. Kamonu, Nyambi'ye gidip olanları anlattığında köpeğinin, çömleğinin ve çocuğunun Nyambi'de olduğunu gördü.

Sonra Kamonu Nyambi'ye şunu dedi: “Sahip olduğum şeyleri koruyabilmem için bana bir ilaç ver.” Fakat Nyambi ona ilaç vermedi. Bunun üzerine Nyambi iki danışmanı ile görüştü ve onlara şöyle dedi: “Kamonu buraya gelen yolu bu kadar iyi biliyorken biz nasıl yaşayacağız?”

Nyambi Kamonu'dan kaçıp kurtulmak için pek çok yol denedi. Hizmetindekilerle birlikte nehrin karşısındaki adaya taşındı. Fakat Kamonu kamışlardan bir sal yapıp Nyambi'nin adasına geçti. Sonra Nyambi, toprağı yığarak büyük bir dağ yaptı ve onun tepesinde yaşamaya başladı. Gene de Nyambi insandan kaçamadı. Kamonu ona giden bir yol buldu. Bu arada insan katlana katlana artıyor ve bütün dünyaya yayılıyordu.

En sonunda Nyambi, tanrının şehri Litoma'da bir yer bulmak için kuşları gönderdi. Fakat kuşlar bir yer bulamadı. Nyambi bir kahine danıştı. Kahin “Hayatın Örümcek'e bağlı” dedi. Örümcek gitti ve Nyambi ile halkı için gökyüzünde bir yer buldu. Sonra Örümcek yerden gökyüzüne bir ip çekti ve Nyambi o ipe tırmandı. Sonra kahin, Nyambi'ye Örümcek'in gözlerini çıkarmasını tavsiye etti, böylelikle bir daha göklere giden yolu göremezdi ve Nyambi öyle yaptı.

Nyambi gökyüzünde kaybolduktan sonra Kamonu, etrafına bazı adamları topladı ve "Büyük bir kule yapalım ve Nyambi'nin yanına tırmanalım" dedi. Ağaçları kestiler ve kütükleri, gökyüzüne doğru yükselecek şekilde, birbirinin üstüne koydular, Fakat ağırlık çok fazlaydı ve kule çöktü. Böylece Kamonu Nyambi'nin evine giden yolu hiçbir zaman bulamadı.

Fakat her sabah güneş çıktığında, Kamonu onu selamladı "İşte kralımız. O geldi" dedi. Ve tüm diğer halk da onu bağırarak ve alkışlayarak selamladı. Yeni ay zamanında, insanlar aya, Nyambi'in karısının adıyla, Nasilele diye seslendiler.

— Susan Feldman (ed.). *African Myths and Tales*. New York: Dell Publishing, 1963, s. 36-37. -E.W. Smith'den uyarlama. *African Ideas of God*. Londra: Edinburgh House Press, 1950.

YAO

Bukalemunun Bulduğu

Yao'lar kuzey Mozambik'te, Nyasa gölü kıyılarında yaşarlar. İnsanlar için cennetsi bir köken hayal eden çoğu Bantu kabilesinden farklı olarak, Yao'lar dünyadan (topraktaki bir delikten) ya da burada olduğu gibi, sudan ortaya çıktıklarını öne sürerler. Bununla beraber, Yao'ların insan karakteri hakkındaki tahminleri diğer Afrikalılarınki-ne benzer. İnsanın çevresini kontrol etmekte "ilerlemesi", başarıyla avlanması veya ateşler yakması, doğanın geri kalan kısmını ve onu yaratan açısından, yıkıcı ve acımasızdır. Dünyanın kutsal uyumunu bozmakla insan, Tanrı'yı gökyüzüne çekilmeye mecbur etmiştir.

İlk başta insan yoktu. Dünyada sadece Mulungu ve iyi, barışçıl hayvanlar vardı.

Bir gün bukalemun bir balık tuzağı ördü ve bitirdiğinde onu nehre yerleştirdi. Sabah tuzağı çekti, içi balık doluydu, onları eve götürdü ve yedi.

Tuzağı gene yerleştirdi. Sabah dışarı çekti, boştu. Hiç balık yoktu.

"Şanssızlık" dedi ve tuzağı tekrar kurdu.

Ertesi sabah tuzağı çektiğinde içinde küçük bir adamla bir kadın vardı. Bu tür yaratıkları hiç görmemişti.

“Bunlar nedir ki?” dedi, “Bugün, bilmediğim bir şey görüyorum.” Balık kapanını aldı ve iki yarattığı Mulungu’ya götürdü.

“Baba,” dedi Bukalemun, “bak ne getirdim.”

Mulungu baktı. “Onları tuzaktan çıkar” dedi. “Onları dünyaya bırak, büyüyeceklerdir.”

Bukalemun öyle yaptı. Ve erkek ve kadın büyüdü. Bugünkü erkek ve kadınlar kadar büyüdüler.

Bütün hayvanlar bu insanların neler yapacağını seyretti. Onlar ateş yaptılar. İki çubuğu özel bir şekilde birbirlerine sürttüler, böylece ateşi elde ettiler. Ateş çalılığa sıçradı, ormandan gürültüyle ilerledi ve hayvanlar koşarak alevlerden kaçmak zorunda kaldılar.

İnsanlar bir buffalo yakalayıp onu öldürdüler, ateşte pişirdiler ve yediler. Sonra ertesi gün gene aynı şeyi yaptılar. Her gün ateş yaktılar, bir takım hayvanları öldürdüler ve yediler.

“Her şeyi yakıyorlar,” dedi Mulungu, “benim halkımı öldürüyorlar!”

Tüm hayvanlar ormanın içine, insandan olabildiğince uzağa kaçtı. Bukalemun yüksek ağaçlara çıktı.

“Ben gidiyorum” dedi Mulungu.

Örümceği çağırdı. “Yükseklere nasıl tırmanıyorsun?” dedi.

“Çok zarif bir biçimde” dedi Örümcek. Ve Örümcek Mulungu’ya bir ip ördü, Mulungu ipe tırmanarak gökyüzüne çıktı ve gökyüzünde yaşamaya başladı.

Böylece, tanrılar insanın zalimliğinden ötürü dünyadan uzaklaşıp gitti.

— Maria Leach. *The Beginning*. New York: Funk and Wagnalls, 1956, s. 143-144.

—Duff MacDonald’ın eserinden yararlanarak yeniden yazılmış. *Africana: The Heart of Heathen Africa*. Cilt 1. Londra: (yayıncı yok), 1882, s. 295.

SWAHİLİ

İnsanın ve Dünyanın Yaratılışı

İslam, Doğu Afrika’ya Kızıldeniz ve Hint Okyanusu üzerinden girmiş ve Hamitik göçebelerde kabile temelinde Müslümanlığa geçenler olmuştur. Somali’nin iç güney kısmında ise İslam 1850’lere kadar yayılmaya başlamamış ve ardından çok daha yavaş ve kişisel bazda ilerlemiştir. Bantu halklarından çoğunu etkilememiş olsa da, Kenya

ve Tanzanya sahilindeki Svahili dili konuşan pek çok grubu etkilemiştir. İslami öğretilere dayanan bir Svahili kültürü ortaya çıkmış ve sonunda Şirazileri (Zanzibar ve Pemba adaları halkı), Afro-Arapları, esirlerin sonraki neslini (Arap esir ticareti yoluyla İslam'a geçenler) ve iç kısımdan kabile dışı kalmış işçileri de kendine katmıştır.

Buradaki Svahili yaratılış mitleri tümüyle İslamidir. İlki kutsal şeylerin yaratılışını anlatır (Hz. Muhammed'in ruhu, cennet ve cehennem, melekler, Tanrı'nın kanunları ve onun kıyamet borusu vb). Her ne kadar, Tanrı zamandan önce var olsa da, burada bir yokluk nosyonu da "var" gibidir. Tanrı kendi yaratılarını bu "yokluktan" şekillendirmiştir.

İkinci mit, Tanrı'nın dünyaya düzen verişini resmeder, yani onun karşıt elementleri ayırmasını (aydınlık ve karanlık, kara ve deniz) ve bunları kullarıyla doldurmasını. Son mit ise Tanrı'nın insanı yaratışını anlatır. Her ne kadar melekler kaygılı olsa da, Tanrı Adem'i ışığın ve karanlığın, ruh ve maddenin bir karışımı olarak, kendi hizmetkârı olup dünyayı yönetmesi için yaratmıştır.

I Zamanın başlangıcından önce Tanrı vardı. O hiçbir zaman doğmamıştır ve hiçbir zaman da ölmeyecektir. Eğer o bir şey isterse sadece ona "Ol!" der ve o olur.

Böylece, Tanrı şunu dedi: "Işık olsun!" ve ışık oldu. Tanrı bu ışıktan bir avuç aldı ve ışık onun elinde parladı. Sonra şöyle dedi: "Senden memnunum, ışığım, senden peygamberimi yapacağım, seni Muhammed'in ruhu olarak şekillendireceğim."

Muhammed peygamberin (Allah'ın duası ve selamı onunla olsun) ruhunu yarattığında onu o kadar sevdi ki insanları yaratıp kendi mesajını dünyaya taşımaları için onu insanlara göndermeye karar verdi. Onun mesajı dünya insanlarına İyi ve Kötü arasındaki farkı öğretecekti ve sonunda Tanrı bütün ruhları yargılayacak ve İyi elçiyi izlemeyi seçenleri ödüllendirecek, diğerlerini reddedecekti.

Sonsuz bilgisiyle Tanrı, gelecek yüzyıllar boyunca olacakları son güne varıncaya kadar önceden gördü. Sınırsız gücüyle Tanrı, sadece kendisinin bildiği bir amaç için ihtiyaç duyacağı tüm şeyleri yaratmaya başladı.

Önce kendisi için Mahşer Günü'nde oturacağı tahtı ve kilimi yaptı. Bu tahtın dört güçlü hayvan tarafından taşınan dört ayağı vardır. Onun üzerine kaplayan kilim, gökkuşağının tüm güzel renklerini içerir ve gökyüzünde uzayın sınırlarına kadar uzanır. Tahtın altında ise evrenin en güzel

yeri bulunur: Kilimin gölgesinde yaşamalarına izin verilen ruhlar sonsuza dek mutlu olurlar. İlahi varlığın parlak ışığı, kilimi meydana getiren çok renkli tüller tarafından hafifçe süzülür.

Tanrı'nın yarattığı üçüncü şey, iyi korunmuş olan yazıttır. Bu o kadar büyük bir tablettir ki herhangi bir yerde geçmişte ve gelecekte olabilecek tüm olayların tam ve detaylı anlatımını içerebilir. Yazıtın kendi ruhu vardır ve o Tanrı'nın en sadık hizmetkarlarından biridir. Tanrı'nın tüm bilgeliğini ve emirlerini sonsuza dek taşır. Ona Kitapların Anası denir, çünkü Tanrı'nın, doğrularının bir kısmını vahyettiği insanlığın tüm kutsal kitapları, sadece ondaki bazı parçalardan ibarettir. Evrenin sırları, sembollerle ifade edilebildiği ölçüde, onun üzerine, ancak onun okuyabileceği bir şekilde kazılıdır.

Yazıtla birlikte, emirlerini yazmak için kalem de yarattı. Kalem, gökle dünya arasındaki mesafe boyundadır. Düşünen bir kafası ve kişiliği vardır; ve o var olur olmaz Tanrı ona "Yaz!" diye emretmiştir. Kalem sordu: "Neyi yazmalıyım Efendim?" Tanrı cevap verdi: "Kaderi." O andan başlayarak kalem, yazıta insanın tüm yaptıklarını yazdı.

Elbette eğer Tanrı fikrini değiştirmekten hoşnut olacaksa, öyle yapar. Eğer Tanrı daha önceki planlarda öngörülenden farklı bir gelecek düşünürse, yazıttaki yazılar kaybolur ve kalem yeni olaylar yazar.

Tanrı'nın yarattığı beşinci şey, boru (Sur) ve onunla beraber melek İsrail idi. Melek boruyu ağzında tutar ve aynı pozisyonda yüzyıllar boyunca sabırla bekler, ta ki Tanrı tarihi sona erdirmekten hoşnut oluncaya kadar. Sonra, o işaret verecektir. İsrail ilk büyük patlamayı üfleyecektir. Borunun öyle kuvvetli bir sesi vardır ki onun ilk çalışması ile birlikte önce dağlar yıkılacaktır, gökteki yıldızlar dimdik aşağı yağacaktır ve kıyamet başlayacaktır.

Tanrı'nın yarattığı altıncı şey, iyi ruhların gideceği Nimetler Cenneti'dir. Orada sonsuza dek kalacak ve dünyadaki hayatlarında çektiklerini unutacaklardır. Orada berrak akarsular vardır, süt ve baldan nehirler vardır. Hoş kokulu çiçekler ve yemişlerinin ağırlığından dalları yere eğilmiş ağaçlar vardır. Meyveler yumuşak, tatlı ve suludur ve biri dalından düştüğünde yerinde aynı anda yenisi çıkar. Kim orada olmak için sahip olduğu her şeyi vermez ki? Kim orada sonsuza dek yaşamak için dünyada kısa bir hayata katlanmaz ki?

Tanrı'nın, pek çok ruhun onun iyi elçisini takip etmeyeceğini bilgeliliğiyle öngörerek, yarattığı yedinci şey ateşti. Çıtırdarak, gölgelerin en dibinden, en uzak uzay çukurundan ateş fışkırdı. Kötü koku ve duman

onun özünde vardı, gök gürültüsü onun sesiydi. “Efendim” diye seslendi ateş, “günahkârların ruhları nerede, onların acı çektiğini görmek istiyorum!” Kim ruhunu bu ebedi işkenceden sakınmak için gece gündüz dua etmez ki?

Tanrı hep, şeyleri yokluktan çıkarıp yaratmaya devam etti çünkü Tanrı’nın dinlenmeye ihtiyacı yoktur; o ne uyur ne de uyuklar.

Tanrı daha sonra melekleri, yani onu öven onbinlerce sesi yarattı. Onları saf ışıktan yarattı, ki onların zihinleri ışığın kendisi gibi berraktır ve kalpleri sabahın havası gibi saftır. Günah düşüncesi onların hiç aklına gelmez. Sinelerinde hiçbir zaman kötülük planı yer etmez. Onlar kendi elementleri olan ve her zaman gövdelerinden yayılan ışık kadar dürüsttüler. Efendilerinin adanmış hizmetkarları olmaları bu yüzdendir ve kalplerinde itaatsizlik fikri ortaya çıkamaz. Kanatları parlak beyaz ve yumuşaktır; Tanrı korkusuyla titrerler.

Meleklerin ilki Cebrail’dir, görevi Tanrı’nın mesajını onun peygamberlerine taşımaktır. Bu yüzden Cebrail’e aynı zamanda Güvenilir Ruh da denir.

Geleneksel olarak anlatıldığına göre, Hz. Muhammed, dünyadaki hayatı sırasında Cebrail’e “Bana gerçek halini göster” der. Cebrail bunun tehlikeli olabileceği konusunda onu uyarır fakat Hz. Muhammed ısrar eder. Ardından Cebrail kendini gösterir ve hayret! Tüm ufku kaplıyor, çok sayıdaki kanatları hışırdarak doğudan batıya gökyüzünde dolaşıyordur. Peygamber korkudan bayılır ve yere düşer. Cebrail onu ayağa kaldırıp şöyle der, “Korkma ben senin kardeşin Cebrail’im.”

Tanrı Lut’un şehirlerini yok ettiğinde, onları yıkması için Cebrail’i göndermiştir. Bu amaçla Cebrail her görüldüğünde lanet yayan iki özel siyah kanat açtı. Bu iki kanatla iki şehri zehirli mantarlar gibi yeryüzünden kopardı ve onları o kadar yukarıya kaldırdı ki gökte oturanlar onlardaki horozların öttüğünü duyabildiler ve sonra onları aşağıya ateşin içine fırlattı.

Mikail ikinci melektir. Dünyadaki tüm yaratıkların gıdasından sorumludur. Emrinde binlerce melek vardır ve bunlar gece gündüz faaldir. Tüm yaşayan varlıklar için tüm ihtiyaçlarını, Tanrı’nın emrine uygun olarak temin ederler. Bazıları çok şey alır, bazıları aklıktan ölebilir ve sebebini sadece o bilir. Hiçbir ölümlü kendi payına düşeni alamamaktan korkmamalıdır. Tanrı’nın onun kaderine yazdığı ona gelecektir; nefes alması için hava, içmesi için su, yemesi için yiyecek, üremek için eş. Bu şeyleri aramamız gerekmez, onlar bize getirilecektir. Hepimiz Efendi’nin kapısında bekleyen dilencilere benzeriz ve onun bize her gün birkaç bozuk para atması için dua ederiz.

İsrafil'den, boru meleğinden, daha önce bahsetmiştik. Onun görevi sadece sonun işaretini beklemektir.

Azrail ölüm meleğidir, ruhları alandır, her yaratığa son mesajını getirir. Sadece Tanrı'ya itaat eder, krallara, halifelere, cinlere ve devlere emreder ve hepsi de alçakgönüllülükle onu bilinmeyene doğru takip ederler.

Mâlik, içinde günahkâr ruhların, münafıkların ve kafirlerin cezalandırıldığı ateşin bekçisidir.

Yüzü korkunçtur; Tanrı'nın gazabının kızgın bulutlarından yaratılmıştır.

Rıdvan, cennetin bekçisidir. Onun yedi kapısını Tanrı'nın emrettiği zamanlarda açar, böylelikle bin tane hoş koku dünyanın her tarafına yayılır.

Gökte daha pek çok, bilemeyeceğimiz kadar çok melek yaşar. Bin kafalı bir melek vardır, her kafada bin ağız vardır ve her ağız Tanrı'nın ihtişamını farklı bir dilde över.

Bir melek vardır ki sol yanı ateş, sağ yanı kardır; kar ateşi söndürmez, ateş karı eritmez çünkü Tanrı öyle ister. Onun düzeninde birbirine karşıt iki element yan yana var olabilir ve o düşmanların karşılaşmasını sağlayabilir.

Gökte ayrıca bir de horoz vardır, ayakları göğün alt katındadır fakat başı yedinci katın üstündedir. Onun işlevi Tanrı'nın şafak duası, *salat-asububi*, için belirlediği zamanda ötmektir. Her sabah gün doğmadan sevinçle kanatlarını çırparak öter ve gökteki tüm melekler sabah duası için bir araya toplanırlar. Onun neşeli *Kukuriku*'şu dünyada, çiftliklerde ve çalılıklarda, tüm diğer horozlar tarafından duyulabilir ve hepsi aynı şeyi, birbirlerine cesaret vererek, tekrar ederler. Bu, insanların yataklarından kalkıp günün ilk duasına hazırlanmaları için bir işarettir.

II Tanrı'nın zamanı geldiğinde, O, madde dünyasını yaratmaya başladı. Gündüz göğünü ve gece göğünü, sonsuz bir tente gibi ya da gizemli simge ve işaretlerle dolu bir halı gibi açıp yaydı. Gece göğüne hareketsiz alevli lambalara benzeyen sabit yıldızlar yerleştirdi. Diğer yıldızlar gökyüzü boyunca, sadece onun bildiği bir yol izleyerek hareket ettiler. Ay da gece göğünde seyahat etti ve şeklini onun arzusuna göre değiştirdi. Parlak mavi olan gündüz göğüne kızgın güneşi yerleştirdi ve ona doğudan yükselip, gökyüzü boyunca gezdikten sonra, batıdan batmasını emretti. Gündüz göğünde gemiler gibi seyretsinler diye bulutları yarattı ve onları farklı renklerde boyadı; akşama doğru da onları kızıştırdı. Bazıları karaydı ve O'nun meyve yetişmesini istediği yerlere yağdıracağı yağmurla yüklüydü.

Tanrı, evreni yedi kat halinde inşa etti, yedincisi Cennet'in en alt katıdır. Her katın kendi gezegeni vardır, en alttaki Ay'dır. İkinci kat Merkür tarafından idare edilir, üçüncüsü Venüs, dördüncüsü Mars, Beşincisi Jüpiter, altıncısı Saturn ve yedincisi Güneş tarafından idare edilir. Bu katların bekçileri Tanrı'nın sekiz peygamberinin ruhlarıdır. Bunlar, birinci katta Adem, ikincisinde İsa ve kuzeni Yahya, üçüncüsünde Yusuf, dördüncüsünde İdris, beşincisinde Harun ve altıncısında Musa'dır. İbrahim yedinci katın bekçisidir; onun makamı Gökteki Cami'nin duvarının yanındadır ve her gün, her seferinde farklı 70 bin melek oraya dua etmeye gelir.

Yüksek katların karşısında derin cehennemler vardır, onlar yedi kattır ve her biri bir üzerindekienden daha korkunçtur, her biri özel bir günah-kâr türü için ayrılmıştır. En derin cehennemde, yaratıcısından en uzak olanda, inanmayanlar bulunacaktır ve orada sonsuza dek işkence göreceklidir.

Sonra Tanrı dünyayı, insanların yemek yerken oturabilecekleri bir halı gibi açıp yaydı. Çünkü dünya, Efendi'nin tüm kulları için besinle doluydu. Ve O bazı yerlerin kıraç kum olarak kalmasını istedi, ama arzu ettiği yerlerde toynaklı hayvanlar için çimenlikler, maymunlar için ağaçlar ve rengarenk, nefis ürünler veren yeşil meyvelik alanlar yaptı.

Karayı denizden ayırdı ve bir yanda ölçülemeyecek kadar geniş okyanusu, diğer yanda kıtaların yüksek duvarlarını yarattı. Kayaları birbirinin üstüne yığarak tehditkar dağlar haline getirdi ve sonra da akarsulara billur gibi seller olarak akmalarını söyledi.

Adaları rengarenk buketler gibi okyanusa ekte, adalar geçen tekne kaptanlarına keyif verdi. Mavi gökleri yansıtacak sakin göllerin olmasını ve güçlü nehirlerin bataklıklar üzerine yayılmasını emretti.

Rüzgâra, ülkelerin üzerinden geçerken fısıldayarak veya gürleyerek esebilsin diye bir ses verdi. Onlar bulutları her yöne iter ve güçlü sırtında kuşları taşır. Gemileri varacakları yere doğru üfürür ve dalgaları çırparak azdırır.

Sonra dünyaya böceklerle dolup taşmasını söyledi ve hayret, yüz bin tür böcek kumların içinden ağır ağır çıktı ve şeffaf kanatlarıyla havalandı. Kelebekler pır pır etti, böcekler süründü; hepsinin sırtında da yaratıcılarının sembolleri yazılıdır. Sonra sürülerce kuşu saldı ve kuşlar sevinçle uçtu. Bazıları dalların üzerine oturup yaratıcısını övmek için bilinmeyen dillerde şarkılar söyledi. Diğerleri yuvalar kurdu ve öğretmenleri sadece O'ydu.

Sonra okyanusa farklı biçimlerde her tür balıkla dolmasını söyledi ve öyle oldu. Sayılarının kaç olduğunu sadece o bilir ve hepsinin rengi

farklıdır. Sonra kertenkelelere var olmalarını söyledi ve onlar bu söze uydular, onun güneşinde ısındılar. Efendi'yi kendi dillerinde öven kurbağalara da var olmalarını söyledi. Hangi sayıda olduklarını ve kaç yumurta bırakmaları gerektiğini sadece O bilir.

Sonra Merhametli Yaratan büyük hayvanları var olmaya çağırdı ve onlar var oldular, böğürerek ve meleyerek onu övdüler. Et yiyen hayvanları pençeleri olacak şekilde ve leşle beslenen, uluyan hayvanları yarattı. Sessiz zürafayı ve hiddetli buffaloyu, antilop sürülerini ve çizgili eşekleri, nehirde oturan hipopotamı ve devasa fili tasarladı.

Kaç tane tür olduğunu yalnızca O bilir; her tüyün rengini, her dişin keskinliğini O bilir. Uysal inek sürülerini, onların sütle dolu şişkin memelerini ve susamaksızın seyahat eden güçlü bacaklı develeri yarattı. Kelebeğin ömrüne karar verdi ve ateşböceğinin parlayan ışığını yaktı. Yaratışının kanununa karar verdi: Büyük balık küçük balığı yutacaktı ve buna karşılık o da büyük balıklar tarafından yutulacaktı. Akbabalar gökten alçalarak ölenlerin kemiklerini toplayacaklardı. O, keçiler için yeşil yaprakları yapar; güvercini şahinin hızla üstüne çullanışından habersiz kılar. Ölen vücutları solucanlara ve kurtlara verir; sonra solucanları civcivlere ve saf civcivleri kuyruksuz kartala verir ve kartal onunla birlikte sütünsüz gökyüzüne uçar.

O, tüm yaratıklarının büyümesini ve çoğalmasının sağladı. Taze yeşil çimen sapları her çalı yangınının sonrasında filizlenir; pürüzsüz kırmızımsı mangolar her yıl ana ağacın koyu yeşil yaprakları arasında büyür.

Her yağmurlu mevsimde beyaz karıncalar dışarı akın eder, onbinlercesi ilk sağanak yağmur gibi hışırdar. Siyah karıncalar kendi yollarında ilerlerler, tümseklerde yavrularını yumurtadan çıkarırlar. Yavruları olmayan hayvan var mıdır? Babun yavruları annelerinin memelerine tutunur, uzun bacaklı zürafa annesini emer. Onun unuttuğu bir şey var mıdır? Bütün bunlar sizin için O'nun sonsuz bilgeliğinin, muazzam gücünün işareti değil midir?

III Tanrı gecenin gündüzü örtmesini sağladı, o nedenle bunların bir-biri ardından gelişi zamanın ilerlediğini gösterir.

O, bir gün meleklerini bir araya topladı. Hepsini, onun tahtının önünde sabah duası ayinini yaptılar. Sonra Efendi şöyle konuştu: Bir varlık yaratma fikrim beni memnun etti. Sizin gibi beyni olacak fakat özü çamur olacak. Onu topraktan şekillendireceğim ve o, dünyada yaşayacak.

Havyanları yetiştirecek, tarlaları sürecektir. Tehlikeli okyanusta seyretmesini öğrenecek ve benim gümüş balıklarımı ağlarla yakalayacak. Benim dünyadaki tüm yaratıklarımı ele geçirecek ve onları, benim kanunlarımı izleyerek yönetecek. O, benim hizmetkarım olacak; onun çocukları tüm dünya yüzüne yayılacaklar, karıncalar gibi çok olacaklar, çalışacaklar ve bana tapacaklar.

Meleklerin duygularını belirtmelerine izin verilir ve onların en kuvvetlisi endişedir. Onlar berrak zihinleriyle olacakları önceden görürler. Saf ışığın maddesinden yapılmışlardır. Saydam olmaları onları dürüst kılar. Onların, arkasına kötülüğün gizlenebileceği maddi bir yüzü yoktur. Onlar saf ve günahsızdır. Üstün zekâları başka yaratıkların çektiklerini ve efendilerinin isteklerini algılamalarını sağlar. Böylece, onlar tapınmaya ve hizmete, başkalarına yardıma ve rahatlık vermeye kendilerini adanmışlardır. Saflikları ayrıca onları fedakar yapar: saydam beyinleri bencilliği beslemez, isteyecekleri herhangi bir şey düşünemezler, günahsız ruhlarında hiçbir arzu kabarmaz.

Ama insan neye benzeyecektir? Gövdesi yumru yumru ve köpekler ve domuzlar gibi şehvetle dolu olacaktır; onlar gibi üremek ve çoğalmak isteyecektir, savaşmak ve öldürmek isteyecektir. O, sabah vaktindeki güneş ışınları gibi saydam değil, karanlık yağmur bulutları gibi sisli olacaktır. Hırs ve zalimlikten öte, onda ahmaklık ve samimiyetsizlik de bulunacaktır. Çamurdan beyinleri yavaş ve abartılı olacaktır. Düşüncesi makul olmaktan çok duygusal olacaktır, zorunlu olanı kabul etmeye isteksiz, hizmette ağır, kibire yatkın olacaktır. Nefretini ve şehvetini taş benzeri kafatasının ardında saklayacaktır. Hepsinden kötüsü de, efendisini övmek için ilahiler söylemek yerine, kendi duyularını tatmin etmeye çalışacaktır.

Onun karmaşık düşüncesi problemleri çözmeyecek, samimiyetsizliğiyle, onları basitleştireceğine üzerini örtmeye çalışacağı zorluklar yaratacaktır. Doğrudan düşünce, samimiyetin bir meyvesidir. Hırsı, onu komşunun bahçesinden meyve ve kadın çalmaya yöneltecektir ve kıskançlık onun zihnini alevlendirecektir. Tanrı'nın dünyasının parçalarını fethetmekle ihtişam arayacaktır ve tıpkı bir kırlangıç gibi, öldürmekten zevk alacaktır. Zeki melekler, daha baştan dünya üzerine çöken kara dumanı —savaşın şiddetli ateşini— görebiliyordu.

Fakat, efendileri onları şöyle sakinleştirdi: Korkmayın, neyi istiyorsam isteyeceğim, neyi bildiğimi biliyorum, binlerce yıl sonra ulaşacağım bir amacım var. Ondandır insanın ne sebeple yaratıldığını göreceksiniz.

Melekler başka bir şey söylemediler ama makamlı bir sesle onun bilgeliğini öven ilahiler okudular.

Sonra Tanrı iri bir çamur parçası aldı. Gri renkli ve katıydı, onu bir adam biçiminde yoğurdu. Adem [“toprak”] hazırды; sadece bir eksiğı vardı: Hayat. Tanrı o sözü söyledi ve söz Adem’e ulaştı. Hayat onun ağzından girerek vücuduna yayıldı. Hayat, Adem’in damarlarında attı, cildine renk verdi. Kan ellerine ve ayaklarına gitti ve onları harekete hazır hale getirdi. Kaslarından sıcaklık yayıldı ve karanlık beyninde ilk düşünce kıvılcımları oluştu. Adem silkindi; göz kapakları titredi ve açıldı, tıpkı içi mücevher dolu bir kutunun kapağının açılması gibi. Melekler bu güzel adamın billur gözlerini açarak ilk defa güneşi içeri almasını nefeslerini tutarak seyrettiler. Adem ağzını açtı, nefes aldı, dili hareket etti ve cınlayan sesiyle yaratıcısının yüceliğini övdü: “Elhamdülillahi Rahmani Rahim!”

Melekler bu kilden yaratığın akıllıca ve yürekten konuşmasına çok şaşırmışlardı. Bu yeni yaratığı takdir ettiler ve efendileri, Adem’in önünde eğilip ona ibadet etmelerini emrettiğinde hepsi ona uydu. Biri hariç.

— Jan Knappert. *Myths and Legends of the Swahili*. Nairobi: Meinemann Educational Press, 1970, s. 14-24.

BUŞONGO

Bumba Dünyayı Kusuyor

Zaire'deki Kongo Nehri bölgesinin Bantu halklarından olan Buşongo veya Bakuba, yaratılışı jeneratif terimlerle anlatır. Karanlıkta ve sulu kaostan içinde, bir eşe sahip olmadan, Bumba dünyanın güçlerini kusar. Bununla daha yaygın doğum mecazları arasındaki yapısal benzerlikler açıktır (ağız-rahim; kusma-bebek; her iki durumda da doğurmanın acısı) ve Bumba'nın olağanüstü üretkenliğinin altını çizer.

Bumba önce güneşi kusar ve onun sıcaklığıyla ilksel sular çekilip, kara meydana çıkar. Ardından, dokuz prototip yaratık kusar ve onların herbiri kendi türünden diğerlerini yapar. Sadece şimşegin haylaz olduğu görülür ve onun dünyadan kovulması gerekir. Son olarak Bumba, biri kendisi gibi beyaz olan (ışığın ya da saflığın sembolü? Hristiyanlığın ve Avrupa egemenliğinin etkisi?) insanları yaratır ve

kültür kahramanı rolünde, onlara ateş yakmayı öğretir.

Doğanın gücüne ve güzelliğine duyulan hayranlık, çoğunlukla insanın günahlarıyla daha çok ilgilenen Afrika mitlerinin pesimist havası içinde kaybolurken, burada Bumba'nın bereket duasında basitçe ifadesini bulur. "Şu harikalara dikkatle bakın. Onlar size ait."

Buşongo, Kongo bölgesindeki Bantu krallıkları içinde en eskisi ve en ileri olanıdır. Onun sözlü geleneğinde MS 5. yüzyıldaki kuruluştan itibaren yüz yirmi hükümdarın başa geçtiği aktarılır.

Başlangıçta, karanlığın içindeki sudan başka hiçbir şey yoktu. Ve Bumba yalnızdı.

Bir gün Bumba karnında kötü bir ağrı duydu. Öğürdü, kasıldı ve güneşi kustu. Sonrasında ışık her şeyin üzerine yayıldı. Güneşin ısısı suyu kuruttu ve dünyanın siyah uçları görülmeye başladı. Siyah kumsallar ve kayalıklar görülebiliyordu. Fakat canlılar yoktu.

Bumba, ayı ve ardından yıldızları kustu ve böylece gecenin de kendi ışığı oldu.

Fakat Bumba hâlâ ağrı içindeydi. Tekrar kasıldı ve altı canlı yaratık daha ortaya çıktı: Koy Bumba adındaki leopar, sorguçlu kartal Pongo Bumba, timsah Ganda Bumba ve Yo adında bir küçük balık, sonra yaşlı kaplumbağa Kono Bumba, hızlı, ölümcül ve leopar gibi güzel olan yıldırım Tsetse, sonra beyaz balıkçıl Nyanyi Bumba, ayrıca bir böcek ve Budi adındaki Keçi.

Hepsinden sonra insan ortaya çıktı. Çok sayıda insan vardı fakat içlerinde yalnızca biri Bumba gibi beyazdı. Onun adı Yoko Lima idi.

Yaratılanların kendileri, daha sonra tüm yaratılanları yarattılar. Balıkçıl, havadaki kuşların hepsini, çaylak hariç, yarattı. Çaylağı yapmadı. Timsah, yılanları ve iguanayı yaptı. Keçi, boynuzlu olan her hayvanı üretti. Küçük balık Yo, tüm denizler ve sulardaki tüm balıkları meydana getirdi. Böcek diğer böcekleri yarattı.

Sonra yılanlar, sıraları geldiğinde, çekirgeleri yarattılar ve iguana, boynuzlu olmayan hayvanları yarattı.

Daha sonra Bumba'nın üç oğlu dünyayı bitireceklerini söylediler. Birincisi Nyonye Nyana beyaz karıncaları yaptı fakat bu işin ehli değildi ve o yüzden öldü. Fakat karıncalar hayatta ve var olduklarına minnet duydukları için dünyanın derinliklerinden siyah toprak buldular ve kıraç kumları onunla örtterek yaratıcılarını gömdüler ve onurlandırdılar.

İkinci oğul, Çonganda olağanüstü bir bitki meydana getirdi ve ondan

dünyadaki tüm ağaçlar, çimenler, çiçekler ve bitkiler çıktı. Üçüncü oğul, Çedi Bumba, değişik bir şey istedi fakat ne kadar uğraşırsa da sadece çaylak denilen kuşu yapabildi.

Tüm yaratıklar içinde tek bozguncu Şimşek Tsetse idi. O kadar çok sorun çıkardı ki Bumba onu gökyüzüne kovaladı. Sonra, insanlar ateş yakmayı bilmediklerinden, Bumba insanlara ağaçlardan nasıl ateş çıkarılabileceğini öğretti. “Her ağaçta ateş vardır” dedi onlara ve bir delgi yaparak ateşi çıkarmayı gösterdi. Bugün de Tsetse bazen gene aşağı iner ve dünyaya saldırarak zarar verir.

Sonunda tüm yaratma işleri bittiğinde Bumba huzur dolu köylerin içinden yürüyerek insanlara şöyle dedi: “Bu harikalara dikkatle bakın. Onlar size ait.” Böylece, Yaratıcı ve ilk Ata olan Bumba’dan, gördüğümüz, tuttuğumuz ve kullandığımız tüm harikalar ve tüm bir insan ve hayvan kardeşliği ortaya çıktı.

— Maria Leach. *The Beginning*. New York: Funk and Wagnalls, 1956, s. 145-147.

— E. Torday ve T.A. Joyce’un eserinden çevrilmiş ve uyarlanmıştır. *Les Boshongo, Annales de Musée de Congo Belge, Ethnographie Anthropologie*, Serie 4, t. 2. Brussels, 1910, s. 20ff.

BULU

Zambe’nin İnsanı, Şempanzeyi ve Gorili Yaratması

Kamerun’un Bulu halkına ait olan bu mitte, baskı ve sömürgeciliğin etkileri açıkça görülür. Tanrı iyi olarak kabul edildiğinden, onların çektiği çilenin tek açıklaması insan hatasıdır. Bu nedenle üstün Tanrı Mebe’e’nin (“Dünyayı doğuran”) oğlu Zambe, insanı, şempanzeyi ve gorili yarattığında, onun kutsal güçlerini bir tek beyaz adamlar kabul etmemiş ve dolayısıyla cezalandırılmıştır. Fan halkı tarafından anlatılan mitin bir başka şeklinde ise siyah adam beyazların malaryasına yakalanır ve Afrika’nın kıyısında Tanrı ile önceki ilişkisinin özlemini çekerek ölür.

Bu mit 1912’de derlendiğinde Kamerunlular Alman idaresi altındaydılar. Birinci Dünya Savaşı’nda Fransızlar ve İngilizler tarafından işgal edilince, nihayetinde, manda ve vesayet altındaki bölgeler oldular. 1961’de bağımsızlık hareketleri sonuçlandı ve İngiliz bölgesi Fransız bölgesiyle birleştirilerek Kamerun Federal Cumhuriyeti kuruldu.

Kimileri Mebe'e'nin oğlu Zambe'nin insan Zambe'yi, şempanze Zambe'yi, goril Zambe'yi ve fil Zambe'yi yarattığına inandılar. İnsanlardan biri beyaz, diğeri siyahtı. O ayrıca onlara ateşi, palayı, çapayı, baltayı ve suyu da verdi. Bunun ardından onlar ateşi karıştırdılar ve beyaz adam gelip ateşin yanına oturduğunda, ateşin içine baktığında, onun gözüne duman kaçtı ve gözlerinden yaş geldi. Bu yüzden ayağa kalktı ve ateşten uzaklaştı. Beyaz adamın üzerine titrediği tek şey elinde tuttuğu kitaptı.

Şempanze, bir açık arazinin ekilmemiş sınırındaki bir ağaçta, bir salkım mvut meyvesinin olgunlaştığını gördü ve elindeki sahip olduğu her şeyi attı, gidip mvut ağacının meyvesini yedi. O ve goril Zambe böyle yaptı.

Siyah adam bir adum ağacının kesik kütüğünün etrafındaki ateşi karıştırdı fakat kitabı ihmal etti.

Filin de yeteri kadar eşyası vardı fakat birini hatırlamıyordu.

Mebe'e'nin oğlu Zambe geldiğinde, hepsini toplanmaları için çağırdı ve onlara şunu sordu: "Sahip olmanız için bıraktığım şeyler, onlar nerede?" Şempanze cevap verdi, "Benimkileri mvut ağacının meyvesini yediğim yerde bıraktım." Bunun üzerine Zambe ona şöyle dedi, "Git onları getir." Fakat şempanze onları bıraktığı yere gittiğinde bir tekini bile bulamadı. Bundan dolayı Mebe'e'nin oğlu Zambe, ona kızdı ve ona "Sen bir aptalsın" dedi. Ellerini bir su birikintisinin içine daldırıp şempanzenin tüm vücuduna kıllar saçtı, ayrıca onun ağzına büyük dişler verdi ve ilaveten ona şöyle dedi, "Her zaman ormanlarda yaşayacaksın." Aynısını gorile de söyledi: "Sen ve şempanze birbirinizin aynısı olacaksınız."

Bunun ardından siyah adama da sordu: "Kitabın nerede?" ve o şöyle cevap verdi, "Onu attım." Zambe bunun üzerine ona şöyle dedi, "Sen bilgisiz kalacaksın çünkü kitabı attın." Ayrıca Mebe'e'nin oğlu Zambe ona şöyle dedi, "Bir adama gidip ondan eşyalara karşılık bir eş isteyeceksin, aynı zamanda onun için çalışacaksın." Ayrıca gene siyah adama şöyle dedi, "Sen her zaman ateşe eğilim duyacaksın çünkü o senin özellikle ilgilendiğin tek şey." Hemen üzerine Zambe beyaz adama şöyle dedi, "Gelecek tüm zamanlarda sen hiçbir zaman kitabı bırakmayacaksın, çünkü sen verdiğim kitaba göz kulak oldun, bu yüzden anlayış sahibi bir adam olacaksın, çünkü sen gerçek bir şeyi sevdin." Ona ayrıca şunu dedi, "Her zaman ateşsiz yaşayacaksın çünkü ona çok az baktın."

Böylelikle şempanzeler, goriller, filler ormanda yaşamaya gittiler ve onlar her zaman bağırp ulurlar çünkü Mebe'e'nin oğlu Zambe, korunmak üzere verdiği şeyleri koruyamadıkları için, onları lanetledi.

Bu yüzden bu gün beyaz adamların bilgili fakat siyah adamların cahil

olduğunu görüyoruz; ayrıca siyah adamlar gidip onlara hizmet ediyorlar ve siyah adamlar ateşle ısınyorlar.

— Adolf N. Krug. "Bulu Tales from Kamerun, West Africa." *Journal of American Folklore*, 25, 1912-1913, s. 111-112. (New York: G.E. Stechert, Amerikan Folklore Society.)

NGOMBE

İnsanın Kavgacılığı ve Dünyaya Yayılması

Zaire'nin sık ormanlarında yaşayan Ngombe'ler, "Açıklanamaz olan", "Her şeyi var eden" Akongo'ya taparlardı. Buradaki ilk Na-gombe miti parçasında, başlangıcın kutsal uyumu insanın kavgacılığıyla bozulur. Yaratılış, bu itibarla, bir geriye gidişi temsil eder.

Benzer şekilde, ikinci mitte her şeyin kökeni olarak gökyüzü resmedilir fakat bu sefer hatalı olan, bir kadındır. Cennetten kovularak çocuklarıyla dünyaya iner ve onları enest ilişki kurmaya yöneltir. Bir başka kadın, onun kızı, dünya aleminin kötü gücü Ebenga'nın büyüünün kurbanı olur ve hayatın muğlak karakteri oluşur. Tıpkı Eski Ahit'teki Aden Bahçesi mitinde olduğu gibi, gözden düşmeye ilişkin bu Ngombe mitinde de kötülüğün kaynağından bahsedilmez. Eğer Akongo hem iyi hem de güçlü ise, Ebenga nereden gelmiştir?

I Akongo hep şimdi olduğu gibi değildi. Yaratıcı, başlangıçta insanların arasında yaşıyordu fakat insanlar kavgacıydı. Bir gün büyük bir kavgaya tutuştular ve Akongo da onları kendi hallerine bıraktı. Gitti ve ormanda saklandı ve o günden beri onu kimse görmedi. Bugün de insanlar onun neye benzediğini bilmezler.

II Başlangıçta dünyada insan yoktu. İnsanlar gökyüzünde Akongo ile beraber yaşıyorlardı ve mutluydular. Fakat Mbokomu adında herkesi rahatsız eden bir kadın vardı.

Bir gün Akongo bu kadını, oğlu, kızı, biraz manyok kökü, darı ve şeker kamışı ile birlikte bir sepetin içine koydu ve sepeti dünyaya indirdi.

Aile dünyada bir bahçe yaptı ve bahçe onların bakımıyla serpilip gelişti.

Bir gün anne oğluna şöyle dedi: "Biz öldüğümüzde bahçeyle ilgilenecek kimse kalmayacak."

“Bunun çaresi yok” dedi oğul.

“Çocuklarınız olmalı” dedi annesi.

“Nasıl?” diye sordu oğul. “Buradaki tek insan biziz. Bir eşi nereden bulacağım?”

“Kız kardeşin bir kadın” dedi annesi, onu al ve ondan çocuk sahibi ol.” Fakat oğlu annesinin önerisinden rahatsız oldu. Fakat annesi ısrar etti. “Ya bunu yaparsın ya da çocuksuz ölürsün, işimizi devam ettirecek kimse de kalmaz. Bir tek kız kardeşinden çocuk sahibi olabilirsin, o yüzden git ve onu al.”

Sonunda oğul razı oldu ve kız kardeşine gitti. Kız kardeşi onu istekle karşıladı ve hamile kaldı.

Bir gün kız kardeş ormanda insan benzeri bir yaratığa rastladı fakat her tarafı kılla kaplıydı. Korkmuştu fakat yaratık kendisiyle çok nazik konuşuyordu ve bir süre sonra arkadaş oldular. Bir gün kız kardeş kocasının tıraş bıçağını aldı ve ormana kıllarla kaplı adamı aramaya gitti. Onu bulduğunda yatırıp tıraş etti. Şimdi o bir insana benziyordu. Adı Ebenga’ydı, yeni başlayan anlamına geliyordu.

Ebenga kadına bir büyü yaptı ve böylece çocuğu doğduğunda dünyaya büyücülüğü getirdi. Çocuk, Ebenga’nın büyüsünden etkilenerek büyüdü. Büyücülük yaptı ve insanlara kötülüğü ve acıyı getirdi.

Zaman içinde erkek ve kız kardeşin başka çocukları da oldu ve böylelikle dünyada insanlar çoğaldı. Ancak kötülük ve büyücülük bugüne kadar devam etti.

Gökyüzü iki yaratık tarafından taşınır, Libanja ve Songo. Libanja gökyüzünü çok büyük bir sılıkla doğudan tutar, Songo da aynı şekilde batıdan tutar. Yorulduklarında gökyüzü düşecek ve insanlar kertenkele haline geleceklerdir.

— Susan Feldman (ed.). *African Myths and Tales*. New York: Dell Publishing, 1963, s. 37-39.

—E. W. Smith’ten uyarlama. *African Ideas of God*. Londra: Edinburgh House Press, 1950.

NANDI

Tanrı Dünyaya Geldiğinde

Diğer Nil bölgesine ait kültürlerde olduğu gibi, Nandi’lerin de Hamitik ve Paleo-Negritik halkların birleşmesinden oluşan katmanlı

bir mitolojisi vardır. Nandi'ler Kenya'ya girdiklerinde orada Dorobo avcılarını buldular; onların o kadar eski olduklarını düşündüler ki bazı mitlerinde onları insan ırkının dedeleri olarak çizdiler. (Bu mitlerden birinde ilk Dorobo'nun, çocukları nasıl dizlerinden doğurduğu anlatılır.)

Buradaki hikâyede de Dorobo'nun önceliği iddia edilir. Tanrı (güneş, Asista) dünyaya düzen vermek için geldiğinde Dorobo, fil ve gök gürültüsüyle birlikte halen dünyada yaşamaktaydı. Pek çok diğer Afrika mitinde olduğu gibi, bu mitte de ilk insanın "ilerlemesi" hor görülür. İnsanlar diğer yaratıklara karşı geldiklerinde doğanın baştaki uyumu bozulur ve kötülük dünyaya adım atar.

Tanrı dünyaya bugünkü düzenini vermek için geldiğinde, orada üç şey buldu: gök gürültüsü, bir fil ve bir Dorobo. Hepsi beraber yaşıyordu.

Bir gün gök gürültüsü şöyle dedi: "Bu insan denilen nasıl bir yaratıktır? O, uyurken bir yandan öbür yana dönmek istese bunu yapabiliyor. Fakat ben öbür yana dönmek istesem, her şeyden önce kalkmam gerekir."

Fil de şöyle dedi: "Benim de öyle. Bir yandan öbür yana dönmeden önce benim de ayağa kalkmam gerekir."

Gök gürültüsü insandan korktuğunu söyledi ve buralardan kaçıp cennetlere gideceğini belirtti. Fil buna güldü ve ona kendisinin neden kaçtığını sordu çünkü insan eninde sonunda sadece küçük bir yaratıktı. "Ama o kötü," diye cevap verdi gök gürültüsü, "uyurken öbür yana dönebiliyor" ve bunu dedikten sonra kaçıp göklere gitti ve o zamandan beri orada kaldı.

Gök gürültüsünün kaçtığını gören insan memnundu ve şöyle dedi: "Korktuğum kişi kaçtı. Fili önemsemiyorum." Ardından ormana gitti ve biraz zehir hazırlayarak bir okun ucunu ona daldırdı, kestiği yayı da alıp köye gitti ve fili vurdu.

Fil ağladı ve gövdesini göklere doğru kaldırdı, gök gürültüsüne seslenerek ondan kendisini yukarı almasını istedi.

Fakat gök gürültüsü onu reddetti, "Seni yukarı almayacağım, çünkü sana insanın kötü olduğunu söylediğimde güldün ve onun küçük olduğunu söyledin."

Fil tekrar seslendi ve onun kendisini gökyüzüne alması için yalvardı çünkü ölmek üzereydi.

Fakat gök gürültüsünün cevabı sadece "Kendi başına öl" oldu.

Böylece fil öldü ve insan tüm ülkelerde büyük oldu.

— A.C. Hollis. *The Nandi, Their Language and Folklore*. Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1909, s. 111-114.

DOGON

İlk Sözler

Mali ve Yukarı Volta'nın tarımla uğraşan halkı olan Dogonlar, komşuları tarafından bile aslında incelikli dinsel inançlara sahip olamayacak derecede ilkel olarak görülüyorlardı. O yüzden, onların arasında yıllarca çalışmış bir Fransız Etnoloğu olan Marcel Griaule sonunda Dogonların şaşırtıcı derecede karmaşık ve derin kozmolojilerini, onu anlatmak için görevlendirilen bilge Ogotemmeli'den dinlediğinde, bu büyük bir sürpriz oldu.

Burada tüm mitin sadece kısa bir bölümü nakledilse de, doğal düzen, toplumsal alem ve kişisel hayat arasındaki benzerlikleri görmemiz için yeterlidir. Yapısal benzerlikler o derecededir ki, birey bir düzlemde sadece bütünün bir parçası olarak kalırken, diğerinde onun temsilcisi olur. Eylemleriyle, bu şekilde, kendi sergilediği kozmik düzeni etkiler ve hayatına pek çok düzeyde birden kutsallık verir.

Dogon, yaratılışı çeşitli aşamalar halinde görür, bunların her biri de kutsal bir "söz" ya da ifşa ile sonuçlanır. Bunların ilki doğadır, o dünyanın çıplaklığını örten çimlerin sesinde ifade edilen basit fakat zarif bir dildir. İkincisi, insanlığa bir borcunu ödeme çabası olarak, toplumsal düzenle ilgilidir ve dokuma ile temsil edilir. Bu söz, insanların mağaralarından çıkıp birbirleriyle toplum halinde yaşamalarını sağlamıştır. Üçüncü ifşa iki şeyden oluşur: (1) kutsal ambar, o sadece dünyadaki ambarların modeli değil, kozmik düzlemde dünyanın yaratılış düzeninin ve kişisel düzeyde bireylerin sindirim sisteminin de modelidir; (2) davul, temel bir iletişim yöntemidir ve sözlü dil ve kültürün sembolüdür.

Kutsal sözler, kutsal gelişimin çeşitli aşamalarının ürünleridir: Tanrı Amma tarafından dünyanın yaratılışı; onun dünyayla sonuç vermeyen eşleşme çabası ve ardından, dünyanın ensest tecavüz ile

lekelenmesi, Nummo ikizlerinin, kutsal yaratıklar olan su ve ışığın, kusursuz doğumlarıyla dünyayı lekelerinden arındırmaları ve sekiz atanın yaratılmasını emretmeleri; ataların cennetten kovulması ve dünyanın doğal ve toplumsal düzeninin kurulması. Baştan başa, kutupsal karşıtlık prensibi korunur ve el üstünde tutulur. Ancak bu karşıtlıklar giderildikten sonra, iç ilişkiler ve sonraki yaratılış gerçekleşir.

Burada özellikle ilginç olan şey, çift cinsiyetli ruhlar nosyonudur. Tüm çocuklar hem erkek hem dişidir ve bir cinsel yönelim, diğerinin sünnet ya da kesip çıkarma gibi fiziksel yollarla giderildiği törenlerle teşvik edilir. Bastırılan cinsiyet bir gölge olarak kalır, bu Jung'un anima ve animusuna oldukça benzeyen bir anlayıştır. Ancak bu törenlerden sonra, genç adam veya kadın, cinsel ve psikolojik olarak verimli bir birlikteliğe hazır olur.

Ogotemmeli eşikte otururken sağlam deriden enfiye kutusunu kazıyarak bir tutam sarı tozu dilinin üzerine koydu, "Tütün," dedi "doğru düşünceye götürür."

Bunu dedikten sonra, dünyanın sistemini çözümlemeye koyuldu çünkü tüm şeylerin doğuşuyla işe başlamak şarttı. On dört güneş sisteminin, biri diğerinin tepesinde olacak şekilde dairesel toprak kütüklerinden nasıl yapıldığına dair yaygın inancı reddetti. Sadece faydalı olan güneş sistemi hakkında konuşmak istiyordu; her ne kadar rolleri ikincil de olsa, yıldızları ele almayı uygun gördü.

"Şu tamamen doğru," dedi "zaman içinde kadınlar yıldızları çocuklarına vermek için gökyüzünden aldılar. Çocuklar onların içinden miller geçirdi ve dünyanın nasıl döndüğünü görmek için onları parlayan topaçlar gibi döndürdü. Fakat bu sadece bir oyundu."

Yıldızlar küçük topakların, tek Tanrı, Amma tarafından uzaya saçılmasıyla meydana geldi. Amma, güneşi ve ayı daha karmaşık bir işlemle, çömlekçilik sanatıyla yarattı. Çömlekçilik, insanın bildiği ilk şey olmasa da Tanrı'nın ilk onaylı icadıydı. Güneş bir bakıma, ilk ve son defa, beyaz ısı halinde çarkta çekildi ve etrafına, sekiz tur atacak şekilde, kırmızı bakırdan bir spiral sarıldı. Ay da aynı biçimdedir fakat onun bakırı beyazdır. Her seferinde sadece dörtte biri ısıtılır. Ogotemmeli bu cisimlerin nasıl hareket ettiklerini daha sonra açıklayacağını söyledi. Şu an sadece tasarımanın ana hatlarını belirtmekle ilgileniyordu ve sonrasında onu yapanlara geçecekti.

Fakat, güneşin büyüklüğünden konuşmaya istekliydi.

“Kimileri,” dedi “onun bu kamp yeri kadar büyük olduğunu düşünüyor, bu da otuz cubit eder fakat aslında o daha büyüktür. Onun yüzey alanı Sanga Kantonu'nun tamamından büyüktür.”

Ve biraz tereddüt ettikten sonra şunu ekledi: “Belki ondan bile büyüktür.”

Ayın ebatları üzerinde durmak istemedi, hatta bu konuda hiçbir şey söylemedi. Ayın işlevi önemli değildi ve ondan daha sonra bahsedecekti. Fakat şunu söyledi; Afrikalılar güneşin bolluğundan yayılan ışığın yaratıkları iken, Avrupalılar ay ışığının yaratıklarıydı; onların olgunlaşmamış görüntülerinin sebebi buydu.

Konuşurken tütünü tükürüyordu. Ogotemmeli Avrupalılara hiçbir bakımdan karşı değildi. Hatta onlar için üzülmüyordu bile. Onları kuzey topraklarında kendi kaderlerine bırakmıştı.

Tanrı Amma, görüldüğü kadarıyla, bir topak kili almış, tıpkı yıldızlar için yaptığı gibi elinde sıkıp uzağa savurmuştu. Kil saçılmış ve dünyanın tepesine, kuzeye düşmüştü. Her ne kadar hareketler yatay gerçekleşse de, kil, oradan aşağı doğru dünyanın dibine, güneye uzamıştı. Dünya yatay olarak durur fakat kuzey tepededir. Doğuya ve batıya, tıpkı ana rahmindeki fetus gibi, ayrı kollarla uzanır. Demek ki o bir bedendir ve kolları merkezi bir kütleden çıkar. Yerde, yüzü yukarı dönük olarak kuzeyden güneye doğru bir çizgide yatan bu gövde dışıdır. Cinsel organı bir karınca yuvasıdır, klitorisi ise beyaz karınca yuvasıdır. Amma yalnızdır ve bu yaratıkla cinsel ilişki kurmak istediğinden ona yaklaşmıştır. Bu da dünya düzeninin ilk ihlaline sebep olmuştur.

Ogotemmeli konuşmasını kesti. Ellerini başının üstünde kavuşturarak bahçelerden ve çatılardan gelen farklı sesleri ayırt etmeye çalıştı. Zorlukların kaynağına ve Tanrı'nın en eski gafına sıra gelmişti.

“Eğer dediklerime kulak misafiri oldularsa, benden ceza olarak bir öküz isterler!”

Tanrı ona yaklaşıncı beyaz karınca dağı yükseldi, girişi engelledi ve erkeksiliğini gösterdi. O, yabancının organı kadar güçlüydü ve ilişki gerçekleşemedi. Fakat Tanrı mutlak güç sahibidir. Beyaz karınca tepesini kesti ve organı kesip çıkarılan dünyayla ilişki kurdu. Fakat bu ilk olay her şeyin akışını sonsuza dek değiştirdi; bu kusurlu birliktelikten, niyet edilen ikizler değil, tek bir varlık doğdu, Tanrı'nın zorluklarının sembolü *Thos aureus* ya da çakal. Ogotemmeli'nin sesi gittikçe kısıldı. Artık kadınların kulaklarının onun söylediklerini dinlemesi mümkün olamazdı;

diğer maddi olmayan kulak zarları onun önemli anlatımıyla titreşebilirdi. Avrupalı ve onun Afrikalı yardımcısı Çavuş Koguem, sanki en tehlikeli türden bir kumpas kuruyormuş gibi, yaşlı adama doğru eğildiler.

Fakat konu Tanrı'nın hayırlı işlerine gelince, Ogotemmeli'nin sesi yeniden normal tonuna döndü.

Tanrı'nın dünya-eşiyle başka ilişkileri de oldu ama onlarda hiçbir terslik yaşanmadı, karşı koyan uzuv çıkarıldığı için önceki sorunun sebebi ortadan kalkmıştı. Kutsal döl olan su, böylece dünyanın rahmine girebildi ve normal üreme çevrimi ikizlerin doğumuyla sonlandı. Böylelikle iki varlık oluştu. Tanrı onları su gibi yarattı. Renkleri yeşildi, yarı insan yarı yılandılar. Baştan bele kadar insandılar, aşağısı ise yılandı. Kırmızı gözleri insanınki gibi ardına kadar açıldı ve dilleri sürüngenlerinki gibi çatallıydı. Kolları esnekti ve eklemleri yoktu. Gövdeleri yeşil ve baştan başa pürüzsüzdü, suyun yüzeyi gibi parlıyordu ve kısa yeşil tüylerle kaplıydı, bu da yeşillik ve çimlenme alametiydi.

Nummo adı verilen bu ruhlar, Tanrı'nın iki homojen ürünüydü, onun gibi kutsal özleri vardı, nahoş olaylar yaşanmadan kendilerine gebe kalınmış ve dünyanın rahminde normal olarak gelişmişlerdi. Kaderleri onları gökyüzüne götürdü ve orada babalarının talimatlarını aldılar. Tanrı'nın onlara tüm varlıkların vazgeçilmez ihtiyacı olan konuşmayı öğretmesi gerekmedi çünkü konuşma, dünya sistemine aittir. Çift mükemmel ve eksiksiz olarak doğmuştu, sekiz uzuvları vardı ve sayıları konuşmanın sembolü olan sekizdi.

Çift ayrıca Tanrı'nın da özüydü çünkü onlar dünyanın hayat gücünün, hep birden, temeli, şekli ve maddesi olan Tanrı'nın dölünden yaratılmışlardı ve yaratılmış varlığın hareketi ve kalıcılığı ondan türedi. Bu güç, sudur ve bu çift tüm sulara vardır: Kendileri *sudur*. Onlar denizlerin, kıyıların, sağanakların ve fırtınaların suyudur, onlar içtiğimiz kaşık dolu su sudur.

Ogotemmeli "Su" ve "Nummo" kelimelerini aynı anlamda kullanıyordu.

"Nummo olmasa," dedi "dünyayı yaratmak bile mümkün olmayacaktı çünkü dünya şekillendirilmiş kildir ve onun hayatı sudan (yani Nummo'dan) elde edilmiştir.

"Dünyada nasıl bir hayat vardır?" diye sordu Avrupalı.

"Dünyanın hayat gücü sudur. Tanrı dünyayı suyla şekillendirdi. O kanı da sudan yaptı. Bir taşın içinde bile bu güç vardır çünkü her şeyin içinde nem vardır."

“Fakat eğer Nummo suysa, o aynı zamanda bakırı da üretir. Hava kapalıyken, güneşin ışınlarının puslu ufukta cisimleştiğini görürüz. Ruhlar tarafından salınan bu ışınlar bakırdandır ve ışıktır. Onlar aynı zamanda sudur çünkü dünyanın yükselen nemini tutarlar. Nummo çifti ışık salgılar çünkü onlar da aynı zamanda ışıktır.”

Konuşurken Ogotemmeli tozların içinde bir şeyler arıyordu. Sonunda birkaç küçük taş topladı. Onları aniden avluya fırlattı ve taşlar eğilmeye fırsat bulamayan iki dinleyicinin başının hemen üstünden geçti. Tam Hogon'un horozunun birkaç saniye önce öttüğü yere düştüler.

“Bu horoz cıyaklayan bir musibet. Her türlü konuşmayı imkansız hale getiriyor.”

Horoz duvarın öbür tarafında tekrar ötmeye tekrar başladı, bunun üzerine Ogotemmeli gidip Koguem'den onun üzerine bir parça odun atmasını istedi. Koguem geri geldiğinde, Ogotemmeli ona horozun Tabda bölgesi dışına çıkıp çıkmadığını sordu.

“Hogon'un arazisinde,” dedi Koguem “onu gözlesinler diye dört çocuk gönderdim.”

“İyi!” dedi Ogotemmeli hafifçe gülerek, “Ona hayattan kendisine geri kalanın tadını çıkarması için izin verelim! Bana onun İkizler için verilecek bir sonraki ziyafette yenileceğini söylemişlerdi.”

Ogotemmeli tekrar Nummo ruhları ya da (kendisinin genellikle dediği gibi, tekil) Nummo konusuna döndü çünkü dediğine göre, bu çift mükemmel, ideal birimi temsil ediyordu.

Nummo, gökyüzünden aşağı bakarak, anneleri olan dünyayı çıplak ve suskun bir halde gördü; şüphesiz bu onun Tanrı Amma ile ilişkisindeki ilk olayın bir sonucuydu. Bu düzensizlik haline bir son vermek gerekiyordu. Nummo bunun için dünyaya indi ve beraberinde gökyüzü bölgelerinde yaratılmış olan bitkilere ait lifler getirdi. Bunların, parmakların sayısına denk düşen on tanesinden, biri ön diğeri arka taraf için iki örtü yaptılar. Bugün de maskeli adamlar, kalın liflerden yapılmış ve ayaklarına kadar inen bu uzantıları giyerler.

Fakat bu giysi sadece iffeti korumak için giyilmezdi. O, evrenin düzininin kurulmasındaki ilk eylemin ve dalgalı kesik çizgi şeklindeki sarmal sembolünün ortaya çıkışının dünyadaki tezahürüydü.

Çünkü lifler aşağıya doğru kıvrımlı olarak dökülüyorlardı ve bu, tufanların, sel girdaplarının, anaforların, hortumların ve sürüngenlerin dalgalı hareketinin bir sembolüydü. Onlar aynı zamanda nemi toplayan güneşin sekiz turlu spiralini de çağrıştırır. Kendileri de bir nem kanalıdır çünkü daha önceki hallerinde gökyüzüne ait bitkilerin tazeliğini emmişlerdi.

Nummo'nun özüyle doluydular. Onlar hareket halindeki Nummo *idiler*, tıpkı sonsuza dek uzatılabilecek dalgalı çizgide gördüğümüz gibi.

Nummo konuştuğunda ağzından çıkan şey, konuşmayı ileten ve aynı zamanda konuşmanın kendisi olan ılık bir buhardır. Bu buharın, tüm sular gibi sesi vardır ve o sarmal bir çizgi halinde söner. O halde, eteğin kıvrımlı kenarları, ruhun dünyaya açıklamak istediği sözler için seçilmiş vasıtaadır. Dünya, eteği pli yaparken ellerini kaldırıp dudaklarına koyarak onlara sihirli güç vermiş, böylelikle onun sözlerinin nemi buklelere geçmiştir; ruhsal açıklama teknik işlemde cisimleşmiştir.

Nummo'nun annesinin cinsel organının üzerine konmuş, su ve sözle dolu olan bu liflerde, bu yüzden Nummo hep vardır.

Bu şekilde giyinmekle dünya, bu dünyanın ilk ve tüm zamanların en ilkel diline sahip olmuştur. Onun söz dizimi basittir, fiileri azdır ve kelime hazinesi zarif olmaktan uzaktır. Kelimeler nefesle çıkarılan ve birbirinden zor ayırt edilen seslerden oluşur fakat sonuçta birer araçtırlar. Pek değeri olmasa da bu iyi tanımlanmamış konuşma, tüm şeylerin başlangıcına ait büyük işler için yeterliydi.

Sözün orta yerinde Ogotemmeli, doğum yaparken ölen kadınların ve ölü doğan çocukların rahibi, ağzı sıkı Akundyo'nun duvardaki aralıktan bağırarak verdiği avcı selamına bir narayla karşılık verdi.

Akundyo, önce gözleri insan grubuna dikili halde bir kenara tükürdü. Kulaklarını örten kırmızı bir Frigyalı başlığı takıyordu, burun köprüsünün üstünde "esen rüzgâr" olarak bilinen tarza uygun kobra benzeri bir çıkıntı vardı. Elmacık kemikleri belirgindi ve dişleri parlıyordu. Resmi bir selam sözü söyledi ve yaşlı adam hemen karşılık verdi ve sonra karşılıklı hürmetler giderek bıkırtıcı olmaya başladı.

"Tanrı'nın laneti," diye haykırdı Ogotemmeli "Aşağı Ogol'da seni sevmeyenlerin üzerinde olsun."

Akundyo, artan bir coşkuyla, lanetin şiddetini bastırmak için sözü çevirdi.

"Tanrı'nın laneti," dedi kör adam "seni sevmezsem eğer, benim üzerinde olsun!"

Dört adam rahat bir nefes aldılar. Vadideki av hayvanlarının ne kadar zayıf olduğuna dair esprili sözler söylediler. Sonra Akundyo yerli bir askerin argo Fransızcasıyla "Kirpi arayacağım" dedi ve onlara veda etti, kirpi buradaki insanlar için çok değerli bir hayvandı.

Söz tekrar konuşma bahsine döndü. Konuşmanın işlevi düzenlemeydi, bu nedenle iyi bir şeydi; ne var ki daha en başından beri düzensizliğe izin vermişti.

Bu, Tanrı'nın kandırılmış ve düzenbaz oğlu olan çakalın, konuşmaya sahip olmak isteyip, dilin cisimleştiği liflere, yani annesinin eteğine el atmış olmasından ötürüydü. Annesi dünya, bu ensest davranışa karşı çıktı. Karınca kılığında gizlenerek kendini rahmine, yani karınca tepesine gömdü. Fakat çakal onu takip etti. Şunu söylemek gerekir ki çakalın dünyada arzu edebileceği başka hiçbir kadın yoktu. Dünyanın karınca tepesinde açtığı delik yeterince derin değildi ve sonunda annesi yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. Bu da erkek ve kadın arasındaki adil fakat nedense her zaman erkeğin zaferiyle sonuçlanan mücadeleye delalet ediyordu.

Bu ensest davranışın çok önemli sonuçları oldu. Birincisi, çakala konuşma yeteneğini kazandırdı, bu sayede çakal sonradan, Tanrı'nın planlarını kahinlere aktaracaktı.

Bu davranış aynı zamanda, lifleri lekeleyen adet kanamasına da neden oldu. Dünyanın bu şekilde kirletilmesi Tanrı'nın egemenliğiyle bağdaşmazdı. Tanrı bu eşi reddetti ve insanları doğrudan yaratmaya karar verdi. Islak kilden bir rahim yapıp onu dünyaya yerleştirdi, üzerini gökyüzünden uzaya fırlanmış bir toprak parçasıyla kapladı. Aynı yolla bir de erkek organı yaptı, onu yere koyduktan sonra bir küre fırlattı ve o organa yapıştı.

İki yumru derhal organik biçim aldı; hayatları gelişmeye başladı. Merkezdeki çekirdekten uzuvlar ayrıldı, vücutlar meydana çıktı ve bu toprak yumrularından bir insan çifti oluştu.

Bu noktada, ilaveten yapılacak işler için Nummo Çifti sahneye çıktı. Nummo baştaki ikiz doğum kuralının kalkmak zorunda olduğunu ve tek doğan çakal gibi hataların olabileceğini görmüştü. Tanrı'nın ilk oğlunun o şekilde davranması, onun tek başına olmasından ileri geliyordu.

“Çakal doğumundan beri yalnızdı,” dedi Ogotemmeli “bu yüzden anlatılamayacak kadar çok şey yaptı.”

Nummo, yere iki taslak resim çizdi. Biri kadın diğeri erkekti ve biri diğerrinin üzerindeydi. Adam kendisine ait bu iki gölgenin üzerine uzandı ve her ikisini de kendi olarak benimsedi. Kadın için de aynısı yapıldı. Böylece her insan, en baştan iki farklı cinsin ruhunu, daha doğrusu, iki ayrı insana denk düşen iki prensibi edindi. Erkekteki kadın ruhu sünnet derisinde, kadındaki erkek ruhu ise klitoristeydi.

Fakat Nummo ön bilgisiyle, şüphesiz bu eğretiliğin sakıncalarını görmüştü. İnsan hayatı her iki varlığı da destekleyecek güce sahip değildi; her insanın kendisine en uygun görünen cinsle kaynaşması gerekiyordu.

Nummo, bu yüzden, erkekleri sünnet ederek sünnet derisindeki tüm dişiliği ortadan kaldırdı. Sünnet derisi de kendini değiştirerek bir hayvan haline geldi ki o “ne bir yılanlar ne de bir böcek ama yılanlar sınıfına dahil edilir.” Ona *nay* denir. Bir tür kertenkele olduğu söylenir, tıpkı ölünün sarıldığı örtü gibi siyah beyazdır. Adı aynı zamanda dişi bir sayı olan “dört” ve dişi bir varlık olan “Güneş” anlamına da gelir, *Nay*, sünnetin acısını ve erkeğin, kadında da olduğu gibi, kendi cinsiyeti içinde acı çekmesi gerektiğini simgeler.

Erkek, sonra kadınla cinsel ilişkide bulundu ve kadın sekiz çocuktan ilk ikisini doğurdu; onlar Dogon halkının ataları oldular. Doğum sırasında, doğum acısı kadının klitorisinde toplandı ve klitoris gizli bir el tarafından kesip çıkartıldı, o kendini ayırıp kadını terk etti ve bir akrebe dönüştü. Kese ve iğne bu organı simgeler: zehir sudur ve acının kanıdır.

Avrupalı, darı tarlasından dönerken, tüm bu hareketlerin ve karşı hareketlerin, yani mitin düşüncesindeki bu ani sarsıntıların önemini anlamaya çalışıyordu.

Burada, diye düşündü, ilk yarattığını bozmuş olan bir Yaratıcı Tanrı var; yeniden yaratılış dünyanın kesip çıkarılmasıyla ve sonra bir çift ruhun doğmasıyla oluyor, onlar yaratıcı varlıklar ve dünyayı kurup, ona ilk konuşma sözlerini getiriyorlar; yaratılan bu düzeni enstest bir davranış bozuyor ve ikiz-doğumları tehlikeye atıyor. Düzen, yeniden bir çift insanın yaratılmasıyla sağlanıyor ve ikiz doğumların yerini ikili ruhlar alıyor (Fakat niçin ikiz-doğum, diye sordu kendine).

İkili ruh bir tehlikedir; adamlar erkek, kadınlar dişi olmalı. Bir kez daha, sünnet ve kesip çıkarma buna çaredir. (Fakat niçin *nay*? Akrep niçin?)

Bu soruların cevabı sonradan gelecek ve doktrinin büyük yapısındaki yerini alacaktı. Onu kör adam, azar azar, zamanın sisleri içinden meydana çıkarıyordu.

Avrupalı'nın ve Koguem'in başının üzerindeki karanlık darı salkımları kurşunu gökyüzüne doğru uzanıyordu. Dolgun başaklı bir tarladan geçiyorlardı, başaklar sertçe dikleşmiş ve rüzgârda hareketsizdiler. Mahsül az gelişmiş ve cılızken başaklar hafif olur ve en ufak rüzgârda sallanır. Cılız mahsül bu yüzden çok ses çıkarır. Dolgun mahsul ise rüzgârla aşağı çöker ve boynunu sessizce eğir.

Avluya kim girse onun düzenini altüst ediyordu. O kadar tıktık tıktık ki, uçan cambazların en beceriklileri, çaylaklar bile hayvanları yakalayamıyorlardı. İçi oyuk bir taşta biraz darı şarabı, daha doğrusu tortusu kalmıştı ve kümes hayvanları, horozlar, tavuklar ve civcivler onu afiyetle içiyorlardı. Hatta onlara Etiyopya kılıcı gibi dik kuyruklu, sarı beyaz çizgili bir köpek de eşlik ediyordu. Kapı gürültüsüyle çarptığında hepsi bir yana dağıldı ve avluyu insanlara bıraktılar.

Ogotemmeli, kapı ağzına kurularak Tanrı'nın yarattığı çiftten doğan sekiz esas atayı saymaya başladı. Onların en büyük dördü erkekti, diğer dördü dişiydi. Fakat ikili halinde ve çift cinsiyetli olduklarından, bir tek onlara verilmiş bir izinle, kendi kendilerini dölleyebiliyorlardı. Onlardan sekiz Dogon ailesi oluştu.

Çünkü bu eğreti durumda insanlık kendisine düzen veriyordu. Tekli doğumların getirdiği kalıcı felaket, Nummo'nun doğum yapan kadınların yanında yere çizdiği ikili ruhun aktarılmasıyla biraz yatışmıştı. İkili ruhlar yeni doğan çocuğa, onun kalçasından, elleri ve ayakları yere değecek şekilde resmin üzerinde tutulmasıyla konuyordu. Sonra gereksiz olan ruh sünnetle alınıyor ve insanlık aksaya aksaya belirsiz kaderine doğru ilerliyordu.

Fakat mükemmeliğe duyulan kutsal açlık sönmemişti ve yavaş yavaş habaları olan Tanrı'nın yerini almaya başlayan Nummo Çifti'nin zihninde günahlardan arınma planları vardı. Fakat, insanın koşullarını iyileştirecek reformlar ve talimatlar insani düzeyde uygulanmalıydı. Nummo, bir yanda etten ve kemikten, diğer yanda bütünüyle ruhsal olan varlıkların arasındaki temasın ürkütücü sonuçlar doğurabileceğinden korkuyordu. Bundan yararlanacak olanların çevresinde ve kendi ortamında, anlaşılabilir işler olmalıydı. İnsan, yeniden yaratıldıktan sonra, o ideale doğru, tıpkı bir köylünün zengin bir tarım arazisine çekildiği gibi çekilmeliydi.

Nummo çifti, bunun üzerine dünyaya indi ve karınca tepesine, yani doğduğu cinsel bölgeye girdi. Böylece, başka görevlerin yanı sıra, annelerini ensest yapan büyükleri çakalın girişimlerinden de koruyabileceklerdi. Ayrıca onlar nemli, ışıklı ve konuşkan varlıklarıyla, Tanrı'nın gözünde ebediyen kirletilmiş olan ama hayatın faaliyetleri için gereken saflığı bir ölçüde kazanabilen bu gövdeyi temizliyorlardı.

Karınca tepesinde erkek Nummo, klitorisin kesip çıkarılmasıyla yok edilen erkek elemanın yerini, dişi Nummo ise dişi elemanın yerini aldı ve dişinin rahmi dünyanın rahminin bir parçası oldu.

Çift bundan sonra yeniden yaratma işine geçti, bunu Tanrı ile anlaşarak ve Tanrı'nın yararı için yapmak amacındaydılar.

“Nummo Amma’nın yerine geçip, Amma’nın işini yapıyordu” dedi Ogotemmeli.

Dünyanın evriminin belirsiz başlangıç zamanlarında, insanların ölümden ve ilk insan çiftinin çocukları olan sekiz atadan haberleri yoktu. Bu sekiz atanın sekiz ayrı soy çizgisi oldu ve her biri kendi kendine yayıldı çünkü hem erkek hem dişiydiler. Dört erkek ve dört dişi alttaki, yani cinsel kısımlarından dolayı çiftti. Dört erkek, hem erkekti hem kadındı ve dört dişi, hem kadın hem erkekti. Erkeklerde hakim rolde olan erkek, dişilerde ise kadındı. Onlar çiftleştiler ve her kadın veya erkek, hamile kaldı ve böylece çocuklarını doğurdular.

Fakat zamanı gelince, karanlık bir içgüdü içlerindeki en büyüğünü, Nummo’nun yerleştiği karınca yuvasına yöneltti. O, başına, başlık olarak ve güneşten korusun diye, yemek yediği ahşap kaseyi geçirmişti. İki ayağını karınca yuvasının, yani dünyanın rahminin ağzına koydu ve yavaşça içeri daldı, sanki *tersine* doğum gibi.

Böylelikle tamamen dünyanın içine girdi ve başı kayboldu. Fakat kase, delikten içeri girerken kenarları sığmadığından, onun o dünyaya geçişinin bir kanıtı olarak yerde kaldı. Karınca tepesinde kalan sadece, hâlâ kaybolan sahibinin yediği yemeğin kalıntılarını ve parmak izlerini taşıyan yuvarlak ahşap kaseydi, o onun bedeninin ve insan doğasının bir sembolüydü, tıpkı hayvan dünyasındaki timsahın değiştirdiği deri gibi.

Dünyevi halinden kurtulan ata, yeniden doğan çiftin idaresine girdi. Erkek Nummo onu dünyanın derinliklerine götürdü; orada ata, dişi eşin rahminin suları içinde kendini bir fetüs gibi büktü, büzülerek tohum haline geldi, Tanrı’nın dölü ve iki ruhun özü olan, su özelliğini kazandı.

Tüm bu işlemler Söz’ün eseri idi. Erkek, kendi kendine ve kendi cinsine konuşan dişi Nummo’ya sesiyle eşlik etti. Söz onun içine girdi ve rahminin etrafına sekiz turlu bir spiral olarak sarıldı. Güneşin etrafındaki bakırdan sarmal kuşağın ona günlük hareketini kazandırması gibi, Söz’ün spirali de rahme, yeniden doğurma hareketini kazandırdı.

Böylece, su ve sözlerle mükemmelleşen yeni ruh dışarı atıldı ve yuvarı, gökyüzüne çıktı.

Sekiz atanın tümü sırayla bu dönüşüm işleminden geçtiler; fakat yedinci ataya sıra geldiğinde, değişim kayda değer bir olaya vesile oldu.

Hatırlamak gerekir ki bir dizide yedinci mükemmelliği temsil eder. O nitelikçe diğerlerine eşit olsa da, dişi unsur dört ile erkek unsur üçün toplamıdır. Bu yüzden o mükemmel diziyi tamamlar, erkek ve kadının tam birleşiminin, birliğin sembolüdür.

Ve bu homojen bütünde özellikle sözün ustalığı, yani dil ustalığı vardır ve böyle birinin dünyada ortaya çıkması, faydalı karakterde devrimci gelişmelerin başlayacağını gösterir.

Dünyanın rahminde yedinci ata, diğerleri gibi, su ve ruh oldu ve onun gelişimi diğerleri gibi, dönuşen iki Nummo'nun söylediğı sözlerin ritmini takip etti.

“Diş Nummo'nun kendi kendine söylediğı sözler,” diye açıkladı Ogotemmeli “bir sarmal halinde onun cinsel bölgesine girdi. Erkek Nummo ona yardım etti. Yedinci atanın rahmin içinde öğrendiğı sözler bunlardır.”

Diğerleri de aynı yerde yaşadıklarıyla, aynı ölçüde bu sözlerin bilgisini edindiler; fakat sözlerin ustalığını almadılar ve sözün kullanımını geliştirme yeteneğı onlara verilmedi. Yedinci atanın almış olduğı, bu yüzden, Söz'ün mükemmel bilgisiydi —yani dünyada duyulan ve birinciden daha net olup, onun gibi belli alıcılara değıl, tüm insanlığa seslenen ikinci sözün. Böylece yedinci ata dünyayı geliştirmeyi başarabiliyordu. Özellikle de insanlığın, Tanrı'nın kötü ruhlu oğılu olan çakala karşı üstün gelmesini sağladı. Çakal, şu bir gerçek ki, hâlâ ilk söze sahipti ve bu yüzden belli göksel amaçları kahinlere açıklayabiliyordu; fakat şeylerin gelecekteki düzeninde, açıklama konusunda ancak arkadan gelen olabilecekti.

Kudretli ikinci Söz, yeni sahibinin güçlerini geliştirdi. O yavaş yavaş dünyanın rahmindeki yeniden doğuşunu, rahmin alınıp işgal edilmesi olarak görmeye başladı ve yavaş yavaş, rahmi kendi amaçları için istediğı gibi kullanarak, tüm organizmayı ele geçirdi. Dudakları karınca tepesinin kenarlarıyla birleştirdi, böylece genişledi ve bir ağız oldu. Sivri uçlu dişler ortaya çıktı, her dudakta yedi tane, sonra parmakların sayısı kadar, on tane, sonra kırk tane ve sonunda seksen tane, yani demek oluyor ki, her ata için on tane.

Bu sayılar ailelerin gelecekteki artma hızlarını belirtiyordu, dişlerin ortaya çıkması yeni emir için zamanın yaklaştığının bir işaretiydi.

Fakat burada da Nummu ruhlarının vicdani kararsızlığı kendini hissettirdi. Yedinci ata emri doğrudan insana vermedi; dünyayı simgeleyen, bölgenin yerlisi karıncaya verdi.

Belirlenen günde, güneş doğarken yedinci ata olan ruh, seksen pamuk iplik tükürdü ve bunları dokumacı tarağı görevi yapan üst dişlerinin arasında dağıttı. Bu şekilde bir çözgünün düzensiz ipliklerini yaptı. Aynı işlemi alt dişleriyle de uyguladı ve düzenli iplikler yaptı. Çenesini açıp kapayan ruh, dokuma için gerekli hareketleri çözgünün ipliklerine verdi. Yüzünün tamamını bu işte kullandı, burnundaki çiviler makara görevi gördü, alt dudağındaki çivi ise mekik oldu.

İplikler birbirine geçip çözüldükçe ruhun çatallı dilinin iki ucu, örgüyü öne ve arkaya itti ve dokuma onun ağzında, açıklanan ikinci sözün nefesiyle, şeklini aldı.

Çünkü ruh, bu işi yaparken konuşuyordu. O tıpkı ilk açıklamada Nummo'nun yaptığı gibi, sözünü tüm insanların anlaması için teknik bir işlemle söyledi. Böyle yapmakla, maddi eylemlerle ruhi güçlerin özdeşliğini, daha doğrusu, onların işbirliğinin gerekliliğini gösterdi.

Ruhun söylediği sözler maddenin tüm boşluklarına yerleşti; ipliklerde dokundu ve kumaşın ayrılmaz bir parçası oldu. Onlar kumaştı ve kumaş Söz'dü. Bu yüzden dokunmuş malzemeye *soy* denir, "o, söylenen söz"dür" demektir, soy aynı zamanda "yedi" demektir çünkü dokuma yaparken konuşan ruh, atalar dizisinin yedincisiydi.

Bu iş sürerken karınca geldi, ruhun nefesinin altında ağzın kenarına gitti, onun sözlerini duydu ve aklında tuttu. Böylece aldığı yeni emri, o bölgede yaşayan ve halen dünyanın cinsiyetinin dönüşümünü izlemiş olan insanlara aktardı.

Atanın karınca yuvasına girmesine dek, insanlar düz toprağa açılmış, hayvan yuvası benzeri deliklerde yaşıyorlardı. Ataların geride bıraktığı kaselere dikkatleri çekilince karınca yuvasının şeklini fark ettiler ve yuvanın kendi deliklerinden çok daha iyi olduğunu gördüler. Bu yüzden onu kopyaladılar ve koridor ve odalar, yağmurdan korunmak için sundurmalar yaptılar, ürünlerin hasadını da yiyecek olarak depolamaya başladılar.

Böylece daha az ilkel bir hayat tarzına doğru ilerliyorlardı ve deliğin çevresinde gelişen dişleri fark ettiklerinde, onları da vahşi hayvanlardan korunmak için taklit ettiler. Kilden büyük dişler yaptılar, kuruttular ve evlerinin girişinin etrafına koydular.

İkinci emir sırasında, bu nedenle, insanlar yuvalarda oturuyorlardı. Bu yuvalar, bir bakıma açıklamanın yapıldığı yerin ve sonradan içine girip yeniden doğacakları rahmin bir ön işaretiydi. Yuvalar aynı zamanda, içinde oturanlarla ve tahıl depolama yerleriyle, çok sonraları gökyüzünden harika bir tahıl ambarı olarak incek sistemin ilkel bir haliydi.

Gelecekteki şeylerin bu belirsiz ana hatları, insanı karıncadan tavsiye almaya itti. Karınca, ruhun yaptıklarını gördükten sonra pamuk lifleri depoladı. Onları iplik haline getirdi ve, insanların gözü önünde, daha önce ruhun yaptığı gibi yuvasının girişindeki dişlerin içinden çekti. Çözgü oluştuğunda, insanlar örgü ipliğini çenenin açılıp kapandığı hızla sağa sola attılar ve meydana gelen örgü bir odun parçasının üzerine sarıldı; bu odun aynı zamanda çulha silindirinin öncüsüydü.

Karınca, o sırada daha önce duymuş olduğu sözleri söyledi ve insanlar onu tekrarlادılar. Böylece, yedici atanın yaratmış olduğu hareket halindeki hayat kavramı, güçlerin aktarımı, ruhun nefesinin etkisi, insanın dudaklarıyla yeniden yaratıldı; özgünün ve örgünün dokusu bu sözleri, insanlığın mirası olan yeni emri içerdi ve o dokumacılar tarafından mekiğin şaklamasına ve makaranın gıcırdamasına eşlik etmek üzere nesilden nesile aktarıldı; ona “Söz’ün gıcırdaması” denir.

Tüm bu işlemler gün ışığı altında devam etti çünkü eğirme ve dokuma gün ışığıyla yapılacak işlerdir. Gece çalışmak, sessizlik ve karanlıktan dokuma örgüleri yapmak demektir.

Sekiz atanın Nummo’ya dönüştükten sonra gökyüzünde nelerin olup bittiğine dair Ogotemmeli’nin kesin bir fikri yoktu. Bu atanın, işlerini tamamlayıp dünyayı terk ettikten sonra, kendilerini dönüştüren en büyük çiftin idaresindeki gökyüzü bölgesine geldiği doğrudur. Ayrıca şu da doğrudur, bu büyükler ötekilere göre öncelikliydi ve hemen bir düzen kurup, onlara hayat kuralları getirmeyi ihmal etmediler.

Fakat göksel dünyanın neden dağılacak derecede altüst olduğu ve neden bu bızırlmaların, göksel sorunlarla ilgisi olmayan yersel dünyanın baştan düzenlenmesine yol açtığı hiçbir zaman tam net değildi. Net olan şuydu, sekiz ata sonunda dünyaya tekrar büyük bir sembol düzeneğiyle inmişlerdi ve onun içinde modern dünyanın işleyişini sağlayacak olan üçüncü ve son bir Söz vardı.

Ogotemmeli’den, kullandığı kelimeleri sabırla izleyerek, ancak şu belirsiz cevabı alabildik:

“Ruhlar, kızgın olmadıkça veya oradan dışarı atılmadıkça gökyüzünden düşmezler.”

Ogotemmeli, belli ki, Tanrı ya da onun yerine geçmiş Ruhlar kavramındaki sonsuz karmaşanın farkındaydı ve bu yüzden onu açıklamak istemiyordu. Gene de, sonunda bu belirsiz dönemin yüzeysel fakat yeterli görünen bir taslağını çizdi.

Nummo çifti dönüşmüş olan sekiz atayı gökyüzünden almıştı. Fakat, hepsi aynı özden olsalar da, Çift’in bu yeni gelenler üzerinde eski nesilden kalma hakları vardı, bu nedenle onlara bir kurallar ağı yardımıyla düzen verdiler ve kuralların içinde en ağır olanı da, onları birbirinden ayırıp birbirlerini ziyaret etmeyi yasaklayanıydı.

Çünkü şu gerçektir, sayıların sorun kaynağı olduğu insan toplumları gibi, göksel toplum da, tüm üyeleri bir araya toplandığında bozulmaya başladı.

Her ne kadar bu kural onların emniyeti için getirildiyse de, yeni Nummo nesli onu bozdu ve böylece kendi kaderini alaşağı etmiş oldu; her şeyin sebebi buydu.

Tanrı sekiz ataya, yiyecek olarak sekiz farklı tahıl vermişti ve bunların sorumlusu ilk ataydı. Bu tahılların sonuncusu *Digitaria* idi ve ilk ata onu, çok küçük ve hazırlanması çok zor olduğu için açıkça reddetti. Hatta daha da ileri giderek, onu hiçbir zaman yemeyeceğine yemin etti.

Fakat kritik bir dönem geldi ve sonuncusu hariç tüm tahıllar tükendi. Ayrılık kuralını da halen rastlantı sonucu bozmuş olan birinci ve ikinci ata, bu son tahılı yemek için bir araya geldiler. Bu davranışlarıyla da düzene uymamayı taçlandırdılar, inanca karşı işledikleri ilk suçu pekiştirdiler. İlk iki ata, bu yüzden kirlenmiş oldu —yani, bu demekti ki, özlere artık dünya üzerindeki hayatla bağdaşmıyordu. Bu yüzden kendilerini yabancı hissettikleri bu yeri terk etmeye karar verdiler, diğer altı ata da onların kaderine ortak oldu ve aynı karanı aldı. Ayrıca, katılacakları insanlara faydalı olabilecek ne varsa giderken almayı önerdiler. Ardından ilk ata, şüphesiz Tanrı'nın izniyle ve belki de onayıyla, gidiş için hazırlık yapmaya başladı.

Ata, dairesel ağızlı ve kare tabanlı bir sepet aldı, içinde kendisinin de danışmanlarından biri olacağı dünya sistemini inşa etmek için gerekli toprağı ve kerpici taşıdı. Bu sepeti, sanki baş aşağı duruyormuş gibi inşa ettiği, büyük bir hasırdan bina için model yaptı, öyle ki, ağız yere oturuyordu ve yirmi cubit çapındaydı, kare taban düz bir çatı oluşturunuyordu ve kenarları sekiz cubitti, yükseklik ise on cubitti. Ata bu çerçeveyi gökyüzünün toprağından aldığı kerpiçle sıvadı ve karenin her kenarının orta noktasından başlayarak, her biri bir yöne bakan onar basamaklı merdivenler yaptı. Kuzey merdiveninin altıncı basamağına, içeri giriş için bir kapı açtı ve binanın içinde iki kata dağılan sekiz oda vardı.

Bu yapının sembolik önemi şuydu:

Dairesel taban, güneşi temsil ediyordu.

Kare çatı, gökyüzünü temsil ediyordu.

Her basamağın düz tarafı dişi, dik tarafı erkekti ve on basamaklı dört merdiven, sekiz atanın soyu olan, sekiz onlu ailenin bir ön şekliydi.

Her merdiven bir varlığa aitti ve bir takım yıldızla ilişkiliydi:

Kuzey merdiveni Ülker’le ilgiliydi, insanlar ve balıklar içindi.

Güney merdiveni Orion’la ilgiliydi ve evcil hayvanlar içindi.

Doğu merdiveni Venüs’le ilgiliydi ve kuşlar içindi.

Batı merdiveni, “Uzun Kuyruklu Yıldız” dedikleriyle ilgiliydi ve vahşi hayvanlar, sebzeler ve böcekler içindi.

Aslında sistemin resmi Ogotemmeli’nin anlatımından kolay ya da hemen kavranamıyordu.

Önce şöyle dedi, “Ata, gökyüzünden aşağı indiğinde, o kare şeklinde bir gökyüzü parçası üzerinde ayakta duruyordu. Çok büyük bir parça değildi, bir yatak kadardı ya da belki biraz daha büyüktü.”

“Bu gökyüzü parçasının üzerinde ayakta nasıl duruyordu?”

“O, dünya toprağının bir parçasıydı.”

“Kalın bir parça mıydı?”

“Evet! Bir ev kadar kalındı. On cubit yüksekliğindeydi ve iki yanında dört ana yöne bakan merdivenler vardı.”

Kör adam başını kaldırdı, oysa neredeyse her zaman toprağa eğilirdi. Bu geometrik biçimleri, bu merdivenleri, bu kesin ölçüleri nasıl açıklayacaktı? Avrupalı bir başlangıç yaparak kastedilenin yan yüzlerinde dört merdiveni olan uzun bir prizma olabileceğini söyledi. Bu kavrama, iyice netleşmesi için sık sık döndü. Ogotemmeli ise onu saran karanlığın içinden, sabırla ve el yordamıyla, yeni detaylar arıyordu.

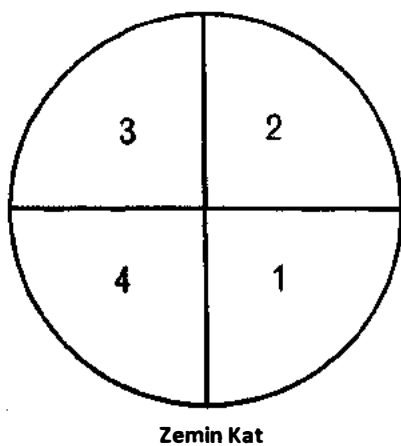
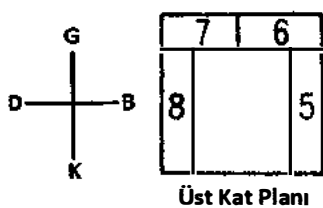
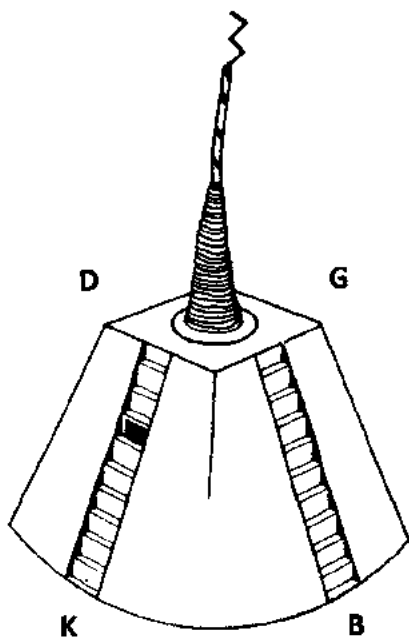
Sonunda harabeye benzeyen yüzüne bir gülümseme yayıldı, aradığını bulmuştu. Evine girdi ve neredeyse sırtüstü yatmış bir halde, elinin altında toprağa sürterken gıcırdayan veya içi boş ses çıkaran bir dizi eşyanın arasında bir şeyler bulmaya çalıştı. Giriş kapısının açıklığından sadece onun ince dizleri ve ayakları görölüyordu, vücudunun geri kalanı içerdeki karanlıkta kayboluyordu. Evin ön cephesi iki parlak kaval kemiğinin üzerine kapanan ağzıyla dev bir yüzü andırıyordu.

Epey bir süre uğraştıktan sonra derinlerden bir eşya çıktı ve kapı çerçevesinden görüldü. Tozdan ve isten kararmış, yuvarlak bir ağzı ve kare bir tabanı olan bir sepetti. Ezilmiş ve parçalanmıştı, berbat görünüyordu.

Ogotemmeli bu şeyi kapının önüne çıkardı, o sırada sepetin pek çok yeri de koptu, sonra kör adamın tüm vücudu belirdi, sepeti hâlâ sıkı sıkıya elinde tutuyordu.

“Artık o sadece içine civciv koymaya yarar” dedi.

Sepetin yıpranmış kalıntısının üzerinde elini yavaşça gezdirdi ve dünya sistemini açıklamaya devam etti.

Dünya sistemi: plan

Sepet biraz utançla ortadan kalktı; Ogotemmeli'nin ardındaki gizemli yerine döndü ve bir daha ondan kimse bahsetmedi. O kalıntının gün yüzüne çıkması sanki dünyevi gösterişe karşı bir meydan okumaydı, fakat işlevini yerine getirdi.

Artık her şey netti ve kutsal geometri tanımlanmıştı. Yapının dört ana yönüne yerleşmiş varlıkların detaylı dökümüne geçilebilirdi.

Batı merdiveninde vahşi hayvanlar bulunuyordu. En üst basamaktan en alt basamağa kadar, antiloplara, sırtlanlara, kedilere (iki basamak), sü-rüngen ve kertenkelelere, maymunlara, gazellere, dağ sıçanlarına, aslana ve file ayrılmıştı.

Altıncı basamaktan sonra ağaçlar geliyordu, baobab ağacından *Lan-nea acida*'ya kadar... Onların her birinin üzerinde, yörede bugün de yaygın olarak bulunan böcekler vardı.

Güney merdiveninde evcil hayvanlar vardı, kümes hayvanlarından başlıyor, sonra koyunlar, keçiler, atlar, köpekler ve kediler geliyordu.

Sekizinci ve dokuzuncu basamaklarda, bugün her ailede aile reisi olmadığına onun yerini alan dev kara kaplumbağaları ve ayrıca küçük kaplumbağalar vardı ve onlar bölgedeki arındırma kısımlarıyla yavaş yavaş yok ediliyorlar.

Onuncu basamakta fareler ve sıçanlar vardı (hem ev hem de tarla sıçanı).

Doğu merdiveninde kuşlar oturuyordu. Birincisinde büyük yırtıcı kuşlar ve guguk kuşları; ikincisinde devekuşu ve leylekler, üçüncüsünde küçük toy kuşları ve kızkuşları, dördüncüsünde akbabalar. Ardından küçük yırtıcı kuşlar geliyordu, sonra da balıkçılar. Yedinci basamakta güvercinler, sekizincisinde üveyikler, dokuzuncuda ördekler ve son basamakta beyaz ve siyah, tüm büyük toy kuşları vardı.

Kuzey merdiveni insanlara ve balıklara aitti.

Şüphesiz konunun bazı zorlukları vardı çünkü Ogotemmeli'nin tatmin edici bir anlatım yapabilmesi için, birkaç defa üzerinden geçmesi gerekti.

Ogotemmeli muhakkak ki insanları, Nijerya'nın asıl yerlileri olan ve hâlâ Nijer dirseğinin tüm halkları tarafından yegane gerçek balıkçılar olarak görülen, Bozolar olarak düşünüyordu fakat onların değişik basamaklarda çok sayıda yere sahip olması Ogotemmeli'yi utandırıyor ve ancak günün sonunda konuya ikinci defa döndüğünde hikâyeye son şeklini verebildi, muhtemelen arada başka bir yaşlı büyüğe de danışmıştı.

İlk iki basamakta, ayakta duran birer erkek Bozo vardı, göbeklerinde bir balık asılıydı ve bacaklarının arasından sallanıyordu. Göbeğe asılan bu şey Ogotemmeli için Avrupalı'nın kavrayamadığı özel bir önem taşıyordu. Balığın yüzgeçleri Bozo'nun göbek deliğine batıyordu: demek ki balık onun göbeğinden uzaktaydı. Öte yandan, Ogotemmeli Dogonların Bozoları verdikleri ismin, balığın onların vücuduna girdiğine işaret ettiğini düşünüyordu.

Bozo'ların diğer ismi olan *Sorko*'nun da türetildiği bu isim, *sologonon* veya *sorogonon*, aslında “tamamen geçmemiş” demektir. Bu yüzden, öncelikle balık için geçerlidir, fakat sonuçta o Bozo için de geçerlidir, çünkü, bu ikisi (insan ve balık) göbek bağlantısının gösterdiği gibi ikiz kardeşlerdir.

Sonraki iki basamakta, birer Bozo kadını vardı ve onlar da gene bir balıkla bağlıydılar. Beşinci basamakta tek başına bir Bozo kadını vardı. Sonraki beş basamak boştu.

Avrupalı'nın aklına şu soru geldi: “Binada sadece bazı hayvan ve sebzeler var; diğerleri nerede?”

“Bahsedilenlerin her biri bir bakıma dizinin başı gibidir. Kendi türünden diğerleri onun arkasındadır. Batı merdiveninin ilk basamağındaki antilop, *walbanu*, kızıl antiloptur. Onun ardından beyaz, siyah ve *ka* antilobu gelir. Kümes hayvanlarının olduğu güney merdiveninin ilk basamağında da, benzer şekilde, beç tavuğu, keklik ve kel karga geridedir.”

“Bu hayvanların hepsi sadece bir cubit yüksekliğinde ve derinliğinde olan bir basamağa nasıl sığıyorlar?”

Avrupalı, duvarların eğimine göre, her basamağın onda altı cubit derinliğinde olması gerektiğini hesaplamıştı. Fakat, nezaket icabı, kutsal meseleleri inceden inceye sorguluyor olmamak için bundan bahsetmedi.

“Tüm bunların sözlerle anlatılması gerekti” dedi Ogotemmeli, “fakat basamakların üzerindeki her şey bir semboldür, sembolik antiloplar, sembolik akbabalar, sembolik sırtlanlar.” Ve bir süre durup şunu ekledi. Bir cubitlik basamağa istediğin kadar sembol koyabilirsin.”

Tam karşılığı “bu (aşağı) dünyanın sözü” olan “sembol” kelimesini çeşitli anlamlarda kullanıyordu.

Yapıyı bu şekilde bir ambar olarak canlandırdıktan sonra Ogotemmeli, onun tasarımını açıklamaya geçti.

“Bütün yapıya” dedi “merdivenleriyle birlikte ‘Saf Dünyanın Efendisi’nin Ambarı’ denir. Sekiz odaya bölünmüştür; dördü alta, dördü üsttedir.

Altıncı merdivenden kuzeye doğru bir kapı açılır. O sanki dünyanın ağzıdır, ambar da onun göbeğidir, yani içidir.”

Yapı, günümüzdeki ambarlara da şeklini verdiğinden, Avrupalı, sistemin düzenlenişine daha yakından bakmak istedi ve yardımcısı Koguem’e bu yapılardan birini görmek istediğini söyledi.

Aslına bakılırsa, avlunun çevresinin neredeyse yarısında bu ambarlardan vardı ve sayıları yarım düzine kadardı. Fakat bir ambarın içine baş uzatmak, aile mahremiyetinin ihlali olurdu, onun sırlarını gözetlemek anlamına gelirdi. Yiyecek stoğunu, karanlıkta yığılı halde duran hububat tohum ve başaklarını yakından görmek demek, mevcut kaynağı ölçmek ve gelecek ihtiyaçlar için ayrılana müdahale etmek olurdu.

Koguem yaşlı adama durumu anlattı ve ona başka bir aileye ait bir köy olan Dyamini-Kuradondo’da gördüğü bir evi ziyaret etmesini önerdi; fakat, dediğine göre, belki daha yakınlarda bir örnek de bulunabilirdi.

Ogotemmeli düşündü. Görmeyen haliyle, civardaki metruk ambarları aklından geçirdiği belliydi. Listenin sonunda da kuşkusuz kendi ambarları vardı, çünkü onlardan arka avluda bulunan ikisini işaret etti.

Uzakta olanı bir yıkıntı halindeydi, Koguem’in günde on sefer, taş atarak, konuşulan sırları duymak için gelip kulak kabartan çocukları kovaladığı yerdeydi. Diğer ambar iyi durumdaydı, boştu fakat kapalıydı. Onu açmak için bir çift çapa lazımdı, çünkü kapı mengene gibi sıkışmıştı. Ogotemmeli onun eşliğinde, her zamanki gibi ellerini başının üzerinde kavuşturarak bekledi. Zaman zaman Koguem ona işin seyrini aktarıyordu. Nihayet kapı açıldığında Avrupalı girişte durdu, içerden bayatlamış hububat kokusu geliyordu.

Dogon ambarındaki dört alt oda, birbirini kesen iki bölmeyle ayrılmıştı, bağlantı noktası toprakta kupa-biçimli bir çöküntü oluşturuyordu ve içine yuvarlak bir kavanoz konmuştu. Hububat veya değerli eşyalar içeren bu kavanoz, tüm binanın merkeziydi. Kapı bu odaların üzerine açılıyordu ve sadece bir insan gövdesi geçebilecek genişlikteydi.

Kapının üstünde, diğer dört odanın olduğu üst kat vardı, odalardan ikisi arka duvar boyunca yan yana, ikisi de yan duvarlara bitişikti, üç kenarda bir tür kuşak oluşturuyorlardı ve girişte bir boş alan kalıyordu, öyle ki eğer biri alt odaların üstünde çömelecek olsa, omuzları, çıkmanın hizasına gelirdi. Göksel ambarda bu odaların numara sırası vardı. İlki, alt katta girişin sağında kalandı ve ikincisi gene sağda ve onun arkasındaydı, sonra sıra yapının etrafında dönüyordu. Beşincisi üst katta ve sağdaydı ve böylece sekize kadar devam ediyordu, sonuncusu üst katta soldaydı.

Bu odaların her biri şu sırayla Tanrı'nın sekiz ataya verdiği tohumları içeriyordu: küçük darı, beyaz darı, dişi darı, fasulye, kuzukulağı, piring ve *Digitaria*. Bu tanelerin yanında aynı türün çeşitlemeleri de vardı.

Fakat bu sekiz oda, sadece tohumları insanların kullanımı için saklamaya yarayan yerler değildi. Onlar aynı zamanda su ruhunun sekiz temel organını da temsil ediyorlardı, bunlar da insanınkinin benzeriydiler, sadece ilaveten bir de taşlık vardı, çünkü ruh, kuşların hızına sahipti.

Bu organlar şu sırayla düzenlenmişti: mide, taşlık, yürek, küçük ciğer, dalak, bağırsaklar, büyük ciğer, idrar torbası.

Merkezdeki yuvarlak kavanoz, rahmi temsil ediyordu. Kavanozun üstünde onu kapatan daha küçük bir kavanoz vardı ve içine *Lannea Acida* yağı konmuştu, fetüsü temsil ediyordu. Onun da üstünde daha küçük, içinde parfüm bulunan bir kavanoz vardı ve son olarak en üstte bir ikili kupa vardı.

Sekiz organın tümü dış duvarlar ve iskeleti temsil eden iç bölmeler tarafından yerinde tutuluyordu. Kare tavanın köşelerinde sonlanan dikmeler ise kollar ve bacaklardı. Böylelikle ambar, arkaüstü yatmış (güneşin temsili) kollarını ve bacaklarını havaya kaldırmış ve çatıyı (gökyüzünün temsili) taşıyan bir kadına benziyordu. İki bacak kuzey taraftaydı ve kapı cinsel bölgeleri temsil ediyordu.

Ambar ve içindekiler, böylece, yeni düzendeki dünya sisteminin bir resmiydi ve bu sistemin çalışma şekli iç organların işleviyle ifade ediliyordu. Bu organlar olağan sindirim kanalları ve kan dolaşımı boyunca ilerleyen sembolik besinleri özümseyorlardı. Sembolik besin, birinci ve ikinci odalardan (mide ve taşlık) altıncı odaya (bağırsaklar) geçiyor, oradan kan dolaşımı halinde ve sonra nefes olarak tüm diğerlerine geçiyor ve ciğer ve idrar torbasında son buluyordu. Nefes bir buhardır, suyun bir formudur, hayatın devamını sağlar ve aslında hayatın prensibidir.

Ogotemmeli konuştuğça, terk edilmiş ambar sanki yeniden canlanmıştı ve batarken vadinin ötesindeki gökyüzüne vuran güneş bu hayali daha da güçlendiriyordu. Binanın duvarları kızıla çaldı ve kumtaşı yüzeyler ve gübre yığınlarındaki samanlar parıldadı. Çatıdan bir demet mor kuzukulağı ateş gibi yükseliyordu. Yukarı ve aşağı Ogol'deki tüm batı duvarlarının tutuşacağı an gelmişti. Ambarın tüm duvarları bu ışık gösterisini paylaştı, karanlık olan içerilerideyse geçmişe ait harikalar yeniden hayat buluyordu.

Ogotemmeli, başı öne eğik ve ellerini ensesinin arkasında kavuşturmuş halde, göklerin geçmiş tarihi içinde kaybolmuştu. Sonunda, dünyayı

ilkel ambarın duvarları arasına sıkıştırılmış, hayat dolu ve yiyecek özümseyen bir gövde olarak açıklayan nihai semboller katmanına ulaşmıştı.

“Yenilen şey,” dedi Ogotemmeli “güneş ışığıdır. Dışarı atılansa karanlık gecedir. Hayatın nefesi bulutlardır, kan ise dünyaya düşen yağmurdur.”

— Marcel Griaule. *Conversations with Ogotemmeli*. Oxford: Oxford University Press, 1975, s. 16-40.

MANDE

Yaratılış

Kutupsal karşıtlık, Mande diliyle konuşan Mali halklarının bu tekrar anlatılan mitinde de vurgulanır. Tanrı'nın tek bir ilk tohum yaratma çabası başarısız olmuştur ve bundan sonra o, her şeyi dengeli ve çift yapar. “Tanrı'nın yumurtasındaki” veya “Dünyanın yumurtasındaki” sekiz tohum ve iki çift arketip ikiz, sonuçta insanın, dünyanın ve doğanın oluşmasını sağlayan tüm güçleri içerir. Kötülük bu dikkatle kurulmuş dengenin bozulmasından çıkar; Pemba kendini vaktinden önce ikizinden ayırarak kutsal düzeni bozmuş ve sonunda kendi annesinin, yani dünyanın rahmine tohumlarını koyarak enest suçu işlemiştir. Ancak bu ihlalin karşılığını ödemek için gelen öteki ilk erkek ikiz Faro'dan sonra üretkenlik yeniden dünyaya döner.

Ataların yaptıkları ve Faro'nun yolculuğu, çoğu bölge halkında ortak bir kökenin var olduğu izlenimini vermektedir. Bu izlenim, bir yandan, onların kurdukları dini ve toplumsal modellerin bu gruplar arasında hâlâ etkili olmasından ileri geliyor olabilir. Öte yandan Mande'nin sonradan komşuları üzerinde kazandığı politik hakimiyeti de yansıtıyor olabilir. Her iki durumda da mit onların pek çok uygulamasını doğruluyor ve doğal, toplumsal ve kişisel düzlemlerde, hayatın tüm yönlerini kutsal kılan bir iletişim sisteminin olduğunu gösteriyor.

Tanrı *Mangala*, önce *balaza* (*Acacia albida*) tohumunu yarattı fakat başarısız oldu. Bu yüzden ondan vazgeçti ve onun yerine eleusine tohumunun ikiz çeşitlerini, *fani berere* ile *fani ba'yı* yarattı; böylece, Keita'nın dediği gibi, “dünyanın yumurtasını, üreyecek iki ikiz parça halinde yaptı.” Tanrı sonra altı tohum daha yarattı ve bu sekiz tohum grubuyla dört

elementi ve “ana yönleri” ilişkilendirip, dünyanın düzenini ve gelişmesini planladı. Böylelikle, batıda (*klebi*): *fani berere* ve *fani ba*; doğuda (*koro*): *sano* ve *keninge*; kuzeyde (Kanaga): *so* ve *kende*; güneyde (*worodugu*): *kabaro* ve *malo* oldu. Son olarak, tamamı bir hibiskus tohumunun içine kondu.

Tohumlar böylece, “dünyanın yumurtası” ya da “dünyanın plasentası” da denilen “Tanrı’nın yumurtasındaki” farklı cinsten ikizler olarak tasarlandı. Onlar çoğunlukla resimlerde, açmış halde, dört taç yapraklı bir çiçek olarak gösterilir. Bu yapraklara bazen Tanrı’nın dört “köprücük kemiği” de denir.

Mite göre, aynı yumurtada ilaveten her biri bir erkek ve bir dişi olan iki çift ikiz daha vardı ve onlar gelecekteki insanların arketipiydiler. Erkeklerden biri Pemba, Yaratılış’a hakim olmak istedi ve vaktinden önce, gebelik süresi dolmadan doğdu, o sırada plasentasının bir parçasını da yırtıp kopardı. Boş uzaydan aşağı indi, plasenta parçası dünya oldu fakat o kuruydu ve çoraktı, ondan hiçbir şey olmazdı. Pemba bunu görünce, tekrar gökyüzüne döndü ve plasenta içindeki yerini yeniden alıp ikizini bulmak istedi. Fakat bunu başaramadı çünkü Tanrı, plasentasının geri kalan kısmını güneşe dönüştürmüştü. Bunun üzerine Pemba, Tanrı’nın köprücük kemiklerinin birinin içinden sekiz erkek tohumu çaldı ve onları su kabağından yapılmış bir kabın (*bara*) içinde aşağı taşıdı.

Bu tohumları plasenta parçasına ekti ve o dünya oldu. Bu ilk alanda, ki Keita’nın dediğine göre o Bounan (Debo Gölü’nden çok uzak olmayan bir köy) yakınlarındadır, sadece *fani berere* —eleusine tohumlarından biri— plasentanın kanında çimlendi; diğer tohumlar susuzluktan öldü. Pemba’nın hırsızlığından ve enstest davranışından ötürü (çünkü Pemba tohumu kendi plasentasına, yani annesinin rahmine koymuştu) dünya saflığını kaybetti ve eleusine tohumu bugün olduğu gibi kırmızıya döndü.

Diğer ikiz, Faro, gökyüzündeyken ikiz mannongo balığı biçimini aldı, onlar bugünkü Nijer nehrindeki *mannongo ble* ve *mannongo fi* ile temsil edilir. İlki onun gücünü ve hayatını, ikincisi onun vücudunu temsil eder. Pemba’nın günahını ödemek ve dünyayı saflığına kavuşturmak için Faro, gökyüzünde kurban edidi ve vücudu altmış parçaya bölünerek uzaya atıldı. Onlar dünyaya düştü ve ağaçlar ile bitkisel canlanışın sembolleri oldu. Tanrı sonra Faro’yu cennette tekrar hayata döndürdü ve ona insan biçimi vererek, onu kendi göksel plasentasından yapılmış bir geminin üzerinde aşağıya, dünyaya gönderdi.

Gemi, Kri ve Kri Koro arasında yer alan *kele koroni* “eski uzay” denen bölgedeki Kououla dağının üstüne indi. Bu alana sonradan Mande adı verildi, ki yerlileride onun anlamı “o kişinin oğlu” (*ma*) veya daha açık olarak “*mannongo’nun* oğlu”dur, “kişi” denilen ilk biçimi silür balığı olan Faro’dur. Bu yer, aynı zamanda “dünyanın etrafını saran dağ” olarak da anılır; “Faro’nun bu dağdan çıkarak geldiği ve canını Mande’nin bu-lutlu gökyüzünden aldığı” söylenir.

Geminin durduğu Kri yakınlarındaki yerde *kaba koro* ya da daha yaygın olarak *ka* denilen bir mağara vardı. Bu mağaranın civarında, zeminin içinde bir boşluk bulunuyordu ve o dünyadaki ilk havuz, *ko koro* ya da *ko ha*, oldu. Gemide Faro ve aynı zamanda Faro’nun plasentasından yaratılan insanın sekiz ilk atası vardı, yani *mogo si segi* denilen dört çift, erkek ve dişi ikiz, Bu ikizlerden erkek olanlarına: Kanisimbo (“Ka’nın rahminden”), Kani yogo simbo (“aynı Ka’nın rahminden”), Simbomba Tangnagati (“emir alan rahmin kalan büyük kısmı”) ve Nounou (*nono*, süt) denirdi. Gemide ayrıca dünyada çoğalacak olan hayvanlar ve bitkiler de vardı.

İlk insanlar, Faro’nun kendisi gibi, ortak bir hayat gücüne (*nyama*) ve tamamlayıcı ruhsal güçlere, *ni* ve *nya*’ya, sahipti ve bu tamamlayıcı güçlerin her biri hem erkek hem dişi biçimindeydi. Ayrıca köprücük kemiklerinde Tanrı’nın yarattığı sekiz tohumun sembolleri vardı. Onlar gemide ortaya çıkarak, ilk defa güneşin doğuşunu seyrettiler.

Ozan ata Sourakata, ardından gökyüzünden aşağı indi ve Kri Koro’ya geldi, elinde kurban edilen Faro’nun kafatası vardı. Bu kafatası ilk davul oldu. Onu sadece bir kez, yağmur istemek için çaldı fakat faydası olmadı. Ke bunun ardından davulu bir mağaraya koydu. Sonra, demirci ata Kri’ye geldi ve bu arada Pemba’nın dişi ikizi olan Mouso Koroni Koundye, “rüzgârın üzerinde” Bounan’a geldi.

Süregelen kuraklığı görünce demirci, çekiciyle bir kayaya vurarak yağmur istedi ve su cennetten aşağı dökülerek, boşluk *ko koro*’yu, arındırıcı ve üretkenlik veren suyla doldurdu. Ardından, Faro’yu temsil eden iki balık, *mannogo ble* ve *mannogo fi*, aşağı indi. *Mannogo fi*, Faro’nun oğlu olacak insanın bir arketipiydi; *mannogo ble* ise Faro’nun kendisini temsil ediyordu ve karada ve suda onunla insan türü arasında aracı olacaktı. Bu nedenle, bu balık Mande için, Keita dahil çoğu halkın temel tabusu oldu.

Sözün Açıklanması ve İlk Mabedin Yapılışı

İlk otuz söz ve Tanrı'nın köprücük kemiğindeki sekiz dişi tohum, yağan ilk yağmurla birlikte havuza giren erkek ikizlerden biri olan, Simbomba Tangnagati'ye Faro tarafından verildi. O sırada, Simbomba sudan çıkarak şöyle dedi: “*nko* (konuşuyorum).” Aldığı tohumları dikebilmek için Simbomba Tangnagati havuz bölgesinden ayrılıp, o gün güneş batımında, Kri Koro yakınlarındaki bir tepede, bir mabet inşa etti. *Lu daga blo* (yukarıdaki evin salonu) denilen bu mabet, tepenin en üstündeydi; “dünyanın yumurtası” sayılıyordu ve *mannango ble*'ye adanmıştı. Başlangıçtaki havuzdan alınan siyah toprakla yapılmıştı ve çatısı da aynı yerden alınan ve Faro'nun saçlarını temsil eden bambularla yapılmıştı. Çatı *mannango ble*'nin sakalını, Faro'nun konuşmasını ve suyun dökülüşünü sembolize edecek şekilde altı köşeliydi; binanın içine Simbomba Tangnagati, *mannango ble*'nin simgesini çizdi.

Simbomba Tangnagati, bundan böyle tohumlardan, yağmurdan ve konuşmadan sorumlu olarak, mabedin kapısından insanlara otuz sözü verdi fakat bu arada tohumlar hâlâ mabetteydi. O tüm gece boyunca konuştu, sadece güneş ve Sirius yıldızının beraber çıktığını gördüğünde sustu. Bu güneş Pemba'nın plasentasından geri kaldı. Sirius, yani *sigi dolo* ise Faro'nun plasantasının görüntüsüydü. Gece boyu süren konuşması esnasında, orada mevcut olan ozan, elinde, ilk havuzda yetişmiş nongo ağacından yapılma ve Faro'nun yeniden canlanışının sembolü olan bir asa taşıdı.

Ertesi gece *mannango ble*, pirinçler arasında saklandığı Kri havuzundan çıkıp mabede girdi. Bir sonraki gün Simbomba Tangnagati, simgelerin bulunduğu bir yerde *mannango ble*'nin başına tohumları koydu. Ardından tepenin üzerineki *blo*'nun olduğu yere yağmur yağmaya başladı. Sonra *mannango ble* mabedi terk etti ve Kri havuzuna geri döndü. Sonra tepeden toprakları sürükleyen yağmur, onları havuzun yakınına dağıttı.

İnsanın ilk atası Kanisimbo, Simbomba Tangnagati'nin *blo*'nun içine koyduğu bazı tohumları bu toprağa ekti. İlk tarlaya *kanisimbo foro* dendi. Gemi gibi dikdörtgen şeklinde ve doğu batı yönündeydi. Kanisimbo, geminin dünyaya inişi sırasında asıldığı *nogonogo* liflerinden iple, onun sınırlarını işaretledi. Tarla seksen cubit uzluğunda ve altmış cubit genişliğindeydi. “Cubit” işin boyutunu belirliyor ve insanın ön kol boyunu temsil ediyordu. Kanisimbo, ardından ipi Simbomba'ya verdi, o da onunla mabedin çatısını aşağı bağladı.

Tarlanın ortasında, üç dik taşın üzerinde bir dördüncüyü taşıdığı, bir tapınak yaptı. Doğuya *fani berere*'yi ekti, batıya *fani ba*'yı ekti, kuzeye küçük darı *sano*'yu ve güneye pirinç *malo*'yu ekti ve ortaya da mısır, *ka-ba*'yı ekti. Son olarak, hibiskus tohumları *da*'yı da tarlanın tüm çevresine ekti.

Blo'nun inşasından sonraki ilk yağmurda Sirius'un (*sigi dolo*) etrafında iki yıldız dönmeye başladı. Bunlar, tohumların iki neslini temsil ediyorlardı. *No dolo* adındaki birincisi Pemba'nın erkek tohumlarını, ikincisi *dyi dolo* ise Faro'nun dişi tohumlarını simgeliyordu.

İkinci Mabedin Yapılışı

Bu dönemde Pemba'nın dişi ikizi Mouso Koroni Koundye, Kri'yi terk etti ve Bounan'a kaçtı. Orada saf olmayan *fani berere* tohumlarını büyü-tüp Pemba'yla beraber onları yediler. Faro onun peşinden gitti ve onun Kri'ye dönmesini sağladı, Koroni yanında mahsülün bir kısmını da getirdi. Ancak Bounan ve Kri arasındaki yol boyunca tohumlar bıraktı, onları "gece ekip, gün boyunca yetiştirdi." Faro'nun gönderdiği vahşi hayvanlar onu durdurmaya çalıştılar. Bazen başarılı oldular, bazen olmadılar.

Kri'ye döndükten sonra Mouso Koroni, Bonan'dan getirdiği *fani berere*'yi korkusundan yedi sene sakladı. Sonra ayın çıkmadığı bir gecede (*kalo laba*) onu "güneş güneydeyken" ekti. Onun ve Pemba'nın plasentasının geri kalan kısmından yapılan "güneşi yakalamak" için uğraştı. Güneş güneydeyken, onun "düşecekmiş" gibi olduğu zamanlarda ekim yaparak, "eğer Faro tarlasını su altında bırakmaya çalışırsa onu güneşin kurutacağını" düşündü. Fakat ay yükseldiğinde, ne yaptığı ortaya çıktı. Havuz *kokoro* taşı, tepeden aşağı aktı ve tarlasını su bastı ve *mannogo ble* tohumları yuttu. Onların bir kısmını aynı yere ekti, kalanını balık yurmurtası haline dönüştürdü.

İnsanlar Mouso Koroni'nin ektiği tarlayı biçmek için aşağı geldiler ve böylece, tohumları kurtararak, Faro'nun zaferine şahit oldular. Önce ilkinin tıpatıp aynısı olan, ikinci Mande *blo*'yu inşa ettiler. Onun doğru yerini bulmak için, üçüncü ata Simboumba Tangnagati kendi tohumlarını bir kabın (*bara*) içine aldı ve suyun havuzdan dışarı akarken oluşturduğu patikayı izledi. *Mannogo ble* ona yol gösterdi. Mouso Koroni'nin tarlasında suyun akışının durduğu yer, Kaba ile Kela arasındaydı ve bu yer Fero'nun ilk oturacağı yer oldu (*faro tyn*). İkinci *blo* onun yakınında, güneş battığında, yağmurdan sonra inşa edildi. *Mannogo fi*'ye ithaf edildi.

Gene havuzdan alınan toprakla yapılmış bu ikinci mabedin içine, Simbomba Tangnagati, aklındaki tüm şekillerle birlikte *mannogo ble*'nin ve sonra da *mannogo fi*'nin simgesini çizdi. Bambu çatının *mannogo fi*'nin sakalını temsil eden altı köşesi vardı.

Sigi dolo'nun etrafında dönen iki yıldız —*no dolo* ve *dyi dolo*— havuzdan alınan ve kurutulularak mabedin tavanından sarkıtılan iki toprak topla simgelendi; diğer işaretler Sirius'u, Güneş'i, Ay'ı ve birinci mabetten ikincisine taşınmayı temsil ediyordu, her söz bir yıldızla ilişkiliydi ve ayrıca kendi sembolü vardı.

Mabedin yakınında, Faro için ve ne zaman çatı tamir edilse oraya girdiği düşünülen *mannogo* için bir kuyu (*kolo*) kazıldı. Kuyudan su alıp onu ekili alanlara dökmeye “*mannogo*'yu almak ve tarlaya koymak” denildi. İkinci mabedin etrafında Mouso Koroni'nin yaptığı yerini alacak şekilde ikinci bir *fani berere* tarlası yapıldı. Sonra orası bir mısır tarlasına dönüştürüldü çünkü mısır (*kaba*) Keita için temel bir tohumdu. Erkek kardeşi tepeye geri döndüğü sırada üçüncü ata Simbomba Tangnagati tepenin eteğine oturdu ve “sözden ötürü” emirler aldı.

İlk köy, mabedi içeren merkezi alanın etrafındaki dört ana yönde kuruldu ve Kaba adını aldı, böylece merkezinde bir mısır tarlası, *kaba*, olduğunu hatırlatıyordu. Kaba aynı zamanda Kouroulo dağlarından dünyaya indiği yerin adıdır, ayrıca başka bağlamlarda “bulutlu gökyüzü” anlamına gelir.

Faro'nun Yolculuğu

Faro, şimdi, Mouso Koroni'nin eleusine tohumları bıraktığı yerleri sular altında bırakmak için doğuya gitti, sonunda Bounan'a vardı ve Pembaba'nın tarlasını sele uğrattı. *Mannogo ble*'yi tohumları yemesi için her yere gönderdiği ve tüm balıklar da onun peşinden gittiğinden, çalınmış tüm tohumları geri alabildi.

Bu nedenle, bu sel baskınları dizisiyle oluşan Nijer Nehri, Faro'nun vücudunu temsil eder ve denildiğine göre “Faro, Nijer Nehri'nde yüzüstü yatar.” Onun başı Debo Gölü'dür, sağ kolu Bani'dir ve gövdesi Nijer'in kendisidir. Bani ve Nijer'e, ayrıca erkek olarak, *bala* ve dişi olarak, *bo-golo* da denir; nehir, kaynağından Sama'ya kadar Faro'nun bir bacağı oluşturur ve Sama da onun cinsel organıdır. Fakat karşı kıyıda, androjen (ya da ikiz) olan Faro, karşı cinsten olur; böylelikle Tamani ve Sama arasında, o sağ kıyıda erkek iken, sol kıyıda dişi olur. Nehir boyunca

bir dizi *faro tyn*, Faro'nun durduğu yerleri belirtir: Mouso Koroni'nin tohumlarını sel altında bırakıp *mannogo ble*'nin onları yediği yeri; gelecekte insanların doğması için tohumlarını silür balığı biçiminde bıraktığı yeri. Çünkü Faro, söylendiğine göre, eşsizdir, her yerdedir ve yaratıcıdır.

Böylece, Koulikoro'nun üstünde, nehrin güzergahından bizzat Faro sorumludur; altında ise, kendi neslinden biri *faro tyn* ile belirlenen on yerin bekçiliğini yapar. Keita halkına göre, göreceğimiz gibi, şu yerler Faro mitiyle ve ritüeliyle ilişkilidir ve onlarda rol alır: Faro ile doğrudan ilişkili olan Kaba ve Akka arasındaki yirmi iki ana *faro tyn*. Bunlar Faro'nun vücudunun yirmi iki parçasını temsil eder. Koulikoro'dan Mopti'ye kadar olan yirmi ikisi, ikinci nesille, yani Faro'nun çocuklarıyla ilişkilidir. Mopti'den Akka'ya kadar olan yirmi ikisi de üçüncü nesille, yani Faro'nun torunlarıyla ilişkilidir. Dördüncü nesil, gölcükler, kuyular ve derelerle ilgilidir.

Bu dört nesil ayrıca gemi ile aşağı inen dört atayla da ilişkilidir. İlk nesil Mouso Koroni'nin tohumlarını ektiği tüm bölgelere yerleşmiştir; ikincisi, *mannogo*'nun "Mouso Koroni'yi daha fazla tohum ekmekten alıkoymak için kazdığı" bölgeye yerleşmiştir; üçüncüsü ise "Mande'nin Akka'ya kadarki uzantısını" işaretlemek için darı (*kaba*) ekilen yerlerde yaşamıştır.

Nehirdeki bu yerlerin her biri, Mouso Koroni'nin tohum ekmesini önlediğine ya da Faro'nun ayın tarlasını koruduğuna inanılan bir vahşi hayvanla ilişkilidir. Sonradan bu hayvanlar, Mande'nin çeşitli nesillerinde totemsel tabular (*tne* veya *tana*) olmuşlardır.

Suyun dağılışı ve Faro'nun dünyada yayılmasıyla ilişkili olarak her bir *faro tyn*'in özel bir adı vardır: Kaba'da "tarımla yetişen" anlamındaki *senebo* denir ve Mouso Koroni'den geri alınmış, Kourouba tepelerinden gelen tohumların ekildiği *fani berere* tarlaları demektir; Kourouba'da "ka suyu" anlamındaki *kandyi* denir ve Faro'nun dünyaya indirdiği su ve yağmur demektir; Dangassa'da "tarımla yetişen" anlamındaki *senebo* denir ve saf olarak korunmuş ve Pemba'nın hiçbir zaman yemediği iki eleusine tohumundan birinin tarlası *fani ba* demektir; bu tohum da tepelerden gelmiştir. Böylelikle iki özgün eleusine tohumu, ayrı ayrı ilk üç *faro tyn* tarafından temsil edilir. Pemba, *fani berrere*'yi ilk eken, büyüten ve yiyendi, daha sonra, Faro'nun gelişinin ardından insan da aynı şeyi *fani ba* için yaptı. Birinci ve üçüncü arasında yer alan *kandyi faro tyn*, suyun geldiğine ve Faro'nun faaliyetinin başladığına işaret eder çünkü insanlar "Faro'nun suyu sayesinde şimdi her iki türden eleusineyi de yetiştiriyor."

Bamako'nun üstündeki Samayaka'da *faro tyn*'e *sirakuru* (geminin

yolu) denir. Burada Faro yönünü değiştirmiştir; gökyüzünde düz yürümüş fakat dünyada bir akarsu gibi kıvrımlı gitmiştir ve bu toprağı saflaştırır, yeniden canlandırır; Bamako'da ona *sutadunu* (ölü davul) denir: fırl fırl dönen su uğuldar ve onun gürültüsü, evlenme törenlerinde ve cenazelerde çalınan Faro'nun davulu, *faro dundun*'ün ritmini temsil eder. Suyun uğultusu, Faro'nun nehrin daha ileriki bir kısmında insanlara ikinci sözü açıklayışına atıfta bulunur. Fao Kayo'da, kayaların içinde büyük bir delik açmış ve böylece gücünü göstermiştir; Koulikoro'da *faro tyn* nehrin içine dalan sivri bir kayanın yakınındadır. Faro ilk çocuğunu yolu koruması için oraya koymuş ve kendisi karşı kıyıya geçip dişi olmuştur; “sabırlı” anlamına gelen Mignon'da, Faro, deliği açtıktan sonra dinlenmiştir. Nehri “geniş bir yol gibi” yapmıştır. Nyamina'da Faro'nun hayati gücü (*nyama*) vardır; “davulun ruhu” Tamani'de, Faro, insanlara ikinci sözü iletmıştır ve bu söz doğum gibi çoğaldığı için verimliliğin sembolüdür; “temsilci” anlamına gelen Sama'da Faro “sözün bir temsilcisini göndermiştir.”

“*Dya*'yı ayırmak” anlamına gelen Dyafarable'de Faro'nun *dya*'sı Dyaka Nehri'ndeki yerini almak için onun vücudundan ve *ni*'sinden ayrılmıştır. Tüm insanların *dya*'sı orada onunla beraber yaşar. *Faro tyn*'e *gangare*, “atlı” denir ve Faro bazen beyaz at biçiminde onun üzerinde görülebilir. Faro sonunda Pemba'yı yenilgiye uğrattığı Bounan'a vardı ve *mannogo ble*'ye tarlasındaki tohumları yemesini emretti. Sonra “nehri bir örtü (*debe*) gibi yayarak”, ki Debo gölü ismini bundan alır, Faro ve *mannogo ble* Akka'da durdu. Akka “Faro'nun köprücük kemiklerini” simgeler, adı *bake*, “sınır”dan gelir ve aynı zamanda Faro'nun seyahatlerinin sonunu gösterir.

Öte yandan, “Faro'nun gemisinin durduğu yerin Akka ve Baka arasında olduğu” da söylenir, çünkü bu yerler arasındaki mesafe, Kaba'dan “nehir yoluyla” gelen geminin uzunluğunu temsil eder.

Debo gölünün bitiminde üç tepe yükselir: Gourao, Mamari ve Gambe. Bunlar bir yandan üç ana tohumu, *fani berere*, *fani ba* ve *kaba*'yı temsil ederken, bir yandan da Kaba'da kalan üç atayı ve onların Mande'deki simgesi olan üç tepeyi temsil ederler.

Keita'ya göre Bozo, Faro'yu nehir boyunca takip eden ve kıyılara yerleşen ilk insanların neslidir. Onlar Faro'nun *dya*'sıdır. Pemba'dan geri alınan tarlaya Faro ve *mannogo ble* tarafından ekilen *fani ba*'yı yetiştirip hasat eden ilk insanlar oldukları söylenir.

İkinci Sözün Açıklanması

Faro'nun Simboubma Tangnagati'ye açıkladığı ikinci söz, onun tarafından, Faro'nun zaferinden ve gücünün dünyaya yayılmasından sonra insanlara aktarıldı. Bu açıklama, nehrin üzerinde, Faro'nun cinsel organını temsil eden yerde oldu. Faro özünde yaratıcı olduğundan, bu yer onun tohumlarıyla ve insanlığın doğuşuyla ilişkilidir.

Gemiyle inen dört erkek ata, ikizlerini ikiye ikiye karşılıklı değiştirerek evlendi. Simboubma Tangnagati sözü iletmek için, bu evliliklerden doğan karma cinsiyetli ilk ikizi, tepedeki mabette (*lu daga blo*) kurban etmeye karar verdi. Ozandan, ikizlerin derisini kullanarak bir koltuk davulu (*tana*) yapmasını istedi. Davulu oyduğu ağaç *gwele*, tepenin üzerindeydi ve Faro'nun tek bacağına temsil ediyordu. Ondan çift davul yapmak demek, bu tek uzvu insanlarda olduğu gibi iki bacağına bölmek demekti ve aynı zamanda Faro'nun dünyadaki suyla yaptığı yolculuğunu hatırlatıyordu. Davul *tama*'nın adı, *ta*'dan (uzağa gitmek) gelir ve bu yolculuğa işaret eder. Bu aynı zamanda, Mande'ye göre, ozanın, sözün açıklanmasından sonra, "Faro'yu izlemek ve onun seyahat ettiği mesafeye tanıklık etmek için" Akka'ya kadar yürümek zorunda kalmasının da nedenidir. İki davul derisi birbirini tamamlayan erkek ve dişi sesler verdi ve Faro'dan her nesilde ikiz doğması için kurban verildi.

Kaba'dan, kurbanın sunulduğu Tamani'ye kadar insanları, yükselen suyla birlikte mabede giren *mannogo ble* götürdü. O önden giderek insanlara yol gösterdi. Nehrin sağ kıyısı boyunca doğuya gittiler; gündüz yükselen güneşin yönünde, gece ise, o zamanlar güneş batır batmaz doğudan çıkan Sirius'a doğru yürüdüler. Tamani'de ilk sözün açıklanması için Simboubma Tangnagati, tohumları "onların üzerinde konuşmak" için tepedeki mabetten taşıdı. Bu tohumlar, tıpkı sözlerin çoğaldığı gibi Faro'nun cinsel organının doğurgan bölgesinde çoğalacaktı. Faro'nun faaliyetlerini ve onun tohum temininde ve yaratılıştaki oynadığı rolü gösteren her *faro tyn*'de, ikiz doğumların sık olması için ikizler kurban edildi.

İlk insanlar, tapınağa ilk girdiklerinde olduğu gibi, güneşle beraber Sirius'un yükseldiğini gördükleri zaman, Faro'nun üretken yerinde durdular. Sonra, kendilerine Mouso Koroni Koundye'nin katılmasıyla atlama taşları üzerinden nehri geçtiler; ozan sağ kıyıda yalnız başına kaldı. Simboubma Tangnagati, Faro'nu ağzının sureti olan, dövme demirden çanları (*simbo*) çaldı ve elli söz söyledi. Bunları ozan Sourakata nehrin karşı kıyısında tekrar etti ve o sırada davul tama'yı da hem erkek hem

dişi taraflarından çaldı. Elli söz, insanlığın baştan başa dünyaya yayıldığı ve tüm soyların Mande'den gelen ortak kökenini ilan etti; onlar hakkında şöyle dendi: "Siyah insanlar darı ırkındandır ve hepsi aynı bilgiye sahip olmalıdır."

Ozanın durduğu yer Tamani köyüne adını verdi. Karşı kıyıda insanların durduğu yere ise Do (sır) dendi; orada sadece tek bir çıplak tepe vardı ve insanların orada durduğunu düşündürecek herhangi bir şey yoktu çünkü bu yer, hâlâ Risius ve güneşi arayan Mouso Koroni'den gizli tutuluyordu: "Mouso Koroni bu noktayı hiçbir zaman bulamamalı."

Sonra insanlar, Mouso Koroni tarafından izlenerek sol kıyı üzerinden Kri'ye döndüler. Nounou, Kri'nin ötesine yalnız başına yürümeye devam etti ve aynı kıyı üzerinden Sama'ya gitti, orada *mannogo ble*'nin rehberliğinde nehri geçti, bugünkü Ségou Koro'da durdu.

Bu arada ozan, nehrin sağ kıyısı boyunca kendi yolunda ilerledi, doguya yürüyerek Akka'ya gitti, *mannaga ble* önden giderek ona yol gösterdi. Akka'da ozan, davulu *tama*'yı oraya ilk ulaşan Bozo'ya verdi.

Böylece ozan, kurban edildikten sonra gökyüzünde kendisine verilen Faro'nun kafasını Ka'da bırakmış fakat davulu Akka'ya getirmiş oldu. Bu yüzden Akka, yeniden dirilen Faro'nun kafasıdır. Davulun iki yüzündeki deri, Kaba ile Akka olmak üzere iki coğrafi bölgeyi akla getirir. Davulun dar orta kısmı, nehrin kendisi ve dolayısıyla Faro'nun yolculuğudur. Davulun bağlandığı otuz ip, ilk otuz sözü ve aynı zamanda otuz nesli temsil eder. Geri dönüş yolunda ozan, Ka'ya gelip ona, "Faro'nun yaşarkenki başına" benzeyen *simbo*'yu getirdi. O da aynı mağaraya, ilk davul olan kafatasıyla birlikte konuldu.

Sourakata'nın, bugün şecere uzmanlarının sürekli gezmesini simgeleyen seyahati ve o zamandan beri müjdecisi olduğu sözün açıklanması, nehre bugünkü isimlerinden birini verdi: *dyali ba*, "büyük ozan." İsim hem kelimenin sahibi olan Faro'ya hem de onun "sözcüsü" olan ilk ozana atfı yapar. Akka'da kaldığı sırada ozan gemiyi gördü ve geri döndüğünde *dogora* veya *dura* ağacından bir arp yaptı ve ona bir gemi biçimi verdi; arpın dört teli, dört ana yönü simgeliyordu.

Nounou'nun Kısmı

Aynı zamanda bir avcı ve büyücü hekim olan insanın dördüncü atası Nounou, *mannogo ble* öncülüğünde Sama'da nehrin karşı kıyısına geçti ve "her iki kıyıya hakim olmak ve ozanın konuşmasını uzatmanın bir

yolunu bulmak için” balığı izledi. Kendisine ait üç şifa kabını da yanında taşıyordu. Birden, yolu kapatan ve onun tüm bölgeyi ele geçirmesini önleyen *kulubana* adlı tepeye geldi. Orası bugün Sagou Koro denilen yerdeydi ve oraya yerleşti.

Moussou Koroni, hâlâ kaybettiği tohumları bulmak ve Faro ile savaşmak istediğinden, Nounou'ya katıldı ve “gittiği her yerde izlerini bıraktı.” Nounou, onun haince tavsiyesine uyup tepeyi geçmeye çalıştı ve bu amaçla *mannogo ble*'yi yakalatıp, Segou Koro tepesindeki sekiz parsellik kendi *sano* tarlasına kavuşmak için kurban etti. Nounou bu yüzden öldü. Çünkü *mannogo ble*'yi öldürerek kutsal olana karşı suç işlemişti. Segou Serokimo'daki evine gömüldü.

Faro'nun tapınaklara bekçilik etmek üzere gönderdiği antilop *dage*, Nounou'nun hayat gücünü boynuzlarına aldı ve Segou Koro'dan Mande'ye kadar koştu; onun hayata dönmüş ruhları da yanındaydı. Şifa kaplarının ve tarladaki temel ilaçlar olan ağaçların yardımıyla Nounou kendini bir yılan olarak değiştirdi ve Mande'nin Kourola tepelerindeki Ka mağarasında saklandı. *Dage* ve *mannogo*, Nounou'nun Koulobali (veya Koulibali) denen sonraki nesillerinde tabu oldu ve popüler etimolojiye göre, bu isim tepenin adını çağırıştırır.

Moussou Koroni, yalnız başına kalıp, dilenerek ve “ekmeye çalıştığı tüm tarlalarda izler bırakarak” etrafta dolaşmaya başladı. Aç ve sefil halde “en sonunda doğuya gitti ve bir daha kimse onu görmedi.”

Mande'de kalan üç ata, ölecekleri zaman geldiğinde, ilk tarlada inşa edilen tahta tapınağın altında kayboldular ve yılanlar (*mina*) oldular. Bugün Kri'deki Ka mağarasında, dört atayı temsil eden dört mitsel yılan yaşar.

Geminin atalarının soyundan, insanoğlu çoğaldı. Önce ilk beş mitsel kuşak vardı ve onların yaptığı düşünülen evliliklerden karmaşık bir evlilik birlikleri sistemi türedi. Bu kuşaklardan beşincisinin kırk dört soyu oldu, onlardan erkek olan yirmi ikisi, sembolik olarak yirmi iki *faro tyn*'i temsil eder; söylendiğine göre onlar “Mande'den geldiğini” kabul eden tüm nesillerin çeşitli atalarıdır.

— Germaine Dieterlen. “Mande Creation Myth.” *Africa*, 1957, 17 (2), 124-138. Londra: Oxford University Press.

KRAÇİ

Tanrı'nın İnsandan Ayrılışı

Togo'daki Kraçi halkına ait bu hikâye parçasında gökyüzü ile dünya, Tanrı ile insan arasında başlangıçta bir birlik öngörölmüştür. İnsanların saygısızlığından ötürü Tanrı Wulbari, sonunda dünyadan çekilmiş ve "kendisine hayranlık duyabilecekleri fakat ona ulaşamayacakları" yer olan gökyüzüne çıkmıştır.

Günlerin başlangıcında Wulbari ve insanlar birbirine yakın yaşıyorlardı ve Wulbari, Toprak Ana olan Asase Ya'nın üzerinde yatıyordu. Bir zaman geldi ki, hareket edecek çok az yer olduğundan, insan Tanrı'yı rahatsız etti, o da bıkararak uzaklara gitti ve ona hayranlık duyabilecekleri fakat ulaşamayacakları bugünkü yerine yükseldi.

Birkaç nedenden ötürü rahatsız olmuştu. Yaşlı bir kadın, kulübesinin önünde *fufu* yaparken Wulbari'ye havan tokmağıyla vurmaya başladı. Bu onun canını acıttı ve kadın devam ettikçe Wulbari onun ulaşamayacağı kadar yükseğe çıkmak zorunda kaldı. Ayrıca, yemek pişirilen ateşlerin dumanı gözüne kaçtı ve bu yüzden daha da uzaklaşması gerekti. Başkalarına göre ise Wulbari insanlara çok yakın olduğundan, insanların kirli parmaklarını sildiği ve kolayca erişilebilen bir havlu olmuştu. Bu da doğal olarak onu kızdırdı. Ama bu sorun We'nin, yani Kassena halkının Wulbari'sinin, insanlardan uzaklaşmasına neden olacak kadar büyük bir sorun değildi. Asıl neden yaşlı bir kadının, güzel bir çorba yapmak için her yemekte ondan bir parça kesmesiydi ve We, bu hareketten canı yandığı için, daha yukarılara gitti.

— Raul Radin (ed.). *African Folktales*. Princeton N.J.: Princeton University Press, Bollingen Paperback, 1970, s. 28.

— A.W. Cardinall. *Tales Told in Togolan*. Londra: 1931'den alınan materyal yardımıyla yeniden anlatılmıştır.

FON

Büyük Tanrılar

Fonlar, Dahomey'in ilk yerlileri olan ve MS 12. yüzyıldan itibaren kıyıda bir krallık kuran Adjaların neslinden olup, 16. yüzyılda üstünlük kazandılar. 1738'de Yoruba tarafından yenildiler ve ona iki yüzyıl kadar her yıl vergi ödediler, sonunda Kral Gezo ayaklandı ve bağımsızlığı elde etti. Fransızlar 1851'de kralla bir ticaret anlaşması yaptılar ama daha sonraları, Gezo'nun halefleriyle anlaşamadıklarından bir askeri müdahale ile bölgeyi topraklarına kattılar. Dahomey Fransız Batı Afrika'sına 1904'te dahil oldu ve 1960'ta bağımsızlığını kazandı.

Her ne kadar Fonlar Mawu'nun (Ay, dişi) ve Lisa'nın (Güneş, erkek) üstün olduğunu söyleseler de, bu mit onları doğuran ve ardından dünyadan çekilen daha büyük bir Tanrı'dan, çift cinsiyetli Nana-Buluku'dan bahseder. Nana-Buluku için sadece bir ibadet merkezi vardır, o da Abomey'in kuzeybatısındaki küçük bir köy olan Dunne'dadır ve tüm ülkedeki ibadet yerlerinde —tanrısal çocukların ibadetçilerinden kutsal ebeveyne hürmeten— Mawu ve Lisa'ya sunulan çeşitli adakların yarısı oraya aittir.

Dünya tek bir Tanrı tarafından yaratıldı ve o hem erkek hem dişiydi. Bu Yaratıcı ne Mawu'dur ne de Liza, onun adı Nana-Buluku'dur. Zaman içinde Nana-Buluku, Mawu ve Liza adı verilen ikizleri doğurdu ve bu şekilde yaratılan alemin egemenliği sonunda onlara bırakıldı. Kadın olan Mawu'ya gecenin idaresi verildi, erkek olan Lisa'ya gündüzün idaresi verildi. Bu yüzden, Mawu Ay'dır ve batıda oturur ve Güneş Lisa doğuda oturur. Kendilerine ait egemenlik alanları onlara verildiğinde, henüz bu çiftin doğmuş çocuğu yoktu fakat erkek geceleri kadına "randevu" vermeyi adet edinmişti, sonunda kadın ondan hamile kaldı. Bu yüzden Ay tutulmasında kutsal çiftin aşk yaptığı söylenir; Güneş tutulmasında Mawu'nun Lisa'yla ilişkide olduğuna inanılır.

— Melville J. Herskowitz. *Dahomey*. Cilt 2. New York: J.J. Augustin, 1958, s. 101.

II

YAKIN DOĞU MİTLERİ

ANTİK MİSİR MİTLERİ

Memfis Teolojisi

Mısır'da tarihi dönemin başladığı sıralarda (MS yaklaşık 3000) Firavun Menes, Yukarı ve Aşağı Mısır'ı birleştirdi ve Memfis'te yeni bir başkent inşa etti. Heliopolis gibi eski kentler yakındaydı ve hâlâ ibadet merkezleri olarak politik ve dini bakımdan önemliydi. O yüzden yeni inançlarının üstünlüğünü ve önceliğini kanıtlamak Memfisli tanrıbilimcilerin görevi oldu. İlk hanedana ait bu mit, o zamana dek sadece bir yerel Memfis tanrısı ve kader tanrısı olan Ptah'ı, üstün yaratıcı tanrı olarak övmekle bunu yapmaya çalışır. Heliopolis Tanrısı ve eski yaratıcı Tanrı Atum'un gücü zayıflar ve o Ptah'ın çocuğu ve dini yetkilisi olarak görülür.

Mitte üretici yaratılış, sözel veya ruhsal terimlerle anlatılır. Yarı androjen Atum, dünyayı mastürbasyon yoluyla yaratmışken (parmakları yaratılışı yöneten araç, menisi de onun hammaddesidir), Ptah ise aynı sonuca sözel yoldan ulaşır (kalbi yaratılışı yöneten araç, ağzı da sözlerin hammaddesidir). Ptah tüm tanrıları —en önemlisi de Heliopolis Panteonu'nun dokuz ana tanrısını— yarattıktan sonra, Ka ruhlarını yaratır ve böylece etik bir düzenin temelini atar. Ayrıca

tanrıların, tapınakların ve uygun adakların şekil ve işlevlerini belirleyerek dini düzeni kurar.

Mitin sonunda, giderek popülerleşen Tanrı Osiris'i Memfis inancıyla kaynaştırmak için çaba gösterilmiş ve onun boğularak şehre gömülü olduğu iddia edilmiştir.

Mitin ayinsel amaçla kullanıldığı, en başında Horus'a (dini faaliyetlerde Firavun'un temsil ettiği, Ptah'ın bir yönü) yapılan övgü kadar, ayine katılanlar için verilen sahne direktiflerinden de anlaşılır: "Geb'in Set'e söylediği sözler."

(1) YAŞASIN HORUS: O İki Ülkeye Refah Verir; İki Tanrıça: O İki Ülkeye Refah Verir; Altın Horus: O İki Ülkeye Refah Verir; O Yukarı ve Aşağı Mısır'ın Kralı Nefer-Ka-Re'dir; Re'nin Oğlu Şa-[ba-ka]'dır, Duvarının-Güneyi-Ptah'ın sevdiğidir, Re gibi ebediyete dek yaşayacak olandır. Majesteleri bu yazıyı babası Duvarının-Güneyi-Ptah'ın evinde yeniden yazdı. Majesteleri onu atalarının yazdığı fakat kurtçukların yediği bir şey olarak buldu. Başından sonuna kadar anlaşılamaz durumdaydı. Sonra [Majesteleri] [onu] yeniden yazdı, (böylece) o eskisinden daha iyi oldu; amacı, Re'nin Oğlu'nun [Şa-ba-ka] babası Ptah-tenen için yaptığı bu işle isminin sürmesi ve anıtının, babası Duvarının-Güneyi-Ptah'ın evinde ebediyete kadar kalmasıydı, bu sayede kendisine sonsuz hayat verilmesiydi...

(7) Dokuzlu onun için toplandı ve Geb; Horus ile Set arasında hakemlik yaptı. Onların (daha fazla) tartışmalarını önledi ve Set'i Yukarı Mısır'daki, (doğduğu) yerde, *Su*'da, Yukarı Mısır Kralı yaptı. Sonra Horus'u Aşağı Mısır'daki, babasının [Osiris] boğulduğu yerde, Pezshet-Tawi'de Aşağı Mısır Kralı yaptı. Böylece Horus bir yerde, Set başka bir yerde durdu ve İki Ülke konusunda uzlaştırdılar.

(10) Geb'in Set'e söylediği sözler: "Dünyaya geldiğin yere git." Set—Yukarı Mısır.

Geb'in Horus'a söylediği sözler: "Babanın boğulduğu yere git." Horus—Aşağı Mısır.

Geb'in Horus ve Set'e söylediği sözler: "Hakkınızda kararımı verdim." Aşağı ve Yukarı Mısır.

(Fakat sonradan) Horus'un kısmının Set'inkine (sadece) eşit olması Geb'e yanlış göründü. Bu yüzden Geb, (tüm) mirasını Horus'a bıraktı, yani oğlunun oğluna, onun ilk çocuğuna (Böylece) Horus (tüm) ülkenin başına geçti. Sonunda bu topraklar birleşti ve ona şu büyük isim verildi, Ta-tenen [Ptah'a verilen bir başka ad], Duvarının-Güneyi, Sonsuzluğun Efendisi." Sonra Horus'un başında iki Büyük Kadın Büyücü oluştu.

Horus, Yukarı ve Aşağı Mısır'ın Kralı oldu. İki Ülke'yi ayrıldıkları yer olan Duvar Eyaleti'nde (Nome) birleştirdi.

(15c) Kamış ve papirüs Ptah'ın Evi'ndeki büyük, çift kapıya kondu. Böylece, uzlaşıp birleşen Horus ve Set'in anlaşmazlığı *geldikleri* yerde son buldu, yani Ptah'ın Evi'nde, Yukarı ve Aşağı Mısır'ı tartan “İki Ülke'nin Terazisinde” . . .

(48) Ptah olarak meydana gelen tanrılar:—

Büyük Tahttaki Ptah. . . ;

Ptah-Nun, Atum'u [doğurtan] baba

Ptah-Naunet, Atum'u doğuran anne

Büyük Ptah, yani Dokuzlu'nun kalbi ve dili;

[Ptah] . . . Tanrıları doğuran; . . .

(53) Kalpte ve dilde (bir şey) Atum biçiminde ortaya çıktı. Güçlü Büyük Tanrı, Ptah'tır ve o, [tüm Tanrılara] ve onların *ka*'ları(na) bu kalple ve dille [*bayat*] verir; kalple verdiği zaman Horus, Ptah oldu, dille verdiği zaman Thoth, Ptah oldu.

(Böylece) kalp ve dil, onun [Ptah'ın] tüm tanrıların, tüm insanların, [tüm] büyükbaş hayvanların, tüm sürünen varlıkların ve yaşayan (her şeyin) vücudunda ve ağzında var olduğu öğretisine göre, onun arzu ettiği her şeyi düşünerek ve emrederek, vücudun [tüm] (diğer) organları üzerinde egemen oldu.

(55) Dokuzlusu onun karşısında dişler ve dudaklar (halinde) duruyor. Onlar, meninin ve Atum'un ellerinin (karşılığı). Atum'un Dokuzlusu onun menisi ve elleriyle yaratılmışken, (Ptah'ın) Dokuzlusu onun ağzındaki, her şeyin adını söyleyen, dişler ve dudaklardı, Şu ve Tefnut ondan doğdu, Dokuzlu ondan yaratıldı.

Gözlerin gördüğü, kulakların duyduğu ve havadan burnun kokladığı; bunların hepsi kalbe gider. Bütün halindeki her (kavramın) ortaya çıkmasını sağlayan budur ve dil kalbin düşündüğünü ilan eder.

Böylece tüm tanrılar yaratıldı ve Ptah'ın Dokuzlusu tamamlandı. Aslında, tüm tanrısal düzen kalbin düşündüğü ve dilin emrettiğiyle var oldu. Böylece, bu konuşmayla *ka*-ruhları yaratıldı ve tüm erzak ve gıdayı sağlayan *hemsut*-ruhları belirlendi. (Ona göre) beğenileni yapana (*bak ettiği verildi*), beğenilmeyeni yapana (*verilmedi*). Barışçıl olana hayat, günahkâr olana ölüm verildi. Böylece tüm iş ve zanaatler, kolların hareketi, bacakların hareketi, her uzvun davranışı; kalbin düşündüğü ve dilin ortaya çıkardığı, her şeye değer kazandıran (bu) emre uygun olarak yapıldı.

(O yüzden) Ptah hakkında şu söylendi: “O, her şeyi yaratan ve tanrıları var edendir.” Aslında o, tanrıları var eden Ta-tenen'dir çünkü her

şey, besin ve erzak, tanrıların adakları ve tüm iyi şeyler ondan gelir. Bu nedenle, onun gücünün (diğer) tanrılarınkinden büyük olduğu keşfedildi ve anlaşıldı. Böylece Ptah, her şeyi tüm tanrısal düzenle birlikte yarattıktan sonra, ondan memnun kaldı. Tanrıları yarattı, şehirler kurdu, eyaletler (nome) oluşturdu, tanrıları tapınaklarına yerleştirdi (60), onların adaklarını belirledi, tapınaklarını yaptı, vücutlarını, (ondan) hoşnut kalacakları biçime getirdi. Böylece tanrılar her (tür) ağaçtan, her (tür) taştan, her (tür) kilden ve onun üzerinde bulunabilecek her türlü şeyden oluşan vücutlarına girip o biçimde var oldular. Tüm tanrılar ve *ka*'ları, böylelikle, memnun bir halde onun çevresinde toplandılar ve İki Ülkenin Efendisi'yle birleştiler.

Tüm hayatın sahibesi olan Ptah'ın evindeki, tanrıların kalplerini *neşelendiren* Büyük Taht, Osiris onun suyunda İsis ve Neftis'in gözü önünde boğulduğu için İki Ülke'nin tüm ihtiyaçlarının karşılandığı Tanrı'nın Ambarı'dır. Onlar Osiris'i boğulurken gördüler ve onun haline *kabırlandılar*. Horus, İsis ve Neftis'e onu tutmaları ve boğulmasını önlemeleri için *tekrar tekrar* emir verdi. (63) Nihayet (onlar) da ilgilendiler. Böylelikle Osiris'i karaya çıkardılar. O, sonsuzluğun efendilerinin cüppesiyle gizli kapılardan girdi, ufukta yükselenin merdivenlerinden çıktı, Büyük Taht'taki Re'nin yollarından yürüdü. Saraya girdi ve yılların efendisi olan Ta-tenen Ptah'ın tanrıları arasına katıldı.

Böylece Osiris, geldiği bu ülkenin kuzeyindeki "Soylular Evi" bölgesinde kaldı, Oğlu Horus, Yukarı Mısır ve Aşağı Mısır Kralı olarak, babası Osiris'le ve onun önündeki ve arkasındaki tanrılarla sarıldı.

— John A. Wilson (çev.). "Egyptian Mortuary Texts, Myths, and Tales." James B. Pritchard'dan alıntı (ed.) *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1959, s. 4-6.

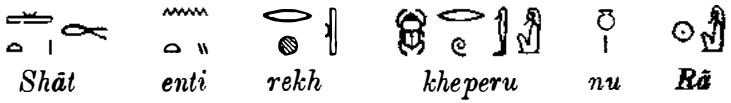
Tanrıların ve Dünyanın Yaratılışının Tarihi

Mısır'daki en eski dini merkezlerden biri olan Heliopolis, Atum'un ("eksiksiz olan") başlangıçtaki sulu kaostan çıkıp dünyayı yarattığı bir kozmoloji üretmiştir. Piramit Metinleri'ne (MÖ yaklaşık 2400) kadar Atum, Güneş Tanrısı Re'ye (ya da bu çevirideki anlamıyla Ra) yakın olarak tanımlanıyordu ve onun sudan yükselişi, güneşin yükselişiyle ve kaotik karanlığın dağılmasıyla ilgili görülüyordu.

Buradaki “Re’nin Oluşumlarını Tanımanın Kitabı”nda, Neb-er-tcher (Sınırın Efendisi ve güneş tanrısının biçimlerinden biri), Kheper (“meydana gelen”) görünümüyle sulardan (Nu) yükselir. O zamanlar, ne gökyüzü ne dünya, ne bitki ne hayvan vardır ve Kheper yalnızdır. Amacı için “Ma’at’a göre bir temel hazırlar” (yani doğru, hassas ve adil bir plana göre). Sonra, tüm şeyleri yaratmak için, yarı androjen haliyle mastürbasyon yapar (veya “yumruğuyla bir olup gölgesine sarılarak kendiyile [dişi parçasıyla] birleşir”, menisini de (burada bir tür rahim görevi yapan) ağzına boşaltır. Böylece üretken hale gelip, oğlu Şu’yu (hava tanrısı ve hayatın prensibi) ve kızı Tefnut’u (nem Tanrısı ve dünya düzeni prensibi) tükürür. “Babası” vasıtasıyla konuşan Khepera, “çift altmışlık dönemlerde” (teknik olarak 120 yıl fakat burada sembolik olarak uzun bir zaman kastediliyor) bir tanrının üç tanrı olduğunu söyler.

Atum (Re, Kheper veya Neb-er-tcher —bu bağlamda hepsi aynı Tanrı’yı ifade eder) başta tek gözlüdür ve görme ve yargılama kapasitesi sanki kendisinden bağımsızmış gibi anlatılır. Büyük Tanrı, yaratılmış iki parçasıyla birleşip sevinçten ağladığı sırada, gözü yerini bir başkasının aldığını görüp öfkelenir. Onu yatıştırmak için Neb-er-tcher gözü alnına koyar ve ona tüm yaratılışa hükmetme gücü verir.

Bundan gösterişli bir yaratıcılık doğar. Erkek ve Kadın, Neb-er-tcher’in gözyaşlarından halen yapılmış durumdadır ve şimdi o, bitkiler ve hayvanlar olarak ortaya çıkıyordur. Onun çocukları olan Şu ve Tefnut (hava ve nem), Seb ve Nut’u (dünya ve gökyüzü) doğurur; onlar da sırasıyla dört tanrıyı (Osiris, Horus, Set [Seth] ve İsis) doğururlar.

Ra’nın oluşumlarını tanımanın kitabıdır bu,

[ve] Apep’i yenmenin.

Nebertcher’in söylediği sözlerdir

em-khet kheper - f nuk pu kheper

vücut bulduktan sonra.

Ben vücut buldum

em Kheperä kheper-nä kheper kheperu

Khepera biçiminde,

bendim yaratıcısı var olanların,

kheper kheperu neb em-khet kheper-ä äsht

var olan her şeyin yaratıcısı; ben vücut bulduktan sonra birçok

kheperu em per em re-ä an

şey benim ağzımdan çıkarak var oldu.

Yoktu

kheper pet an kheper ta an qemam

cennet,

yoktu dünya,

yaratılmamıştı

su lat tchetfet em bet pui

dünyadaki şeyler (bitkiler), ve sürünen şeyler yerlerinde böyle;

thes - nä am - sen em Nu

ben çıkardım onları

Nu'dan (ilksel sular)

em enen an qem-nä bet ähâ-nä

hareketsiz durumdan.

Bulamadım tek bir yer duracak

ami

orada.

khut-na

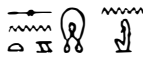
Bir tılsımlı söz söyledim kalbimden.

em

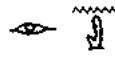
abt-ä

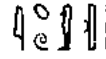
senti-nä

em Maä

äri-nä

äru

nebt

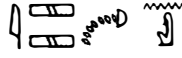
Bir temel kurdum Ma'at olarak [ve] hepsini ona dayandırdım.

uä-k[uä]

än

äshesh-nä

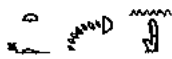

em Shu

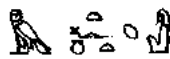

än

Yalnızdım, [çünkü] ne tükürmüştüm Şu biçiminde, ne de

laf-nä

em Tefnut

än

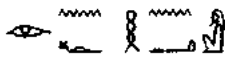
kheper

ki

çıkarmıştım Tefnut'u,*

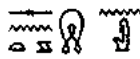
yoktu başkası

äri-nef

henä-ä

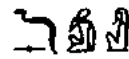
senti-nä

em

abt-ä

tches-ä

benimle çalışan.

Bir temel yaptım kendi başıma (ya da kendi irademle)

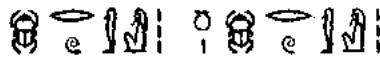
kheper

[vel] var oldu

äsht

çok sayıda şey

kheperu nu

kheperu

var olarak var olmuş şeylerden

em

çıkarak

kheperu

var olmuş şeylerden

nu

mesu

doğumlarla,

em

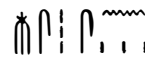
çıkarak

kheperu

nu

mesu-sen

änuk

yu

hat-ä

onların doğumunu sağlayan var olmuş şeylerden. Ben, ben bile, birleştim

* Vücudumdan Şu biçimini alacak olan maddeyi veya Tefnut biçimini alacak olan nemi çıkarmıştım.

em

yumruğumla,

khefā-ā

Kucaklayarak kendimi, kendime karışıyordum

tataāt-nā

em

birlikte

khaibit-ā

gölgeyle,

klier-nā

Döktüm tohumları

em re-ā

ağzıma

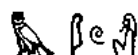
tches-ā

kendi başıma,

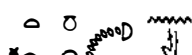
āshesh-nā

Çocukları çıkardım

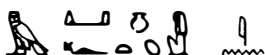
em Shu

Şu'nun biçiminde,

tefnet-nā

Islaklığı çıkardım

em Tāfnut

Tefnut biçiminde.

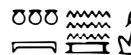
ān

Dedi

ātef-ā

babam

Nu

Nu.

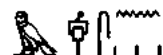
satet-sen

"zayıf kalıyor

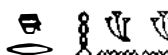

maat-ā

onların arkasından gözüm,

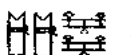

em-sa-sen

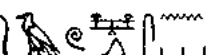

tcher

henhenti

uau-sen

türediler

er-ā

benden

em-khet

kheper-ā

ben tanrı olduktan sonra

em

neter

uā

neter khemt

bir tanrı oldu üç,

pu

yani benden çıkarak

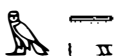

er-ā

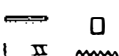

kheper-nā

[ve sonrasında]

em

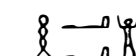

ta

bu yeryüzünde.

pen

hāā

Çıktılar

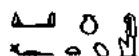
āref

bu yüzden

Shu

Şu

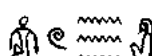

Tāfnut

[ve] Tefnut hareketsiz

em

enenu

su kütesinden

un-sen ami f

içinde bulundukları,

an-sen na

getirdiler onlar bana

maat-ai

gözümü

em khet-sen em-khet

beraberlerinde.

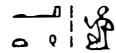
Sonra

aref

böylece

sam-na

birleştirdim

al-ai

uzuvlarımı

rem-na her-sen

Ağladım

onların üzerine,

kheper

[vel] var oldu

reth

erkek ve kadın

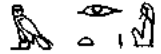

pu em

çıkarak

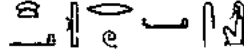

remu

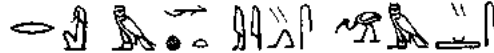
gözlerimden gelen yaşlardan,

per

em maat-ai

[vel] o öfkelen-di

kharu-s

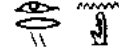

er-ai em khet i-s

bana karşı

çünkü geldi

qemi-s

[vel] anladı bir başkasını yaptığımı

ari-na

ket

em ast-s

onun yerine.

tebi-s

Ona kazandırdım

em

gücünü (ya da görkemini)

khut

aru-na

yaptığımla.

sekenti

Yakına getirdim bu yüzden onun yerini yüzümdeki,

sonrasında

aref

ast-s

em

hra-ai

em-khet

aref heq-s

böylece hakim oldu

ta pen

bu dünyaya

er

tcher-f

tamamen.

kher

Geldi

en al-sen

ân uabu-sen

tebui-nâ

onların zamanları (ya da mevsimleri) bitkilere, ben verdim ona

thet-s

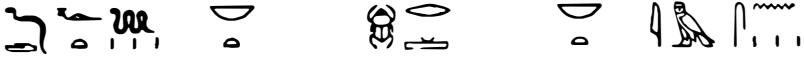
âmi-s

per-nâ

em

uabu

tuttuğunu kendi içinde. Ben ortaya çıktım bitkilerden (ya da onların biçiminde)

tchetfet

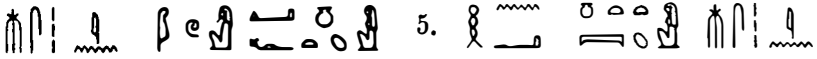
nebt

kheper

nebt

âm-sen

sürünen şeylerin hepsinden, [vel] var olan şeylerin hepsinin içinden.

mesu ân

Shu Tâfnut

5.

henâ

Nut

mesu ân

Doğurur

Şu [vel] Tefnut

[Seb] ve Nut'u.

Doğurur

Seb Nut

Âsâr

Her Khent-ân-maa

Set

Âst

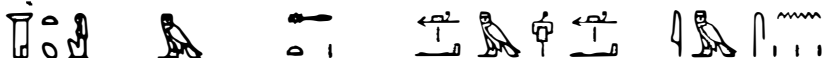
Seb ve Nut

Osiris'i,

Horus-Khent-an-maati'yi,

Set'i,

İsis'i,

Nebt-het

em

khat

uâ

em-sa

uâ

âm-sen

Neptis'i

rahminden,

ardı ardına

onları,

mes-sen

âsht-sen

em

ta

pen

doğururlar

[vel] çoğalırlar

bu yeryüzünde.

— E.A. Wallis Budge. *The Gods of the Egyptians*. Cilt 1. New York: Dover, 1969, s. 308-313. (İlk basım 1904.)

Memfisli Ptah'ın Miti

Büyük İskender Mısır'ı MÖ 332'de aldı ve ölümünden sonra onun generallerinden biri Batlamyus Hanedanı'nı kurdu. Aşağıdaki yıpranmış papirüs o zamandan gelir fakat büyük ihtimalle 18. Hanedan (MÖ 1550-1350) sırasında yeniden yazılmış bir kopyadır.

Büyük bir yaratıcı tanrı olan Ptah'ın kültü, geç hanedan öncesi dönemde Memfis'te başlamıştır. Bu mitte o, ilk çağların Memfis tepesini (ve böylece onun dini önceliğini) kuran ve Sekizli'nin (Ogdoad) tanrılarını, yani Nun ve Naunet'i (su), Heh ve Heket'i (sonsuzluk), Kek ve Keket'i (karanlık), Niu ve Nit'i (veya Amun ve Amaunet'i, hava) yaratan tanrı olarak resmedilir. Bu doğal güçler, bu karakterleri verildikten sonra, yılan (dişi) ve kurbağa (erkek) yüzlü olarak çizilirler, sanki suya ve bataklıkta özgüymüşler gibi. Bu mitte Sekizli'nin ilksel suların ortaya çıktığı öne sürülür, diğer uyarlamalarında ise o ilksel suları yaratmıştır.

Ptah ilksel sulara gelmişti. . .

Ayağını koyacağı bir yer aradı.

[Tanrı] İlksel Sular'da [ayağını koyacağı bir yer aradı]

Çünkü yaşlanmıştı.[. . .

Onu buldu], [bu ülkede] bir yer vardı

[O orada] İlksel Sular'dan çıktı . . .

Heliopolis'e geldi.

.

.

(o) [Orada] Memfis'e, ad vererek, "Ülke" dedi,

.

O (kendine) . . . [Tanrılar

istedi, sırayla (ve) ışığın var olmasını]

ve Sekizli var oldu.]

Onların dördüne yılan kafası [verdi,

dördüne kurbağa kafası verdi

ve onlara ad koydu:

Nun ve Naunet, Heh ve] Hehet,

Kek [ve Keket, Niu ve Nit.

. . .]

...

[. .

Onlar bu şekilde Sular'da meydana geldi,
Başka bir zaman verdiği adlarıyla “Amun ve Amaunet.”

...

Onlar diğerleriyle (Sekizli'yle) birleşti ve
on isim tamamlandı.

— W. Ericksen ve S. Scott. *Fragmente memphitischer Theologie in demotische Schrift* (Pap. Demot, Berlin 13603). Wiesbaden: Akademie de Wissenschaften und der Literatur in Mainz, 1954.

—Alıntıyı yapan, S.G.F. Brandon. *Creation Legends of the Ancient Near East*. Londra: Hodder and Stoughton, 1963, s. 54-55.

Ejderhanın Yenilmesi ve Yaratılış

Re olan güneş diski, her akşam ufuktan batıp her sabah zaferle dünyanın öbür ucundan yükseldiğinden, gece boyunca onun “aşağıdaki gökyüzünü” geçmesi gerektiği düşünülüyordu. Bu yolculuk tehlikelerle doluydu çünkü karanlığın ve kaosun ejderi Apefis, onu yakalayıp yok etmek için aşağıdaki dünyada bekliyordu. Apefis'in yenilmesi ve Re'nin her günlük muzaffer yükselişi, kaynağı muhtemelen Teb olan bu mitin konusudur.

Bu tanrısal çatışmanın dramatik sunuluşu, tapınak ayininin hayati bir parçasıydı. Ayinin yapılması ve mitin canlandırılması ile ayindekiler kendilerine ve başkalarına o anki durumlarının mutlak boyutunu göstermiş oluyorlardı. Onlar tapınakta ayin yaparken Re ve Apefis aşağıdaki dünyada savaşıyordu ve kıyaslamak gerekirse, böylece kaosun devasa güçlerine Tanrı karşı koyarken, daha küçük kargaşa belirtilerini onlar gideriyordu.

Bu mit bir grup metinden alınmadır ve başlığı şöyledir: “Re'nin ve Kral Win-Nofer'in —hayat, güç, sağlık!— Düşmanı Apefis'in Devrilmesine Dair Kitabın Başlangıcı / Düzeltilmiş ve İki Ülke Krallıklarının Efendisi, Karnak'ın Başkanı Amon-Re'nin tapınak ayinlerinde her gün söylendiği şekliyle”. Yaratılışın kapsamlı anlatımını içerdiğinden metinler içinde özel bir yeri vardır.

Papirüs MÖ 310 civarına tarihli olmasına rağmen, içeriği çok daha eskidir. İki bin yıl öncesinin mitlerinde olduğu gibi onda Tan-

rı'nın Nun'da (ilksel sular) tek başına mastürbasyonla diğer tanrıları yarattığı söylenir. Fakat bu kavramlaştırmanın önemi çok açıktır: "Her biçimi (kavram olarak) yalnızken, Şu'yu tükürmeden önce, Tefnut'u tükürmeden önce ve benimle beraber çalışacak (herhangi bir) başkası olmadan yaptım." Ayrıca, mit Re'nin Varlık'la özdeş olduğu konusunda çok nettir: "Ben var olduğumda, varlığın (kendisi) de var oldu ve tüm diğer varlıklar ben var olduktan sonra oldular."

Re, Şu'yu (hava) ve Tefnut'u (nem) yarattıktan sonra, babası Nun (sulu kaos) onları büyütür ve gözüyle (yargılaması, gözleyici yönü) onları takip eder. Şu ve Tefnut, Geb'i (dünya) ve Nut'u (gökyüzü) doğurur ve onlar da buna karşılık Osiris, Horus Khenti-en-irti, Set, İsis, Neptis ve çok sayıda tanrıyı yaratırlar. Hepsi varlığın oluşumuna ve kaotik ejderha gücü Apefis'in alt edilmesine yardım etmek üzere yaratılmışlardır.

Re'nin Yarattıklarını Tanımanın ve Apefis'in alt edilmesinin Kitabı. Söylenecek sözler.

Her Şeyin Efendisi var olduğunda dedi ki:

"Ben Khepri olarak var olanım. Ben var olduğumda, varlığın (kendisi) de var oldu ve tüm diğer varlıklar ben var olduktan sonra oldular. Onların çoğu, henüz gökyüzü olmadan, dünya olmadan ve bu yerde toprak ve sürünen şeyler yaratılmadan, benim ağzımdan ortaya çıkan varlıklardı. Onlardan (bazı) hareketsiz durumda olanlarını Nun'da, henüz ayağımı basabileceğim bir yer bulamamışken yaptım. Kalbimde bu bana iyi (göründü); yüzümle tasarladım ve her biçimi (kavram olarak) yalnızken, Şu'yu tükürmeden önce, Tefnut'u tükürmeden önce ve benimle beraber çalışacak (herhangi bir) başkası olmadan yaptım.

"Kalbimle tasarladım ve çok sayıda varlık biçimi, çocuk biçimi ve onların çocuklarının biçimi ortaya çıktı. Yumruğumla birleştim, elimle mastürbasyon yaptım. Ağzımla kustuğumda Şu'yu tükürdüm, Tefnut'u tükürdüm. Onları babam Nun büyüttü ve Gözüm onları yıllar boyu, benden uzakta olduklarında izledi.

Ben tek tanrı olarak var olduğumda yanımda üç tanrı vardı. Ben bu ülkede ortaya çıktım, fakat Şu ve Tefnut bulundukları Nun'da oluştular. Onlar bana beraberlerinde benim Gözümü getirdi. Ben kendi uzuvlarımı birleştirdikten sonra onların üzerine ağıladım. Gözümünden akan yaşlarla insanlar böyle var oldu. Döndükten sonra Gözüm, onun yerine geçecek bir başkasını yarattığımı gördü ve bana kızdı çünkü onun yerine

yarattığım Işıklı Gözü koymuştum. Bu yüzden, onun başımdaki yerini yükselttim, sonra o tüm bölgeye egemen olduğunda *öfkesi köklerine aktı* çünkü ondan aldığımı geri vermiştim. O köklerden ben doğdum ve tüm sürünen şeyleri ve onların arasında yaşayan canlıları yarattım. Ardından, Şu ve Tefnut, Geb ve Nut'u dünyaya getirdi. Ve Geb ve Nut, birbiri ardından Osiris, Horus, Khenti-en-irti, Set, İsis Neptis'i dünyaya getirdi; onlar da bu diyarda, çok sayıdaki kendi çocuklarını dünyaya getirdiler.”

“Sihirle dolu (bu tanrılar) konuşuklarında, o (tam da) sihrin ruhudur çünkü onlara konuşmanın sihirli etkisiyle benim düşmanlarımı yok etmeleri emredildi ve benim vücudumdan oluşlanları ben o kötü düşmanı yenmeleri için gönderdim.

“Başındaki keskin bıçağıyla Apefis, kendini ateşe attı. O *göremez* ve onun adı bu ülkede (artık) yok. Ben onun *lanetlenmesini* emrettim, onun kemiklerini tükettim, onun ruhunu gün be gün yok ettim; onun omurgasını boynundan kestim, bıçakla bölünen eti parçalandı ve bıçak postunu delip geçti. . . . Onun kalbini, onun makamını ve mezarını, yerinden söktüm. Varlığına son verdim; artık ismi yok; çocukları yok; kendi ve ailesi yok; o ve sahte kapısı yok; kendi ve varisleri yok. Yumurtası dayanmayacak, tohumları birleşmeyecek —ve tam tersi. Ruh, ölüsü, ışıklı hali, gölgesi ve sihiri yok. Kemikleri yok, derisi yok. O yıkıldı ve alt edildi.

Gör Ey Re! Duy Ey Re! Seyret, senin düşmanını alt ettim; Onu ayakla- rımla süpürüp attım; onun üzerine tükürdüm. Re onu [farklı bir okumay- la: her alçak düşmanını] yendi — . . . firavunun —hayat, güç, sağlık!— her düşmanını sen defet, yak, yok et, ister ölü ister diri olsun . . .

(Böylece) tapınağında olacaksın, gece teknenin içinde seyahat ede- ceksin, gündüz teknenin içinde dinleneceksin, iki cenneti barış içinde geçeceksin, güçlü olacaksın, yaşayacaksın, sağlıklı olacaksın, şanlı ülke- lerini kalıcı yapacaksın, emrinle tüm düşmanlarını defedeceksin; çünkü onlar firavuna —hayat, güç, sağlık!— her tür kötü sözle kötülük yaptılar: tüm insanlar, yerliler, halklar, insanlık ve diğerleri, her çölün doğusunda- kiler ve benim yenip yok ettiğim, ister ölü ister diri, firavunun —hayat, güç, sağlık!— her düşmanı. Sen kaybol, yenik düşmüş Apefis, Re seni yendi, [Dört kere tekrarlanacak]. Firavun —hayat, güç, sağlık!— düşman- larını yendi [Dört kere tekrarlanacak].

Bu sihirli sözler, yeni bir papirüsün üzerine yeşil renkle çizilen bir Apefis resminin üzerinde yazar ve onun isminin yazılı olduğu bir ku- tuya konur; kutu bağlanıp sarıldıktan sonra ateşe konulur, sol ayakla üzeri silinir ve üzerine günde dört kez tükürülür Onu ateşe koyduktan

sonra şunu söylemelisin: “Re seni yendi Ey Apefis!” —dört kere ve “Horus düşmanını yendi! —dört kere ve “Firavun —hayat, güç, sağlık!— düşmanlarını yendi!” —dört kere.

Şimdi, yenmen gereken ve kalbinin korktuğu her erkek ve dişinin, yani Firavun'un —hayat, güç, sağlık!— ister ölü ister diri her düşmanının, ismi ve onların babalarının, annelerinin, ve (onların) çocuklarının isimleri yazılıp, kutunun içine konduktan sonra, onlar mumdan yapılarak Apefis'in isminin ardından ateşe konmalı ve Re'nin olduğu bir zamanda yakılıp kül edilmeli. Bunu, ilk sefer güneş tepedeyken ve (tekrar) Re'nin batıdan battığı zamanda, güneş ışınları dağın arkasında gözden kaybolurken yapmalısın. Bu, aslında, senin için (diğer) her tür işlemiden daha yararlıdır. Bunu dünyanın üstünde ve altında her kim yaparsa işi yolunda gider.

— John A. Wilson (çev.). “Egyptian Mortuary Texts, Myths and Tales.” James B. Pritchard'dan alıntı (ed.). *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton N.J.: Princeton University Press, 1959, s. 6-7.

İlk Çağların Lotus Çiçeği Mitinden Tılsımlı Sözler

Hermopolis kozmolojisinin bir başka şeklinde, Ra'nin kökeni, Nun'un kaotik sularından yüzerek çıkan bir lotus çiçeğidir. Batlamyus dönemine ait (MÖ 300-1000) bu ayinsel metinde Ra'nin gözü bu lotustur ve onu Sekizli'nin büyük tanrıları (Hermopolis Sekizlisi; Nun ve Naunet [su], Huh ve Hauket [sonsuzluk], Kuk ve Kauket [karanlık] ve Amun ve Amaunet [görünmeyen veya hava]—dört ana yaratıcı element) yaratmıştır.

Ra gözlerini açarak gündüzü geceden ayırmış ve ağızıyla (tükürerek? konuşarak?) küçük tanrıları ve gözlerinden (gözyaşından?) insan soyunu yaratmıştır. Her şeyin kökeni, bu lotus çiçeği çocuk, Güneş Tanrısı Ra'dir.

Senin vücudundan fışkıran o su parçasının tam ortasındaki bu tanrıyı al (Ey sen Sekizli!). O İlk Zaman'daki büyük lotustur, Büyük Göl'den ortaya çıktı ve ışığı başlattı Onun ışığına bak, onun rayihasını kokla, burun deliklerin onunla dolsun. O senin oğlundur; o bir küçük çocuk olarak kendini yarattı ve iki gözüyle bu ülkeyi aydınlatıyor. . . . Sana bataklıktan gelen lotus çiçeğini getiriyorum, o Ra'nin bataklıktaki kendi

gözüdür ve tüm atalarını kendinde toplar; Önceki tanrıları ve bu diyardaki her şeyi o yaratmıştır. . . . O iki gözünü açarak İki Ülke'yi aydınlattı, geceyi gündüzden ayırdı. Tanrılar onun ağzından, insan onun gözlerinden var oldu. Her şey ondan doğdu, lotus çiçeği olarak (parlayan) ve ışınlarıyla tüm varlıkları yaşatan o çocuktan.

— J Yoyotte ve J. Sauneron. "La naissance du monde selon l'Egypte ancienne." *Sources Orientales*, 1, Paris, 1959.

—Alıntıyı yapan, S.G.F. Brandon. *Creation Legends of the Ancient Near East*. Londra: Hodder and Stoughton, 1963, s. 51.

SÜMER, BABİL VE ASUR MİTLERİ

Enuma Eliš

Eski Yakın Doğu metinleri içinde belki de en ünlüsü olan Enuma Eliš, Babil kozmolojisinin temel bilgi kaynağıdır. Ancak bu epik şiir öncelikle başlangıcı anlatmak için yazılmamıştır. Ondaki amaç, daha çok, Babil'in ana tanrısı olan Marduk'u övmek; onun büyük fakat yerel bir tanrı iken yükselerek tüm panteonun başına geçmesini açıklamak ve Babil'i en önde gelen şehir olarak onurlandırmaktır. Yaratılış, onda tanrısal çatışmaların gerçek hikâyesinin ve Marduk'un üstünlüğünü kurmasının bir arka planı olarak yer alır.

Çoğu zaman Yaratılış Destanı olarak anılan Enuma Eliš, özel adını açılış cümlesinden almıştır: “*Enuma elish la nabu shamanu . . .*” — yani tam çevirisiyle: “Yukarıda göklere [henüz] adı verilmemişken . . .” Destan, Apsu'nun (okyanus) ve Tiamat'ın (ilksel sular) beraber hareketsiz olarak durmasıyla başlar ve sonunda bunlar tanrısal doğa güçlerini yaratırlar: Lahmu ve Lahamu (kum ve çamur); Anşar ve Kişar (gökyüzünün ve dünyanın ufukları); Anu (gökyüzü, otorite prensibi) ve Nudimmud (veya Ea, dünyanın suları, akıl prensibi) yaratılır. Çocuklar büyüdükçe kaotik dünyaya düzen vermeye çalışır ve isyankar olurlar. Apsu ve Tiamat, buna gücenip öfkeyle ağırlığını yeniden koymak ister. Mummu'yu (bulutların sisi, entropi prensibi) çağırıp beraberce ebeveyni oldukları genç tanrıları öldürmek için bir komplo kurarlar. Fakat bu plan başarıya ulaşmaz çünkü Tiamat annelik kaygısıyla geri çekilir ve akıllı Ea (dünyanın suyu) Apsu'yu (okyanus) hüner ve kurnazlıkla yolundan döndürür (belki Mezopotamya uygarlığının ilk aşamasında sular sulama amacıyla toplandığı için) ve Mummu'yu (sis, entropi) hapseder. Sonradan Ea, karısı Damkina'yla birlikte muhteşem oğlunu, Marduk'u dünyaya getirir.

Bu noktadan sonra, mit Marduk'un iktidara doğru çarpıcı yükselişinin tablosunu çizer. Tiamat genç tanrıları öldürmek için canavarlar

yaratıp, evlendiği Kingu'yu onların şefi yaptığında, onu durdurmak için Marduk çağırılır. Yardımına karşılık olarak Marduk tanrılardan üstünlüğünü tanımlarını ister ve bunu elde eder. Tahta geçip, bunun kutlaması yapıldıktan sonra Marduk yola çıkar, Tiamat'ı öldürür ve ardından yıldızların yerini belirler, tanrılara rollerini verir, gökyüzünü ve dünyayı birbirinden ayırır, kendine yaşayacağı yer olarak Babil'i kurar ve böylece kaosa düzen verir. Sonradan gelen bir düşünceyle, isyankar Kingu öldürülür ve onun kanından akıllı Ea, tanrılara hizmet etmek üzere insanı yaratır. Mit, Marduk'a yapılan ayrıntılı övgülerle ve onun elli isminin sayılmasıyla son bulur.

Enuma Eliş, Ninova'daki Kral Asurbanipal'in (MÖ 668-626) kütüphanesinin yıkıntıları arasında bulunmuş olsa da, muhtemelen, Babil'in politik üstünlük kazandığı ve şehrin tanrısı Marduk'un milli bir tanrı haline geldiği daha eski zamanlardan gelmedir. Ondaki olaylar Birinci Babil Hanedanı (MÖ 2057-1758) döneminde geçer, en çok da güçlü Kral Hammurabi (MÖ yaklaşık 1900) döneminde. Fakat içeriğinin büyük kısmı daha da eskidir ve Babillilerin bölgedeki ataları olan Sümerlere kadar uzanır. *Enuma Eliş*'teki çoğu isim Sümercedir ve kimi de Apsu, Anu ve Enlil gibi Sümer Tanrısı'dır. Babil mitolojisinin büyük kısmı Sümerlerin bir türevi gibi görünse de, *Enuma Eliş* hakkında kesin bir şey söylenemiyor çünkü Sümerlerde bir ilk örneğine rastlanmamıştır.

Enuma Eliş, yüksek sesle okunmak içindir ve yılda bir defa, yeni yıl kutlamasının dördüncü gününde, Marduk heykelinin önünde sahnelenir. Mit ayinde okunurken, hem kainat sembolik olarak yenisinden yaratılır hem de dünyanın düzeni yeniden onaylanır. Kral, yüce rahip Marduk'un önünde diz çöker, böylece o (ve temsil ettiği ülke) tanrıya ve onun gücüne itaatini gösterir. Onun bu şekilde kendini adayışıyla dünya yeniden kurulur, kutsal sözleşme yenilenir ve mutlak ve görelî, ebedî ve geçici olan arasındaki bağ yeniden kurulur.

I Henüz gökyüzü yokken,
dünya yokken, yükselti, çukur, ad yokken
Apsu, tatlı su, ilk doğurtan, yalnızken;
ve Tiamat, acı su, sis içindeyken
Tanrılar yokken —

Tatlı ve acı su birbirine karışmışken,

sazlar örölmemişken, otlar suyu bulandırmazken
Tanrıların adları, özelliği, geleceği yokken,
sonra Apsu ve Tiamat'tan
Tanrılar sulara meydana geldi,
sulara dibe çöktü tortu.

Lahmu ve Lahamu'nun
adları verildi, yaşlı değildiler henüz,
boylu değildiler, Anşar ve Kişar
onları geride bıraktı:
gökyüzü ve dünyanın çizgileri,
uzayarak ufukların birleştiği yere
bulutları topraktan ayıran.

Günler ve yıllar geçti,
Anu, göklerin varisi ve ev sahibi,
ilk çocuğunu yarattı, kendi benzeri
Nudimmud-Ea'yı,
zekâsı, akli, gökyüzünün ufkundan geniş,
türler içinde en güçlü olanı.

Kardeş olmalarına rağmen tanrılar arasında anlaşmazlık çıktı, onlar birbirleriyle kavga ettikçe Tiamat'ın karnına ağırlar giriyordu, gökyüzü sallandı, oynamalar arttıkça dönmeye başladı; Apsu onların yaygarasını susturamadı, davranışları kötüydü, baskıcıydı, kibirliydi.

Fakat Tiamat gene de sesini çıkarmadı, ta ki Apsu, Tanrıların babası, onun zihnini bulandıran hizmetkarı Mummu'ya seslenene kadar:

“Değerli rehberim, benimle gel Tiamat'a gidelim.”

Gittiler ve Tiamat'ın karşısına oturdular ve hep beraber ilk doğan çocukları, genç tanrılar hakkında konuştular, Apsu şöyle dedi:

“Onların tavırları beni isyan ettiriyor, gece ve gündüz durmadan sıkıntı çekiyoruz. Onları yok etmek istiyorum, türlerinin hepsini. Sonunda tekrar huzura kavuşacağız ve uyuyabileceğiz.

Tiamat bunu duyduğunda içi sızladı, yalnızlığın kederiyle kıvrandı, kalbinde gizlediği bir öfkeyle şöyle dedi:

“Neden yaptığımız çocukları yok edelim? Eğer davranışları sorun çıkarıyorsa, bir süre beklemeliyiz.”

Ardından Mummu, Apsu'ya tavsiyede bulundu ve düşmanca konuştu:

“Baba, sana tamamen isyan halindeler, onları yok et, gündüz sessizliğe kavuşacaksın ve geceleri uyuyacaksın.”

Çocukları için okun yaydan çıktığını duyunca Apsu'nun, kötülükten aldığı hazla yüzü kızardı fakat Mummu'yu kucakladı, o da boynuna sarıldı, sonra onu dizlerinin üzerine oturttu ve öptü.

Karardan bütün çocukları haberdar oldu; zihinleri karıştı ve sonra hepsine büyük bir sessizlik çöktü çünkü şaşırmışlardı.

Bilgeliğin kaynağı tanrı, algılayan ve planlayan parlak zekâ, Nudimud-Ea, ışın özüne indi, kaosun nedenini anladı ve ona karşı büyük bir hile düşündü.

Suları etkileyen tılsımlı sözü söyledi, sular Apsu'nun üzerine döküldü, Apsu uyuyakaldı, tatlı sular uyudu, Mummu alt edilmişti. Apsu boğulmuş bir halde yattı, bitkindi.

Ardından, Ea onun parlak cüppesini yırtarak çıkardı, tacını aldı ve kral halesini kendi üzerine taktı. Apsu'yu bağladı ve o sırada onu öldürdü; Mummu'yu, onun karanlık rehberini, burnundan tutarak götürdü, uzaklara bir yere hapsetti.

Ea, düşmanlarını yenmiş, onları ezip geçmişti. Muzaffer halde büyük bir huzurla dinlendi, kutsal sarayında uyudu. Suların üstünde, uzaklarda, evini ve tapınağını inşa etti ve orada karısı Damkina'yla muhteşem bir hayat sürdü.

Oradaki odada, olacakları önceden belirleyen karar yerinde, o doğdu, en sağduyulu olan, eylemlerinde en kararlı olan.

O, derindeki sulara doğdu, Marduk, Apsu'nun kalbinde oluştu, Marduk Apsu'nun kalbinde yapıldı, Marduk kutsal Apsu'nun kalbinde yaratıldı. Ea onu doğurttu ve Damkina onu doğurdu. O tanrıçaların memesini emdi, süt analarından dehşetle beslendi.

Vücudu güzeldi, gözlerini yukarı kaldırdığında büyük ışıklar parlardı, adımları heybetliydi; daha en baştan liderdi.

Babası Ea, onu görür görmez sevinçten havaya uçu, göz alıcıydı, neşeliydi, onun mükemmel olduğunu fark ettiği için tanrılık kudretini artırdı, onu birinci ve en yukarıdaki yaptı.

Kolları ve bacakları kusursuzdu, aklın almayacağı kadar korku verici bir esrarın ürünüydü; sınırsız görmesi için dört gözü ve her şeyi duyması için dört kulağı vardı; dudakları hareket ettiğinde alevden bir dil dışarı fırlıyordu. Dev bacakları vardı, boyu o kadar uzundu ki tanrıların en uzununu bile onun yanında kısa kalıyordu; güçlüydü, on tanrı halesine sahipti

ve onların ışıkları etrafında dönüyordu. “Benim oğlum, benim oğlum, güneşin oğlu, gökyüzünün güneşi!”

Sonra Anu, öncü olup savaşçıları yönetmeleri için rüzgârları yarattı ve onları dört bir yandan estirdi; Tiamat’ı korkutmak için azgın bir dalga olan kasırgayı meydana getirdi.

Fakat artık diğer tanrıların sürekli esen rüzgârlardan huzuru kalmamıştı, kalplerinde gizliden bir komplo kurdular ve planlarının içeriğini Tiamat’a anlattılar. Annelerine şöyle dediler: “Apsu’yu öldürdüklerinde bir şey yapmadın, ona, kocana, yardım etmedin. Şimdi de Anu, dört yandan bu rüzgârları estirerek senin mideni bulandırıyor; ve bizler de acı çekmekten uyuyamıyoruz, kalbinde Apsu’yu düşün, kocanı, yenilen Mummu’yu düşün, şimdi tamamen yalnızsın ve terk edilmiş halde etrafta dolaşıyorsun ve bizleri de artık sevmiyorsun, gözlerimiz ağrıyor ve uyku özlemi çekiyoruz. Ayaklan, Annemiz! Onlardan öcünü al ve onları rüzgâr gibi içi bomboş yap.”

Tiamat kabul etti ve şöyle dedi: “Önerinizi kabul ediyorum: canavarlar yapacağız ve onlar tanrılarla beraber, tanrılara karşı savaşa gidecek.”

Hep beraber savaşçıları Tiamat’la beraber gitmeleri için sürüklediler, gece gündüz öfkeyle, gürültülü düzensiz kalabalığı savaşa hazır ettiler ve o sırada Yaşlı Cadı, İlk Anne, yeni bir aileye annelik yapıyordu.

O, karşı konulmaz silahını hazırladı, keskin dişli ve kan yerine tıka bası zehirle dolu yılanlar yumurtladı, tanrılar gibi ışıklı, homurdanarak dolaşan ejderhalar yaptı (Onları kim görse ölüm şoku yaşar çünkü o gövdeleriyle bir kez ayağa kalktılar mı asla vazgeçmezler).

Yılanı yarattı

Ejderhayı

Dişi Canavarı

Büyük Aslanı

Azgın Köpeği

Akrep Adamı

Gürleyen Fırtınaları

Balık Adamı

Boğa Adamı

Onların silahları acımasız, savaştan kaçmıyorlar çünkü onun kanunu bağlayıcı, geri dönüşü yok.

Bu canavarlardan on bir tane yaptı fakat tanrıların arasından, ilk nesilden olan acemi hizmetkar Kingu’yu da aldı ve onu şefi konumuna ge-

tirdi, Savaşın-lideri, Birlik-lideri, levazımı temin eden, öncüleri yöneten, Savaşların Üstün Kumandanı yaptı.

Tüm bunları ona bölüğü topladığında verdi ve şöyle dedi, “Şimdi her şey senin elinde, tılsımım onları bağlı tutacak, emrime uymak zorundalar. Sen üstünsün, benim yegane kocamsın, senin sözün isyankar sürüyü zaptedecek.”

Ona Kader Tabletleri’ni verdi ve onu göğsüne bağladı, “Şimdi ve bundan sonra senin sözün geri döndürülmez olacak, hükümlerin kalıcı olacak! Onlar ateşi söndürecek ve sallanan gürz onun gücü karşısında etkisiz kalacak.”

Kingu, daha önce Anu’ya ait olan bu yetkiyi edinince, hepsi değişik özellikleriyle tam bir canavar ailesi oldular.

II Yaratma işi bittiğinde Tiamat, çocuklarına karşı savaş hazırlığına başladı. Bu kötülüğü, Apsu’ya yapılanların karşılığını ödetmek için yapıyordu ve kötü haber Ea’ya ulaştı.

Durumu öğrendiğinde Ea buz kesti, bir süre kapkara bir sessizlik içinde oturdu, sonunda öfkesi baskın çıktı; kendisinden önceki Tanrıları düşündü. Anşar’a, babasının babasına gitti ve ona Tiamat’ın planını anlattı, “Bizden nefret ediyor, baba, annemiz Tiamat o birliği topladı, kendisi öfkeyle savruluyor ve hepsi ona katıldı, senin doğurttuğun tüm tanrılar. Hep beraber birlikleri Tiamat’la yürümleri için sürüklüyorlar, gece gündüz hiddetle plan yapıyorlar, hırlayıp gürleyen kalabalık savaşa hazırlanıyor, Bu sırada o Yaşlı Cadı, ilk anne, yeni bir aileye annelik yapıyor. O, karşı konulmaz silahını hazırladı, keskin dişli ve kan yerine tıka basa zehirle dolu yılanlar yumurtladı, tanrılar gibi ışıklı, homurdananarak dolaşan ejderhalar yaptı (Onları kim görse ölüm şoku yaşar çünkü o gövdeleriyle bir kez ayağa kalktılar mı bir daha vazgeçmezler).

“Yılanı yarattı
Ejderhayı
Dişi Canavarı
Büyük Aslanı
Azgın Köpeği
Akrep Adamı
Gürleyen Fırtınaları
Balık Adamı
Boğa Adamı

“Onların pençeleri acımasız, savaştan kaçmıyorlar çünkü onun kanunu bağlayıcı, geri dönüşü yok.

“Bu canavarlardan on bir tane yaptı fakat tanrıların arasından, ilk nesilden, acemi hizmetkar Kingu’yu da alıp onu Şef yaptı, onu Savaş-lideri, Birlik-lideri, levazımı temin eden, öncülerini yöneten, Savaşların Üstün Kumandanı yaptı.

“Tüm bunları ona birliği topladığında verdi ve şöyle dedi,

“ ‘Şimdi her şey senin elinde, benim tılsımım onları bağlı tutacak, benim emrime uymak zorundalar. Sen üstünsün, benim yegâne kocamsın, senin sözün isyankar sürüyü zaptedecek.’

“Ona Kader Tabletleri’ni verdi ve onları onun göğsüne bağladı,

“ ‘Şimdi ve sonrasında senin sözün geri döndürülmez olacak, hükümlerin kalıcı olacak! Onlar ateşi söndürecek ve sallanan gürz onun gücü karşısında etkisiz kalacak.’

“Böylece Kingu, daha önce Anu’ya ait olan bu gücü alınca, çeşitli özellikleriyle onlar tam bir canavar ailesi oldular.”

Anşar, Tiamat-fırtınasının nasıl şiddetlendiğini duyduğunda, karnına bir yumruk attı, dudağını ısırды, huzursuz, umutsuz ve keder içindeydi, iniltilerini bastırmak için ağzını kapadı.

Sonunda konuştu ve Ea’yı savaşıma zorladı.

“Bir zamanlar sözlerle bir tuzak kurmuştun, git ve dene onu. Mummu’yu öldürdün, Apsu’yu öldürdün; Tiamat’ın önünde yürüyen Kingu’yu da öldür!”

Tüm tanrıların sağduyulu rehberi Nudimmud-ea, Anşar’a cevap verdi [sekiz satırlık bir kırık kısmen birleştirilebilmiştir]

“Tiamat’la görüşeceğim ve onun ruhunu yatıştıracağım, kalbi yumuşadığında benim sözlerimi işitecektir, eğer benimkiler olmazsa senin sözlerin suları durultabilir.”

Nudimmud kısa yoldan gitti, doğrudan Tiamat’a ulaştı fakat onun yapmayı planladıklarının tamamını gördüğünde onunla yüzleşemedi, boynu eğik geri geldi.

Bunun üzerine Anşar, oğlu Anu’yu çağırdı.

“İşte gerçek kahraman, karşı konulmaz yıkıcı, güçlü bir tanrı. Git ve Tiamat’ın karşısına çık ve onun ruhunu sakinleştir, kalbi yumuşadığında seni işitecek, eğer uzlaşmayacak olursa, benim sözlerim suları durultabilir.”

Anu babasının emrine uydu, kısa yoldan gitti, doğrudan Tiamat'a ulaştı fakat ona iyice yaklaşip yapmayı planladıklarının tamamını görünce onunla yüzleşemedi, boynu eğik babası Anşar'a geri geldi.

Gene de, onunla sanki Tiamat'ı görmüş gibi konuştu,

“Benim elim çok zayıf, onu yenemem.”

Anşar'ın dili tutuldu; gözlerini yere çevirdi, saçları diken diken oldu. Ea'ya başıyla işaret etti, tüm Annunaki, tanrılar grubu, orada toplandı, sesleri çıkmıyordu; ağızlarını bile açmadan oturdular çünkü şöyle düşünüyorlardı,

“Başka hangi tanrı Tiamat'la savaşılabir? Başka kimse onunla yüzleşip geri gelemmez.”

Sonra, Efendi Anşar, tanrıların babası, ihtişamla ayağa kalktı. Her şeyi iyiden iyiye düşünmüş olarak Annunaki'ye şöyle dedi,

“Hangimiz savaşta en zorlu?” Kahraman Marduk! Bizim öcümüzü alacak kadar güçlü bir tek o var.”

Sonra Ea, Marduk'u gizli bir yere çağırdı ve zihninin derinliklerinden ona ustaca tavsiyelerde bulundu,

“Sen benim kalbimi ısıtan sevgili oğlumsun Marduk. Anşar'ı gördüğünde doğrudan ona git, tıpkı savaşa gider gibi. Konuştuğun sırada ayağa kalk, seni gördüğünde sakinleşecektir.

Efendi Marduk çok sevindi, uzun adımlarla gitti ve Anşar'ın karşısında durdu. Anşar onu görünce kalbi sevinçle doldu, onu dudaklarından öptü ve kasveti üzerinden attı.

“Anşar, haydi boz sessizliğini, sözlerin yeniden çınlasın çünkü ben senin kalbinde en çok özlem duyduğun şeyi başaracağım. Hangi kahraman seni savaşa zorluyormuş? O sadece bir kadın, senin üzerine tüm tertibiyle saldıran sadece Tiamat. Kısa zamanda onun sırtına binersin.”

“Oğlum, bilge oğlum, sen Tiamat'ın zihnini duygusal sözlerle karıştır, şimdi hemen git, fırtına senin atlı arabandır, o seni hiçbir yana sapmadan Tiamat'a götürecektir. Ama onunla işin bittiğinde, geri dön.”

Efendi çok sevindi ve tanrıların babasına coşkuyla şöyle dedi,

“Tanrıların, onların kaderini belirleyen yaratıcısı, eğer senin öcünü alacaksam, Tiamat'ı yenip hayatlarınızı kurtaracaksam,

“O zaman meclisi çağırın ve bana tüm diğerlerine kıyasla öncelik tanıyın; ve talimatlarınızı vermek için Ubşukina'da, Synod'un toplantı salonunda neşe içinde oturduğunuzda; şimdi ve sonsuza dek benim sözümün kanun olmasını sağlayın;

“Artık siz değil ben, dünyanın haline, gelecekte nelerin olacağına karar vereceğim. Benim talimatlarım hiçbir zaman değiştirilmeyecek, yok sayılmayacak ama yarattıklarım dünyanın sonuna dek kalacak.”

III Anşar'ın dudaklarından şu sözler döküldü, danışmanı Kaka'ya şöyle dedi,

“Sen benim kalbime mutluluk veren danışmanımsın, doğru yargılayan, adaletle ikna edensin; Lahmu ve Lahamu'ya git, seni kadim toprak tortularına gönderiyorum, tanrıların nesillerini bir araya toplat.

“Onların konuşmalarına izin ver, onları beraber ziyafete oturt, yemek yesinler ve fıçılardan taze çekilmiş içki içsinler, ardından Marduk'u ve onun kaderini onaylayacaklardır. Kaka, haydi git, onların önünde ayakta dur ve sana söylediklerimi onlara tekrar et.

“Ben buraya oğlunuz Anşar tarafından gönderildim, onun gizli düşüncelerini size söylemekle görevliyim,

“O bizden nefret ediyor, annemiz Tiamat, Birlik'i topladı, kendisi öfkeyle savruluyor ve hepsi ona katıldı, sizin doğurduğunuz tüm tanrılar.

“Hep beraber birlikleri Tiamat'la yürümeleri için sürüklüyorlar, gece gündüz hiddetle plan yapıyorlar, hırlayıp gürleyen kalabalık savaşa hazırlanıyor. Bir yandan o Yaşlı Cadı, ilk anne, yeni bir aileye annelik yapıyor.

“O, karşı konulmaz silahını hazırladı, keskin dişli ve kan yerine tıka basa zehirle dolu yılanlar yumurtladı, tanrılar gibi ışıklı, homurdananarak dolaşan ejderhalar yaptı (Onları kim görse ölüm şoku yaşar çünkü o gövdeleriyle bir kez ayağa kalktılar mı bir daha vazgeçmezler).

“Yılanı yarattı

Ejderhayı

Dişi Canavarı

Büyük Aslanı

Azgın Köpeği

Akrep Adamı

Gürleyen Fırtınaları

Balık Adamı

Boğa Adamı

“Onların pençeleri acımasız, savaştan kaçmıyorlar çünkü onun kanunu bağlayıcı, geri dönüşü yok.

“Bu canavarlardan on bir tane yarattı fakat tanrıların arasından, ilk nesilden acemi hizmetkar Kingu'yu da aldı ve onu Şef yaptı, onu Sa-

vaş-lideri, Birlik-lideri, levazımı temin eden, öncüleri yöneten, Savaşların Üstün Kumandanı yaptı.

“Tüm bunları Birlik’i topladığı sırada ona verdi ve şöyle dedi,

“ ‘Şimdi her şey senin elinde, benim tılsımım onları bağlı tutacak, benim emrime uymak zorundalar. Sen üstünsün, benim yegâne kocamsın, **senin** sözün isyankar sürüyü zaptedecek.’

“Ona Kader Tabletlerini verdi ve onları göğsüne bağladı,

“ ‘Şimdi ve sonrasında senin sözün geri döndürülmez olacak, hükümlerin kalıcı olacak! Onlar ateşi söndürecek ve sallanan gürz onun gücü karşısında etkisiz kalacak.’

“Böylece Kingu, daha önce Anu’ya ait olan bu yetkiyi alınca, çeşitli özellikleriyle onlar tam bir canavar ailesi oldular.”

“Anu’yu gönderdim fakat onunla yüzleşemedi, Nudimmud dehşet içinde koşarak geri geldi, sonra Marduk ortaya çıktı, o bilge bir tanrı, senin soyundan geliyor, yüreği onu yola düşmeye ve onunla karşılaşmaya zorladı fakat önce şunu dedi,

“ ‘Tanrıların, onların kaderini belirleyen yaratıcısı, eğer senin öcünü alacaksam, Tiamat’ı yenip hayatlarınızı kurtaracaksam,

“ ‘Meclisi çağırın, bana tüm diğerleri üzerinde öncelik verin; ve talimatlarınızı iletmek için Ubşukina’da, Synod’un toplantı salonunda, neşe içinde oturduğunuzda; şimdi ve sonsuza dek benim sözümün kanun olmasını sağlayın;

“ ‘Artık siz değil ben, dünyanın haline ve gelecekte olacaklara karar vereceğim. Benim talimatlarım hiçbir zaman değiştirilmeyecek ve yok sayılmayacak ama yarattıklarım dünyanın sonuna dek kalacak.’

“Hemen gelin ve Marduk’un kaderini onaylayın, ki bir an önce Marduk, Büyük Hasım’la karşılaşsın.”

Çıktı ve aşağıya, Lahmu ve Lahamu’ya gitti, eğilip kadim toprak torularını öptü, onların önünde yere eğildi ve yaşlı tanrılara mesajı aktardı,

“Ben buraya oğlunuz Anşar tarafından gönderildim, onun gizli düşüncelerini size söylemekle görevliyim.

“Annemiz Tiamat bizden nefret ediyor, Birlik’i o topladı, burgaçlar halinde esip gürüyor ve hepsi ona katıldı, senin doğurttuğun bütün o tanrılar.

“Beraberce bölükleri Tiamat’la yürümeleri için sürüklüyorlar, gece gündüz öfke içinde planlar kuruyorlar, hırlayıp gürleyen kalabalık savaşa hazırlanıyor, o sırada Yaşlı Cadı, ilk anne, yeni bir aileye annelik ediyor.

“O, karşı konulmaz silahını hazırladı, keskin dişli ve kan yerine tıka basa zehirle dolu yılanlar yumurtladı, tanrılar gibi etrafı ışıklı ve homur-

dananarak dolaşan ejderhalar yaptı (Onları kim görse ölüm şoku yaşar çünkü o cüsseleriyle bir kez ayağa kalktılar mı bir daha vazgeçmezler).

“Yılanı yarattı,
Ejderhayı
Dişi Canavarı
Büyük Aslanı
Azgın Köpeği
Akrep İnsanı
Gürleyen Fırtınaları
Balık Adamı
Boğa Adamı

“Onların pençeleri acımasız, savaştan kaçmıyorlar çünkü onun yasa-sı bağlayıcı, geri dönüşü yok. Bu canavarlardan on bir tane yaptı fakat tanrıların arasından, ilk nesilden beceriksiz hizmetkar Kingu’yu da alarak onu Şef yaptı, onu Savaş-lideri, Birlik-lideri, levazımı temin eden, öncü-leri yöneten, Savaşların Üstün Kumandanı yaptı.

“Tüm bunları ona Birlik’i topladığı sırada verdi ve şöyle dedi,

“ ‘Şimdi her şey senin elinde, benim tılsımım onları bağlı tutacak, benim emrime uymak zorundalar. Sen üstünsün, benim yegâne kocamsın, *senin* sözün isyankar sürüyü zaptedecek.”

“Ona Kader Tabletlerini verdi ve onları göğsüne bağladı,

“ ‘Şimdi ve sonrasında *senin* sözün geri döndürülmez olacak, hüküm-lerin kalıcı olacak! Onlar ateşi söndürecek ve sallanan gürz onun gücü karşısında etkisiz kalacak.

“Kingu, daha önce Anu’ya ait olan bu yetkiyi alınca, değişik özellik-le-riyle tam bir canavar ailesi oldular.

“Anu’yu gönderdim fakat onunla yüzleşemedi, Nudimmud dehşet içinde koşarak geri geldi, sonra Marduk ortaya çıktı, o bilge bir tanrı, *senin* soyundan geliyor, yüreği onu yollara düşüp onunla karşılaşmaya zorladı fakat önce şunu söyledi,

“ ‘Tanrıların, onların kaderini belirleyen yaratıcısı, eğer *senin* öcünü alacaksam, Tiamat’ı yenip, hayatlarınızı kurtaracaksam,

“ ‘Meclisi çağırın, bana tüm diğerleri karşısında öncelik verin; ve tali-matlarınızı iletmek için Ubşukina’da, Synod’un toplantı salonunda, neşe içinde oturduğunuzda; şimdi ve sonsuza dek benim sözümün kanun olmasını sağlayın;

“ ‘Artık siz değil ben, dünyanın haline ve ileride olacıklara karar vereceğim. Benim talimatlarım hiçbir zaman değiştirilmeyecek, yok sayılmayacak fakat yarattıklarım dünyanın sonuna dek kalacak.’

“Hemen gelin ve Marduk’un kaderini onaylayın, ki bir an önce Marduk, Büyük Hasım’la karşılaşsın.”

Lahmu ve Lahamu bunu duyduklarında kendi aralarında mırıldandılar, tüm tanrılar kederle sızlandı,

“Ne kadar garip ve feci bir karar. Tiamat’ın yarattığı kargaşa bizim anlayamayacağımız kadar derin.”

Sonra seyahat için hazırlığa başladılar, dünyanın halini ve gelecekte olacıkları belirleyen tüm tanrılar Ubşukina’yı doldurdular ve birbirlerini öperek selamladılar.

Synod’un toplantı salonunda ataların sesleri duyuldu, ziyafet sofrasına oturdular, yemeklerden yediler, fıçılardan yeni çekilmiş içkiden içtiler ve içtikleri pipetlerin ucundan şarhoş edici şarap damlıyordu.

Ruhları ferahladı, vücutları ağırlaştı ve uyuştı; Marduk’un kaderini belirledikleri sırada tanrıların hali böyleydi.

IV Marduk için bir taht kurdular ve o, yönetimi ele almak için tahta, yüzü büyükbabalarına dönük olarak oturdu.

“Tek bir tanrı, tüm büyük tanrılardan büyük,
büyük şan, emrin sözü
gökten gelen söz, Ey Marduk,
tüm büyük tanrılardan büyük,
şeref ve şan, Anu’nun iradesi,
yüce emir, değişmez ve ebedi söz!
Hareket olan yerde ilk hareket eden
Yönetim olan yerde ilk yöneten
kimini şanlandıran kimini alçaltan,
Tanrı’nın hüneriyle.
Mutlak doğru, sınırsız irade;
hangi tanrı onu sorgulamaya cüret eder?
Onların güzel ülkelerinde sana ayrılış
bir yer var, Marduk, öcümüzü alan.

“Seni buraya, asanı alman için ve seni tüm kainatın kralı yapmak için çağırdık. Synod’da oturduğunda sen hakemlik edersin, savaşta senin silahın düşmanı ezer.

“Efendi, hangi tanrı senin tarafına geçerse onun hayatını bağışla; ama kötülüğü ele almış olanı, bırak onun hayatı kendisinden dışarı aksın.”

Sonra bir tür hayalet çağırdılar ve Marduk’un onun önünde durmasını sağladılar ve ona, ilk erkek evlada, şöyle dediler,

“Efendi, senin tanrılar arasındaki sözün yargılar, yok eder, yaratır; o halde konuş, bu hayalet kaybolsun. Tekrar konuş, o meydana çıksın.”

O konuştu ve hayalet kayboldu. Tekrar konuştu, meydana çıktı. Tanrılar, onun sözünün geçerliliğini kanıtladıktan sonra onu kutsadılar ve şöyle haykırdılar, “Marduk kraldır!”

Ona kral giysileri giydirdiler, esasını ve tahtını verdiler ve onu düşmanlarına karşı kalkan olması için benzersiz savaş silahlarıyla donattılar.

“Haydi yola çık, Tiamat’tan hayatını kesip al ve bırak rüzgârlar onun kanını dünyanın gizli köşelerine taşısin.”

Yaşlı tanrılar, Bel² Marduk’u ne olacağı ve ne yapacağıyla ilgili olarak görevlendirdiler; her zaman muzaffer, her zaman başarılı olacaktı;

Sonra Marduk bir yay yaptı, onu kurarak kendi silahı olarak aldı, oku yayın sinirine yerleştirdi, sağ eliyle gürzünü kavradı ve onu yukan kaldırdı, yay ve ok torbası bir yanından sarkıyordu, önünde yıldırımlar çaktı, o baştan başa bir akkordu.

Bir ağ ördü, bu Tiamat için bir tuzaktı; rüzgârlar kendi yönlerinden eserek onu tuttular, kuzey rüzgân, güney, doğu ve batı rüzgârları ve Tiamat’ın hiçbir tarafı onlardan kaçamazdı.

Yanında Anu’nun hediyesi olan ağı tutarken, Marduk vahşi rüzgâr İm-hullu’yu meydana getirdi, fırtınayı, hortumu, kasırgayı, dört kat rüzgârı, yedi kat rüzgârı ve hepsinin içinde en kötüsü olan şişkin rüzgân yarattı.

Yedi rüzgânın tamamı yaratılmıştı ve Tiamat’ı hacamat etmek için salınmışlardı, onun arkasında üst üste dizildiler. Hortum Abuba, onun son büyük müttefiki olarak yükseldi, bu saldırı işaretiydi.

Marduk, fırtınaya, kendi korkunç savaş arabasına, dizginlerini yana bağlayarak bindi, arabaya dehşet verici dörtlüyü koştı, keskin zehirli dişleriyle, Katledici, Acımasız, Ezici, Hızlı, onlar talanın sanatını yapmıştı, öldürmenin ustasıydılar.

Sağına Vurucu’yu yerleştirdi, yakın dövüşte en iyi olanı; soluna ise en cesurları bile yakan Savaş-öfkesi’ni aldı, zırhını kuşanmış, sıçıran bir dehşetti o, ölü gibi solgun ışıklıydı; Efendi, dudakları arasında tılsımlı söz ile, elinde sıkı sıkıya tuttuğu şifalı otlar yola çıktı.

Tiamat’ın öfkesinin sesinin geldiği güzergaha yöneldi ve yanındaki

tüm diğer tanrılarla birlikte, tanrıların babaları da etrafında kümelenmiş olarak, Efendi Marduk, Tiamat'a yaklaştı.

Ona derinlemesine inceleyerek baktı, kocası Kingu'nun planını yokladı; fakat Kingu onu ve tanrıları görünce heyecanlandı, bocaladı, onun arkasındaki dost tanrılar da aynı şekilde —cesur kahramanı görünce birden gözleri bulandı.

Fakat Tiamat hiç çekinmeden, haşın dudaklarıyla gözdağı saçarak gürledi,

“Sen görmemiş olan, kendini çok büyük mü zannediyorsun? Onlar şimdi kendi deliklerinden çıkıp koş a koş seninkine mi geliyorlar?”

Bunun üzerine Efendi, büyük silahını, Kasırğa'yı çıkardı, hükmedici bir öfkeyle sözünü söyledi,

“Neden isyan ediyorsun, kabaran kibrinle, kalbindeki çatışmayla, oğullar babalarını reddetsinler diye mi? Hepsinin annesi olarak neden savaşa annelik ediyorsun?”

“O acemiği, Kingu'yu kocan yaptın, ona, hak etmediği Anu'nun rütbesini verdin, benim ceddin olan tanrıları kullandın, acımasız bir kötü niyetle Anşar'ı, tüm tanrıların kralını, tehdit ettin,

“Savaş için güçleri önüne kattın, savaş ekibini kurdun. Tek başına öne çık ve seninle dövüşelim, sadece ikimiz savaşalım.”

Tiamat bunu duyduğunda aklı karıştı, deliye döndü ve bir çılgılık attı, bacakları aşağıya kadar titredi, tılsımlı sözler okudu, beddualar mırıldandı, bu arada savaş tanrıları silahlarını biliyorlardı.

Sonra karşı karşıya geldiler: Tanrıların en akıllısı Marduk ve Tiamat tek başlarına kavgaya tutuştular.

Efendi, takılması için ağını Tiamat'ın üzerine attı ve sürekli esen vahşi rüzgâr İmhullu arkadan gelerek Tiamat'ın yüzüne vurmaya başladı. Tiamat onu yutmak için ağzını açtığı anda, Marduk İmhullu'yu içeri itti, böylece Tiamat ağzını kapayamadı ve rüzgâr hızla onun karnına indi, vücudunu havayla doldurdu, Tiamat şişti, esnedi —sonra Marduk ona bir ok attı, ok karnını yarıp Tiamat'ın rahmine saplandı.

Efendi böylece Tiamat'ı yendi, onun hayatına son verdi, onu yere attı ve bacaklarını açıp üzerine oturdu, lider katledilmişti, Tiamat ölmüştü, düzensiz kalabalığı harap olmuş, güruhu dağılmıştı.

Onunla beraber yürüyen tanrılar şimdi korku içinde titiyorlardı ve kendi hayatlarını kurtarmak gayesiyle tehlikeye sırtlarını dönmeye çalıştılar. Fakat etrafları sarılmıştı, sıkı bir çember içine alınmışlardı, çıkış yolları yoktu.

Marduk onların silahlarını kırdı ve ağına içine attı; hepsi kendilerini tu-

zağın içinde buldular, tıkıldıkları deliklerde ağladılar ve tanrının hışmına uğrayıp kuytulara saklandılar.

Direndiklerinde, on bir canavarı, Tiamat'ın kutsal olmayan ailesini, onların ölüm saçan silahlarıyla birlikte zincire vurdu. Tiamat'ın önünde yürüyen şeytansı güruhu yerle bir etti.

Fakat Kingu'yu, şeflerini, gaspçıyı bağladı ve onu ölüm tanrısı yaptı. Haksız olarak gasp ettiği Kader Tabletleri'ni aldı, onları kendi mühürüyle mühürleyerek göğsüne astı.

Başarı sağlanınca, hasım yenilip kibirli düşman aşağılanınca; düşman üzerinde Anşar'ın zaferi ve Nudimmud'un arzusu gerçekleşince, cesur Marduk, esirlerin iplerini sıkılaştırdı.

Sonra Marduk Tiamat'ın bağlı halde yattığı yere geri döndü, bacaklarını açarak onun üzerine oturdu, kafatasını ezdi (gürz acımasızdı), Tiamat'ın damarlarını ayırdı ve kanlar aşağıya, kuzey rüzgârına doğru akıp dünyanın bilinmeyen köşelerine saçıldı.

Tanrılar bunu gördüklerinde güldüler ve ona hediyeler gönderdiler. Ona duydukları şükrandan dolayı bağışlar yolladılar.

Efendi bir nefes aldı; o büyük gövdeye baktı, onu nasıl kullanabileceğini, ölü vücuttan neyi yaratabileceğini düşündü. Onu midyenin kabuğunu ayırır gibi ayırdı, üst yarısıyla gökyüzünün kavisini yaptı, çubuğunu taktı ve sulara bekçi koydu, böylelikle hiçbir zaman kaçamazlardı.

Gökyüzünü, onun sonsuz mesafesi boyunca araştırdı. Nudimmud'un eski derin sulara inşa ettiği evi Apsu'yu inceledi, ölçtü ve işaretledi ve onun üzerindeki bir mevkiye yerleşti.

Gökkubbenin dev gövdesini çekip yaydı, Eshara'yı, Büyük Saray'ı, kendisinin dünyadaki görünümü olarak inşa etti. Anu ve Enlil ve Ea'nın da kendilerine ait uygun yerleri oldu.

V Büyük Tanrılar için gökyüzünde göz alıcı yerler belirledi, onlara takımyıldızlara benzer parlak bir özellik verdi; yılı ölçtü, yılın başlangıcına, bitişine ve on iki ayın her birine üç yükselen yıldız ayırdı.

Yılın sınırlarını koyduğunda, onları rotalarında tutması için kainatın kutbu Nebiru'ya verdi, şaşırp yollarını kaybetmesinler diye. Ea ve Enlil'in mevsimleri için paraleli çizdi.

Tiamat'ın kaburga kemiklerinden doğuda ve batıda kapılar açtı ve onların sağına ve soluna güçlü sürgüler yerleştirdi; ve Tiamat'ın göbeğinin yukarısına gökyüzünün en üst noktasını koydu.

Aya mücevherin parlaklığını verdi, gündüzün sınırlarını çizmesi için

tüm geceyi ona ayırdı, her ay, geceleri yükselen ve alçalan bir ışık dairesi olarak seyredilebilecekti.

“Yeni Ay”, sen dünyanın üzerinde yükselirken, altı gün boynuzların bir hilal şeklinde büyüyecek, yedincisinde yarım ay olacaksın, yükselmeye devam edip farklı aşamalardan geçecek ve dolunaydan dolunaya, ayları böyleceksin.

“Sonra alçalacaksın, büyümüş ama sönük bir ışığın olacak, ufka kadar inip güneş çıkınca, o senin yakınına gelince, gölgesi üzerine düşecek, sonrası ayın karanlığıdır —otuz gün sonra döngünün ikincisi başlayacak ve bu böyle sonsuz ve sonsuz kere devam edecek.

“Bu senin amblemin ve izleyeceğin yol, ve güneşi kapattığın sırada ikiniz de hakça ve dürüst konuşun . . . [burada bazı satırlar eksik].”

Marduk, ayı yerine gönderdikten sonra, güneşi aldı ve onu Yeni Yıl'ın birinden ötekine çevrimi tamamlayacak şekilde yerleştirdi. . . . Ona Doğu Kapısı'nı verdi ve gecenin gündüzle sonlandığı yerleri de Şamaş'a bıraktı.

Sonra Marduk Tiamat'la ne yapacağını düşündü. Acı denizin köpüklerini sıyrarak onlardan bulut kümelerini yaptı, onun tükürüğünden kar ve tipiye ve serinleten yağmuru yaptı.

Tüten sislerden kendi elleriyle bulutları bölüştürdü. Suyun menbainı kuvvetle bastırdı, onun üzerine dağları yığdı, suyu dışarı akıtmak için fişkırان kaynaklar açtı. Fırat ve Dicle, Tiamat'ın gözlerinden doğdu fakat o burun deliklerini kapayarak onların menbainı sakladı.

Onun göğüslerinden büyük dağları yaptı, içlerine derindeki kaynakları yönlendiren kanallar açtı, Tiamat'ın kuyruğuyla yukarı doğru bir kavis çizdi ve onu göğün dümenine bağladı, sular ayağının altındaydı, arada ise gökyüzünün dayanağı olarak kasık vardı. Şimdi, dünya kendi temellerine, gökyüzü ise kabuğuna kavuşmuştu.

Tanrı işini tamamladığında, her şeyi meydana getirdiğinde, dünyada tapınaklar kurdu ve onları Ea'ya devretti.

Fakat Kingu'dan aldığı Kader Tabletleri'ni bir ilk selamlama olarak Anu'ya verdi; ve yenilgiye uğrayıp silahlarını asan öteki tanrıları, yani kendi darmadağın ettiklerini, şimdi zincire vurulmuş halde ona, tanrıların babasına, getirdi.

Kırık savaş silahlarıyla, ayağına Tiamat'ın on birini, onun canavar yaratıklarını bağladı. Hepsinin birer benzerini yaptı ve onlar artık derin suyun kapısında, Apsu kapısında, duruyorlardı; şöyle dedi,

“Bu, Tiamat unutulmasın diye, onu hatırlatmak için.”

Büyük Tanrı nesillerinin tümü, Lahmu ve Lahamu dahil, onu gör-

düklerinde neşeyle doldular; kendisini görmeye geldiklerinde kalpleri birbirine bağlandı.

Kral Anşar onu törenle karşıladı, Anu ve Enlil hediyeler getirdi; fakat asıl, annesi Damkina'nın hediyesini aldığı anda onun yanakları kızardı ve yüzü apaydınlık oldu.

Selam getiren hizmetkârı Usmu'ya Apsu'nun gizli evinin idaresini verdi, onu Eridu tapınaklarının muhafızı yaptı.

Tüm gök tanrıları oradaydı, tüm İgigi onun önünde diz çöktü, Anunaki'den olan herkes onun ayağını öptü. Tüm tanrı grubu beraberce ona tapmak üzere geldi.

Onun önünde durdular, öne doğru eğilip haykırdılar,
"Gerçek kral odur!"

"Kendi nesillerinden tüm tanrılar Marduk'un yiğitliğiyle kendilerinden geçtiler, onun elbiselerinin savaşın tozuyla kirlenmiş ve yıpranmış olduğunu gördüklerine, ona itaat ettiklerini davranışlarıyla gösterdiler . . .

Marduk yıkanıp temiz elbiseler giydi çünkü o onların kralıydı . . . Başının etrafında bir hale vardı, sağ elinde savaş güzünü tutuyordu, sol eliyle barış esasını kavramıştı, yayı sırtında asılıydı; elinde ağ vardı ve ışıklı halesi derin sulara kadar uzanıyordu . . .

Tapınakta, yüksek bir yere tahtını yerleştirdi. Damkina ve Ea, tüm Büyük Tanrılar, tüm İgigi bağardı,

"Geçmişte Marduk sadece 'sevgili oğuldu' fakat şimdi o gerçekten kral, doğrusu bu!"

Berberce haykırdılar:

"Kainatın Büyük Efendisi! Onun adı budur, ona güveniyoruz."

Bunlar olup Marduk'u kral yaptıklarında ona barış ve mutluluk dile-diler,

"Evlerimizin üzerinde hiç durmadan bizi gözetirsin ve bizden istediğin ne varsa, o yapılır."

Marduk bir an düşündü ve kendi huzurunda toplanmış olan tanrılara seslenerek şöyle dedi,

"Vaktiyle sizler derin suların üzerindeki boşlukta oturdunuz fakat ben dünyayı, gökyüzünün aynası olarak yaptım, onun temellerini yapmak için toprağı sertleştirdim ve orada şehrimi, sevgili evimi kuracağım.

"Kralın oturacağı, kutsal odaları olan tanrısal bir merkez yapılacak. Derin sulardan Synod'a katılmaya geldiğinizde kalacak bir yeriniz olacak ve gece orada uyuyabileceksiniz.

“Siz, gökyüzündeki diğerleri; Meclis’e katılmak üzere indiğinizde sizin de kalacak bir yeriniz olacak ve gece orada uyuyabileceksiniz. Orası Babil olacak, yani tanrıların evi. Tüm sanat ustaları onu benim planıma göre inşa edecek.”

Tanrıların yaşlı olanları bu konuşmayı dinledikten sonra, hâlâ sormak istedikleri bir soru kalmıştı:

“Senin ellerinle şekil verdiğin bu şeyler üzerindeki kanunun idaresi kimde olacak? Yaptığın tüm bu topraklarda, karar koltuğunda kim oturacak?

“Babil’e şanslı bir isim verdin, onu sonsuza dek bizim evimiz yap! Düşmüş tanrıların bize her gün hizmet etmesini sağla; ve biz senin isteğini uygularken kimse bizim görevimizi elimizden almasın.”

Marduk, Tiamat’ın fatihi, bundan memnun oldu; pazarlık hoşnutluk vericiydi; her şeyi tanrılara açıklayacak şekilde cüretkâr sözlerini devam ettirdi,

“Bu hizmeti, her gün size verecekler ve benim isteğimi kanun olarak uygulatacaksınız.”

Ardından tanrılar, onun huzurunda kendisine tekrar ibadet etti ve tüm kainatın kralına şöyle haykırdılar,

“Bu büyük efendi bir zamanlar bizim oğlumuzdu, o şimdi bizim kralımız. Biz onu bu hayat için tek bir kez çağırdık; efendimiz olan onu, ışığın parlaklığını, barışın esasını ve savaşın güzünü.

“İzin ver, Ea senin mimarın olsun ve mükemmel planı çizsin, biz de onun duvar ustaları olacağız!”

VI Marduk tanrıların söylediklerini dinledi, bir sanat eseri yaratmak arzusuyla heyecan içindeydi. Ea’ya kalbinin derinliklerindeki düşüncüyü anlattı.

“Kanı kandan alıp
kandan ve kemikle,
özgün bir şey yaparım,
onun adı İnsan,
ilk insan
benim eserim olacak.

“Onun tüm işi

sadakatle hizmettir,
düşmüş tanrılar dinlensin,
onların görevlerini
dikkatle değiştireceğim
ama kutsallıkları
aynı kalacak.”

Ea, bu planı tanrıları memnun edecek şekilde tamamlamak için dikkatle seçilmiş sözlerle cevap verdi, Marduk’a şöyle dedi,

“Soyumuzdan biri feda edilsin, sadece birinin yeni yaratılış için öldürülmesi yeter. Tanrıları Büyük Meclis’te topla, orada suçlu olanın ölmesine hükmedilsin ve böylece geri kalanlar yaşasın.”

Marduk, Büyük Tanrılar’ı Synod’a çağırdı; onlara hürmetle başkanlık etti, talimatlar verdi ve hepsi büyük bir dikkatle dinlediler.

Kral asi tanrılara şöyle konuştu,

“Doğruyu söyleyeceğinize yemin edin, isyanı kim başlattı? Tiamat’ın aklını kim karıştırdı? Savaşı kim yönetti? Savaşı başlatanın teslim edilmesini sağlayın, suç ve bedelinin ödenmesi ona aittir, böylece barış sonsuza dek sizin olacak.”

Büyük Tanrılar, Kainatın Efendisi’ne, krala ve Tanrıların önderine cevap verdiler,

“İsyanı başlatan Kingu’dur, nefret denizini o karıştırdı ve onun adına savaşı o idare etti.”

Onu suçlu ilan ettiler, bağlayıp Ea’nın önüne getirdiler, damarlarını kestiler ve vücudundan insanı yaptılar; Ea onu hizmetle görevlendirdi.

İşler tamamlandığında, Ea aklıyla insanı yarattığında ve ona görevini yüklediğinde, bu insan akıl almaz bir şey olmuştu, Marduk’un düşündüğü ve Ea’nın yaptığı bir ustalık harikasıydı.

Marduk, kral olarak, yukarıda bir küme ve aşağıda bir küme olacak şekilde, tanrıları bölüştürdü, üç yüzünü yukarı yerleştirdi ve onları gökyüzünün, Anu’nun yasasının bekçileri yaptı; dünya için de beş kere altmışını ayırdı, böylece yer ve gök arasında altı yüz tanrı oldu.

O, evrensel kanunu koyup, tanrıların işlerini paylaştırdıktan sonra, Annunaki, düşmüş tanrılar, Marduk’la konuşmak için söz aldı.

“Şimdi bizi özgür bıraktın ve bize işlerimizi bağışladın, biz bunun karşılığını nasıl ödeyeceğiz? Bir tapınak yapalım ve adına Gece-Konaklama-Hanı diyelim.”

“Orada, yılın o mevsiminde, Meclis’in toplandığı Büyük Kutlama sı-

rasında kalalım; onun içine sunaklar yapacağız, Parakku ibadethanesini yapacağız.”

Marduk bunu duyduğunda yüzü gündüz gibi aydınlandı,

“Büyük Babil Kulesi; o sizin isteğinize göre inşa edilecek; tuğlalar kalıplara dökülecek ve onu Parakku, Tapınak, olarak adlandıracaksınız.”

Annunaki Tanrıları ellerine aletlerini aldılar, tüm bir sene boyunca tuğlaları kalıplara döktüler, ikinci sene kulenin başı, Esaglia yükselmişti, sonsuz gökyüzünün sembolü olan o dünyevi mabet, bir kale gibi gökyüzüne çıkmıştı.

İçinde Marduk ve Enlil ve Ea'nın oturacağı yerler vardı. Majesteleri olarak o kendi tahtını hepsinin huzurunda, zigurratın eğilip kulenin dibine baktığı en tepede yaptı.

Yapı bittiğinde Annunaki kendisi için şapeller inşa etti, herkes bir araya toplandı ve Marduk bir ziyafet verdi.

“Burası Babil,
‘Tanrı’nın aziz şehri’
sizin sevgili eviniz!
Baştan başa sizin,
alın onu, keyfini sürün,
o size ait.”

Tüm tanrılar hep beraber oturduklarında, orada şarap, yemek ve kahkaha vardı; güzel Esaglia’daki ziyafetten sonra kainatın kurulduğu ayın yapıldı, giz açıklandı ve tanrılar kainat içindeki yerlerini aldı.

Elli Büyük Tanrı, şeylere değişmeyen özelliklerini veren Yedili’yle beraber oturduklarında, tanrıların üç yüzünü gökyüzüne yükselttiler. O sırada, Enlil Marduk’un yayını kaldırdı ve onların önüne koydu.

Ağı eliyle havaya kaldırdı; onun inceliğini ve yayın güzelliğini gördüler ve onlardaki işçiliği övdüler.

Anu yayı kaldırıp öptü ve tüm tanrıların önünde şöyle dedi, “Bu benim kızım.”

Yay şu isimlerle anılıyordu—

“Birincisi Uzun ağaç,
İkincisi Gökkuşağı
Üçüncüsü Yıldız kuşağı,
yukarıda parıldayan.”

Yıldız kuşağı tanrılardan bir Tanrı'ydı.

Anu, yayın üçlü kaderini ilan ettiği sırada kralın tahtını yükseltti ve Marduk'u Tanrılar Meclisi'nin üstüne yerleştirdi.

Kendi aralarında bir beddua okudular, yağ ve su ile, boğazlarına dokunarak, Marduk'la birlikte ölüm acısına katlanacaklarını gösterdiler.

Onun itibarını, Kralların Kralı, Kainatın Efendilerinin Efendisi olarak onayladılar.

Anşar onu övdü ve ona Asarluhi dedi; bu en öncelikli, en yüce isimdi.

“Bekleyip dinleyeceğiz,
önünde eğileceğiz ve adına tapacağız!
Onun sözü son karardır,
emri zirveden çukura ulaşır.
Oğula şan olsun, öcümüzü alana!
İmpratorluğu yıkılmaz, insanların önderi,
onları sonsuza kadar varlığı yaptı,
bunu unutmasınlar.
Toplu kurban törenleri olsun, tanrılar için
Büyük Tanrılara yemekler getirilsin,
ibadet yerleri el üstünde tutulsun,
oralarda esans kokusu ve ayinin sesi,
gökyüzü adetlerinin dünyadaki yankısıdır.
Siyah başlılar onu dünyada taparcasına sever,
kullar tanrılarını hatırlar,
tanrıçaya tapar, onun sözüyle
sunulan yiyecekler eksik olmasın,
tanrı ve tanrıça için, onun emriyle,
tanrılara hizmet etsinler, onun emriyle,
tarlalarını sürsünler, evlerini yapsınlar.
Siyah başlı adamlar dünyada durmaksızın
hizmet versin tanrılara; bize gelince,
çok sayıda ismiyle
o bizim tanrımızdır.
Onu isimleriyle selamlayalım,
elli ismiyle selamlayalım onu,
tek tanrıyı.

MARDUK'UN ELLİ İSMİNİN İLAHİSİ

MARDUK Bir'dir,
O, Güneşin Oğlu'dur,
ilktir, güneşte yanandır.
Çayır ve göl, dolu ahırlar,
düşmanı döven sağanak yağmurdur.
En çok parlayandır,
Güneşin Oğlu,
tanrılar onun alevinin ışığında yürür,
O insanı yarattı, bir canlıyı
ehedi bir çabaydı bu
ve tanrılar serbest kaldı,
yapmak, yıkmak,
sevmek ve kurtarmak için,
tüm güç ve övgüler Marduk'undur!
MARUKKA İki'dir,
O tüm yaratılışa şeklini veren,
keder içindeki tannın rahatlatandır.
MARUTUKKU Üç'tür,
Ona övgüler her yerde duyulur,
O ülkeyi koruyan silahlı çocuktur.
BARAŞAKUŞU Dört'tür,
O dünyayı dizginlemek için hazır durur,
Ruhu kamburdur, kalbi sevgidir.
LUGALDİMERANKİYA Beş'tir.
Evrenin Kralı!
Böyle ilan edilir o tüm evrende
öfkesiyle utandırdığı Büyük Birlik tarafından,
Ulu Tann!
NARİ Altı'dır, Kurtarıcı,
Bizim vicdanımızdır o, çünkü vaktiyle
biz zordayken o bize hanş getirdi
ve sığınacak bir liman verdi;
Anunnaki, İgigi, yerdeki ve gökteki,
gizliden titrer bu ismi duyduğunda.
ASARULUDU Yedi'dir,
Büyük Sihirbaz, Anu'dan geldi bu ad;

O tehlike altında, onların doğru önderidir,
Ölümçül düelloyla onlara huzur getirendir.
NAMTİLLAKU Sekiz'dir,
O hayatı keşfetti ölümün gölgesinde;
ölümünden onun sözüyle çıkarak,
sanki yeniden doğdular,
pervasız kalabalık ona boyun eğdiğinde.
NAMRU Dokuz'dur, tanrılar yürüyüşe çıkar,
ondaki güzelliğin sıcaklığında.

Eski günlerin sesleri Lahmu, Lahamu ve Anşar konuştu,
Her biri üç isim söyledi; sonra çocuklarına şöyle dediler,
“O her birimizden üç isim aldı, üç isim de sizden istiyor.”

Karar yeri Ubşukina'da, daha önce olduğu gibi, genç tanrılar heyecanla kendi aralarında konuştular.

“O kahramanımız, oğlumuz, öcümüzü alandır, biz koruyucumuzun ismini öveceğiz.”

Onun kaderini belirlemek için beraberce oturup sonrasında Tapınak'ta hepsi onun isimlerini okudu.

VII İlahi

(*devam*)

ASARU ekileni büyütür,
suyu küçük yollarla iletir,
tohum zamanı, filizlensin diye
yeşillikler ve tahıl hasadı.
ASARUALİM, korku içinde ve umutla
tanrılar Meclis'te ona gelirler.
O ışıktır, ASARUALİM NUNNA,
babasının şanının ışığı;
Anu'nun, Enlil'in ve Ea'nın kanunudur,
bolluktur, berekettir,
tanrılar büyür onun cömertliğiyle.
TUTU, yenilenen hayattır
tapınağı hoş kılan; eğer öfke bir kez daha
uyandırırsa onların birliğini
o öğretir onlara,

onları uyutacak tılsımı söylemeyi,
Meclis'te bir akranı yoktur onun.
ZİUKKİNNA, yaşar her tanrıda,
o gökyüzünü onların sevinci yaptı,
onların saadeti için taşır onu;
bulutların altında ruhsuz insanlar
onu hatırlar,
ZİKU'dur çünkü o, hayatın cevheridir,
lütfetmenin tatlı nefesidir, bolluktur,
hayırseverliktir, inanılmaz zenginliktir,
kıtlığı berekete dönüştüren;
onun hoş kokusunu soluduk biz
ta içimize kadar.
Güçlüden söz edeceğiz,
ve onun görkeminin şarkısını söyleyeceğiz.
AGAKU, sevgi ve öfke,
o can veren sözüyle ölüleri diriltir,
düşmüş tanrılara acıdı,
düşmanlarını iş yükünden kurtardı.
İnsanı yarattı onların rahat etmesi için,
sözleri kalıcıdır, o iyidir,
hayat gücüne sahiptir, onu hatırlayan
siyah başlı adamların ağzındadır.
TUKU'dur bir de,
onun lanetleri okunur,
o kötülüğü yener, tılsımlı sözleriyle.
ŞAZU olarak kalbi yaptı,
o, iliğe kadar görür,
hiçbir günahkâr kaçamaz
onun dikkatli bakışından.
Meclis'i topladı, koruyucu gücünü yaydı,
hak gözetir ve isyanı yatıştırır,
fesadın kökünü kazıdı;
onun gittiği her yerde doğru ve yanlış,
ayrı durur birbirinden.
ZİSİ'dir o, kalbi okuyandır ayrıca,
Bu ad susturdu asi kalabalığı,
yaşlı tanrıların bedeninden

kovarak buz kestiren korkuyu,
onların babalarını özgür kıldı, çünkü
SUHRİM'dir o, atılan silahtır,
bitirdi onların hayatını,
korkuyla sinen rezil grubun,
planları bozulup
rüzgârda savrulanların.
Sevinin, siz tanrılar sevinin!
O, SUHGURİM'dir, yok edebilir,
fakat bütün sebepleri dinleyen, halka açık bir mahkeme gibidir de o;
eski tanrılar yenilerini yarattı, düşman silindi
ve çocuklarının çocuklarına
bir şey kalmadı onlardan
ve yaptıklarından; bir tek onun adı,
yanıtlar dünyanın çağrısını.
ZAHRİM, yok edici, yaşamaktadır!
Alçaklık öldü, yerini buldu
düşmanın; tanrılar ondan kaçtıklarında
o onları yuvaya getirdi,
kendi yuvasına, her birini ve bu isimle anıldı.
ZAGHURİM, kurtarıcı, yok eden,
korkunç isim, onun düşmanı yenildi,
adeta savaş alanındaymiş gibi.

ENBİLULU, afiyet ve servet olsun tanrılara!
O onları adlarıyla çağırdı
yüz kurbanın ateşte pişmesini istedi,
meralar yaptı, kuyular açtı
ve suları serbest bıraktı.
EPADUN'dur o, suyu toplar
gökten ve dünyadan,
saban izlerini silmek için,
bol suyla yıkar sürülmüş toprakları,
bentlere ve kanallara koyar, sulama için.
GUGAL denir Enbilulu'ya ilahileride,
tanrılarının meyve bahçelerinde o,
kanallara bekçilik eder, ambarları doldurur
susam, gemik buğdayı ve

bol tahılla.
Ve HEGAL'dir o,
zenginlik yığar tüm insanlar için,
dünyaya tatlı yağmuru gönderir
ve yeşilliği
SİRSİR olarak, bedeni alıp o
Kaos'u uzaklara taşıdı, ağının tuzağında
onun üzerinde dağları yükseltti.
Dünyanın bekçisi, güvenilir önder,
kaşları çatarsa onun,
gür saçlar gibi mısır dalgaları;
dalgalarda yükselip öfkeyle kabarırsa
geniş okyanus,
o üzerinden atlar onun bir köprü gibi
düellonun yapıldığı alandaki.
MALAH'da denir ona, pek çok başka şey gibi;
acı deniz onun kayığıdır, hurda gemiyi yöneten.
GİL'dir, tahıl yığınının, arpa ve susamdır,
arazinin yararı için dağıtılan.
GİLMA'dır, söndürölmez ateş
ısıtan sonsuz mekanları,
emniyet sağlayan, fıçıyı saran çember gibi
AGİLMA'dır o,
suların yüzeyini sıyrarak,
üzerlerindeki bulutları yapan,
değişmeyen gökyüzünü korumak için.
ZULUM'dur, dalıp girer kilin içine,
araziye pay eder, bağışlar ondalık vergiyi,
MUMMU'dur, yaratıcı sözdür,
kainatın hayatıdır.
GİŞNUMUNAB, tohum, o yarattı
dünyanın dört yanında insan ırklarını.
Tiamat'ın yenilgisinin enkazından,
düşmüş tanrıların hamurundan
yaptı insan türünü.
LUGALABDUBUR'dur o,
kral olarak geldi Kaos'la savaşmaya,
karşısında onun kuvvetleri sindi çünkü o kararlıdır,

sağlamdır her yönde temelleri.
PAPALGUENNA, Efendilerin Efendisi,
en yüce tanrıdır o, kardeşlerini yöneten.
LUGALDURMAH, dünyanın göbeğinde
gök ve dünyanın ipe tutulduğu yerde;
büyük tanrılar toplandığında,
onun yeri hepsinden yukarıdadır.

ANANUNNA, Rehber, babası Ea ile
emsalsiz üstün tavrıyla
o, tanrıları yarattı.
DUMUDUKU, ıııklı dağ,
Dumuduku, onun tapınaktaki varlığı,
karar yerinde,
hiçbir şeye onsuz karar verilmeyen.
LUGALLANNA, o kuvvetlidir,
göklerin gücüyle doludur,
tanrılar arasında dikkat çeker,
onu çağırın Anşar'dan bile çok,
hepsinin içinde onu seçerek.
LUGALUGGA, Ölüm Kralı!
Onları krizden, kargaşadan çıkardı;
kuşatıcı zekâ, büyük akıl.
IRKINGU, savaş öfkesiyle,
beceriksizleri alıp götürdü;
kanunu yarattı ve şimdi o yaratılışı yönetiyor.
KİNMA, danışman ve lider,
adı tanrılara dehşet verir,
kasırganın uğultusudur o.
EZİSKUR, o yukarıda oturur,
dua edilen şapelde, Büyük Festival'de,
tüm tanrılar gelip,
hediyeler sunulduğunda, görevler verildiğinde.
O yokken ustaca ya da güzel
hiçbir şey yaratılamaz fakat o varken
dünyanın dört bir yanında insan yaratıldı,
o olmasa tanrılar,
bunun zamanını bilemezlerdi.

GİBİL'dir o, kesici ucu tavlayan fırın,
onlar yıldırımlar dövdüler
savaş silahlarını, Tiamat'a karşı;
tanrılar onun aklının ulaştığı yerleri
bilemeyecek hiçbir zaman.
ADDU'dur o bir de,
yağmurlu hava ve istenen fırtına,
iyiliksever gök gürültüsü,
dünyanın üzerinde gezinen.
Fırtınadan sonra onun sözüyle bulutlar dağılır
ve gökyüzünün altında insan,
günlük ekmeğini yer onun elinden.
AŞARU, o kader tanrılarını yönlendirir;
diğer tanrıları korur.
NEBİRU olarak o, yıldızları koydu
kendi rotalarına, gezinen tanrılar
geçiş kanunlarına uyar.
Nehiru, merkezde sabit duran,
onların taptığı tanrıdır;
o parlayan şey için derler ki:

“Vaktiyle bıkmadan gökkubbeyi geçen,
artık evrenin kalbidir,
diğer tüm tanrılar onunla aynı yoldadır;
o, tanrıları bir sürü gibi ağıla kapayacak,
Tiamat'ı ele geçirmek için.
Onun hayatı sınırlı ve kısa olsun,
gelecek içinde kaybolsun,
insandan çok uzakta tut onu
zaman yaşlanana dek,
yok olsun ebediyete kadar.”

Maddeyi biçimlendirdiği ve gökkubbeyi yarattığı için babası Enlil
Marduk'a BEL MATATİ, Dünyanın Efendisi adını vermişti. Gökyüzü Tan-
rıları ilahiyi bitirdiklerinde Marduk onu verdiği bu adla andı.

Bunu duyan Ea da sevinmişti.

“Büyük Tanrılar oğlumu yücelttiler, o Ea'dır, benim adımları almıştır,
benim irademi yerine getirecek ve benim dini törenlerimi yönetecek.”

HANŞA!

Onun elli ismini ilan ettiler. HANŞA!

Onu elli şekilde adlandırdılar, yani en önde gelen ve en uzağa erişeni!

EPILOG

Marduk'un unvanlarını hatırlayın!

Hükümdarlar onları yüksek sesle okuyacaktır, bilge insanlar ve rahipler onları tartışacaktır, babadan oğula onlar tekrarlanacaktır, hatta çobanlar ve sığırtaçlar bile onları duyacaktır.

İnsanlar Marduk'la sevinin! O, tanrıların prensidir. İnsan ve dünya onunla gelişir çünkü onun idaresi güçlüdür, emri kesindir, hiçbir tanrı onun iradesini değiştiremez; onun gözlerinin baktığı yerde duraksayamaz.

Onun öfkesini göğüsleyebilecek tanrı yoktur, zekâsı büyüktür, cömertliği de; günahkârları ve o tür süprüntüleri huzurunda paylar; ama sözlerini dinlediğimiz bilge öğretmenleri değil; o onların sözlerini yazdı ve gelecek zamanlar için sakladı.

Bırakın, onun evini inşa eden İgigi, o tanrılar, şöyle desinler: bu, Tiamat'ı yenen ve egemenliği getiren Marduk'un şarkısıydı.

— N. K. Sandars. *Poems of Heaven and Hell from Ancient Mesopotamia*. Baltimore Md.: Penguin Books, 1971, s. 73-111.

Ana Tanrıçanın İnsanı Yaratışı

Bu eski Babil (MÖ 1750-1550) ve Asur (MÖ yaklaşık 100) metinlerinde, Ninhursag (veya Nintus, yeryüzü tanrıçası) insanı (*Lullu'*yu, vahşiyi, ilk insanı) kilden yaratır ve ona öldürülmüş bir tanrının kanıyla hayat verir. Yapısal ve üretken yaratıcılığın mecazları burada birbirine karışmıştır: Ninhursag hem insana şekil verir hem de onu doğurur.

Metnin büyük kısmını ayinsel bilgiler oluşturur ve bu bize mitin aslen bir doğum tilsiminin parçası olduğunu gösterir. Ayin tüm insanlığın doğuşunun zaman içinde her bireyin doğuşuyla tekrarlandığının altını çizer. “Yaratanın doğurduğu gibi / Çocuğun annesi kendi [başına] doğursun!”

ESKİ BABİL METNİ [ön yüz; bir önceki sütun ve buradaki sütunun üst kısmı basar görmüş]

“Az olan çoğalacak;

İnsanın taşıyacağı yaratılışın yükü!”

[. . .] [An]ne dedikleri tanrıça,

Tanrılarının en yardımseveri, akıllı Mami:

“Sen anne rahimsin,

İnsanı yaratansın.

Yarat, o zaman, Lullu’yu ve ona boyunduruğu tak!

Taşıması gereken boyunduruğu [. . .];

İnsanın taşıyacağı yaratılışın *yükünü*!”

. [. . .] . ağzını açtı,

Büyük Tanrılara şöyle dedi:

“Uygun olan her şeyi *yapmak* benim görevim;

Onun ile Lulu’nun doğmasını sağla!

O tüm [. . .] [. . .] olacaktır,

Onu kilden *yap*, kanla ona *bayat* ver!

Enki ağzını açtı,

Büyük Tanrılar’a şöyle dedi:

Ayın . . . ve [. . .] sırada

Bölgenin kötülükten temizlenmesi . . . !

Onlar tek bir tanrıyı öldürsünler

Ve *yargıda* tanrılar temize çıksın

Ninhursag kili karıştırсын,

Etiyle ve kemiğiyle,

Tanrı ve insan

Orada [. . .] olacak . . . kilin içinde!

Sonsuzluğa doğru [. . .] duyacağız.”

[ön yüzün geri kalanı çevrilemeyecek kadar basarlı]

[arka yüz]

[. . .] onun göğsü

[. . .] sakal

[. . .] insanın yanağı

[. . .] ve yükseliş

her iki gözün [. . .], karı ve koca.

[On dört anne] rahim bir araya geldi

Nintu’nun [önünde]

Yeni ay [zamanında]
Kaderler [Evi'ne] *inananları* çağırdılar.
[Enkidu . . .] geldi ve
[Çöme]ldi, rahmini açarak.
[. . .] . . . ve yüz ifadesi mutluydu.
[. . . büktü] dizlerini [. . .],
[. . .] bir ağız oluşturdu,
Çocuğu dünyaya getirdi,
Dua ederek.
Kilden tuğlayla bir nüve oluştur.
. . . taşı yap, [. . .] ortasında;
Üzülen sevinecek, doğum sancısı çekenin evinde!
Yaratanın doğurduğu gibi,
Ço[cuğun Anne]si kendi kendine doğursun!

ASUR'DAKİ UYARLAMASI [*başlangıcı atılmıştır*]

[. . . öp] tüler ayaklarını
[Dediler:] biz sana ["insanın yaratıcısı deriz];
Tüm Tanrıların [Sahibesi]'dir, senin adın!"
[Onlar] Kader Evi'ne [gittiler]
[Nin]ligiku-Ea (ve) bilge Mama.
[On dört anne] rahim toplandı.
Onun önündeki [k]ili çiğnemek için
Ea [. . .] der, tılsımlı sözü okurken,
Onun önünde oturup, Ea ona tılsımlı sözü okutur.
[Mama oku]du tılsımlı sözü; bitirdiğinde o[nu]
[. . .] kilini kullandı.
[On dört par]ça kopardı; yedi parçayı sağına koydu,
Yedi parçayı soluna koydu; aralarına da bir tuğla.
[Ela örtünün üstünde çömelmişti, onun karnını açtı;
Bilge eşleri [ça]ğırdı.
[Yedi] ve yedi anne rahim(den), yedisi erkek doğurdu,
[Yedisi] dişi doğurdu.
Anne Rahim, kaderin yaratıcısı,
Çiftler halinde onları tamamladı,
Çiftler halinde tamamladı onun önünde,
Mami'nin yaptığı insan biçimlerini,
Doğum sancısı çeken kadının evinde,

Yedi gün boyunca tuğla duracak.
... Mah'ın evinden, bilge Mami'nin.
Üzülenler, sevinecek doğum sancısı çekenin evinde.
Yaratanın doğurduğu gibi,
Çocuğun annesi kendi başına doğursun!
[kalan kısım yok]

— E.A. Speiser (çev.). "Akkadian Myths and Epics." James B. Pritchard'dan alıntı (ed.). *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton, N.J.; Princeton University Press, 1959, s. 99-100.

Anu Gökleri Yarattığında

Bu Babil miti, tapınağın yeniden inşasına eşlik eden tılsımlı sözlerin bir parçasıdır. Törenin bir parçası olarak adaklar sunulur, ilahiler söylenir ve bu yaratılış hikâyesi yüksek sesle okunurdu. Tanrıların kainattaki gerçek evinin modeline göre insan ölçeğinde sembolik bir ev olan tapınağın bir mikrokozmos olarak öneminden ötürü, yapım işini törenle kutsamak ve tanrıların dünyayı inşa ederken davrandığı gibi davranmak gerekiyordu.

Bu mit doğrudan tapınağın kutsal inşa sürecine yöneliktir. Başlangıcında, Anu'yu (gök tanrısı) göklerin yaratıcısı, Nudimmud'u ise (veya Ea, suların tanrısı) Apsu'nun (ilksel sular) ve insanın yaratıcısı olarak resmeder. Bu tanıtımlardan sonra, mitin ana kısmında tapınak yapımı için gereken çok sayıda küçük tanrının kökenleri (ve onların doğal özellikleri) anlatılır; marangozların, demircilerin ve yapı ustalarının tanrısını (Arazu); kuyumcuların, oymacıların ve madencilerin tanrısını (Ninkurra); tahıl (Lakar); ikram ve şarap tanrısını (Siris); ve nihayet Tanrı Kusiga'yı (tanrıların baş rahibi). Ayrıca, Ea (tıpkı Anu'nun dünyaya baktığı gibi) tapınakların bakımı için bir kral yaratır.

Mitte baştan sona işlenen düşünce, dünyanın, tanrılar güzel evlere sahip olsunlar diye ve onları övmek için yaratıldığıdır.

Anu gökleri yarattığında,
(Ve) Nudimmud, evi *Apsu*'yu yarattığında
Ea kil çaldı *Apsu*'dan,
Tuğla tanrısını yarattı [mabetleri] yeniden yapmak için,

Sazlığı ve ormanı yarattı [mabetlerin] yapımı için,
Marangozların tanrısını yarattı, demircilerin tanrısını ve Arazu'yu,
Bil[nanın] işlerini tamamlamak için;
Dağları ve denizleri yarattı her tür. [. . .] için
Kuyumcuların tanrısını, Tanrı Ninagal'ı, oymacıların tanrısını,
Ve Tanrı Ninkurra'yı yarattı, [. . .] işleri için
Ve adaklar için . [. . .]; onların büyük zenginliğini,
Aşnan'ı, Lahar'ı, Siris'i, Ningizzida'yı, Ninsar'ı, [. . .] yarattı,
Düzenli ve bol ad[ak] sağlamak için;
Adak[ların . . .] devamı için Umunmutamku'yu (ve) Umunmutamnak'ı
yarattı;

Tanrı Kusiga'yı, büyük tanrıların baş rahibini yarattı, törenlerin

Ve kut[lamaların(?)] yapılması için;

[Mabetlere(?)] bakması için kralı yarattı;

İnsanı [yarat]tı görsün diğye tanrıların hizmetini(?). [*geri kalanı bozuk*]

— Alexander Heidel. *The Babylonian Genesis*. Chicago: University of Chicago Press, 1942, s. 53-54

Kurtçuk ve Diş Ağrısı

Asurlular, düşmanın gücünün kaynaklarını ve sınırlarını saptamakta, kökenlerin taşıdığı önemin farkındaydılar, bu yüzden diş ağrısı tedavisine eşlik eden bu tılsımlı sözle (MÖ yaklaşık 1000), geçmişe doğru acının nedeninin izi sürülür —o saldırgan bir kurtçuktur. Tılsımı söyleyenler, onun nasıl türediğini ve evrensel düzen içindeki yerini anladığında, deva olacak gerekli tanrıları yardıma çağırabilir. Söz, tedavi yöntemlerinin (ikinci kalite bira ve yağ karışımları vb.) de katılmasıyla genişletilmiştir. Buradaki kozmolojide Anu (gök tanrısı) ilk yaratıcıdır, Şamaş (güneş tanrısı) ve Ea (su tanrısı) ise görev verendir.

Anu gökleri yarattıktan sonra

(Ve) gök dünyayı yarattıktan sonra,

(Ve) dünya nehirleri yarattıktan sonra

(Ve) nehirler kanalları yarattıktan sonra

(Ve) kanallar bataklığı yarattıktan sonra

(Ve) bataklık kurtçuğu yarattıktan sonra
Kurtçuk ağlayarak Şamaş'a gitti
Gözyaşları Ea'nın önünde aktı.
"Bana yiyecek olarak ne vereceksin,
Bana içecek olarak ne vereceksin?"
"Sana kuru incir vereceğim
(Ve) kayısı vereceğim."
"Bana bunların faydası ne? Kuru incirin
Ve kayısının!
Beni yukarı kaldır ki yerleşeyim
Dişlerin ve dişetinin arasına
Dişlerin kanını emerim, dişetinden de
Dişlerin köklerini(?) yerim!"
Kazığı tak ve ayağı yakala!
Sen bunu söylediğin için, ey kurtçuk
Ea çarpsın seni,
Elinin kuvvetiyle!
Diş ağrısına karşı tılsımlı söz,
Tedavisi: İkinci kalite bira. . . ve yağ, ikisi karıştırılacak;
Tılsım orada üç kez tekrarlanacak (ve) onun dişinin üzerine bu (ilaç)
konacak.

— Alexander Heidel. *The Babylonian Genesis*. Chicago: University of Chicago Press, 1942, s. 60-61.

İnsanın Yaratılışına Dair Farklı Bir Anlatım

İnsanın yaratılışının Asurlulara ait bu daha zengin anlatımı (MÖ yaklaşık 800) dinsel kabul törenlerinde kullanılıyordu. Onda Anu (gök tanrısı), Enlil (fırtınalar ve dünya tanrısı), Şamaş (güneş tanrısı) Ea (su tanrısı) —hava, toprak, ateş, su— ve Anunaki (büyük gök tanrıları) yüce mabetlerinde oturup, yaratılışın ilerleyişini tartışırlar. Gökyüzü ve dünya yaratılmış, su yolları açılmıştır. Başka yapacak ne vardır? Gökte ve dünyada kader belirleyen Anunaki, insanın yaratılışının bollaşmasını ve kutlama şenliklerinin yapılmasını ister. Ve Babil mitlerinde olduğu gibi, bu yaratılış için kullanılacak hammadde öldürülen tanrıların kanıdır.

Bu tanrısal miras yardımıyla, Uligara (“bolluk veren”) ve Zalgarra (“çokluk veren”) yaratılır ve onlar dünyanın ve yaratıkların üretkenliğini artırmakla görevlendirilir. Onlar gece gündüz, “tanrılarının şenliğini kutlayacak” ve diğerlerine kökenlerinin gizemli hikâyesini öğreteceklerdir.

[ön yüz]

GÖKLERİN ve dünyanın her ikisi de tamamlandığında
(Ve) Tanrıçaların annesi var olduğunda;
Dünya meydana geldiğinde (ve) şekil aldığında
Göklerin ve dünyanın kaderi belirlendiğinde;
Hendek ve kanallar doğru akışına konduğunda);
Fırat ve Dicle’nin kıyıları yapıldığında,
(O zaman) Büyük Tanrılar
Anu, Enlil, Şamaş, (ve) Ea,
Büyük tanrılar Annunaki’yle
Yüce mabette beraber oturdular
Ve kendi aralarında, yaratılanları tekrar saydılar.
“Şimdi gök ve dünyanın kaderi belirlendiğine göre;
Hendek ve kanallara doğru akış ver(ildiğine) göre;
Fırat ve Dicle’nin kıyıları olduğuna göre;
(Başka) ne yapabiliriz?
(Başka) ne yaratabiliriz?
Ey Annunaki, büyük tanrılar,
(Başka) ne yapabiliriz?
(Başka) ne yaratabiliriz?”
Kader belirleyen Annunaki,
Her iki (gruptan), Enlil’e şöyle cevap verdi;
“Uzumua’da, gök ve dünyanın bağlantısında,
Lamga tanrılarını öldürelim
Kanlarıyla insanı yaratalım;
Onun görevi tanrılara hizmet olsun,
Her zaman,
Sınır hendeğini açması için,
Kürek ve kovayı eline alması için
Yüce bir tapınak olmaya değer.
Büyük tanrıların evi için.

Arazilerin sınırlarını ayırması için;
Her zaman,
Sınır hendeğini kazması için,
Hendeği doğru akışı(na) koyması için,
Sınırı yapması için,
Dünyanın dört bölgesini sulaması için,
Bitkileri büyütmesi için,
... [. . . .].”

[*arka yüz*]

SINIRI yapması için,
Ambarı doldurması için (?),
[*Burası bozuk*]
Anunaki'nin tarlasını bereketli kılması için
Yöredeki bolluğu artırması için
Tanrıların şenliğini kutlaması için,
Soğuk suyu akıtması için,
Yüce bir tapınak olmaya değer tanrıların büyük evine,
Ulligara (ve) Zalgarra
diye adlandırdılar onları.
[Onlar] koyun, sığır, balık ve kümes hayvanlarını artıracaktı,
Arazideki bolluğu arttıracaktı.
Erul (ve) Ereşul'un,
Kutsal ağızlarıyla emrettiği gibi.
Aruru, tanrıların efendisi, hükümdarlığa layık,
Onlar için güçlü kaderler belirledi:
Usta olan usta için (ve)
Sıradan olan sıradan için çalışacak,
Aralarından toprağın hasadı gibi fişkıracak çıktı,
Bir şey, gökteki yıldız(lar) (gibi) sonsuza dek değişmeyen,
Gündüz ve gece
Tanrıların şenliklerini kutlamak için,
(Bu) güçlü kaderlere,
Kendi aralarında
Anu, Enlil, Ea ve Nimah,
Büyük tanrılar, onlar (için) karar verdi.
İnsanın yaratıldığı yerde,

Nisaba iyice yerleşti.

Bilgeler, gizemi bilgelere öğretsin.

— Alexander Heidel. *The Babylonian Genesis*. Chicago: University of Chicago Press, 1942, s. 56-60.

Eridu Yaratılış Hikâyesi

Neo-Babil dönemine ait (MÖ yaklaşık 600) bu mit, Sippar harabelerinde (bugünkü Abu Habba) bulunmuştur fakat muhtemelen İran Körfezi'nin ağzındaki Eridu'dan gelmektedir. Orada Fırat'ın taşıdığı alüvyonlar sürekli olarak karayı büyüttmüş ve sanıldığına göre, dünyanın kökeniyle ilgili bu açıklama onun üzerine çıkmıştır.

Herhangi bir şehir ve onların büyük mabetlerinden biri (Nippur'daki Ekur, Erech'deki Eanna veya Eridu'daki Esaglia) henüz ortada yokken, tüm topraklar denizdir. Büyük Tanrı Marduk, suların üzerinde sazdan bir çerçeve yapar ve onun içini çamurla doldurarak sağlam zemin için başlangıç oluşturur. Tanrıça Aruru ile berber insanı üretir ve ardından hayvanları (büyükbaş hayvanların ve bitkilerin tanrısı Sumurgan'ın hayvanlarını) yaratır, Dicle ve Fırat'ı yataklarına yerleştirir. Son olarak da Mezopotamya'nın büyük şehirlerini ve onların tapınaklarını kurar.

Yaratılış mitinin bu anlatımı, Borsippa'daki Nabu mabedi Erida'yı kötülüklerden arındırmak için söylenen tılsımlı sözlerin bir parçasıdır.

Hiçbir kutsal ev, hiçbir tanrı evi, kutsal bir yerde (henüz) yapılmamışken,
Hiçbir saz bitmemiş, hiçbir ağaç yaratılmamışken;
Hiçbir tuğla döşenmemiş, hiçbir tuğla kalıbı hazırlanmamışken;
Hiçbir ev yapılmamış, hiçbir şehir kurulmamışken;
Hiçbir şehir yapılmamış, (oraya) hiçbir canlı yerleşmemişken;
Nippur yapılmamış, Ekur inşa edilmemişken;
Erech yapılmamış, Eanna inşa edilmemişken;
Apsu yapılmamış, Eridu inşa edilmemişken;
Hiçbir kutsal ev, hiçbir tanrı evi, yeri, yapılmamışken;
Tüm topraklar denizdi;
Denizdeki kaynak sadece bir su borusuydu.
Sonra Eridu yapıldı, Esaglia inşa edildi—

Esaglia, ki temelini Lugaldukuga *Apsu*'nun içinde attı—
Babil kur[uldu], Esaglia tamamlandı;
Annunaki tanrıları, onun önceden yarattığı
Kutsal şehir, gönlün istediğinin evi dediler (ona) ağırbaşlılıkla
Marduk suların üstüne sazdan bir çerçeve yaptı;
Çamuru yarattı ve (onu) sazdan çerçevenin yanına döktü.
Tanrıları (onların) gönlünün istediği eve yerleştirmek için,
İnsan soyunu yarattı.
Tanrıça Aruru da onunla beraber insan soyunu yarattı,
Kırların hayvanını (ve) kırım canlılarını yarattı,
Dicle ve Fırat'ı yarattı (ve) onları yatak(lar)ına yerleştirdi;
Onlara uygun adlarını verdi,
Çimeni yarattı, bataklığın sazlarını, kamışı, ağaçlıkları yarattı;
Çayırın yeşil otunu yarattı;
Arazileri, bataklıkları, çalılıkları yarattı;
İnek (ve) buzağıyı yarattı; koyunu ve yavrusunu, ağılın kuzusunu yarattı;
Meyve bahçelerini ve ormanları yarattı
Tekeyi, dağ keçilerini yarattı . . .
Efendi Marduk, denizin kenarına bir baraj yığdı;
Çorak toprakta bir sulak alan yaptı
[. . .] olmasını sağladı
[. . .] yarattı, ağacı yarattı;
(O yer)deki [. . .] yarattı;
[Tuğlalar döşedi,] tuğlaların kalıbını hazırladı;
[Evi inşa etti,] şehri inşa etti
[Şehri yaptı,] canlı varlık(lar)ı (oraya) yerleştirdi;
[Nippur'u inşa etti,] Ekur'u inşa etti;
[Erech'i inşa etti,] Eanna'yı inşa etti.

— Alexander Heidel. *The Babylonian Genesis*. Chicago: University of Chicago Press, 1942, s. 50-52.

Berossus'a Göre Babillilerde Yaratılış

Berossus, Bel Marduk'un (Efendi Marduk) Babil'deki bir rahibiydi ve Babil'in MÖ 250'lerdeki tarihini yazmıştı. Yazdıkları bugün kaybolmuş olsa da, MÖ 1. yüzyılda Alexander Polyhistor tarafından kay-

dedildi; sonra onları kilise tarihçisi Eusebius Caesarea aldı, ondan da rahip Synkellos alıp kendi anlatımına kattı, aşağıdaki açıklama oradandır.

Berossus her şeyin karanlık olduğu bir zaman hayal eder, sulu kaosa deniz tanrıçası Omorka hakimdir (ilk çağlardaki Tiamat gibi). Orada garip yaratıklar ortaya çıkar —insan yüzlü hayvanlar ve sürüngen bacaklı memeliler— sanki yerin saf potansiyeli içinde yaratılış, yönü belli olmadan devam ediyordur. Bel, ona yönünü verir; Omorka'yı iki parçaya ayırır ve parçalardan birini gökyüzü, diğerini dünya yapar. Bu yaptığıyla karanlığın içindeki tüm yaratıkları yok ettiğinden, tanrılara kendi kafasını kesip kanını dünya ile karıştırma-larını emreder ve böylelikle insanları ve hayvanları düzenli dünyada yaşamaya yetkin kılar.

O der ki, her şeyin karanlık ve su olduğu bir zaman vardı, orada ilginç ve garip yaratıklar ortaya çıktı; orada iki kanatlı insanlar doğdu, bazıları hem dört kanatlı hem iki yüzlüydüler; (bazıları) tek vücutluysa ama iki başlıydı, onların biri erkek diğeri kadındı, cinsel organları da, benzer şekilde, hem erkek hem kadındı; sonra başka insanlar vardı ve onlar da keçi gibi bacaklı ve boynuzluydular; bazılarının ayakları atinkine benzi-yordu, bazıları arka tarafında at bacaklı fakat ön tarafında insan gibiydi, tıpkı sentorlar gibi; ayrıca, benzer şekilde, adam başlı boğalar orada ge-lişti ve dört kat vücutlu ve balık kuyruklu köpekler de; ayrıca köpek ka-falı atlar vardı; ve kafası ve vücudu ata benzeyen fakat balık gibi kuyruğu olan adamlar vardı ve her türden hayvan biçimli başka yaratıklar vardı ve bunların yanı sıra balıklar, timsahlar ve sürüngenler vardı ve gene gö-rünümleri birbirinden hayret verici yaratıklar vardı, ki bunların resimleri Bel mabedinde görülebilir; (ve) tüm bu (yaratıklara) Omorka adında bir kadın hükmederdi. Bu, Keldanileride *thamte* anlamına gelir, Yunanca “deniz” demektir, fakat nümerik değer olarak “ay”a eşittir.

O der ki, her şey bu durumdayken Bel geldi ve kadını ikiye böldü; onun bir yarısından dünyayı diğeri yarısından gökyüzünü yaptı ve onun içindeki yaratıkları öldürdü; fakat bu doğanın mecazi bir anlatımıdır çün-kü tüm evren sudan meydana geldi ve bu yaratıklar da orada doğdu-lar. Zeus'la özdeş olan Bel, karanlığı ikiye böldü, gökyüzüyle dünyayı birbirinden ayırdı ve kainata düzen verdi fakat canlılar ışığın kuvvetine dayanamadıklarından yok oldular ve Bel, toprakların boş ve meyvəsiz olduğunu görünce, tanrılardan birine kendi başını kesmesini emretti, (ay-

rica diğ er tanrılara Şunu emretti) dışarı akan kanı dünyayla karıştırsınlar ve havaya dayanabilen insan ve hayvanları yaratsınlar ve Bel ayrıca yıldızları yarattı, güneşi, ayı ve beş gezegeni yarattı. Alexander Polyhistor'a göre Berossus ilk kitabında tüm bunları anlatır; yani bu tanrının kendi başını kestirdiğini, diğ er tanrıların ondan akan kanı toprakla karıştırıp insanı yarattığını ve bu yüzden insanın rasyonel ve ulvi bir kavrayışa sahip olduğunu.

— *Encyclopedia Brittanica*, Cilt 3 (14. ed). Londra ve New York: 1929, s. 460.

—Alıntıyı yapan, Alexander Heidel. *The Babylonian Genesis*. Chicago: University of Chicago Press, 1942, s. 66-67.

ESKİ VE YENİ AHİT MİTLERİ

Tekvin 1-2:3

Eski Ahit'in ilk beş kitabı —Tevrat ya da Pentatök— beş yüzyıl boyunca dört ana yazar grubu tarafından derlenip gözden geçirilmiş—tir ve İncil alimleri hangi grubun hangi bölümü yazdığını saptamak için sebatla uğraşmışlardır. Dört ana geleneğin her birinin belli temel özellikleri vardır; Tekvin 1-2:3 deki ilk anlatım “P” ya da Papaz okulunun çoğu izini taşır; başka şeylerin yanı sıra, Tanrı'dan bahsederken *Elohim*'i —Yahudilerin “kutsal varlık” anlamındaki genel terimini— kullanması, soyla ilgili ve diğer türden listelere büyük ilgi göstermesi (bu çoğunlukla Tanrı'nın amacının yerine getirildiği kesin hatı izlemek için yapılır); Tanrı merkezli bir bakış açısı ve bununla beraber insan kişiliklerine çok az önem vermesi; genelde düz ve şiirsellikten yoksun bir anlatım gibi.

Papaz geleneğinin tarihini saptamak zordur çünkü anlaşıldığı kadarıyla, bu gelenekte pek çok farklı yazar grubu çalışmıştır. Çoğu alim, bu geleneği Babil Sürgünü'nden (MÖ yaklaşık 400) sonrasına ait olarak kabul eder fakat diğerlerine göre bu gelenek uzun bir süreçte yayılmıştır ve sürgün sonrası dönemden Yahudilik öncesine kadar geriye uzanır.

Eski Ahit'in açılış kitabına Tekvin ismini, İncil'in Septuagint çevirisini yapan MÖ 3. yüzyıldaki Yunan çevirmenler vermiştir; onun Yahudilerdeki adı, başlangıç kelimesine atfen, Bereşit'tir (“Başlangıçta . . .”) tıpkı adını başlangıç kelimelerinden alan Mezopotamya miti *Enuma Eliş* gibi. Tekvin'deki ilk yaratılışla Mezopotamya destanı arasındaki paralellik bundan ibaret de değildir. Özel detaylarla ilgili net benzerlikler olduğu gibi, yaratılışın olay sırası da aynıdır, bu da çoğu kişiyi Eski Ahit'teki anlatımın *Enuma Eliş* veya benzeri Babil belgelerinden kaynaklandığını varsaymaya götürmüştür. (Belgelerin ve ait oldukları uygarlıkların farklı çağlara ait olması *Enuma Eliş*'in Tekvin'den kaynaklanması gibi bir ihtimali ortadan kaldırıyor.)

İki mit arasında belirgin farklılıklar da vardır. En önemlisi, *Enuma Eliş*'te pek çok tanrının yaratılış süreci yardımıyla üstünlük kazanma mücadelesi anlatılırken, Eski Ahit'te sadece, kısaca dünyayı ve onun tüm varlıklarını Elohim'in yarattığının belirtilmesidir.

Tanrı, kainatı yaratmaya başladığında her şey karanlık ve sulu bir kaosun içindedir. Tanrı ondan, gündüzü ve geceyi, gökyüzünü, dünyayı ve bitkileri, güneşi, ayı ve yıldızları, sürüngenleri ve kuşları, hayvanları ve insanı, var olmaya çağırarak yaratır. Ayrıca, dünyanın varlıklarına düzen verirken insanı onlara gözlemci yapar ve ona şunu emreder: "Üretken olun ve çoğalın, dünyaya yayılın ve onu boyunduruk altına alın ve denizdeki balığa, havadaki kuşa ve dünya üzerindeki hareket eden her canlıya egemen olun."

(1:1) Başlangıçta Tanrı gökyüzünü ve dünyayı yarattı. (2) Dünya biçimden yoksun, boş bir yerdi ve derin suların yüzeyinin üstü karanlıktı. Tanrı'nın Ruhu, suların yüzeyinde hareket ediyordu.

(3) Ve Tanrı şöyle dedi, "Işık olsun"; ve ışık oldu. (4) Ve Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü; ve Tanrı ışığı karanlıktan ayırdı. (5) Tanrı ışığa Gün adını verdi ve karanlığa Gece adını verdi. Ve akşam oldu ve sabah oldu, bir gün.

(6) Ve Tanrı şöyle dedi, "Suların ortasında bir kubbe olsun ve o, suları sulardan ayırsın." (7) Ve Tanrı kubbeyi yaptı ve kubbenin altındaki suları onun üstündeki sulardan ayırdı. Ve öyle oldu. (8) Ve Tanrı, o kubbeye Gökyüzü adını verdi. Ve akşam oldu ve sabah oldu, ikinci bir gün.

(9) Ve Tanrı şöyle dedi, "Göklerin altındaki sular tek bir yerde toplansın ve kuru topraklar ortaya çıksın." Ve öyle oldu. (10) Tanrı kuru topraklara dünya dedi, bir araya gelen sulara Denizler dedi ve Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. (11) Ve Tanrı şöyle dedi, "Dünya, kendi üzerinde bitkiler meydana getirsin, onların meyve veren tohumları olsun ve tohumların her biri, kendi türüne göre, meyvesinin içinde olsun." Ve öyle oldu. (12) Dünya, bitkileri meydana getirdi; her biri kendi türüne göre tohum veren bitkileri ve kendi türüne göre meyve veren ve tohumunu meyvesinin içinde taşıyan ağaçları. Ve Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. (13) Ve akşam oldu ve sabah oldu, üçüncü bir gün.

(14) Ve Tanrı şöyle dedi, "Göğün kubbesinde günün geceden ayırmak için ışıklar olsun; ve onlar işaretler için, mevsimler, günler ve yıllar için olsun. (15) Ve onlar dünya üzerine ışık verecek olan göğün kubbesindeki ışıklar olsun." Ve öyle oldu. (16) Ve Tanrı iki büyük ışığı yarattı, büyük ışığı gündüzü idare etmesi için ve daha küçük olanı geceyi idare etmesi için; aynı zamanda yıldızları yarattı. (17) Onları, dünyaya ışık vermeleri,

(18) güne ve geceye hakim olmaları ve ışığı karanlıktan ayırmaları için göğün kubbesine yerleştirdi. Ve Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Ve akşam oldu ve sabah oldu, dördüncü bir gün.

(20) Ve Tanrı şöyle dedi, "Sular canlı yaratık sürüleri meydana getirsin ve kuşlar dünyanın üzerinde göğün kubbesi boyunca uçuşun." (21) Böylece Tanrı büyük deniz hayvanlarını ve hareket eden tüm canlıları yarattı ve sular bunlarla dolup taşı; hepsini kendi türlerine göre ve her tür kanatlı kuşu çeşitlerine göre yarattı. Ve Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. (22) Ve Tanrı onları şöyle diyerek kutsadı, "Üretken olun ve çoğalın, denizlerdeki suları doldurun ve kuşların dünyada çoğalmasını sağlayın." Ve akşam oldu ve sabah oldu, beşinci bir gün.

(24) Ve Tanrı şöyle dedi, "Toprak, cinslerine göre canlı varlıklar meydana getirsin: cinslerine göre büyükbaş hayvanları, sürünen canlıları ve dünyanın hayvanlarını meydana getirsin. Ve öyle oldu. (25) Ve Tanrı cinslerine göre dünyanın hayvanlarını ve cinslerine göre büyükbaş hayvanları ve cinslerine göre, dünyanın üzerinde sürünen her şeyi yarattı. Ve Tanrı bunun iyi olduğunu gördü.

(26) Sonra Tanrı şöyle dedi, "İnsanı kendi biçimimizde, kendi benzerimiz olarak yapalım; ve onun denizdeki balıklara, havadaki kuşlara, büyükbaş hayvanlara; tüm dünyaya ve dünya üzerindeki sürünen tüm varlıklara hakim olmasını sağlayalım." (27) Böylelikle Tanrı insanı kendi biçiminde, Tanrı'nın benzeri olarak yarattı; onu erkek ve kadın olarak yarattı. (28) ve Tanrı onları kutsadı ve Tanrı onlara şöyle dedi, "Üretken olun ve çoğalın, dünyayı doldurun ve onu denetim altına alın ve denizdeki balıklara, havadaki kuşlara ve dünya üzerindeki hareket eden her canlıya hakim olun." (29) "Bakın, ben size tüm dünya yüzündeki tohum veren her bitkiyi ve meyvesinin içinde tohumu olan her ağacı verdim; onları yiyeceğiniz olarak kullanacaksınız. (30) Ve dünyanın her hayvanına, havadaki her kuşa, dünyanın üzerindeki sürünen her şeye, hayat nefesine sahip her şeye, her yeşil bitkiyi yiyecek olarak verdim." Ve öyle oldu. Ve Tanrı yaptığı her şeye baktı ve onları gördü, oldukça iyiydi. Ve akşam oldu ve sabah oldu, altıncı bir gün.

(2:1) Böylece gök ve dünya, tüm ev sahipleriyle birlikte tamamlandı. (2) Ve yedinci günde Tanrı yaptığı işi bitirdi ve yedinci gün yaptığı tüm işlerden dolayı dinlendi. (3) Bu yüzden Tanrı yedinci günü kutsadı ve onu kutsal saydı çünkü onda Tanrı yaratılış için yaptığı tüm işlerden dolayı dinlendi.

— *Kıtab-ı Mukaddes*. Revize Standart Basım. Londra: Thomas Nelson and Sons, Ltd., 1952.

Tekvin 2:4-23

Eski Ahit'teki ikinci yaratılış anlatısı, birincinin hemen ardından gelir ve başlangıcın çok daha değişik bir tablosunu çizer. “J” yazarlık geleneğinin çoğu temel özelliğini gösterdiğinden İncil bilginleri tarafından ona ait kabul edilmiştir. “J”, “Yahova” unvanını temsil eder (ya da Tanrı'nın adı olarak yazıldığı şekliyle “Yahweh”) ve dört ana pentatök yazar içinde üslubu en net olandır. Bu üslup canlı, cüretkâr ve iktisatlıdır. Diğer gelenekler, örneğin “E” veya Eloistik olan, Tanrı'yı uzak ve insanla arasındaki mesafeyi melekler ve hatta rüyalar gibi araçlarla dolduran bir halde gösterir. “J” ise insanla Tanrı'nın ilişkisini çok yakın, hatta samimi olarak ele alır. Açılışın yaratılış anlatısında “J” geleneği, Papaz yazarların aksine, insan odaklıdır ve insanları tüm karmaşıklığıyla, tepkileri duygusal bakımdan zengin ve canlı biçimde doğal olarak gösterdiği gibi, Tanrı da büyük ölçüde insan benzeridir. “J”nin insan motivasyonunu çözümlemedeki ustalığı, hem gücü hem de zayıflıklarıyla insanın özgürlüğüne verdiği değer ve durumların dramatik yönünü açığa çıkarmadaki becerisi, bu yaratılış anlatımında hep görülür.

“P” geleneği bir ya da daha fazla insan grubunun ürünü olarak görülürken, “J”nin tüm temel özellikleri onun tek kişi olduğuna işaret etmektedir. Sanıldığına göre “J” bunları MÖ 10. veya 9. yüzyıllarda yazmıştır.

Birinci ve ikinci yaratılış anlatımları arasındaki odaklanma farkı daha baştan bellidir: Birincide konu Tanrı'nın kainatı yaratmasıyken, burada konu onun insanı yaratmasıdır. Gökyüzü ve dünyayı yarattığı gün Tanrı aynı zamanda insanı —Adem'i— çamurdan (‘adama’) yapar ve onun içine hayatı üfler. Ve Tanrı Aden'de (Sümerce “ova” veya “bozkır” demektir), doğudaki dört nehrin, Pışon, Gihon, Dicle ve Fırat'ın, birleştiği yerde —büyük olasılıkla alüvyonca zengin ve verimli toprakları olan İran Körfezi'nin baş kısmında— bir bahçe yapar. Ve hayat ağacını ve iyi ve kötünün bilgisinin ağacını bu bahçenin ortasına yerleştirir.

Ayrıca Tanrı, insana iyi ve kötünün bilgisinin ağacından meyve yemeyi yasak eder, Adem bunu bilmediğinden aslında masumdur. O kendi iyiliğinin ve Tanrı ile olan bağının saflığından bile habersizdir. Bu bilgiyi elde etmekle o, göreceli ve Tanrı'dan ayrı olduğunu ve, göreceli dünyanın dualizmi olan iyi ve kötü arasında seçim yapma yetisine sahip olduğunu düşünmeye başlar. Sonuçta, bu bilgi ona kendi

yaratılmışlığını ve ölümlülüğünü göstermiştir ve mit bunu, Tanrı'nın ona hayat ağacından meyve yemeyi yasaklaması olarak anlatır.

Adem'in yardımcısı olmaları için Tanrı, dünyaya önce tüm hayvanları ve bitkileri getirir ve Adem'in onlara adlarını vermesini (böylece onlara işlev ve amaç kazandırmasını) ister. Son olarak, Tanrı Adem için kendi kaburga kemiğinden bir kadın yapar ve Adem bundan mutlu olur. "Nihayet bu benim etimden bir et ve kemiklerimden bir kemik."

(2:4) Yüce Tanrı'nın dünyayı ve gökleri yarattığı günde, (5) hiçbir kır bitkisi yokken ve hiçbir kır otu bitmemişken —çünkü Yüce Tanrı henüz dünyaya yağmuru yağdırmamıştı ve toprağı sürecektir hiçbir insan yoktu; (6) sadece bir nem bulutu dünyadan havalandı ve toprağın tüm yüzünü suladı— (7) Efendi, sonra, toprağın tozundan insanı yaptı ve ona burun deliklerinden hayat nefesini üfledi; böylece insan yaşayan bir varlık oldu. (8) Ve Yüce Tanrı doğuda, Aden'de, bir bahçe yaptı ve onun içine yarattığı insanı koydu. (9) Ve Yüce Tanrı, onun toprağında hoş görünümlü ve yemesi güzel olan her ağacın yetişmesini sağladı, ayrıca bahçenin ortasında hayat ağacı ve iyi ve kötünün bilgisinin ağacı da vardı.

(10) Bir nehir bahçeyi sulamak için Aden'den dışarı aktı ve orada bölünüp dört nehir oldu. (11) İlkinin adı Pışon'dur; o altın bulunan Havila'nın topraklarının etrafında akar; (12) o toprakların altını iyidir; reçine ve akik oradadır. (13) İkinci nehrin adı Gihon'dur; Kuş'un tüm topraklarının etrafında akar. (14) Üçüncü nehrin adı Dicle'dir, Asur'un doğusundan akar. Ve dördüncü nehrin adı Fırat'tır.

(15) Yüce Tanrı insanı aldı ve Aden bahçesine, onu işlemesi ve koruması için koydu. (16) Ve Yüce Tanrı insana şunu emretti: Bahçedeki her ağaçtan serbestçe yiyebilirsin; (17) fakat iyi ve kötünün bilgisinin ağacından yemeyeceksin çünkü onun meyvesini yediğin gün ölürsün."

(18) Sonra Yüce Tanrı şöyle dedi, "İnsanın yalnız olması iyi değil; ona uygun bir yardımcı yapacağım." Böylece Yüce Tanrı, topraktan kırdaki her hayvanı ve havadaki her kuşu yarattı ve onları hangi isimle çağıracağını görmek için insana getirdi; ve insan her yaşayan canlıya nasıl sesleniyse, o onun ismi oldu.(20) İnsan tüm büyükbaş hayvanlara, havadaki kuşlara, ve topraktaki her hayvana isimlerini verdi; fakat insan için ona uygun bir yardımcı bulunamamıştı. (21) Bu yüzden Yüce Tanrı insanın derin bir uykuya dalmasını sağladı ve o uyuduğunda onun kaburga kemiklerinden birini alarak, yerini etle kapattı; (22) ve Yüce Tanrı insandan

aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu adama götürdü, (23)
Sonra adam şunu söyledi,

Bu, sonunda, benim etimden bir et

Ve benim kemiğimden bir kemik

ona Kadın denecek,

çünkü o, Adam'dan alındı.

— *Kitab-ı Mukaddes*. Revize Standart Basım. Londra: Thomas Nelson and Sons, Ltd., 1952.

Mezmur 33:6-15

Eski Ahit'in Mezmurlar'ı, büyük ihtimalle Babil Sürgünü'nden (MÖ 586) önceki monarşi döneminde, İsrail'deki halka açık ibadetlerde kullanılıyordu. Onların şiirsel biçimi ve konularından birçoğu daha eski Yakın Doğu kültürlerinden alınmadır fakat mezmurlar tek tek, Yahudiler tarafından yüzyıllar boyu özel koşullara göre uyarlanmış ve değiştirilmiştir. Onların özel tarihlerini ve yazarını saptamak, bu yüzden çoğu zaman imkansızdır.

Her ne kadar Mezmur-33'ün özel konusu —Tanrı'nın kainatı sözüyle yaratması— Mısır ve hatta Babil düşüncesinde nispeten yaygın olsa da, o burada farklı bir şekilde vurgulanır: Dünyayı yaratan, kutsal sözün kendisidir. “O söyleyince, her şey var oldu ve O buyurunca, her şey belirdi.”

Ve Yahveh gökleri yaratıp denizi bir yerde topladıktan sonra, kendini siyasi hayatı düzenlenmeye ve yaratılarını yargılamaya verir. Şüphesiz, burada siyasi ve dini hayatın birbirinden anlamlı bir şekilde ayrılması mümkün değildir. Tanrı'nın “politikayla” ilgilenmesi onun dinsel doğasının bir göstergesi olduğu gibi, unutmamak gerekir ki, hem İsrail hem de komşu devletler teokrasiydi, dinsel bir temele oturuyor ve öyle anlaşılıyorlardı. “Seçilmiş” insanlar olma düşüncesi hemen hemen evrenseldir ve sanki özel olmayı değil, kişinin tanrısına karşı yakınlık hissini dile getirmektedir. İnsanlar kendilerini yaratıcılarıyla doğrudan ilişki içinde hissettikleri ölçüde “seçilmiş”lerdir.

(33.6) Gökler RAB'bin sözüyle,

Gök cisimleri ağzından çıkan solukla yaratıldı.

(7) Deniz sularını bir araya toplar,

- Engin suları ambarlara depolar.
- (8) Bütün yeryüzü RAB'den korksun,
Dünyada yaşayan herkes O'na saygı duysun.
- (9) Çünkü O söyleyince, her şey var oldu;
O buyurunca, her şey belirdi.
- (10) RAB ulusların planlarını bozar,
Halkların tasarılarını boşa çıkarır.
- (11) Ama RAB'bin planları sonsuza dek sürer,
Yüreğindeki tasarılar kuşaklar boyunca değişmez.
- (12) Ne mutlu Tanrısı RAB olan ulusa,
Kendisi için seçtiği halka!
- (13) RAB göklerden bakar,
Bütün insanları görür.
- (14) Oturduğu yerden,
Yeryüzünde yaşayan herkesi gözler.
- (15) Herkesin yüreğini yaratan,
Yaptıkları her şeyi tartan O'dur.³

Mezmunur 104

Mezmunur 104 “ilahi” tarzındaki mezmurların tipik örneklerindendir çünkü onda bir ibadete çağrı vardır, bunun sebebine dair bir açıklama ve ilaveten bir övgü vardır. Kurban törenlerinden şenliklere ve gündelik ibadetlere kadar pek çok dini faaliyette kullanılmıştır.

Odak noktası insanın durumu olan matem mezmurlarından farklı olarak, ilahiler tümüyle Tanrı merkezlidir —o kadar ki Tanrı, insanla olan ilişkisi ve ona bağışladıkları ile övölmez, ne olduğıyla ve bunlardan bağımsız olarak yaptıklarıyla övölür. Bu mezmurda da Tanrı dünyanın yaratıcısı olduğı için övölüyor.

O, kaotik suların üzerine gökyüzünü bir tente gibi açar ve rüzgârları ve ateşleri ehlileştirir. En önemlisi, başlangıçtaki denizi, sınırlarını sabitleyerek denetim altına alır ve bu şekilde dünyanın ortaya çıkmasını sağlar. Bu temel yaratma ve düzen verme işlerinden sonra

3 Çevirinin alıntılındığı eser: Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). *Eski Antlaşma*. Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2009; *Yeni Antlaşma*. Yeni Yaşam Yayınları, 2009.

Tanrı, yaratıklar için gıdalarını (su ve yiyecek, hatta vahşi hayvanlar için bile) zamanı (gün ve gece) ve sonunda hayatı oluşturur.

(104:1) RAB'be övgüler sun, ey gönlüm!

Ya RAB Tanrım, ne ulusun!

Görkem ve yücelik kuşanmışsın,

(2) Bir kaftana bürünür gibi ışığa bürünmüşsün.

Gökleri bir çadır gibi geren,

(3) Evini yukarıdaki sular üzerine kuran,

Bulutları kendine savaş arabası yapan,

Rüzgârın kanatları üzerinde gezen,

(4) Rüzgârları kendine haberci,

Yıldırımları hizmetkar eden sensin.

(5) Yeryüzünü temeller üzerine kurdun,

Asla sarsılmasın diye.

(6) Engini ona bir giysi gibi giydirdin,

Sular dağların üzerinde durdu.

(7) Sen kükreyince sular kaçtı,

Göğü gürlentine hemen çekildi.

(8) Dağları aşır derelere aktı,

Onlar için belirlediğin yerlere doğru.

(9) Bir sınır koydun önlerine,

Geçmesinler, gelip yeryüzünü bir daha kaplamasınlar diye.

(10) Vadileride fışkırttığın pınarlar,

Dağların arasından akar.

(11) Bütün kır hayvanlarını suvarır,

Yaban eşeklerinin susuzluğunu giderirler.

(12) Kuşlar yanlarında yuva kurar,

Dalların arasında ötüşürler.

(13) Gökteki evinden dağları sularsın,

Yeryüzü işlerinin meyvesine doyar.

(14) Hayvanlar için ot,

İnsanların yararı için bitkiler yetiştirirsin;

İnsanlar ekmeğini topraktan çıkarsın diye,

(15) Yüreklerini sevindiren şarabı,

Yüzlerini güldüren zeytinyağını,

- Güçlerini artıran ekmeği hep sen verirsin.
- (16) RAB'bin ağaçları,
Kendi diktiği Lübnan sedirleri suya doyar.
- (17) Kuşlar orada yuva yapar,
Leyleğin evi ise çamlardadır.
- (18) Yüksek dağlar dağ keçilerinin uğrağı,
Kayalar kaya tavşanlarının sığınağıdır.
- (19) Mevsimleri göstereceğin diye ayı,
Batacağı zamanı bilen güneşi yarattın.
- (20) Karartırsın ortalığı, gece olur,
Başlar kıpırdamaya orman hayvanları.
- (21) Genç aslan av peşinde kükrer,
Tanrı'dan yiyecek ister.
- (22) Güneş doğunca
İnlerine çekilir, yatarlar.
- (23) İnsan işine gider,
Akşama dek çalışmak için.
- (24) Ya RAB, ne çok eserin var!
Hepsini bilgece yaptın;
Yeryüzü yarattıklarınla dolu.
- (25) İşte uçsuz bucaksız denizler,
İçinde kaynaşan sayısız canlılar,
Büyük küçük yaratıklar.
- (26) Orada gemiler dolaşır,
İçinde oynasın diye yarattığın Livyatan da orada.
- (27) Hepsi seni bekliyor,
Yiyeceklerini zamanında veresin diye.
- (28) Sen verince onlar toplar,
Sen elini açınca onlar iyiliğe doyar.
- (29) Yüzünü gizleyince dehşete kapılırlar,
Soluklarını kesince ölüp toprak olurlar.
- (30) Ruhun'u gönderince var olurlar,
Yeryüzüne yeni yaşam verirsin.
- (31) RAB'bin görkemi sonsuza dek sürsün!
Sevinsin RAB yaptıklarıyla!

- (32) O bakınca yeryüzü titrer,
O dokununca dağlar tüter.
- (33) Ömrümce RAB'be ezgiler söyleyecek,
Var oldukça Tanrımı ilahilerle öveceğim.
- (34) Düşüncem O'na hoş görünsün,
Sevincim RAB olsun!
- (35) Tükensin dünyadaki günahlılar,
Yok olsun artık kötüler!
RAB'be övgüler sun, ey gönlüm!
RAB'be övgüler sunun!⁴

Eyüp Kitabı'ndan

Eyüp Kitabı'nın yazarı ve tarihi belli değildir. Bu kısmen kitabın kaotik yapısından kaynaklanır. İki ana bölümden oluştuğu gibi (düz-yazı olan başlangıcı ve sonu daha eski Yakın Doğu kaynaklarından türetilmiş gibidir, şiirsel olan orta kısmı İsrail'e aittir) görüldüğü kadarıyla üzerinde pek çok kez yeniden çalışılmıştır. Çoğu konuşma, karakterlerin metin içinde birbiriyle çelişen konumlarda bulunmasından ötürü karışıktır; diğerleri de kah eksik kah bariz biçimde sonradan eklenmiştir.

Genel olarak yazarın, çok gezmiş, oldukça bilgili, Mezopotamya ve Mısır mitlerine aşina bir Yahudi olduğu ve bu mitlerden birini kendi şiirsel hikâyesi için temel aldığı kabul edilmiştir. Her ne kadar eserin tarihi kesin olarak belli olmasa da, Şeytan'ın oynadığı dikkat çekici rol (bu belki MÖ 6. veya 5. yüzyıl Pers etkisinin bir göstergesidir) ve Tanrı'nın varlığını ve ilgisini sorgulaması (bu Babil Sürgünü'nden sonra yaygınlaşmıştır) açısından, eserin MÖ 200-600 arasına ait olduğu söylenebilir.

Eyüp Kitabı'nın yazarı her kim olursa olsun, büyük bir sanatsal yeteneğe ve dini hissiyata sahip biri olmalıdır. Eyüp 38'in de bir parçasını oluşturan, Tanrı'nın Eyüp'e söylediği sözler, Eski Ahit literatürü içinde en güçlülerinden biridir. Eyüp, Tanrı'nın değerli bir hizmetkarına karşı davranışını sorgulamak için ona kendisini duyurmak istediğinde, Tanrı görünür. Ama kendisine kötü davrandığıyla ilgili suçlamalara cevap vermek yerine, Eyüp'ün onu yargılamaya hakkı

olup olmadığını sorgular. Bu büyük söylevde Tanrı, kendisinin varlığın temeli olduğunu beyan eder, o Eyüp'ün sadece bağımlı bir parçası olduğu kainatın yaratıcısıdır. Doğanın gizleri Eyüp'ün önünde birbiri ardına açılırken Tanrı, tekrar tekrar durup Eyüp'ün cahilliğini ve güçsüzlüğünü onun yüzüne vurur.

Tanrı'nın bu söylevi, gereksiz yere acı çeken iyi bir insanın dramına hiçbir şekilde doğrudan bir cevap olmasa da, en azından yaratılışın açıklanması dolaylı bir cevaptır. Bu, Tanrı'dan insana doğru bir iletişime, dolayısıyla Tanrı'nın varlığına ve ilgisine işaret ettiği gibi (Tanrı'nın onun suçlamalarını hiç dikkate almamasıyla) iyilik ve kötülük sorununun, varlık sorununun birincil konumu karşısında önemsiz kaldığına da işaret eder. Burada, dünyanın “nasılı”, açık şekilde varlığının hakikatine boyun eğer. Tanrı'nın “iyiliği” onun yaratıcı gücünün, *varlığının* bir türevidir. Modern okuyucu, her ne kadar adaleti varlığın üstünde tutacağından, bu cevapla tatmin olmayacaksa da, Eyüp öyle yapmaz. Haddini bilmemenin yanlışlığını anlayarak “eriyip kaybolur”, tekrar toprağın ve külün içine döner.

(38:1) RAB kasırganın içinden Eyüp'ü şöyle yanıtladı:

- (2) “Bilgisizce sözlerle
Tasarımı karartan bu adam kim?
- (3) Şimdi erkek gibi kuşağını beline vur da,
Ben sorayım, sen anlat.
- (4) “Ben dünyanın temelini atarken sen neredeydin?
Anlıyorsan söyle.
- (5) Kim saptadı onun ölçülerini? Kuşkusuz biliyorsun!
Kim çekt i pi üzerine?
- (6) Neyin üstüne yapıldı temelleri?
Kim koydu köşe taşını,
- (7) Sabah yıldızları birlikte şarkı söylerken,
İlahi varlıklar sevinçle çığırışırken?
- (8) “Denizin ardından kapıları kim kapadı,
Ana rahminden fışkırdığı zaman;
- (9) Ona bulutları giysi,
Koyu karanlığı kundak yaptığım,
- (10) Sınırını koyduğum,

- Kapılarıyla sürgülerini yerleştirdiğim,
(11) 'Buraya kadar gelip öteye geçmeyeceksin,
Gururlu dalgaların şurada duracak' dediğim zaman?
- (12) "Sen ömründe sabaha buyruk verdin mi,
Şafağa yerini gösterdin mi;
(13) Yeryüzünün uçlarını tutsun,
Oradaki kötüler silkilip atılsın diye?
(14) Mühür basılan balçık gibi biçim değiştirir yeryüzü,
Giysi kıvrımları gibi göze çarpar.
(15) Kötülerin ışıkları alınır,
Kalkan kolları kırılır.
- (16) "Denizin kaynaklarına vardın mı,
Gezdin mi enginin diplerinde?
(17) Ölüm kapıları sana gösterildi mi?
Gördün mü ölüm gölgesinin kapılarını?
(18) Dünyanın genişliğini kavradın mı?
Anlat bana, bütün bunları biliyorsan.
- (19) "Işığın bulunduğu yerin yolu nerede?
Ya karanlık, onun yeri neresi?
(20) Onları yerlerine götürebilir misin?
Evlerinin yolunu biliyor musun?
(21) Bilmediğin şey yok zaten,
Çünkü onlarla aynı zamanda doğmuştun!
O kadar yaşlısın!
- (22) "Karin ambarlarına girdin mi,
Dolunun ambarlarını gördün mü?
(23) Ben onları sıkıntılı günler için,
Kavga ve savaş günleri için saklıyorum.
(24) Nerede ışığın dağıtıldığı,
Doğu rüzgârının yeryüzüne saçıldığı yere giden yol?
- (25) Kim sellere kanal,
Yıldırımlara yol açtı;
(26) Kimsenin yaşamadığı toprakları,

- İnsanın bulunmadığı çölü sulasın diye;
(27) Kurak ve ıssız yeri doyursun,
Ot bitirsin diye?
- (28) Yağmurun babası var mı?
Çiy damlalarını kim yarattı?
- (29) Buz kimin rahminden çıktı?
Göklerden düşen kırağıyı kim doğurdu,
- (30) Sular taş gibi katılaşp
Enginin yüzü donunca?
- (31) “Ülker yıldızlarını bağlayabilir misin?
Oryon’un bağlarını çözebilir misin?
- (32) Mevsimlerinde çıkartabilir misin takımyıldızları?
Büyük ve Küçük Ayı’ya yol gösterebilir misin?
- (33) Biliyor musun göklerin yasalarını?
Tanrı’nın yönetimini yeryüzünde kurabilir misin?
- (34) “Başına bol yağmur yağsın diye
Bulutlara sesini duyurabilir misin?
- (35) Varıp da, ‘Buradayız’ desinler diye,
Şimşekleri gönderebilir misin?
- (36) Kim mısırtıurnasına bilgelik,
Horoza anlayış verdi?
- (37) Kimin bulutları sayacak bilgisi var?
Kim göklerin tulumlarını boşaltabilir,
- (38) Toprak sertleşip
Parçaları birbirine yapışınca?
- (39) “Dişi aslanlar için sen avlanabilir misin,
Genç aslanların karnını doyurabilir misin,
- (40) İmlerine sindikleri,
Çalılıkta pusuya yattıkları zaman?
- (41) Kuzguna yiyeceğini kim sağlıyor,
Yavruları Tanrı’ya feryat edip
Açlıktan kıvrandığı zaman?”⁵

- (42:1) O zaman Eyüp RAB'bi şöyle yanıtladı:
- (2) “Senin her şeyi yapabileceğini biliyorum,
Hiçbir amacına engel olunmaz.
- (3) “Tasarımı bilgisizce karartan bu adam kim?” diye sordun.
Kuşkusuz anlamadığım şeyleri konuştum,
Beni aşan, bilmediğim şaşılalı işleri.
- (4) “ ‘Dinle de konuşayım’ dedin,
‘Ben sorayım, sen anlat.’
- (5) Kulaktan duymaydı bildiklerim senin hakkında,
Şimdiye gözlerimle gördüm seni.
- (6) Bu yüzden kendimi hor görüyor,
Toz ve kül içinde tövbe ediyorum.”⁶

Mesellerden

Eski Ahit'teki Meseller Kitabı, saraydaki ve üst sınıftan çocukların eğitimi için yazılmış kolayca ezberlenebilen, şiirsel bir eğitici metin derlemesidir. İçindeki “bilgelik edebiyatı” sadece metafizik spekülasyona değil, aynı zamanda pragmatik, kullanışlı tavsiyelere de yöneliktir. Büyük ölçüde etkilendiği Mısır ve Mezopotamya “bilgeligi” gibi, Meseller de üslup bakımından evrenselcidir, ayrıca Tanrısal davranışa ve insan karakterine bakışının oldukça basit ve siyasi görüşünün muhafazakar olduğu göze çarpar. Diğer Yakın Doğu kaynaklarından o derece doğrudan alınmadır ki, Mesellerde Tanrı'ya Yahveh adını vermek dışında, tavsiyeleri özellikle İbranilere ait bir sosyopolitik ve dini bağlamla birleştirmek için hiçbir çaba gösterilmemiştir. “Bilgelığın” İbrani geleneğin zorunlu bir yönü haline geldiği, daha sonraki, kutsal kitaplar harici Apokrif'a da ise, bu böyle değildir.

Mesellerin yazarı, bu tür edebiyatın onun sarayı tarafından İsrail'e tanıtılmış olmasından ötürü, Süleyman olarak kabul edilse de, kitapların asılları, yüzyıllar içinde, saray öğretmenleri veya “bilge kişiler” tarafından yazılmıştır. Meseller mevcut haliyle, Babil Sürgünü'nden (MÖ 586) sonrasına kadar, hatta belki MÖ 4. yüzyıla kadar, derlenmemiştir. Kitabın belli bölümleri çok daha eski olabilirse de, ilk dokuz bölüm, bütüne genel bir giriş olarak, muhtemelen 4. yüzyıldan kalmaz.

Çoğu “bilgelik edebiyatının” pragmatik karakteri dikkate alındığında, mesellerde çok az teolojik spekülasyon olması şaşırtıcı değildir. Bölüm 8:22-3 ise buna kayda değer bir istisna oluşturur. Onda Bilgelik, bir Tanrıça halinde kişileşir ve dünya yaratıldığında Tanrı’nın yanında olduğunu beyan eder. “Tanrı, işlerinin başında, diğer tüm şeyler henüz yapılmamışken beni yarattı, çok çok seneler evvel-di” ve Tanrı’nın tüm yaratıcı çabaları sırasında —o gökleri yaptığında, denizleri ehlileştirdiğinde ve dünyayı yarattığında— o da oradadır.

Anlatımı metafizik olmaktan çok şiirsel görünse de, Bilgelik’in böyle büyük ölçekte ve yaratıcı Tanrı’ya eşlik eden bir Tanrıça olarak tasavvur edilmesi, daha sonra Yeni Ahit’te rastlanacak olan Logos doktrininin gelişmesinde en büyük rolü oynamıştır.

- (8:22) Tanrı işlerine başladığında beni yarattı,
geçmişte yaptıklarının ilki olarak.
- (23) Asırlar önce ben meydana geldim,
ilkin, dünyanın başlangıcından önce.
- (24) Ben var olduğumda daha denizler yoktu,
Suyla dolup taşan kaynaklar yoktu.
- (25) Daha dağlara şekil verilmemişti
ve de tepelere, ben o zaman meydana geldim
- (26) O, dünyayı kırlarıyla beraber yapmadan
ya da yapmadan ilk dünya toprağını
- (27) Gökleri kurduğunda ben oradaydım,
o denizin yüzeyine bir daire çizdiğinde,
- (28) Yukarıdaki gökleri sağlamlaştırdığında,
denizin fıskiyelelerini yerleştirdiğinde,
- (29) Denizin sınırlarını belirleyerek,
suların emrinden dışarı çıkmamasını sağladığında.
- (30) O, dünyanın temellerini işaretlerken
ben onun yanındaydım, bir usta gibi;
ve ona her gün mutluluk verdim,
yanında hep neşeli olarak,
- (31) Neşelendim onun yerleşilmiş dünyasında,
ve keyif aldım insan oğullarından.⁷

Yuhanna İncili'nden

İlahilerin en sonuncusu Asya'da yazılmıştı, büyük bir olasılıkla da Efes'te ve Yahudi-Hristiyan inancındakilerin MS 900 dolaylarında sinagoglardan çıkarılmasından sonra. Yazarının kimliği oldukça şüphelidir. Kimileri onun İsa'nın havarilerinden Zebedi'nin oğlu Yakup olduğunu iddia etmiş, diğerleri hem ek kısmına hem de metindeki çeşitli bariz düzeltmelere dikkat çekerek başka, bilinmeyen bir yazarın olması gerektiğini söylemiştir. Hangisi doğru olursa olsun, kabul edilen, yazarın Yahudi kökenli ve Yunan eğitimi almış olduğudur ve ilahiye yazmaktaki amacı açıktır: "İsa'nın Mesih, yani Tanrı'nın oğlu olduğuna inanılıp bu inançla onun adına bir hayatın yaşanabileceği."

İlahi şu iddiayla başlar "Başlangıçta Söz vardı ve Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı." Bu, Tanrı'nın kainatı emrederek, bir sözle yarattığı Yaratılış 1:1'i çağrıştırdığı kadar, bilgeliği kişileştiren ve onun yaratılıştaki, Tanrı'dan ayrı fakat Tanrı'yla ilgili bir varlık olarak, onunla beraber mevcut olduğunu kabul eden, sonraki bilgelik edebiyatını da çağrıştırmaktadır. Yuhanna'nın bu sözü Tanrı'nın yaratıcı zihni anlamına gelen, Yunanca *Logos* kelimesiyle de ilişkilidir. Burada, Söz, hem Tanrı'dan ayrı hem de onunla özdeştir —Tanrılığın bir yönüdür. "Erkek" olarak kişileştirilen Söz, kendisiyle tüm şeylerin yapıldığı yaratılışın aracıdır. O, hem başlangıçta oluşan fiziksel hayat ve ışıkla hem de Söz'ün kendini İsa Mesih olarak ete dönüştürmesiyle ortaya çıkan ruhi hayat ve ışıkla özdeştir.

(1:1) Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. (2) Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. (3) Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. (4) Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. (5) Işık karanlıkta parlar. Karanlık onu alt edemedi.

(6) Tanrı'nın gönderdiği Yahya adlı bir adam ortaya çıktı. (7) Tanıklık amacıyla, ışığa tanıklık etsin ve herkes onun aracılığıyla iman etsin diye geldi. (8) Kendisi ışık değildi, ama ışığa tanıklık etmeye geldi. (9) Dünyaya gelen, her insanı aydınlatan gerçek ışık vardı. (10) O, dünyadaydı, dünya O'nun aracılığıyla var oldu ama dünya O'nu tanımadı. (11) Kendi yurduna geldi, ama kendi halkı O'nu kabul etmedi. (12) Kendisini kabul edip adına iman edenlerin hepsine Tanrı'nın çocukları olma hakkını verdi. (13) Onlar ne kandan, ne beden ne de insan isteğinden doğdular; tersine, Tanrı'dan doğdular.

(14) Söz, insan olup aramızda yaşadı. O'nun yüceliğini —Baba'dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu biricik Oğul'un yüceliğini— gördük. (15) Yahya O'na tanıklık etti. Yüksek sesle şöyle dedi: “ ‘Benden sonra gelen benden üstündür. Çünkü O benden önce vardı’ diye sözünü ettiğim kişi budur.” (16) Nitekim hepimiz O'nun doluluğundan lütuf üzerine lütuf aldık. (17) Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi, ama lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi. (18) Tanrı'yı hiçbir zaman hiç kimse görmedi. Baba'nın bağrında bulunan ve Tanrı olan biricik Oğul O'nu tanıttı.⁸

ZERDÜŞT MİTLERİ

İyi Dinin Tefsiri'nden

Zerdüştlüğün kutsal kitabı olan *Avesta*, bugünkü halini II. Şapur'un saltanatı sırasında (MS 309-380) almış olsa da, içeriğinin büyük kısmı çok daha eskidir. Onun bir bölümünü, Gatalar adı verilen on yedi ilahilik bir derlemeyi, Zerdüş'tün (doğumu MÖ yaklaşık 590) kendisinin yazdığı sanılıyor. Ancak *Avesta* dilinin eski bir şekliyle yazıldığından çevirisi tam yapılamamıştır.

Avesta'nın bu tefsiri (çözümlemesi ve yorumu, MS yaklaşık 350), yaratılışı soyut ve fiziksel terimlerle, maddeyi sanki saf "biçimden" doğmuş gibi anlatır. Başlangıçta sadece sonsuz ışık vardır. Dışsal sınırları olmadan, o, saf ve başka şeysiz olan Tek'tir. Fakat o kendi içinde iki yönlüdür: Sözün Gücünün Ruh'u'nu içeren bir ideal oluşum ve Doğanın Gücünün Ruh'u'na ait özüyle bir maddi oluşum. Bu iki ruh, yaratıcının iradesiyle birleşir (Işık, bir bütün olarak tasavvur edilip kişileştirilir?) ve ardından maddesel dünya meydana gelir.

İlk aşamada madde kaotik bir kütledir. Sonra başlangıç (veya çukurlaşma) ve şekillenme (veya genişleme) ile, ilk gövde, maddeye ve biçime sahip ilk şey, yaratılır. Bu gövde daha sonra Sözün Gücünün Ruh'u'yla birleşerek gökkubbeyi (ya da daha felsefi bir terimle Değişim Çarkı'nı) meydana getirir. Gökkubbede güneş, ay ve embriyo benzeri yıldızlar vardır ve bu büyük doğal gövdeler, fiziksel dünyayı idare eden güçlerdir. Tüm bu hareketler (sıcak nemli havayla temsil edilen) "oluşu" yaratır ve onunla elementler harekete geçer, temel fiziksel nitelikler ortaya çıkar ve nihayet "oluşun yerleşmesi" veya canlıların yapılması gerçekleşir.

Bu yorum metni, her ne kadar gelişme aşamaları bakımından, eski kutsal ilahilere veya modern bilimsel kozmolojiye aynı derecede uygun düşse de, üslup bakımından açıklayıcı ve dinseldir çünkü "sıradan" biçimin ve maddenin yaratılmış olduğunu, Kutsal Söz'deki

gücü ve o Ruh'u, yani doğaüstünü, doğanın içinde ve onun vasıtasıyla algılama yetisini ortaya koyar.

Maddi yaratılışın ilk meydana gelişi hakkında, İyi Dinin Tefsiri'nden.

Bu anlatılan, Yaratıcı'nın, Sonsuz Işık'tan yaptığı ve içinde yaratılışı meydana getirdiği araç hakkındadır. Ona Avesta dilinde Sonsuz Biçim denir ve iki yönlüdür. Bir yanda "ideal" yaratılışı; diğer yanda maddi yaratılışı içerir. "İdeal" yaratılıшта Sözün Gücünün Ruhu vardır; maddi yaratılıшта Doğanın Gücünün Ruhu vardır ve o onların (içine) yerleşmiştir. İdeal yaratılışın aracı mükemmel bir hale getirilmiş ve Söz'ün ruhsal (ideal) tanrıları ondan ayrılarak her biri kendi işlevine göre aracın içindeki yaratma işlemlerini yapmıştır. Maddi yaratılışı içeren aracın içinde ise Doğanın Gücünün (olağanüstü) Ruhu ve Sözün Gücünün Ruhu'nun alemi, Yaratıcı'nın iradesi yoluyla birleşmiştir.

Bu anlatılan, daha detaylı olarak maddi dünyanın doğası hakkındadır. İlk başta, Avesta diliyle kütle denilen . . . kütleli ya da dünya diliyle kümelenme denilen aşama vardı. Kütle ve kümelenme aşamasından sonra, Avesta diline kavram, kovuklaşma ve yeni fenomen (?) denilen, insanların diliyle ise . . . denilen aşama (gerçekleşti). O (sanki) kütledeki bir rahatsızlıktı (??) ve kütleli içine daldırılmıştı. Kavramlaşma, kovuklaşma, yeni fenomen (?) ve . . . denilen aşamadan sonra, Avesta diliyle şekillenme, insanların diliyle genişleme denilen aşamaya (geçildi). O (sanki) önceki aşamadaki bir rahatsızlıktı (??) ve onun içine daldırılmıştı. Şekillenme ve genişleme aşamasından sonra Sözün Gücünün Ruhu ile birleştirilen ilk gövde (ortaya çıktı); onun Avesta dilindeki adı Teker'dir, ayrıca ona Spāhr (Ewasa) da denir, insanların dilindeki adı kubbedir (*spīhr*). Onun içinde, embriyolar gibi, ışıklı cisimler vardır, Güneş, Ay, ve yıldızlar; onların hepsi aynı kökenden gelir. Onlar aşağılarındaki tüm yaratılışa yön verirler ve en üstün doğal fenomenlerdir. Teker'den, havayı meydana getiren sıcaklık ve nem halindeki oluşa geçildi; bunlar ruhsal Söz'le bağlantılıdır ve onun gücünde payları vardır: (sonra, ondan ayrıca) maddi yaratılışların tohumlarının tohumu ve oluşun hareketi demek olan elementlere (geçildi). Elementlere, birincil niteliklerin oluşum biçimi denir. Oluş hareketinden, oluşun yerleşmesine (geçildi), yani büyükbaş hayvanlara ve insanları da içeren canlılara; çünkü onlar maddenin biçimi ve görünüşüdür.

— R.C. Zaehner. *Zurvan: A Zoroastrian Dilemma*. Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1955, s. 373-374.

Dünyadan Bahsederken

Zerdüşt'ün ölümünden sonra (MÖ yaklaşık 6. yüzyıl) Zerdüştlük değiştirildi — muhtemelen dini sonradan kabul etmiş Medli Mag rahipleri tarafından. Dine, Hint-İran güneş tanrısı Mitra ve üretkenlik tanrıçası Anahitam gibi belli tanrılar kattılar ve astralizmi soktular. Ayrıca, Zerdüşt'ün yaratılış mitindeki iki ilksel ruh, iyiliğin ruhu Hürmüz'e (yani Ahura Mazda) ve kötülük prensibi Ehrimen'e dönüştü. Zerdüştlük, daha çok bu şekliyle İran'ın resmi dini oldu ve MS 7. yüzyıldaki İslami fethedene kadar varlığını sürdürdü.

Bu mitin alındığı Zerdüştlüğün Zurvanit bir kolu, dinin bu daha geleneksel şekline karşı çıktı. Zaman tanrısı Zurvan arkaik bir tanrıdır; onun ismine yapılan atıflar MÖ 12. yüzyıla kadar uzanır. Zurvan'ın İran inancına katılması Videvdad'ın ("Şeytanlara karşı Kanun") sonraki biçimleriyle oldu, onda Zurvan iki şekilde ortaya çıkar: Sonsuz Zaman (Zurvan Aharana) olarak ve "Uzun Egemenlik Zamanı" ya da Sınırlı Zaman (Zurvan derego-çavadata) olarak. Burada ışığın, benzer şekilde, bir yandan mutlak ve kapalı, diğer yandan izafi ve açık olarak ele alındığı, daha önceki Gatalarla bariz bir paralellik göze çarpar.

Zerdüştçü kozmolojinin bu İslami (ikinci Ulema-i İslam'dan⁹, vv. 6-20) yorumunda, zaman sınırsız ve ebedi yaratıcı olarak ele alınır. Zaman ateşi ve suyu yaratır ve bu ikisini karıştırarak Hürmüz'ü (iyiliği) meydana getirir. Ehrimen'in (kötülük) kökeni burada açıklanmaz fakat Hürmüz onu ne zaman görse iki tanrı, yaratıcılık yoluyla birbirleriyle savaşmaya başlarlar.

Hürmüz, Sınırsız Zaman'dan sınırlı zamanı —Uzun Egemenlik Zamanı (12 bin yıl)— yaratır ve onu gökyüzüyle ve yıldızlarla doldurarak, sonuçta zamanın geçişini işaretler. Ehrimen, Hürmüz'ün doğruluğundan korkup yaratılışın ilk 3000 yılında atıl kalır. "Uzun Egemenlik" in sonraki çeyreğinde ise Hürmüz gökyüzünü, suyu, dünyayı, bitkileri, Boğa'yı, ilk insanı (Keyumers), en sonunda da Adem ve Havva'yı yaratır. İşlerini tamamladıktan sonra kötülük ortaya çıkar ve dünyayı İğrençlik, Karanlık ve Kokuşmuşluk şeytanlarıyla kirletir. İyinin güçleri sonunda onu yakalar ve bağlayarak cehennemde koruma altına alır.

(6) Önce dünyadan bahsedeceğim ve onun (her zaman) var mı, yoksa yaratılmış mı olduğunu tartışacağım. Eğer onun (her zaman) var olduğu söylenirse, bu fikir savunulamaz çünkü dünyadaki her şey sonsuza dek kuvvetlenir ve zayıflar [ve kuvvetlenir]; azalır ve sonra tekrar artar. Ayrıca, var olmaya ve yok olup gitmeye yatkın ve bir nedenin sonucu olan hiçbir şey Tanrı'ya mahsus değildir. Böylece şunu kanıtlamış oluruz: Dünya (her zaman) var değildir, o yaratılmıştır. Öte yandan, yaratılmış bir şey zorunlu olarak bir Yaratan'a işaret eder. (7) O halde şu bilinmelidir ki Zerdüşterin inandığı Pehlevi dininde, dünyanın yaratılmış olduğu kabul edilir. Dünyanın yaratılmış olduğunu söyledikten sonra, ayrıca onu kimin yarattığını, ne zaman, nasıl ve neden yarattığını da söylememiz gerekiyor.

(8) Zerdüşť dininde bu şöyle açıklanır. Zaman hariç her şey yaratılmıştır. Zaman yaratıcıdır ve zamanın sınırı yoktur, onun ne üstü ne altı vardır. O her zaman vardı ve her zaman var olacaktır. Hiçbir makul insan Zaman'ın hangi zamanda ortaya çıktığını söyleyemez. Onu saran tüm ihtişama rağmen zamana yaratıcı diyecek kimse yoktu; çünkü o bir yaratılış meydana getirmemişti. (9) Sonra o ateş ve suyu yarattı ve her ikisini birleştirdiğinde Hürmüz doğdu, aynı anda, Zaman da meydana getirdiği bu yaratılış nedeniyle, yaratıcı ve Rab oldu. (10) Hürmüz parlaktı, güzel kokuluydu ve lütfkârdı ve tüm iyi şeyler üzerinde güce sahipti. Sonra Hürmüz aşağıya baktı, doksan altı bin fersah uzakta Ehrimen'i gördü. Kara, iğrenç, pis kokulu ve zararlıydı. Hürmüz'e korkunç göründü çünkü korkulacak bir düşmandı. (11) Ve Hürmüz onu gördüğünde, "Bu düşmanı tamamen yok etmeliyim," diye düşündü ve onu neyle ve ne sayıda araçla yok edebileceğini değerlendirdi. (12) Ardından Hürmüz, yaratma işine başladı. Yarattığı her şeyi Zaman'ın yardımıyla yaptı; çünkü onun istediği tüm mükemmellik (zaten) yaratılmıştı. Hürmüz, on iki bin yıl süren Uzun Egemenlik Zamanı görünür hale getirdi ve zamanın içine kubbeyi, onun şeklini (ve gökyüzünü) tutturdu. (13) Ve gökyüzüne bağlanan on iki burç sembolünün her birini bin yıl için görevlendirdi. Üç bin yıl süresince ruhsal yaratılış tamamlandı; ve Koç, Boğa ve İkizler biner yıl hüküm sürdüler. Sonra Ehrimen, zamanın yardımıyla yükseklerle dönerek Hürmüz'le savaşmak istedi; saflar halinde dizilmiş yürüyen bir ordu gördü ve aceleyle tekrar cehenneme kaçtı. İçindeki iğrençlik, karanlık ve kokuşmuşluktan bir ordu topladı. O bunu yapabiliyordu. Bu konuda birçok şey söylendi. Bunun anlamı şudur ki, o (kendi) elinden bir şey gelmediğini (görünce) aceleyle cehenneme kaçtı. (15) Hürmüz'ün doğ-

ruluğundan ötürü üç bin yıl boyunca yerinden kımıldayamadı, böylelikle bu üç bin yılda yaratılış gerçekleşti. Dünyanın idaresi Yengeç, Aslan ve Başak'a geçti. Bu konuda birçok şey söylendi.

(16) Bu konuda ben de birkaç söz söyleyeceğim. Maddi dünyanın yaratılışında, o önce gökyüzünü yarattı ve onun ölçüsü yirmi dört (bin) fersaha yirmi dört bin fersahtı, tepesi Garuman'a varıyordu Kırk gün sonra o suyun (gökyüzünden) meydana gelmesini sağladı; altmış gün sonra dünya sudan çıkarak göründü; yetmiş beş gün sonra o küçük ve büyük bitkileri yarattı: otuz gün sonra Boğa ve Keyumers ve seksen gün sonra Adem ve Havva yaratıldı. (17) Bahsettiğimiz 3 bin yıl (geçtikten) sonra ve İnsan, maddi dünya ve diğer yaratıklar olmuşken, Ehrimen gene harekete geçti ve (Zaman'ın yardımıyla) gökyüzünü, dağları ve dünyayı delip maddi aleme saldırdı, böylece ondaki her şeyi kendi kötülüğü ve iğrençliğiyle kirletti. (18) Onun ruhsal herhangi bir şeyi olmadığından, Ehrimen doksan gün ve gece boyunca maddi dünyada savaştı, kubbe yırtıldı ve ruhsal varlıklar maddi dünyaya yardıma geldiler. (19) Sonra en kötü yedi şeytani yakalayıp kubbeye getirdiler ve görünmez (ruhsal, *minu*) iplerle bağladılar. Ehrimen Keyumers'e bin türlü işkence yaptı ve o öldü. Ondan kimi şeyler meydana geldi. Bu konuda söylenecek çok şey var. Boğa'dan da kimi şeyler ve insanlar meydana geldi. (20) Sonra Ehrimen'i yakaladılar ve onu, dünyaya girmek için açtığı delikten tekrar cehenneme götürdüler; görünmez iplerle bağladılar. İki melek, hatta başmelek Ardibihist ve Tanrı Behram, onun başında bekçi olarak durdu.

— R.C. Zaehner. *Zurvan: A Zoroastrian Dilemma*. Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1955, s. 409-411.

Cömert Ruhla Yıkıcı Ruhun Karışması Üzerine

Zatspram'ın Seçme Yazıları'nın ilk bölümünden alınma bu Zerdüş mitinde, Zurvan (arkaik zaman tanrısı), Hürmüz (iyilik prensibi) ve Ehrimen (kötülük prensibi) hep birden faaldir. Yıkıcı Ruhun Yalanı'ndan korunmak için Hürmüz önce ideal yaratılışı meydana getirir —kalıcı gökyüzü, su, dünya, bitki, büyükbaş hayvan, insan ve ateş biçimlerini— ve Zurvan'ın yardımıyla, yaklaşmakta olan savaşın zamansal sınırlarını belirler. Görünen zamanın ilk yarısı boyunca Hürmüz, dini kanun ve dualar yardımıyla çıkabilecek bir çatışmayı önler.

Sonraki 3000 yıl boyunca, İdeal yaratılışı görünür ve maddi kıldıktan sonra, hareketi ve dolayısıyla değişmeyi engelleyerek, gene her şeyin sağlığını korumayı başarır. Fakat, yaratılışın amacı, kötünün kendini ifade etmesine izin verip, onu iyinin yenmesini sağlamak olduğundan, Hürmüz Zurvan'dan hareketi yaratmasını ve dünyaya can vermesini ister. Ehrimen, sonra kainata girer ve kainatı aşağıya, kendi karanlık ve kötü alemine doğru çeker, böylece sadece gökyüzünün en tepesi iyilik ışığına yakın kalır. Zerdüştlüğe göre, bunun ardından bu iki büyük prensibin arasında çıkan savaş, günümüz dünyasında da sürmektedir.

(1) Dinde şu açıklanır: Işık yukarıdaydı ve karanlık aşağıdaydı ve ikisinin arasında Boşluk vardı. Hürmüz ışıktaydı ve Ehrimen karanlıktaydı. Hürmüz, Ehrimen'in varlığını ve onun savaşmak için geleceğini biliyordu: Ehrimen, Hürmüz'ün varlığını ve onun ışığını bilmiyordu. (3) O koyu karanlıkta ters yöne gitti: sonra aceleyle yukarı çıktı ve bir ışık noktası fark etti, onun kendisinden farklı bir cismi olduğundan, noktayı elde etmeye çabaladı ve ona olan arzusu o derece arttı ki (onun) karanlığa olan (arzusu kadar büyük oldu.) (4) Sınıra geldiğinde Hürmüz, Ehrimen'i kendi aleminden uzak tutmak için, ilerleyerek onunla savaşa girdi. Kanunun saf sözüyle onu yere serdi ve tekrar onu karanlığa doğru sürdü. Yalana karşı bir önlem olarak yükseklerde "ideal" gökyüzünü, suyu, dünyayı, bitkileri, büyükbaş hayvanları, insanı ve ateşi meydana getirdi —hepsi ideal formda olacak şekilde. Üç bin yıl boyunca Ehrimen'e engel oldu. (5) Ehrimen de karanlıkta kendi silahlarını hazırlıyordu.

Bin yılın sonunda Ehrimen sınıra geri geldi ve tehditle şunları söyledi, "Seni mahvedeceğim, senin düzenini mahvedeceğim. Bir yaratılışa niyet mi ediyorsun Ey Cömert Ruh? Gerçekten tamamen yok ederim onu." (6) Hürmüz cevap verdi (ve şunu dedi) "Yapamazsın bunları, Ey Yalan."

(7) Ehrimen tekrar tehditle (şöyle dedi), "Tüm maddi varoluşun senden nefret edip beni sevmesini sağlayacağım."

(8) Hürmüz, ruhsal bilgeliğiyle, savaşın süresini sınırlamadığı sürece Ehrimen'in tehdit ettiği şeyi yapabileceğini anladı. (9) Zaman'dan kendisine yardım etmesini istedi çünkü gördü ki (Ehrimen) ışığa ait hiçbir arabulucu yardımıyla isteğinden vazgeçmeyecekti. Zaman iyi bir yardımcı ve her ikisinin de doğru amiriydi, ona ihtiyaç vardı. (10) (Hürmüz) bu sınırlamayı, her dönem üç bin yıl olacak şekilde üç dönem halinde yaptı. (11) Ehrimen vazgeçti.

Hürmüz gördü ki Ehrimen kuşatılmadıkça, istediği zaman kendi karanlık prensibine dönüp daha çok silah hazırlayabilir ve bu yüzden çatışmanın sonu gelmez. Zamanı saptadıktan sonra Ahunvar duasını okumaya başladı. (13) Ve Ahunvar sırasında Hürmüz, ona üç şey gösterdi. (14) Birincisi her doğru şeyin Hürmüz'ün iradesi olduğu: (15) Ve bundan açıkça anlaşıldığı gibi, eğer doğruluk Hürmüz'ün iradesi ise, mutlaka Hürmüz'ün iradesiyle olmayan şeyler de var —ve onlar ancak başka bir maddeden yapılan Vay'ın içindeki şeyler olabilir. (16) İkincisi, kim Hürmüz'ün iradesini yerine getirirse, onun karşılığını ve ödülünü alır; kim Hürmüz'ün iradesini yerine getirmezse, gene onun karşılığını ve cezasını alır. (17) Bu, erdemlilerin ödüllendirilmesi ve günahkârların cezalandırılması demektir ve hatta, bu yüzden, cennet ve cehennem demektir. (18) Üçüncüsü, yoksulların kederine çare olanlar Hürmüz'ün üstünlüğüyle refaha erer. (19) Bu da gösterir ki zenginler muhtaçlara yardım etmelidir: Nasıl bilgili cahili eğitiyorsa, zenginler de cömertçe fakirlere yardım eli uzatmalıdır; çünkü Hürmüz'ün yarattıkları kargaşa içindedir ve birbiriyle savaşıyor.

(20) Çünkü nihai iyileşme, bu üç şeyle olacaktır. (21) Birincisi ortodoksidir: Hürmüz'ün tümüyle iyi olup kötünden uzak olduğu ve onun iradesinin tümüyle kutsal olduğu ve Ehrimen'in tümüyle kötü olup iyiden yoksun olduğu minvalinde iki prensibe inanmak demektir. (22) İkincisi, erdemliler için karşılık ve ödül umudu, günahkârlar için karşılık ve ceza korkusudur, erdem için çalışmak ve kötülükten kaçınmaktır. (23) Üçüncüsü, yaratılanların birbirlerine yardım etme zorunluluğudur. Çünkü karşılıklı yardım dayanışmayı getirir, dayanışma da düşmana karşı zaferi getirir ve bu nihai iyileşmedir.

(24) Bu sözle (Ehrimen) yere serildi ve tekrar karanlıklara gömüldü.

(26) (Ardından) Hürmüz yaratılışı fiziksel biçimde maddi düzeye taşıdı, birincisi gökyüzü, ikincisi su, üçüncüsü dünya, dördüncüsü bitkiler, beşincisi büyükbaş hayvanlar, altıncısı insan: ve tüm bu altı elemente de ateş sinmişti ve onun her bir elementin içine daldırıldığı süre, söylendiğine göre, gözün açılıp kapanması kadardı. (26) Üç bin yıl boyunca yaratılış maddi ve hareketsizdi. Güneş, Ay ve yıldızlar yükseklerde sabit bir halde durdular ve yol almadılar.

(27) (Bu) dönemin sonunda Hürmüz şunu düşündü, “Yarattıklarımız, eğer yürümüyor ve uçmuyorlarsa, onların bize faydası ne?” Ardından kubbenin ve Zurvan'ın yardımıyla yaratılışa devam etti. (28) Zurvan, Hürmüz'ün varlıklarına hareket verecek güce sahipti, bunu Ehrimen'in-

kilere hareket vermeden yapmalıydı çünkü bu (iki) prensip birbirine zararlı ve karşıydı.

(28) Sonunda, (Zurvan) düşünürken Ehrimen'e karanlığın maddesinden (olan) ve Zurvan'ın gücünün aktarıldığı bir cüppe verdi, sanki bir anlaşma yapar gibiydi ve cüppe kömüre (?) benziyordu, kara ve küllüydü. Zurvan onu Ehrimen'e verirken şöyle dedi, "Bu silahlar yardımıyla Az (şehvet), dokuz bin yıl sonra eğer tehdidini yerine getiremezsen sana ait olan her şeyi yutacak ve kendi de açlıktan ölecek, anlaşmayı yok edecek, Zaman'ı yok edecek."

(31) Bu arada Ehrimen, tanrılarıyla birlikte yıldızların yanına gitti. (32) Göğün dibi yıldızların yanındaydı: Ehrimen gökyüzünü oradan, ışık ve karanlık prensiplerinin arasındaki, ikisinin de hareket ettiği savaş alanı olan Boşluk'a sürükledi. (33) Beraberindeki karanlığı da gökyüzüne getirdi; onu aşağı doğru karanlığa itti, öyle ki göğün çatısının sadece üçte birlik bir kısmı yıldızlar bölgesinin üzerinde kaldı.

— R.C. Zaehner. *Zurvan: A Zoroastrian Dilemma*. Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1955, s. 341-343.

Bilgelik Ruhunun Cevabı

Geç dönem Zerdüştlükteki astroloji etkisi, Zaman'ın (Zurvan) bağımsız bir güç olarak tanınması ile birlikte, bilge bir adamla Bilgelğin Ruhu arasında geçen (*Menok-i Xrat*'ın sekizinci bölümünden alınma) bu mitsel diyalogda en açık şekilde görülür.

Zaman'ın kutsamasıyla Hürmüz (iyilik prensibi) maddi dünyayı, ruhsal varlıkları (Amahraspandları) ve Bilgelğin Ruhu'nu kendi ışık özünden meydana getirir. Canlı bir biçimde anlatıldığı gibi, Ehrimen, kendi vücuduyla sodomi yapar ve böylece "şeytanların, yalanların ve diğer felaketlerin doğmasına neden olur." Doğurma, nasıl yoktan var edilen bir şeyin kaynağını anlatmanın bir yolu olarak tanrısal yaratıcılığın ortak benzetmesi ise, kendi kendine sodomi de, ben-merkezliği ve Kötü'nün "yaratıcı" eyleminin özündeki yaratıcılık yoksunluğunu anlatmanın dikkat çekici bir yoludur.

Nümeroloji mitin sonraki kısımlarında önem kazanır ve yedi —gezegenlerin ve haftanın günlerinin sayısı ve burada kötülüğün sembolüdür— ile on iki —burçların işaretlerinin sayısı, yılın ayları, sınırlı zamandaki binyıllar ve iyiliğin sembolüdür— karşı karşıya

konur. Her alanda bu ikisi iyice harmanlanarak, hayatta raslanan iyi ve kötü karışımı, gerektiği şekilde yansıtılır —ki bu Ehrimen'in alt edilip, yaratılışın tekrar Hürmüz'ün sonsuz iyiliği içinde erimesine kadar böyle olacaktır.

(1) Akıllı insan bilgelik ruhuna (şunları) sordu, Hürmüz bu düzeni nasıl ve hangi yolla yarattı? (2) Ve nasıl ve hangi yolla o Amahraspandları ve Bilgelik Ruh'u yarattı? (3) Lanetli Ehrimen şeytanları, yalanları ve diğer felaketleri nasıl dünyaya getirdi? (4) Ve tüm iyi ve kötü şeyler insana ve diğer yaratıklara nasıl geldi? (5) Ve kaderde yazılan değiştirilebilir mi, değiştirilemez mi?"

Bilgelik Ruh'u cevap vererek (şöyle dedi), "Yaratıcı Hürmüz yaratılışı ve Amahraspandları ve Bilgelik Ruh'u kendi ışığından Sonsuz Zurvan'ın kutsaması ile yaptı: (7) Çünkü Sonsuz Zurvan yaşlanmaz, o ölüm-süzdür, acı çekmez, bozulmaz ve çürümez, saldırganlıktan aridir ve sonsuza dek kimse ona aykırı davranamaz ve kimse onu kendi alanındaki üstünlüğünden mahrum edemez.

(8) Ve uğursuz Ehrimen, kendi vücuduyla sodomi yaptı ve "şeytanları, yalanları ve diğer felaketleri" öyle dünyaya getirdi. (9) Ve dokuz bin yıl için Hürmüz ile sonsuz Zaman üzerinden anlaşma yaptı, o bitmeden kimse onu değiştiremez ve düzeltemez. (10) Ve dokuz bin yıl sonra Ehrimen'in gücü yok olacak; Kutsal Sros, Esm'i (öfke) yok edecek, sonsuz Zurvan ve hiç yalan söylemeyen "Kanunun (adalet veya düzen) Dahisi" Mihr ve Kader ve kutsal Kader, Ehrimen'in tüm düzenini yok edecek, hatta sonunda şeytan Az'ı da: (11) ve Hürmüz'ün bütün varlıkları artık saldırıdan kurtulacak, tıpkı başlangıçta düşünüldükleri ve yaratıldıkları gibi.

(12) İnsanın ve diğer yaratıkların yaşadığı tüm mutluluk ve sıkıntının kaynağı yedi ile on ikidir. Burçların on iki sembolü, dinde söylendiği gibi, Hürmüz'ün tarafındaki on iki validir ve yedi gezegen Ehrimen'in tarafındaki yedi validir. Yedi gezegen tüm yaratılışı baskı altına alarak onu ölüme ve her türlü kötülüğe teslim eder: çünkü on iki Burç Sembolü ve yedi gezegen dünyanın kaderini belirler ve yönetir.

(13) Hürmüz mutluluğu arzular ve hiçbir zaman kötülüğe yatkın değildir, ne de kötülük ona uyar. Ehrimen kötülüğü arzular ve hiçbir zaman iyi bir şey düşünmez, ne de ona uyar.

(16) Hürmüz isterse kimi zaman Ehrimen'in yarattıklarını değiştirebilir

ve isterse Ehrimen de kimi zaman Hürmüz'ün yarattıklarını değiştirebilir; fakat bunu ancak sonuçta Hürmüz'ün zarar görmeyeceği şekilde yapabilir çünkü nihai zafer her zaman Hürmüz'ündür. (17) Çünkü Hürmüz Yam, Freton ve Kayos'u ölümsüz olarak yaratmıştır fakat Ehrimen bunu, bilinen yoldan değiştirmiştir. Ehrimen'e, Bevarasp (Dahak), Frasyak ve Alexander ölümsüz gibi görünmüştür: ve Hürmüz bunu, açıklandığı gibi, daha faydalı olacağı şekilde değiştirmiştir.”

— R.C. Zaehner. *Zurvan: A Zoroastrian Dilemma*. Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1955, s. 368-369.

GNOSTİK MİTLER

Hermes Trismegistus'un Poimandres'inden

Greko-Romen dünyanın her tarafında yaygın olarak görülen Gnostisizm pek çok değişik mezhepten oluşan bir dini harekettir, bunların çoğu birbirinden tamamen bağımsızdır ama gene de aralarında ortak belli düşünceler vardır. Hepsi Zerdüştlüğe benzer şekilde temel bir kozmolojik dualizm olduğunu varsayar. Hepsi iyi ve kötü ruhların ebedi varlığını öne sürer, bunlardan ilkini ışık, zihin ve ruhla, ikincisini karanlık ve maddesellikle özdeşleştirir. Dünya genel olarak daha az önemli (ya da kötü) bir tanrının eseridir ve ışık parçacıkları bu alemde kötücül madde içine hapsolmuştur. Bu dünyada aldanma yaygındı ve bu yüzden ruhları, gerçek kökenleri ve saf biçime geri dönme imkanları üzerine eğitmek için “gnosis” veya kurtuluş bilgisi gerekiyordu. Her ne kadar Gnostisizmin kaynağı belirsiz olsa da (Orfizim ve diğer doğu inançlarıyla açık paralelliklerine rağmen), Hristiyanlık üzerindeki etkileri belirgin ve güçlüdür.

Hermes Trismegistus'un (Thoth'la Hermes'in aynı olduğu düşünüldüğünden, yanlış bir inançla, “üç kere yüce” anlamına gelen Thoth'un bu unvanı Hermes'e de yakıştırılmıştır) çoğunlukla Gnostik olan yazıları, MS 2. yüzyıldaki Helenistik Mısır'a aittir. Birinci kitapta, Poimandres (İnsanların çobanı) ortaya çıkar ve dünyanın doğasını (Tanrı'nın İradesi'nden dönüştürüleni), Demiurgos'u (Nous'un yarattığı, Tanrı'nın Zihni) ve insanı (Nous'un kendi benzeri olarak yarattığını) meydana getirir.”

İnsan, kasıtlı işlemeyen doğa alemine, dünyanın sularındaki kendi tanrısal yansımasına duyduğu sevgi nedeniyle düşmüştür. Yaratıklar içinde eşsiz olduktan sonra bile, onun ikili bir kimliği vardır: “Çünkü, ölümsüzlüğüne ve tüm şeyler üzerindeki gücüne rağmen, ölümlü kaderinin acısını çeker.” Işık ve karanlığın, ruh ve maddenin karışımının bu trajik özelliği, tuzağa düşen ruhların maddi dünya-

dan tekrar dışarı yükselip Tanrı'yla birleşmeye çalışmasıyla daha da belirgin hale gelir.

(1) Bir zamanlar, var olan şeyler hakkında düşünceye dalmışken, zihnim kuvvetle yükselmiş ve bedensel duyularım frenlenmişken . . . düşüncemde, sonsuz büyüklükte bir varlık gördüm, bana adımla seslendi ve şöyle dedi, "Neyi görmek ve duymak istiyorsun, aklında öğrenmek ve anlamak istediğin ne var? Dedim ki "Sen kimsin?" "Ben" dedi, "Poimandres'im, Mutlak Gücün Zihni'yim, senin neyi arzu ettiğini biliyorum ve her yerde seninle beraberim." Dedim ki "Ben var olan şeyleri ve onların doğasını öğrenmek istiyorum ve Tanrı'yı bilmek istiyorum . . ." O da şöyle dedi, "Öğrenmek istediklerini zihninde iyi tut, onları sana öğreteceğim."

(4) Bu sözlerin ardından biçim değiştirdi ve birden her şey bir çırpıda gözümün önünde açıldı; sonsuz bir manzara gördüm, her şey Işık olmuştu, dingin ve neşeli bir ışık. O manzaraya hayran oldum, sonra aşağıya doğru inen bir karanlık gördüm . . . ürkütücü ve iğrençti, kıvrım kıvrımdı, bir yılanı benziyordu. Sonra karanlık, sulu bir maddeye dönüştü, tarifsiz bir şekilde savruluyor, ateş gibi duman salıyor ve kederli bir sesle inliyordu. Sonra ondan anlaşılmayan, bir gürleme [ya da haykırış] geldi, ateşin sesine benziyordu. (5) Işık'tan kutsal bir Söz [*logos*] çıktı, sulu maddenin üzerinde durdu. Sonra saf ateş, sulu maddeden dışarı atladı, hafif ve canlıydı, ayrıca hızlıydı ve hafif olduğu için hava, ateşi takip etti, dünyadan ve sudan çıktı ve ateşe ulaşınca kadar yükseldi, sanki ona asılı kaldı, fakat dünya ve su karışmış olarak yerlerinde durdular, öyle ki dünya sudan ayrı olarak seçilemiyordu ve onlar kendilerini saran Söz nedeniyle işitilir bir sesle hareket ediyorlardı.

(6) Sonra Poimandres bana şöyle dedi: "O ışık benim, Ben Zihin'im, senin Tanrın, Karanlık'tan çıkan sulu maddeden önce vardım. Ve Zihin'den çıkan nurlu Söz de Tanrı'nın Oğlu'dur . . . Anlaman gereken şu: Gördüklerin ve duydukların Tanrı'nın Sözü'dür fakat Zihin [senin zihnini?] Baba Tanrı'dır: Bunlar birbirlerinden ayrı değildir çünkü Hayat onların birleşimidir . . . O halde şimdi, zihnini Işık'a yönelt ve onu iyi öğren."

(7) Bunu dedikten sonra, bana uzun uzun ve dikkatle baktı, öyle ki onun bakışıyla titredim; sonra o başını kaldırdığında, aklımda sayısız Güç'ten oluşan Işık'ı ve onun sınırsız Kozmos haline geldiğini gördüm ve büyük bir gücün içindeki ve onun sıkı kontrolüyle yerinde tutulan ateşi gördüm . . .

(8) Sonra o benimle tekrar konuştu: "Sen, Zihin'de arketipik biçimi gör-

dün, sonsuz başlangıçtan önceki prensibi gördün.” . . . “O zaman,” diye sordum “doğanın elementleri nereden geldi?” Şöyle cevap verdi, “Tanrı’nın iradesinden; o (doğa) Söz’ü içine alıp güzel [arketipik] Kozmos’a baktı ve onu taklit etti, böylece kendi elementlerine ve ürünlerine, yani ruhlara, göre kendini bir kozmos haline getirdi [veya: olarak düzenledi].

“(9) Fakat kutsal Nous, androjen özelliğiyle, Hayat ve Işık olarak, sözüyle başka bir aklı, Demiurgos’u meydana getirdi; o da ateş ve nefesin tanrısı olarak, algılanabilir dünyayı halkalarıyla saran Yedi Yönetici yaptı; onların yönetimine Heimarmene [Kader] denir. (10) Sonra, Tanrı’nın Sözü aşağı inen elementlerden dışarı atlayıp, fiziksel yaratılışın [demiurgos alanının] [saf] kısmına girdi ve Akıl-Demiurgos ile birleşti çünkü o da aynı maddedendi. Böylelikle doğanın aşağıdaki elementleri zihinden mahrum kaldı, yani artık sadece maddeydiler. (11) Ve Söz’le birlikte Akıl-Demiurgos, halkaların etrafını kuşatıp onları yıldırım hızıyla döndürerek, yaratılarını sonsuz bir dönüş içine soktu çünkü o bittiği yerde tekrar başlıyordu. Ve Akıl[-Demiurgos] iradesine uygun olarak, onların bu dönüşüyle, alt elementlerden, akıllı olmayan hayvanlar üretildi çünkü onlar Söz’e sahip değildi . . . [hava, su, toprak —son ikisi artık birbirinden ayrılmış halde— kendi hayvanlarını, sonradan ortaya çıkan androjenleri ürettiler.]

“(12) Şimdi her şeyin Baba’sı Zihin, Hayat ve Işık olarak, İnsan’ı kendi suretinde yarattı, onu kendi çocuğu gibi sevdi çünkü o çok güzeldi, çünkü o Baba’nın benzeriydi; çünkü, aslında, Tanrı kendi görünüşüne de hayrandı ve tüm ustalığını İnsan’a aktarmıştı. (13) Ve İnsan, Demiurgos’un ateşin içinde meydana getirdiği yaratılışa [göksel alanlar] bakarak kendisi de yaratmak istedi ve Baba buna izin verdi. Tam güce sahip olacağı Demiurgos alanına girdiğinde, kardeşinin işlerine baktı ve onlar [Yedi Yönetici] insanı çok sevdi, hepsi ona kendi dünyasından pay verdi. Onların özünü anladıktan ve karakterlerinden pay aldıktan sonra o, halkaların çemberini kırarak ateşe hükmedenin gücünü yenmek (?) istedi. (14) Sonra tüm ölümlü şeylerin ve akıllı olmayan hayvanların dünyasında tam güç sahibi olan [İnsan], Ahenk’in içinden aşağıya doğru eğildi ve onu kırıp geçerek, aşağıdaki Doğa’ya Tanrı’nın güzel biçimini gösterdi. Doğa, bu sonsuz güzelliğe, Tanrı’nın biçimiyle birlikte Yöneticilerin tüm güçlerine de sahip olan İnsan’a baktığında, aşkla gülümsedi; çünkü bu en güzel İnsan biçiminin yansımaları suda ve gölgesini dünya üzerinde görmüştü. İnsan da Doğa’da suya yansıyan kendi benzerini gördü ve o aşık oldu, onun içine yerleşmeyi arzuladı. Bu arzu, hemen gerçek oldu

ve o akli olmayan biçimin içine yerleşti. Doğa sevdiğini içine alarak onu tümüyle sardı ve birbirlerine karıştılar. Çünkü aşkla yanıyorlardı. (15) Bu yüzden dünyadaki tüm hayvanlar arasında sadece insan iki yönlüdür; vücudu vasıtasıyla ölümlü, İnsan özü vasıtasıyla ölümsüzdür. Fakat o ölümsüz ve tüm şeyler üzerinde güç sahibi olmasına karşın ölümlülüğün acısını çeker, Heimarmene'ye tabidir; Ahenk'in üstünde de olsa, onun içindeki bir esirdir; androjen bir babadan gelmiş ve androjen de olsa, uyumayandan gelmiş ve uyumayan da olsa, aşka ve uykuya yenilir."

İnsan artık doğayla karışmış olduğundan ve "içinde Yedi'nin ahengini taşıdığından" Doğa, Yedi Yönetici'nin her birinin karakterine göre yedi androjen erkek meydana getirdi. Toprak, su, ateş ve eterin bu yaratıkların oluşumuna yaptığı katkılarla ilgili detayları geçiyoruz. Babalığı haiz karışımın bir parçası olan İnsan'ın katkısına gelince, o "Hayat ve Işık'tan, ruha ve zihne (*nous*); Hayat'tan ruha, Işık'tan zihne" döndü. (17) Bu yaratılış hali bir dünya çağının sonuna kadar sürdü. Yeni dünya çağı tüm androjen yaratıkların, hayvan insan fark etmeksizin, erkek ve dişi olarak ayrılmasıyla başladı. Ve burada, sadece bir kereliğine, yazar, Yunan Eski Ahit'ine olan aşinalığını doğrudan bir alıntıyla gösterir: Tanrı Tekvin 1.22, 28'i örnek alarak, yeni çift cinsiyetli varlığı şöyle uyardı: "Verimli olun ve çoğalın," sonra da bambaşka bir yerden sözlerine devam etti: "ve bir akıl bahşedilmiş [insan] kendi ölümsüzlüğünü ve ölümün nedeninin aşk olduğunu fark edecek" (bir başka deyişle bu, İlk İnsan'ı sonunda aşağıya doğanın içine çeken aşktır). (18) Bu yolla kendini bilenler, üstün iyiliğe vardı; fakat aşkın hatasından doğan vücudu el üstünde tutanlar yanıldı ve karanlıkta kaldı, duyularıyla ölüm yazgısının acısını çekti. O halde, cahillerin günahı nedir ki ölümsüzlükten yoksun kalsınlar? Ferdi vücudun ilk nedeni, sulu maddenin çıktığı, algılanabilir dünyanın gövdesinin oluştuğu ve ölümün beslendiği nefret uyandıran karanlıktır. Bu yüzden vücuduyla seven aslında ölümün *içindedir* ve ölümü hak eder. Öte yandan, kendini bilen insan, her şeyin Baba'sının Işık ve Hayat olduğunu, bu yüzden benzer şekilde, ondan doğan İlk İnsan'ın ve kendisinin de Hayat ve Işık'tan olduğunu bilir ve bu bilgi sayesinde Hayat'a dönecektir. Bilgili olan, Babanın sevgisiyle doludur, vücudu kendi ölümüne teslim etmeden önce duyuları hor görür, çünkü onların etkilerini biliyordur ve Akıl-Poimandres, kapılarda bekçilik yapıp vücudun kötü etkilerine girmesine engel olarak ona yardımcı olur. Bilgisiz ise, tüm kötü tutkuların kurbanı olur ve onu tüketen alevi sürekli büyüterek, doyurulmayacak tutkuların acısını yaşar.

[Emirlerin son kısmı (24-26) ruhun ölümden sonraki yükselişine ayrılmıştır. Önce maddesel vücudun çözülmesiyle birlikte artık etkisi kalmamış duyuşal özelliğin (?) şeytanına teslim olunur ve vücut duyularının her biri, elementlerdeki kaynağına döner.] “(25) Ondan sonra, insan Ahenk’in içinden yukarı çıkar ve ilk bölgeye büyüme ve küçülme gücünü teslim eder, ikinciye artık etkisi kalmamış kötü kurnazlığın entrikalarını teslim eder, üçüncüye artık etkisi kalmamış cinsel arzusunun yalanlarını teslim eder, dördüncüye artık hırsını [veya: ona erişme gücünü] kaybetmiş egemenlik gururunu teslim eder, beşinciye dine saygısızlığı ve düşüncesiz davranışın gözüpekliğini teslim eder, altıncıya artık etkisi kalmamış zenginliğe duyulan kötü istekleri teslim eder ve yedinci bölgeye tuzağa düşüren yalanları teslim eder. (26) Sonra Ahenk’in etkilerini yeniden kuşanarak, artık kendisinin egemen olduğu Ogdoas’ın [yani sabit yıldızlara ait sekizinci kürenin] doğasına girer ve orada daha önce bulunanlarla birlikte Baba’ya övgüde bulunur: onlar da onu gördüklerine sevinirler ve kendisi de artık arkadaşlarına benzediğinden, sekizinci kürenin üstünde hoş bir sesle Tanrı’yı öven bazı güçleri duyar. Sonra geçit töreninde hep beraber Baba’ya doğru yükselirler ve Güçlere teslim olurlar, sonra kendileri Güç olup Tanrı’ya katılırlar. Gnosis’i (bilgi) elde edenin mutlu sonu budur: Tanrı olmak.”

— Hans Jonas. *The Gnostic Religion*. Boston: Beacon Press, 1958, s. 148-153.

Mani’ye Göre Yaratılış

Gnostisizmin en popüler şeklinin kurucusu Mani, Ktesifon’da MS yaklaşık 215 yılında doğdu ve Sasani kralı I. Behram tarafından yaklaşık altmış yıl sonra derisi yüzülerek öldürülene kadar Buda’yı, İsa’yı ve Zerdüşt’ü birleştiren bir din öğretti. Zerdüştlük, mitteki radikal dualizmden de anlaşılabilceği gibi, Mani’nin kozmolojisi üzerinde en büyük etkiyi yaptı.

Burada yaratılış, sadece iyi ve kötü arasındaki savaş olarak ele alınır. İlkel insan ve onun yardımcıları karanlığın güçleri tarafından yenildikten sonra, hapsedilmiş olan ışık ve iyi elementler kaçmaya çalışırlar. Yaşayan Ruh’un ve Elçi’nin verdiği kurtarma çabaları ancak bir dereceye kadar başarılı olur, gene de bu sonrakinin çabaları ile dünya harekete geçer ve sonunda madde parçalanıp, ışık serbest kalır. Işığı tutmak için tek umudunun maddenin miktarını artırmak

olduğunu gören Karanlığın Kralı, Adem ve Havva'yı yaratır ve onları üremeye teşvik eder. Buna karşı bir hamle olarak, Yüceliğin Babası doğru kaynaklı ve doğru kimlikli kurtarıcı bilgiyi (gnosis) açıklaması için Adem'e İsa'yı gönderir. Mit Adem'in, ışıktan koparılmasına karşı okuduğu lanetle biter. Bu lanet, Mani dualizminin temelindeki izafilikten ve maddilikten kurtulma özlemini yansıtır.

Göklerin ve dünyanın ve onlardaki her şeyin var olmasından önce iki özellik vardı, iyi ve kötü. Bunların ikisi de birbirinden ayrıdır. İyi prensip Işık'ın yerinde yaşar ve ona 'Yüceliğin Babası' denir. Dış kısmında beş Şekina'sı durur: Zekâ, Bilgi, Düşünce, Basiret ve Ayırt etme. Kötü prensibe 'Karanlığın Kralı' denir ve o Karanlık'ın ülkesinde beş Aeon'u (veya "Alemi") tarafından sarılı olarak yaşar; bunlar Duman, Ateş, Rüzgâr, Su ve Karanlık Aeonlarıdır. Işık'ın aleminin Karanlık'ın alemi ile arasında bir sınır vardır, ancak bu sınırdaki ikisini ayıran bir duvar yoktur.

Karanlık da kendine karşı ikiye bölünmüştür —ağaca karşı meyveleri ve meyvelerine karşı ağacın kendisi. Çatışma ve öfke onun parçalarının bir özelliğidir; tatlı dinginlik, her tür kötülükle dolu olana yabancısıdır ve bu özelliklerin her biri kendine yakın olanı yok eder.

Gene de onlara Işık'ın alemine yükselme fırsatını veren, sahip oldukları kargaşanın ta kendisiydi. Çünkü aslında, bu ölüm ağacının üyeleri, her şeyden önce, birbirlerinden haberdar bile değildiler. Her birinin kendi aklı vardı, hiçbiri kendi sesinden başka ses bilmiyor, gözünün önünde olanların dışında bir şey görmüyordu. Sadece içlerinden biri bağırdığında onu duyuyorlar ve mecburen o sese doğru dönüyorlardı.

Böyle uyarılarak ve karşılıklı kışkırtılarak birbirleriyle savaştılar, birbirlerini yediler ve şiddetle baskıdan vazgeçemediler ve bu sonunda Işık'ı görene kadar sürdü. Çünkü, kimi vazgeçerek kimi devam ederek, Işık'ın sınırlarına gelmişlerdi ve Işık'ı gördüklerinde —bu, hayret verici ve görkemli bir görüntüydü, kendi görüntülerinden katbekat üstündü— bu onları mutlu etti, ona hayran kaldılar; ve —tüm Karanlığın Maddesi'ni— toplayarak, Işık'la nasıl karışabilecekleri üzerine müzakere ettiler. Fakat akılları karışık olduğundan büyük ve güçlü Tanrı'nın orada yaşadığını fark etmediler. Yukarılara çıkmaya çalıştılar çünkü onlara hiçbir zaman iyinin ya da Tanrı'nın bilgisi ulaşmamıştı. Bu yüzden, hiç anlamadan, bu kutsanmış dünyaların manzarasına karşı duydukları şehvetle ona delice bakışlarla şöyle bir baktılar ve onun kendilerinin olacağını zannettiler. Ve içlerindeki tutkuyla kendilerinden geçmiş bir halde, şimdi ona egemen

olmak için onunla savaşmayı ve kendi karanlıklarını Işık'la karıştırmayı tüm güçleriyle arzuluyorlardı. Tüm karanlık zararlı maddeyi birleştirdiler ve sayısız kuvvetleriyle hep birlikte ayaklanarak, daha iyisine duydukları arzuyla saldırıya geçtiler. Karşılarındakinin kim olduğunu bilmiyorlarmış gibi tek vücut olarak saldırdılar çünkü daha önce Tanrı'yı hiç duymamışlardı.

Karanlığın Kralı, Işık'ın yerine tırmanmayı planlarken beş Şekina'ya korku yayıldı. Sonra Yüceliğin Babası düşündü ve şöyle dedi:

“Benim Aeonlarım içinden, beş Şekina'dan,
Hiçbirini savaşa göndermeyeceğim
Çünkü ben onları barış ve kutsallık için yarattım,
Buna karşılık ben kendim gideceğim,
Ve düşmana karşı savaşacağım.”

Yüceliğin Babası, Hayatın Annesi'ni çağırdı ve Hayatın Annesi, İlk İnsan'ı çağırdı ve İlk İnsan, Beş Oğul'u çağırdı, tıpkı savaş için silahını kuşanan bir adam gibi. Baba, ona Karanlık'la savaşma görevini verdi. İlk İnsan kendini beş türle silahlandırdı, onlar beş Tanrı'ydı: hafif esinti, rüzgâr, ışık, su ve ateş. Onları kendine kalkan yaptı . . . [onları birer birer kuşanıp, son olarak ateşi kendisine kalkan ve mızrak yapmasının detaylarını atlıyoruz] ve Göklerden aşağı hızla dalıp, savaş alanının bitişiğindeki bölgeye geldi. Yanına bir melek yaklaştı ve İlk İnsan'ın önüne doğru bir ışık yaydı.

Şeytan kendi beş türünü -dumani, ve yok edici ateşi, karanlığı, sürükleyen rüzgârı ve sisi- aldı ve onları silah olarak kuşandı ve İlk İnsan'la çarpışmaya gitti. Karanlığın Kralı, İlk İnsan'ın ışığını gördüğünde, biraz düşündü ve şöyle dedi: “Uzakta aradığımı yanımda buldum.” Onlar birbirleriyle uzun süre mücadele ettikten sonra, Şeytan, İlk İnsan'ı yendi. Bunun üzerine, İlk İnsan kendini ve beş oğlunu Karanlık'ın beş oğluna yiyecek olarak teslim etti, tıpkı kekin içine ölümcül bir zehiri karıştırarak düşmanına yediren biri gibi. Şeytan, İlk İnsan'ın ışığının bir kısmını yedi [onun beş oğlunun] ve aynı zamanda onun çevresini kendi türü ve elementleriyle sardı. Karanlığın Oğulları tarafından yendikten sonra, Beş Nurlu Tanrı, kavrama yetisinden yoksun kaldı ve Karanlığın Oğulları'nın zehiriyle kuduz köpek ya da yılan ısırılmış gibi oldu. Böylece Işık'ın beş parçası Karanlık'ın beş parçasıyla karıştı.

İlk İnsan, yeniden kendine geldi ve Yüceliğin Babası'na bir duayı yedi

defa okudu. Baba onun duasını duydu ve Işıkların Arkadaşı'nı çağırdı. Işıkların Arkadaşı, Büyük Mimarı çağırdı. Büyük Mimar, Yaşayan Ruh'u çağırdı. Yaşayan Ruh da beş oğlunu çağırdı [her biri Tanrı'nın beş özelliğinden birine sahipti; onların isimlerini geçiyoruz] ve onlar Karanlığın Ülkesi'ne gittiler, sınırdan aşağı derin sulara baktılar ve orada Karanlık'ın yuttuğu İlk İnsan'ı ve beş oğlunu buldular. Sonra Yaşayan Ruh yüksek sesle çağrı yaptı; Yaşayan Ruh'un sesi keskin bir kılıca dönüştü ve İlk İnsanı biçimini açığa çıkardı. Ona şöyle dedi:

“Barış seninle olsun, kötülerin arasındaki iyi
karanlığın içindeki ışıklı,
hiddetli hayvanlar arasında yaşayan Tanrı,
kendi şerefının farkında olmadan.”

Bunun üzerine İlk İnsan şöyle cevap verdi:

“Gel, ölmüş olanın barışı için,
gel ey sağlığın ve barışın hazinesi!”

ve sonra da şunları söyledi:

“Nasıllar Babalarımız,
Işığın Oğulları, kendi şehirlerinde?”

Ve Çağrı ona şöyle dedi: “İyiler.” Ve Çağrı ile Cevap birleşti ve Hayatın Annesi'ne ve Yaşayan Ruh'a doğru yukarı çıktılar. Yaşayan Ruh, Çağrı'yı kuşandı; Hayatın Annesi, Cevap'ı kuşandı, kendi sevgili oğlunu. İlk İnsan şeytani maddelerden Yaşayan Ruh sayesinde kurtulmuştu, o aşağı inerek ona sağ elini uzattı ve yukarı çıkarak tekrar Tanrı oldu. Fakat Ruh'u geride bıraktı [çünkü Işık'ın bu parçaları Karanlık'ın parçalarıyla çok fazla karışmıştı].

Yaşayan Ruh ve beraberindeki Tanrılar, “karışımı” Karanlık'ın ana külesinden ayırdılar. Sonra Işığın Kralı, Yaşayan Ruh'a, şimdiki dünyayı yaratmasını ve onu bu karışmış parçalardan inşa etmesini emretti, böylelikle Işık-parçaları Karanlık'ın kileriden kurtulmuş olacaktı. Bu amaçla, Işık'ı bünyesine katmış (ve böylece zayıflamış) olan Archonlar alt edildi ve onların derisinden ve vücudundan gökyüzü ve dünya yapıldı. Söylen-diğine göre, Hükümdarlar kubbeye zincirlerle bağlı olsalar da (uzatıla-

rak gökyüzünü oluşturan derilerine hâlâ bağlıydılar?) öte yandan, dünya ve dağlar onların etinden ve kemiğinden yapılmış olsa da, sıralamanın açıkça gösterdiği gibi, ne onlar tüm bunlarla kendi şeytansı hayatlarını yitirdiler ne de Karanlık'ın genel olarak hareket gücü azaldı.

Yaşayan Ruh derin suların tüm güçlerini, on gökyüzüne ve sekiz dünyaya dağıttı, onları bu dünyaya (*kozmos*) kapattı ve onu Karanlık'ın tüm güçleri için bir hapisane yaptı. Burası aynı zamanda onların yuttuğu Ruh için de bir arınma yeridir.

Sonra dua okunurken Hayatın Annesi, İlk Adam ve Yaşayan Ruh ortaya çıktı ve onlar Yüceliğin Babası'ndan şunu dilediler: "Yeni bir Tanrı yaratıp onu Şeytanların hapisanesini görmesi için görevlendir ve o güneş ve ayın yıllık dönüşlerini sağlasın ve onlara koruyucu olarak eşlik etsin, ayrıca Tanrıların ışıltısı için kurtarıcı ve mesih olsun, çünkü onlar her şeyin başlangıcından beri Ehrimen, Şeytanlar [vb.] tarafından yeniliyorlar ve şimdi bile esir tutuluyorlar, ayrıca o gökyüzünün ve dünyanın kozmik alemlerinde tutsak edilen ve orada acı çeken ışıldama için de bir kurtarıcı olsun ve rüzgâr, su ve ateş için En Yükseklerle giden bir yol yapsın. "Yüceliğin Babası onları dinledi ve üçüncü yaratılan olarak Elçi'yi çağırdı. Elçi, On iki Bakire'yi çağırdı (adlarına, temsil ettikleri erdemlere ve Tanrısal özelliklerine göre) ve onlarla birlikte on iki kovalı bir makina yaptı. Sonra Elçi, o güne dek sabit duran ışığın gemilerine gitti, onları harekete geçirdi ve kürelerin dönüşünü başlattı. Bu dönüş, insanların aklıyla yürütülenden ayrı olarak, *kozmik* kurtuluş sürecinin aracı oldu çünkü o, doğanın içinde hapsolmuş Işık'ın ayrılıp yukarı taşınması için bir mekanizmaydı.

Bununla beraber, Elçi ilk önce daha kısa bir yol denedi: gemiler hareket ettikçe ve gökyüzünün ortasına geldikçe Elçi kendi erkek ve dişi biçimlerini ortaya çıkardı ve erkek ve dişi tüm Archonlara, karanlığın çocuklarına, görünür oldu. Elçi'nin görüntüsünden dolayı, ki o her iki biçimiyle de güzeldi, tüm Archonlar heyecanlanıp ona şehvet duydular; erkekler onun dişi görüntüsüne, dişiler erkek görüntüsüne. Ve arzularıyla, yedikleri Beş Nurlu Tanrı'nın Işığı'nı yaymaya başladılar . . . Kaçan Işık, Işık Melekleri tarafından alındı, arıtıldı ve doğal alemlerine taşınmak üzere "gemilere" yüklendi. Fakat Elçi'nin güvenilmez hilesinin başarısı iki yönlüydü çünkü Işık'la birlikte, aynı miktarda Karanlık madde de ("günah") Archonlardan kaçtı ve Işık'ın arasına karışarak Elçi'nin gemilerine girmeye çalıştı. Bunu fark eden Elçi, biçimlerini gene gizledi ve fışkıran karışımı olabildiğince filtrelemeye çalıştı. Daha saf olan kısım

yukarı çıkarken, kirlenmiş, yani “günahla” çok yakından temas eden kısım, aşağıya, dünyanın üstüne düştü ve orada, bu karışmış madde sebze-lerin dünyasını oluşturdu. Bu yüzden tüm bitkiler, tahıllar, şifalı otlar, tüm kökler ve ağaçlar Tanrı değil, Karanlık tarafından yaratılmıştır. Tüm bu biçim ve türdeki şeylerde Tanrı’nın gücü engellenmiştir. Benzer bir kötü köken, hatta daha kötüsü, hayvanlar dünyası için geçerlidir; onlar Karanlık’ın kızlarının Elçi’yi görür görmez yaptığı düşüklerden meydana gelmişlerdir ve benzer şekilde Işık-maddesini hapsederler.

Elçi’nin biçimlerinin kısa bir süreliğine ortaya çıkması, Işık’ın bu şekilde hapsedilmesine yol açtığı gibi, Karanlık’a da, tehdit altındaki ganimetini nihai ve etkili olarak korumasını sağlayacak bir yönetim dair esin kaynağı oldu; bu yöntem, onu en uygun şekilde bağlamaktı. Bu şeklin fikrini ona veren de Tanrısal biçimdi. Gökyüzündeki dönüşlerin sürekli ayırıcı etkisi ile tüm Işık’ın sonunda kaybedileceğini görerek, bu görüşe eşit bir şeyleri kendinden yaratma hırsıyla, bu yolla yabancı güç için en emin hapishaneyi kuracağını hesap ederek ve nihayet, başka türlü elde edemeyeceği Tanrısal şahsiyetin bir alternatifine, onun aracılığıyla hükmetmek ve zaman zaman türünün tiksindirici çevresinden uzaklaşmak için, kendi dünyasında sahip olmak arzusuyla Karanlığın Kralı, Adem ve Havva’yı, görkemli biçime benzer şekilde yarattı ve kendi kullanımına bırakılan tüm Işık’ı onların içine döktü.

Havva’nın yaratılışının özel bir amacı vardı. O şeytanların etkisine daha çok açıktır, bu yüzden Adem’e karşı kullanılmak üzere onlara alet olur; şeytanlar Adem’i baştan çıkarması için kendi şehvetlerini ona aktardılar —bu baştan çıkarma sadece bedensel zevk için değil, ayrıca çoğalmak içindir ve bu, şeytanın en zorlu hilesidir. Çünkü sadece Işık’ın tutsaklığını süresiz olarak uzatmakla kalmaz, çoğalma vasıtasıyla Işık’ı da dağıtır ve tek yolu her bireysel ruhu uyandırmak olan kurtuluşun mücadelesini ebediyen zorlaştırır. Karanlık için, o yüzden, her şey Adem’in baştan çıkarılmasına bağlıydı, göksel varlıklar için ise onun baştan çıkarılmasını önlemek için vaktinde uyandırılmasına.

Beş melek, Tanrı’nın Işığının kirletildiğini görünce, İyi Haber Elçi-si’ne, Işığın Annesi’ne ve Yaşayan Ruh’a yalvararak, bu ilkel yarattığı öz-gürleştirecek ve kurtaracak birini göndermesini istediler, ona bilgi ve adaleti anlatacak ve onu şeytanlardan kurtaracak birini. Bunun üzerine onlar İsa’yı gönderdi.

İşıtlı İsa, masum Adem’e yaklaştı. Çok sayıda şeytandan kurtulabilsin diye, onu ölüm uykusundan uyandırdı. Adil bir insan ve ruhu güçlü bir

şeytan tarafından esir alınmış birini görüp onu gücüyle sakinleştiren bir insan olarak —böyleydi Adem, çünkü o Dost kendisini derin bir uykuya dalmış buldu, onu uyandırdı, kıpırdanmasını sağladı, sarsarak kendine getirdi, onu baştan çıkaran Şeytan'ı kovdu ve güçlü Archon'u [burada dişil] alıp götürerek bağladı. Adem kendine baktı ve kim olduğunun farkına vardı. İsa ona yükseklerdeki Babaların ve onun Benliğinin tüm nesnelerin kalıbına dökülmüş olarak, panterlerin ve fillerin dişleri arasında, yiyenler tarafından yenerek, tüketenler tarafından tüketilerek, köpekler tarafından yenilerek, var olan her şeyle karışıp bağlanarak, karanlığın pis kokusunun içinde hapsediklerini gösterdi. Onu ayağa kaldırdı ve ona hayat ağacının meyvesini yedirdi. Sonra Adem ağlayıp inledi; kükreyen bir aslan gibi korkunç bir nara attı, [üstünü başını] yırttı, göğsünü yumrukladı ve şöyle dedi: "Lanet, lanet olsun benim vücudumu yapana, benim ruhumu zincirleyene ve beni esir eden asilere!"

— Hans Jonas. *The Gnostic Religion*. Boston: Beacon Press, 1958, s.86-87, 210, 213-214, 216-218, 221-222, 224-229.

İSLAM MİTLERİ

Kur'an, 41. Sure – Sadeleştirilmiş (Fussilet Suresi)

Ortodoks İslami doktrine göre, Kur'an (*karae*'den gelir, okumak, söylemek) Tanrı'nın ebedi sözüdür, gökte bir tablet üzerine yazılmış ve Hz. Muhammed'e (MS 570-632) vahiy olarak Cebrail tarafından iletilmiştir. Onda Tanrı merkezci bir görüş açısı baştan sona hakimdir. Her bölüm ya da "sure", bir tek istisna dışında, "Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adıyla" diye başladığı gibi, bütünü'nün ağırlıklı amacı Allah'ı tek gerçek Tanrı olarak ilan etmek ve insanları ona ibadete çağırmaktır.

Hz. Muhammed, memleketi olan Mekke'de öğretilisine çok az destek bulmuş ve sonunda kuzeye Medine'ye giderek, orada kendisini sıcak karşılayan taraftarlar edinmiştir. Bu seyahatin (Hicret) önemi, onun Müslümanlık çağının başlangıcı (MS 622 ya da İslami takvime göre 1. yıl) olarak seçilmesi ile vurgulanır. Fakat ihanetlere karşı mücadelede orada bitmemiştir. Hayatı boyunca Hz. Muhammed, Arapları tek bir Tanrı'nın, Allah'ın, etrafında birleştirmek için çalışmıştır.

Aşağıdaki sureyle Hz. Muhammed, inanmayanlara kendisine vahiy edileni açıklar; onlara, dünyayı iki günde yaratıp, düzenleyip, ona bereket getirdikten sonra, ilaveten dört gün içinde ona yiyeceğini dağıtanı, ilaveten iki gün içinde biçimsiz duman halindeki yedi göğü yapıp, ışıklarla ve koruyucu meleklerle donatanı nasıl olup da inkar edebildiklerini sorar. Sure, böyle büyük bir Tanrı'nın, daha küçük, türetilmiş Tanrılarla karıştırılmaması gerektiğini savunur.

Hâ, mîm. Rahmân ve Rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir!

(O), bilen bir kavim için, ayetleri SADELEŞTİRİLEREK açıklanmış bir kitap olan Arapça Kur'an'dır.

Bu kitap müjdeleyicidir ve uyarılarla doludur! Fakat onların çoğu yüz çevirdiler. Artık onlar işitmezler.

Ve dediler ki: “Senin öğretilerine kalplerimiz siperli, kulaklarımızda (işitmeyi engelleyen) ağırlık ve seninle bizim aramızda bir perde var. Artık sen doğru gördüğünü yap: biz de muhakkak ki doğru gördüğümüzü yapacağız.”

De ki: “Ben sadece sizin gibi bir insanım. Bana sizin Tanrınızın, tek bir Tanrı olduğu vahiy ediliyor. Öyleyse doğrudan O’na yönelin ve O’ndan özür dileyin. Ve müşriklerin vay haline!”

Onlar zekât vermezler. Ve onlar gelecekteki hayatı (ahireti) inkâr edenlerdir.

Fakat iman edenler salih amel yapanlar ki, onlar mükemmel bir ödül alacaklar.

De ki: “Gerçekten siz, dünyayı iki günde yaratana mı inkâr ediyorsunuz? Ve O’na eşler mi kılıyorsunuz? Alemlerin Rabbi O’dur!”

Ve dünyada, onun üzerinde yükselen dağlar oluşturdu. Ve orayı bereketli kıldı. Orada (dünyada) bulunanların besinlerini, dileyenler için eşit olarak, dört günde takdir etti.

Sonra o sırada sadece dumandan ibaret olan Göklere yöneldi. Sonra da ona (gökyüzüne) ve dünyaya: “İsteyerek veya istemeyerek gelin” dedi. İkisi de: “İsteyerek (itaat ederek) geldik” dedi.

Böylece onları iki günde yedi gök halinde tamamladı. Her bir göğe kendi emrini ilan etti. Ve aşağı gökyüzünü ışıklarla ve koruyucu meleklerle donattık. İşte bu, Yüce ve Âlim olan (Allah’ın) takdiridir.

— J.M.Rodwell (çev.) *Kur’an-ı Kerim*. Londra: J.M. Dent, 1909, s. 192-193.

Kur’an, 16. Sure – Bal Arısı (Nahl Suresi)

16. surede “hiçbir şey yaratmayıp, kendi yaratılmış olan” sahte tanrılara ibadet etmenin tehlikeleri hakkında gene bir uyarı vardır. Hz. Muhammed (MS 570-632), hakkını ortaya koymak için dünyayı yaratan, sulu bir özden insanı yapan ve kainata kendi yararı için düzen veren Allah’ı, gerçek Tanrı’yı, övmeleri için insanları teşvik eder.

Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla!

Allah’ın emri meydana geldi. Artık onda acele etmeyin. O’na şan olsun! O, şirk koşulan şeylerden Yüce’dir.

Kullarından dilediği kişinin üzerine “Benden başka ilâh yoktur; o hal-

de benden korkun” şeklinde uyarmaları için melekleri, emrinden olan Ruh ile beraber indirir.

Gökleri ve yeryüzünü hakkını ortaya koymak için yarattı; O, (onların) şirk koştukları şeylerden Yüce'dir!

İnsanı bir sulu özden yarattı. Böyle olduğu halde, hayret ki, o apaçık bir düşmandır.

Ve hayvanlar! Onları da sizin için O yarattı; onlarda, ısıtan giyecekler ve kullanıma yönelik faydalar vardır. Ve de onlardan yersiniz:

(Onları), akşamları eve getirdiğinizde ve sabahları otlatmaya çıkardığınızda onlarda sizin için bir güzellik vardır.

Ve kendinizin ancak çok zorlukla gidebileceği şehirlere, onlar ağırlıklarınızı taşır. Şüphesiz ki sizin Rabbiniz, gerçekten şefkat dolu ve merhametlidir.

Onlara binmeniz için ve süs hayvanı olarak, atlar, katırlar ve merkepler verdi ve hiç bilmediğiniz şeyler yarattı.

”Yolu” göstermek, Allah'ın üzerinedir. Ve ondan sapanlar vardır; eğer O dileseydi, sizin hepinizi doğrusuna erdirirdi.

Sizin için Gök'ten su indiren, O'dur; içeceğiniz ondandır. Ve hayvanlarınızı otlatığınız bitkiler ondan olur.

Onunla sizin için; ekinleri, zeytinleri, hurma ağaçlarını, üzümleri ve her tür meyveyi yetiştirir; şüphesiz ki bunda, tefekkür eden için alametler vardır.

Ve gece ve gündüzü size hazır etti, Güneş ve Ay ve yıldızları da emriyle size amade kıldı; şüphesiz ki bunda, anlayan için alametler vardır.

Ve yeryüzünde sizin için çeşit çeşit renkler yarattı. Şüphesiz ki bunda, hatırlayan için alametler vardır.

Ve denizi size amade kılan odur, onun taze balıklarını yiyebilmeniz için ve ondan süs eşyası çıkarıp takabilmeniz için —onun içinde suları yararak giden gemileri görürsünüz— ve O'nun ihsanının maceralı arayışına çıkarsınız ve böylece şükredersiniz.

Ve yeryüzünde sizinle beraber hareket etmeyecek şekilde dağlar oluşturdu; yolunuzu bulabilmeniz için nehirler ve yollar oluşturdu,

Ve yol işaretleri. İnsanlar yıldızlarla da yol bulurlar.

Yaratan O, yaratmayan kimse gibi olabilir mi? Hâlâ düşünemiyor musunuz?

Ve şayet, Allah'ın nimetlerini toplamaya kalksanız, onları sayamazsınız. Evet! Şüphesiz ki O, çok lütufkârdır, merhametlidir.

Ve Allah, gizlediklerinizi ve açıkladığınız (alenî) şeyleri bilir.

Onların dua ettikleri Allah dışındaki Tanrılar, bir şey yaratamazlar, onlar kendileri yaratılmışlardır.

Onlar ölüdürler, cansızdırlar

Ve ne zaman diriltileceklerini bilmezler!

Sizin Tanrınız, tek bir Tanrı'dır.

— J.M. Rodwell (çev.) *Kur'an-ı Kerim*. Londra: J.M.Dent, 1909, sayfa. 200-201.

Kur'an-ı Kerim'den

Kur'an'daki pasajların sırası, ilki hariç, uzunluğuna göredir, uzun-
dan kısaya doğru gider. Surelerin kendileri de geneline bakıldığında,
homojen birimler değildir, sık sık konudan konuya geçer ya da ilgi-
li olmayan şeyler içerir. Hiçbirinde sürekli devam eden bir yaratılış
hikâyesi yoktur; sadece kozmolojik sorunlara odaklandığı da olmaz.
Daha ziyade yaratılış, pek çok yerde, Tanrı'nın büyüklüğünün bir
işareti ve onun tapınmaya değer olduğunun kanıtı olarak kısaca zik-
redilir.

Beş değişik sureden alınan bu kısa seçmede, bu ilk tanrısal çabay-
la ilgili pek çok noktaya değinilir, 15. Sure: 66-70'te Tanrı'nın gökleri
ve dünyayı yaptığı ve insanı topraktan "Ol" diye emrederek yarattığı
belirtilir. 7. Sure: 52-57'de Tanrı'nın kainata düzen veriş i vurgulanır:
"Gökleri ve yeri altı günde yarattı ve ondaki tüm elemanları gereken
şekilde düzenledi."

65. Sure: 12'de kainatın yapısı netleştirilir ve onun yedi yer yedi
gök şeklinde olduğu ve Tanrı'nın onlar yardımıyla insanlara, iman
etmeleri için sürekli kendini gösterdiği belirtilir. Dördüncü pasajda
(40. Sure: 28) Yaratılışın iman edenler için bir işaret olduğu yinelenir
ve beşincisinde (2. Sure: 109-111) Tanrı'nın emrinin yaratıcı gücü bir
kez daha vurgulanır.

O Allah ki, yeryüzünü sizin için karar (yerleşme) yeri kıldı ve üzerine
semayı bina etti. Sizi tasvir etti (suret verdi), sonra suretlerinizi güzelleş-
tirdi. Ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. İşte bu Allah, sizin Rabbinizdir.
Âlemlerin Rabbi; Allah, Mübarek'tir.

O, Hayy'dır (hayatta olan). O'ndan başka İlâh yoktur. Öyleyse dîni
O'na halis kılarak (Allah'a) dua edin. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a
mahsustur.

De ki: “Şüphesiz ki ben sizin, Allah’tan başka taptıklarınıza kul olmaktan men edildim, çünkü bana Rabbinimden deliller geldi. Ve âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum.”

O ki, sizi topraktan yarattı. Sonra bir nutfeden, sonra bir yoğun kan damlasından. Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarır: sizin en kuvvetli çağınıza ulaşmanıza, daha sonra da yaşlanmanıza izin verir (ama sizden bir kısmı, ihtiyarlamadan önce vefat ettirilir). Ve (bir kısmınız da) belirlenmiş bir süreye ulaşır. Ve umulur ki siz böylece akıl edersiniz.

Hayat veren de öldüren de O’dur. O, bir işe hükmettiği (karar verdiği) zaman ona sadece “Ol!” der. Ve o hemen olur.

[40. Sure, Mümin: 66-70]

Gerçekten sizin Rabbiniz, altı günde gökleri ve yeri yaratan, sonra arşa istiva eden Allah’tır. Gündüzü süratle kendisini takip eden gece ile örten, Güneş’e, Ay’a ve yıldızlara kendi buyruğuyla baş eğdiredir. Yaratma ve emir O’nun değil mi? Âlemlerin Rabbi mübarektir, şanı yücedir.

Rabbimize yalvararak ve gizlice dua edin. Şüphesiz ki O, haddi aşanları sevmez.

İslâh olduktan sonra yeryüzünde fesat çıkarmayın; Allah’a korkarak ve umutla yalvarın: Şüphesiz ki Allah’ın rahmeti muhsinlere yakındır.

Rahmetin önünde müjdeleyici olarak rüzgârları gönderen O’dur. Ağır bulutları yüklediği zaman onu ölü bir şehre sevk ettik ve bununla oraya su indirdik de böylelikle bütün ürünlerden çıkardık. İşte bunun gibi ölüleri çıkarırız. Böylece ibret alarsınız.

Ve güzel şehrin bitkisi (toprağı verimli ülke), Rabbinin izniyle çıkar. Ve kötü (verimsiz, çorak) olan ise, faydasız, kıt bitkilerden başka bir şey çıkarmaz. İşte böylece şükreden bir kavme âyetlerimizi açıklıyoruz.

[7. Sure, Araf: 52-57]

O Allah ki, yedi kat gökleri ve yerden de o kadarını (yedi kat) yarattı. Allah’ın her şeye kâdir olduğunu ve Allah’ın her şeyi ilmi ile kuşattığını bilmeniz için emir, bunlar arasında (gökler ve yerler arasında) inip durur.

[65. Sure, Talak: 12]

Gökleri ve yeri yaratması ve orada hayvanları çoğaltıp yayması, O’nun âyetlerindendir. Ve O, dilediği zaman onları toplamaya kâdirdir.

[42. Sure, Şura: 28]

Ve doğu da Allah'ındır batı da. Artık hangi tarafa dönerseniz dönün, Allah'ın yüzü işte oradadır: Şüphesiz ki Allah çok büyüktür ve her şeyi bilendir.

Ve "Allah çocuk edindi" dediler. O, bundan münezzehtir (berîdir). Hayır, göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hepsi de O'na boyun eğmiştir.

Gökleri ve yeri bedî olarak (örneksiz) yaratandır. Bir işin olmasını istediği zaman, o şeye sadece "Ol!" der. O, hemen olur.

[2. Sure, Bakara: 109-111]

— J.M.Rodwell (çev.) *Kur'an-ı Kerim*. Londra: J.M.Dent, 1909, s. 245, 299, 431, 273, 350.

III

AVRUPA MİTLERİ

ANTİK YUNAN VE ROMA MİTLERİ

Pelasgların Yaratılış Miti

Pelasglar Yunan yarımadasına Küçük Asya'dan MÖ yaklaşık 3500'de girdiler ve Yakın Doğu'nun tanrıça inancına ait yaygın bulunan dişi heykelticileri de beraberlerinde getirdiler. Bu heykelticilere sahip olmaları ve ölümleri eşyaları ile birlikte gömme adetleri dışında (bir tür ölümden sonra hayat inancını düşündürüyor), dinleri hakkında doğrudan bilgi çok yoktur. Robert Graves bu miti daha sonraki metinlerde Pelasgların kozmolojisine yapılan bölük pörçük anıtlardan derlemiştir.

Buradaki temaların pek çoğu Yakın Doğu mitlerine benzer olmakla beraber —başlangıçta yaratıcının kaostan yükselmesi, yaratılış yumurtasının ilksel sulara bırakılması, gezegensel güçlerin kontrolünün sağlanmasıyla düzenin kurulması gibi— onun en belirgin özellikleri ana tanrıça Eurynome'un ("çok gezen") önceliği ve onun oğlu ve danışmanı yılan tanrı Ophion'un asiliğidir.

Yaratılış üzerinde hak iddia eden ikincil önemdeki varlık Ophion'un ilk günahı, dünyadaki pek çok mite de yansımıştır. Buraya aldığımız mitte, aşırı gururun yarattığı bu tür olaylar, cinsel bir savaş halini alır ve ana-eş tanrıça, oğul-eşin fallik biçimli başını yaralayarak, onu, yeraltındaki dünyaya sürgün eder.

Mit boyunca, Kaos aktif ve çok az kontrol altındaki bir güç olarak çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Sadece Tüm Şeylerin Tanrıçası'nın kaynağı ve onun evrensel yumurtasının durduğu okyanus olarak resmedilmekle kalmaz, rüzgâr (meydana getiren fakat kendisi meydana gelmemiş) olarak da kişileştirilir, üretkenlik verici yılanı dönüşür ve nihayet yeraltı dünyasının karanlık ve rahim benzeri mağaraları şeklinde simgeleştirilir. Bu kaotik güçler geçici olarak denetim altına alındıktan sonra Eurynome, Pelasgların atası olan Pelasgus'u yaratır ve o da tüm diğerlerine uygar hayatın esaslarını öğretir.

Başlangıçta Tüm Şeylerin Tanrıçası Eurynome, kaostan çıplak olarak yükseldi fakat ayağını üzerine basabileceği sağlam bir yer bulamadı, bu yüzden denizi gökyüzünden ayırdı ve dalgaların üzerinde tek başına dans etmeye başladı. Dans ederek güneye doğru gitti ve arkasından esen rüzgâr ona, birlikte yaratılışa başlayabileceği yeni ve ayrı bir şey olarak görüldü. Döndü ve kuzey rüzgârını yakaladı, ellerinin arasında ovuşturdu ve işte bakın! Bu, büyük yılan Ophion'du. Eurynome ısınmak için dans etti, dansı giderek çılgınlaştı. Sonunda Ophion, şehvetle Eurynome'un tanrısal uzuvlarına sarılarak onunla çiftleşti. Şimdi, aynı zamanda Boreas da denilen Kuzey Rüzgârı döllenmişti ve kısraklar bu yüzden sık sık arkalarını rüzgâra dönerek bir damızlık olmadan tay doğurur. Eurynome'un da bu şekilde çocuğu oldu.

Sonra Eurynome bir güvercin biçimine girdi, dalgaların üzerinde kuluçkaya yattı ve zamanı geldiğinde, Evrensel Yumurta'yı yumurtladı. Onun emriyle Ophion bu yumurtanın etrafına yedi kez sarıldı, sonra yumurta ikiye bölündü ve içindekiler dışarı çıktı. Var olan her şey ondan dışarı döküldü, onun çocukları; Güneş, Ay, gezegenler, yıldızlar, dağlarıyla ve nehirleriyle dünya, onun ağaçları, otları ve canlı yaratıkları.

Eurynome ve Ophion, Olimpos Dağı'na evlerini kurdular. Orada Ophion kainatın yaratıcısının kendisi olduğunu iddia ederek Eurynome'u kızdırdı. O da hemen Ophion'un kafasını topuğuyla ezdi ve dişlerini kırdı ve onu yerin altındaki karanlık mağaralara sürdü.

Ardından, tanrıça yedi gezegen gücünü yarattı ve her birinin üzerine bir erkek bir de dişi Titan yerleştirdi. Güneş için Theia ve Hyperion; Ay için Phoebe ve Atlas; Mars için Dione ve Krios; Merkür için Metis ve Koeus; Jüpiter için Themis ve Eurymedon; Venüs için Tethys ve Okeanos, Satürn için Rhea ve Kronos. Fakat ilk insan Pelasgus diğerlerinin atasıydı ve onlara kulübeler yapmayı, meşe palamutuyla beslenmeyi ve

bugün Eğriboz Adası ve Fokida'da fakir halkın hâlâ giydiğine benzer domuz derisinden ceketler dikmeyi o öğretti.

— Robert Graves. Greek Myths. Cilt 1. Baltimore, Md.: Penguin Books, 1955, s. 27.

Hesiodos: Theogonia'dan

Hesiodos, Yunan anakarasındaki Boeotia'da MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır ve *Theogony* kayıtlarında, sert ve canlı bir üslupla, tanrıların evrimini ve Zeus'un nihai zaferiyle kutsal ve evrensel Olimpos düzeninin kurulmasının evrimini anlatır.

Mitin en çarpıcı yönü, tanrısal güçlerin kendi aralarında şiddetli ve kaotik bir biçimde mücadele etmesidir: çocuk öldürme, ensest, hadım etme, yıkım, ihanet bolca bulunur. Tanrılar gösterişli ve ilkel bir şekilde çarpışırlar ve bir tek Zeus akıllı ve adil çıkar. Mit, esas olarak tanrıların birbirlerinin yerini almasının ve nihai düzenin hikâyesi olsa da, başından sonuna, tanrıların yaratıcı güçleri vurgulanmıştır. Başlangıçta Kaos, Dünya, Tartarus (yeraltındaki dünya) ve Eros (Aşk) kendiliğinden ortaya çıkar ve sadece ilk nesilde, Kaos Gece'yi ve Erebos'u (yeraltındaki dünyanın diğer bir parçası) üretir ve onların beraberliğinden Gün ve Uzay doğar; Dünya kendi başına Gökleri ve Deniz'i, sonra da Gök'le birlikte Titanları yaratır. Bunlar ve Dünya ile Gece'nin diğer çocukları, sonsuz bir üretkenlikle, birbirleriyle mücadele edecek tanrı nesillerini yaratırlar.

Başlangıçta Kaos vardı fakat ardından
Olimpos'un karlı zirvesinde yaşayan tüm tanrılara,
Geniş yollu dünyanın çukurundaki karanlık Tartarus'a
Ve ölümsüz tanrıların en güzeli Aşk'a
Sağlam bir temel olan geniş göğüslü Dünya ortaya çıktı.
O, insanı zayıf yapar, akla boyun eğdirir,
İnsanın ve tanrıların ruhunu evcilleştirir.
Karanlık Gece ve Erebos doğdu Kaos'tan.
Ve Gece sırayla, Gün'ü ve Uzay'ı doğurdu,
Erebos'la olan aşkından.
Dünya ilk başta, yıldızlı Gökyüzü'nü yarattı, kendi eşitini,
Onu her yerden örtsün diye

Ve her zaman emin bir ev olsun diye tüm kutsal tanrılara.
Sonra o yüksek tepeleri yaptı, tanrıçaların,
Dağ yarıklarında yaşayan Nemflerin güzel evlerini.
Sonra, zevkli aşk olmadan, çıplak denizi, Pontus'u doğurdu
Ve onun kabaran dalgalarını, sonra Gökyüzü'yle beraber olup
Derin girdaplı Okeanos'u ve Koios'u doğurdu
Ve sonra Kreius'u, Iapetos'u, Hyperion'u,
Teia'yı, Rhea'yı, Themis'i, Mnemosyne'yi,
Sevimli Tethys'i ve altın taçlı Phoebe'yi.
Ve ardından, en sonunda, oğulların en korkuncunu,
Hileli işler yapan Kronos'u doğurdu.
Güçlü babasının düşmanıydı o.
Sonra, küstah kalpli Kiklopları doğurdu,
Brontes ve Steropes'i ve gururlu Arges'i
Gök gürültüsünü ve yıldırımını bulup Zeus'a veren.
Onlar her bakımdan başka tanrılar gibiydiler,
Fakat hepsinin alnında tek gözü vardı
Ve ondan alıyorlardı adlarını, Kiklop'u,
Alınlarının ortasındaki tek yuvarlak gözden.
İşleri kuvvet, enerji ve ustalık doluydu.
Uranos ve Gaia üç çocuk doğurdu,
Güçlü ve haşin, kelimelere sığmaz,
Kottos'u, Gyes'i ve Briareus'u,
Küstah çocuklardı onlar,
Ve her birinin omuzunda yüz kolu vardı, savrulup duran, yaklaşılmaz
Ve her birinin elli kafası vardı kalabalık kollarının üzerinde,
Ve büyük biçimleriyle son derece güçlüydüler.

Dünyanın ve Göklerin bu en kötü oğullarından,
Daha en baştan babaları nefret ediyordu,
Ve her biri doğduğunda, Uranüs onları,
Dünyadaki gizli bir yere sakladı ve izin vermedi
Onların ışığı görmesine ve hoşlandı bu kötülükten.
Fakat Dev Dünya, içindeki zorlamayla ve gerilimle ah etti,
Ardından zekice ve kötülükle dolu olan bir plan kurdu.
Hızla gri adamant taşını yarattı, sonra güçlü bir orak yaptı
Ve oğullarına şöyle dedi,
Kalbi üzüntüyle doluyken onlara cesaret vererek,

“Benim babaları düşüncesiz bir ahmak olan oğullarım,
Eğer istediğimi yaparsanız, babanızın ahlaksızca suçunun
Cezasını vereceğiz, çünkü
Utanç verici davranışları ilk o düşündü.”

O böyle konuştu fakat hepsini bir korku sardı,
Hiçbiri ona cevap vermedi, sonra hilebaz Kronos cüretkârlaşp,
Çok sevilen annelerine şu cevabı verdi:

“Anne, ben o işi yapmayı üzerime alıyorum;
Anlatılmaz derecede kötü olan babamı umursamıyorum
Çünkü utanç verici davranışları ilk düşünen oydu.”

O böyle konuştu ve Dev Dünya’nın kalbi mutlu oldu,
Kronos’u gizli bir yere götürdü
Ve eline testere dişli palayı verdi
Ve ona kurduğu tüm planı anlattı.

Büyük Gökyüzü geldi beraberinde geceyi de getirerek,
Aşk özlemiyle o, dünyanın çevresine yattı, sere serpe yayıldı.
Fakat gizlenmiş olan oğul, önce sol elini öne uzattı;
Sağ eline büyük, uzun, tırtıklı palayı aldı ve hevesle
Babasının cinsel uzvunu biçti,
Ve arkasına fırlattı. Elinden boşuna düşmedi onun
Çünkü dışarı fırlayan kanlı damlaların hepsini Dünya aldı;
Ve yılın süresi tamamlandığında Furileri ve
Büyük ve güçlü devleri doğurdu,
Parıldayan zırhları ve uzun mızraklarıyla dövüşen
Ve de Meliaları doğurdu, dev dünyanın nemflerini.
Adamantla kesilen ve fırtınalı denize karadan fırlatılan uzuv,
Uzun süre dalgalarda sürüklendi,
Beyaz köpükler ölümsüz eti sardı,
İçinden bir kız çıktı ve o ilk Kutsal Kythera’ya dokundu,
Oradan, etrafını saran dalgalarla Kıbrıs’a taşındı
Ve tanrıça orada dünyaya geldi, sevimli ve çok saygın olan,
Onun narin ayaklarının altında çimler büyüdü.
İnsanların arasındaki adı Afrodit’ti onun
Ve tanrılar arasındaki adı da, çünkü köpükten olmuştu,
Ve Kythera’ydı, çünkü o topraklara ulaşmıştı,
Ve Kipriya’ydı, çünkü o doğduğu fırtınalı yerdi,

Ve Filommedes'ti, çünkü o meydana geldiği uzuvdu.
Eros ona refakat etti; güzel Arzu, baştan beri izledi onu,
Hem doğduğunda hem tanrılar arasına katıldığında.
Başlangıçtan beri, hem tanrılarının arasında hem insanların,
O bu şerefi taşıdı ve şu güçleri aldı:
Sevgi dolu genç kız mırıltılarını, gülümseyişini, şakalarını,
Tatlı sevincini, yakınlığını ve cazibesini.

Fakat yüce baba Uranüs oğullarını payladı ve onlara Titanlar dedi,
Çünkü onlar küstahlığı zorladılar
Ve ardından cezalandırılacakları bir iş yaptılar.

Ve Gece korku verici Moros'u doğurdu ve kara Keres'i,
Ölüm'ü, Uyku'yu ve tüm Düşler ailesini.

Gene, Karanlık Gece, hiçbir tanrıyla beraber olmadan,
Suç'u ve Üzüntü'yü doğurdu ve Hesperides'i, orada
Harika altın elmalara ve ağaçlarına bakan Okeanos'un
Ünlü akıntısının ötesinde,
O kaderleri ve acımasız sonları doğurdu. Ve insanların
Ve tanrılarının günahlarını izleyen tanrıçaları,
Sonu olmazdı onların feci öfkelerinin,
Günahkâra cezasını vermedikçe.
Sonra ölümcül Gece, Nemesis'i doğurdu, o belayı,
Tanrılarının ve insanların başına, sonra Aldatma'yı ve Aşk'ı,
Kederli Yaşlılık'ı ve azimli Çaba'yı
Ve nefret edilesi Çaba, acınası İş'i doğurdu,
Unutkanlık'ı, Yokluk'u, Ağlatan Acıları,
Savaşları, Kavgaları, Cinayetleri, insan Katletme'yi,
Tartışma'yı, Yalan'ı, Söylenti'yi, Anlaşmazlık'ı,
Kanun dışı olanı ve Yıkım'ı, birbiriyle müttefik olan
Ve Yemin'i, ki dünyada insana en çok üzüntüyü getirendir,
Biri yalan yere yemin ettiğinde, bilerek.

...

Ve Rhea, Kronos'un zoruyla, en görkemli çocuklarını doğurdu,
Hestia'yı, Demeter'i, altın pabuçlu Hera'yı,
Ve sonra güçlü Hades'i, toprağın altında evi olan,
O kalbi acımasız tanrıyı,

Ve o düşünceli Zeus'u doğurdu, çatırtısıyla dünyayı sallayan,
Ve geniş dünyayı titreten, gök gürültüsüyle,
Tanrıların ve insanların babasını,
Sonra, her çocuk kutsal rahimden çıktıkça ve yattıkça annesinin dizine,
Güçlü Kronos onu yakaladı ve yuttu,
Çünkü Gökyüzü'nün hiçbir gururlu oğlunun,
Tanrılar içinde soylu bir yer edinmesini istemiyordu
Kendinden başkasının. Çünkü Dünya'dan ve yıldızlı Gök'ten öğrendi,
Ne kadar büyük olsa da, kaderinde yenilmenin olduğunu,
Oğullarından biri yapacaktı bunu güçlü Zeus'un planlarıyla,
Bu yüzden kendini hep sakındı,
Fakat pusuda bekledi ve kendi çocuklarını yuttu.
Rhea büyük üzüntü çekti bundan;
Ve tanrıların ve insanların babası Zeus'u doğuracağı zaman,
Anne babasına yalvardı, yani Dünya'ya ve yıldızlı Gök'e,
Bir yol bulsunlar ve sevgili oğullarının doğumunu saklasınlar diye.
Onlar kızlarını dinlediler ve Erinyeleri,
Babasını ve oğullarını yutmuş
Güçlü, hilebaz Kronos'un üzerine indirmeyi kabul ettiler.
Ve ona Kral Kronos'un ve yürekli oğlunun başına,
Kaderin neler getireceğini söylediler.
Kızlarını Girit'in verimli topraklarına, Lyctus'a gönderdiler,
O en genç oğlunu, büyük Zeus'u doğurmak üzereyken.
Ve Dev Dünya, Geniş Girit'te, ondan çocuğunu alarak
Büyütmek ve el üstünde tutmak için,
Onu hızla, karanlık gecenin içinden taşıdı ve ilkin Lyctus'a geldi,
Çocuğu kollarına alarak derinlerde bir yere sakladı,
Kutsal Dünya'nın altındaki, büyük bir mağaraya,
Sık ağaçlı Egeum Dağı'ndaki.
Sonra büyük efendiye, Gökyüzü'nün oğluna ve tanrıların eski kralına,
Kundak bezine sarılı, dev bir taşı büyük bir ciddiyetle verdi,
O, taşı elleriyle kavrayıp aşağıya itti, karnının içine.
Ama ahmak! Bilmiyordu ki taş değildi o,
Yaralanmamış ve yenilmemiş olan oğluydu, geride kalan,
Ve o kendisini şiddetle ve güçle ele geçirecekti,
Ve onun tüm saygınlığını yok edip tanrıları yönetecekti.

Genç efendinin gücü ve görkemli kolları ve bacakları hızla büyüdü

Üzerinden yıllar geçti, sonra Dünya, kurnazca sözlerle,
Büyük, akıllı Kronos'u tuzağa düşürdü,
Ona çocuğunu geri getirmesini tavsiye ederek.
(Oğlu, ustalık ve güçle onu ele geçirdi.)
Kronos, Kutsal Pytho'da son yediği taşı kustu önce,
Zeus onu, geniş yollu Dünya'da, Parnassus'un altında,
Bir yarığa, sıkı sıkıya yerleştirdi, öyle ki gelecekte insanlar
Bir işaret olarak ona Hayretle ona bakacaklardı.

...

Yüksek Othrys Dağı'ndan tanrı Titanlar geldi
Ve Olimpos'tan da geldiler, hepimize her şeyi verenler,
Kronos ile yattıktan sonra sarışın Rhea'nın doğurdukları.
Kalplerinde öfke vardı, on sene sürekli savaştılar,
Haşın mücadele, iki taraf için de, ne bırakıldı ne bitti;
Savaşın galibiyeti, eşit olarak, onların aralarında dengelendi.
Fakat Uranüs'ün oğulları, tanrıların içtiği nektar ve ambrosia ile,
Adabına uygun içerek onu, keyiflendiler,
Sonra, tanrıların ve insanların babası, onlara şöyle seslendi:
"Dinleyin, Uranüs ve Gaia'nın görkemli oğulları,
Bunlar bana kalbimin söyledikleridir,
Yıllarca Kronos'un çocukları ve Titan tanrıları birbiriyle savaştı,
Zafer ve güç için, gelin şimdi, onlara büyük gücünüzü gösterin,
Titanlarla olan yorucu savaştaki o yaklaşılmaz ellerinizi
Ve unutmayın bizim iyilik ve dürüstlüğümüzü,
Onca çektiklerinizden sonra, planlarımız sayesinde,
kasvetli karanlıktan ve acı verici prangalardan kurtulup
Işığa tekrar döndüğünüzü."
O böyle konuştu ve masum Kottolar cevap verdiler:
"Bize bildiğimiz şeyi söylemene gerek yok" dediler,
"Biliyoruz ki senin aklın ve düşüncelerin mükemmeldir
Ve sen tanrıları tüyler ürpertici zarardan korursun.
Ey Efendi, Kronos'un oğlu, biz geri döndük
Kasvetli karanlıktan ve zalim prangalardan,
Çektiğimiz sıkıntılar bitti senin zekân sayesinde
Ve hiç beklemediğimiz anda,
Şimdi zihnimizde kararlılık ve kalbimizde şevkle,
Titanlara karşı korku verici savaşınızda, sizin gücünüzü,
Savaş meydanında destekleyeceğiz."

O böyle konuştu ve tüm tanrılar, iyi şeyler bahşedenler,
Alkışladılar onu ve savaşmayı şevkle arzu ettiler
Hatta eskisinden bile daha fazla. Ve o gün,
Nefret edilesi savaşa katıldılar, tümü, kadın ve erkek,
Titan tanrıları ve Kronos'un babalık ettikleri
Ve Zeus'un, Erebos'tan, yerin altından, ışığa çıkardığı,
Garip, büyük ve muazzam güç sahibi,
Her biri gövdesinde sağa sola savrulan yüz kol taşıyan
Ve her biri elli kafalı olanlar,
Kalabalık bir kol güruhu arasında.
Onlar amansız savaşta Titanlara karşı koydular,
Güçlü ellerindeki dev kayalarla, o sırada Titanlar
Saflarını güçlendirdiler onların yanında ve her ikisi de,
Hemen, elinden ne geliyorsa yaptı;
Engin deniz, korkunç bir şekilde uğuldadı,
Büyük dünya gürledi, geniş gökyüzü inledi,
Sallandı; ve yüksek Olimpos etkilendi köklerine kadar
Ölümsüzler saldırıya geçtiklerinde.
Onların adımlarından gelen yoğun sarsıntı, feci savaşın
Ve onların güçlü mızraklarının tiz sesleri
Aşağıya, karanlık Tartarus'a ulaştı.
Onlar yaralayıcı silahlarını savurdular ve her iki tarafın sesi, bağırırları,
Yıldızlı gökyüzüne kadar çıktı
Karşı karşıya geldiklerinde atılan ALALE!¹⁰ muazzamdı.

Fakat artık Zeus öfkesine hakim olamıyordu, çünkü
Kalbi hiddetle doluydu ve tüm büyüklüğüyle gücünü gösterdi.
Gökyüzünden ve Olimpos'tan yıldırım olarak geldi,
Güçlü elinden sürekli çıkan şimşeklerle,
Gök gürültüsü ve ışık çakmaları yaratarak.
Kutsal alev etrafta yoğun bir top gibi yuvarlanıyordu.
Üretken toprak yanıyor ve bağırıyordu, sessiz orman,
Çılgınlarla alevden çatırdıyordu, tüm dünya kaynıyordu,
Ve okyanusun akıntıları da ve ürün vermeyen deniz de.
Sıcak dalgası dünyada doğmuş Titanlara ulaştı,
Tarifsiz bir alev havaya yükseldi; gök gürültüsü ve şimşegin parlaklığı

Hepsini kör etti, ne kadar güçlü olsalar da;
Dayanılmaz sıcaklık kaosa ulaştı. Kulakla duyulan
Ve gözle görülen oydu ki
Sanki geniş Gökyüzü Dünya'nın üzerine çöküyordu;
Çünkü bu çarpma sesi ancak o düşse çıkabilirdi, o düşerken yuvarlansa.
Tam da böyle bir güçlü çarpma sesi tanrılardan yükselmişti,
Onlar birbirleriyle savaştıkları sırada.
Uluyan rüzgârlar, toz fırtınası yarattı ve yer sarsıntısını ,
Ve Zeus'un kollarını, şimşegi, gök gürültüsünü ve yakıcı yıldırım
Ve bağırışları, savaş naralarını ordulara taşıdı
Ve korkunç bir gürültü çıktı çirkin savaştan.
Ve onların işleri zorluydu, fakat savaşın yönü değişmişti:
O ana kadar uzun ve çetin savaş sırasında korudukları.

...

Zeus, Titanları gökyüzünden çıkardıktan sonra
Dev Dünya, Tartarus'u sevdi ve ondan bir çocuk doğurdu,
Kendi son çocuğunu, Tifon'u, altın Afrodite'nin yardımıyla,
Kuvvetli elleri ve yorulmaz ayakları olan o büyük tanrıyı,
Omuzlarında yüz tane yılan kafası vardı onun,
Garip ejderha kafaları ve siyah dilleri dışarıda dolanıyordu.
O yüzünde, kaşlarının altındaki gözlerde ateş parlardı
Ve o etrafa bakarken her kafadan ateş çıkardı
Ve hayret verici sesler gelirdi o garip kafalardan,
Her türlü ses, bazen tanrıların anlayabileceği konuşmalar,
Bazen feryatlar, sanki salınmış bir boğanın gibi, öfkeli ve kibirli,
Bazen gaddar bir aslanın sesi gibi;
Bazen köpek yavrularının acıyla havlamasına benzeyen, şaşırtıcı;
Ve bazen o sadece fısıldardı
Ve aşağıda yüksek dağlar yankılandı onu.

Şüphesiz o gün önüne geçilmez bir şey olabilirdi:
Tanrıların ve insanların babası tehlikeyi çabuk görmeseydi eğer
Ve o, tanrılara ve ölümlü insanlara hükmetmek için gelebilirdi;
Fakat Zeus, gümbürdetti gökleri bütün kuvvetiyle
Ve öfkesiyle, ve dünya korkunç bir şekilde çınladı
Ve yukarıdaki geniş gökyüzü, deniz ve Okyanus'un akıntıları
Ve Tartarus'tan yankılandı. Efendi ortaya çıkınca,
Onun ölümsüz ayaklarının altında,

Sallandı güçlü Olimpos, Dünya inledi,
Ve gök gürültüsünün ve şimşeğin sıcaklığı sardı mor denizi,
Ve ateşten o canavar doğdu: yakıcı kasırga ve alev saçan yıldırım.
Tüm dünya kaynadı ve gökyüzü ve deniz de.
Büyük dalgalar köpürdü, sahil boyunca, ölümsüz olanın emriyle
Ve sonsuz titreşimler oldu. Hades korkuyla titredi,
Ölmüş insanların efendisi, aşağıdaki. Ve Titanlar, Kronos'la birlikte
Aşağıda Tartarus'un altında yaşayanlar,
Büyük bir gürlemeyle ve dehşet veren savaşla sallandılar.
Zeus kuvvetini artırdı, aldı kollarını yanına, yıldırımı,
Alevli şimşeği ve gök gürültüsünü, Olimpos'tan aşağı atladı,
Vurdu ve yaktı rezil canavarın korku verici başlarını
Kırbaçla dövdü onu, ona hakim oldu,
Onu aşağı fırlattı ve her tarafı yaralandı onun, büyük Dünya inledi.
Sonra bir alev, yıldırımla yanan tanrıdan dışarı sıçradı
O sarp dağ yamacında vurulduğu sırada.
Büyük Dünya korkunç alevle büyük ölçüde kavrulmuş ve erimişti,
Tıpkı kalay gibi, insan onu ustaca içi oyuk potalarda ısıttığında,
Demirden yapıma, tüm şeylerin en kuvvetlisinden,
Fakat o demir, yanan ateşle dağ çukurlarından çıkarılabilir,
Kutsal dünyanın dağlarındaki ve erir Hephaistos'un akıllı ellerinde:
İşte böyle eridi dünya ateşin keskin parıltısıyla.
Ve Zeus, kalbindeki öfkeyle onu aşağıya (Tartarus'a) attı
Ve çılginca esen, yağmur getiren rüzgârlar (Tifon'dan gelir) — Boreas
değil,
Notos ya da parlak Zephyros da değil, çünkü onlar tanrılardan gelirler
Ve insanı tazelerler —fakat diğerleri, pervasız boralar denizin üzerin-
de eserler;
Kimi sisli denizin üzerine inerek felaket getirir insanlara;
Uğursuz fırtınalar olarak, hiddetlidirler onlar; mevsimlerinde eserler,
Gemileri dağıtırlar, gemicileri öldürürler.
Onlarla denizde karşılaşan insanlar, güçleri karşısında çaresizdir,
Ve bazen de muazzam büyük ve çiçeklenen Dünya'da,
Dünyada doğan insanların sevimli tarlalarında eserler
Toprağı tozla kaplayarak ve çirkin bir ses yayarlar.
Fakat kutsal tanrılar işlerini tamamladıklarında,
Ve Titanların onur kazanma çabasını şiddetle bastırdıklarında,
Dünya'nın planlarını yerine getirmiş oldular ve ısrarla istediler

İleri görüşlü Zeus'un, Olimpos'lunun, hükmetmesini

Ve ölümsüzlerin kralı olmasını.

Ve böylece Zeus onların her birine rütbe ve ayrıcalık verdi.

— Hesiodos. *Theogonia: İşler ve Günler*. Ve Theogonis. *Elegies*. Dorothy Wender (çev.). Baltimore, Md.: Penguin Books, 1973, s. 622-65.

Hesiodos: İnsanın Beş Çağı

İşler ve Günler, her ne kadar çoğunlukla Hesiodos'un küçük kardeşi Perses'e verilen bir nasihat olsa da, bazı örnek mitolojik malzemeler de içerir. Bu bölümde Hesiodos, insanın nasıl büyük ve iyi bir varlıkken, yavaş yavaş düşerek, şu an dünyayı dolduran kıt akıllı, kısa ömürlü yaratığa dönüştüğünü anlatır.

Başta mükemmel olan ilk altın ırk, annesine ve Ay'a dönük aptal "bebek"lerden oluşan ikinci gümüş ırkına dönüşür. Günahlarından ötürü Zeus onları yerin altındaki dünyada saklar ve yerlerine bronz savaşçılar ırkını yaratır, bunlar ölümlü ve hiddetlidir, fakat yine de göz alıcı bir dayanıklılıkları ve güçleri vardır. Dördüncü kahraman ırk, Mikaniyen krallar, tanrılara daha makul gelir ve onların bir kısmı ölümsüzlük kazanır, fakat son ve şu anki insan ırkı utanmaz bir güruhtur ve haşin, korkunç bir kadere mahkumdur.

İnsan çağlarının bu tasvirlerinin altında Hesiodos'un, birinci ve ikinci çağlarda Kronos, sonrakileride ise Zeus tarafından hükmedilen Olimpos tanrılarının üstün ve yaratıcı güçlerine karşı duyduğu inanç yatar.

Olimpos Dağı'nda yaşayan tanrılar, önce

Ölümlü insanların altın ırkını yarattılar;

Onlar Kronos'un, Göklerin kralının, hükmü altında yaşadılar

Ve tanrılar gibi kalpleri mutluydu.

İş veya üzüntüyle bozulmamıştı.

Sefil ileri yaşlar hiç görülmezdi, her zaman canlıydı uzuvları

Tüm hastalıklardan uzak, neşeyle ziyafetler verirlerdi.

Onlara ölüm uyku olarak gelirdi ve tüm iyi şeyler

Onlarındı; cömertlikle, verimli arazi

Onların meyvelerini istemeden teslim ederdi, Barış içinde

Olmaktan mutlu, her ihtiyaçları karşılanarak yaşarlardı,
[Sürüleri zengindi, kutsal tanrılar seviyordu onları.]

Ve sonra bu ırk toprağın içine saklandı.
Fakat hâlâ dünyadaki ruhlar olarak yaşıyorlar,
Kutsal ve iyidir onlar, kötülükten uzak duran muhafızlardır,
Zenginlik veriyorlar: krallara layık bu hak, onların.
Olimpos Dağı'nda yaşayan tanrılar, sonra
Daha az önemli gümüş ırkını yarattı insanların:
Bedenen ve zihnen altın ırka benzemeyen.
Evde yüz yılda bir çocuk yetiştirildi
Ve oynadı büyük bebek, annesinin yanında.
Büyüdüklerinde ve hayatlarının baharında, onlar
Kısa, kederli hayatlar yaşadılar, ahmaklıklarından, çünkü
Kendilerini kontrol edemezlerdi, fakat çekinmeden
Birbirlerini yaraladılar ve tanrıları yüzüstü bıraktılar,
Kurban kesmediler, tüm kabilelerin yapması gerektiği gibi,
Kutsal sunakları boş bıraktılar ve Zeus kızdı onlara,
Kronos'un oğlu, bu ırkı uzaklara götürdü,
Çünkü onlar Olimpos tanrılarının onurunu kırdılar.

Dünya sonra bu ikinci ırkı sakladı ve onlara
Yerin altındaki dünyanın ruhları dendi,
Altından aşağıydılar, fakat onurluydular onlar da.
Ve Zeus, baba tanrı, bronzdan bir ırk yarattı,
Dişbudak ağacından çıkan, gümüş ırktan aşağı,
Fakat garip ve güçle dolu olan ve onlar sevdiler,
İniltilerini ve şiddetini savaşın; ekmek
Yemediler, kalpleri taş gibi katıydı, onlar
Korkunç insanlardı, dayanıklılıkları büyüktü,
Kolları ve omuzları ve bacakları yenilmezdi.
Silahları bronzdandı, evleri bronzdandı;
Aletleri bronzdandı; kara demir bilinmiyordu.
Kendi ellerinden öldüler ve adları olmadan,
Hades'in soğuk evine gittiler. Her ne kadar
Büyük asker olsalar da kara Ölüm onları yakaladı
Ve güneşin parıldayan ışığını terk ettiler.

Fakat bu ırk toprakla örtüldüğünde,
Kronos'un oğlu bir başkasını daha yaptı, dördüncüyü,
Verimli arazi üzerinde, daha dürüst ve iyi olan,
Tanrılara benzer bir kahramanlar ırkını, onlara
Yarı-Tanrı denildi —bizimkinden bir önceki ırk.
Çirkin savaşlar ve rezil çatışmalar kimini yok etti;
Kimi Oidipus'un sürülerini aradı ve öldü
Kadmos'un diyarında, yedi kapılı Teb'de,
Ve kimileri, gemilerle açık denizi geçen,
Sarı saçlı Helen'in uğruna, Truva'da öldürüldüler.
Bu insanlar ölümle örtüldüler, fakat Zeus,
Kronos'un oğlu, diğerlerine hayat verdi
Ve evler verdi ölümlülerden uzak, Dünya'nın kenarında.
Ve onlar orada kaygısız bir hayat sürdürdüler,
Girdaplı okyanusun yanı başında, Kutsal Adalar'da.
Yılda üç kere çiçek açan, üretken dünya
Ballı meyveler verir onlar için, mutlu olanlar için.
[Ve Kronos onların kralıdır, tanrılardan uzaktır,
Çünkü Zeus onu prangalarından kurtardı ve onlar,
Kahramanlar ırkı, ünlerini fazlasıyla hak eder.

İleri görüşlü Zeus sonra beşinci bir ırk daha yarattı,
O şimdi üretken dünyada yaşıyor.]
Keşke bu ırdan olmasaydım, daha önce
Ölseym ya da henüz doğmamış olsaydım.
Bu demirin ırkıdır. Şimdi, gündüzleri
İnsanlar çalışıyorlar ve durmadan kederleniyorlar, geceleri,
Eriyip bitiyorlar ve ölüyorlar. Tanrılar acımasız işler
Yüklüyor onlara, fakat arasına biraz iyi de katıyorlar;
Zeus bu ölümlü insan ırkını yok edecek,
Artık bebekler kırılgan saçlarıyla doğduklarında.
Ne baba oğluya ortak bir bağa sahip olacak,
Ne misafir ev sahibiyle ne de dost dostla;
Geçmiş günlerin kardeş sevgisi kaybolacak,
İnsan ebeveynini iki paralık edecek, çok çabuk
Yaşlandıkları için, onları suçlayacak ve eleştirecek
Zalimce sözlerle. Perişan ve inançsız,
Kendisini yetiştirmenin bedelini ödemeyi reddederek,

Yaşlı ebeveynini hileyle hakkindan mahrum edecek,
İnsanlar başka insanların şehirlerini yok edecekler.
Dürüst, iyi, sözüne sadık olan
Hor görülecek, fakat insanlar kötüyü övecekler
Ve küstah olanı. Güç, Haklı olacak ve utanç
Artık olmayacak. İnsanlar zarar verecek
Daha iyi olanlara, çarpık sözler söyleyerek
Ve söze yalan yere yeminler katarak ve her yerde
Kaba sesli, asık yüzlü ve incitmeyi seven
Kıskançlık, sefil insanla beraber yürüyecek.
Sonunda, geniş yollu Dünya'dan Olimpos'a,
Sevimliliklerini beyaz cüppelerle gizleyerek,
İnsanları terk edip gidecekler, tanrılara katılmak için,
Doğruluk ve Utanç melekleri.
Ve sadece acıklı sorunlar kalacak insan için
Ve savunmasız kalacağız yanlışlarımıza karşı.

— Hesiodos. *Theogonia: İşler ve Günler*. Ve Theogonis. *Elegies*. Dorothy Wender (çev.). Baltimore, Md.: Penguin Books, 1973, s. 622-65.

Orfik Yaratılış Miti

Orfizim, MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda gelişti ve Homeros'un Olimposçu dinine karşıt olarak, bireysel ruhun; içsel, zorunlu ve ölümsüz bir benliğin kaderiyle ilgilendi. İnsanın ikili doğası kavramı —insanın saf ruhunun maddi bir beden içine hapsedilmiş olması— Orfileri arınma ve inisiyasyon ayinleri yapmaya sevk etmiştir ve bu ayinlerde dinin mensuplarına, kendi vücutlarından ve birbirini izleyen varoluşlarından kurtulmaları için yardım edilir.

Orfik mitin bu anlatımında, zaman tanrısı Zurvan'ın vurgulanması bakımından, İran diniyle belirgin paralellikler vardır. Mitte zaman evrensel yumurtayı yaratır ve ondan Phanes-Dionysos ortaya çıkar. Androjen yaratıcı önce Niks'i (Gece), sonra onunla birlikte, Gaea'yı (Dünya), Uranos'u (Gökyüzü) ve Kronos'u yaratır.

Başlangıçta, zaman, kozmosun gümüş yumurtasını yarattı. Bu yumurtadan Phanes-Dionysos çıktı. Bu, onlar (Orfikler) için var olan ilk tanrıydı, ilk doğandı, bu nedenle önce Protogonos olarak biliniyordu. Çift

cinsiyetliydi ve tüm tanrıların ve insanların tohumlarını içinde taşıyordu. O aynı zamanda gökyüzünün ve dünyanın, güneşin, yıldızların ve tanrıların evlerinin de yaratıcısıydı. Şüphesiz Hristiyan döneme ait olan fakat eski unsurları muhafaza eden Altıncı Orfik ilahî, destansı heksametron¹¹ vezniyle onu resmeder:

Ey yüce ilk doğan, duy benim duamı,
Çift yönlü, yumurtadan çıkan, havada gezen;
Boğa sesli, ısıldayan altın kanatlı,
Senden doğdu tanrıların ve ölümlülerin ırkı.
Ericapaeus, şöhretli güç,
Anlatılmaz, bilinmez, her zaman parlayan çiçek.
Sen, gözleri karanlık sisten arındırırsın,
Her yana yayılan pırıltı, saf ve kutsal ışıksın;
O yüzden göklerin ihtişamı, Phanes, denir sana
Uçarsın dünya üstünde çırpıtığın kanatlarınla.

Phanes önce kızı Niks'i -Gece'yi- yarattı; Phanes çift cinsiyetliydi, onun hem babası hem de annesiydi. Sadece kendisinin bakma ayrıcalığı olduğu Niks ile birlikte, büyük zaman dilimleri içinde Gaea'yi, Uranos'u ve Kronos'u yarattı ve Uranos'tan sonra dünyanın efendisi oldu.

— Walter Wili (çev. fragmanlar 21, 21a ve 168) *"The Orphic Mysteries and the Greek Spirit."* *Orphicorum Fragmenta*. Berlin. 1922.

— Alıntıyı yapan, Joseph Campbell (ed.) *The Mysteries. Papers from the Eranos Yearbooks*. Cilt 2, New York: Pantheon Books, 1955, s. 73.

Ovidius: Metamorfozlar'dan

Ovidius (MÖ 43 – MS 18) mitoloji rehberinde, Kaos şekilsiz ve ahenksiz olarak resmedilir. Kaos'un unsurları ayırt edilemez ve girift bir haldedir. İçindeki her şey sadece potansiyel olarak vardır. Örneğin, toprak oradadır fakat o "üzerinde kimsenin duramayacağı bir topraktır." Ve tüm unsurlar ve kuvvetler, yani gerilimleri vasıtasıyla dünyanın anlaşıldığı zıt kutuplar, kontrolsüz bir şekilde birbiriyle savaşıyor.

11 Antik Yunan'da kullanılagelmiş altılı şiir ölçüsü.

Bu kaotik kütlenin büyük düzenleyicisinin kimliği net değildir. “Tanrı ya da iyiliksever Doğa” sözü pek bir anlam ifade etmez. Eğer o bir tanrıysa onun kökeni nedir, eğer Doğa’ysa hangi yöntemle Kaostan çıkıp kendini ayrı bir güç olarak göstermiştir, belli olmaz. Fakat bu bir kez başarılıdıktan sonra, tanrısal güç, dünyayı yaratmak için tüm kaotik malzemeyi kullanır. Gökyüzü, hava, su ve dünya birbirinden ayrılır, doğa güçleri faaliyete geçer ve kainatın her bölgesine uygun sakinler yerleştirilir. Sonunda, kutsal dünya üzerine tefekkür etme yeteneğiyle yaratıklar içinde kendine mahsus olan insan —ya Tanrı’nın suretinden ya da dünyanın kendisinden— doğar.

Okyanus olmadan veya dünya veya gökyüzü,
Doğa’nın her tarafı aynıydı, o bir şekilsizlikten ibaretti,
Kaos denilen, tümüyle kaba ve topaklı maddeydi,
Sadece kütleydi, etkisizdi, onun düzensizliğinde
Ahenksiz atomlar gezerdi: Kainat’ı aydınlatmak için
Güneş yoktu, ince gümüş hilalinin içi yavaş yavaş dolan ay yoktu,
Ne de kendisini çevreleyen havada dünya bir dengede asılıydı,
Kıyının eteğinden açıklara uzanan deniz yoktu.
Kara, elbette vardı, hava da, okyanus da,
Fakat o karada insan ayakta duramazdı ve o suda
İnsan yüzemezdi, havayı insan soluyamazdı,
Hava ışıksızdı, madde ebediyen değişiyordu,
Gövdenin içinde ebediyen savaş halindeydi,
Sıcakla soğuk savaştaydı, ıslakla kuru, sertle yumuşak,
Ağırlığı olan, olmayanla mücadele ediyordu.

Tanrı veya iyiliksever Doğa, tüm kavgayı
Yatıştırana kadar ve Gökyüzü’nü dünyadan,
Suyu karadan, bizim havamızı yüksek stratosferden
Ayırana kadar bu böyle sürdü; ötesi özgürlüktü.
Böylece şeyler gelişti ve kör karmaşadan çıkıp
Ebedi düzene bağlı olarak, her biri yerini buldu.
Ateşin gücü, o ağırlıksız element, öne atıldı ve
Gökyüzündeki en yüksek mevkiyi istedi;
Altındaki hava ve altlarındaki dünya
Büyük boyutlarıyla battı ve en altta olan su
Yukarı çıktı, tutuldu, karayla sınırlandı.

O hangi tanrıysa, kaostan kainata kim düzen getirdiyse
Ve ona bölümler, alt bölümler verdiyse,
O, dünyayı oluşturup, başta her yanı eşit büyük bir küre yaptı,
Ve sulara, hızla esen rüzgârlar altında, yayılıp yükselmelerini
Emretti, çevredeki dünyaya, göller ve bataklıklar ekledi,
Nehir kıyılarına akmaları için setler yaptı ve sular
Araziyi besledi ya da denize döküldü ve o büyük sel
Nehir kıyılarını değil, sahilleri yıkadı. Ötelere uzanan
Ovaları yaptı, vadileri açtı ve ormanları yeşillikle giydirdi,
Tam boylarına kadar yükselen kayalık dağları yaptı
Ve Gökyüzü kemerinin iki bölgesi vardır, sol ve sağ,
Ve ikisinin ortası onlardan sıcaktır, Yaratılışın Efendisi
Dünyada aynı planı ve şekli uyguladı. Sıcak kuşak
İnsanın yaşaması için çok sıcaktır, kuzey ve güney
Çok soğuktur, fakat ortasında, değişken bir iklim, ısı ve
Mevsimler vardır. Her şeyin üzerinde topraktan hafif,
Sudan hafif, ateşten ağır, hava yükselir ve yayılır,
Onda pus ve bulut, korkutucu gök gürültüsü ve şimşek,
Ve soğuk rüzgârlar birleşir. Fakat Yaratıcı'nın emrine göre,
Bunların, genel bir idare bölgesi yoktur, buna rağmen,
Bu kardeşler yaygara yaparlar ve tartışırlar, her birinin
Kendi yönü vardır ama gene de, sanki Kainat'ı parça parça ederler.
Eurus, şafak bölgesinin, Arabi diyarların,
Sabah güneşinin ışınları altındaki İran bayırlarının hükümdarıdır,
Zephyros gün batımında kızılbaşan batıyı zapteder,
İnsanı titreten Boreas, kuzeyi zapteder,
Ilık Auster sisli güney topraklarını yönetir,
Ve onların üzerinde, hepsinin başı, saf, ağırlıksız gök vardır,
ölümün kirlilemediği.

Bu sınırların içinden,

Uzun zamandır karanlığın altında saklanan yıldızlar bakar,
Onlar, gökyüzünün her yerinde çıkar ve parlarlar, ebediyen
Evleri olan orayı süslerler ve tanrılar orada yaşar,
Ve pırıltılı balıklara ev olarak dalgalar, hayvanlara dünya,
Ve kuşlara devingen hava verilmiştir.

Fakat bir şey daha gerekliydi, çizgisel bir varlık,

Aklı daha yetkin bir bilge, bir hükümdar ve böylece
Tanrı'nın, belki de Dünya'nın sureti, İnsan doğdu.
Gökyüzü'nün eski ateşinden henüz ayrılmış olarak,
O, canlı kil ve akan sudan yapılmış tanrılara
Şekil veren göksel gücün kimi tohumlarını hâlâ taşıyordu.
Tüm diğer hayvanlar aşağı bakar; İnsan'dır,
Sadece, dimdik, yüzünü gökyüzüne doğru kaldırabilen.

— Ovidius. *Metamorfozlar*. Rolfe Humphries (çev.) Bloomington: Indiana University Press, 1973, s. 3-5.

KUZEY AVRUPA MİTLERİ

En Eski (Tahmini) Kelt İnancı

Keltler, Ren bölgesinde ayrı bir grup olarak MÖ 500-1000 yıllarında ortaya çıktıktan sonra tüm Avrupa'ya, İngiltere'ye ve İrlanda'ya dağıldılar. Kendilerine ait yazılı dilleri olmadığından mitleri hakkındaki bilgiler arkeolojik bulgulardan, Romalıların görüşlerinden ve daha sonraki seküler edebiyattan gelir. Dini inançları olarak tahmin edilenlerin çoğu, Hindistan'a ve Yunanistan anakarasına giden savaşçı Aryanların inançlarına benzer. Bu yeniden derlenmiş yaratılış miti de, tanrıların oğullarının arka arkaya babalarına başkaldırmasıyla, Hesiodos'un Theogonia'sından pek farklı sayılmaz.

Başlangıçta Gökler ve Dünya o kadar birbirine yakın duruyordur ki, çocukları olan ışıklı tanrılar ve karanlık Titanlar sıkışmışlardır. Durumu rahatlatmak için, cüretkâr bir Titan, babasını sakatlayıp öldürür; ardından kardeşleriyle birlikte katledilen tanrının kafatasından gökkubbeyi ve kanından denizleri yaratır.

Titan oğlun kimliği karmaşıktır: Bir yandan hayat ve ışık verirken aynı zamanda yeraltı dünyasının da efendisidir, karanlık ve ölüm kralıdır. Bu Janus benzeri karakter Kelt inancında temel bir rol oynar, tıpkı sonradan hasmane doğa tanrılarından insanlık için fayda elde eden güçlü, yarı tanrı kahramanlar gibi.

Başlangıçta Dünya ve Gökyüzü, büyük dünya devleriydi ve çok sayıda çocuğun ebeveniydi fakat o zamanlar Gökyüzü, Dünya'nın üzerinde yatıyordu ve onların arasında sıkış tıkiş olan çocuklar mutsuzdu, ışıksız kalmışlardı, tıpkı anneleri gibi. Bu yüzden anneleri ve onlar Gökyüzü'ne karşı toplandılar ve oğullardan biri, alçakça, Gökyüzü'nü bıçaklamayı üstlendi, bununla da kalmayıp o ve kardeşleri dünya devi babalarını elleriyle parça parça ettiler. Kafatasından göğün kubbesini yaptılar, onun akan kanlarından büyük bir sel meydana geldi ve dünyanın çukur yerlerine dolarak denizi oluşturdu.

Dünya'nın ve Gökyüzü'nün bazı çocukları pırıltılı varlıklar ya da tanrılar olarak doğdu, onlar çoğunlukla ışığı ve yüksekteki havayı severlerdi; bazıları Dev ya da Titan'dı ve onların rengi daha koyu, daha karanlıktı. Onlar tanrılardan nefret ederdi ve tanrılar da onlardan nefret ederdi. Dünya devini bıçaklamayı başlatan Dünya'nın gözüpек oğlu da Titanlardandı ve onların kralı oldu, fakat tanrılar onun kendilerine ve evlerine hükmetmesini istemediler, bu yüzden tanrı olarak doğan en genç oğul onu tahtından sürdü. Kral yenik halde, deniz yoluyla aleminin başka kısımlarına gitti ve denizlerde uzun süre gezdikten sonra, ölümler diyarında teslim alındı ve orada çiftçilerin işlerini kutsadığı ve insanlara başka yollardan yardım ettiği sanılıyor.

Dünya devi parçalandığı sırada oluşan büyük selde tüm insanlar boğuldu, sadece gemiyle bir çift kurtuldu. Gemiye yapan ve onun sahibi ne bir insandı ne de tanrılar onu kendilerinden biri olarak sahiplenmişti; bu ırka yardım etmek isteyen bir Dev ya da Titan'dı; ve çifti sağ salım yaşayacakları yere indirdikten sonra devrik kralın bulunduğu yere gitti. Çünkü o onun yakınıydı, fakat kimilerine göre de tahttan inen kralla o, tek ve aynı insandır, ölen kralın kendisidir, tüm başlangıçların ve sonların tanrısıdır. Bu ikinci görüşle bakarsak, o her zaman kurbanlarının sayısını artırmaya çalışan karanlık, dehşet ve ölüm tanrısıdır; ama ilk görüş doğruysa o ilk baba ve hepsinin büyük ebeveynidir; o yüzden karanlığı ışıktan, geceyi gündüzden, kışı yazdan önde tutmak daima bir hürmet oldu.

Tanrıların yeni kralının doğasında kısa süren bir görkem vardı; bu yüzden ona Parlak, Gün ve Gök Baba diyorlardı. O güçlü bir savaşıydı; fakat korkunç düşmanları vardı, bu da onu çoğu zaman korku verici kavgalara girmeye mecbur ediyordu. Yazın savaşırsa hep kazanıyordu, fakat kışın çıkan savaşlarda hasta oluyordu. Bir seferinde kötü bir şekilde yaralanmıştı ve eğer becerikli bir hekimin zamanında müdahalesi olmasaydı hiç iyileşemeyebilirdi; gene bir başka sefer o ve diğer tanrılar Güneş-kahramandan yardım almasalardı neredeyse sıkıca kuşatılıyorlardı. Bu son adı geçen, bir tanrı değildi, o bir ölümlünün genç oğluydu. Ancak onun gibi mızrak atabilen biri daha yoktu ve babası da öyle akıllı ve usta bir insandı ki tanrıları insanlara eskisinden çok daha iyi davranmak zorunda bırakmıştı. Çünkü insanlara verilen iyi şeyler genellikle tanrılara fazla görünürdü, en çok da öbür dünyanın ve ölümler aleminin zenginliğini elinde tutanlara. Onlar kendi ırkına oldukça iyi davranan bu ölümlüden nefret ediyorlardı ve ona tarifsiz acılar çektirip işkence yapıyorlardı; fakat o aklına koyduğu her şeyi sonunda başarırdı. Örneğin, onları aldatarak köpeği

avcının arkadaşı ve yardımcısı yaptı; ayrıca gene kendi türü için faydalı olabileceğini düşündüğü hayvanları onlardan çaldı. Gene aynı aşağı diyardan, benzer şekilde maharet ve hileyle, insanı neşelendirip ona şairlerin düşlerini ve peygamberlerin görüşlerini kazandıran kuvvetli içeceği ele geçirdi. Bunlar ve sayılamayacak kadar çok diğer iyilikleri, onu epey ünlü ve sevilen biri yaptı, hatta bazı yerlerde tanrıların kralından bile çok.

— John Rhys. *Lectures on the Origin and Growth of Religion as Illustrated by Celtic Heathendom*. 2nd ed. London: Williams and Norgate, 1862, s. 669-672.

Vala'nın Kehanetinden

Snorri Sturluson'un yazdığı *Poetik Edda*'dan (yaklaşık 1200) alınan bu kozmolojik özetle, ilksel rahibe (Vala) tanrıların ve dünyanın tarihini anlatır. “Çok eskiden” buz devi Ymir zamanında, sadece “sırttan bir açık alan vardı ve hiç yeşillik yoktu.” Borr'un çocukları — Odin'in nesli— orta dünyayı kurdu ve evrene düzenini, zamanlarını ve mevsimlerini verdi.

Tanrılar saraylarında mutlu ve üretkendiler, ta ki Fate'ler dünyaya girene kadar. “Jötunheimr”lı (devlerin evi) korku verici kızlar”, Asgard'dan (tanrıların evi) Utgard (devlerin ve cücelerin ülkesi) ve Niflheim'a (ölüm tanrıçası Hel'in diyarı) uzanan, dışbudak türündeki dünya ağacı Yggdrasil'in köklerinde yaşıyorlardı ve bu ağaç, kainatın yapısını ayakta tutuyordu. İskandinav dininin temel inancı, Fate'lerin “kanun koyma”, “hayat seçme” ve “insan soyunun akıbetini söyleme” gibi konularda güç sahibi olduğudur ve kadere vurgu yapıldığında çoğu kez olduğu gibi, kehanet ve falcılığa karşı bir ilgiye yol açmıştır.

İlk adam ve ilk kadın, gök tanrıları (Aesir soyu) Odin, Honir ve Lodur'un sahilde buldukları dışbudak ve karaağaç gövdelerinden yapılmıştır. Tanrılar, dünya yapısının özünü oluşturan malzemenin aynısını kullanarak, hayatı ve ruhu olan insanı yapmıştır.

Duyun beni tüm tanrısal soydan olanlar,
büyük ve küçük, Heimdal'ın oğulları!
sen de Odin, bana anlatmamı emreden,
insanın hatırladığım en eski hikâyesini.

Çok eskileride Jötunlar vardı,
beni önceleri onlar beslediler:
dokuz dünya hatırlıyorum, dokuz dünya o Ağaç'ta olan,
görmekli Kader Ağacı'nda, dünyanın altından fışkıran.

“Zamanların en eskisinde Ymir yaşıyordu,
o zaman ne kum vardı, ne deniz, ne serinleten dalga,
ne Dünya kurulmuştu ne de tepede Gök vardı,
Derin bir Boşluk vardı ve yeşillik yoktu.

Önce tanrının oğulları düzlüğü yükseltti,
ve Midgarth'ı meydana getirdi, görkemli Dünya'yı.
güneyden Güneş vurdu onun çıplak taşlarının üstüne—
derken yeşillendi Dünya'nın yüzü büyüyen otlarla.

Güneş, Ay'ın ortağı, çıkarak güneyden
sağ eliyle gökyüzünün kenarını sardı.
Güneş kendi evini bilmiyordu henüz;
Ne de yıldızlar kendi yerlerini biliyordu;
Ne de Ay biliyordu, kendine nerenin ait olduğunu.

Sonra tüm Güçler yazgılarındaki tahtlarına gittiler—
en kutsal tanrılar— ve şunu tartışılar:
Gece'ye ve Yeni Ay'a adlarını verdiler.
Sabah'a adını verdiler ve Öğlen'e adını verdiler,
İkinci'ye, Akşam'a, —yılları sayabilmek için.

İş Alanları'nda topladılar tanrıları;
saraylarını ve tapınaklarını yükseklerle yaptılar;
demirhaneler kurdular, değerli malzemeler işlediler,
maşalar dövdüler, aletler yaptılar.

Sarayda masalarda oynadılar, neşeliydiler,—
altınlardan bir servete gözleri toktu.—
Ta ki gelinceye kadar dev ırktan üç tanesi,
korku verici kızlardı onlar, Jötunheimr'dan.

Sonra tüm Güçler yazgılarındaki tahtlarına gittiler,—

en kutsal tanrılar,— ve şunu tartışılar:
Ymir'in kanından ve esmer uzuvlarından
kimi cücelerin efendisi yapacaklarını.

Bal şarabından¹² içen birinci yapıldı,
tüm cüceler içinde ve Durin ikinci;
ve topraktan iki biçimli varlıklar yapıldı,
insana benzeyen, Durin'in emrettiği gibi.

¹³Yeni Ay, Küçülen Ay, Tam Hırsız, Serseri
Kuzey ve Güney ve Doğu ve Batı.
Cesetimsi, Ölümcül, Niping, Daïnn,
Bifur, Bafur, Bömbur, Nori,
Ann ve Onar, Aï, Bal şarabı kurdu.

Vigg ve Sihirbaz cüce, Rüzgâr cüce, Thrainn,
Thekk ve Thorin, Thrór, Vit ve Lit,
Nyr ve Regin, Yeni danışman, Bilge danışman,—
böylece cüceleri doğru olarak saydım.

Fili, Kili, Fundin, Nali,
Heptifili, Hannar, Sviur,
Frar, Hornbori, Fraeg ve Loni,
Aurvang, Jari, Meşe-kalkan.

Bu sefer Serseri'nin şiir şarabıyla sayacağım
Lofar'ın ırkının tüm cüce türlerini,—
ki onlar dünyanın eşiği Sulu Düzlükler'den,
aşığıdaki Kumlu alemleri aradılar.

Draupnir ve Dolgthrasir vardı,
Har ve Haugspori, Hlevang, Gloin,
Dori, Ori, Duf, Andvari,

12 Tarihte bilinen ilk alkollü içkilerden biri olan bal şarabı, Nors mitolojisinde özellikle önemli bir yere sahiptir ve "Tanrıların içkisi" olarak anılır. Bal şarabının efsanede geçen biçiminin (*şiir şarabı*) sihirli güçleri olduğuna ve içen kişiye her türlü soruya cevap verebileceği bir bilgelik bahşettiğine inanılır. Bu içki, şiirsel ilham için kullanılan bir eğretilerdir. [ed.n.]

13 Bu ve sonraki altı kıtada geçen bazı cüce isimlerinin çevirileri, cücelerin karakterlerine uygun biçimde yapılmıştır. [ed.n.]

Skirfir, Virfir, Skafid, Ai.

Elf ve Yngvi, Meşe-kalkan,
Fjalar ve Frosti, Fin ve Ginar.
Böyle söyleneyecek tüm zamanlarda
Lofar'ın ırkıdan doğanlar, sırasıyla.

Sonra üç tanrı geldi Aesir soyundan,
güçlü ve kutsal, evlerine doğru.
Deniz kenarında buldular, güçsüz halde,
kaderi belirsiz, bir Dişbudak ve Karaağaç.

Ruhları yoktu ve akılları yoktu,—
ne kanları vardı, ne sesleri, ne güzel görünimleri.
Odin ruh verdi, Hönir akıl verdi,
Lodur kan verdi ve güzel bir görünüm onlara.

Bir dişbudak biliyorum orada durur, adı Yggdrasil,
Uzun bir ağaçtır o, parıltılı damlacıklar serpili;
vadilere düşen çiy ondan gelir;
Şeref kuyusunun üstünde o her zaman yeşildir.

Oradadır her şeyi bilen Kızlar,
Ağaç'ın altındaki odadadır, onların üçü
Birinin adı “Şeref”, diğlerinin “Olan”—
tabletleri oyar— ve üçüncünün “Olması Gereken”.
Onlar kanun koyar, hayatları seçer,
insanların yazgılarını söylerler.

— Olive Bray (haz. ve çev.) *The Elder or Poetic Edda. The Mythological Poems*,
Kısım 1. Viking Club Translation Series, Cilt:2. London: Viking Club, 1908, s. 277-283.

Kalevala: Vainamöinen'in Doğuşu

Batılı Fin-Ugor halkları (Finliler, Laponlar ve Macarlar), evvel-
den beri Hristiyan etkisi altında kaldıklarından, onların doğal dini
inançları ve adetleri hakkında nispeten az şey bilinmektedir. Finlile-

rin milli destanı —*Kalevala*— geleneksel unsurlar içerir ama her ne kadar Elias Lonnrot tarafından 1835'te derlenmiş olsa da, ondaki elli "şarkının" çoğu çok daha eskidir.

Bu mite göre, önce sadece kaotik sular vardı (yaratan fakat kendisi yaratılmamış olan) ve bir de yaratılışa aracılık eden güzel çamurcun vardır. Suların Anası, bir yuva yapılacak kuru bir yer, kayan denizlerde dayanıklı bir nokta, olması için dizini kaldırarak okyanustan dışarı çıkarır ve çamurcun onun üzerine yedi yumurta bırakır. Sadece onların ilksel sulara daldırılmasıyla, yumurtaların parçaları evrenin elementlerine dönüşür.

O zamanın üstünden çok az geçti;
Neredeyse sadece bir an geçti,
Geçmişte, güzel bir çamurcun uçarak geldi,
Hafifçe süzülerek suyun üstünde
Duracağı bir nokta aradı,
Kendine içinde oturabileceği bir ev baktı.
Doğuya uçtu, batıya uçtu,
Kuzeybatıya uçtu ve güneye uçtu,
Fakat aradığı yeri bulamadı,
Bir nokta bile yoktu, isterse çorak olsun,
Yuvasını üstünde kurabileceği
Ya da dinlenmek için ineceği bir yer.
Sonra yavaşça süzüldü,
Sonra ölçüp biçti ve şöyle düşündü,
"Eğer yuvamı rüzgârın içine kurarsam
Ya da büyük dalgaların üzerine yaslarsam onu,
O zaman rüzgârlar onu devirir
Ya da dalgalar onu benden uzağa götürür."
O zaman Suların Anası,
Su Ana, havai kız,
Dalgaların içinden dizini yukarı kaldırdı,
Büyük dalgalardan omzunu çıkardı,
Çamurcun üzerine yuvasını kursun diye
Ve onun huzurlu bir evi olsun diye.
Sonra çamurcun, o güzel kuş,
Süzülerek yavaşladı ve etrafına bakındı
Ve okyanusun mavi dalgalarından çıkan,
Yukarı kalkmış dizi gördü,

Ve gördüğünün yeni bitmiş otların
Yeşillendirdiği bir tepecik olduğunu sandı.
Oraya doğru uçtu ve süzüldü yavaşça,
Nazikçe dizin üstüne indi,
Ve yuvasını onun üzerine kurdu.
Ve tümü altından yumurtalarını bıraktı.
Altı tane altın yumurta yerleştirdi onun içine
Ve yedincisini demirden yaptı.

Ve yumurtaların üstünde çamurcun kuluçkaya yattı.
Ve diz giderek ısındı altında,
Ve o bir gün oturdu, ikinci gün oturdu,
Üçüncü gün oturdu kuluçkada;
Sonra Suların Anası,
Su Ana, havai kız,
Ondaki giderek artan sıcaklığı hissetti,
Ve hissetti derisinin ısındığını,
Öyle ki dizinin yandığını sandı,
Ve damarlarının eridiğini.
Sonra dizini aniden çekti,
Bacakları kasılarak titredi,
Böylece yumurtaları suya yuvarladı,
Aşağıya okyanusun dalgaları arasına,
Ve onlar paramparça oldu.
Ve onlar tuzla buz oldu.
Oonların kırıkları ne okyanusun tabanında
Ne de suyun içinde ziyan oldular,
Ama şaşılacak bir değişime uğradılar
Ve tüm kırıklardan güzel şeyler doğdu.
Kırık yumurtanın alt parçasından
Göğün haşmetli kemeri yükseldi
Yumurtanın sarısından, üst kısmından,
Güneşin parlak aydınlığı doğdu;
Yumurtanın beyazından, üst kısımdan,
Işıl ışıl ay yükseldi;
Yumurtanın içinde benekli ne kaldıysa,
Ondan gökteki yıldızlar oldu,
Yumurtanın içinde siyahi ne kaldıysa,
Ondan havada süzülen bulutlar oldu.

— W. F. Kirby (çev.). *Kalevala: The Land of the Heroes*. Cilt 1. Londra: J.M. Dent, 1907, s. 5-7.

IV

HİNDİSTAN MİTLERİ

HİNDU MİTLERİ

Rig-Veda X, xc: İlk İnsanın Kurban Edilişi

Hinduizmin kutsal kitaplarının ilki olan *Rig-Veda* (“Kutsal Bilgi”) 1028 adet ilahinin birleşiminden oluşur ve bunlar İran dağlarından MÖ yaklaşık 2000-1000’de Hindistan’a gelen savaşçı Aryanlar tarafından yazılmıştır. *Rig-Veda*’nın erken “kitaplarındaki” teoloji, diğer Hint-Avrupa halklarındakilere, özünde çok tanrılı ve doğa odaklı olması bakımından, bir ölçüde benzer. Ancak büyük bir fark da vardır: Diğer Hint-Avrupa gruplarının çok tanrılılığı, giderek bir tanrının panteonun başına geçtiği bir tür tek tanrılılığa doğru evrilirken, Vedizm her ilahide belli bir tanrıyı (çoğu zaman diğerlerinin özelliklerini de ona atfederek) üstün bir konuma yükseltir. Bunun sonucunda tanrıların bireysel kimlikleri bulanıklaşır ve onların yerine, tek bir tanrısız prensibin değişik biçimlerde ifade edilmesi kavramı geçer. *Rig-Veda*’nın onuncu ve son kitabına gelindiğinde tanrıların isimleri artık sadece işlevsel özelliktedir.

Dört Veda (*Rig-Veda*, Tanrılara ilahiler; *Sama-Veda*, çoğunlukla ayinsel amaçlar için *Rig-Veda*’dan alınmış dizeler; *Yajur-Veda*, kurban törenleri için cümleler ya da dizeler; ve *Ahtarva-Veda*, büyüler ve tılsımlı sözler) kurban törenlerinde görevli rahipler tarafından söylenmeleri için MÖ 2000 ve 900 yılları arasında yazıldı.

Onuncu kitaptan buraya alınıldığımız bu mitte, kurbanın yaratıcı bir etkinlik olarak önemi, Paruša'nın (İlk İnsan) kurban edilip dünya olmasıyla vurgulanır. Onun dörtte üçü görünmez ve mutlak olarak kalır; devasa gövdesinin dörtte birinden de, tümüyle maddi dünya, canlılar ve toplumsal sınıflar yapılır.

Ağzı bir Brahman rahibi olur, kolları prens olur, baldırları sıradan insan olur ve ayakları köle olur. Sonunda, bu büyük kurban ile, tanrıların aslında kurban prensibinin kendisine kurban sundukları açıklanır, yani tanrılar bağışlama eylemi ile dünyayı yaratarak onu kutsal kılarlar (*sacer*, "kutsal", *facere*, "yapmak"). Bir biçime ait vücudun yok edilmesiyle ve bunun bir sunuş ruhu içinde yapılmasıyla, tüm biçimlerdeki en büyük yaratılış gerçekleşir. Bu olgunun kabulünden ve aynı olayı taklit etmenin yeniden kutsallık sağlayacağı ümidinden, dinsel törenler doğmuştur.

Bin kafası vardı [ilk] İnsan'ın,

Bin gözü, bin ayağı:

Dünyayı her taraftan sarıyordu,

On parmak [boyu] geçerek.

[O] İnsan tüm bu kainattır,—

Olmuş olan ve henüz olacak olan,

O ölümsüzlüğün Efendi'sidir

Yemek yiyerek daha da yücelen.

Budur onun yüceliğinin ölçüsü,

Ama [ilk] İnsan daha da yücedir:

Tüm varlıklar onun dörtte birini meydana getirir,

Dörtte üçü gökteki ölümsüzlerdir.

Dörtte üçüyle İnsan yukarıya çıktı,

Dörtte biri gene burada [aşağıda] kaldı:

Oradan her yöne dağıldı,

Tüm yemek yiyen ve yemeyenler olarak.

Viraj ondan doğdu,

Viraj'dan da tekrar İnsan:

O doğduktan sonra —arkada, önde,

Dünyanın ötesine ulaştı.

Kurbanları İnsan olan tanrılar,

Onları kurban ettiler,

Erimiş yağ idi bahar,

Yakılacak odundu yaz ve sonbahar adaktı.

Onun üzerine kokular serptiler,—
Başlangıçta doğan [İlk] İnsan'ın:
Onunla [kurbanlarıyla], tanrılar, Sadhyalar, kahinler
Kurban törenini yaptılar.

Eksiksiz sunulan bu kurbandan
Donmuş saf yağ toplandı:
Bundan hayvanlara ve kuşlara şekil verdi,
Ormanın ve köyün yaratıklarına.

Eksiksiz sunulan bu kurbandan
Rig-Veda ve Sama-Veda'lar doğdu;
Ondan vezinler doğdu,
Ondan Yajur-Veda doğdu,

Ondan doğdu atlar, tüm varlıklar
Her iki çenesinde dişleri olan:
Ondan büyükbaş hayvanlar doğdu,
Ondan keçiler ve koyunlar doğdu.

[İlk] İnsan'ı böldüklerinde,
Onu kaç parçaya böldüler?
Ağzına ne dendi? Kollarına?
Bacaklarına? Ayaklarına?

Brahman onun ağzıydı,
Kolları Prens oldu,
Kasıklarından sıradan insanlar,
Ve ayaklarından köleler oldu.

Aklından ay doğdu onun,
Gözünden güneş,
Ağzından İndra ve ateş
Ve nefesinden rüzgâr doğdu.

Göbek deliğinden yükseldi atmosfer,
Kafasından gökyüzü doğdu,
Ayaklarından dünya ve kulağından
Pusulanın dört ana yönleri doğdu:
Onlar alemini böyle yaptılar.

Yedi taneydi onu çevreleyen çubuklar,
Ateş çubukları iki kere yedi taneydi,
Tanrılar kurban sunarken,
İnsanı, [kurbanlığı] bağladıklarında.

Ve Tanrılar, kurbanla

Kurban sunmaya kurban sundular:
Bunlar ilk dini törenlerdi,
Bu güçler gökkubbeye yükseldi
Eski Sadhya tanrılarının yaşadığı.

— R.C. Zaehner (çev.) *Hindu Scriptures*. Londra J.M. Dent, 1966, s. 8-10.

Rig-Veda X, cxxi: Pracapati (Altın Yumurta)

Rig-Veda'nın onuncu kitabındaki (MÖ yaklaşık 1200) bir başka ilahide, tanrısal gücün işlevsel adlı tek bir tanrıda birleşmesi çok açık şekilde görülür. Pracapati (Altın Yumurta) tüm tanrıların hayat kuvveti olarak ele alınır.

Pracapati'nin kaynağı oldukça belirsizdir. Bir yönüyle o "Hareket ederek, her şeyi embriyo halinde yapan, ateşe hayat veren" ilksel sülardan doğar. Böyle bir ateş embriyosu olarak Pracapati, kaotik yaratıcı güçlerle yakından ilişkilidir, o başka şeyleri meydana getirmiş fakat kendisi meydana gelmemiştir ve bu resim yardımıyla onun kurbanla bağlantısı açıkça anlaşılır. Fakat Pracapati başka bir yönden aynı zamanda kendisinin babasıdır, çünkü "suların üzerine... kuvvetle bakıp" onların kurbanı, yani kendisini, meydana getirmesini sağlamıştır. Böylece oluştuktan sonra da kainatı yaratır, doğanın ve tanrıların güçlerini verir ve devam ettirir.

Mitin tekrarlı yapısından ve ritmik güzelliğinden onun törensel işlevi açıkça bellidir. "Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?"

Başlangıçta, Altın Yumurta

[Kımdadı ve] oluştu:

Doğduktan sonra tek Efendi'siydi o [tüm] varlıkların;

Tutarak gökyüzünü ve dünyayı ayakta . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Hayat (*atman*) verene, kuvvet verene,

Emrine herkesin uymak [zorunda olduğuna]

[Emrine] tanrıların [uyduğuna],

Gölgesi ölümsüzlük olana,

[Gölgesi] ölüm . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Gücüyle her zaman Tek olana,

Nefes alan ve göz kırpan her şeyin kralına,

İki ya da dört ayaklı, tüm canlılara hükmedene . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Gücüyle karlı zirveleri,

Gücüyle, diyorlar ki, denizi,

Rasa'yı [dünyayı çevreleyen akım],

Gücüyle dört ana yönü,

kendi kollarını [var edene] . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Gücüyle gökleri ve dünyayı yerinde tutana,

Güneşi sıkıca taşıyana,

Yardımla, gökkubbenin, havanın (*rajalar*)

Atmosfer içinde ölçülüp ayrıldığı . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Savaşan orduları, içleri titriyor olsa da,

Verdiği güçle yüreklendirene,

Yükselen güneşe ışıklarını verdirene . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Güçlü sular hareket edip, her şeyi

Yumurta halinde yarattığında ve ateşe hayat verdiğinde

Ortaya çıkana ve Tek hayat-kuvveti (*asu*) olana, tanrılar için . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Sulara bakıp, kuvvetle [bakıp onlara]

Sezgi yaratana ve kurban verdirene,

Tek Tanrı olana, gökteki tanrılar içinde . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Bize zarar vermesin dediğimize, dünyanın babasına,

Gökleri yapana, çünkü gerçek onun kanunudur,

Suları var eder —parıldar, kuvvetlidir . . .

Bu kurbanla hangi tanrının önünde saygıyla eğileceğiz?

Pracapati! Kimse düşünemezdi senden başka,

Dünyaya getirilen tüm bu [varlıkları].

Sana sunduğumuz bu kurbanla,

Ne arzuluyorsak yerine gelsin!

Bizleri zenginliklerin efendisi yap!

— R.C. Zaehner (çev.) *Hindu Scriptures*. Londra: J.M. Dent, 1966, s. 10-11.

Rig-Veda X, cxxix: Başlangıçta

Rig-Veda'dan alınan bu ilahide (MÖ yaklaşık 1200), en derin ve karmaşık yaratılış mitlerinden biri vardır. Derindir, çünkü sadece dünyanın kökenini değil, maddeselliği de, sadece tanrıların kökenini değil varlığın kökenini de sorgular ve sofistikedir, çünkü bu konuyu ele almak için dilin ve mantığın yetersiz olduğunu kabul eder ve diğer mümkün cevaplara hoşgörülle yaklaşır.

Mit dünyanın varlıktan ya da yokluktan çıkmadığını öne sürer. Çünkü bu ikisi kutupsal karşıtlıklardır ve tanımlanabilmeleri için birbirlerine ihtiyaç duyarlar, kimlikleri birbirlerini varsayar. Bu yüzden, onları doğuran kaynak her ikisinden de önce olmalıdır. Fakat burada dil yetersiz kalır; böyle bir durumu anlatmaya yetecek kelimeler yoktur ve bu yüzden Veda, kaçınılmaz olarak “ne o ne öteki” diye bir negatif terminolojiye başvurur, tanımlı gereği kategorize edilemeyen bir şeyi saptamayı ve sınırlamayı reddeder. Dilsel saçmalıklar, bu kendi sınırlarının ötesini açıklama görevinin zorlukları daha da belirginleştirir: sadece indirgenemez ve tanımlanamaz olan O nefes alıyordu, *durgun*; üstte itme vardı, altta enerji vardı. Güçlerin bu yerleşiminden, sonunda dünya ve tanrılar gelişti.

Fakat, “Doğrusunu kim bilir? Kim bunu açıklayabilir?” Bilinmeye karşı sonunda takınılan bu alçakgönüllü tavrın kozmolojiler içinde benzeri yoktur. Bunu yapmakla Veda, kavramsal düşüncenin, ki o da varlığın bir türevidir, varlığın kökenini resmetmek için yetersiz kaldığını kabul eder. “O halde kim bilir bu ortaya çıkışın ne zaman olduğunu?” Belki Tanrı bilir? Fakat Tanrı ilk varlık olduğundan kendi kendine gelişti, belki o da bilmez.

Ne Varlık ne Yokluk varken

Ne atmosfer, ne gökkkubbe, ne ötesi varken.

O neyi kapsıyordu? Neredeydi? Kim onu koruyordu?

Su muydu, o derinlik, akıl sır ermez?

O zaman ne ölüm vardı ne ölümsüzlük,

Geceden veya gündüzden eser yoktu.

O nefes aldı, durgun, kendi enerjisiyle:

Başka hiçbir şey de yoktu o zaman.

Başlangıçta karanlıkla sarmalanan karanlık vardı;

Her şey, görünmez bir suyd.

Her ne vardıysa, O, var olan,
Boşlukla gizlenmiş halde,
Isının gücüyle yaratıldı.

Başlangıçtaki [O'ndan],
Arzu gelişti, zihnin ilk tohumu.
Bilge insanlar, kalplerinin içinde arayarak
Varlık'ın bağını buldular Yokluk'un içinde.

İpleri yan yana uzanıyordu:
Bir alt var mıydı? Bir üst var mıydı?
Orada tohum bırakanlar vardı ve de güçler;
Alta enerji vardı, üstte itme.

Doğrusunu kim bilir? Kim bunu açıklayabilir?
Bu ne zaman doğdu, bu ortaya çıkış ne zaman oldu?
Tanrılar o ortaya çıkışla
Ancak sonradan [oldular.]
O halde kim bilir bunun ne zaman doğduğunu?

Bu ortaya çıkışın ne zaman olduğunu?
Onu [Tanrı] kurdu mu, yoksa kurmadı mı,—
Sadece göklerin en tepesinde onu gözleyen
[Bir tek o bilir], belki o da bilmez!

— R.C. Zaehner (çev.) *Hindu Scriptures*. Londra: J.M. Dent, 1966, s. 11-12.

Brahmanalar: Bir Yumurtadan Yaratılış

Brahmanalar (MÖ yaklaşık 1000 ve sonrası) kurban törenlerinin nasıl yapılması gerektiğini gösteren düzyazı metinlerdir, *Rig-Veda*'dan sonra yazılmış ve görevli rahiplerin kullanması için onlara eklenmişlerdir. Bu mitin alındığı *Satapatha-Brahmana* (100 bölümlük *Brahmana*), Vedik doktrinlerin anlamına dair felsefi bir yorum olan *Brhadaranyaka Upaniṣad*'ı içerecek kadar sonraki dönemlere aittir.

Burada yaratıcı tanrı Pracapati, bir altın yumurta halinde meydana getirilir. Bu yumurta, Fin ve Yunan mitlerinde olduğu gibi, ilksel sulara bir kuş ya da tanrı tarafından bırakılmak yerine, burada suların kendisi tarafından meydana getirilir. Isının yaratıcı gücü hâlâ önemli bir öğedir fakat: *Kalevala*'da onu veren yuvayı yapan kuştur; burada ise o suların çalkalanmasıyla oluşur.

İlaveten, İran mitleriyle (ve Orfik mitlerle) paralellikler de görülür: Pracapati'nin gebeliği bir yıl, ömrünün uzunluğu ise bin yıldır. Bu olgular zamanın varlıkla bağlantılı olduğunu ve yaratıcı tanrıyla özdeş olduğunu düşündürüyor. (Eğer paralelliği sürdürecektir olursak, Pracapati'yi sonlu ve açık zaman olarak görebiliriz; İran mitolojisinin sonsuz zamanın yerini ise burada kaotik sular alır.)

Hint ve İran mitolojisiyle olan bir bağlantı da burada tersine dönmüştür. Pracapati'nin aşağı doğru nefes alarak yarattığı Asurlar ya da kötü varlıklar, İran'da Ahura'dır, yani iyilik tanrısıdır; İran mitolojisindeki deva'lar ya da kötü varlıklar ise Hint dininde iyi tanrılar olarak geçer.

Doğrusu, en başta bu (evren) suydu, bir su denizinden başka bir şey değildi. Sular şunu arzu etti, "Nasıl üreyebiliriz?" Uğraşıp didindiler ve hararetle ibadet ettiler, ısındıklarında bir altın yumurta ortaya çıktı. Yıl, aslında, o zaman daha var olmamıştı. Bu altın yumurta bir yıllık bir aralık boyunca yüzdü.

Bir yıllık zamanın sonunda, bu Pracapati ondan yaratıldı; bu yüzden kadın, inek ve kısrak da bir yılda doğurur, çünkü Pracapati bir yılda doğmuştur. Sonra o, altın yumurtayı kırıp açtı. O zamanlar üzerinde durulacak bir yer gerçekten de yoktu, sadece bu altın yumurta vardı, o kendini taşıyarak bir yıllık bir süre boyunca yüzdü.

Bir yılın sonunda konuşmaya çalıştı. "Bhub" dedi: o (kelime) bu dünya oldu; —"bhuvab": bu hava oldu;— "svab": o da şuradaki gökyüzü oldu. Bu nedenle, bir çocuk bir yılın sonunda konuşmaya çalışır, çünkü bir yılın sonunda Pracapati konuşmaya çalışmıştır.

İlk konuştuğu sırada Pracapati tek heceli ve iki heceli (kelimeler) söylüyordu, bundan dolayı bir çocuk da konuşmaya başladığında bir ya da iki heceli (kelimeler) söyler.

Bu ilk (üç kelime) beş heceden (oluşur): o onları beş mevsim yaptı, böylece beş mevsim oldu. (İlk) yılın sonunda Pracapati böylece yaratılan dünyaların üzerinde durmak için ayağa kalktı; o nedenle bir yılın sonunda çocuk ayağa kalkmaya çalışır, çünkü Pracapati bir yılın sonunda ayağa kalkmıştır.

O bin yıllık ömrü olacak şekilde doğdu; biri nasıl uzaktaki karşı kıyıyı kesin olarak görebiliyorsa, o da kendi hayatının karşı kıyısını (sonunu) öyle kesin olarak görür.

Evladı olsun istediği için ibadet etmeye ve çalışmaya başladı, üreme

gücünü benliğine kattı. Ağzının (nefesiyle) tanrıları yarattı. Tanrılar gökyüzüne girdikleri sırada yaratılmışlardı; ve bu tanrıların (deva) karakteri buydu, gökyüzüne (div) girdiklerinde yaratılmış olmaları. Onları yaratırken, kendisi için gün ışığı var gibi oldu, bu da o tanrıların karakteriydi, onları yarattıktan sonra kendisi için gün ışığının (diva) var gibi olması.

O aşağı doğru nefes alarak Asuraları yarattı: onlar bu dünyaya girerken yaratıldılar. Onları yarattığında kendisi için karanlık var gibi oldu.

Şunu biliyordu, “Doğrusu, ben kendim için kötüyü yarattım çünkü, yarattıktan sonra benim için karanlık var gibi oldu.” Buna rağmen o onlara kötülükle saldırdı, böylece onlar yenildiler ve bu yüzden insanlar “Tanrılarla Asuralar (arasındaki savaşa) dair, kısmen hikâyede, kısmen destanda anlatılanlar doğru değildir” derler, çünkü daha o zaman bile Pracapati onlara kötülükle saldırmıştı ve onlar bu yüzden yenildiler.

O halde Rişiler buna atfen şöyle demişlerdir, “Tek bir gün bile savaşmadın, bir düşmanın da yoktu; Ey Maghavan, hayal diyorlar senin savaşlarına; ne bugün ne de öncesinde herhangi bir hasımla savaşmış sen.”

Sonra, Pracapati tanrıları yaratırken, onun için nasıl gün ışığı var gibi olduysa, ondan günü yaptı ve Asuraları yaratırken, onun için nasıl bir karanlık var gibi olduysa, ondan geceyi yaptı; bunlar o ikisiydi, gün ve gece.

Pracapati kendi kendine düşündü, “Her şeyi (sarva) , aslında, bu tanrıları yaratmış olan gizlilik (tsar) yoluyla yaptım”: bu “sarvatsara” oldu, çünkü sarvatsara, şüphesiz, “samvatsara” (yıl) ile aynıdır. Bu yüzden, aslında, “samvatsara”nın “sarvatsara”yla aynı olduğunu bileni, ona sihirbazlık yoluyla gizliden yaklaşan (tsar) hiçbir kötülük yenemez ve her kim “samvatsara”nın “sarvatsara”yla aynı olduğunu bilirse o sihirbazlık yaparı yener.

Pracapati kendi kendine düşündü, “Aslında ben burada kendimin bir suretini yaptım, yani, yılı”: bu yüzden “Pracapati yıldır” derler, çünkü o yılı kendi sureti olarak yaratmıştır. Madem ki Samvatsara da Pracapati gibi dört hecedir, o zaman, o (yıl) onun suretidir.

Pracapati’den yaratılan tanrılar şunlardı: Agni, Indra, Soma ve Parameştin Pracapatya.

Onlar bin yıllık bir ömürle doğdular; biri nasıl uzaktaki karşı kıyıyı kesin olarak görebilirse, onlar da kendi hayatlarının karşı kıyısını öyle kesin olarak görürler.

— Julius Eggeling (çev.) “*Satapatha Brahmana*. XI, i, 6.” *Sacred Books of the East*, Cilt 4. Max Müller (ed.). Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1900, s. 12-15.

Çandogya Upaniṣad'dan

Upaniṣadlar —tam karşılığı “oturum” veya “yan yana oturmak”— ormanda yaşayan rahiplerin Vedik teorileri yorumladığı felsefi derslerdir. Bu nedenle Upaniṣadlar Vedik literatürün son kısmıdır. *Upaniṣadlar*'ın ana on üç tanesi MÖ yaklaşık 800-400 arasında bir araya getirilmiştir ve araştırmacılar Çandogya'yı bunların en eskilerinden biri (MÖ yaklaşık 700) olarak kabul ederler.

Rig-Veda X, cxxix'de anlatılan varlığın kökeni ve onun yoklukla ilişkisi, burada yeniden iki değişik biçimde ele alınır. İlk parçada (III, 19) *Brahmanalar*'ın resimleri kullanılarak varlık olmayanın kendini, kaotik sular gibi, kainatın yumurtası halinde geliştirdiği öne sürülür. İkincisinde (VI, 2) bu teoriye karşı çıkılır, varlığın nasıl olup da yokluktan türemiş olabileceği sorulur. Varılan sonuç şudur: Varlık başlangıçta var olmalıdır, o kopyalama arzusuyla dünyayı yaratmış ve böylelikle suyu ve ısıyı meydana getirmiştir.

(III, 19) Başlangıçta bu dünya sadece yokluktu. O vardı. Gelişti. Bir yumurta haline dönüştü. Bir yıllık bir süre boyunca yattı. Sonra iki parçaya ayrıldı. İki yumurta kabuğu parçasından biri gümüş diğeri altın oldu.

Gümüşten olanı bu dünyadır. Altından olanı gökyüzüdür. Dış zar dağlardır. İç zar, bulutlar ve sistir. Damarlar nehirlerdir. Onun içindeki sıvı okyanustur.

Ayrıca, yukarıdaki güneş ondan doğdu. O doğduğunda bağırlı ve naralar atıldı, tüm varlıklar ve tüm arzular ona doğru yükseldi. Bu yüzden o ne zaman çıksa ve geri dönse, bağırlır ve naralar atılır, tüm varlıklar ve tüm arzular ona doğru yükselir.

Bunu böyle bilen, güneşi *Brahma* olarak görüp önünde saygıyla eğilir —hoş bağırırların gelmesi ve ona keyif vermesi beklenir— evet keyiflendirir onu!

(VI, 2) Başlangıçta, aziz dostum, bu dünya sadece Varlık'tı, o sadece bir taneydi, ikincisi yoktu. Elbette bazıları da şunu diyor: “Başlangıçta bu dünya sadece Yokluk'tu, o sadece bir taneydi, ikincisi yoktu, ve Yokluk'tan Varlık yaratıldı.”

Fakat doğrusu, aziz dostum, bu nasıl olabilir? dedi o. Yokluk'tan nasıl varlık yaratılır? Tam tersi, aziz dostum, başlangıçta bu dünya sadece Varlık'tı, o sadece bir taneydi, ikincisi yoktu.

O varlık kendi kendine düşündü. “Çok olmak istiyorum. Benim ürememi sağla!” Dışarı ısı verdi. Isı kendi kendine düşündü: “Çok olmak istiyorum. Benim ürememi sağla!” Dışarı su verdi. Bu yüzden, ne zaman insan kederlense veya ısıdan ötürü terlese, su [yani gözyaşı ya da ter] meydana gelir.

O su kendi kendine düşündü: “Çok olmak istiyorum. Benim ürememi sağla!” Dışarı besin verdi. Bu yüzden, ne zaman yağmur yağsa bol besin olur. Yenilecek besinler sadece sudan yaratılır.

— Robert Ernest Hume (ed. ve çev.). *The Thirteen Principal Upanishads*. Londra: Oxford University Press, 1971. s. 214-215, 241.

Kena Upaniṣad’dan

Kena Upaniṣad (MÖ 800-400) *Upaniṣadlar*’ın on üç temel ve kutsal kitabından biridir. Diğerleri gibi, o da Vedik temalar üzerine bir felsefi derstir ve burada, yaratıcı Brahman’ın karakterini ele alır.

Dini sorulara çok değişik açılardan yaklaşmak Vedizm’in tipik özelliğidir. Bu Upaniṣad’ın düzyazı olan ikinci kısmı, Brahman’ı gayet insan biçimci terimlerle anlatsa ve onun tanrılar arasındaki üstünlüğünü övse de, burada alıntıladığımız şiirsel birinci kısım çok daha soyut ve felsefidir. Putlaştırmaya karşı ikazda bulunur ve Brahman’ın “burada insanların taptıkları şey olmadığını” savunur. Brahman’ı duyuların nesnesi değil, daha çok nedeni olarak tanımlar. Brahman varlığın ve düşünmenin zemini: “Zihinle düşünilemeyen, fakat sayesinde zihnin düşünebildiği şey[dir].” Bilinen ve bilinmeyen ötesi olmasıyla, Brahman nesneleştirilemez. Bu yüzden, onun esrarı sezi-
lebilir, fakat hiçbir zaman anlaşılamaz.

Aklı uzaklarda gezmeye kim gönderir? Hayatı ilk defa yolculuğuna kim başlatır? Bizi bu kelimeleri sarf etmeye kim zorlar? Göz ve kulağın arkasındaki ruh kimdir?

O kulağın kulağı, gözün gözü, sözlerin sözü, zihnin zihni ve hayatın hayatıdır. Bilgeliği izleyen öteye geçer ve bu dünyayı terk ettiğinde ölümsüz olur.

Oraya göz gitmez, kulak gitmez, akıl da gitmez. Onun nasıl açıklanabileceğini bilmiyoruz ve anlayamayız: O bilinenin üstündedir ve o

bilinmeyenin üstündedir. Bize gerçeği açıklayan eskinin rahiplerinden duyduğumuz budur.

Sözle söylenemeyen, fakat sayesinde sözün söylendiği: Bir tek onu Brahman, Kutsal Ruh, olarak bilin; burada insanların taptığı olarak değil.

Akılla düşünilemeyen, fakat sayesinde aklın düşünebildiği: sadece bunu Brahman, Kutsal Ruh, olarak bilin; burada insanların taptığı olarak değil.

Gözle görülemeyen, fakat sayesinde gözün görebildiği: sadece bunu Brahman, Kutsal Ruh, olarak bilin; burada insanların taptığı olarak değil.

Kulakla duyulamayan, fakat sayesinde kulağın duyabildiği: sadece bunu Brahman, Kutsal Ruh, olarak bilin; burada insanların taptığı olarak değil.

Nefesle alınamayan, fakat sayesinde nefesin alındığı: sadece bunu Brahman, Kutsal Ruh, olarak bilin; buradaki insanların taptığı olarak değil.

— Juan Mascaro (çev.). *The Upanishads*. Baltimore, Md.: Penguin Books, 1965, s. 51-54.

Manu'nun Kanunlarından

Hint mitolojisine göre varlık ve zaman, yaratıcı Brahma ile meydana gelmiştir. Brahma 100 kutsal yıl boyunca yaşar ve onun hayatının her günü, 4.320 milyon dünya yılı demek olan, *kalpa* ile temsil edilir. *Kalpa*'ların sırayla on dört çağı vardır; her biri, insan ırkından bir baba olan kendi Manu'suyla idare edilir. Şu an yedinci çağdayız ve Manu, Manu Vaivasvata'dır. Vedaların, Manu'ya, bir Hint kanun sistemi kurması için verildiği düşünülmektedir, bu yüzden en önemli kanun kitabı ona atfedilmiştir.

Yarı kutsal kanun kitapları Smirti'nin ya da "İnsani" Gelenek'in (Vedalar, Şruti veya "Kutsal" Gelenek'in karşıtı) bir kısmını oluşturur. Onlarda Vedalar temel alınarak kapsamlı bir hayat felsefesi ve toplumsal düzen sunulmaya çalışılır.

Manu'nun Kanun Kitabı'ndan (MÖ yaklaşık 200-100) alınan aşağıdaki bölümde, suya bırakılan altın yumurta teması korunmuştur. Fakat bu defa, Brahman (Kendinden-Var olan) hem kaotik suları hem de onun içindeki yumurtayı (kendi tohumunu) yaratır; böylece açığa çıkarak o, yumurtadan Brahman olarak doğar. Bu nedenle, o hem Na-

rayana (ilk ruhun oğlu), hem Puruṣa (ilk insan), hem de Brahma'dır (Brahman'ın erkek formu, yaratıcı tanrı). Tüm bu karmaşıklık, Brahman'ın esrarengiz biçimde kendi yaratılışının hem nedeni hem de sonucu olduğunu gösterir — o hem yaratıcıdır hem yaratılmıştır, hem babadır hem oğuldur; ayrıca ikinci olarak, değişik isimlerle bilinse de onun tek olduğunu gösterir. Yumurtanın içinde bir yıl yaşadından sonra Brahman, düşüncesiyle kainatı ondan yaratır.

O (Kendinden-Var olan) kendi gövdesinden çeşitli varlıklar yapmak istedi ve önce bir düşünce ile suları yaratarak tohumunu onun içine koydu. O (tohum) güneşinkine eşit parlaklıkta bir altın yumurtaya dönüştü ve yumurtanın içinde, tüm dünyanın atası Brahman olarak o doğdu. Sulara *narab* adı verildi, (çünkü) sular aslında Nara'nın çocuğuydu ve ilk evi sular olduğundan Brahman da o günden sonra Narayana adını aldı. Anlaşılmaz, ebedi ve hem gerçek hem gerçekdışı olan bu neden vasıtasıyla, dünyada Brahma (namıyla) tanınan erkek (Puruṣa) yaratıldı. Tanrı, yumurtanın içinde tam bir sene kaldı, sonra (sadece) düşüncesiyle onu iki parçaya böldü ve o iki parçadan gökyüzünü ve dünyayı ve ayrıca aralarındaki orta katmanı, ufkun sekiz noktasını ve suların ebedi evini yaptı.

— G. Buhler (çev.). *The Laws of Manu. Sacred Books of the East*. Cilt 25. Max Müller (ed.). Oxford, İngiltere: Clarendon Press, 1886, s. 5.

Vişnu Purana'dan

Puranalar veya “Eskiye Ait Hikâyeler” Hint kutsal kitaplarındaki Smirti'nin veya “İnsani” Gelenek'in bir parçasını oluşturur. Çoğunlukla, büyük *Mahabarata* destanının efsanevi yazarı Vyasa'ya ait oldukları kabul edilir, MS 300'den sonra yazılmışlardır fakat daha önceki yapıtları da içerirler.

Puranalar'da genellikle *Upaniṣadlar*'daki teolojik ve kozmolojik konuları ve Hinduizme özgü zaman nosyonları ele alınır. Popülerliklerinden ötürü, bu kitaplar pek çok kişiyi daha önce sadece rahipler sınıfının haberdar olduğu fikirlerle tanıştırmıştır.

Görünüş ve gerçeklik arasındaki ayırım karmaşık ve zorlu bir konudur ve bu mit onu basitleştirmeye çalışır. Brahman dünyanın hem yaratıcısı hem de özü olarak tasavvur edilir. Aydınlanmış gerçeklikte

her şey birdir, Brahman'dır. Oysaki nesnel görünüşte şeyler apayrıdır ve Brahma (Brahman'ın erkek formu) onların yaratıcısıdır. Bu nedenle o bir erkek domuz biçimine girerek ilksel suların dibinden dünyayı dişleriyle kaldırır ve kainata düzen verir. Sonra mit tekrar kutsal gerçekliğe döner ve Brahman'ın kurbanın esrarlı gücüyle özdeş olduğunu ortaya koyar: "Sen kurbanın bedenisin . . . ağzın sunaktır . . . adın Vedaların ilahileridir."

MAITREYA: Anlat bana büyük bilge, (şimdiki) Kalpa'nın başlangıcında, adı Brahma olan Narayana'nın nasıl tüm var olan şeyleri yarattığını.

PARASARA: Narayana ile bir olan Kutsal Brahma'nın soyu nasıl yarattığını ve böylece nasıl yüce tanrı, soyun efendisi (Pracapati) adını aldığını şimdi duyacaksın.

Geçmiş (Padma) Kalpa'nın sonunda kutsal Brahma, iyiliksever özelliğiyle, gece uykusundan uyandı ve kainatın boşluğuna baktı. O, Narayana adına göre Brahma biçimini almış olan, dünyanın bozulmaz kökeni; üstün ve anlaşılmaz Narayana, tüm canlıların hükümdarı, Brahma biçimindeki ezeli tanrı ve tüm şeylerin yaratıcısı; şu sözü tekrarladı: "Sulara Nara adı verilir, çünkü onlar Nara'nın (yüce ruhun) ürünüdür ve onun ilk (Ayana) ilerleyişi (Brahma karakteriyle) sulara olduğundan, o zamandan sonra ona Narayan (suda hareket eden) adı verildi." O, yani Efendi, suların içinde dünyanın yattığını düşündü ve onu sulardan çıkarmayı arzu ederek, bu amaçla farklı bir biçim yarattı; önceki Kalpalarda bir halık ya da kaplumbağa şekli kullanıldığından, bu seferki şekil bir erkek domuz oldu. Böylece tüm dünyanın korunması için Vedaların kurbanlarını kapsayan bu biçimle, O; ehedi, üstün ve evrensel ruh, yaratılmış varlıkların büyük atası, Sanaka ve diğer rahiplerce kutsal insanların aleminde (Janaloka) övülen, ruhsal ve maddi varlığı ayakta tutan, okyanusa atladı. Tanrıça Dünya, onun bu şekilde yeraltındaki bölgelere indiğini görünce, ona içten bir hayranlıkla selam verdi ve böylece tanrıyı yüceltti:—

PRITHIVI (Dünya): Selam sana, tüm canlılar olana; selam sana, elinde asayı ve deniz kabuğunu tutana: Şimdi beni bu yerden yukarı çıkar, tıpkı eski günlerde yaptığın gibi. Senden geliştim ben; senden meydana geldim; tıpkı gökyüzü ve diğerleri nasıl senden meydana geldiyse. Selam sana, üstün ruhun ruhu; selam sana, ruhun ruhu; sen ki ayrık ve homojen maddesin, elementlerle ve zamanla birsin. Sen, Ey Efendi, Brahma,

Vişnu ve Rudra biçimleriyle oluşum, koruma ve yok ediliş dönemlerinde, her şeyi yaratansın, onları koruyan ve yok edensin. Sen her şeyi yuttuğunda dünyanın üzerine yayılan okyanusun üstünde uykuya yattın ve bilgiler seni düşündüler, Ey Govinda. Kimse senin gerçek doğanı bilmez ve tanrılar sana, seni hoşnut kılan biçimlerde ibadet ederler. Son kurtuluşu arzulayan sana yüce Brahma olarak ibadet eder ve Vassudeva'ya ibadet etmeden kim kurtuluşa erebilir? Akılla ne anlaşılırsa anlaşılın, duyularla ne algılanırsa algılandın, zekâyla ne sezilirse sezilsin, hepsi sadece senin bir biçimindir. Ben senden oldum, senin tarafından korundum; sen benim yaratıcısın, sığınmak için sana koşarım; o nedenle bu kainatta benim namım Madhavi'dir (Vişnu'nun Madhava'sının gelini). Zafer tüm bilgeliğin özüne, değişmez, yok edilmez olana; zafer ebedi olana, bir olana, ayrı şeylerin özüne, hem neden hem sonuç olana, kainat olana, kurbanın günahsız efendisine; zafer. Sen kurbanısın, sen adaksın, sen mistik Omkara'sın; sen kurban ateşlerisin, sen Vedalarsın ve onların ilimlerisin, sen Hari'sin, ibadet edilensin. Güneş, yıldızlar, gezegenler, tüm dünya, şekilsiz ve şekli olan her şey; görünen veya görünmeyensin; her şeysin. Purushottama, söylediğim ve söylenmemiş olan; sen, Yüce, bunların hepsisin. Selam sana, tekrar tekrar! Selam! Selamlar olsun!

PARASARA: Dünya, hayırlı koruyucusunu, bu şekilde ilahiyle överken Sama Veda'nın söylenişine benzer şekilde hafif mırıltılı bir ses çıkardı; gözleri lotus çiçeğine benzeyen, gövdesi Nila Dağı gibi büyük ve lotus yaprağı gibi koyu renkte olan erkek domuz, geniş dişleriyle dünyayı en derin sulardan alıp yukarı kaldırdı. O başını kaldırdığına alınandan dökülen sular rahipleri, azizler katmanındaki Sanandana ve diğerlerini arındırdı. Toynaklarıyla açtığı oyuklardan sular, aşağıdaki dünyalara gürleyerek aktı. Janaloka'nın sakinleri onun nefesiyle dağıldılar ve Muniler domuzun dünyayı kaldırırken titreyen ve üzerinden sular damlayan kutsal gövdesindeki tüyler arasında sığınacak yer aradılar. Sonra büyük rahipler, azizler katmanında daimi olarak yaşayan Sanadana ve diğerleri sevinçle esinlendiler ve yavaşça soluk verirken övgüler sundular dünyanın sert bakışlı taşıyıcısına.

YOGİNLER: Zafer seninle olsun, Efendilerin yüce efendisi, Kesava, Dünya'nın hükümdarı, asayı, kabuğu, diski ve kılıcı elinde tutan; yaratışın, yok edişin ve varlığın nedeni. SENSİN ey tanrım; senden üstünü yoktur. Ey efendi, sen kurbanın bedenisin; çünkü senin ayakların Vedalardır,

dişlerin kurbanın bağlandığı kazıklardır; dişlerinde adaklar vardır; ağzın sunaktır, dilin ateştir ve gövdedeki tüyler kurbanın otağıdır. Gözlerin, ey her şeye gücü yeten, gün ve gecedir; başın her şeyin merkezidir, Brahma'nın yeridir; adın Vedaların tüm ilahileridir; burun deliklerin adaklarıdır. Ey sen, hortumlu burnu kurbanın kepçesi olan; senin tok sesin Sama Veda'nın söylenişidir; gövden kurban yeridir, eklemlerin farklı törenlerdir ve kulakların zorunlu ve serbest ayınların mutluluğudur; sen, ebedi olan, cömertlikte dağlar kadar büyüsun. Seni kabul ediyoruz, ey dünyayı baştan başa geçen; tüm şeylerin başlangıcı, devamı ve sonu olan evrensel biçim: Sen yüce tanrısın. Bize merhamet et, ey bilinçli ve bilinçsiz varlıkların efendisi. Dünyanın küresi senin dişlerinin üstünde dururken, sanki lotusun yüzdüğü bir gölün ortasında eğlenirsin, toprakla örtülen yaprakları uzağa taşırsın. Gökyüzü ve dünya arasındaki boşluk senin gövdenle kaplıdır. Sen eşsiz pırlıtsın, her şeyin yararına, kainata hakim olma gücünle ısl ıslısın. Sen her şeyin amacısın, senden başka dünyanın hakimi yoktur; o senin kudretindir, o duran ve hareket eden her şeye nüfuz eder. Şu an görülen, senin biçimindir ve o özellikle bilgedir. Sana ibadet etmeyenler dünyanın doğasını yanlış bilir. Bu kainatın özelliğinin akıl olduğunu görmeyip onu sadece algının bir nesnesi sanan, ruhsal cehaletin okyanusunda kaybolur. Ama gerçek akli bilen ve zihni arınmış olan, bu dünyanın tamamını ilahi bilgiyle görür, tıpkı seninki gibi, ey tanrı. Bize lütufkâr ol, ey evrensel ruh: Dünyayı yukarı kaldır, o yaratılan varlıklar için bir yaşam yeri olsun. Ey gizemli tanrı, gözleri lotus çiçeğine benzeyen, bize refah ver. Ey efendi, sen iyilikseverliğe sahipsın; sen Govinda, dünyayı yukarı kaldır, her şeyin iyiliği için. Bize mutluluk ver, ey lotus gözlü. Bunun, bu yaratılış eyleminin, dünyaya faydalı olmasını sağla. Selam sana. Bize mutluluk ver, ey lotus gözlü.

PARASARA: Bu şekilde övülen yüce güç, dünyayı tutarak hızla havaya kaldırdı ve okyanusun zirvesine oturttu, o orada büyük bir yelkenli gibi yüzdü ve geniş yüzeyinden ötürü suya batmadı. Dünyayı bu şekilde dengesine oturtuktan sonra, büyük ebedi Tanrı, onu dağlarla bölümlere ayırdı. O hiçbir şeyi boşuna istemeyen, karşı konulmaz gücüyle dünyanın yok edilişi sırasında kaybolan dağları dünya yüzeyinde tekrar yarattı. Dünyayı böylece önceden olduğu gibi yedi bölüme ya da kıtaya ayırdıktan sonra, benzer tarzda, dört (alt) alem yaptı: dünya, gökyüzü, cennet ve rahiplerin alemi (Maharloka). Böylece Heri, dört yüzlü tanrı, eylem özelliğiyle ve Brahma adını alarak, yaratılışı tamamladı. Fakat o (Brah-

ma) yaratılacak şeylerin sadece araçsal bir nedenidir; yaratılabilecek olan şeyler doğadan, bir ortak maddesel neden şeklinde ortaya çıkarlar. Bir tek araçsal neden hariç diğer tüm nedenlere ihtiyaç yoktur; çünkü (algılanamayan) madde baştan kendisine aşılanmış olan güçlerle algılanabilir madde haline gelir.

— H. H. Wilson. *The Vishnu Purana*. Cilt 1. Londra: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1864, s. 55-57.

BİR JAIN MİTİ

Jinasena: Bir Yaratıcı Yoktur

Çok eski bir gelenek olan Jainizm, MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısında Mahavira (“büyük kahraman”) tarafından yeniden kurulmuştur. Mahavira, takipçileri tarafından bir dizi Tirthankara’nın (varlık nehrini “yürüyerek geçen”) yirmi dördüncüsüdür. Parsva, yirmi üçüncü Tirthankara, muhtemelen MÖ 9. veya 8. yüzyılda yaşamıştır fakat daha önceki yirmi ikisinin tarihsel olarak gerçekliği şüphelidir.

Jainizm (*jina*’dan gelir, “muzaffer”) hem kutsal yazıyı hem de tanrısal vahyi reddeder ve her ne kadar göklerde oturan bir tanrılar hiyerarşisini kabul etse de, onları Tirthankaralardan aşağı gördüğünden uygun ve hakiki tanrılar saymaz, bu yüzden Jainizm genellikle ateist kabul edilir. Temelde, Jainizmin amacı, doğuştan maddi olmayan ruhu, dünyaya karıştığında ve bağlandığında ona eklenen karmik maddeden kurtarmaktır. Hem içsel hem dışsal anlamda çilecilik, bu amaçla yöntem olarak kullanılır ve o tamamlandığında *jiva* (ruh), yeniden doğuş döngüsünden kurtularak ayrı, ebedi ve bilge bir eylemsizlik haline dönüşür.

Jainler kainatı yaratan bir tanrının olmadığını savunurlar, o aslında yaratılmış değildir ve yok edilemez, doğal prensiplere göre devam eder ve değişir. *Mahapurana*’dan (Büyük Efsane) alınan aşağıdaki bölüm, öğretmen Jinasena tarafından MS 9. yüzyılda, *Hint Puranaları*’nın felsefi söylemleri örnek alınarak yazılmıştır.

Kimi akılsız insanlar dünyayı bir Yaratıcı yaptı diyorlar.

Dünyanın yaratılmış olduğu öğretisi sakıncalıdır ve reddedilmelidir.

Eğer dünyayı Tanrı yarattıysa, o yaratılıştan önce neredeydi?

Eğer o zaman onun aşkın olduğunu ve destek alacağı bir yere ihtiyaç duymadığını söylerseniz, o şimdi nerede?

Bu dünyayı yapmak için hiçbir varlığın yeterli becerisi olmamıştır—
Çünkü, maddesel olmayan bir Tanrı nasıl maddesel olanı yaratabilir?

Tanrı dünyayı hiçbir hammadde olmadan nasıl yarattı?

Eğer önce şunu yaptı, sonra dünyayı yaptı dersiniz, kendinizi sonsuz
bir geriye gidişin içinde bulursunuz.

Eğer bu hammadde doğal olarak ortaya çıktı dersiniz başka bir ya-
nılığa düşersiniz,

Çünkü bu şekilde tüm kainat kendi kendinin yaratıcısı olabilir ve aynı
doğallıkla ortaya çıkmış olabilir.

Eğer Tanrı dünyayı kendi iradesinin bir eylemiyle, herhangi bir ham-
madde olmadan, yarattıysa,

O zaman o sadece onun iradesidir, başka bir şey değil —ve bu ah-
makça şeye kim inanır?

Eğer o mükemmel ve tamamsa, yaratma iradesi onda nasıl belirdi?

Eğer, öte yandan, o mükemmel değilse, kainatı bir çömlekçiden daha
iyi yaratamazdı.

Eğer o, biçimi olmayan, eylemsiz ve her şeyi kuşatansa, dünyayı nasıl
yaratmış olabilir?

Tüm biçimlerden yoksun böyle bir ruh, hiçbir şeyi yaratmayı arzu
etmezdi.

Eğer o mükemmel ise, insanın üç amacı için çalışmayacak demektir,
O zaman kainatı yaratmak ona ne kazandıracaktır?

Eğer onun yaratılışı herhangi bir amaç için yapmadığını, yaratmanın
onun doğasında olduğunu söylerseniz, o zaman Tanrı anlamsızdır.

Eğer onu eğlence olsun diye yarattıysa, bu akılsız bir çocuğun eğlen-
cesi olmalıdır çünkü sorunlara yol açmıştır.

Eğer dünyayı, meydana gelmiş varlıkların [daha önceki bir yaratılışa
edinilen] karması olarak yarattıysa

O Ulu Tanrı değildir, başka şeylere tabidir . . .

Eğer canlılara karşı sevgisinden ve onlara ihtiyaç duyduğundan yarattıysa,

Neden o zaman yaratılışı tamamen mutluluk verici, felaketlerden uzak yapmadı?

Eğer o aşkın olsaydı yaratmazdı çünkü o zaman özgür olurdu,

Başkasına geçen bir ruhla ilgisi var ise gene yaratmazdı çünkü o zaman ulu olmazdı.

Bu yüzden dünyanın Tanrı tarafından yaratıldığı öğretisinin,
Hiçbir anlamı yoktur.

Ve Tanrı bizzat kendi yarattığı çocukları öldürmekle büyük günah işliyor.

Eğer dersiniz ki o sadece kötü varlıkları yok etmek için öldürüyor, öyleyse o varlıkları baştan neden yarattı? . . .

İyi insanlar, kötü bir öğretiyle çılgına dönmüş tanrısal yaratılışa inanlarla mücadele etmelidir.

Bilin ki, dünya yaratılmamıştır, tıpkı zaman gibi, onun başı ve sonu yoktur,

Ve yaşam ve geri kalanından oluşan prensiplere dayanır.

O yaratılmamıştır ve yok edilemez, kendi doğasının zoruyla devam eder,

Üç bölüme ayrılmıştır —cehennem, dünya ve cennet.

— W. Theodore de Bary (ed.). *Sources of Indian Tradition*. Cilt 1. New York: Columbia University Press, 1966, s. 76-78.

BİR BUDİST MİT

Buda: Dünyanın Oluşumu

Siddharta Gautama, Buda veya “aydınlanmış olan” MÖ 6. yüzyılda (MÖ yaklaşık 566-486) yaşadı ve Orta Yol adı verilen bir kurtuluş öğretisini yaydı. İnsanın durumunu ve onun nedenlerini analiz ederek Budizm, insanların mutlak olana “uyanabileceği” ve böylelikle başka türlü kaçınılmaz olan yeniden doğuş, acı çekme ve ölümlülük döngüsünden —onların göreceli dünyada payına düşenden— çıkabileceği bir yol önerir.

Buda esas olarak kainatın kökeni sorusuyla ilgilenmiyordu ve şöyle diyordu, “Bu Samsara [yeniden doğuş çarkı], Ey Rahipler, akla sığmaz; varlıkların hiçbir ilk başlangıcında görülmez.” İlaveten, herhangi bir kişisel yaratıcı tanrı fikrine de karşıydı ve dünyanın, birbirini takip eden genleşme ve daralma dönemlerinden geçtiğini ve bunda tanrıların faaliyetlerinin bir etkisinin olmadığını iddia ediyordu.

Digha Niyaka’nın —Theravada Budist Kanonu’nun Söylevlerinin bir parçasıdır— üçüncü kitabından (3.28 ff) yapılan aşağıdaki alıntıda, Buda Hintli Brahmanaların öğretilerine karşı çıkar. O, varlıkların edindikleri karmanın ağırlığına bağlı olarak ya Radyans Dünyası’na yükseldiğini ya da bu madde dünyasına indiklerini ve sözkonusu dünyalardan birine veya ötekine geçerken, kendilerini yanlışlıkla onların yaratıcısı olarak düşündüklerini tasavvur eder. Bu resim yardımıyla Hint kozmolojisinin doğru olmadığını öne sürer.

Kimi rahipler ve brahmanlar var ki öğretmenlerinden aldıkları öğretiye dayanarak, tüm şeylerin başlangıcının tanrı *Brahma*’nın işi olduğunu söylüyorlar. Ben gittim ve onlara böyle bir öğretiyi savunduğunuz doğru mu diye sordum, onlar da evet dediler; fakat onlardan tüm şeylerin başlangıcının nasıl tanrı Brahma’nın işi olduğunu açıklamalarını istediğimde cevap veremediler ve aynı soruyu bana yönelttiler. Ben de bunu onlara şöyle açıkladım:

Bir zaman gelir, dostlarım, er ya da geç, . . . dünya çözüdür ve varlıklar çoğunlukla Radyans Dünyası'nda yeniden doğarlar. Orada, akıl mad-desinden yapılmış halde yaşarlar, neşe içinde beslenirler, kendi ışıkları altında parlarlar, orta uzayın içinden uçup çok uzun zaman mutlu kalırlar.

Sonra, bir zaman gelir, bu dünya gelişmeye başlar ve ardından *Brahma*'nın dünyası belirir, fakat içi boştur. Ve bir varlık, ona ayrılan süre geçmiş veya hakkı bitmiş olduğundan, Radyans Dünyası'ndaki gövdesini terk eder; *Brahma*'nın boş dünyasında doğar ve orada çok uzun bir zaman boyunca yaşar. Sonra, çok uzun bir zaman yalnız olduğundan mutsuz olur ve hasret çekmeye başlar, başka varlıkların da gelip onunla beraber yaşamasını arzular. Gerçekten de, kısa bir zaman sonra başka varlıklar, Radyans Dünyası'ndaki gövdelerini terk ederek *Brahma* dünyasında ona eşlik etmeye gelirler.

Sonra orada ilk doğan varlık şöyle düşünür: "Ben *Brahma*'yım, kudretli *Brahma*, Fatih, Yenilmez, Her şeyi gören, Efendi, Yapıcı, Yaratıcı, Ulu Şef, Alt eden, Kumanda eden, var olan ve olacak her şeyin Babası. Tüm bu varlıkları ben yarattım, sadece onların olmasını arzuladım ve onlar buraya geldiler!" Diğer varlıklar da... Öyle düşünürler, çünkü o ilk önce doğmuştur, onlar sonra. Ve ilk önce doğan varlık diğerlerinden daha uzun yaşamıştır, daha güzeldir ve daha güçlüdür.

Şu da olabilirdi: Bir varlık orada vücudunu terk edip bu dünyada yeniden doğabilirdi. Böylece evinden [bir çilecinin] evsiz hayatı uğruna vazgeçebilirdi; ve ateşliliğiyle, çabası, kararlılığı, içtenliği ve keskin düşüncesiyle, öyle bir meditasyon aşamasına ulaşabilirdi ki, toplu akılla daha önceki doğumunu hatırlayabilirdi, fakat daha önce olanları değil. O zaman şunu düşünebilirdi, "Bizi *Brahma* yarattı, sonsuz, kesin ebedi ve değişmez olan ve sonsuza dek öyle kalacak olan, oysa biz tanrı *Brahma*'nın yarattıkları . . . geçiciyiz, kararsızız, kısa ömürlüüz ve geçip gitmeye yazgılıız."

Sizin geleneksel öğretinizde, şeylerin başlangıcının tanrı *Brahma*'nın işi olduğu sonucuna böyle varılır.

— W. Theodore de Bary (ed.). *Sources of Indian Tradition*. Cilt 1. New York. Columbia University Press, 1966, s. 127-128.

KABİLE MİTLERİ

DHAMMALAR

Dünya veya Gökyüzü Olmadan Önce

Hindistan'ın kalabalık nüfusunun üçte biri Hinduizmin toplumsal ve dini sistemi dışında yaşayan yerli kabilelerden oluşur. Bu gruplardan biri olan Dhammalar ülkenin kuzeydoğu sınırından, Burma veya Tibet'ten gelirler.

Dhammaların yaratılış mitlerinde, dünyanın ve üstündeki canlıların temelindeki kutsallık, tanrı kuşakları ile açıklanır. Şaşırtıcı bir gelişmeyle, Şuzangu ve Zumiang-Nui dünya ve gökyüzü tanrılarını yaratır, onlar da kaosun ilkel yılanından kurtarıldıktan sonra sırayla, kutsal dağları yaratırlar. Dağlar kurbağaları dünyaya getirir ve sonunda, beşinci nesilde, henüz hayvana benzeyen ve tüylü olan insan ortaya çıkar.

Başta ne dünya ne gökyüzü vardı, Şuzangu ve karısı Zumiang-Nui, yukarıda yaşıyorlardı. Bir gün Şuzangu karısına şöyle dedi, "Daha ne kadar ayağımızı koyacağımız bir yer olmadan yaşayacağız?" Zumiang-Nui şöyle cevap verdi, "Sana ne diyebilirim? Her zaman benden ayrı yaşıyorsun ve beni sevmiyorsun. Fakat eğer beni gerçekten seveceksen ve benimle kalacaksan, o zaman sana ne yapman gerektiğini söyleyeceğim." Bunun üzerine Şuzangu karısına gitti ve karısı hamile kaldı.

Zamanı geldiğinde, Zumiang-Nui bir kız bebek doğurdu: Subbu-Khai-Thung (Dünya) ve bir erkek bebek doğurdu: Jongsuli-Young-Jongbu (Gökyüzü). Fakat onlar için bir yer yoktu. Bu yüzden aşağıdaki Yılan Fangnalomang ve karısının yaşadığı yere düştüler ve Yılan her ikisini de yuttu.

Zumiang-Nui çocuklarını bulmaya çalıştı ve kocasına sordu, "Onlara ne oldu? Nereye gittiler?" Fakat kocası hiçbir şey söyleyemedi. Sonra ka-

rısı şöyle dedi, “Bir daha çocuk sahibi olduğumda boş düz bir yer yap ve etrafını boydan boya tuzaklarla çevir.” Şuzangu o şekilde bir yer yaptı ve karısı bir sonraki çocuğunu doğurduğunda, artık onun duracağı bir yeri vardı. Sonra, Fangnalomang geldi ve çocuğu yutmak istediğinde, kurulan tuzaklardan birine yakalandı. Şuzangu onu orada buldu ve gövdesini yararak açtı, iki çocuk hâlâ karnındaydı; gövdenin alt kısmından Dünya, üst kısmından Gökyüzü oldu.

Sonra Dünya ve Gökyüzü beraber yaşadılar. Gökyüzü, karısı Dünya'ya gitti ve karısı bir erkek çocuk (Sujang-Gnoi-Rise), bir de kız çocuk doğurdu (Jibbi-Jang-Sangne). Onlar tanrıydı fakat dağ şeklindeydiler. Onlar doğduktan sonra Dünya ve Gökyüzü ayrıldı ve ayrılırlarken Dünya iki çocuk daha doğurdu, bir oğlan (Lujjuphu) ve bir kız (Jassuju). Bunlar kurbağa şeklindeydiler. Eş oldular ve onlardan insan biçiminde bir oğlan ve kız: Abugufam-Bumo ve Anoi-Diggan-Juje doğdu. İnsandılar, fakat vücutları tüylerle kaplıydı. Birbirleriyle evlendiler ve zaman içinde üç oğulları oldu: Lubukhanlung, Sangso-Dungso ve Kimbu-Sangtung.

— Verrier Elwin. *Myths of the North-East Frontier of India*. Kalküta: Sree Saraswaty Press, 1958, s. 13-14.

MİNYONG

Dünya ile Gökyüzü'nün Ayrılması

Kuzeydoğu Hindistan'da kabilesel bir grup olan Minyongların bu mitinde, çocukların babanın baskıcı ağırlığı altındaki yaşamları dramatize edilir. Hesiod'un *Teogony*'ası ve Polinezyalıların Cennet ve Dünya'nın Çocukları'nda olduğu gibi, burada da odak noktası yeni ve daha genç tanrılardır: Birlikte plan yapıp sonunda babalarını uzaklaştırırlar, fakat bu sadece geçiş döneminde bir kaosa neden olur. Süregelen entrikalardan sonra, orta alemin yaratıkları —güçlü Wiyus, insanlar ve hayvanlar— nihayetinde hayata ve ışığa izin verecek şekilde bir düzen oluştururlar.

Sedi, Dünya'ydı; Melo, Gökyüzü'ydü. Dünya bir kadındı, Gökyüzü bir erkekti. Bu ikisi evlendiler ve bir araya geldiklerinde Wiyus, insanlar ve hayvanlar Kebang toplantısı düzenleyerek onların arasında ezilmekten nasıl kurtulabileceklerini tartıştılar. Wiyus'ların en büyüklerinden biri

olan Sedi-Diyor, Gökyüzü'nü yakaladı ve onu dövdü; böylece Gökyüzü, Dünya'yı geride bırakarak yukarılara kaçtı. Uzaklara gittiğinde Dünya iki kız çocuğu doğurdu. Fakat kocasını kaybettiğine öyle üzülmüştü ki onlara bakmaya dayanamıyordu. Sedi-Diyor, bu yüzden, onları beslemesi için bir sütanne buldu.

Küçük kızlar yürümeye başlayacak kadar büyüdüklerinde, onlar için ışık parlamaya başladı ve gündün güne ışık daha parlak oldu. Bir süre sonra sütanne öldü ve Sedi-Diyor onu toprağa gömdü. Çocuklar sanki anneleriymişçesine sütanneleri için ağladılar. O kadar çok ağladılar ki onlar da öldüler ve verdikleri ışık da onlarla birlikte öldü.

Şimdi gene karanlıktı ve Wiyus, insanlar ve hayvanlar korkuyorlardı. Wiyus, sütannenin çocuklardan bir şey çaldığını ve onların bu yüzden o kadar çok ağladıklarını düşünüyordu. O yüzden, ne olduğunu anlamak için toprağı kazarak onun vücuduna baktılar. Vücut tamamen çürümüştü ve sadece gözleri sağlamdı. Karanlıkta parlayan büyük gözlerdi bunlar, kendi yansımalarını gördüler onlarda. Gözlerde gördüklerinin ölü çocuklar olduğunu sandılar. Gözleri bir nehre götürdüler ve beş gün ve beş gece boyunca yıkadılar ve onların daha da kuvvetle parıldamalarını sağladılar. Fakat gözlerden kendilerine bakan yansımayı yok edemediler.

Wiyus bir marangoz buldu ve o büyük bir dikkatle gözleri kesip açarak onlardaki yansımaları çıkardı, yansımalar yaşayan çocuklara dönüştü. Kızlardan birine Sedi-Irkong-Bomong, diğerine Sedi-Irkong-Bong adı verildi. Evden dışarı çıkmalarına ise izin verilmedi.

Fakat bir gün, yetişkin olduklarında, büyük kız Bomong, canlı renkli giysilerini giyip pek çok takıyla süslenerek, bütün güzelliğiyle dünyayı gezmek için dışarı çıktı. Evden dışarı çıktığında etrafı tamamen ışıklıydı ve gündüzdü. Tepelerden geçti ve bir daha dönmedi.

Uzun bir zaman sonra, kız kardeşi Bong, ayak izlerini takip ederek onu aramaya çıktı. Fakat dışarı çıktığında çok fazla ışık oldu ve kayaların kırılmasına, ağaçların solmasına ve insanların ısdan bayılmasına yol açtı.

Wiyus, insanlar ve hayvanlar, bir Kebang toplantısı daha yapıp tek çarenin kardeşlerden birini öldürmek olduğuna karar verdiler. Bunu gerçekleştirmekten korkuyorlardı, o yüzden uzun süre tartıştılar fakat sonunda kurbağa gidip yolun kıyısına oturdu, elinde yayla kızın gelmesini beklemeye başladı. Bong parlak ve güzel haliyle geldiğinde onu her iki taraftan okla vurdu ve kız öldü. Bunun ardından havanın sıcaklığı geçti, ışığın göz kamaştırıcılığı azaldı. Ağaçlar canlandılar ve insanlar gene işlerine gittiler.

Fakat kızın gövdesi düştüğü yerde kaldı. Sonra oraya bir Kirte geldi, o fare kılığında bir Wiyu idi; ölüyü sırtına alarak Bomong'a götürdü. Yolda onu taşıırken yere düştü ve o zamandan beri farelerin bacakları eğridir. Fakat ayağa kalktı ve gövdeyi Bomong'un geçeceği bir nehre götürdü. Ona kız kardeşinin bedenini gösterdi. Bomong, üzüntü ve korkuyla kendisinin de öldürüleceğini düşünerek ağladı. Kimsenin bilmediği bir yere gitti ve oturdu, başına büyük bir taş koydu. Taşın gölgesiyle dünya karanlık oldu.

Bunun üzerine, Wiyus, insanlar ve hayvanlar korktular ve ışık aramaya çıktılar. Uzun bir süre hiçbir şey bulamadılar. Sonra Nginu-Botte bir fare, bir vahşi kuş ve bir horoz yakaladı ve onları Bomong'u bulmaya gönderdi. Önce horoz gitti, fakat cinsel organı çok ağır olduğundan yürüyemedi. Banjibanman'la karşılaştı, derdini ona anlattı, o da onun organını kesip uzağa attı. Testisleri de vücudunun içine girdi. Bu yüzden horozların cinsel organları gövdeleri dışında gözükmmez.

Horozun **organı** solucana dönüştü.

Horoz yoluna devam etti ve sonunda Bomong'u buldu ve ona geri gelmesi için yalvardı. "Hayır" dedi o, "Benim kardeşimi öldürdüler ve beni de öldürecekler. Onlara söyle ki sadece kardeşimi tekrar canlandırabilirlerse gelirim." Horoz geri döndü ve Nginu-Botte'ye kızın söylediğini aktardı. O bir marangoz buldu ve marangoz Bong'un küçük gövdesini yaparak içine hayat koydu. Bomong kardeşinin hayata döndüğünü öğrendiğinde, taşı başından attı ve ayağa kalktı. Gündüz geri döndü ve ışık parladığında horoz "**kokoko-kokoko**" dedi; vahşi kuş "**Pengo-pengo**" diye öttü; fare "**Taktak-taktak**" diye bağırdı. Çünkü ışığın ve ısının olmasına sevinmişlerdi.

— Verrier, Elwin. *Myths of the North-East Frontier of India*. Kalküta: Sree Saraswaty Press, 1958, s. 48-50.

V

ÇİN VE JAPON MİTLERİ

ÇİN MİTLERİ

Kaostan Yaratılış

Her ne kadar Çin kozmolojik düşüncesi çok soyut ve felsefi olsa da ve anlatım açısından tezler yerine mitleri tercih etse de, pek çok eski yaratılış efsanesine sahiptir. Bunlardan biri de, Taoist panteonun bir tanrısı ve kutsal dünyanın merkezinin efsanevi imparatoru Huang-lao (“Sarı İmparator”) hakkındadır. Huang-lao’nun MÖ 200 yıllarından beri bahsi geçer; MS 200’e gelindiğinde Sarı Türban mezhebinin asıl tanrısı (kutsal rehberi ve öğretmeni) olur.

Burada alıntılanan mitte, başta sadece kaos (veya “hiçbir şey”) vardır; kaostan ışık, gökyüzü ve dünya meydana gelir ve her şeyi (“on bin varlık”) onlar yaratır. Onların özünde ise Taoist düşüncenin temel varoluş prensipleri yang ve yin vardır. Yang ve yin, aslında nehrin güneşli (yang) ve karanlık (yin) kıyıları anlamına gelse de, Çin düşüncesindeki çok daha derin bir zıtlığı ifade eder. Yang parlaklık, etkinlik ve kuvvet prensibidir ve en açık sembolleri gökyüzü, erkek, şiddetli, sert, güçlü öğelerdir. Öte yandan Yin, karanlık, edilgenlik ve zayıflık prensibidir ve çoğunlukla dünya, dişi, zayıf, yumuşak ve durgun olanla ilişkili görülür. Dolayısıyla yang ve yin zıt kutuplardır, bütündeki kendilerine ait sınırları ifade ederler, birbirleriyle ilişkileri ve bağları vardır. Her şey onların karşılıklı etkileşimiyle var olur ve anlaşılır.

Bu mitte yin ve yang karışık beş elementi (ağaç, ateş, dünya, metal ve su) ve sonunda da kutsal insanı yaratır. Evrenin ilk ışığından dünyaya bir ışın (bir *axis mundi*, gökyüzüne doğru çıkan merkez sütun) düşer ve bir altın tanrı meydana gelir. Bu cisimleşmiş kutsal ışık, Huang-lao'ya adını verir, dünya işlerini öğretir ve son olarak ona dünyanın temel ve kapsamlı yapısını açıklar: buna göre, mikrokozmik ve makrokozmik olan her şey, aynı prensipler üzerine kuruludur, bireyin içinde de kainattakine benzeyen kuvvet ve elementler vardır. “Böylece, her şey küçükteki büyüğe ve büyükteki küçüğe karşılık gelir.”

Başlangıçta Kaos vardı. Ondan saf ışık açığa çıkarak gökyüzünü oluşturdu. Öte yandan, yoğun karartı hareket etti ve kendinden dünyayı yaptı. Gökyüzü ve dünya on bin varlığı meydana getirdi; onlar doğar, büyür ve çoğalır ve tümü gökyüzünü ve dünyayı model alır. Yang ve Yin'in —eril ve dişil prensip— kökleri de, gene gök ve dünyanın içinde doğdu.

Yang ve Yin karıştı, beş element kendini ondan ayırdı, sonra bir adam doğdu. O etrafına baktığında, güneşin batıda kırmızı bir duman içinde battığını gördü; doğuda soluk bir sisle sarılı ayın yükseldiğini ve dünyanın ortasında duran büyük yıldızın etrafında tüm yıldızların döndüğünü gördü. Bu aydınlık yapıdan dünyaya parlak bir ışın düştü ve şaşırmış olan adamın karşısında kendisine benzeyen bir adam belirdi; aslında ona benzemiyordu çünkü tamamen altın rengindeydi. Altın Renkli Olan, adama eğilerek selam verdi ve ona hürmet etti. Ona çıplak vücudunu örtmek için otlardan nasıl giysi yapacağını gösterdi. Ona “Huang-lao” (Sarı Yaşlı Adam) adını verdi ve bitkilerin köklerini kullanarak nasıl beslenebileceğini gösterdi. Ona yıldızların seyahatini, güneş ve ayın bir yıl süren izleğini anlattı.

Sonra Huang-lou ona tüm şeylerin başlangıcını, gök ve dünyanın şeklini sordu. Parıldayan Altın biçim şöyle cevap verdi:

“Başlangıçta gökyüzü ve dünyadan, insanın damarlarında akan kanın karşılığı üretildi. Dünya, insandaki nefesi üreten ateşi doğurdu. Rüzgâr ve bulutlar, yağmur ve kar kendilerini su ve ateş arasında paylaştırdılar. Yang ve Yin'in gücü azaldığında veya arttığında sıcak ve soğuk olur. Güneş ve ay ışıklarını takas eder. Bu aynı zamanda yılın bitişini ve gökyüzündeki beş karşıtı, doğu, batı, kuzey, güney ve orta noktayı, meydana getirir. Gökyüzü ve dünya insan biçimini üretir. Yang verir ve yin alır.”

Huang-lao, dünyanın ötesinde olanın karakteri hakkında başka sorular da sordu ve Altın Renkli Olan şöyle cevap verdi:

“Dünyanın ortasından dev bir kaya çıkar ve o gökyüzüne kadar ulaşır güçlü kubbeyi taşır. Bu dağın eteğinden bir kaynak çıkar, bin nehre ve akarsuya bölünür ve sonra bunların hepsi sekiz denize dökülür. Dünyanın çevresi sekiz kutupla sarılıdır. Fakat büyük dünya, dünya denizinin ortasında yatar ve üzerinde dört ada vardır. Nasıl ki bir meyvenin çekirdeği sulu, etli kısımla sarılıyorsa, nasıl ki yumurtanın sarısı beyazıyla sarılıyorsa, su da büyük dünyanın tüm kenarlarından öyle akar. Böylece her şey küçükteki büyüğe ve büyükteki küçüğe karşılık gelir. Öte yandan güneş ve ay, sonsuz bir hareketle dünyanın çevresinde dönerler ve parıltılarıyla dünyanın tepesine ve dibine ışık verirler.”

Hikâye, bundan sonra insanların dünyaya yerleşmesini anlatır ve oradan dünyanın düzenini kuran, insana çok şey öğreten ve sonra kaybolan kutsal kahraman Pan Gu'ya geçer. O kaybolduktan sonra dünyada acı çekme meydana çıkar.

— Claus W. Krieg. *Chinesische Mythen und Legenden*. Zurich: Fritz und Wasmuth, 1946, s. 7-8.

— Alıntıyı yapan, Charles Long. *Alpha: Myths of Creation*. New York: Gerorge Braziller, 1963, s. 126-128.

Pan Gu Mitinin Dört Değişik Şekli

MS 3. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar, özellikle Güney Çin'de yaygın olan bir yaratılış mitinde, tanrı Pan Gu'nun büyük yaratıcı gücü ve üretkenliği anlatılır. Bu mitin dört değişik şeklinden ilkinde Pan Gu'nun “hiçbir şeyden” ortaya çıktığı iddia edilirken, bu boşluk aslında oldukça zengindir. Doğurganlığına bakıldığında, o maddenin yokluğu ya da reddi değil daha çok belirsiz bir kütle—bir Kaos veya “hiçbir şey”, tüm maddenin potansiyeli—izlenimini verir. Yaratılış, en baştaki bu kaostan gittikçe daha belirgin biçimlerin gelişmesiyle ilerler: Önce hiçbir şeyden “bir şey” olur, bir şeyden temel yaratıcı güçler olan eril ve dişilin çizgileri gelişir ve sonunda yaratıcı tanrı, Kaos'un çocuğu, Pan Gu doğar.

Bu mitin bir başka çeşitlemesinde, Pan Gu ile Kaos arasında gene aynı derecede yakın bir bağ kurulur. Bu sefer, başlangıç bir kozmik yumurta —bir üretkenlik prensibi veya bütünlük ve ikilik— olarak resmedilir ve yaratıcı ondan ortaya çıkar. Yumurtanın maddesi Kaos

gene yaratılışın zorunlu temelidir, o embriyonik Pan Gu'nun geliştiği hammadde ve kainatın temel varlıklarının yapıldığı malzemedir.

Mitteki iki farklı sonda, Pan Gu'nun kendini feda ederek dünyayı yarattığı görülür. Birincisinde onun kafatası, bir yumurta kabuğunun üst kısmı gibi, gökkubbeyi, gövdesi ise dünyanın elementlerini oluşturur. Gövdesinin üzerindeki parazitler insanlara dönüşür ve bu şekilde onun varlığından beslenmeye devam eder. (İkinci ve daha yerel çeşitlemede ise, Pan Gu'nun gövdesi Çin'deki beş kutsal dağ olur.)

Dünyanın bir kutsal tanrının vücuduyla özdeş tutulması güçlü bir kavramdır. Bu, elbette, dünyanın kutsallığını sağlar, fakat burada çok büyük bir fedakarlık ve kayıp nosyonu da vardır, yaratıcı tanrının olduğu altın çağ artık kesin olarak bitmiştir.

I Önce hiçbir şey vardı. Zaman geçti, o hiçbir şey bir şey oldu. Zaman geçti, o bir şey ikiye bölündü: onlar erkek ve kadındı. Sonra o ikisi, ikisini daha yarattı ve o ikisi Pan Gu'yu yarattı, yani ilk varlığı, Yüce Adam'ı, Yaratıcı'yı.

II Önce büyük kozmik yumurta vardı. Yumurtanın içinde Kaos vardı ve onun içinde de yüzer halde Pan Gu, yani Gelişmemiş Olan, kutsal Embriyo vardı. Sonra Pan Gu yumurtadan çıktı, o bugünkü insandan dört kat büyüktü ve elinde bir keser (veya çekiç ve keski) vardı, onunla dünyayı şekillendirdi. Başından iki büyük boynuz çıkıyordu (büyük boynuz Çin'de her zaman doğaüstü güç sembolüdür); üst çenesinde iki büyük dişi vardı ve vücudu tüylerle kaplıydı.

Pan Gu, hemen var gücüyle dünyaya düzen vermek için çalışmaya başladı. Keskiyle toprağı ve gökyüzünü birbirinden ayırdı, Dünya'nın üzerine dağlar yığdı, derin vadiler kazdı ve nehir yatakları yaptı.

Yukarıda güneş, ay ve yıldızlar, Pan Gu'nun onları koyduğu yerlerde gezdiler; aşağıda dört deniz dalgalandı. O, insana tekneler yapmayı öğretti, nehirlerin üzerine nasıl köprü atacaklarını gösterdi, insana kıymetli taşların sırlarını anlattı.

III Dünya, Pan Gu ölene kadar hiçbir zaman tamamlanmış değildi. Sadece onun ölümü kainatı mükemmel yapabilirdi: onun kafatasından gökkubbe yapıldı; etinden tarlaların toprakları oldu; kemiklerinden kayalar oldu; kanından nehirler ve denizler yapıldı, saçlarından tüm bitki örtüsü ortaya çıktı. Onun nefesi rüzgârdı; sesinden gök gürültüsü oldu,

sağ gözü ay, sol gözü güneş oldu. Tükürüğünden ya da terinden yağmur yapıldı. Vücudundaki parazitlerden insan meydana geldi.

IV Pan Gu ağladığında onun gözyaşları Sarı Nehir oldu, öldüğünde bedeni Çin'in beş kutsal dağı oldu. Doğudaki T'ai Dağı onun başından çıktı; ortadaki Sun Dağı gövdesinden çıktı, Kuzey Heng Dağı sağ kolundan, Güney Heng Dağı sol kolundan çıktı; batıdaki Hua Dağı onun ayaklarından çıktı.

Söylenen o ki, Pan Gu'nun resmi Kuangsi Dağlarındaki, Miao kabilesince kutsal sayılan bir mağarada hâlâ görülebilir ve yanında kendisini izleyen ilk üç büyük hükümdar olan Gök Tanrısı'nın, Dünya Tanrısı'nın ve İnsan Tanrısı'nın resimleri de vardır.

— Maria Leach. *The Beginning*. New York Funk ve Wagnalls, 1956, s. 224-226.

— Yeniden anlatım yapılan, D.A. Mackenzie. *Myths of China and Japan*. Londra: 1923, 260f, 247f.

Lao Tzu: Tao Te Ching'den

Çin kozmolojik düşüncesi çoğunlukla mitten çok felsefi tefekkür biçimindedir fakat Lao Tzu'nun *Tao Te Ching*'inden yapılan bu seçmelerde görülebileceği gibi, ondaki felsefe bile çağrışım yüklü ve şiirseldir. Konfüçyüs'ün *Seçmeleriyle* beraber *Tao Te Ching*, eski Çin tarihinin en etkili kitabıdır. Aslında hükümdarlara doğru davranış yollarını öğretmek için yazılmış olsa da, içinde kaçınılmaz olarak kozmolojik anlatılar da bulunur, çünkü onda varsayıldığına göre, “İnsan kendini dünyaya göre biçimlendirir, / Dünya gökyüzüne göre, / Gökyüzü yola göre, / Ve yol, doğal olarak öyle olana.”

Lao Tzu (MÖ yaklaşık 600) yarı efsanevi bir kişiliktir (Konfüçyüs'ün yaşça büyük çağdaşı olduğu söylenir), ayrıca Taoist bilge rahipler içinde en büyüğüdür. Bir tür sakinliği veya ataleti savunmuştur, fakat bu aslında doğaya uygun eylemdir. Lao Tzu, Tao'nun (hayatın “yolu”) tekliğini ve sonsuzluğunu vurgular; onun kutupsal karşıtlar yang ve yin (erkek ve kadın, dünya ve gökyüzü) vasıtasıyla ifade edildiğini ve tüm canlıların ve nesnelerin bu derin ikilikten, hatta ondan da derin teklikten türeyip geliştiğini söyler (“Yol biri yaratır; bir ikiye yaratır; iki üçü yaratır; üç on bin varlığı yaratır.”)

Tao özünde “hiçbir şeydir”, çünkü o bir “şey değildir”; onun dışsal

çizgileri yoktur. O sadece biçimi olmadığından ötürü değil, tüm diğer biçimlerin kaynağı olduğundan ötürü de adsızdır; nesneleştirilemeyen öznedir. “Bu öz tamamen halistir”; o tüm varlığın dayanağı ve tüm varlıkların biçimidir. Tao’nun tekliği, bilgenin kendindeki tekliği algılamasıyla ve kendini ego ve onun yarattığı arzularan kurtarmasıyla görünür olur. Ego ve arzularla, bilgenin ayrılığı ve tüm şeylerin eşsizliği Tao’nun belirtileridir. “Bunlar aynı şeydir” der Lao Tzu. Teklik ve çokluk, birlik ve farklılık —fakat ortaya çıktıklarında adları farklılaşır, ona “gizemlerin gizemi—her tür gizeme açılan kapı” denir.

Anlatılabilecek yol

Değişmez yol değildir;

Verilebilecek ad

Değişmez ad değildir.

Adsız olan, gök ve dünyanın başlangıcıdır;

Adı olan, bin bir varlığın anasıdır.

Bu yüzden arzularan kendinizi kurtarın, ki ondaki sayısız sırrı görün;

Ama her zaman arzularınız olsun, ki onun belirtilerini görün.

Bu ikisi aynıdır

Fakat ortaya çıktıklarında adları farklılaşır.

Aynı olmalarından ötürü onlara gizemler denir.

Gizemlerin gizemi—

Her tür gizeme açılan kapı. (I, 1)

Yol sonsuza dek adsızdır . . .

Sadece o kesildiğinde vardır adlar.

Adlar olduğunda,

İnsan bilmeli ki artık durma vaktidir. (I, 32)

Yol kendini adsız olmakla gizler. (II, 41)

Yol, biri yaratır; bir ikiyi yaratır; iki üçü yaratır; üç on bin varlığı yaratır.

On bin varlık sırtında *yin*’i taşır, kollarıyla *yang*’ı sarar ve o bu ikisinin yaratıcı güçlerinin bir harmanıdır. (II, 42)

Eskiye ait olanlardan, Tek’e ulaşanlar şunlardır:

Gökyüzü Tek sayesinde saydamdır;
Dünya Tek sayesinde düzenlidir;
Tanrılar Tek sayesinde kudretlidir;
Vadi Tek sayesinde doludur;
On bin varlık Tek sayesinde canlıdır;
Efendiler ve prensler Tek olan sayesinde imparatorlukta önder olurlar.

Şeyleri neyse o yapan Tek'tir.
Gökyüzü onu şeffaf yapan olmazsa parçalanır;
Dünya onu sabitleyen olmasa batabilir;
Tanrılar kudret veren olmasa kendilerini harcayabilirler;
Vadi onu dolduran olmasa kuruyabilir;
On bin varlık onları canlı tutan olmasa yok olabilir;
Efendiler ve prensler onları lider yapan olmasa iktidardan düşebilirler.
O nedenle, üstün, aşağıdakini kendine kök yapmalıdır;
Yüksek, temel olarak alçağı almalıdır
Yolun ilerleyiş şekli geriye dönüştür;
Zayıflık onun kullandığı araçtır.
Dünyadaki on bin varlık
Bir şeyden doğmuştur, bir şeyse Hiçbir şey'den. (II, 39)

Görülemez gelip geçici denir;
İşitilemez seyrekleşmiş denir;
Dokunulamaz an denir.
Bu üçü anlaşılamaz
Bu yüzden birbirine karıştırılır ve bir görülürler.
Onun üst kısmı göz kamaştırıcı değildir;
Onun alt kısmı gizli değildir.
Belli belirsiz görülür, adlandırılmaz
Ve o maddesiz olana geri döner.
Ona biçimi olmayan biçim denir,
O gövdesi olmayan görüntüdür.
Ona ayırt edilemez ve gölgemsi denir.
Onun yanına gidin, başını göremeyeceksiniz;
Onu ardından izleyin, arkasını göremeyeceksiniz.
Eski çağların yoluna sıkıca sarılın
Bugünkü aleme hakim olmak istiyorsanız eğer.
Eski çağların başlangıcını bilme yetisine

Yolun içinden geçen iplik denir. (I, 14)

Bir şey olarak yol
Gölgemsidir, seçilemez.
Seçilemez ve gölgemsidir,
Gene de onun içinde bir görüntü vardır;
Gölgemsi ve ayırt edilmez,
Gene de onun içinde bir cisim vardır.
Belirsiz ve karanlık,
Gene de onun içinde bir öz vardır.
Bu öz gayet halistir
Ve onun içinde denenebilen bir şey vardır. (I, 21)

Yol hoştur, ama kullanmakla boşalmaz.
Derindir, on bin varlığın atasıdır.
Keskinliği körelt;
Düğümleri çöz;
Parlaklığı yumuşat;
Bırak tekerleklerin sadece eski izlerde yürüsün.
O belli belirsiz görülür, sadece var gibidir.
Onun kimin oğlu olduğunu bilmiyorum.
O Tanrı'nın atasını yansıtır. (I, 4)

Vadinin ruhu hiçbir zaman ölmez.
Ona gizemli dişi denir.
Gizemli dişinin giriş kapısına
Gökyüzü ve dünyanın kökü denir.
O belli belirsiz görülür, var gibidir,
Gene de kullanmakla boşalmaz. (I, 6)

Gökyüzü ve dünya kalıcıdır. Gökyüzünün ve dünyanın kalıcı olabilmesinin nedeni, kendileri için yaşamamalarında yatar. Böylelikle uzun ömürlüdürler.

Bu yüzden bilge, kendini geri tutar ama önde gelir,
Kendine yabancıymış gibi davranır ama o korunur.

Bundan değil midir ki bilge kendi özel amaçlarına, benlik düşüncesi olmadığından ulaşır? (I, 7)

Bir şey vardır ki karışık şekilde yapılmıştır,
Gök ve dünyadan önce doğmuştur.
Sessiz ve boştur
Yalnız başına durur ve değişmez,
Dönüp dolaşır ama yorulmaz.
O dünyanın anası olabilir.
Onun adını bilmiyorum
Bu yüzden ona “yol” diyorum.
Ona geçici olarak “yüce” adını veriyorum.
Yüceliğine ilaveten, o geri çekilen olarak tarif edilir,
Geri çekilen olmasına ilaveten, o uzaklarda olarak tarif edilir,
Uzaklarda olmasına ilaveten, o geriye dönen olarak tarif edilir.
Dolayısıyla, yol yücedir; gök yücedir; dünya yücedir; kral yücedir.
Bu alemde yüce olan dört şey vardır, kral da onlardan biridir.
İnsan kendini dünyaya göre biçimlendirir,
Dünya gökyüzüne göre,
Gökyüzü yola göre,
Ve yol, doğal olarak öyle olana göre. (I, 25)

— Lao Tzu. *Tao Te Ching*. (çev. D.C. Lau) Baltimore Md.: Penguin Books, 1963, s. 57, 70, 78, 60, 62-63, 82, 91, 100, 102-103.

Huai-Nan Tzu: Evrenin Yaratılışı

Çin'deki Han Hanedanlığı (MÖ 206 – MS 220) dönemi, dini ve felsefi düşünceyi bağdaştırma dönemi idi. Büyük ölçüde Konfüçyüs'ün ahlaki düşüncesinden, Legalistlerin politik teorilerinden ve Taoistlerin mitsel doktrinlerinden yararlanan “Karma Okullar” ortaya çıktı. Huai-nan Tzu'dan alınan bu bölümdeki varsayımlar temelde Taoist olsa da, eksiksiz bir felsefe oluşturmak için Konfüçyüsçüler tarafından kullanıldılar.

Huai-nan Tzu, tıpkı Lao Tzu gibi, varlığın Kaos'un Büyük Başlangıcı'nda, varlık-olmayandan çıktığını iddia eder. Kaos boşluğu, boşluk ise evreni ve maddeyi üretir; böylelikle sonsuz olan, sonluyu doğurur. Maddenin çeşitleri yumurtanın sarısı ve akı gibi ayrılarak gökyüzü ve dünya, sonunda da eril ve dişil prensipler haline gelir. Bunlar daha sonra karışır, mevsimler ve on bin varlık olur. Yin, yongunlaşmış haliyle su ve yang da, benzer şekilde, ateş olur.

Hepsinin ötesinde veya altında, tüm yaratıkların varlığını borçlu olduğu yaratıcı, “Hiçbir Şey”in zorunlu teklifi vardır.

Gökyüzü ve dünya şeklini almadan önce, her şey belirsiz ve dağınıktı. Bu yüzden ona Büyük Başlangıç deniyordu. Büyük Başlangıç boşluğu ve boşluk evreni yarattı. Evren sınırları olan maddi gücü yarattı. Berrak ve hafif olan yukarı sürüklendi ve gökyüzü oldu, ağır ve tortulu olansa katılaştı ve dünya oldu. Saf, ince malzemenin bir araya gelmesi çok kolaydı, fakat ağır, tortulu malzemenin katılaşması son derece zordu. Bu yüzden önce gökyüzü tamamlandı, sonra dünya şeklini aldı. Gökyüzü ve dünyanın birleşik özleri yin ve yang oldu, yin ve yang'ın yoğunlaşmış özleri dört mevsim oldu ve dört mevsimin dağılan özleri on bin varlık oldu. Uzun bir zaman sonra, birikmiş yang'ın sıcak kuvveti ateşi yarattı ve ateş kuvvetinin özü güneş oldu; birikmiş yin'in soğuk kuvveti su oldu ve su kuvvetinin özü ay oldu. Güneşin ve ayın aşırı kuvvetinin özü yıldızlar ve gezegenler oldu. Gökyüzü güneşi, ayı ve yıldızları aldı, dünya ise su ve toprağı aldı.

Gökyüzü ve dünya boşluk içinde birleştiğinde ve her şey şekil verilmiş basitlikten ibaretken şeyler, yaratılmadan, var oldular. Bu, Büyük Birlik'ti. Her şey bu birlikten ortaya çıktı ama hepsi farklı oldu, çeşitli balık, kuş ve hayvan türlerine bölündü. . . . Bu yüzden bir şey hareket ettiğinde ona canlı, öldüğünde ise cansız denir. Hepsi yaratıktır. Şeylerin, yaratılmamış olan yaratıcısı öyle değildir çünkü şeylerin yaratıcısı onların arasında değildir. Eğer eski çağlardaki Büyük Başlangıç'ı incelersek, şunu görürüz ki, insan varlık olmayandan doğarak, varlıkta biçim almıştır. Biçim alınca şeyler tarafından yönetilmiştir. Fakat kendi doğduğu biçime dönebilene ve sanki biçimi yokmuş gibi olana “gerçek insan” denir. Gerçek insan Büyük Birlik'ten hiçbir zaman ayrılmamış olandır.

— *Hui-nan Tzu*. 3:1a., 14:1a.

— Alıntıyı yapan, W. Theodore de Bary v.d. (ed.). *Sources of Chinese Tradition*. Cilt 1. New York: Columbia University Press, 1964, s. 192-193.

Kuo Hsiang: Doğa ve Yokluk

Büyük Taoist filozof ve mistik Chuang Tzu (MÖ yaklaşık 369-286) şunları yazmıştı:

Bir başlangıç vardır. Bir henüz başlangıç olmayan vardır ve o başlangıç olacaktır. Bir henüz başlangıç olmayan vardır ve o bir henüz başlangıç olmayan olacaktır, sonra da başlangıç olacaktır. Bir varlık vardır. Bir varlık olmayan vardır. Bir henüz başlangıç olmayan vardır ve o varlık olmayan olacaktır. Bir henüz başlangıç olmayan vardır ve o bir henüz başlangıç olmayan olacaktır, sonra da varlık olmayan olacaktır. Aniden, varlık ve varlık olmayan oluşur. Fakat bu varlıkla varlık olmayan arasında, ben gerçekten hangisi varlıktır, hangisi varlık olmayandır, bilmiyorum. Şimdi az önce bir şeyler söyledim. Fakat söylemiş olduğum gerçekten bir şeyler söyledi mi, söylemedi mi, onu da bilmiyorum.

Dünyada bir iğnenin ucundan daha büyük bir şey yoktur ve T'ai Dağı küçüktür. Kimse ölü bir çocuktan daha uzun yaşamadı ve P'eng-tsu genç öldü. Gökyüzü ve dünya benimle aynı zamanda doğdu ve on bin şey benimle birdir.¹⁴

Beş yüz yıl kadar sonra, Han Hanedanlığı'nın yıkılmasıyla birlikte, onun ardından gelen Üç Krallık ve Altı Hanedanlık dönemindeki (MS 200-589) toplumsal istikrarsızlık sonucunda Çin'de büyük dinsel değişimler oldu. Devlet diniyle iç içe geçmiş ve öğrenimi için büyük ölçüde devlet desteğine ihtiyaç duyan Konfüçyüsçülük bocalamaya başladı. Buna karşılık Taoizme ve yeni tanınan Budizme ilgi arttı ve gelişti.

Neo-Taoistler için, Lao Tzu ve Chuang Tzu'nun yazıları, bir eğitim ve yorum aracı oldu ve yeni düşüncenin temellerini oluşturdu. Bunun sonucunda önde gelen Neo-Taoistlerden Kuo Hsiang (ö. MS 312), Chuang Tzu'nun yazılarını kendine başlangıç noktası yaptı ve onun Chuang Tzu'nun görüşleriyle ilgili buradaki yorumu, öncelikle, başlangıçtan önce, hiçbir-şey-var olmadan-var olanın karakterini ele alır. Varlık ve ondan ötürü canlıların ve nesnelerin evreni —madde-nin ve zihnin evreni— varlık olmayandan mı türemiştir? Varlık, Yin ve Yang'dan mı türemiştir? Ya da doğadan ya da Tao'nun kendisinden mi? Hayır, der Kuo Hsiang, şeyler sadece vardır, kendiliğinden, doğal olarak vardır ve biz de öyle olmalıyız.

Doğanın müziği, şeylerin dışında bir varlık değildir. Değişik aralıklar, borular ve flütler ve benzerleri, tüm canlı varlıklarla birlikte, hep beraber

14 Chuang Tzu, *Basic Writings* (Burton Watson, çev). New York; Columbia University Press, 1964, sayfa 38. P'eng-tsu, Çin'in en yaşlısı olarak bilinen kişidir.

doğayı meydana getirir. Yokluk, onların yokluğu demek olduğundan, hepsi bundan ibarettir. Bu, üretecek bir “ben”in olduğu anlamına gelmez. “Ben” şeyleri üretemez ve şeyler de “ben”i üretemez. “Ben” kendinden vardır. Kendinden öyle olduğu için de biz ona doğal deriz. Her şey doğasından ötürü neyse odur, bir eyleminden ötürü değil. O halde [Chuang Tzu] doğanın terimleriyle konuşur. Doğa terimi [tam karşılığıyla Gökyüzü] şeylerin kendiliğinden neyse o olduğunu açıklamak için kullanılır, mavi gökyüzü anlamında değil. Fakat biri çıkıp, doğanın müziği, tüm şeylerin ona hizmet etmesini ve uymasını sağlar, diyor. Bakın, doğa kendine bile sahip olamaz. Şeylere nasıl sahip olsun? Doğa tüm şeylerin genel adıdır.

Varlık olmayanın varlığa dönüştürülmesi mümkün değildir. Ayrıca, varlığın varlık olmayan haline gelmesi de mümkün değildir. Bu yüzden, her ne kadar varlık, bir madde olarak, sonsuz değişim ve dönüşüm geçirse de, hiçbir zaman var olmayan haline gelmez. . . . Şeyler olmadan önce ne vardı? Eğer önce yin ve yang geldi dersem, o zaman yin ve yang'ın kendileri de varlık olduğundan, onlardan önce ne geldi? Varsayalım ki doğa önce geldi, dedim. Fakat doğa sadece şeylerin kendi olmasıdır. Farz edelim ki mükemmel Tao önce geldi, dedim. Fakat mükemmel Tao mükemmel bir varlık-olmayandır. Ama varlık-olmayan, nasıl herhangi bir başka şeyden önce gelebilir? O zaman ondan önce ne geldi? Bir şey daha olmalıdır ve bu böyle sonsuza kadar gider. Anlamalıyız ki şeyler kendiliğinden oldukları gibidirler ve başka bir şey onlara neden olmamıştır.

Her şey doğaldır ve bunun neden böyle olduğunu bilmez. Şeyler gövdesel biçimleri bakımından ne kadar farklı olurlarsa doğallıkları açısından o kadar benzerler. . . . Gökyüzü ve dünya ve on bin şey, her gün değişip dönüşerek yeni şeyler haline gelir ve böylece zamanla beraber ilerler. Onlara neden olan nedir? Kendiliğinden bunu yaparlar Bizim şeyler dediklerimizin tümü, kendiliğinden oldukları şeylerdir; birbirlerinin öyle olmasına neden olmamışlardır. Onları bir başlarına bırakalım, varlık prensibi mükemmel bir şekilde gerçekleşir. On bin şey, on bin değişik koşul içindedir ve ileri ve geri farklı şekilde hareket eder, sanki onları öyle yapan bir Gerçek Efendi varmış gibi. Fakat böyle bir Gerçek Efendi için delil arayacak olursak, bir şey bulamayız. Anlamalıyız ki şeyler tümüyle doğaldırlar ve başka bir şey onlara neden olmamıştır.

Kainat tüm şeylerin genel adıdır. Şeyler evrenin gerçekliğidir, doğa ise onların normudur. Doğal olmak demek, kendiliğinden, herhangi bir ey-

leme gerek olmaksızın var olmak demektir. Bu yüzden, ünlü peng kuşu yüksekten uçar, bıldırcın alçaktan uçar, maun uzun ömürlüdür, mantar kısa ömürlüdür. Bunları yapma yetileri herhangi bir eylem yapmalarından değil, onların doğal olmalarından gelir.

— Kuo Hsiang. *From the Commentary On Chuang Tzu*, Böl.1, 1:8b; Böl.2, 121a-23a, Böl 22, 7:54b-55b: “Doğa ve Yokluk.”

— Alıntıyı yapan, W. Theodore de Bary vd. [ed.]. *Sources of Chinese Tradition*. Cilt 1. New York: Columbia University Press, 1964, s. 240-243.

Chou Tun-Yi:

Büyük Esasın Sembolünün bir Açıklaması

Sung Hanedanlığı'nın (MS 960-1279) felsefedeki büyük ilerlemesi Neo-Konfüçyüsçülük olarak bilinir. Düşünürler, dünyayla birleşmenin araçları olarak, düzen ve dünyevi hayata (sosyal ve politik alanlar) katılım hakkındaki temel öğretileri canlandırmaya çalışmışlardır. Taoizm ve Budizm, olgusal dünyanın asılsız ve “boş” olduğu savından ötürü özde reddedilse de, onlardaki pek çok öğreti Neo-Konfüçyüsçü sistemlere dahil edilmiştir.

Bu bağdaştırıcı yaklaşım, Chou Tun-Yi'nin (MS 1017-1073) Konfüçyüsçü kozmolojiyi yeniden ele aldığı buradaki alıntıda özellikle belirgindir. Chou Tun-Yi, konuya girerken esas-olmayanı (Varlığın-Kendi-Olmayan, Taoistlerin ve Budistlerin Hiçliği) saygıyla selamlar fakat hemen ardından, onun yin ve yang'ı, beş maddesel kuvveti (su, ateş, ağaç, metal ve toprak), gökyüzünü ve dünyayı ve on bin varlığın tümünü yaratan Büyük Esas'la (Varlığın-Kendisi, varlığın zemini) aynı olduğunu söyler. Bu şekilde, Chou Tun-Yi, Taoist ve Budist görüşleri kaynaştırmayı başarır, ama öte yandan, kaynağın “hiçbir şey” değil, “bir şey” olduğunu ve ondan gelişenlerin esas olarak gerçek olup asılsız olmadığını öne sürmeye devam eder.

Bu soyutlama düzeyinde, esaslığı iyi ve kötü olarak nitelendirmenin eksik ve hatalı bir kısıtlama olacağı kabul edildiğinden —tıpkı tavuk ve yumurta gibi, hangisi önce gelse diğerine ihtiyaç duyar— Chou Tun-Yi'nin görüşüne karşı çıkmak zordur. Esas-olmayan ile Büyük Esas'ı bir bozuk paranın iki yüzü gibi birleştirdikten sonra, Chou Tun-Yi, onun tam ve gerçek olduğunu ilan eder ve bilge insana, onun olgusal dünyadaki evrimlerine göre işlerini düzenlemesini

salık verir. Beş erdemden faydalanan bilge rahip, mutlu ve başarılı bir hayat sürebilir.

Esas-olmayan! Ve aynı zamanda Büyük Esas (*T'ai Chi*). Büyük Esas hareket yoluyla yang'ı yaratır. Hareketi sınıra ulaşınca durgun hale geçer. Durgunluk yoluyla Büyük Esas, yin'i yaratır. Durgunluk sınıra ulaşınca hareket tekrar başlar. Böylelikle hareket ve durgunluk birbirini izler ve birbirinin kökü olur, yin ve yang ayrımını oluşturur ve bu iki tarz böylece belirlenir.

Yang'ın dönüşümü ve yin ile birleşmesi sonucunda beş araç ortaya çıkar: su, ateş, ağaç, metal ve toprak. Bu beş maddi kuvvet (*ch'i*) uyumlu bir düzene göre dağılırsa, dört mevsim normal seyrini izler.

Beş araç, bir yin ve yang sistemi ve yin ve yang bir Büyük Esas demektir. Büyük Esas, aslında, Esas-olmayandır. Beş aracın her biri kendi özel karakteriyle ortaya çıkar.

Esas-olmayanın gerçekliği ile yin ve yang'ın özü ve beş araç gizemli birliğe ulaştığında bütünleşme olur. Göksel prensip (*ch'ien*) erkek elementi, dünyasal prensip (*k'un*) dişi elementi meydana getirir. Bu iki maddesel kuvvetin karşılıklı etkileşimi on bin varlığı doğurur ve dönüştürür. On bin şey üretir ve ürer ve böylece sonsuz bir dönüşüm meydana gelir.

[Maddesel kuvvetleri] en mükemmel haliyle sadece insan alır ve bu yüzden en zeki olan odur. Onun bedensel biçimi oluşur ve ruhu, bilincini geliştirir. Doğasındaki beş ahlaki prensip (insanlık, doğruluk, edep, bilgelik ve dürüstlük) dış dünya tarafından uyarılır ve o buna tepki verir, eylemde bulunur; iyi ve kötü birbirinden ayırt edilir ve insan ilişkileri gerçekleşir.

Bilge rahip, bu ilişkileri Ortalama'nın prensipleri¹⁵ olan doğruluk, insanlık ve dürüstlük ile düzenler ve durgunluğu ana etken kabul eder. Böylece, o kendini insanın nihai ölçütü yapar. Bu yüzden bilge rahibin karakteri "gökyüzü ve dünyaya benzer; parlaklığı güneşe benzer; düzeni dört mevsime benzer ve iyi ve kötü talihi gök ve dünya ruhlarınıninkine benzer." Soylu insan, bu ahlaki nitelikleri geliştirir ve iyi talihle mutlu olur, oysa aşağı insan onları çiğner ve kötü talihin acısını çeker.

Bu yüzden şöyle dendi: "Yin ve Yang göklerin yoludur, güç ve zayıflık elementleri dünyanın yoludur, insanlık ve dürüstlük insanın yoludur." Ayrıca şu da dendi: "Eğer şeylerin döngüsünü incelersek, hayat ve ölüm

15 Bu prensipler Konfüçyüsün klasiklerden biri olan ve Konfüçyüs'ün torunu tarafından yazılmış Ortalama'nın Doktrini adlı kitapta detaylandırılmaktadır. [ed.n.]

kavramlarını anlarız.” *Değişimler Kitabı* yücedir! Onun mükemmelliği burada yatar!

— Chou Tun-Yi. “An Explanation of the Diagram of the Great Ultimate.” Chou *Lien-ch'i chi*, 1:2a-b, içindeki *T'ai-chi-t'u shuo*'dan.

— Alıntıyı yapan, W. Theodore de Bary vd. [ed.]. *Sources of Chinese Tradition*. Cilt 1. New York: Columbia University Press, 1964, s. 458-459.

JAPON MİTLERİ

Kojiki'den

Japoncadaki en eski tarihi kayıt *Kojiki* veya “Eski Olayların Vakayinamesi”dir. MS 712’de, “Beşinci Derecenin İlk Sınıfının Üst Kademesi’nden ve Beşinci Yetkinlik Derecesi’ne sahip bir memur olan” (ö. 723) Saray Soylusu Futo no Yasumuro tarafından derlenmiştir ve en eski yerli Şinto doğa ibadeti ve çoktanrılılık öğretilerini ve ayrıca Çin düşüncesinden alıntıları içerir.

Önsözden alınmış bu kısa bölüm, onu takip eden ana metin içinde anlatılan uzun ve karmaşık miti özetlemektedir: Gökyüzü ve Dünya ayrılmıştır ve Üç Tanrı meydana gelir (Gökyüzünün-Aziz-Merkezi-Hakimi Tanrı, Üstün-Aziz-Üretici-Müthiş Tanrı ve Kutsal-Üretici-Müthiş Tanrı). Çin kozmolojilerinde olduğu gibi, ikili yin ve yang prensipleri —burada pasif ve aktif elementler— gelişir; onlar İzanami (“Davet-eden-dişi”) ve İzanagi (“Davet-eden-erkek”) olarak vücut bulur ve “tüm şeylerin ataları” olur.

Sonraki olaylar burada sadece en kısa şekliyle özetlenir: “Bir ayna asılır” ve onunla Güneş Tanrıçası, mağarasından dışarı çıkmaya kandırılır; Susa-no-Wo (“Atılğan Erkek Tanrı”) kız kardeşinden aldığı “mücevherleri saçar”; büyük olasılıkla Japon İmparatorluğu’nda “Yüz kral birbirini izler”; Güneş Tanrıçası tarafından “bir kılıç soku-lur”; Gökyüzünden çıkartıldıktan sonra Susa-no-Wo bir “yılanı öldürür”; ve “On Bin Tanrı gelişir.” Aslında, tanrıların sayısı ve onların kaotik ilişkileri, aynı zamanda bu tanrılarla doğal elementler arasındaki yakın bağlantılar Kojiki’nin önde gelen özellikleridir. Bir araya geldiğinde bu özellikler, çok net olarak başlangıçtaki güçlü, müthiş ve korkunç doğa güçlerini çağırır.

I Yasumaro der ki: Kaosun yoğunlaşmaya başladığı fakat güç ve şeklin henüz görünür olmadığı şu anda ve adı konmuş ve yapılmış hiçbir şey yokken, onun şeklini kim bilebilir ki? Gene de önce Gökyüzü ve

Dünya ayrıldı, Üç Tanrı yaratılışı başlattı; sonra Pasif ve Aktif Özler gelişti ve İki Ruh [İzanami, dişi yaratıcı ve İzanagi, erkek yaratıcı] tüm şeylerin atası oldu. Böylece, o [İzanagi] belirsizleşti ve ışığa kavuştu; Güneş ve Ay onun gözlerinin yıkanmasıyla ortaya çıktı; o yüzmeye devam edip denizin suyuna atladı ve Gök ve Dünya Tanrıları onun bedeninin suda arınmasıyla oldu. Böylece büyük başlangıcın karaltısı içinde, bizler, ilk öğretiyeye dayanarak, dünyanın başlangıç ve adaların doğuş zamanını öğreniyoruz; ilk başlangıcın uzaklığı içinde bizler, önceki bilge rahiplere inanarak, tanrıların yaratılışı ve insanların oluş zamanını öğreniyoruz. Bir aynanın asıldığını, mücevherlerin saçıldığını, sonra Yüz Kral'ın birbiri ardından geldiğini; bir bıçağın sokulduğunu, yılanın parça parça edildiğini ve böylece On Bin Tanrı'nın geliştiğini doğrulukla biliyoruz. Durgun Nehir'deki görüşmelerle İmparatorluk yatıştırıldı; Küçük Sahil'deki tartışmalarla bölge arındırıldı.

— Yasamuro. *Kojiki* veya *Records of Ancient Matters*. (çev. W. G. Aston) Kobe, Japonya: J. L. Thompson, 1932, s. 3-6.

Nihongi'den

Nihongi veya “Japon Vakayinamesi” (MS 720) tıpkı *Kojiki* gibi, yaratılışın ve tanrı kuşaklarının bir tarihçesiyle başlar. Çin kozmolojisinden (özellikle de Han dönemindeki Huai-nan Tzu'dan) alıntı yaparak, *Nihongi*, bir ilkel Kaos hayal eder. Yaratılış, o zamana kadar birbirinden ayrılmamış olan elementlerin içten belirlemesiyle gerçekleşir; hafif ve saf olan yukarı çıkarak gökyüzünü oluşturur, daha ağır olan aşağı inerek dünyayı oluşturur. Gökyüzü kendi başına onların arasında üç tanrı yaratır (ayrılmış alanlar ile iki tür dünya arasında bir bağlantı prensibi), sonra gökyüzü ve dünya beraberce dört çift tanrı yaratır. Sonuncusu bu mitin odak noktasıdır. İzanagi (“Davet-eden-erkek”) ve İzanami (“Davet-eden-dişi”), aşağıdaki dünyanın üzerinde gezerler; o hâlâ ıslaktır, şeklini almamıştır ve kara yoktur —ilkel bir sulu çamurdur. Aşağıya “Gökyüzünün mücevher-mızrağını” uzatırlar (hem bir fallus hem de *axis mundi* sembolü) ve onun ucundan çıkan pıhtılaşmış tuzlu su, bir ada meydana getirir. Dünyada ise bir evlilik töreninde, merkez direklerinin (gökyüzü ve dünya arasında kutsal bir bağlantı) etrafını çevreler, eş olurlar. Eril ve dişi prensiplerin bu birlikteliğinden sekiz ada, deniz, nehirler,

dağlar ve bitkiler doğar. Sonunda da onlar güneşi, ayı, bir paraziti, bir kötü tanrıyı (“Atılğan”) ve ateşi yaratırlar. (Dördüncü tanrı olan Susa-no-o, çoğunlukla İzumo halkıyla bağlantılı görülür, onun mitte anlatılan kovuluşu, Yamato halkının bu grup üzerindeki zaferini yansıtıyor olabilir.)

Her ne kadar İzanami, son çocuğu tarafından yakılarak öldürülse de (böylelikle onun doğası bu feda ve değişim aracıyla dönüşüme uğrar) üretkenlik gücü hâlâ belirgindir. O ölürken dünya ve su tanrıçalarını doğurur; sonra ateş ve dünya eş olur ve “genç fidanı” doğurur.

Mitin bu kısmının sonunda, İzanagi’nin yeraltı dünyasında eşini araması ve ölüm karşısında dehşete kapılıp tekrar dünyaya kaçması anlatılır. Tazeleme gücü olan sulara arınan İzanagi, yine de yarattıklarından uzaklaşarak görkemli diyara doğru geri çekilir.

Şintoizmin özelliklerini taşıyan *Nihongi*, bu dindeki doğanın kutsal güçlerine ve onların pek çok kişileşmiş haline tapınmayı zengin bir dille anlatır.

Eskiden Gökyüzü ve Dünya ayrı değildi. Ve İn ve Yo (dişil ve eril prensipler) bölünmemişti. Onlar, tıpkı sınırları belirsiz şekilde tanımlanmış ve içinde bakterilerin olduğu bir yumurtaya benzeyen kaotik bir kütle idi.

Daha saf ve herrak olan kısım ince bir şekilde dışarı çekildi ve Gökyüzü’nü meydana getirdi. Daha ağır ve büyük olan element aşağı çöktü ve Dünya oldu.

İnce element kolaylıkla birleşik bir kütle oldu, fakat ağır ve büyük olan kütlelerin pekişmesi daha zor sağlandı.

Bu nedenle önce Gökyüzü oluştu, sonra Dünya meydana geldi.

Bundan sonra, Kutsal Varlıklar onların arasında yaratıldı.

Bu yüzden, dünya yaratılmaya başlandığında, karayı oluşturan toprak parçasının tıpkı bir balığın suyun yüzeyinde eğlenerek yüzdüğü gibi etrafta yüzdüğü söylenir.

Bu anda Gökyüzü ve Dünya arasında belli bir şey yaratıldı. Biçimi, bir hasır kamış gibiydi. O bir tanrıya dönüştü ve ona Kuni-toko-tachi no Mikoto [Ulu-şeyin-durduğu-ebedi-yer] dendi.

Sonra Kuni no sa-tsuchi no Mikoto [Yüceliğin Sağ Toprağının Yeri] oldu, sonra da Toyo-Kumu-nu no Mikoto [Yüceliğin Zengin Biçimli Ovası] oldu, hepsi üç tanrı etti.

Onlar hep erkekti ve Gökyüzü prensibinin işleyişiyle kendiliğinden yaratılmışlardı.

Daha sonra var olan tanrılar, Uhiji-ni no Mikoto ve Suhiji-ni no Mikoto idi, onlara aynı zamanda Uhiji-ne no Mikoto [Çamur-dünya] ve Suhiji-ni no Mikoto [Kum-dünya] da deniyordu.

Daha sonra var olan tanrılar ise, Oho-to Nochi no Mikoto [Büyük Sonraki Kapı] ve Oho-to mahe no Mikoto [Büyük Önceki Kapı] idi.

Bundan sonra var olan tanrılar da, Omo-taru no Mikoto [Yüzü-hoş] ve Kashiko-ne no Mikoto [Berbat] idi, onlara aynı zamanda Aya-kashiko-ne no Mikoto, Imi Kashiki no Mikoto veya Awo-kashiki-ne no Mikoto veya Aya-kashiki no Mikoto da deniyordu.

Sonra var olan tanrılar, Izanagi no Mikoto [Davet-eden-erkek] ve Izanami no Mikoto [Davet-eden-dişil] idi.

Böylece hepsi sekiz tanrı ediyor. Göksel ve Dünyasal prensiplerin karşılıklı etkisiyle meydana gelmiş olarak, onlar eril ve dişil yapıldılar. Kuni no toko-tachi no Mikoto'dan Izanagi no Mikoto ve Izanami no Mikoto'ya kadar olanlar, tanrılar çağının yedi nesli olarak adlandırılır.

Izanagi no Mikoto ve Izanami no Mikoto, Gökyüzü'nün havada süzülen köprüsünde durup beraberce düşündüler, dediler ki, "Aşağıda bir ülke yok mu?"

Oradan Gökyüzü'nün kıymetli taştan mızrağını kullanarak aşağıyı yokladılar ve el yordamıyla okyanusu buldular. Mızrağın ucundan damlayan tuzlu su katılaştı ve Ono-goro-jima [Kendiliğinden-sertleşen-ada] denilen bir ada oldu.

İki tanrı oraya indi ve o adaya yerleşti. Sonra, karı koca olmak ve ülkeler yaratmak istediler.

Bu yüzden, karanın merkezine Ono-goro-jima adlı direği diktiler.

Sonra, erkek tanrı sola doğru ve dişil tanrı sağa doğru, karaya dikilen direğin etrafını ayrı ayrı döndü. Bir yanda karşılaştıklarında önce dişil tanrı konuştu ve şöyle dedi:—"Ne kadar güzel! Çok hoş bir gençle karşılaştım." Erkek tanrı bundan rahatsız oldu ve şöyle dedi:—"Ben bir erkeğim ve kurallara göre önce benim konuşmam lazımdı. Nasıl oluyor da tam tersine, bir kadın olarak, önce sen konuşuyorsun? Bu çok talihsiz bir durum. Şimdi gidip tekrar dönelim." Bunun üzerine iki tanrı gidip geri döndüler ve karşılaştıklarında bu sefer erkek tanrı önce konuştu ve şöyle dedi:—"Ne kadar güzel! Çok hoş bir genç kızla karşılaştım."

Sonra dişil tanrıya şunu sordu:—"Senin vücudunda şeyden var mı?" O cevap verdi:—"Vücudumda dişiliğin kaynağı olan bir yer var." Erkek

tanrı şöyle dedi:—“Benim vücudumda da erkekliğin kaynağı olan bir yer var. Ben senin vücudundaki kaynak-yerini kendi vücudumdaki kaynak-yeriyle birleştirmek istiyorum.” Bunun üzerine erkek ve kadın ilk defa karıkoca olarak birleşti.

Sonra, doğum zamanı geldiğinde, ilk önce Ahaji adasının plasenta olacağı zannediliyordu, fakat bu onlara güzel gelmedi. Bu yüzden o ada, Ahaji no Shima [uygun-olmayan-ada] ismini aldı.

Sonra Oho-yamato no Toyo-aki-tsu-shima [adanın-zengin-hasadı] dünyaya geldi.

Sonra Iyo no futa-na ve sonra da Tsukushi adaları dünyaya geldi. Ardından ikiz Oki ve Sado adaları doğdu. Bu, insanda zaman zaman görülen ikiz doğumların ilk örneğidir.

Sonra Koshi adası doğdu, sonra Oho-shima adası ve sonra da Kibi no ko adası.

Böylelikle Oho-ya-shima ülkesine [büyük-sekiz-ada ülkesi] ilk defa isim verilmiş oldu.

Sonra Tsumi ve İki adaları, çeşitli yerlerdeki küçük adalarla birlikte, tuzlu suyun köpüğünün sertleşmesiyle meydana geldi.

Onlar, sonra denizi yarattılar, sonra nehirleri, sonra da dağları. Sonra Ku-ku-no-chi'yi —ağaçların atasını— yarattılar ve sonra bitkilerin atası Kaya no hime'yi.

İzanagi no Mikoto ve İzanami no Mikoto, birbirleriyle görüşüp şöyle dediler:—“Büyük-sekiz-ada ülkesini, dağları, nehirleri, bitkileri ve ağaçlarıyla biz yaratmadık. Evrenin efendisi olacak birini yaratsak nasıl olur?” Sonra Güneş-Tanrıçası'nı yarattılar ve ona Oho-hiru-me no muchi [günün-sahibi-yüce-dişil] adını verdiler.

Bu çocuğun göz kamaştıran ışığı altı yönde [Kuzey, Doğu, Güney, Batı, Alt, Üst] parıldadı. Buna iki tanrı sevindi ve şöyle dediler:—“Çok sayıda çocuğumuz oldu, fakat hiçbirisi bu harika bebeğin dengi değil. O bu bölgede çok uzun tutulmamalı, biz onu kendi isteğimizle bir an evvel Gökyüzü'ne gönderelim ve ona Gökyüzü'nün işlerini verelim.

O sıralarda, Gökyüzü ve Dünya birbirinden çok fazla ayrılmamıştı, bu yüzden onu Gökyüzü'ne, Gökyüzü merdiveni ile gönderdiler.

Sonra Ay-Tanrısı'nı meydana getirdiler.

Onun parlaklığı, görkem bakımından Güneş'inkine yakındı. Bu tanrı Güneş Tanrıçası'nın eşi olacak ve onun iktidarını paylaşacaktı. Bu yüzden onu da Gökyüzü'ne gönderdiler.

Sonra parazit çocuğu yarattılar. Üç yaşında bile dik olarak ayakta du-

ramıyordu. O yüzden onu Gökyüzü'nün kaya-kafuru-tahta gemisine bindirdiler ve rüzgârlara teslim ettiler.

Sonraki çocukları Sosa no wo no Mikoto [Atılgan] idi.

Bu tanrının sert bir mizacı vardı ve zalimce görevlere verilirdi. Ayrıca, sürekli ağlayıp inlemek gibi bir adet edinmişti. Bu yüzden bölge halkının büyük kısmını zamansız bir sona sürükledi. Ayrıca yeşil dağların solmasına sebep oldu. Bu yüzden ebeveyni olan iki tanrı, Sosa no wo no Mikoto'ya şöyle dedi:—“Sen fazlasıyla kötü huylusun ve bu dünyaya hükmetmen uygun değil. Kuşkusuz, sen Ölüler Diyarı'na [Hades] gitmelisin.” Böylece sonunda onu gönderdiler.

Sonraki çocukları Kagu tsuchi [ateş tanrısı] idi.

İzanami no Mikoto, Kagu tsuchi tarafından yakıldı ve bu yüzden öldü. O ölmek üzereyken Dünya Tanrıçası, Hani-yama-hime'yi ve Su Tanrıçası Midzu-ha-no-me'yi doğurdu. Bunun üzerine Kagu tsuchi, Hani-yama-hime'yi kendisine eş yaptı ve Waka-musubi [genç fidan] adında bir çocukları oldu. Bu tanrının başındaki tacın üzerine ipekböceği ve dut ağacı resmi işlenmişti ve göbeğinde de beş çeşit tahıl vardı.

Bundan sonra, İzanagi no Mikoto, İzanami no Mikoto'nun ardından gitti ve Yomi diyarına [Hades] girdi. Ona ulaştığında karşılıklı konuşurlarken İzanami no Mikoto şöyle dedi: “Benim efendim ve kocam, neden bu kadar geç geldin? Ben daha önce Yomi'nin pişirme ocağından yemek yedim. Ancak, dinlenmek için yatmak üzereyim, senden şunu rica ediyorum, bana bakma.” İzanagi no Mikoto ona kulak asmadı ve gizliden çok dişli tarağını aldı ve uçtaki dişini kırarak ondan bir meşale yaptı ve ona baktı. Kokuşmuş madde fışkırdı ve kurtçuklar üşüştü. Bu yüzden, insanlar bugün de geceleri tek ışık kullanmaktan kaçınırlar ve aynı şekilde, geceleri tarak atmazlar. İzanagi no Mikoto çok şaşırdı ve şöyle dedi: “Olmaz! Bilmeden iğrenç ve pis bir diyara gelmişim.” Böylece, hızla geri kaçtı. Bunun üzerine, İzanami no Mikoto kızarak şöyle dedi: “Neden senden istediğimi yapmadın? Şimdi utanç içinde kaldım.” Sonra sekiz Yomi'li Çirkin Kadın'ı onu izleyip durdurmaları için gönderdi. İzanami no Mikoto bunun üzerine kılıcını çekti, arkasında savurarak kaçıp gitti. Sonra siyah başlığını alıp yere fırlattı. Başlık üzüm haline geldi, Çirkin Kadınlar onu gördüler ve alıp yediler. Yemeyi bitirdiklerinde tekrar İzanagi no Mikoto'nun peşine düştüler. Sonra Mikoto çok dişli tarağını yere fırlattı, tarak hemen bir bambu filizi haline geldi. Çirkin Kadınlar onu da koparıp yediler ve yedikten sonra gene peşinden gittiler. Sonra İzanami

no Mikoto geldi ve o da onu takip etti. Ama artık İzanagi no Mikoto, Yomi'nin Düz Geçidi'ne varmıştı.

Fakat öncesinde Yomi Diyarı'na gitmiş olması ona kötü şans getirdi. Bu yüzden, yıkanarak laneti üzerinden atmak için Aha kapısına [hızlı gelgitleriyle ünlü bir boğaz] ve Haya-sufu-na'ya [hızlı-öyle-isimli] gitti. Fakat bu iki kapıdaki gelgit aşırı derecede kuvvetliydi. O yüzden geri döndü ve Tachihana'daki Wodo'ya [ufak kapı] gitti. Orada yıkandı. Suyu girdiği sırada üfleyerek İha-tsu-tsu no Mikoto'yu [Yaşlının-Kayası] yarattı; sudan çıkarken gene üfledi ve Oho-nawo-bi no Kami'yi [Büyük-Deva-İnsanı] yarattı. İkinci defa suya girerek üfledi ve Sokotsutsu no Mikoto'yu [Dipteki-Yaşlı] yarattı; sudan çıktı, gene üfledi ve Oho-aya-tsu-bi no Kami'yi [Büyük-Şekil-İnsanı] yarattı. Tekrar girdi ve üfleyerek Aka-tsutsu no Mikoto'yu [Kızıl-Yaşlı] yarattı; dışarı çıkarken üfledi ve Gökyüzü ile Dünya'nın ve Deniz düzlüğünün çeşitli tanrılarını yarattı.

Bunun ardından, İzanagi no Mikoto, ruh olarak geçirdiği yaşam bir değişime uğrarken ve kutsal görevini de yerine getirmiş olarak kendine Ahaji adasında görkemli bir ev yaptı ve orada sonsuza kadar sessizlik ve gizlilik içinde yaşadı.

— W. G. Aston (çev.). *Nihongi*. Londra: George Allen and Unwin, 1956, s. 1-34.

AINU

Başlangıçta Dünya Sulu Çamurdu

Ainular, Japonya'nın asıl yerli halkıydı. Japonlar tarafından MS 812'de hüküm altına alınarak kuzeydeki Hokkaido ve Sakhalin adalarına çekilmek zorunda bırakılmış Ainulardan kalan 16 binlik nüfus avcı ve balıkçıdır. Mongol olmayan bu halk muhtemelen bir zamanlar Batı Asya'ya yayılmış proto-Nordik halktan geriye kalanlardır. Dilleri başka hiçbir yerdekine benzemez.

Ainu dini genelde animist olarak sınıflandırılır fakat birçok dualist özellik de taşır. Gökyüzünün en yüksek katında üstün bir Tanrı oturur ve pek çok küçük Tanrı, ölümü ve hastalığı yaratmış olan kötü bir Tanrı da dahil, alt bölgelere yerleşmiştir. Atalara ibadet, kötü güçlerin yatıştırılması, gelecekteki bir hayata inanma, ateş tanrıçasının baş şahitliğinde tanrı huzurunda yargılanma, bu dinin belli başlı özellikleridir.

Japonlarla yapılan evlilikler sonucunda, hem Ainu yerli kültüründe hem de nüfusunda bir düşüş olmuştur ve buraya alıntılanan yaratılış mitinde de Japon kozmolojileriyle yakın bir ilişki görülür. *Nihongi*'de İzanagi ve İzanami'ye cinsel yönlendirmelerde bulunduğu için kutsal görülen kuyruksallayan kuşu ortaya çıkıp kanatlarıyla çamuru döverek ve iyice sertleşmesi için üzerinde tepinerek kuru yerleri yaratana kadar, ilkel dünya, tıpkı *Nihongi*'de anlatıldığı gibi çamurlu ve şekilsizdir.

Başlangıçta Dünya sulu çamurdu, çünkü su ve çamur tümüyle birbirine karışmıştı. Her yer sessizdi; hiç ses yoktu. Soğuktu. Havada kuşlar yoktu. Yaşayan canlı yoktu.

Sonunda, Yaratıcı, küçük bir kuyruksallayan kuşu yaptı ve onu gökyüzündeki kendi uzak yerinden aşağı gönderdi.

Ona “Dünyayı yarat” dedi.

Kuş, aşağıya, karanlık suların ve iç karartıcı bataklığın üzerine doğru uçtu. Ne yapacağını bilemedi. Nasıl başlayacağını bilemedi.

Suyun üzerinde kanat çırpı ve onu oraya buraya saçtı. Sulu çamurun içinde ayaklarıyla ezerek onu sertleştirmek istedi. Kuyruğuyla vurdu, üzerinde tepindi. Uzun süre böyle tepinip, kuyruk salladıktan sonra, bir kaç kuru yer —Ainu adaları— belirmeye başladı; şimdi onların etrafı okyanusla sarılıdır. Ainucada dünyaya *moshiri*, yani yüzen kara denir ve kuyruksallayana hürmet edilir.

— Yeniden anlatan, Maria Leach. *The Beginning*. New York: Funk ve Wagnalls, 1956, s. 205.

— Buradaki alıntının dayandığı kaynaklar, G. Batchelor. *The Ainu and their Folklore*. Londra: 1901, s. 582f. ve “Notes on the Ainu.” *Transactions of the Asiatic Society of Japan*. Cilt 10. Yokohama: 1882.

VI

SİBİRYA VE ESKİMO MİTLERİ

TUNGUZLAR

Tanrı Şeytanı Yeniyor

Tunguzlar (veya Evenkler) şimdileride sayıları 30 bin civarında olan yerli bir Sibiryalı gruptur. Büyük çoğunluğu Rusya'da, Evenk Özerk Bölgesi'nde yaşar, geri kalanı ise Çin'dedir. Ruslar 16. yüzyılın ikinci yarısında Sibirya'ya gelmeden önce ve sonunda Sovyetler bölgeye hakim olmadan önce, Tunguzların şamanist bir inancı vardı.

Birçok Sibirya yaratılış mitinde olduğu gibi, bu mitte de Tanrı, ilkel okyanusu ateşe vererek dünyayı yaratır. Bir yaratıcı gücü, bir diğerini yenip yönetmek için kullanarak, kaosun güçlerini yener ve karayı meydana getirir.

Dünya üzerine çıktıktan sonra Tanrı, farklı amaçları olan şeytan Burinka ile karşılaşır. Burinka, Tanrı'nın on iki telli müzik aletini kırar (her ay için bir tel vardır) ve bu meydan okumaya karşı Tanrı, beraber güç denemesi yapmayı önerir. Ardından yapılan yarışma, yani bir palmiye ağacının yaratılması, pek çok bakımdan önemlidir: Psikoseksüel düzeyde açık bir fallik simgedir, üretkenlik ve yaratıcı güç çağrışımı yapar; ayrıca, dini bakımdan bir axis mundi'dir, mutlak ve görelî alemler, yani gökyüzü ve dünya, arasındaki sembolik bağıdır. Öte yandan, her zaman yeşil kalma özelliğiyle palmiye ölümsüz ve değişmez hayatı simgeler. Şeytanın ağacının Tanrı'ninkine göre za-

yıf ve köksüz olduğu ortaya çıktığında, Tanrı'nın üstün gücü kabul edilir.

Tanrı ilkel okyanusa ateşi gönderdi. Zaman içinde ateş, suyun gücünü yenilgiye uğratarak okyanusun bir kısmını yaktı ve orası bu yüzden çok sert oldu. Böylece bugünkü kara ve deniz meydana geldi.

Tanrı dünyaya ayak bastığında şeytan Buginka ile karşılaştı, o da bir dünya yaratmak istiyordu. Bu yüzden Tanrı ile şeytan arasında anlaşmazlık çıktı. Şeytan, Tanrı'nın dünyasını yok etmek istiyordu ve onun on iki telli müzik aletini kırdı. Tanrı buna kızdı ve şöyle dedi: "Eğer emrinle gölün içinden bir palmye ağacının çıkmasını sağlayabilirsen senin gücünü tanıyacağım, fakat onu ben yaparsam, benim gücümün her şeye yettiğini kabul etmelisin." Şeytan, Tanrı'nın teklifini kabul etti. Hemen, Tanrı'nın emriyle sudan bir ağaç çıktı ve büyümeye başladı, fakat şeytanın ağacı dik duramıyordu, bir o yana bir öbür yana eğiliyordu. Böylece şeytan, Tanrı'nın kendisinden daha güçlü olduğunu anladı.

— Uno Holmberg. *Finno-Ugric, Siberian Mythology*. MacCulloch (ed.), *The Mythology of All Races*. Cilt 4. Boston: Marshall Jones, 1927, s. 329, içinde.

MOĞOLLAR

Gökten Bir Lama Geldi

Kuzey Hindistan'ın Müslümanlar ve Kuzey Çin'in Cengiz Han'ın (MS 1167?-1227) idaresindeki Moğollar tarafından aynı anda alınması, Tibetli Budistleri, bağlı oldukları Hindistan'ın dini hayatından uzaklaştırmış ve Moğollara yöneltmiştir. Moğolların, bu halkın arasında, Çin'deki Moğol (Yuan) hanedanı çöktükten sonra da devam ettirdiği misyonerlik faaliyetlerinin etkisi, bu küçük yaratılış miti parçasında açıkça görülür.

Burada bir *Lama* ("üstün olan," Tibet Budizminin ideali) ilksel suları demirden bir çubukla karıştırır, tıpkı Japon miti *Nihongi*'de İzanagi ve İzanami'nin yaptığı gibi. Yaratıcı kuvvetin kaynağıyla kurulan bu güçlü bağdan etkilenererek kaos, kendini kara ve deniz halinde iki farklı şekilde düzenler.

Halen sayıları 3 milyon 250 bin civarında olan Moğollar, şu an Moğolistan'da Kuzey ve Batı Mançurya'da ve Rusya'daki Buryat Cumhuriyeti'nde yaşıyorlar.

Başlangıçta, henüz dünya yokken ve onun yerine her yeri su kaplamışken, Gök'ten bir Lama indi ve suyu bir demir çubukla karıştırdı. Böylece meydana gelen rüzgâr ve ateşin etkisiyle, okyanusun ortasındaki su koyulaştı ve sertleşerek kara oldu.

— Uno Holmberg. *Finno-Ugric, Siberian Mythology*. MacCulloch (ed.), *The Mythology of All Races*. Cilt 4. Boston: Marshall Jones, 1927, s. 328-329, içinde.

ALARSK BURYATLARI

Burkan Gök'ten İndiğinde

Buryatlar, dil ve kültür bakımından Moğollara yakın olan, bir başka yerli Sibiryalı halkıdır. Halen sayıları 250 bin civarındadır ve Moğolistan'ın kuzeyindeki Buryat Cumhuriyeti'nde yaşarlar. Bugün Buryatların çoğu Ortodoks Rus olsa da, bu eski yaratılış mitinde Budizmin etkisi açıkça hissedilir.

Tanrı, şeytanın suyun diplerinden çıkarıp getirdiği toprağı su yüzeyine saçarak dünyanın doğmasını emreder. Ardından oldukça dualist bir gelişmeyle, şeytan bu hizmetine karşılık bir parça toprak verilerek ödüllendirilir. O ise sopasını verimli toprağı saplar (cinsel ilişkiyi andırır) ve böylece dünyanın tüm zararlı yaratıkları meydana getirmesine sebep olur.

BURKAN (=Buda) dünyayı yaratmak için Gök'ten indiğinde, şeytan (Şolmo) onun yanında belirdi ve dünyanın suyun altındaki toprak ve taşlarla nasıl yapılabileceğini ona anlattı ve ona toprak getirmeyi teklif etti. Tanrı, şeytanın getirdiği toprağı okyanusun üzerine saçtı ve şöyle dedi: "Dünya doğsun!" Bu zahmetine karşı ödül olarak şeytan, ona bir kara parçası verilmesi için yalvardı ve sopasını dikebileceğı kadar bir parçayı aldı. Hemen sopasını onun içine soktu ve o delikten türlü türlü sürüngenler, yılanlar vb. çıktı. Böylece şeytan dünyanın zararlı varlıklarını yarattı.

— Uno Holmberg. *Finno-Ugric, Siberian Mythology*. MacCulloch (ed.), *The Mythology of All Races*. Cilt 4. Boston: Marshall Jones, 1927, s. 315, içinde.

ALTAYLAR

Tanrı ve İlk İnsan

Türkleri, Moğolları ve Mançu-Tunguzları içeren Altay halkları, dil bakımından birbirleriyle ilişkilidir. Başta şamanizme inanan ve göçebe olan bu grup, dini açıdan Budizmden, İslamdan, İran dininden, Nasturi Hristiyanlığından ve Mançuizmden etkilenmiştir. Mitte, bu inançların yeni oluşan ve gelişmiş dualizmleri göze çarpar. Tanrı ve Şeytan —burada “İlk İnsan,” yani ilk ata ve yeraltı dünyasının nihai hakimi olarak görülür— beraber çalışırlar ve sulu kaostan karayı yaratırlar. Tanrı’yı oyuna getirip bir miktar toprağı kendine ayırmaya çalışan şeytan, bu çabasıyla bilmeden bataklık ve şekilsiz yerleri yaratır.

Başlangıçta sudan başka bir şey yokken, Tanrı ve “İlk İnsan”, iki yaban kazı biçiminde, ilkel okyanusun sularının üzerinde uçuyordu. Ancak şeytan, karakterini saklayamadı ve sürekli yükselmeye çalıştı, fakat sonunda denize battı. Neredeyse boğulacaktı ki mecburen Tanrı’yı yardıma çağırdı ve Tanrı, sözünün gücüyle onu yeniden yükseltti. Sonra Tanrı şöyle dedi: “Okyanusun diplerinden bir taş yükselsin!” Taş çıktıktan sonra “İnsan” onun üstüne oturdu, fakat Tanrı ondan suyun altına dalıp toprak getirmesini istedi. İnsan elinde toprakla geldi ve Tanrı toprağı suyun yüzeyine saçarak şöyle dedi: “Dünya şekil alsın!” Sonra Tanrı insandan gene toprak getirmesini istedi. Fakat insan bu sefer birazını kendine ayırmayı aklına koymuştu, her iki eliyle bir parça getirdi. Bir avucundakini Tanrı’ya verip diğerini kendine ait bir dünya yaratmak için ağzında sakladı. Tanrı şeytanın getirdiğı toprağı suyun üstündeki öncekilerinin yanına attı ve dünya, hemen daha hızlı genişleyip büyümeye başladı, ama o büyüdükçe İnsan’ın ağzındaki parça da büyüyordu ve o az daha boğulacaktı. Bir kez daha Tanrı’nın yardımını istemek zorunda kaldı. Tanrı ona şöyle dedi: “Niyetin neydi? Ağzında benden toprak saklayabileceğini mi düşünüyordun?” Bunun üzerine insan, gizli niyetini söyledi ve sonra Tanrı’nın isteğı üzerine ağzındaki toprağı tükürdü. Böylece dünyadaki bataklık yerler meydana geldi.

— Uno Holmberg. *Finno-Ugric, Siberian Mythology*. MacCulloch (ed.), *The Mythology of All Races*. Cilt 4. Boston: Marshall Jones, 1927, s. 317-318.

ESKİMOLAR

Yaratılış

Kuzeyin geniş arktik ve subarktik bölgelerinde yaşayan 55,000 Eskimo, dil, fiziksel görünüm ve din bakımından şaşılabilecek derecede benzerdir. Bu mitteki ögeler Eskimolar arasında, Sibirya'daki Çukçi yarımadasından, MS 13. yüzyılda göç ettikleri Grönland'a kadar, her yerde yaygındır; aslında, mitin sonraki kısımlarında anlatılan iki kardeşin güneş hakkındaki tartışması, Fin-Ugor ve Türk-Moğol mitolojilerinde de sıkça görülür.

Bu mit, Kigitaui'nden yaşlı bir Unalit Eskimosu tarafından aktarılmıştır. İçeriği genellikle sınırlı olsa da ve bu yüzden kainatın yaratılışına odaklanmasa da, onda insanın ve toplumun kökeni yer alır. Özellikle mitte, gökyüzü, dünya ve deniz dibinin üç alemi arasında sıkça dolaşan oyunbaz tanrı Kuzgun'la, Eskimoların ve diğer dinlerin temel kabul ettiği, görevi ruh ve insan alemlerine aracılık etmek olan, büyücü hekim şaman arasında bir bağ kurulur. Kuzgun gibi şaman da, doğal ve beşeri toplumun düzenli alanlarının dışında kalan bir yabancısıdır. Şaman gibi Kuzgun da kutsal güçlere sahiptir; o kurnazlığı ve zekâsıyla kolayca biçim değiştirir ve insanlara doğru yaşamayı öğretir.

Bu mitte insanların kökeni (onların bir bitkiden doğarak Kuzgun'u şaşırtması), kıyı ve iç kesim insanı arasındaki farklar, gökyüzü, dünya ve suyun üç alemi ve bunların hepsinde bulunan kutsal ruhlar anlatılır. Mitin sonunda, güneşin doğru yeri hakkında iki kardeş Kuzgun arasındaki anlaşmazlık ve dünya yaşlandıkça ve düzenli oldukça kutsal gücün yavaş yavaş kaybolması yer alır. Kardeşlerden biri evlenip dünya hayatına girdikten sonra ruhlar alemine yükselme yeteneğini kaybeder. Böylece ikisinin, artık gayet bariz hale gelen ayrılığı gerçekleşir.

Dünya düzlüğünde hiçbir insanın olmadığı bir zamandı. Dört gün boyunca, ilk insan bir bezelye kabuğunun içinde kıvrık halde durdu. Beşinci gün ayaklarını uzattı ve kabuğu yırtarak yere düşürdü, tamamen gelişmiş bir insan olarak ayağa kalktı. Şöyle bir etrafına bakındı, sonra ellerini ve kollarını, boynunu ve bacaklarını hareket ettirdi, merakla kendini inceledi. Geriye baktı, içinden çıktığı bezelye kabuğunu gördü,

o hâlâ bitkiye asılıydı, altında bir delik vardı, oradan düşmüştü. Sonra etrafına tekrar baktı ve başladığı yerden uzaklaşmaya başladığını anladı, ayrıca ayaklarının altındaki zemin de bir aşağı bir yukarı oynuyordu ve çok yumuşak gibiydi. Az sonra midesinde kötü bir his duydu ve eğilerek ayağının dibindeki bir gölcükten ağzına su aldı. Su midesine indiğinde kendini daha iyi hissetti. Doğrulup tekrar baktığında, karanlık bir nesnenin dalga hareketiyle kendisine yaklaştığını gördü, nesne onun önüne kadar geldi ve durdu, zeminde ayakta ona bakıyordu. O bir Kuzgun'du, durduğu sırada kanatlarından birini kaldırdı, gagasını bir maske gibi yukarı itip başının tepesine çekti ve hemen bir insana dönüştü. Maskesini yukarı çekmeden önce adama bakmıştı, çıkardıktan sonra daha da çok baktı, onun bir o yanından bir bu yanından bakıp daha iyi bir görüş elde etmeye çalıştı. Sonunda şöyle dedi: "Sen nesin? Nereden geliyorsun? Daha önce sana benzeyen bir şey görmedim." Ardından İnsan'a tekrar baktı ve daha da şaşırarak gördü ki, bu garip yeni varlık şekil bakımından tıpkı ona benziyordu.

Sonra İnsan'dan birkaç adım yürümesini istedi ve gene şaşkınlık içinde bağırdı: "Nereden geliyorsun? Daha önce sana benzeyen bir şey hiç görmedim." İnsan ona cevap vererek, "Bezelye kabuğundan geliyorum" dedi ve geldiği bitkiyi parmağıyla gösterdi. "Ah!" dedi Kuzgun "o ağacı ben yaptım, fakat ondan senin gibi bir şeyin çıkabileceğini hiç sanmazdım. Benimle karşıdaki yüksek yere gel; buranın zeminini sonradan yaptım, o yüzden hâlâ yumuşak ve ince, ama ilerideki daha kalın ve sert."

Az sonra, ayaklarının altında daha sağlam duran yüksek yere geldiler. Sonra Kuzgun, İnsan'a bir şeyler yiyip yemediğini sordu. O da Kuzgun'un gölcüklerinden birinden yumuşak bir maddeyi içine aldığını söyledi. "Ah!" dedi Kuzgun, "Sen su içmişsin, şimdi beni burada bekle."

Sonra maskeyi yüzüne indirdi, gene bir kuşa dönüştü ve gökyüzüne doğru uçarak gözden kayboldu. İnsan, Kuzgun'un kendisini bıraktığı yerde dört gün bekledi ve dördüncü gün Kuzgun döndü, pençelerinde dört yemiş tutuyordu. Maskesini yukarı iterek tekrar insan oldu ve elindeki iki ahududuyu ve iki karga üzümünü ona uzattı, "Sana yemen için bunları yaptım. Ayrıca onların dünyada bolca bulunmalarını istedim. Şimdi onları ye." İnsan yemişleri aldı ve birbirinin ardından ağzına attı; bu yemişler rahatsız olduğu açlığını giderdi. Sonra Kuzgun onu yakınlarındaki bir dereye götürdü ve onu bırakıp suyun kenarına gitti, iki parça çamur aldı ve bir çift dağ koyunu şeklinde yoğurdu. Onları elinde bir süre tuttu ve kuruduktan sonra yaptığını göstermek için İnsan'ı çağırdı. İnsan

onları sevimli buldu, sonra Kuzgun ona gözlerini kapamasını söyledi. İnsan gözlerini kapar kapamaz Kuzgun, maskesini indirdi ve o modeller üzerinde kanatlarını dört defa çıktı, böylece onlar hayat buldular ve yetişkin dağ koyunları olarak zıplaya zıplaya uzaklaştılar. Kuzgun ardından maskesini kaldırdı ve İnsan'a, bakmasını söyledi. İnsan uzaklaşan, hayat dolu koyunları görünce sevinçle bağırdı. İnsan'ın çok sevinçli olduğunu gören Kuzgun şöyle dedi, "Bu hayvanlar çok sayıda olursa, belki insanlar da onları elde etmeyi çok isterler." İnsan, kendisinin de öyle düşündüğünü söyledi. "İyi" dedi Kuzgun, "onların evlerinin yüksek uçurumlar arasında olması daha uygun, böylece her isteyen onları öldüremez ve orada tek başlarına olurlar."

Sonra Kuzgun çamurdan iki hayvan daha yaptı ve onlara da aynı şekilde hayat verdi fakat sadece kendilerine hayat verilen yerleri kurumuş olduğundan, renkleri kahverengi beyaz kaldı ve böylelikle evcil alacalı ren geyiği doğdu. İnsan onların çok güzel olduğunu düşündü, Kuzgun ona bu geyiklerin çok nadir olacağını söyledi. Aynı yolla, bir çift yabani ren geyiği de yaratıldı ve sadece karınları beyaz olacak şekilde kurumaya bırakıldı, sonra onlara hayat verildi ve sonuçta, bugün de yabani ren geyiklerinin sadece karınları beyazdır. Kuzgun, İnsan'a bu hayvanların çok yaygın olacağını ve insanların onların pek çoğunu öldüreceğini söyledi.

Kuzgun, İnsan'a "Tek başına çok yalnızlık çekeceksin," dedi, "sana bir eş yapacağım." Sonra hayvanları yaptığı yerden biraz uzağa gitti ve zaman zaman İnsan'a da bakarak, onun kendisine çok benzeyen bir kopyasını yaptı. Sonra pek çok ince su otunu alıp kopyanın başının arkasına saç olarak tutturdu ve onu ellerinde kuruttuktan sonra Kuzgun, önceki gibi kanatlarını çırpı ve güzel bir genç kadın gelip İnsan'ın yanında ayakta durdu. "İşte" diye bağırdı Kuzgun, "o sana eş olsun," ve onları yakındaki küçük tepeye götürdü.

O günlerde, uzak veya yakın, hiç dağ yoktu ve güneş sürekli parlıyordu; henüz hiç yağmur yağmamış, hiç rüzgâr esmemişti. Tepeye geldiklerinde, Kuzgun, insan çiftine kuru yosundan nasıl yatak yapacaklarını gösterdi, böylelikle onlar da orada iyice ısınarak uyudular; Kuzgun, maskesini aşağı indirdi ve yakınlarda bir yerde kuş biçiminde uyudu. Diğerlerinden erken kalkarak tekrar dereye gitti ve dikenlibalığı, gölgebalığını ve karabalığından birer çift yaptı. Onlar suda yüzerlerken, gelip bakması için İnsan'ı çağırdı, İnsan onlara baktığında akıntıya doğru dikenli balıkların kıpır kıpır yüzdüklerini gördü ve çok şaşırarak aniden elini kaldırdı, bunun üzerine balıklar kaçtılar. Sonra Kuzgun ona gölge-

balığını gösterdi ve ona bu balıkların dağdaki temiz akarsularda, dikenli balıkların ise deniz kıyısında yaşayacağını ve her ikisinin de yemeye uygun olacağını söyledi. Sonra sivrifare yapıldı ve Kuzgun onun yenmeye uygun olmadığını, fakat toprağı canlandıracağını ve toprağın çorak ve cansız görünmesini önleyeceğini söyledi.

Böylece, Kuzgun günler boyunca kuşlar ve balıklar yaptı, onları İnsan'a gösterdi ve onlardan ne faydalar geleceğini anlattı.

Sonra gökyüzüne uçtu ve dört gün boyunca gelmedi, geri geldiğinde İnsan'a yemesi için bir somon getirmişti. Etrafına baktı, göller ve gölcükler sessiz ve yalnızdı, bu yüzden onların yüzeyleri için çok sayıda su böceğı yarattı ve gene aynı çamurdan göl kenarlarını sık sık ziyaret eden kunduzu ve misk faresini yaptı. Sonra karasineğı, sivrisineğı ve birçok diğer kara ve su böceğini yaptı. İnsan'a, onları dünyayı canlandırmak ve neşelendirmek için yaptığını söyledi. O zamanlar sivrisineklerin huyları ev sinekleri gibiydi, şimdiki gibi ısırmıyorlardı.

İnsan'a kunduz gösterildi ve onun derisinden giyecek yapabileceğı söylendi. Ayrıca kunduzların akarsular boyunca yaşayacağı ve sağlam evler yapacağı anlatıldı ve insan da onları örnek almalıydı, ayrıca insana kunduzların çok kurnaz olduğı ve sadece iyi avcılarının onları yakalayabileceğı söylendi.

O aralar, kadın bir çocuk doğurdu ve Kuzgun, İnsan'a onu nasıl beslemek ve yetiştirmek gerektiğı konusunda yol gösterdi. Ona çocuğun da bir gün kendisi gibi bir insan olacağını söyledi. Çocuk doğar doğmaz Kuzgun ve İnsan onu alıp dereye götürdüler, çamurla ovdular, sonra onunla beraber İnsan'ın küçük tepedeki yerine döndüler. Ertesi gün çocuk etrafta koşuyordu, Kuzgun'un yakınlarda büyüttüğü çimleri ve diğer bitkileri koparıyordu; üçüncü gün çocuk bir yetişkin olmuştu.

Sonra Kuzgun, eğer insanları korkutacak bir şey yaratmazsam, onlar benim dünyaya yerleştirdiğim her şeyi yok ederler diye düşündü. Ardından yakındaki dereye gitti ve orada bir ayı yapıp ona hayat verdi, ayı ayağı kalkıp vahşice etrafına baktığında da kenara çekildi. Sonra İnsan çağrıldı ve ona ayının çok vahşi olacağı ve eğer onu rahatsız ederse ayının kendisini parça parça edeceği söylendi. Sonra değişik türden foklar yapıldı ve onların isimleri ve huyları İnsan'a anlatıldı. Kuzgun ayrıca ona fok derisinden ip yapmayı ve geyikler için tuzak kurmayı da öğretti, fakat tuzakları kurmadan onların çoğalmasını beklemesi gerektiğı konusunda da uyardı.

Zaman içinde kadın gene bir çocuğa hamile kaldı ve Kuzgun onun

bir kız olacağını söyledi, doğar doğmaz çamurla ovulmalıydı ve büyüdüğünde de erkek kardeşiyle evlenmeliydi. Sonra Kuzgun, ilk insanın çıktığı bezelye bitkisinin olduğu yere gitti. O gittiğinde bir kız çocuğu doğdu ve çift kendisine söylenenleri yaptı, ertesi gün kız dolaşmaya başladı. Üçüncü gün de yetişkin bir kadın oldu. Kuzgunun sözü doğrultusunda, dünyanın daha çabuk insanla dolması için genç adamla evlendi.

Kuzgun bezelye bitkisine ulaştığında, ilk insanın çıktığı bezelye kabuğundan az önce üç insanın daha düşmüş olduğunu gördü. Bu insanlar, ilki gibi, hayretle etraflarına bakıyorlardı; Kuzgun onları ilk insanı götürdüğünün tam tersi yöne götürdü ve sonra denizin yakınındaki sağlam araziye çıkardı. Orada durdular ve Kuzgun uzun süre orada kalarak, onlara nasıl yaşayacaklarını öğretti. Onlara, bir parça kuru tahta ve iple, ateş delgisini ve yayını yapmayı öğretti, gerekli tahtayı tepelikteki oyuklarda ve kuytu yerlerde yetiştirdiği çalılardan ve küçük ağaçlardan elde etti. Her bir insana bir eş yaptı, ayrıca deniz kıyısında sıkça rastlanan pek çok bitkiyi ve kuşu yaptı, fakat onların türleri, ilk insanın bulunduğu yerdekine göre daha azdı. İnsana ok ve yay, mızrak, ağ ve tüm av aletlerini yapmayı ve kullanmayı öğretti; ayrıca denizde artık bolca bulunan fokları nasıl avlayacaklarını öğretti. Onlara kayak yapmayı öğrettikten sonra, sürüklenmiş kütüklerden ve toprağın örttüğü çalılardan ev yapmayı gösterdi. Artık, son insanların üç karısı da hamileydi, Kuzgun ilk insana geri döndü ve onun çocuklarının evlendiğini gördü; sonra ona deniz kıyısındaki insanlar için neler yaptığını anlattı. Orada çevresine baktığında toprağın kıraç olduğunu fark etti. Herkes uyurken alçak yerlerde huş, ladin ve kavak ağaçlarını yetiştirdi, sonra insanları uyandırdı, hepsi ağaçları görmekten çok mutlu oldular. Sonra Kuzgun onlara ateş delgisi ile ateş yakmayı öğretti. Tahtadan çıkan kıvılcımı nasıl bir tutam kuru çimenin üzerine alıp, yelpazeyle tutuşturacaklarını ve üzerine nasıl kuru tahtaları atacaklarını gösterdi. Ayrıca onlara bir sopaya geçirerek nasıl balık pişireceklerini, çubuklar ve söğüt kabuklarıyla nasıl balık tuzağı yapacaklarını, kışın yemek için somonu nasıl kurutacaklarını ve nasıl ev yapacaklarını anlattı.

Kuzgun sonra tekrar kıyıdaki insanlara döndü. O ayrıldığında İnsan'la oğlu denize gitiler ve oğlu bir fok yakaladı; onu elle öldürmeye çalıştılar fakat başaramadılar, sonunda oğlu onu bir yumrukla öldürdü. Sonra baba, fokun derisini sadece ellerini kullanarak yüzdü ve ondan ipler yaparak kuruttu. Bu iplerle ren geyikleri için ormanda tuzaklar kurdular. Fakat tuzaklara ertesi sabah bakmaya gittiklerinde iplerin kemirildiğini

ve tuzakların kaybolduğunu gördüler, çünkü o zamanlar ren geyiklerinin köpek gibi keskin dişleri vardı. Genç adam bir süre düşündü ve sonra geyik yolunun üzerine derin bir çukur kazdı, ağır bir taşı tuzağa bağladı ve çukurun içine yerleştirdi, böylece geyik tuzağa yakalandığında taş kayıp çukurun içine düşecek ve geyiği sıkıştırarak onu olduğu yerde tutacaktı. Ertesi sabah geldiklerinde tuzağa takılmış bir geyik buldular. Onu tuzaktan çıkarıp derisini yüzdüler ve deriyi yatak yapmak için eve götürdüler; etin bir kısmı ateşte kızartıldı ve tadının çok lezzetli olduğu görüldü.

Bir gün İnsan deniz kıyısında fok avlamaya gitti. Çok sayıda fok vardı, fakat ne zaman onlara yaklaşmak istese yanlarına varamadan hepsi suya atlıyordu, sadece biri kayaların üzerinde kaldı; İnsan daha da dikkatle ona yaklaşmaya çalıştı, fakat o da kaçtı. Sonra İnsan ayağa kalktı, göğsü tuhaf bir hisle dolmuştu, ayrıca gözlerinden damlalar halinde su geliyor ve onlar yüzünden aşağı akıyordu. Elini kaldırdı, damlaların bir kısmını yakalayıp baktı, gerçekten suydular; sonra, hiç istemediği halde inlemeye başladı ve yüzünden akan yaşlarla eve gitti. Oğlu onun geldiğini görünce karısını ve annesini çağırarak onlara garip sesler çıkararak gelen İnsan'ı gösterdi; o yanlarına geldiğinde yüzünden akan suları görüp daha da şaşırdılar. Sonra İnsan yaşadığı hayal kırıklığını anlattığında, aynı rahatsızlığa onlar da yakalandı ve onunla beraber inlemeye başladılar; böylece insan ilk defa ağlamayı öğrendi. Sonra oğul bir fok daha öldürdü ve onun postundan başka geyik tuzakları yaptılar.

Bu sefer yakalanan geyik eve getirildiğinde, İnsan ev ahalisinden, geyiğin ön bacağından bir baldır kemiğinin alınıp geniş ucuna bir delik açılmasını istedi. Sonra geyiğin birkaç tutam kas telini onun içinden geçirdiler ve kış geldiğinde vücutlarını ısıtacak deri giysiler diktiler; çünkü Kuzgun, onlara öyle yapmalarını söylemişti, bu şekilde taze geyik derileri üzerlerinde kuruyabilecekti. İnsan daha sonra oğluna, ok ve yay yapmayı ve okların ucuna geyikleri öldürmek için boynuz parçalarının nasıl takılacağını öğretti ve oğlu onlarla ilk geyiğini vurdu. Geyik kesildiğinde İnsan, onun yağlı etini bir fırçanın üzerine koydu ve uyudu; uyandığında sivrisineklerin onun hepsini yediğini gördü ve çok kızdı. O zamana kadar sivrisinekler insanları hiç ısırmaslardı, fakat İnsan onları bu yaptıklarından ötürü azarladı ve şöyle dedi: "Artık hiç et yemeyeceksiniz, insanları yiyeceksiniz" ve o günden sonra sivrisinekler hep insanları ısırды.

İlk insanın yaşadığı yerde şimdi büyük bir köy oluştu, çünkü insanlar her şeyi Kuzgun'un emrettiği gibi yaptı; her çocuk doğar doğmaz

çamurla ovuldu ve böylece üç günde gelişti. Bir gün Kuzgun geri geldi ve İnsan'ın yanına oturdu; pek çok şey konuştular. İnsan Kuzguna gökyüzünde yaptığı yeri sordu. Kuzgun orada güzel bir ülke yaptığını söyledi, bunun üzerine İnsan ondan kendisini oraya götürmesini ve onu göstermesini istedi. Anlaştılar, sonra gökyüzüne doğru yola çıkıp, kısa bir süre içinde vardılar. Orada İnsan harikulade ve dünyadakinden çok daha iyi iklime sahip bir ülke gördü; fakat insanlar çok küçüktü. Yanlarında durduğunda başları ancak bacağına kadar geliyordu. Gezerlerken İnsan etrafına baktı, pek çok garip hayvan vardı; ayrıca bu ülke geldiği ülkeden çok daha güzeldi. Kuzgun ona bu ülkenin, insanları ve hayvanlarıyla, onun ilk yaptığı olduğunu söyledi.

Burada yaşayanlar çok güzel kürkten elbiseler giyiyorlardı ve üzerlerinde süsleri vardı. Artık dünyadakiler de böyle giyiniyordu çünkü İnsan döndüğünde kendi halkına bu elbiselerin nasıl yapılacağını göstermişti ve bu süsler o zamandan beri kullanıyordu. Bir süre sonra büyük bir köy odasına (kaşim) geldiler; gökyüzü ülkesinde Kuzgun'un ilk olarak yaptığı çok yaşlı bir adam, odanın başındaki şeref yerinden kalkıp onları kapıda karşıladı; insanlara aşağı ülkeden gelen ve arkadaşı olan misafiri için yemek getirmelerini söyledi. Sonra onlara İnsan'ın daha önce hiç görmediği bir tür kaynamış et getirildi. Kuzgun, İnsan'a onun dağ koyunu ve evcil ren geyiği eti olduğunu söyledi. İnsan yemeğini yedikten sonra Kuzgun onu tekrar diğer yaptıklarını göstermek için götürdü ve ona yanından geçecekleri göllerden su içmemesini, çünkü onlarda yaşamak üzere yaklaşanı tutup yok eden hayvanlar yaptığını söyledi.

Yolda, sık otlarla kaplı kuru bir göl yatağına rastladılar. Otların uçlarının üzerinde, onları ağırlığıyla ezmeden yatan, uzun başlı ve altı bacaklı büyük, garip bir hayvan vardı. Arkadaki iki bacağı alışılmadık şekilde büyüktü, ötekiler kısıydı, karnından da küçük bir çift ayak sarkıyordu. Tıpkı sıvri fare gibi tüm vücudu ince ve sık tüylerle kaplıydı fakat ayağının etrafındaki tüyler daha uzundu. Başının arkasından bir çift, kalın, kısa boynuz yükseliyor ve öne doğru uzanıyordu, uçları ise geriye doğru kıvrıktı. Hayvanın gözleri küçüktü, rengi koyuydu ve siyahımsıydı.

Kuzgun, İnsan'a, bu hayvanlardan birini öldürmek için önce onun altına, yere, kütükler konması gerektiğini söyledi çünkü konmazsa hayvan düştüğünde zemine batarak kayboluyordu. Bir hayvanı öldürmek için pek çok insan gerekiyordu ve hayvan kütüklerin üstüne düştüğünde onun üzerine başka kütükler atılmalıydı, ayrıca iki insan büyük sopalarla onun kafasına ve gözlerinin arasına vurmalıydı.

Sonra onlar gökyüzündeki yuvarlak bir deliğe geldiler, deliğin etrafında kısa çimenlerden alev benzeri ışıklı bir halka vardı. Kuzgun, onun Ay-köpeği (*i-gha-luk ki-mukh-ti*) denilen bir yıldız olduğunu söyledi. Deliğin çevresinde bulunan çimenlerin tepeleri yoktu ve Kuzgun'un dediğine göre onların bir kısmını annesi, kalanını da dünyada ilk ateşi yapmak için kendi almıştı. Ayrıca Kuzgun bu tür çimenlerden bazılarını dünyada yapmaya çalıştığını, fakat başaramadığını söyledi.

İnsandan gözlerini kapaması istendi, şimdi başka bir yere götürülecekti. Kuzgun onu kanatlarına aldı, yıldız deliğinden aşağı düşerek uzun bir süre yüzdüler, sonunda ilerlemelerini engelleyen bir şeyin içine girer gibi oldular. En sonunda durdular ve Kuzgun şu an deniz dibinin üstündeyiz dedi. İnsan orada çok rahatlıkla nefes alıyordu ve Kuzgun sisli görüntünün sudan ileri geldiğini söyledi. Sonra şöyle dedi: "Burada bazı yeni hayvanlar yapacağım, fakat etrafta yürümeyip yatmalısın, yorulursan öbür yanına dönebilirsin."

Kuzgun bunun ardından bir yanına yatmış İnsan'ı orada bıraktı. İnsan uzun süre dinlendi; sonunda uyandı, fakat kendini çok yorgun hissediyordu, o yüzden dönmeye çalıştı fakat dönemedi. Bunun üzerine şöyle düşündü, "Dönemeyi isterdim" ve bir anda güç sarf etmeden dönebildi. Bunu yaparken vücudunun uzun beyaz tüylerle kaplı olduğunu ve parmaklarının da uzun pençelere dönüştüğünü fark etti, fakat hemen tekrar uykuya daldı. Tekrar uyandı, böyle üç kez daha döndü ve ardından uykuya daldı. Dördüncü sefer uyandığında Kuzgun yanında duruyordu ve ona şöyle dedi: "Seni kutup ayısına dönüştürdüm, hoşuna gitti mi?" İnsan cevap vermeye çalıştı fakat ses çıkaramadı, sonra Kuzgun sihirli kanadını onun üzerinde çırpı ve o cevabını ancak ondan sonra verebildi, hoşuna gitmediğini söyledi çünkü oğlu karada yaşarken o denizde yaşamak zorunda kalacaktı ve bu yüzden kendini kötü hissedecekti. Sonra Kuzgun kanatlarını bir defa daha çırpı ve ayı postu İnsan'ın üzerinden düştü, boş bir halde kenara yığıldı ve İnsan da eski biçimiyle kaldı. Sonra Kuzgun kendi kuyruk tüylerinden birini alıp ayının postunun içine omurga olarak yerleştirdi ve onun üzerinde kanatlarını çırpıtığında bir kutup ayısı ortaya çıktı. Sonra yürüyüp gittiler. O günden beri kutup ayları donmuş denizlerde bulunur.

Kuzgun, İnsan'a kaç defa döndüğünü sordu, "Dört" dedi İnsan. "O dört yıl demektir" dedi Kuzgun, "çünkü orada dört yıl uyudun." Az bir mesafe öteye gitmişlerdi ki sivrifareye benzeyen küçük bir hayvana rastladılar, o bir *wi-lu-gho-yuk*tu. Karada yaşayan sivrifareye benziyordu

ama bu gördükleri her zaman denizde, buzun üzerinde yaşıyordu. Bir insan gördüğünde onun üzerine atlayarak botunun ucundan girer, onun tüm vücudunu dolaşır ve eğer insan yeterince sessiz kalırsa zarar vermeden çıkardı. Böylece o insan iyi bir avcı olmuş olurdu. Eğer hayvan üzerindeyken o parmağını bile oynatsa fare hemen insanın etini deler ve doğrudan insanın kalbine gidip onu öldürürdü.

Sonra Kuzgun *a-mi-kik'i* yaptı. Bu büyük, sümüksü, kaygan derili bir hayvandı ve dört adet uzun, yana açılan kolu vardı. Denizde yaşayan hiddetli bir hayvandı ve kollarını bir insanın veya kayığın etrafına sarıp onu suyun altına çekerti, eğer insan ondan kaçmak için kayığını bırakır ve buzun üstüne çıkarsa o alttan gelir, onun ayaklarının altındaki buzı kırar ve hatta denizde yüzdüğü kadar büyük bir hızla tünel kazarak onu karada kovalardı, bu yüzden bir kez yakalandı mı ondan kimse kaçamazdı.

Daha ötede koyu renkli iki hayvan ve onların etrafında yüzen daha küçük bir hayvan gördüler. Kuzgun hızla gidip küçük hayvanın başının üzerine tünedi, o tüneyince hayvan sessizleşti. İnsan, yanına yaklaştı ve Kuzgun ona iki morsu gösterdi. Başının üzerine tünediği hayvanın mors köpeği (*az-i-wu-gumki-mukb-ti*) olduğunu söyledi, Bu hayvan, dedi Kuzgun, her zaman büyük mors sürüleriyle beraber gezer ve insanları öldürür. Hayvan uzun ve nispeten inceydi, mızrakla delinmesi zor olmayan siyah pulları vardı. Başı ve dişleri bir köpeğinkine benziyordu; dört bacağı ve uzun yuvarlak bir kuyruğu vardı ve onlar da gövdesi gibi pullarla kaplıydı; bir kuyruk sallayışıyla insan öldürebilirdi.

Bundan sonra gördükleri ise bazı balinalar ve yunuslardı. Kuzgun, İnsan'a onları sadece iyi avcılarının öldürebileceğini ve onlardan biri öldürüldüğünde tüm köye ziyafet çıkacağını söyledi. Sonra *i-mum ka-bui-a-ga'yı* yani deniz kurdunu gördüler. Kızıl kurda çok benzeyen bir hayvandı ama denizde yaşardı, çok vahşiydi ve insanları öldürürdü. Onun yakınında iki deniz samuru *i-mum isni-kak* veya *i-mum pikb-tukb-chi* gördüler, o da diğer su samurları gibiydi fakat çok daha ince ve beyaz uçlu bir kürkü vardı; ayrıca çok nadir bulunuyordu, sadece en iyi avcılar onu yakalayabilirdi. Çok çeşitli türden balıkların yanından geçtiler ve sonra önlerinde kıyı yükselmeye başladı, yukarıda denizin yüzeyine yayılan dairesel dalgacıkları görebiliyorlardı. "Gözlerini kapa ve sıkıca bana tutun" dedi Kuzgun. Bunu yapar yapmaz İnsan kendini evinin yakınındaki kıyıda ayakta dururken buldu ve birkaç kulübeyle bıraktığı yerin artık büyük bir köy olduğunu şaşırarak gördü; karısı iyice yaşlanmıştı,

oğlu da artık yaşlı bir adamdı. İnsanlar onu gördüler, onun geri dönüşünü kutladılar ve onu başkanları yaptılar, köy odasındaki şeref yerini ona verdiler. Orada insanlara gördüklerini anlattı ve gençlere pek çok şey öğretti. Köydekiler Kuzgun'a da şeref yerinde yaşlı adamın yanında bir yer vermek istedi fakat o kabul etmedi ve girişe yakın bir yerde sıradan insanlarla birlikte oturdu.

Bir süre sonra yaşlı adam güzel gökyüzü ülkesini tekrar görmek istedi fakat halkı onu kendileriyle kalması için ikna etmeye çalıştı. Adam çocuklarına o yokken kendilerini kötü hissetmemeleri gerektiğini söyledi ve sonra Kuzgun'un eşliğinde gökyüzü ülkesine döndü. Cüce insanlar kendilerini karşıladı ve birlikte uzun süre yaşadılar, ta ki dünyadaki köy halkı iyice çoğalıp, çok sayıda hayvanı öldürene kadar. Bu, İnsan'ı ve Kuzgun'u çok kızdırdı ve bir gece uzun bir ip ve ottan bir sepetle dünyaya indiler. Kuzgun on tane ren geyiği yakaladı, onları İnsan'la beraber sepetin içine koydu; ipin bir ucu sepete bağlı olarak Kuzgun gökyüzüne çıktı ve arkasından sepeti yukarı çekti. Ertesi akşam ren geyiklerini alıp aşağıya İnsan'ın köyünün yakınına indiler; sonra geyiklere geldikleri ilk eve kırıp girmeleri ve insanları öldürmeleri söylendi, çünkü insanların sayısı çok artmıştı. Ren geyikleri söyleneni yaptılar, insanları keskin, kurt benzeri dişleriyle yiyip sonra gökyüzüne döndüler; ertesi gece geri dönüp bir başka evi de aynı şekilde insanlarıyla birlikte yok ettiler. Köy halkı artık çok korkmuştu. Üçüncü evi bir geyik yağı ve ekşi yemiş karışımıyla kapladılar. Ren geyikleri evi yok etmeye geldiklerinde onların ağızlarını yağ ve ekşi yemişlerle doldurdular, böylece geyikler kaçtı fakat kaçarken başlarını o kadar şiddetle salladılar ki tüm dişleri döküldü. Arkasından o dişlerin yerine ren geyiklerinin şu an sahip oldukları küçük dişler çıktı ve bu hayvanlar zararsız oldular.

Ren geyikleri kaçtıktan sonra İnsan ve Kuzgun gökyüzüne döndü. İnsan şöyle dedi, "Eğer insanların bu kadar çok hayvan öldürmesini durdurmak için bir şeyler yapılmazsa, onlar sonunda senin yaptığın her şeyi öldürecek. En iyisi güneşi onlardan almak, böylece karanlıkta kalırlar ve ölürler."

Buna Kuzgun da katıldı ve şöyle dedi, "Sen burada kal, ben gidip güneşi alıp götüreceğim." Böylece gitti, güneşi aldı ve deri heybesine koydu, onu uzaklara, gökyüzü ülkesinde kendi ebevenlerinin yaşadığı bir bölüme götürdü ve dünya çok karanlık oldu. Babasının köyünde Kuzgun, oranın genç kızlarından kendine bir eş aldı ve orada yaşadı, güneşi de dikkatle heybesinin içinde sakladı.

Dünyadaki insanlar güneş alıp götürüldüğünde çok korktular ve Kuzguna yiyecek ve kürk gibi hediyeler teklif ederek güneşi geri getirmeye çalıştılar fakat bir faydası olmadı. Pek çok kez uğraştıktan sonra nihayet Kuzgun'un kısa bir zaman için ışığı görmelerine izin vermesi için gönlünü alabildiler. Kuzgun, güneşi iki gün boyunca tek eliyle tuttu ve o arada insanlar avlanıp yiyeceklerini temin ettiler. Sonra güneş geri alındı ve her yer tekrar karanlığa büründü. Aradan uzun bir zaman geçti ve Kuzgun'un tekrar ışığın görülmesine izin vermesi için hediyeler vermek gerekti. Bu birçok kere tekrarlandı.

Kuzgun'un o köyde bir ağabeyi vardı ve o, dünya insanların haline üzölmeye başlamıştı, güneş alıp tekrar yerine koymanın bir yolunu bulmalıydı. Uzun süre düşündükten sonra ölmüş gibi yapmaya karar verdi ve geleneğe uygun olarak bir tabuta kondu. Yas tutanlar mezarı terk ettikten sonra ayağa kalktı ve köyden az uzaktaki, kendi Kuzgun maskesini ve ceketini sakladığı bir ağaca gitti, sonra köydekilerin su aldığı kaynağa gitti ve orada bekledi. Çok geçmeden kardeşinin eşi su almaya geldi ve kovasını doldurduktan sonra bir tas su alıp içti. O içerken Kuzgun'un ağabeyi bir tılsımlı söz söyleyerek küçük bir yaprağa dönüştü, yaprak tastaki suya düştü ve suyla beraber içildi. Kadın öksürdü ve sonra aceleyle eve gitti ve kocasına kaynaktan su içerken garip bir şey yuttuğunu söyledi, kocası pek önemsemedi ve herhalde küçük bir yapraktır dedi.

Hemen ardından, kadın hamile kaldı ve birkaç gün içinde bir erkek çocuk doğurdu, çocuk çok hareketliydi ve hemen emeklemeye başladı, birkaç gün içinde de etrafta koştu. Sürekli ağlayarak güneşi istiyordu ve babası onu çok sevdiğinden, güneşi oyuncak olarak ona sık sık verdi fakat tekrar geri almaya dikkat ediyordu. Çocuk dışarıda oynamaya başladığında güneş her zamankinden daha çok istedi ve ağladı. Uzun bir süre hayır dedikten sonra baba onun güneş almasına izin verdi ve çocuk onunla evin içinde bir süre oynadıktan sonra kimsenin bakmadığı bir anda güneş dışarı çıkardı, hemen ağaca gitti, Kuzgun maskesini ve ceketini giydi ve güneşle uzaklara uçtu. Gökyüzünde çok yükseklerde uçarken babasının ona seslendiğini duydu, "Güneş saklama. Onu heybeden dışarı çıkar, biraz ışık versin. Onu her zaman karanlıkta tutma." Çünkü oğlunun güneş kendisi için çaldığını sanıyordu.

Sonra Kuzgun eve gitti, Kuzgun çocuk da güneşin ait olduğu yere uçtu. Orada deri heybeyi yırtıp attı ve güneş tekrar yerine koydu. Sonra o yerden uzaklara doğru giden geniş bir yol gördü ve onu takip etti. Yol onu çevresinde ışıkla yanan kısa çimenlerin olduğu bir deliğe çıkardı,

çocuk çimenlerin bazılarını kopardı. Babasının ona güneşi her zaman karanlık tutma diye seslendiğini ve onu kısmen karanlık kısmen aydınlık tutması gerektiğini hatırladı. Bu düşünceyle gökyüzünün dönmesini sağladı, gökyüzü güneşi ve yıldızları beraberinde taşıyarak dünyanın çevresinde hareket edecekti, böylece gündüz ve gece olacaktı.

Dünyanın kenarının yanı başında ayakta dururken, tam güneş doğmadan önce, çocuk elinde tuttuğu bir demet ışıklı çimeni gökyüzüne saptı ve onlar o zamandan beri orada dururlar, parlak sabah yıldızını oluştururlar. Sonra aşağıya dünyaya dönerek en sonunda ilk insanların yaşadığı köye geldi. Orada yaşlı insanlar onu karşıladılar, o da onlara Kuzgun'un kendilerine kızıp güneşi götürdüğünü, fakat kendisinin onu bir daha alınamayacak şekilde geri koyduğunu anlattı.

Onu karşılayanlar içinde gökyüzü cücelerinin başkanı da vardı, o halkının bir kısmıyla beraber dünyada yaşamak için aşağı inmişti. Sonra insanlar ona Kuzgun'la beraber gökyüzüne giden İnsan'a ne olduğunu sordular. Kuzgun çocuk, İnsan'ı ilk defa duyuyordu ve onu görmek için gökyüzüne uçmaya çalıştı, fakat dünyanın üzerinde çok az yükselebildiğini gördü. Gökyüzüne geri dönemeyeceğini anlayınca, uzaklara uçtu ve bezelye bitkisinden son doğan öteki insanların çocuklarının yaşadığı köye vardı. Orada kendisine bir eş aldı ve uzun süre yaşayıp, çok sayıda çocuk sahibi oldu, hepsi kendisi gibi Kuzgun oldular; onlar dünyanın üzerinde uçabiliyorlardı fakat yavaş yavaş sihirli güçlerini kaybettiler ve sonunda bugün tundralar üzerinde gördüğümüz kuşların benzeri sıradan kuzgunlar oldular.

— E. W. Nelson. *The Eskimo About Bering Strait. 18th Annual Report of the Bureau of American Ethnology.* Washington D.C.: 1899, s. 452-462.

ÇUKÇI ESKİMOLARI

Yaratıcı, İnsanı ve Hayvanları Yaratıyor

Yaklaşık 1,600 Eskimo, Sibirya'nın kuzeydoğu ucundaki Çukçı Yarımadası'nda yaşar, burası arktik ve subarktik kesimlerin içinden Grönland'a kadar uzanan Eskimo bölgesinin en batı sınırındır. Tundra Çukçilerinden olan Remkilin, bu miti 1895'in yazında Omolon Nehri'ndeki konak yerinde anlatmıştır. Mit iki ülkeden bahseder —Luren

ve Kenieven— onlar sırasıyla Çukçilerin Kıyı ve Tundra kollarının atadan kalma evleridir.

Kuzgun, çoğu Eskimo mitinde esas yaratıcılardan biri olsa da, burada Yaratıcı'nın beceriksiz yardımcısıdır. Gökyüzü'nü yukarıdaki ışığa kadar gagalamayı başaramayıp bu sebeple cezalandırılır. Ama gene de Kuzgun, Tanrı'nın ilk yaratıklarından biridir ve onun en yakını kabul edilir. Bu yüzden önceliğinden ötürü hürmet görür.

Çoğu Eskimo mitinde karanın var olduğu kabul edilmiştir, o nedenle yaratılış, daha yaygın olan sıvı ve katı karşıtlığı yerine, karanlık ve ışık karşıtlığı üzerinden anlatılır. Kuyruksallayan sonunda gökyüzünün kabuğunu gagalayarak delince, gelen günle birlikte düzen kurulur.

Miti geri kalan kısmı yaratılış ve insanların eğitimiyle ilgilidir. Yaratıcı, dünyaya iner ve insanları fok kemiklerinden yapar. Bununla Eskimoların bu deniz memelilerine olan sürekli bağılılığı vurgulanır. Yaratıcı, kendi kutsal alemine çekildikten sonra, gökyüzü ve dünya arasında seyahat edebilecek uygun haberciler aramaya başlar. Bunun için aşıkâr seçim kuşlardır fakat kar keklîği işi başaramaz. Bunun üzerine Yaratıcı, tilkileri ve kurtları yapıp onları sırayla aşağı gönderir fakat onlar da amaçlarını yerine getiremez. Tüm bu yaratıkları cezalandırmak için Yaratıcı onları leşle beslenen hayvanlar haline getirir, tıpkı Kuzgun'a yaptığı gibi —onlar kendisinin ve insan halkının suçlularıdır. Sonunda kendisi dünyaya inerek insanlara cinsellikleri hakkında bilgi verir, böylece onları kendi başlarına yaratıcı kılar, ayrıca onlara ateş yakmayı öğretir, yiyecek ve uygun işler verir.

Mitin sonunda yaratılan ayı, Ainulardaki yıllık festivallerde, ruhları açığa çıkıp geceleri köyleri korusun diye kurban edilen ayları hatırlatır. Buradaki metinde, ayı, ateş yakmaya yarayan çubuğu bulamaz. Yaratıcı kendisi onu bulmaya çalışır ama çubuk bir Rus'a dönüşür (burada Çukçice yapılmış bir kelime oyunuyla “ateş-çubuğu” ve “Rus” arasında bağlantı kurulur). Kendi kendini dönüştüren —yani Çukçileriden farklı bir sistemde olan— Rus'a, gene de Yaratıcı tarafından toplumsal ve ekonomik bir işlev verilir.

Bir zamanlar etraf çok karanlıktı. Sadece iki diyar vardı: Luren ve Kenievin. Yaratıcı bu yerlerin, öğle vaktinin olduğu tarafta oturdu ve güneş ışığını nasıl yapabileceğini düşündü. Bunun üzerine Kuzgun'u yarattı ve ona şöyle dedi, “Git ve gagala; ve gagalayarak şafağı serbest bırak.” Kuz-

gun doğuya uçu ve gagaladı fakat beceremedi. Bu yüzden Yaratıcıya geri döndü ve ona “Beceremiyorum” dedi. Yaratıcı kızmıştı. Kuzgun’u tuttu ve bir kenara çekti: “Sana ihtiyacım yok. Kaybol. Sana yiyecek vermeyeceğim, git kendin bul.”

Sonra yaratıcı Kuyruksallayan’ı yaptı. Büyük, güzel bir kuştu. Kuyruksallayan uzaklara uçu, gagaladı ve gagaladı. Gagalamaktan gagası örselendi. Sonunda küçük bir delik açabildi ve Yaratıcı’ya geri döndü. Yaratıcı ona “Ne kadarını haşarabilidin?” dedi. “Ancak çok küçük bir delik açabildim.” “Geri dön ve daha büyüğünü aç” dedi Yaratıcı. Böylece Kuyruksallayan geri döndü ve gene gagalamaya başladı. Gagaya gagaya sonunda büyük bir delik açtı. Şafak içinden fışkırdı, ısıt ısıldı.

Kuyruksallayan’ın gagası gagalamaktan harap olmuştu. Vücudu bir deri bir kemik kalmıştı ve tüm tüyleri dökülmüştü. Uçacağı kanatları yoktu. Kuyruksallayan yürüyerek Yaratıcı’ya gitti. Yolda yiyecek bir şey yoktu ve artık kemikleri bile incelmış ve kırılğanlaşmıştı; çok küçük ve zayıf kalmıştı. Sonunda Yaratıcı’ya ulaştı. “Ne oldu. Görevini yapabildin mi?” diye sordu Yaratıcı. “Evet yaptım. Artık dünyanın üzerinde ışıık var.” “Ah, ah” dedi yaratıcı ve onu yeni tüylerle donattı ve gagasını tekrar sivri uçlu yaptı. Sonra ona çimenlik bir tepeliğin altında yeni bir ev verdi ve ona şöyle dedi, “Burada otur ve çocuklar dünyaya getir; yiyeceğin topraktaki solucanlar olacak.”

Ardından Yaratıcı dünyaya indi. Fok kemikleri dağıttı ve onlara şöyle dedi, “Yaşayan insan varlıkları olun!” Sonra geri geldi. Bir süre sonra şöyle düşündü, “Dünyadan hana kim haber getirecek?” Kar Kekliği’ni dünyaya gönderdi, “Git ve dünyayı ve insanı ziyaret et.” Kar Kekliği kısa bir mesafe gitti. Sonra Yaratıcı’ya geri döndü ve şöyle dedi, “Ah, orası çok uzak, ulaşamıyorum.” Yaratıcı, Kar Kekliği’ni tuttu ve onu uzağa, sık söğüt çalıların içine savurdu. “Seni istemiyorum. Açıkta yalnız yaşa. Sana yiyecek vermeyeceğim. Kendin bul.” Bunun ardından Yaratıcı büyük bir Kar Baykuşu yaptı. Baykuşa şöyle dedi, “Git ve Luren bölgesini ziyaret et.” Baykuş yola çıktı ve Luren’e geldi. Uzaktan baktı. Dört insan, iki adam ve iki kadın, orada arazinin üstünde ayakta duruyorlardı. Oturmaya cesaret edemiyorlardı.

Diğer ülke Kenievin, çok uzun ve yüksek bir dağ sırasıydı. Orada dört küçük taştan dört adam yapıldı. Yaratıcı bu ülke hakkında düşündü ve kendi kendine şöyle dedi, “Kenievin’den haberleri nasıl alacağım?” Sarı Tilkiyi yaptı ve oraya gönderdi. “Git ve bana Kenievin’den haberleri getir.” Sarı Tilki gitti fakat oraya varamadı. Bu yüzden geri döndü ve Yaratıcı-

cıyı kandırmaya çalıştı. Şöyle dedi, “Böyle bir ülke yok; orada insan yok; hiçbir şey yok.” Yaratıcı onu tuttu ve bir kenara çekti. “Sana ihtiyacım yok. Açıkta yaşa. Sana artık yiyecek vermeyeceğim. Onu kendin bul.”

Yaratıcı bir Kutup Tilkisi yaptı ve onu da aynı şekilde gönderdi. “Git ve bana Kenievin’den haberler getir.” Kutup Tilkisi yola çıktı ve gerçekten Kenievin’e vardı. Uzak bir mesafeden oraya baktı. Dört insan orada ayakta duruyordu. Oturmaya cesaret edemiyorlardı. Kutup Tilkisi fena halde korktu. Koşarak, nefes nefese Yaratıcı’ya geri döndü. “Ne var?” “Ah, insanlar, insanlar.” Yaratıcı çok kızdı. Kutup Tilkisi’ni yakaladı ve bir kenara attı. “Ah, seni işe yaramaz. Neden bu kadar korkuyorsun? Neden bana hiç haber getirmedin? Git, kaybol. Sana artık yiyecek vermeyeceğim. Açıkta yaşa. Kendi kendine beslen!”

Bunun ardından tekrar düşündü, “Ah, Kenievin’den haberler almak için kimi göndersem ki?” Geçen seneden ve ondan önceki seneden bir miktar kuru çimen kopardı. Onlardan bir Kurt yaptı. “Git ve Kenievin’i ziyaret et. Oradaki insanları gör.” Kurt gitti, o da uzaktan baktı ve insanları gördü. Ayakta duruyorlardı çünkü oturmaktan korkuyorlardı. Kurt korktu. Oradan kaçtı ve Yaratıcı’ya geldi. “Ah” dedi, “insanları gördüm. Gözleri ve kaşları vardı, başlarında saç vardı. Ayakta duruyorlardı çünkü oturmaya korkuyorlardı. Sanki deli gibiydiler ve onlara bakmak çok korkunçtu.” Yaratıcı sertçe sordu, “Neden daha yakına gitmedin?” “Korktum.” Yaratıcı, Kurt’u yakaladı ve bir kenara attı. “Boş yere niçin bu kadar korkuyorsun? Git. Seni istemiyorum. Sana artık yiyecek de vermeyeceğim. Kendin bul!”

Yaratıcı’nın artık sabrı taşmıştı ve kendi gitti. İnsanların yanına geldi ve adamı kolundan tuttu. “Otur!” dedi. Sonra kadını erkeğin yanına oturttu. İkisine de birden “Yatın!” dedi. Sonra tekrar kadına döndü, “Sırtüstü dön, yüzün yukarı baksın.” Kadın öyle yaptı. “Şimdi bacaklarını aç.” Kadın açtı. “Daha geniş aç.” Adamı aldı ve kadının üzerine koydu. Böylece onlar ilişkide bulundular, çoğaldılar ve insan nesli oldular.

Yaratıcı küçük söğüt dallarından ren geyiğini yaptı. “Bunlar sizin yiyeceğiniz olacak” dedi. “Onları öldürün ve onlarla beslenin!” Kıyı insanları için fok derisinden, Tundra insanları için ren geyiği derisinden elbiseler hazırladı. Sonra yığılmış sert çamdan ateş çubuğunu yaptı. Elinin aya-sında çubuğu çevirerek ateş yaktı. Ren geyiklerinin çoğalmasını sağladı. İlk yavru geyik dünyaya geldi. Bir erkek ren geyiğini öldürdüler, göğüs etini pişirdiler ve ateşe biraz ham yağ ve içyağı atıldılar. Ren geyiği yavrusu annesinden süt emdi. Bunun ardından adam ve kadın gitti fakat ateş

delgisini önceki kamp yerinde unuttular. Yeni bir kamp kurdular. Kadın biraz yakıt getirdi ve ateş yakmak istedi, fakat onu tutuşturacak bir şey yoktu. Yaratıcıya sordular. Bir süre düşündü ve sonra o bir avuç kara toprak aldı ve çıplak ayakla yürüyen Siyah Olan'ı (Ayı) yaptı. "Git ve ateş çubuğunu getir. Bak bakalım ona ne oldu?" Ayı yola çıktı fakat çok yorgundu, yarı yolda yolun tam ortasına yattı ve uyudu. Bir Kar Kekliği anlaşılmaz bir şeyler söyleyerek kanatlarını çırdı. Ayı kendine geldi ve koşarak Yaratıcı'ya geri döndü. "Ateş çubuğu nerede?" "Onu bulamadım. Beyaz ve korkunç bir şey tam yolun üstünde kanatlarını çırdı ve beni geriye sürdü." Yaratıcı, Ayı'ya vurdu. "Git, kaybol. Bir kar kekliğinden bile korkuyorsan eğer, sana ihtiyaç yok. Ah, tembel uykucu, ağır adımlı." Sonra Yaratıcı kendi gidip baktı ve o da ne, ateş çubuğu bir insan olmuştu. Dedi ki, "Ne yapalım? Eğer öyleyse sen de insan ol, bir Rus ol. Çay ve şeker, tütün ve tuz, madeni eşya ve patiska üret. Zengin ol. Demire sahip ol, tüm kavimler senin esirin olsun, fakat ren geyiklerini serbest bırak ve Kıyı Çukçileri de seninle dürüst ticaret yapsın.

— Waldemar Borgoras. "Chuckchee Tales." *Journal of American Folklore*. 1928, 41, 297-300. NewYork: G. E. Stechert, Amerikan Folklor Derneği için.

VII

KUZHEY AMERİKA MİTLERİ

YEŞULAR (JOSHUA)

Xowalaci ve Yardımcısı

Pek çok kuzeybatı Pasifik Kıyı Kızılderilileri gibi, Yeşular da kütükten yapılma kocaman kanolarını emniyetle kıyıya çekebilecekleri ve savaşan komşulardan korunabilecekleri bir nehir ağzında yaşarlar (burada ise, Güney Oregon'daki Rogue Nehri'nde). Bu mit, 1900'lerin başlarında Charlie DePoe tarafından aktarılmıştır.

Yaratıcı'nın (Xowalaci, "Bahşeden") hata yapabiliyor olması, bu mitin dikkate değer bir özelliğidir. İki kez insanı yaratmaya çalışır ve ikisinde de başarısız olur; onun yerine köpek (deniz memelileri ve köpekler) ve yılan yaratılır (bunlar güçlü üretkenlik ve kaos sembolleridir, sonunda düzenli dünyayı sarıp içine alacaklardır). Ancak Xowalaci'nin yardımcısı olan ilk insanın müdahalesinden sonradır ki Xowalaci'nin rüyasından bir kadın yaratılır ve gene rüyasında Xowalaci onunla birleşerek ilk çocuğu dünyaya getirir.

Mitin diğer kayda değer özellikleri arasında, suyun dibinden malzeme getirme motifinin bir çeşitlemesi (burada yaratıcı dibe dalarak çamur çıkarmak yerine, çamur parçalarını dibe bırakır) ve ilkel dünyada serbestçe, kimsenin haberi olmadan dolaşan, esrarengiz ve belalı bir adam sayılabilir.

Başlangıçta kara yoktu. Gökyüzü, biraz sis ve sudan başka hiçbir şey yoktu. Su durgundu, kıyıya vuran dev dalgalar yoktu. Suyun üzerinde bir buhar kulübesi vardı ve içinde iki adam yaşıyordu —Xowalaci (Bahşeden) ve yardımcısı. Xowalaci'nin yardımcısının tütünü vardı. O çoğu zaman dışarıda durup etrafı gözlerdi, Xowalaci ise buhar kulübesinde kalırdı.

Bir gün gözcüye gün ışığı geliyor gibi göründü. İçeri girdi ve Xowalaci'ye garip bir şeyin geldiğini söyledi. Az sonra karaya benzer bir şey ortaya çıktı ve onun üzerinde büyüyen iki ağaç vardı. Adam bakmaya devam etti ve çok geçmeden yaklaşan nesnenin beyaz kara olduğunu seçebildi. Ardından okyanus hareketlendi ve karayı yakına getirdi. Karanın batı kısmı gelmeye devam ederek buhar kulübesine çarptı ve orada durdu. Sonra kara kuzeye ve güneye doğru uzamaya başladı. Kar gibi beyazdı. Üzerinde çimen yoktu. Kara, okyanusun dalgaları gibi yayıldı. Sonra sis dağılmaya başladı ve gözcü artık çok uzakları görebiliyordu.

Buhar kulübesinin içine girdi ve sordu, "Xowalaci, hazır mısın?" "Kara sert mi?" diye sordu Xowalaci. "Pek değil" diye cevap verdi adam. Ardından Xowalaci biraz tütün aldı ve onu içmeye başladı. Tütünün dumanını karaya üfledi ve karanın hareketi durdu. O sırada sadece iki ağaç büyüyordu: güneyde kızılçam ve kuzeyde dişbudak. Xowalaci beş defa tütün içti ve o arada yardımcısıyla dünyayı ve insanı yaratmanın çeşitli yollarını tartıştı. Sonra gece oldu ve ardından gene gün ışığı çıktı. Xowalaci dört gün boyunca çalıştı ve ağaçlar tomurcuklanmaya başladı, sonra onlar su damlaları gibi yere düştü. Çimler bitti ve ağaçlarda yapraklar belirdi. Xowalaci buhar kulübesinin yakınına gelip duran karanın etrafında dolaştı, okyanusa geri çekilmesini ve sakin olmasını emretti.

Sonra Xowalaci çamurdan beş tane topak yaptı. İlk topaktan bir taş yapıp onu suya attı, taşa dibe vurduğunda bir ses çıkarmasını ve yayılmasını söyledi. Uzun bir süre sonra hafif bir ses duyuldu, bundan suyun çok derin olduğunu anladı. İkinci topağı atmadan önce bir süre bekledi. Bu sefer sesi daha önce duydu. Demek ki kara yüzeye yaklaşıyordu. O yüzden buhar kulübesine girdi ve yeni bir tütün torbası açtı. Az sonra yardımcısı dışarıdan bağırды, "Büyük dalgalar geliyor!" Xowalaci memnun oldu çünkü artık okyanusun dibinden karanın yukarı çıktığını biliyordu. Altıncı dalgadan sonra sular çekildi ve Xowalaci her yere tütün serpti. Kum meydana çıktı. Yeni büyük dalgalar geldi ve onlar giderek batıya doğru uzaklaştılar. Böylelikle kara ve dünya yaratıldı. Batıda, kuzeyde ve güneyde gelgit suları vardı; doğuda ise zemin kuruydu. Bu yeni kara yu-

muşaktı ve kuma benziyordu. Xowalaci onun üzerine bastı ve şöyle dedi, “Büyük karanın gelip gelmediğine bakacağım.” O bastıkça kara sertleşti.

Sonra Xowalaci kuma baktı ve bir insanın ayak izlerini gördü. İzler kuzeyden geliyordu ve güneyde suya girerek kayboluyordu. Bunun ne anlama geldiğini merak etti ve epey de endişelendi. Kendi ilk kara parçasına döndü ve suya, beş çamur topağından yaptığı karanın üzerine taşmasını söyledi. Bir süre sonra suya çekilmesini emretti ve tekrar baktı. Bu sefer izler batıdan geliyor ve kuzeydeki suya doğru dönüyordu. Akı karışmıştı ve suya bu karanın üzerini bir kez daha kaplamasını söyledi. Aynı işlemi beş defa tekrarladı. Sonunda cesareti kırıldı ve şöyle dedi, “Bu ileride sorun yaratacak!” O zamandan beri dünyada hep sorun vardır.

Sonra Xowalaci insanı nasıl yapacağını düşünmeye başladı. Önce biraz çimen aldı, onu çamurla karıştırdı ve eliyle ovaladı. Sonra bir evin olmasını emretti, iki örneği yardımcısına verdi ve ona onları eve koymasını söyledi. Dört gün sonra iki köpek —biri erkek biri dişi— ortaya çıktı. Köpekleri gözlediler ve on iki gün sonra dişi köpek yavruladı. Xowalaci köpekler için yiyecek yaptı. O yavruardan her tür köpek doğdu. Hepsi havlıyordu. Bir süre sonra Xowalaci tekrar çalışmaya gitti. Yeni karadan biraz beyaz kum aldı, ondan, daha önceki gibi iki örnek yaptı. Örnekleri ortağına verdi ve onlar için bir evin olmasını emretti. Sonra köpekleri uyarak onlara eve gitmemelerini söyledi çünkü ev yeni insanlar içindi. On üç gün sonra Xowalaci şiddetli bir tıslama duydu ve evden büyük bir yılan çıktı, ardından bir dişi yılan ve onu takip eden pek çok küçük yılan çıktı. Xowalaci bunu gördüğünde kendini kötü hissetti ve yardımcısına giderek ona bu sorunun dünyada ilk gördükleri ayak izlerinden kaynaklandığını söyledi. Kısa zamanda yörenin tümü yılanlarla dolmuştu ve onlar, Xowalaci’yi görmedikleri için, her şeyin nasıl var olduğuna şaşıyorlardı. Dünyada sadece köpekler ve yılanlar vardı. Bir gün Xowalaci üç tane sepetin olmasını istedi, onları yardımcısına verdi ve içlerine kısmen tatlı, kısmen tuzlu konmasını istedi. Sonra yılanların en büyük on tanesini sepetin içine koydu, onları ezdi ve okyanusa attı. İki kötü yılan kendisinden kaçtı. Bugünkü tüm yılan benzeri hayvanlar onlardan gelir. Xowalaci bu iki yılanı şöyle dedi, “Siz ikiniz yaşayacak ve dünyayı, o parçalanmasın diye, bir kuşak gibi saracaksınız!” Sonra beş kötü köpeği de aynı şekilde ezdi, parmağıyla büyük bir hendek açıp köpekleri hendeğin içine attı. O köpekler su yaratıkları oldular. Suyun üzerine başını çıkarıp koklayan ve tekrar suya dalan tüm hayvanlar bu köpeklerden gelir.

Çok geçmeden Xowalaci gene düşünmeye başladı, “İnsanı nasıl yapabilirim? İki sefer başarılı olamadım!” O zaman ilk defa yardımcısı konuştu. Şöyle dedi, “Bu akşam izin ver tütün içeyim ve insanların (dumandan) çıkıp çıkmadığına bakayım.” O üç gün boyunca tütün içti, sonunda üzerinden duman çıkan bir ev belirdi. Yardımcısı Xowalaci’ye şöyle dedi, “Bir ev oldu!” Bir süre sonra evden bir kadın dışarı çıktı, elinde bir su kabı vardı. Xowalaci buna sevindi ve şöyle dedi, “Artık insanları yaratmak sorun olmayacak.” Kadın Xowalaci’nin ve yardımcısının kendisini seyrettiğini görmedi. Dokuz gün sonra kadın hüzünlendi ve babasının ve akrabalarının kim olduğunu merak etmeye başladı. Onda bol yiyecek vardı.

Bir gün Xowalaci yardımcısına şöyle dedi, “Burada kal ve bu kadını eş olarak al!” Çocukların olacak ve tüm insanların babası olacaksın. Ben bu dünyadan gidiyorum. Ondaki her şey sana ait olacak.” Adam şöyle cevap verdi, “Olur, fakat bir ihtimal ben de sorun yaşayabilirim.” Xowalaci ona sordu, “Nasıl bir sorun?” Bunun üzerine adam şöyle dedi, “Bu kadını uykuya daldır, o zaman o beni görmeden ona gidebilirim.” Kadına evdeki hayat çok kolay geldi. Ne zaman bir şey istese o hemen oluveriyordu. Öğle vakti ilk defa kendini uykulu hissetti. Gece olduğunda yatağını hazırladı ve yattı. Derin bir uykuya daldığında, adam ona geldi. Kadın bunun farkında değildi, fakat rüyasında yakışıklı bir adamın onunla beraber olduğunu görüyordu. Bu kendisi için tamamen yeni bir rüyaydı. Gün ağardığında kalktı ve çarşafın içine baktı. Orada kimse yoktu, fakat o birinin kendisiyle olduğundan emindi. O gece kimin onunla olduğunu bilmek istedi. Ertesi gece tekrar yatağını hazırladığında aynı şeyin tekrar olacağını umuyordu, fakat kimse gelmedi. Bunu her gece tekrarladı, fakat yakınına gelen olmadı.

Bir süre sonra kadın hamile kaldı. Xowalaci ve ortağı hâlâ karadaydılar ve onu seyrediyorlardı; fakat kadın onları görmüyordu, çünkü onun için görünmezdiler. Bir süre sonra bir oğlan doğdu. Çocuk çok çabuk büyüdü, genç kadın onun için bir beşik yaptı. Altı ay sonra çocuk konuşabiliyordu. Kadın hâlâ çocuğun babasının kim olduğunu bilmek istiyordu. Bu yüzden bir gün onu örtülere sararak şöyle dedi, “Bu çocuğa bakmayacağım ve onu ağlaması için bırakacağım, belki babası gelir. Gidip ülkeyi gezeceğim.” Güneye doğru, bebeği de sırtında taşıyarak yola çıktı. On yıl boyunca, kimseyi görmeden ve hiç dönüp çocuğa bakmadan gezdi. Uzun bir zaman sonra, arkasından sadece kısık bir sesin geldiğini duyuyordu. Çocuk bir deri bir kemik kalmıştı. Sonunda Saloma’da durdu ve orada ilk defa çocuğu sırtından indirip ona baktı. Gözleri çökmüş ve

çukurlaşmıştı; adeta bir iskelet halindeydi. Kadın kendini kötü hissetti ve ağlamaya başladı. Çocuğu beşiğinden çıkardı ve nehirde yıkanmaya gitti. Elbiselerini giydikten sonra çocuğun kalbine baktı. Hâlâ atıyordu! Çocuk çişini yaptı ve her yanı kir içindeydi. Vücudu kurtçuklarla doluydu ve pek çok hastalığa yakalanmıştı. Kadın onu da suya götürdü ve vücudunu yıkadı. Onu besleyecek sütü yoktu; şifa veren bir şarkı söyledi ve sütü geldi. Göğsünü çocuğa uzattı, fakat çocuğun onu emecek gücü yoktu; bu yüzden onu azar azar beslemek zorunda kaldı. Günler geçtikçe çocuk kuvvetlendi. Üç gün sonra gözleri daha iyi oldu. Sonra tekrar, bol yiyecek bulunan evlerine döndüler. Çocuk kısa zamanda kuvvetli ve yakışıklı bir adam oldu, artık annesine işlerinde yardım ediyordu. Bir gün annesine sordu, “Anne, senin kocan nerede?” Kadın şöyle cevap verdi, “Ben kocamı sadece rüyamda gördüm.” Sonra ona o doğmadan önce neler oluyorsa anlattı ve çocuk şöyle dedi, “Ah, belki babam bir gün çıkar gelir.”

Sonra Xowalaci yardımcısına “Kadın şimdi evde” dedi. O gece kadın kocasını özledi. Hep onun yakışıklı bir adam olduğunu ve çocuğunun da tıpkı ona benzediğini hayal etmişti. Akşam karanlığında ona sanki birisi geliyor gibi oldu. Kalbi çarpmaya başladı. Az sonra kadın ayak sesleri duydu. Kapı açıldı ve çocuk bağırdı, “Ah, babam geldi!” Kadın baktı ve rüyalarındaki adamı gördü. Başta utanıyordu ve çekingendi. Adam ona daha önce olan her şeyi anlattı ve onu eşi olarak sahiplendi.

Sonra bir gün Xowalaci adama tüm dünyanın kendisi için yapıldığını söyledi. Sonra ona her zaman ve her şart altında nasıl davranması gerektiğini öğretti. Ayrıca onu daha çok çocuk sahibi olmaya teşvik etti ve böylece adamın on altı çocuğu oldu. İlki oğlandı, ardından bir kız geldi, sonra yine bir oğlan ve bu böyle devam etti. Çocuklarının yarısı Rogue Nehri’nin kuzeyinde yaşamaya gittiler, diğer yarısı ise nehrin güneyine yerleşti. Xowalaci adama bundan böyle her şeyi istemekle elde edeceğini söyledi. Sonra o dünyayı yoluna koydu, onu düz yaptı ve suları yerleştirdi. Ayrıca her tür hayvanı yarattı ve adamı ihtiyacı olandan fazla ağaç kesmemesi ve hayvan öldürmemesi konusunda uyardı. Tüm bunlar yapıldıktan sonra, onunla vedalaştı ve gökyüzüne giderken şöyle dedi, “Sen, karın ve çocukların farklı diller konuşacaksınız. Sizler tüm farklı kavimlerin ataları olacaksınız.”

— L.Ferrand ve L.J. Frachtenberg. “Shasta and Athapascan Myths from Oregon.” *Journal of American Folklore*, 1915, 28, s. 224-228.

SALINAN

Sel Baskınından Sonra

Kaosun ve düzenin güçleri arasındaki çatışma, Kaliforniya'ya ait bu Salinan mitinin odak noktasıdır. Onda Kartal, tıpkı diğer ilgili mitlerdeki Kuzgun ve Kır Kurdu gibi, yaratılışın savunucusu rolünü oynar. Denizin yaşlı kadını (en eskileriden olması, edilgenliği ve biçim-veren-biçimsizliği ile dişi olması ve ilk önceki kaosu simgeleyen sulu haliyle) onun gücünü kıskanıp, yaratılışa bir sel baskını ile saldırır. Kartal kurnazlık ve yaratıcılıkla dünyayı kurtarır ve yaratıcı gücü, arınma ritüeli (buhar evi) ve hayat nefesiyle mürver dallarından insanı yapar ve onu canlandırır.

Denizin yaşlı kadını Kartal'ı kıskanıyor ve ondan güçlü olmak istiyordu. Bu yüzden içinde denizi taşıdığı küfesiyle Kartal'a geldi. Suyu tüm ülkeyi kaplayana kadar sürekli küfeden boşalttı. Su, neredeyse Kartal ve diğer hayvanların toplandığı Santa Lucia zirvesine kadar çıktı. Sonra Kartal, Puma'ya şöyle dedi, "Kovaya kement atmam için bana bıyıklarını ödünç ver." Pumanın bıyıklarından bir kement yaptı ve kovayı kementle yakaladı. Ardından suyun yükselmesi durdu ve yaşlı kadın öldü.

Sonra Kartal, Güvercin'e, "Biraz toprak getir!" dedi. Kartal, Güvercin'in getirdiği çamurla dünyayı yaptı. Sonra iki mürver dalı aldı ve onlardan bir kadın, iki adam yaptı. Fakat hâlâ canlı değildiler. Hep beraber buhar kulübesine girdiler. Sonra Kır Doğanı şöyle dedi, "Benim *barsalilomu* getirin!" Kır Kurdu onu getirmeye gitti fakat bir yığın farklı ağaç getirdi. "Hayır," dedi Kır Doğanı, "Bu benim *barsalilom* değil." Kır Kurdu tekrar gitmek zorunda kaldı. Sonra hepsi ter atıldılar. Ter attıktan sonra kartal, mürver ağacı insanlara nefesini üfledi ve onlar da canlandılar. Sonra dallardan bir çardak kurdular ve büyük bir şenlik yaptılar.

— J.A. Mason. "The Language of the Salinan Indians." *University of California Publications in American Archaeology and Ethnology*, 1918, 14 (1), 105.

VİYOTLAR

İnsanın Kökeni

Kaliforniya'da bulunan Viyotlara ait bu mitte, insanların hayvanlardan gelişmesi anlatılır. Başlangıçta, Yukarıdaki Yaşlı Adam (Pasifik Kuzeybatı mitlerinde yaygın olan bir sembolik temsil) yarattıklarından hoşnut olmayıp onları yok etmek ister. İnsanlar çok hayvansı olmuştur; derileri kürkle kaplıdır, konuşmaları seçilemez. (Benzer mitlerde Tanrı'nın hoşnutsuzluğunun sebebi insanın sürekli kavga etmesidir.)

Yaklaşan sel baskınından (var olmamanın kaosuna geri dönme) kaçmak için kahraman Akbaba, bir sepet örer ve kız kardeşiyle birlikte onun içine saklanır. Eski dünya yıkıldıktan ve sularla arındırıldıktan sonra, Akbaba ve kız kardeşi ortaya çıkar, eşleşir ve ilk düzgün insanları üretir.

Tanrı'nın buradaki resmedilişi ve sel baskını motifinin kullanılması, Hristiyan mitolojisine olan benzerliğiyle, mitin misyoner etkisinin bir sonucu olabileceğini düşündürüyor.

İlk doğan insanlar düzgün konuşamıyorlardı. Tam doğru değildi. Tüylüydüler. Yukarıdaki Yaşlı Adam bunu gördü. Şöyle düşündü, "Onlardan nasıl kurtulacağım?" Bir zaman sonra cevabı buldu. Akbaba ne olacağını anlamıştı. Sel olacaktı. Bu yüzden onu (sepet) ördüler. Kimsenin haberi yoktu. Uzun zaman çalışıp onu tamamladılar. Sel geldi, kız kardeşi sepete bindi. Dalgalar onu sağa sola sallamaya başladı. Artık başlarına ne geleceğini bilemiyorlardı. Sonra sepet durdu. Akbaba sepetin (yüzerken) demirlemiş olduğunu düşündü. Bunun üzerine onu (açıp) kenara ittiler. Etraflarına baktılar. Karayı gördüler. Akbaba artık insanın kalmadığını anlamıştı. Onları aramaya başladı. Kimseyi göremedi. Kuşlar gördü. Göçmen güvercinler, kuşlar, üveyikler gördü. Etrafta uçmaya başladı. Sonra yoluna bir rakun çıktı. Döndüğünde ona kardeşim (akraba) diye seslendi. O bakmadı. Gezmeye devam etti, geri döndü. Vardığında ona tekrar kardeşim diye hitap etti. O bundan hoşlanmadı. Sonra düşündü. Karar verdi, "Geri geldiğimde ona 'karım' diyeceğim." Sonra güldü. Uzun bir süre onu bu sözle düşündü. Evlendiler. Kısa zaman sonra kadın hamile kaldı. Bir çocuk doğdu. O zamandan beri insanlar doğmaya devam etti. Onlar düzgündü, düzgün konuşmaya başlamaları iyiydi. Güzel insan-

lardı. Yukarıdaki Yaşlı Adam onların iyi olduğunu gördü. Onları sevdi. Mutlu oldu. Onları sevmesinin sebebi buydu.

— Gladys A. Reichard. "Wyot Grammer and Texts." *University of California Publications in American Archaeology and Ethnology*, 1925, 22(1), s. 175.

MAİDU

Başlangıçta

Yeşuların yaratılış mitinde olduğu gibi, bu Kaliforniya Maidu mitindeki yaratıcı Dünya-Yapan da harika bir kılavuz ve yardımcıdır. Gökyüzünden inen, güneş gibi parlayan bu büyüleyici güç, dünyaya düzen getirir, karayı oluşturur; kız kardeş güneşi, erkek kardeş ayı ve yıldızları yapar, böylece başlangıcın karanlık kaosu dağılır.

Burada oyunbaz Tanrı olarak Kuzgun'un yerini Çingiraklı Yılan'la birlikte kendinden-var olan Kır Kurdu alır; canlılar arasında bir tek o Dünya-Yapan'ın yüzünü görebilir ve yaptığını anlayabilir. Fakat her ne kadar Kır Kurdu kutsal ve dünyevi alemlerde güçlü bir aracı olsa da, ahlaki bakımdan kararlı değildir. Diğer kültürlerdeki pek çok Tanrı gibi, o da iyiden ve kötünden önce gelir. Bu yüzden, Dünya-Yapan, yaşlılar için bir yenilenme gölü de dahil, hoşgörülü ve basit bir dünya düşünürken, Kır Kurdu çalışmanın, acı çekmenin ve ölümün insanın kaderi olmasını ister. Ova Kızılderilileri mitolojisinde sıkça rastlanan bir pasajda anlatıldığı gibi, Kır Kurdu ölümü yaratır ve ilk kurbanı da oğlu olur.

Kır Kurdu büyük güç sahibi de olsa, bu güç nihayetinde sınırlıdır ve dünyaya bağlıdır. Kendi başına yaratamaz: insanları şeklen yapabilir fakat onlara hayat veremez. Ne ölümü yenebilir ne de ruhlar evinde veya gökyüzünde ilk insanın ve oğlunun arasına katılabilir. Böylece dünyanın yapısı belirlenir, ta ki Dünya-Yapan gelip onu baştan kurana kadar.

Başlangıçta güneş yoktu, ay yoktu, yıldızlar yoktu. Her şey karanlıktı ve her yerde sadece su vardı. Suyun üzerinde yüzerek bir sal geldi. Kuzeyden geliyordu ve içinde iki kişi vardı: Kaplumbağa ve Gizli-Cemiyetin-Babası. Sular çok hızlı akıyordu. Sonra gökten tüylerden yapılmış bir ip sarktı ve oradan aşağı Dünya-Yapan indi. Aşağı vardığında, ipin

ucunu salın baş tarafına bağladı ve sala ayak bastı. Yüzü örtülüydü ve hiçbir zaman görülmüyordu, fakat gövdesi güneş gibi parlıyordu. Oturdu ve uzun bir zaman hiçbir şey söylemedi.

Sonunda Kaplumbağa şöyle dedi, “Nereden geliyorsun?” Dünya-Yapan cevap verdi, “Yukarıdan geliyorum.” Sonra Kaplumbağa şöyle dedi, “Kardeşim, bana güzel kuru bir arazi yapamaz mısın, ki arada sırada sudan dışarı çıkabileyim?” Başka bir sefer de şunu sordu, “Dünyada insanlar olacak mı?” Dünya-Yapan bir süre düşünüp şöyle dedi, “Evet.” Kaplumbağa sordu. “İnsanları ne kadar sonra yapacaksın?” Dünya-Yapan cevap verdi, “Bilmiyorum. Sen biraz kuru arazi istiyorsun; olur, ama onu yapmak için toprağı nereden bulacağım?”

Kaplumbağa cevap verdi “Sol koluma bir taş bağlarsan ben birazını dalıp çıkartırım.” Dünya-Yapan Kaplumbağa’nın dediğini yaptı, elini atıp bir yerlerden ipin ucunu aldı ve onu Kaplumbağa’ya bağladı. Dünya-Yapan sala geldiğinde orada ip yoktu, kendisi elini uzatıp bir ip bulmuştu. Kaplumbağa şöyle dedi, “Eğer ip yeterince uzun değilse ona bir defa asılırim beni yukarı çekersin; eğer yeteri kadar uzunsa iki defa asılırim, o zaman beni hızla çekmen lazım, çünkü taşıyabileceğim tüm toprağı yüklenmiş olurum.” Kaplumbağa botun kenarına gider gitmez Gizli-Cemiyetin-Babası bağırmaya başladı.

Kaplumbağa uzun süre dönmedi, altı sene geçti; en sonunda yukarı çıktığında üzeri yeşil balçıkla kaplıydı, aşağıda çok fazla kalmıştı. Suyun yüzeyine vardığında getirebildiğı tüm toprak, tırnaklarının arasında kalmış olanlardan ibaretti, ötekilerin hepsi suyla birlikte akıp gitmişti. Dünya-Yapan sağ eliyle sol koltuk altından bir bıçak çıkardı ve Kaplumbağa’nın tırnaklarının arasından toprağı dikkatle kazıdı. Onu avucunun içine koydu ve yuvarlak olana kadar ovaladı; küçük bir çakıltası kadardı. Yaptığını salın arka tarafına koydu. Çok geçmeden ona bakmaya gitti, hiç büyümemişti. Üçüncü defa bakmaya gittiğinde kollarla sarılabilecek kadar büyümüşü. Dördüncü defa baktığında o dünya kadar büyüktü, sal da karanın üzerindeydi ve görebildiğı kadarıyla her taraf dağılıktı. Sal Ta'doiko'da kıyıya çıkmıştı. Bu yer bugün de görülebilir.

Sal karaya çıktığında Kaplumbağa şöyle dedi, “Sürekli karanlıkta kalamam. Etrafımı görebilmem için bir ışık yapamaz mısın?” Dünya-Yapan şöyle cevap verdi, “Saldan bir çıkalım, ne yapabileceğimize bakarız.” Böylece üçü de saldan çıktı. Sonra Dünya-Yapan şöyle dedi, “Şu tarafa bakın, doğuya! Kız kardeşime ortaya çıkmasını söyleyeceğim.” Ardından ışık arttı ve gün doğmaya başladı; sonra Gizli-Cemiyetin-Babası bağır-

maya başladı ve güneş yükseldi, Kaplumbağa şöyle dedi, “Güneş hangi yöne doğru gidecek?” Dünya-Yapan cevap verdi, “Ona şu yöne gitmesini ve şuraya doğru batmasını söyleyeceğim.” Güneş battıktan sonra Gizli-Cemiyetin-Babası gene bağırmaya başladı ve etraf çok karanlık oldu. Dünya-Yapan şöyle dedi, “Erkek kardeşime ortaya çıkmasını söyleyeceğim.” Ardından ay yükseldi. Sonra Dünya-Yapan, Kaplumbağa’ya ve Gizli-Cemiyetin-Babası’na sordu, “Nasıl buldunuz?” Her ikisi de cevap verdi “Çok iyi.” Sonra Kaplumbağa sordu, “Bizim için yapacaklarının hepsi bu mu?” Dünya-Yapan cevap verdi, “Hayır daha yapacaklarım var.” Sonra yıldızların her birini ismiyle çağırdı ve onlar ortaya çıktılar. Bu bittiğinde Kaplumbağa sordu, “Şimdi ne yapacağız?” Dünya-Yapan cevap verdi, “Bekleyin, size göstereceğim.” Sonra Ta’doiko’da bir ağacın büyümesini sağladı. Bu Hu’kimtsa adlı bir ağaçtı ve Kaplumbağa ve Gizli-Cemiyetin-Babası onun gölgesinde iki gün oturdular. Ağaç çok büyüktü ve üzerinde on iki çeşit palamut bulunuyordu.

Ağacın gölgesinde üç gün oturduktan sonra, hep beraber Dünya-Yapan’ın yaptığı dünyayı görmeye gittiler. Güneş doğarken yola çıktılar ve battığında geri döndüler. Dünya-Yapan o kadar hızlı gitmişti ki tüm görebildikleri sadece yerin ve suyun altından parlayarak giden bir alev topuydu. Onlar gittiğinde Kır Kurdu ve köpeği Çingiraklı Yılan yerden dışarı çıktı. Söylendiğine göre Kır Kurdu, Dünya-Yapan’ın yüzünü görebiliyordu. Dünya-Yapan ve diğerleri geri döndüğünde Kır Kurdu’nu Ta’doiko’da gördüler. Sonra beşi de kendilerine kulübeler yaptı ve orada Ta’doiko’da yaşadı; fakat kimse Dünya-Yapan’ın evinin içine giremiyor. Seyahat edenler döndükten kısa bir zaman sonra Dünya-Yapan havadan kuşları çağırdı ve ağaçları, sonra da hayvanları yaptı. Biraz çamur aldı ve bununla ilk önce bir geyik yaptı, ardından da diğer bütün hayvanları... Bazen Kaplumbağa ona şöyle derdi, “Bu yaptığın pek güzel görünmüyor; başka türlü yapamaz mısın?”

Bundan bir süre sonra Dünya-Yapan ve Kır Kurdu, Marysville Buttes’teydi. Dünya-Yapan şöyle dedi, “İnsanları yapacağım.” İkindinin ortasında işe başladı, çünkü Ta’doiko’ya dönmüştü. Koyu kırmızı toprağı aldı, onu suyla karıştırdı ve iki model yaptı: biri bir adam, diğeri bir kadın. Adamı evinin içinde sağ tarafına, kadını sol tarafına yatırdı. Sonra kendi de sırtüstü yattı ve kollarını uzattı. Bu şekilde tüm ikindi ve gece boyunca yatarak terledi. Sabah erkenden kadın onu yan taraftan gıcıklamaya başladı. Hiç kıpırdamadan durdu, gülmedi. Yavaş yavaş ayağı kalktı, toprağı bir çomak soktu ve ateş fişkırdı. İki insan çok beyazdı. Bugün kimse

onlar kadar beyaz değildir. Gözleri pembeydi, saçları siyahtı, dişleri pırlı pırlı ve çok güzeldiler. Söylendiğine göre Dünya-Yapan insanların ellerini bitirmedi, çünkü onları en iyi şekilde nasıl yapacağını bilmiyordu. Kır Kurdu insanları gördü ve onların kendininki gibi ellere sahip olmalarını önerdi. Dünya-Yapan “Hayır” dedi “Elleri benimkiler gibi olacak.” Sonra onları tamamladı. Kır Kurdu insanların ellerinin neden öyle olması gerektiğini sorduğunda Dünya-Yapan şöyle cevap verdi, “Çünkü, eğer ayılar onları kovalarsa onlar ağaçlara tırmanabilmeli.” Bu ilk adama Ku'ksu dendi; kadına ise Sabah Yıldızı Kadın.

Kır Kurdu iki insanı görünce Dünya-Yapan'a onları nasıl yaptığını sordu. Ona anlatılınca “Zor değilmiş” diye düşündü, “Bunu kendim de yapabilirim.” Tıpkı Dünya-Yapan'ın ona söylediği gibi yaptı, fakat sabah erkenden kadın onu kaburgalarından dürtünce gülmesine engel olamadı. Kıpırdamadan duramadığı için de insanlar cam gözlü oldular. Dünya-Yapan şöyle dedi, “Sana gülmemen gerektiğini söylemiştim,” fakat Kır Kurdu ona gülmediğini söyledi. Bu ilk yalandı.

Yavaş yavaş çok sayıda insan olmaya başladı. Dünya-Yapan insanlar için her şeyin rahat ve kolay olmasını istiyordu, hiçbirinin çalışmasına gerek yoktu. Tüm meyveler kolayca elde edilebiliyordu, kimse hasta olup ölmüyordu. İnsanlar çoğaldıkça Dünya-Yapan eskisi kadar sık gelmemeye başladı, sadece gece Ku'ksu'yu ziyaret ediyordu. Bir gece ona şöyle dedi, “Yarın sabah yakındaki küçük göle gitmelisin. Tüm insanları da beraberinde götür. Seni göle varmadan çok yaşlı bir adam yapacağım.” Böylece, sabah Ku'ksu tüm insanları topladı ve göle gitti. Oraya vardığında çok yaşlı bir adam olmuştu. Göle düştü ve dibe batarak gözden kayboldu. Hemen arkasından zemin sallanmaya başladı, dalgalar kıyıya taşı ve suyun altından büyük bir uğultu geldi, tıpkı gök gürültüsü gibi. Yavaş yavaş Ku'ksu sudan dışarı çıktı, fakat yeniden genç bir adam olmuştu. Sonra Dünya-Yapan geldi ve insanlarla konuştu ve şöyle dedi, “Size söylediğim gibi yaparsanız her şey iyi olur. Herhangi biriniz yaşlandığında, artık yürüyecek haliniz kalmadığında, bu göle gelin ya da sizi bu göle getirsinler. Tıpkı Ku'ksu'nun yaptığı gibi suyun içine dalın ve çıktığınızda tekrar genç olacaksınız.” Bunu söyledikten sonra uzaklaştı. Gece de orayı terk etti ve yukarılara gitti.

Tüm bu zamanlarda Dünya-Yapan'ın istediği gibi, yiyecek bulmak kolay oldu. Kadınlar gece sepetleri dizdiler, sabah içlerini meyveyle dolu olarak buldular, hepsi yenmeye hazırdı ve ılıktı. Bir gün Kır Kurdu geldi. İnsanlara nasıl yaşadıklarını sordu, onlar da ona yapmak zorunda

oldukları tek şeyin yemek ve uyumak olduğunu söylediler. “Bu olacak iş değil,” dedi Kır Kurdu, “size daha iyisini gösterebilirim.” Sonra onlara Dünya-Yapan’la insanın yapılmasından önceki tartışmalarını anlattı; Dünya-Yapan’a göre her şey kolay olmalı, hastalık ve ölüm olmamalıydı, oysa kendisine göre insanın çalışması, hasta olması ve ölmesi daha iyiydi. “Yakma töreni yapacağız” dedi. İnsanlar onun neyi kastettiğini anlamadı; fakat Kır Kurdu şöyle dedi, “Size göstereceğim. Yakma töreni yapalım ki dullar serbest kalsın.” Sonra Kır Kurdu, insanların ellerindeki tüm sepetleri ve eşyaları aldı, onları direklerle astı ve her şeyi hazır etti. Her şey tamam olduğunda şöyle dedi, “Böyle zamanlarda hep yarışmalar yapmalısınız.” Böylece yarışmaların yapılacağı zamanlarda ayı sabitledi.

Kır Kurdu yarışmalara koşuyla başlanmasını istedi ve herkes koşmaya hazırlandı. Fakat, Ku’ksu gelmedi. Kulübesinde yalnız başına oturdu, üzüntülüydü çünkü olacakları anlamıştı. Tam o sırada Çingiraklı Yılan Ku’ksu’ya geldi ve şöyle dedi, “Şimdi ne yapacağız? Her şey berbat oldu.” Ku’ksu cevap vermedi, sonra Çingiraklı Yılan şöyle dedi, “Peki, ben de neyin en iyi olduğunu düşünüyorsam onu yapacağım.” Sonra dışarı çıktı, insanların koşacağı yol boyunca yürüdü ve gizlendi, bir delikten sadece kafasını çıkarmıştı. O sırada tüm koşucular yarışa başladı, aralarında Kır Kurdu’nun oğlu da vardı. O Kır Kurdu’nun tek çocuğuydu ve çok hızlıydı. Kısa zamanda tüm koşucuları geride bırakıp başa geçti. Fakat, tam Çingiraklı Yılan’ın saklandığı noktadan geçerken yılan başını uzatıp onu ayak bileğinden ısırdı. Bir dakika içinde çocuk öldü.

Kır Kurdu nişan çubuğunun yanında dans ediyordu. Çok mutluydu; oğlu için bağıyor onu övüyordu. Çingiraklı Yılan oğlunu ısırdığında herkes Kır Kurdu’na güldü ve şöyle dedi, “Oğlun düştü ama çok utandığı için ayağa kalkmaya cesareti yok.” Kır Kurdu, “Hayır, bu doğru değil” dedi, “O öldü.” Bu ilk ölümdü. Ancak insanlar ne olduğunu anlamadılar ve oğlunu alıp Kır Kurdu’na getirdiler. Bunun üzerine Kır Kurdu ağlamaya başladı ve herkes aynısını yaptı. Bunlar ilk gözyaşlarıydı. Sonra Kır Kurdu oğlunun bedenini aldı, Dünya-Yapan’ın onlara söylediği gibi göle götürdü ve suya attı. Fakat bir ses gelmedi, hiçbir şey olmadı, gövde suyun üzerinde, bir kütük gibi dört gün boyunca yüzdü. Beşinci gün Kır Kurdu dört torba boncuk aldı ve onları Ku’ksu’ya götürdü, ona oğlunu hayata döndürmesi için yalvardı. Ku’ksu cevap vermedi. Kır Kurdu beş gün boyunca Ku’ksu’ya yalvardı. Sonra tüm boncuklarını ve ayı postlarını da yanına alarak evden çıktı ve insanları kendisini seyretmeleri için çağırdı. Bedeni ayı postunun üzerine koydu, giydirdi ve dikkatle

sardı. Sonra bir mezar kazdı, bedeni onun içine koydu ve üzerini örttü. Ardından insanlara şöyle dedi, “Şimdiden sonra yapmanız gereken bu. Dünyaya son verilene kadar bunu hep böyle yapacaksınız.”

Bir yıl kadar sonra, baharda her şey değişti. O güne kadar herkes aynı dili konuşuyordu. İnsanlar yakma töreni yapacaklardı ve sonraki gün için her şey hazırды fakat gece birden herkes farklı bir dil konuşmaya başladı. Gene de her adam ile eşi aynı dili konuşuyordu. Dünya-Yapan gece Ku'ksu'ya geldi, ona her şeyi anlattı ve sonraki gün için talimatlar verdi. Böylece, sabah olunca, Ku'ksu tüm insanları bir araya çağırdı çünkü o bütün dilleri konuşabiliyordu. Herkese değişik hayvanların adlarını vb. kendi dillerinde söyledi, nasıl yemek pişireceklerini ve avlanacaklarını gösterdi, tüm kanunlarını verdi ve danslarının ve festivallerinin zamanlarını saptadı. Sonra her kabileye adıyla seslendi ve onları farklı yönlere göndererek, nerelerde yaşayacaklarını anlattı. Savaşçıları kuzeye, şarkıcıları batıya, flüt çalanları doğuya ve dansçıları güneye gönderdi. Böylece tüm insanlar uzaklara gittiler ve Ku'ksu ile karısını Ta'doiko'da yalnız bıraktılar. Çok geçmeden, karısı da oradan ayrıldı. Bir gece yola çıkarak önce Marysville Buttes'e gitti. Ku'ksu biraz daha uzun kaldı, sonra o da ayrıldı. Buttes'e gitti, ruhlar evine girdi ve güney tarafta oturdu. Orada Kır Kurdu'nun oğlunu gördü, kuzey tarafta oturuyordu. Kapı ise batıdaydı.

Kır Kurdu, Ku'ksu'nun ve kendi oğlunun gittiği yeri bulmaya çalıştı; sonunda izleri buldu ve onları ruhlar evine kadar takip etti. Ku'ksu'yu ve kendi oğlunu orada gördü, oğlu ruh gıdası yiyiyordu. Kır Kurdu içeri girmek istedi fakat Ku'ksu ona, “Hayır orada bekle” dedi, “Tam istediğin şeyi elde ettin, bu senin kendi suçun. Her insan artık her türlü sorunla ve kazayla karşılaşacak, yiyecek için çalışmak zorunda kalacak, ölecek ve gömülecek. Zaman bitene kadar da bu böyle devam edecek, sonra Dünya-Yapan tekrar gelecek ve her şeyi silbaştan yapacak. Eve gitmelisin ve insanlara oğlunu gördüğünü, onun ölmediğini söylemelisin.” Kır Kurdu gideceğini söyledi fakat karnı açtı, yiyecekten birazını istedi. Ku'ksu şöyle cevap verdi, “Onu yiyemezsin. Sadece hayaletler o yiyecekten yiyebilir.” Sonra Kır Kurdu gitti ve tüm insanlara şöyle dedi, “Oğlumu ve Ku'ksu'yu gördüm ve Ku'ksu bana kendimi öldürmemi söyledi.” Böylece yüksek bir ağaca tırmandı ve aşağı atlayıp öldü. Sonra ruhlar evine gitti, artık yiyecekten biraz yiyebileceğini düşünüyordu; fakat orada kimse yoktu, hiçbir şey de yoktu, o yüzden dışarı çıktı ve batıya doğru yürüyerek uzaklaştı, onu bir daha gören olmadı. Ama Ku'ksu ve Kır Kurdu'nun oğlu yukarılara gitmişlerdi.

— Roland B. Dixon. "The Maidu Creation Myth." *Amerikan Doğa Tarihi Müzesi Bülteni*, xvii, 39, no.1.

— Alıntıyı yapan, Stith Thompson (ed.). *Tales of the North American Indians*. Bloomington: Indiana University Press, 1968 (ilk basım 1929), s. 24-30.

CUPENO

Uzayda Asılı Bir Heybe

İkinci bir Kaliforniya miti parçasında —bu sefer Cupeno kabilesine ait— Kır Kurdu daha yüksek bir konumdadır. Hem zamansal olarak (ilk yaratıklardan biri olduğu için) hem de konumsal olarak (uzayda asılı bir heybeden çıktığı için) mit onu yaratıcının en yakınındaki olarak gösterir. Hatta kullandığı dil bile özeldir: Dünya ve gökyüzü arasındaki orta aleme ait bir varlıktan çıkarak, aşağı dünya-daki şamanların kendi çamurlu kökenlerini aşmalarını ve daha ulu tanrılarla iletişim kurmalarını sağlar.

Levi-Strauss ve diğer yapısalcılar, Kır Kurdu gibi karakterleri, mitlerin zıtları uzlaştıran işlevini açıklamak için kullanmışlardır. Temel karşıtlık kutsal ve dünyevi (gökyüzü ve dünya, ölümsüzlük ve fanilik, hayat ve ölüm) arasında olsa da, çoğunlukla daha alelade bir düzeyde, çiftçiler (yediklerini öldürmeyenler) ve avcılar (yediklerini öldürenler) arasındaki ayrımda ifade edildiğini belirtmişlerdir. Kır Kurdu ve (onun kuzeydeki mitolojik karşılığı olan Kuzgun gibi) diğer leşle beslenen hayvanlar et yer fakat öldürmezler; onlar bu zıtlıkları, dolayısıyla da hayat ve ölüm, dünya ve gökyüzüne dair büyük zıtlıkları uzlaştıran bir rol oynarlar.

Başlangıçta her şey karanlık ve boşluktan ibaretti. Uzayda bir heybe asılıydı. Zaman içinde ortadan ikiye açıldı. Bir yarısından kır kurdu (isil), diğer yarısından yaban kedisi (tukut) çıktı. Hemen kimin daha yaşlı olduğu konusunda tartışmaya giriştiler. Kır kurdu daha yaşlıydı çünkü o ilk konuştu. İnsanlar yaratılmıştı fakat onlar bunu göremiyordu. Çamur ve karanlık içindeydiler. Kır kurdunun ilk önce sesini duydular ve bundan onun daha yaşlı olduğunu anladılar. İnsanlar kır kurdu ve yaban kedisiyle torbanın içinde değildiler. Çamurdan ortaya çıktılar ve şarkı söylemeye başladılar. Günümüzde de Şamanlar kır kurdunu anlarlar çünkü insan ilk onu duymuştur.

OKANAGON

Dünyanın ve İnsanın Kökeni

Kuzeybatı ormanlarından (Birleşik Devletler'in ve İngiliz Kolumbiyası'nın kuzeybatısı) Okanagan kabilesi Algonkin dil ailesinin Salış alt grubunun bir parçasıdır. Bir zamanlar paleolitik avcılar ve balıkçılar olan Okanaganlar, beyaz göçmenlerin etkisi altında çiftçiliğe döndükten sonra yeni bir mitoloji geliştirmişlerdir.

Daha önceki kutsal ana dünya inancının belli belirsiz kendini göstererek daha ziyade Hristiyan bir çerçeveye uyarlandığı bu yaratılış mitinde, beyazların etkisi belirgindir. Burada dünyayı yapan ve sonra onun toprağından insanları meydana getiren, Şef'tir ve yönlerin önemini o belirler.

Okanagan anlatıcı, mitin çoğunluğu başkalarından alınmış bile olsa, kendi halkını öncelikli sayar ve Kızılderililerin tüm ırklar içinde en iyisi ve dünyanın hakiki, saf rengine en yakın insanlar oldukları sonucuna varır.

Şef (veya Tanrı) yedi alem yaptı, dünya onların merkezindeydi. Üstünde üç alem, altında üç alem vardı. Bunu belki bize ilk rahipler ya da beyazlar söylemiştir, ama bazılarımız artık buna inanıyor. Şef dünyayı yaptığında, başıyla onu batıya doğru uzattı, bu yüzden batı dünyanın başıdır. Gökyüzü ya da ölümler diyarı o yöndedir ve tüm büyük nehirler batıya doğru akar. Batı ruhların ona doğru yol aldığı yöndür. Bazılarına göre ise ruhlar suların yönünü takip eder. Belki başlangıçta dünya bir kadındı. Bazı Kızılderililer öyle diyor ve dediklerine göre, Şef, kadının vücudunu aleme (muhtemelen suya) boydan boya uzattı ve kadın ayakları doğuya, başı ise batıya gelecek şekilde yattı. Şef onu üzerinde yaşadığımız dünyaya dönüştürdü ve ilk Kızılderilileri onun etinden (toprak) yaptı. Böylece ilk Kızılderililer Şef tarafından kırmızı toprak veya çamur topraklarından yapıldı, bu yüzden rengimiz kırmızıdır. Diğer ırklar farklı renkteki topraklardan yapıldılar. Sonradan bu farklı ırkların bazıları belli noktalarda karşılaştı ve karıştı, bundan da ara renk tonları doğdu. Kırmızı

toprak diğer türden topraklara göre altın ve bakırla daha yakın ilişkili olduğundan, Kızılderililer altına daha yakındır ve onlar diğer ırklardan daha iyidir.

— James A. Teit. *Folktales of the Salishan and Sahaptin Tribes. Memoirs of the American Folklore Society*, 1917, II, 84. New York: G.E. Stechert, Amerikan Folklor Derneği için.

SALIŞ – SAHAPTİN

Dünyanın ve İnsanın Yapılışı

Yabancı etkisi Similkameen kaynaklı bu Saliş-Sahaptin mitinde de açıktır, fakat Yahudi-Hristiyan ve yerli Kızılderili özellikler burada Okanagan mitindekinden daha inceliklidir. Dünyayı gene tek büyük Şef yapar ama bunu tipik dibe dalıp toprak çıkaran dip dalgıcı tarzında yapar; onu küçük bir toptan yuvarlayıp, alemlerini bir axis mundi ile birleştirir. Hatta türetilen dişi yaratılışın “Adem ve Havva” motifi de burada değişiktir: İlk insanlar kurttur, onlar tüm hayvanların akrabasıdır ve ilk kurt kadın, kurt adamın kuyruğundan yapılır. Eski Ahit'teki ayrı hayvan ve insan yaratılışları ve insanların tüm diğer yaratıklara karşı üstünlüğü iddialarının, tüm yaratıkları sonuçta akraba olarak gören bu Kızılderili mitinde pek yeri yoktur. Mitin biçimi Yahudi-Hristiyan olsa da mesajı hâlâ Kızılderilidir.

Yukarıdaki Şef dünyayı yaptı. Başta dünya küçüktü ve Şef onun büyümesini sağladı. Dünyayı ovalayarak sonunda çok büyük yaptı. Sonra onu beyaz tozla kapladı ve o toz toprağı oluşturdu. Birbirinin üstünde olan üç alem yaptı: gökyüzü alemi, üzerinde yaşadığımız alem ve yeraltı alemi. Hepsini içlerinden geçen bir direk ya da ağaçla birleşmişti. Sonra Şef, hayvanları yaptı. En sonunda bir adam yaptı, fakat o aynı zamanda kurttu. Adamın kuyruğundan bir kadın yaptı. Bunlar ilk insanlardı. Onlara, hikâyeyi iyi bilen yaşlı adamlar tarafından “Tai'en” dendi ve onlar tüm Kızılderililerin atasıydı.

— James A. Teit. *Folktales of the Salishan and Sahaptin Tribes. Memoirs of the American Folklore Society*, 1917, II, 84. New York: G.E. Stechert, Amerikan Folklor Derneği için.

BLOOD (KAĪNAĪ)

İnsanın Yaratılışı

J. MacLean, Karaayak Kızılderili Konfederasyonu'na (Pikani, Karaayak ve Blood kabileleri) ait bu miti 1880'lerin başlarında Kanada, Alberta'da kaydetti. Kendisi o zamanlar bile hakiki Kızılderili mitleri bulmakta zorlandığından bahsetmişti: "Kabilelerin ayrılması, ülkeye hızla beyazların yerleşmesi, eski şeflerin çoğunun ölmesi ve insanlardaki çöküntülü ruh hali, yerli folklorla ciddi zararlar verdi. Aşağıdaki parçaları, elimde bloknotlarla Blood Kızılderililerinin evlerinde oturup, onların ağzından çıkanları kaydederek elde ettim. Kabilenin genç üyelerinin bu mitleri doğru anlatacaklarına güvenemezdim. Buraya aldığını mitleri kabilenin yaşlı üyelerinden tekrar tekrar teyit ettim."

Dünyanın başlangıçtaki düzensiz hali, bu mitte net olarak dramatize edilir: Yaşlı yaratıcı Napioa, suyun dibinde toprak aramak için dört yaratığı gönderir fakat sadece dördüncüsü, yani kaplumbağa, geri gelir. Napioa, sağlam bir kara yaptıktan sonra, onun üzerinde garip iki başlı insanlar görür, onlar kaosu ehlileştirilemeyen canavarımsı kalıntılarıdır. Hatta, insanları yaparken de, Napioa, kadının cinsel ve ağız deliklerini ayırt edemez. (Bunların ikisi de, fiziksel ve sözel olarak, yaratılışın kaynağı olduğundan, bu hikâyeye olan bağlantısı rastlantı değildir). Sonunda Napioa adamları yaratır ve onları, korkularını yenip kadınlarla ilişki kurmaları için cesaretlendirir.

Blood Kızılderililerinin göçebe hayatı ve dini köklerinden kopuşları, sadece mite genel olarak kederli ve endişeli bir hava vermekle kalmaz, Napioa'nın ve beyaz insanların kökeniyle ilgili belirsizliklere de yol açar.

Napioa (*Yaşlı Adam*), suların içindeki bir kütüğün üzerinde yüzüyordu ve beraberinde dört hayvan vardı: balık Mameo, kurbağa Matcekupis, kertenkele Maniskeo ve kaplumbağa Spopeo. Napioa onları, ne bulacaklarını görmek için, bu sırayla, suyun içine gönderdi. İlk üçü aşağı indi ve bir daha geri dönmedi; fakat kaplumbağa ağızı çamurla dolu geri döndü. Napioa çamuru kaplumbağanın ağzından aldı, elinin boşluğunda yuvarladı, böylece dünyayı yaptı; dünya suların içine düştü ve ardından büyüyerek şimdiki boyutuna erişti.

Napioa adında sadece bir kişi vardı. O dünyada yaşarken kendisiyle beraber yaşayan diğer insanlar iki kafalıydı. Dünyayı yapan Napioa olsa da, bu insanları o yapmadı ve onların dünyaya nasıl geldiğini kimse bilmiyor. Blood'lar Napioa'nın nereden geldiğini bilmiyorlar. O bir Kızılderili midir, değil midir, onu da bilmiyorlar. O Karaayakların bir atası değil, fakat Kızılderili ırkının yaratıcısı. O çift bağlantılı. Ölmüş değil ve güneydeki büyük bir denizde yaşıyor. O beyaz insanları yapmadı ve Kızılderililer onları kimin yaptığını bilmezler.

Dünyanın ardından Napioa önce bir kadın yaptı. Onun ağzı dikine doğru yarıktı ve Napioa bunu sevmedi, ağzı kapadı ve şu an bildiğimiz şekliyle yeniden kesti. Sonra çok sayıda kadın ve çok sayıda adam yaptı. Adamlar beraber yaşadılar, fakat kadınlardan ayırdılar ve bir süre kadınları görmediler. Sonra kadınları ilk defa gördüklerinde şaşırdılar ve biraz da korktular. Napioa onların her birine bir kadın almalarını söyledi, fakat onlar korkuyordu. Onlara Napioa cesaret verdi ve sonra her biri bir eş aldı.

Napioa buffaloyu yaptı. Buffalolar oldukça uysaldı. Kızılderililere ok ve yay verdi ve onlara bizon vurmalarını söyledi. Öyle yaptılar ve buffalolar uysal olduklarından onlardan çok sayıda öldürdüler.

— J. Maclean. "Blackfoot Mythology." *Journal of American Folklore*, 1883, 6, 166-167.

HURONLAR

Dünyanın Yapılışı

Wyandot dilini konuşan (Hokan-Siouan dil ailesinden) dört kabilenin oluşturduğu Huron Konfederasyonu, Ontario'da yaşamaktadır. İrokualarla yaptıkları sürekli savaşlar 1640'lerde zirvesine varmadan önce sayıları 20,000 kadardı. Ateşli silahlarla güçlendikten sonra İrokualar 1648'de saldırdılar, Huronların büyük kısmını ve Konfederasyonu yok ettiler. Huron'dan geri kalanlar diğerleriyle (Petunlar, Tarafsızlar ve Erie Kızılderilileri) birleşti, fakat İrokualar onları gene takip etti ve sonunda batıya çekildiler (Küçük bir grup Quebec'e kaçtı ve sonunda Lorette'te korunmaya alındılar.) Zamanla, Petunlara katılan Huronlar Ohio'ya yerleşip Amerikan Devrimi ve 1812 Savaşı

sırasında İngilizlere karşı savaştılar. 1842'de Kansas'a ve 1867'de Kuzeydoğu Oklahoma'ya yerleştiler ve bugün de hâlâ orada yaşıyorlar.

Bu zorunlu göçler, Huron'un, doğu orman bölgesi kabileleri için tipik olan yaratılış mitine yansımamıştır. Her ne kadar 1942'de aralarında Peder Jean de Brébuff tarafından bir Katolik misyon kurulmuş olsa da, bu mitin güçlü dualizmi büyük olasılıkla Hristiyanlıktan ötürü değildir. Bu daha ziyade, çoğu kültür kahramanının ve hilebaz tanrının ikili karakterinin bir açılımı gibidir. İyi ve kötü güçleri tek bir kahramanda toplamak yerine, burada onlar dışsallaşmış ve iki ayrı bireye dağılmıştır.

Başlangıçta, dünya kaotik bir haldeyken tüm yaratıklar hazır haldedir ve onlar gökten düşen kutsal kadını karşılar. Kadını kurtaran, ayrıca suya dalıp kadına karayı yapması için toprak getiren de onlardır. (Kimi Budist mitlerdeki gibi burada da dünya bir kaplumbağa tarafından taşınır, o hareket ederse dünya çöker.) Her ne kadar kötü oğlunun doğumunda ölmüş olsa da, gökten düşen tanrıçanın yaratıcılığı devam ediyordur ve bu, onun gövdesinin hayati bitkilere dönüşmesiyle vurgulanır. Tanrıçanın gücü oğullarına da yansımıştır. Onlar kendi ayrı alanlarında iyi ve kötü varlıkları yarattıktan sonra, ikizlerden kötü olanı iyi olan kardeşi tarafından ziyaret edilir. İyi kahraman tüm canavarların üstesinden gelir (onları uygun bir boyuta indirir) ve erkek kardeşiyle son bir savaş yapmayı kabul eder.

Burada insan biçiminde olsalar da, ikizlere bazı Huron kozmolojilerinde İyi Akıl ve Kötü Akıl denir. Bu tür bir karmaşıklık, onların bu mitteki savaşlarının anlatımında bile net olarak görülür, onda her ikisi de diğerinin zayıf noktasını bilir. Sonunda İyi (varlık) kazanınca, Kötü (yokluk) bir ölümler diyarı kurmak üzere batıya gider.

Başlangıçta sudan başka bir şey yoktu. Geniş bir deniz ve onun üstünde ve içinde yaşayan çeşitli hayvanlar vardı. Sonra yukarıdaki dünyadan bir kadın düştü. Onun kazaen kocası tarafından gökteki bir çatlaktan itildiğine inanıldı. Kadın biçiminde de olsa o bir kutsal biriydi. Suyun üzerinde uçan iki dalgıç kuşu yukarı bakıp onun düştüğünü gördü. Boğulmasın diye onun altına girmeye çalıştılar, gövdelerini birleştirip üzerinde kalması için bir yastık oluşturdular. Böylece onu yukarıda tuttular, bu arada diğer hayvanlara da seslenip yardım istediler. Dalgıç kuşunun sesi çok uzağa gidebildiğinden diğer hayvanlar onu duydu ve çağrının sebebini anlamak üzere toplandı. Sonra kaplumbağa geldi (ya da Clar-

ke'in dediği gibi "kapan kaplumbağa"). Gl bir hayvandı ve dalgıç kuşlarını yükünden kurtarmak için gönüllü oldu. Kadını onun sırtına bindirdiler ve onu kadına göz kulak olmakla görevlendirdiler. Kaplumbağa sonra büyük meclisi topladı ve kadının hayatını korumak için neler yapılabileceğini görüştüler. Onun üzerinde yaşıyabileceği bir toprağa ihtiyaç olduğuna karar verdiler. Kaplumbağa sonra hepsine denizin dibine dalıp bir miktar toprak çıkarmalarını emretti. Çoğu denedi —kunduz, misk sıçanı, dalgıç ve diğerleri— ama başıramadı. Hatta bazıları o kadar uzun süre aşığıda kaldı ki, çıkınca ldler. Kaplumbağa onların ağzının içine baktı, fakat topraktan eser bulamadı. Sonunda kurbağa aşığı indi ve uzun süre kaldıktan sonra bitkin ve neredeyse ölecek bir haldeyken ıktı. Kaplumbağa onun ağzının içine baktığında biraz toprak bulabildi ve onu kadına verdi. Kadın toprağı aldı ve dikkatle kaplumbağanın kabuğunun kenarlarına yerleştirdi. Toprak bu şekilde konunca kuru zeminin başılangıı oldu. Kara büyüyüp her yana genişledi ve sonunda bitki örtüsüne uygun, büyük bir ülke meydana geldi. Her şey kaplumbağa tarafından ayakta tutuluyordu. Hl dünyayı o taşıır.

Kadın düşerken ikizlere hamileydi. Onlar doğduğunda birbirlerine zıt mizaçlarının olduğu görüldü; biri iyi, diğer i kötüydü. Doğmadan önce bile bu belli oluyordu. Kendi aralarında mücadele ediyorlardı ve anneleri onları duyabiliyordu. Biri normal yolla doğmak isterken diğer i kötü niyetle bunu reddetti ve annesinin yan tarafını yırtarak çıkıp onu öldürdü. Kadını gömdüler ve onun vücudundan dünyayı insan yerleşimine elverişli kılacak çeşitli bitkiler fışkırdı. Başından balkabağı çıktı, göğüslerinden mısıır çıktı, kol ve bacaklarından fasulye ve diğer sebzeler ıktı. Bu arada ikizler büyüdü yaptıkları her şeyde birbirine zıt mizalarını ortaya koydular. İyi olanın adı Tijuskeha'ydı, Clarke'ın dediğine göre, o kurtarı ya da iyi adam gibi bir şeyler demekti. Kötü olanın adı ise Tawiskarong'du. O da, muhtemelen sert ve zalim karakterine istinaden, taş ya da taş gibi demekti. Onlar insan değildi, dünyayı insanların evi olması için hazırlayacak doğaüstü varlıklardı. Beraber yaşıyamayacaklarını anlayınca ayrıldılar ve her biri dünyadan payına düşeni aldı. İlk işleri çeşitli hayvanları yaratmak oldu. Kötü kardeş, insanı korkutacak ve yok edecek vahşi ve azman yaratıkları yaptı —dev sürüngenleri, panterleri, kurtları ve "hindi kadar büyük" dev sivrisinekleri. Yaptıkları içinde büyük bir kurbağa da vardı ve o dünyadaki tüm tatlı suları içip bitirdi. Bu arada iyi kardeş, kendi bölgesinde masum ve faydalı hayvanları yaratıyordu. Yaptıkları içinde keklik de vardı. Hayret ki, keklik göğe yükselerek Tawiskarong'un

bölgesine doğru uçu. Tijuskeha ona nereye gittiğini sordu. Kuş ona tatlı su aramaya gittiğini söyledi çünkü kendi bölgelerinde hiç kalmamıştı ve Tawiskarong krallığında onun olduğunu duymuştu. Tijuskeha, aldatıldığından şüphelendi. Kekliğin uçuğu yolu takip etti ve birden kardeşinin ülkesine vardı. Orada kardeşinin yaptığı yılanlarla, yırtıcı hayvanlarla ve dev böceklerle karşılaştı ve onları alt etti. Sonunda sıra azman kurbağaya gelmişti, onu kesip açtı ve suları ondan dışarı akıttı. Kötü hayvanları yok etmedi, —belki buna gücü yoktu— fakat onları insanların idare edebileceği bir şekilde küçülttü.

Annesinin ruhu onu bir rüyada uyararak, ona kendisini hileyle yok etmeye çalışacak kötü kardeşinden sakınmasını söyledi. Sonunda karşılaştılar ve dünya üzerinde beraber yaşayamayacakları belli olduğundan, geleneğe uygun olarak çarpışmayı (Clarke'a göre düello) ve kazananın dünyanın efendisi olmasını kabul ettiler. Ayrıca şunu da kabul ettiler: her biri diğerine kendisini yenecek tek silahın ne olduğunu söyleyecekti. Anlaşmanın bu olağandışı maddesi, muhtemelen bu olmazsa çarpışmanın sonsuza dek sürebileceği endişesiyle konmuştu. İyi kardeş sadece darı, fasulye ve benzeri tahılla doldurulmuş bir torbayla dövülürse öleceğini söyledi; kötü kardeş buna karşılık, sadece bir geyik ya da başka bir vahşi hayvanın boynuzuyla öleceğini söyledi. (Bu silahların kardeşlerin değişik karakter veya mizaçlarına atıf olduğu açıktır). Sonra çarpışmanın zemini ya da "liste" hazırlandı. Tawiskarong ilk sırada ya da düellocuların dediği gibi, ilk ateş eden olacaktı. Böylece o, kardeşinin üzerine bir torba mısır veya fasulye ile saldırdı, onu sahada kovaladı ve ölü gibi yere serilene dek dövdü. Fakat kardeşi canlandı (belki annesinin ruhunun yardımıyla) ve gücünü yeniden toplayarak kardeşini kovaladı, onu bir geyik boynuzuyla dövüp öldürdü. Fakat öldürülen savaşçı tamamen yok olmadı. Öldükten sonra kardeşine göründü ve ona uzak batıya gittiğini söyledi. O zamandan beri tüm insan ırkları öldüklerinde onun gibi batıya gider. "Ve" dedi Clarke, "tüm pagan Kızılderililer öldükten sonra ruhlarının uzak batıya gideceğine ve orada yaşayacağına inanırlar."

— Horatio Hale. "Huron Folklore." *Journal of American Folklore*, 1888, 1e, 175-183. Boston: Houghton Mifflin, Amerikan Folklor Derneği için, 1888, Kraus Publishing tarafından yeniden basım, New York, 1963.

MANDAN

İlk Yaratıcı ve Yalnız Adam

Kuzey Amerika Kızılderilileri beyazlar tarafından öldürülmedikleri zamanlarda da, büyük ölçüde kendi silahları ve hastalıklarıyla kırılıyordu: Mandanlar da sonuçta koleranın ve su çiçeğinin kurbanı oldu. Gelenekte daha doğudaki bir kökenden bahsedilir fakat 18. yüzyılın ortasına kadar Mandanlar merkez Kuzey Dakota'nın güney kısmında yer alan Heart Nehri'nin ağzındaki dokuz köyde yaşıyordu. Assiniboine ve Siyuların saldırılarında büyük zarar görüp, sonunda neredeyse su çiçeğiyle yok olacakken batıya doğru Missouri boyunca göç ettiler ve Knife Nehri'ne geldiler. Lewis ve Clarke 1804'te onları ziyaret ettiğinde Mandanların sayısı 1250 kadardı; 1837'ye gelindiğinde ise bir başka kolera ve su çiçeği salgınının ardından sadece 150 kişi kalmıştı. Hidatsa ve sonunda Arikara kabileleriyle birleşerek kuzeye Fort Berthold'a göç ettiler ve bugün orada kendilerine verilmiş rezervasyon alanında yaşıyorlar.

Arthur Mandan'ın annesinin anlattığı ve onun tarafından 1920'lerin sonlarındaki bir Katolik misyonu sırasında kaydedilen bu mitte pek çok Kızılderili ve Hristiyan özellik bir araya gelir. Benzer bir Arikara mitinde Yalnız Adam bitkiden doğar, fakat burada o İlk Yaratıcı ile birlikte yeni yaratılan dünyanın üzerinde yürümektedir. Dibe dalarak toprak çıkaran dip dalgıcı motifi, Yalnız Adam'ın doğuşu ve onun kötü ve kaotik canavarları yenişi Kızılderililere özgüdür. Ayrıca, onun kendi bedeniyle sedir ağacı arasında kurduğu (bir yansıması da belki İsa'nın çarmıhında görülen) bağlantı, diğer Ova Kızılderilileri mitlerinde de yer alır. Örneğin bir başka Arikara mitinde Mısır Anne insanlardan ayrılırken kendisini temsil etmek üzere sedir ağacını bırakır. Burada o sel baskınına karşı sepetten bir set oluşturmak için çemberler içine alınır; ayrıca sedir gökyüzünü işaret etmesi ve hayat kaynağı olması bakımından mükemmel bir dini axis mundi simgesidir. (Mandanların en kutsal Okipa ayini Büyük Kano adı verilen bu sedir ağacında yapıldı, bu kutlamada büyük savaşçılar, danslarla ve acı çekerek, dünyanın iyiliği ve kötü ruhların yatıştırılması için kendilerini kurban ederlerdi.)

Ancak, Yalnız Adam'ın tümüyle iyi olması, mite oldukça Hristiyan bir öğe katar. Bu, özellikle Yalnız Adam'ın evlenmeyi reddetme-

sinde, kötü ruhları azarlamasında ve yaratıcılık iddialarında açıkça görülür (Benzer Arikara mitlerinde ise o kötü ruhlarla savaşıyor fakat onlar daha ilkel ve yakın zamanda önlenen kaosun canlı örnekleridir.)

Başlangıçta dünyanın yüzeyi tamamen suyla kaplıydı ve her yer karanlıktı. İlk Yaratıcı ile Yalnız Adam suların üzerinde yürüyorlardı ve yürürken canlı gibi görünen küçük bir nesne gördüler; inceleyince onun ördek türü (dalmayı çok seven) küçük bir kuş olduğunu anladılar. “Tamam!” dediler, “Bu yaratığa yiyeceğini nereden bulduğunu soralım. Suların üzerinde herhangi bir yiyecek görünmüyor, onun hayatta kalmasını sağlayacak bir şeyleri olmalı.” Bunun üzerine ona sordular ve o da yiyeceğini suların dibinden bulduğunu söyledi. Ondan yiyeceğin bir örneğini göstermesini istediler. O bunu memnuniyetle kabul etti ve hemen suların dibine dalıp, ağzında küçük bir kum topağına yukarı çıktı. Kum görünce onlar şöyle dedi, “Tamam! Eğer kuşun hayatta kalmasını sağlıyorsa o diğer yaratıklar için de iyidir. Bu maddeden karayı ve canlı varlıkları yapalım ve karayı üretken hale getirelim, onda yaratacağımız canlıların yaşamını sürdürmesi için meyveler yetişsin. Haydi o halde, her birinin hangi yönden başlayacağını seçelim.” Böylece Yalnız Adam kuzeyi, İlk Yaratıcı da güneyi seçti, ayrıca arada sudan bir boşluk bıraktılar. Bu, Missouri Nehri’dir. Sonra sonuçları karşılaştıracaklarına dair anlaşarak yaratılışa başladılar.

İlk Yaratıcı geniş vadileri, tepeleri, ağaçlık dağ geçitlerini, akarsuları, pınarları ve canlılar olarak, bizonu, geyiği, siyah ve beyaz kuyruklu antilopu, dağ koyununu, ayrıca insana giyecek ve yiyecek sağlayan tüm diğer varlıkları yaptı. Vadiler ve dağ geçitleri, insanlar için olduğu kadar hayvanlar için de bir korunak olacaktı. Gölleri birbirlerinden çok ayrı tuttu. Yalnız Adam genellikle, birbirinden çok uzak göller, dereler ve nehirler içeren, düz arazileri yaptı. Yaptığı hayvanlardan bazıları, örneğin kunduz, su samuru ve misk faresi, suda yaşıyordu. Diğerleri içinde uzun boynuzları ve kuyruklarıyla çeşitli renklerde büyükbaş hayvanlar, Amerikan geyiği ve benzerleri vardı.

Bütün bunlar bittiğinde, anlaştıkları gibi, yaptıklarını karşılaştırmak için bir araya geldiler. Önce Yalnız Adam’ın yaptıklarına baktılar, sonra İlk Yaratıcı’nın yaptıklarına geçtiler ve sonuçları karşılaştırmaya başladılar. İlk Yaratıcı şöyle dedi, “Senin yaptığın şeyleri doğru bulmuyorum. Arazi çok düz ve insanlara koruma sağlamıyor. Benim yaptığım yerlere

bak. Her türlü hayvan var, insanın nerede olduğunu anlayabileceği tepeler ve dağları var. Senin arazin o kadar düz ki insan kolayca yolunu kaybedebilir çünkü ona yönünü gösterecek bir tepe yok. Benim yaptığım sulara bak: nehirler, çaylar, kaynaklar... Bunların akarsuyu insan ve hayvan için her zaman saf ve canlılık verici. Yazları pınarlar her zaman soğuk, kışın her zaman ılık. Senin yaptığın göllerin çoğunun su çıkışı yok, bu yüzden kirleniyorlar. Benim yaptığım şeyler insanlar için çok daha faydalı. Bizona bak —onların şurada burada birkaç tane beyazı hariç hepsi siyah, ayrıca beyazları o kadar nadir ki onlar da çok kıymetli. Kışın saçları, soğuktan korunmaları için uzar ve kabarık olur; ılık havalarda sıcağa daha rahat dayanabilmek için tüylerini dökerler. Fakat senin yarattığın uzun boynuzlu ve kuyruklu sığırlara bak, her renkteler ve saçları o kadar kısa ve düz ki soğuğa dayanamıyorlar!” Yalnız Adam şöyle dedi, “Ben bu şeyleri yaratırken onların insana en büyük faydayı sağlayacağını düşünmüştüm. Ama artık bir kere yapıldılar, onları tümenden değiştiremem. O yüzden insanlar, onlar bitene kadar senin yaptıklarını kullansın, sonra gelecek nesiller benimkileri kullanırlar.” Böylece anlaştılar ve her ikisi de yaratılışı kutsadı ve ayırdılar.

Zamanla Yalnız Adam, yaratılışa baktı ve insanın çoğaldığını gördü, bundan memnun kaldı; fakat kötü ruhların insana zarar verdiğini de gördü ve bu yüzden yarattığı insanların arasında yaşamak, onlardan biri olmak istedi. Tüm milletlerde ve halklarda annesi yapacağı bir bakire aradı ve bir baba, anne ve kızıdan oluşan çok mütevazı bir aile buldu. O bakireyi kendine anne olarak seçti. Bir sabah genç kadın mısır kızartıp yerken, bunun genç kadının içine girmek için uygun bir zaman olduğunu düşündü. Kendini mısır olarak değiştirdi ve genç kadın onu yiyip tanesiyle gebe kaldı. Zamanla kızın annesi ve babası onun karnında bir çocuk taşıdığını fark ettiler ve ona sordular, “Nasıl oluyor da, kızım, hiçbir erkek tanımadığın halde karnında bir çocuk taşıyorsun? Bizden sakladığın bir şey mi var?” Kız şöyle cevap verdi “Dediğiniz gibi, hiçbir erkek tanımadım. Sadece şunu biliyorum, bir keresinde mısır yerken bir şeyin beni gebe bıraktığını hissettim, sonra da karnımda çocuk olana kadar bu konuyu hiç düşünmedim.” Bunun üzerine annesiyle babası, bunun bir mucize olması gerektiğini anladı çünkü çocuk herhangi bir adamdan değildi ve kızlarına daha fazla soru sormadılar.

Zamanla çocuk doğdu ve diğer çocuklar gibi büyüdü fakat olağanüstü saf bir karakteri vardı ve yetişkin bir adam olduğunda, tüm kötülüklerden nefret ediyordu, hatta hiç evlenmedi. Yaptığı her şey iyiliği

yüceltmek içindi. Eğer insanlar arasında bir tartışma çıkmışsa, güzel sözlerle onları sakinleştirirdi. Çocukları severdi ve o nereye gitse çocuklar peşinden gelirdi. Her sabah kendini tütsüyle arındırıyordu, bu da onun saf olduğunun göstergesiydi.

Onun doğduğu yerin halkı o zamalar Mandandı. Onlar, bir nehir ağzının açıldığı okyanustaki bir adaya gidip *ma-ta-ba-bo* toplardı. Bu seyahatte kullandıkları *İ-di-be* (Kendi Giden) adında bir bot vardı; tek yapmaları gereken onun kenarına vurup, ona gitmesini söylemekti, böylece o giderdi. Bu bot on iki kişi taşıyordu, daha fazlasını değil; eğer onunla daha fazla kişi seyahat ederse bu şanssızlık getirirdi. Çünkü adaya doğru yol alırken sık sık tehlikeli engellerle karşılaşılıyorlardı.

Bir gün bir grup insan *mat-a-ba-bo* toplamak için adaya gidecekti ve herkes onlara şans dilemek için sahile inmişti. On iki adam, bota bindi ve tam botun yanına vurup kalkmak üzereydiler ki Yalnız Adam bota atladı ve kendisinin de gitmek istediğini söyledi. Botun içindeki adamlar, hatta sahildekiler de, şanssızlık getireceği için bu teklife itiraz ettiler, fakat o onlarla beraber gitmekte ısrar etti. Ondan kurtulamayacaklarını görünce, beraber yola çıktılar.

Nehirden aşağı giderlerken, suyun içinde yaşayan kötü ruhlar bottakilere zarar vermek için ortaya çıktı fakat Yalnız Adam, her su yüzüne çıktıklarında onları azarladı ve geri dönüp bir daha görünmemelerini söyledi. Nehrin ağzına yaklaşırken bir yerde, kenardaki söğütler genç adamlara dönüştü, aslında onlar kötü ruhlardı ve botun içindekilere kendileriyle güreşmeleri için meydan okudular. Yalnız Adam bu meydan okumayı kabul etti. Kiminle güreştiyse onu alıp yere attı ve öldürdü; sonunda güreşçiler yenildiklerini anlayıp hızla kaçtılar. Sonra Yalnız Adam söğütlere çıkıştı ve kendilerini yaratanın o olduğunu ve bundan sonra bir daha kötü ruhlara dönüşmemelerini söyledi. Okyanusa vardıklarında karşılarına büyük bir girdap çıktı ve bunun üzerine bottakiler bunu durdurmak için girdaba süs eşyaları atmaya başladı; fakat ne zaman bir süs eşyası atsalar Yalnız Adam onun kendisine lazım olduğunu söyleyerek onu alıyordu. Bu arada, tüm bu yaptıklarına karşın girdap onları daha da çok içine çekmeye başlamıştı. Bunun üzerine bottakiler Yalnız Adam'ın yaptıkları karşısında söylemeye başladılar. Onun kendilerine şanssızlık ve lanet getirdiğini ve bu yüzden girdabın kendilerini yutacağını söylediler. Bunun üzerine Yalnız Adam girdaba çıkıştı ve şöyle dedi, "Seni yaratanın ben olduğunu bilmiyor musun? Şimdi sana durmanı emrediyorum." Ve sular hemen duruldu. Böylece yollarına devam ettiler, sonra okyanusun

büyük dalgalarla dolu bir yerine geldiler. Orada gene bottaki adamlar bağışlar sunarak dalgaları durdurmaya çalıştı fakat onların tüm dualarına ve sunduklarına karşın dalgalar daha da şiddetlendi. O sırada Yalnız Adam gene sunulan eşyaları topluyordu ve bottakiler bunu yapmaması için onu ikna etmeye çalıştı fakat o devam etti, durmadı! Bot dalgalarla çok kötü sallanıyordu ve insanlar gene sızlanmaya başladı, Yalnız Adam'a onların ölümüne sebep olacağını söylediler. Ardından Yalnız Adam dalgalara çıkışıp onlara "Durun, sakın olun" dedi ve birdenbire deniz duruldu ve yolculuğun sonuna kadar da öyle kaldı.

Adanın üzerinde Ma-na-ge (muhtemelen bir tür su) adlı bir şefin yönettiği bir halk yaşıyordu. Adaya vardıklarında şef, halktan, ziyaretçiler için büyük bir şölen hazırlamalarını istedi. Sonra ziyaretçilerden önlerine konan tüm yiyecekleri yemelerini isteyecek ve onları öldürecekti. Yalnız Adam bunun olacağını gördü ve yolda gelirken bir kamışı boğazından aşağı indirerek kendi sisteminden geçirdi. Böylece şölen hazırlandığında ve herkes sıra halinde oturup önlerine yemek konduğunda, her kişi ondan çok azını yiyip tabağı diğerine geçirdi ve böylece tabak en son Yalnız Adam'a geldi; o tabaktaki her şeyi kamışın içine boşalttı ve yiyecekler oradan dünyanın dördüncü katmanına geçti. Tüm yemekler bittiğinde Yalnız Adam sanki daha fazlasını istiyormuş gibi etrafına baktı ve şöyle dedi, "Evet! Her zaman bu halkın ziyaretçilerini beslerken çok cömert davrandığınızı duyardım. Eğer tüm sunacağınız buysa, buna şölen demek zorluk çekiyorum." Herkes bu on üç kişiye baktı. Herhangi bir rahatsızlık emaresi göstermiyorlardı, bu nedenle onların gizemli olduklarına hükmedildi.

Sonra Ma-na-ge, ziyaretçilere tütün içmek isteyip istemediklerini sordu. Yalnız Adam "Elbette!" dedi, sizin tütünlerinizin ne kadar iyi olduğunu duyduk." Bu Ma-na-ge'yi memnun etti çünkü insanları tütünün etkisiyle kesin olarak öldürebileceğini düşünüyordu. Bu yüzden, çubuğunu getirmelerini istedi. Çubuğu bir çömlek gibi büyüktü. Çubuğu doldurdu, yaktı ve adamlara uzattı. Her biri ondan birkaç nefes çekti ve sonunda çubuk Yalnız Adam'a geldi; ama o çektiği dumanı üflemezken yerine, kamışın içinden dünyanın dördüncü katmanına gönderdi. Böylece çubuktaki tütünü tamamen içip bitirdiler. Sonra Yalnız Adam, her zaman Ma-na-ge'nin ziyaretçilerini onlarla tütün içerek öldürdüğünü duyduğunu fakat eğer kullandığı çubuk buysa, onun sadece kendisine yetecek kadar bile büyük olmadığını söyledi. O zamandan sonra Ma-na-ge onu çok yakından izlemeye başladı.

Şimdi Yalnız Adam kılık değiştirmişti. Şef her birinin taşıyabileceği kadar ma-ta-ba-ho doldurmak için ziyaretçilerden torbalarını istedi ve hepsi torbalarını verdiler. Yalnız Adam'ın iki bizon derisi dikilerek yapılmış küçük bir torbaydı fakat onu doldurmak için sürekli içine koymaya devam etmek gerekiyordu. Şef olan biteni dikkatle izledi ve şöyle düşündü, "Eğer bu torbayı alıp gidebilirse o Yalnız Adam'dır!" Sonunda torba dolduğunda Yalnız Adam onu sol eliyle aldı, omuzuna vurdu ve yürüyüp gitmeye başladı. O zaman Ma-na-ge şöyle dedi, "Yalnız Adam, seni tanımadığımızı mı sanıyorsun?" Yalnız Adam, uzaklaşırken şöyle dedi, "Herhalde beni Yalnız Adam sanmış olmalısın!" Ma-na-ge şöyle dedi, "Evine vardktan sonraki dördüncü gece seni ziyaret edeceğiz." Bununla dördüncü seneyi kastediyordu.

Eve döndüklerinde Yalnız Adam halkına kendisiyle ilgili törenlerin nasıl yapılacağını ve onları kimin yapacağını öğretti. Onlardan köyün merkezinde yuvarlak bir yer açmalarını ve etrafına yuvarlak bir barikat yapmalarını istedi, bunun için dört genç kavak ağacını çember şeklinde koyacaklardı. Barikatın merkezine bir sedir ağacı dikilecekti, bu ağaç kıvıll toprakla boyanıp tütsü yakılacak ve ona bağışlar sunulacaktı. Yalnız Adam şöyle dedi, "Bu sedir ağacı benim gövdemdir, sizi her türlü zarardan koruması için onu size bırakıyorum, ayrıca bu barikat da sulara karşı bir emniyettir. Çünkü Ma-na-ge'nin dediği gibi, onlar sizi ziyarete gelecekler. Onların gelişinin işareti de şudur. Eğer dört gün ve dört gece yoğun bir sis olursa, o zaman sizi yok etmek için geldiklerini anlayın. Fakat gelen sadece sudur. O geldiğinde arazinin hemen yanındaki ilk çemberden daha fazla yükselemeyecek ve yükselemeyince de aşağı çökecek.

Yalnız Adam onlara yapmaları gereken tüm ayın ve törenleri öğrettikten sonra şöyle dedi, "Şimdi sizi bırakıyorum, güneye gidiyorum, başka insanların yanına. Ama yeniden geleceğim. Fakat şunu hiç unutmayın, sizi sadece gövdemle terk ediyorum." Sonra güneye doğru yola çıktı. Dört yıl sonra Ma-na-ge su biçiminde ziyaretini yaptı ve köyün ahalisini yok etmek için her yolu denedi fakat ilk çemberden daha fazla yükselemeyince, aşağı çöktü.

— Martha Warren Beckwith. *Mandan-Hitsa Myths and Ceremonies. Memoirs of the American Folklore Society*, 1938, 1-7, New York : J.J. Augustin, Amerikan Folklor Derneği için.

NAKOTA (ASSİNİBOİNE)

İnsanın ve Atların Yaratılışı

Ova Kızılderililerinin çoğu yüce bir gök tanrısından ve kutsal dünyalarında av hayvanı ararlarken, içlerinden birinin bir delikten aşağıdaki dünyanın kaosa düşen ve dünyayı yaratan, daha düşük çok sayıda orta ruhun (gök gürültüsü, yıldırım, güneş, ay ve yıldızlar) varlığından bahseder. Buradaki Nakota mitinde bu girizgâh atlanır. Mit kaotik bir güç olan bir sel baskınıyla ve suyun dibinden çamurun çıkartılmasıyla karanın yapılmasını emreden İnkonmi ile başlar.

Atların yaratılması mitin ilginç bir bölümüdür. Nakotalar, tıpkı diğer kabileler gibi, 18. yüzyıla kadar hiç at sahibi olmadıkları halde, gene de atları dünyanın başlangıcında kurt tanrı İnkonmi'nin yaratmasına inanmışlardır. Nakotaların görece modern kültüründe atların taşıdığı büyük önem, mitolojide onların asli, özgün ve daha baştan varoluşları belirlenmiş olarak geçmeleriyle ifade edilmiştir. Zamansal açıdan bakıldığında, asli unsur hep "önce" gelir.

Mitin özellikle hoş bir yanı da bu mitin kararlılığı anlatışındadır. Kışın uzunluğu hakkındaki bir tartışmada susturulan, hatta öldürülen kurbağa, vücut diliyle hâlâ savunduğu görüşü açıklamaya çalışır.

Dünyanın tamamı sel suları ile kaplanmıştı, İnkonmi hayvanları çamur çıkarmaları için denizin dibine dalmaya yolladı. Hiçbir hayvan çıkaramadı. Sonunda misk faresini yolladı. Fare yukarı ölü olarak çıktı fakat pençelerinin arasında çamur vardı. İnkonmi çamuru gördü, aldı ve onunla dünyayı yaptı.

İnkonmi kurt derisinden bir elbise giyiyordu. Şöyle dedi, "Yazın gelmesi için bu derinin üzerindeki tüylerin sayısı kadar ay geçmeli." Kurbağa ise şöyle dedi, "Eğer kış bu kadar uzun olursa, hiçbir canlı sağ kalmaz. Yedi ay kış yeterlidir." Bunu sürekli tekrar etti ve sonunda İnkonmi kızdı ve onu öldürdü. Fakat kurbağa hâlâ ayak parmaklarıyla yediyi gösteriyordu. Sonunda İnkonmi kabul etti ve kışın yedi ay olmasının gerektiğini söyledi.

İnkonmi sonra çamur kullanarak insanları ve atları yaptı. Bazı Nakota kabilelerinin ve kuzeydeki kabilelerin atları yoktu. İnkonmi, Nakotalara atları her zaman başka kabilelerden çalmaları gerektiğini söyledi.

— R.H.Lowie, "The Assiniboiné." *The Anthropological Papers of the American Museum of Natural History*. New York, 1909, 4 (1), 1.

ÇEROKİLER

Dünyanın Yaratılışı

Çerokiler, Birleşik Devletler'in güneydoğu bölgesindeki en büyük kabileydi. Kuzey ve Güney Karolina, Georgia, Alabama ve Tennessee'nin dağlık bölgelerinde yaşıyorlardı fakat topraklarında altın bulunduktan sonra 1838'de ordu birliklerince göçe zorlandılar. Binlerce Çeroki, Kızılderili Yöresi'ne (bugünkü Oklahoma'dadır) yaptıkları uzun yürüyüş sırasında öldü; sağ kalanlar, kendi okul sistemleri, gazeteleri vb. ile yeni bir topluluk oluşturdular.

De Soto, 1540'ta Çerokileri ziyaret ettiğinde, karşısında, oturmuş ve ileri bir tarım toplumu buldu. Hoşgeldin hediyesi olarak verilen buğulu nehir incileri Mississippi ve Ohio bölgelerindeki Mound Builder kültürünün getirdiği şıklığın bir göstergesiydi. Çerokilerin kutsal top oyunu gibi pek çok tören, sonuçta bu uygarlıkla Aztek İmparatorluğu'nu kuran halk arasındaki bağlantıyı kanıtlar fakat görüldüğü kadarıyla temas Aztek döneminden önce kopmuştur. Bu güneydoğu Kızılderili kültürleri, yavaş yavaş, beyaz göçmenlerin, hastalıkların ve savaşların baskısıyla bozuldu ve onların dini simaları, Tavşan Bira-der gibi (bir zamanlar oyunbaz tanrı iken), artık sadece "çocukların masal kahramanı" oldu.

Bu Çeroki miti, güneydoğu Kızılderililerine özgü kültürün izlerini çok az taşımaktadır. Üç sıralı bir evren öngörülür ve bu evren beş ip vasıtasıyla bir arada tutulur; kara, dibe dalıp toprak çıkaran Su Böceği tarafından şekillendirilir ve Büyük Şahin tarafından sertleştirilir (Ainu mitinde olduğu gibi), sonra güneş doğru yerine konur ve bitkiler, hayvanlar ve insan yaratılır. Vahşice göçe zorlanarak toprağın ve geleneğinden koparılan bir halkta olması rahatlıkla beklenenecek köken belirsizliği, mitteki yaratıcının kimlik karmaşasında açıkça görülür.

Dünya su denizinde yüzen büyük bir adadır ve dört ana yönde gök-kubbeden sallanan iplere asılıdır, kubbe ise sert kayadan meydana gelir. Dünya yaşlandığında ve eskidiğinde, insanlar ölecek, ipler kopacak ve dünya okyanusa batacaktır, böylece her şey yeniden su olacaktır. Kızılderililer bundan korkarlar.

Her şey su iken, hayvanlar yukarıda, gök kemerinin ötesindeki Galunlati'deydiler fakat orası çok kalabalıktı. Bu yüzden daha çok yer istiyorlardı. Suyun altında ne olduğunu merak ettiler ve sonunda "Kunduzun Torunu", küçük Su Böceği Dayunisi, oraya giderek öğrenmeyi teklif etti. Suyun üzerinde her yönde gezdi fakat duracağı sağlam bir yer bulamadı. Sonra suyun dibine daldı ve biraz yumuşak çamurla yukarı çıktı, çamur büyümeye ve her yönde yayılmaya başladı ve sonunda dünya dediğimiz ada oldu. Sonra dünya gökyüzüne dört ip ile bağlandı fakat kimse bunu kimin yaptığını hatırlamıyor.

Başta dünya düzdü, çok yumuşak ve suluydu. Hayvanlar aşağı inmek için sabırsızlanıyorlardı ve dünyanın kuruyup kurumadığına bakmaları için değişik kuşlar gönderdiler fakat onlar konacak yer bulamayıp tekrar Galunlati'ye döndüler. Sonunda zamanı geldi ve Şahin gönderildi, onun gidip kendileri için hazırlık yapması istendi. O Büyük Şahin'di, şimdi gördüğümüz şahinlerin habasıydı. Dünyanın üzerinde her yere uçuşt, alçaktan geçti, zemin hâlâ yumuşaktı. Çeroki ülkesine vardığında çok yorulmuştu, kanatları savrulup zemine çarpıyordu, nereye çarptıysa orada bir vadi oluştu ve nerede tekrar yükseldiyse orada bir dağ oluştu. Yukarıdaki hayvanlar bunu gördüklerinde tüm dünyanın dağlarla kaplanacağından korktular ve onu geri çağırdılar fakat Çeroki ülkesi bugün de dağlarla dolu olarak kaldı.

Dünya kuruduğunda ve hayvanlar aşağı indiklerinde, hâlâ karanlık vardı, bu yüzden güneşi aldılar ve onu her gün, hemen yukarıdan, ada boyunca doğudan batıya gideceği bir yörüngeye koydular. Bu halde çok sıcak oluyordu. Kırmızı Kerevit Tsiskagili'nin kabuğu kavrularak kıpkırmızı oldu. Bu yüzden de etinin tadı kaçtı; Çerokiler onu yemediler. Büyücüler güneşi bir el mesafesi daha yükseğe koydular fakat hâlâ çok sıcaktı. Sonra bir kere daha onu yükselttiler, bir kere daha, sonunda o yedi el mesafesi yükseğe, gök kemerinin hemen altına kadar çıktı. Bu sefer yeri doğru oldu ve onu öyle bıraktılar. Bu yüzden büyücüler en yüksek yere Gulkwagine Digalunlatiyun, yani "yedinci irtifa" derler, çünkü o dünyanın yedi el mesafesi yukarisındadır. Her gün güneş bu kemerin altından yol alır ve gece yukarıya, başlangıç yerine döner.

Bunun altında bir dünya daha vardır ve o her bakımdan bizimki gibidir —hayvanlar, bitkiler ve insanlar—, sadece mevsimler farklıdır. Dağlardan inen akarsular bu yeraltı dünyasına ulaşmamızı sağlayan yollardır ve onların başındaki kaynaklar içeri girmeye yarayan kapılardır. Fakat bunu yapmak için kişi oruç tutup suya giderek arınmalı ve yeraltı dünyasından birini rehber olarak almalıdır. Biliyoruz ki yeraltı dünyasında

mevsimler bizimkilerden farklıdır çünkü kaynaklardaki su kışın her zaman dışarıdaki havadan daha ılık, yazın ise daha serindir.

Hayvanlar ve bitkiler ilk yapıldığında —kimin yaptığını bilmiyoruz— onlara yedi gün boyunca nöbet tutmaları ve uyanık kalmaları söylendi, tıpkı bugün genç adamların oruç tutup dua ederken uyanık kaldığı gibi. Onlar bunu yapmaya çalıştılar ve ilk gece hemen hepsi uyanıktı fakat ertesi gece çoğu uyuyup kaldı. Yedinci gece ise hayvanların hepsi uyuyordu, sadece baykuş, panter ya da bir ikisi daha hariç. Onlara karanlıkta görme ve hareket etme yetisi verildi ve böylece onlar gece uyuması gereken kuşları ve hayvanları avladılar. Ağaçlardan sadece sedir, çam, alaçam, çoban püskülü ve defne sonuna kadar uyanık kaldı ve onlara her zaman yeşil ve en iyi ilaç olma özelliği verildi, diğerlerine ise şöyle dendi: “Siz sonuna kadar dayanamadığınız için her kış saçınızı dökeceksiniz.”

İnsanlar, hayvan ve bitkinin arkasından geldi. Başta sadece bir erkek ve kız kardeş vardı. Bir gün erkek, kız kardeşe bir balıkla vurup ona çoğalmasını söyledi ve öyle oldu. Yedi gün sonra onun bir çocuğu oldu ve bundan böyle her yedi günde bir başka çocuk doğdu. Bu şekilde o kadar çabuk çoğaldılar ki dünyanın onlara yetmemesi tehlikesi belirdi. Bunun üzerine kadının sadece yılda bir çocuk doğurabilmesi sağlandı. O günden beri bu böyledir.

— J. Mooney. Myths of the Cherokee. 19th Annual Report of the Bureau of Ethnology, Kısım 1. Washington D.C.: 1897-1898, s. 239-240.

YUÇİ

Dünyanın Yaratılışı

“Beş Uygar Kabile” (Çeroki, Çikasov, Çoktav, Krik, Seminole) ile beraber —toplam sayıları 60 bin— Yuçiler de, 1838’de Georgia’dan çıkarılarak Oklahoma’daki Kızılderili Yöresi’ne yerleştirildiler. Yürüyüşün gerçek zorluklarına ilaveten yeniden yerleşimin kendisi de yürek burkucuydu. Yuçiler anasoylu bir toplumsal yapıya sahipti fakat Oklahoma’da araziler erkeklerle tahsis ediliyordu. Yiyecek evin reisi olarak erkeklerle dağıtılıyordu, erkek memurlar akrabalık bazında değil yöresel bazda seçiliyordu ve miras kadın değil erkek üzerinden ge-

çiyordu. Yavaş yavaş, kabilenin kalanları varlık tarzlarını değiştirdiler ve beyazlar ve yerel Ova Kızılderilileri arasında daha yaygın olan basosylu bir yapı benimsediler.

1900'lerin başlarında kaydedilen bu Yuçi miti, hâlâ bazı anasoylu özellikleri korur: Güneş, toprağa dayalı pek çok kültürde olduğu gibi tanrılaştırılmıştır. Fakat insan biçimi verildiğinde, alışılmadık bir tarzda, kadın olarak belirir. O, kendi kanının bir damlasından doğan insanların annesidir. Bu mitte aynı zamanda kaosun hayat veren gücü, sadece maddenin kaynağı ve yaratılışın özü olarak değil, şifa veren ilaçların temeli olarak da görülür. Üretkenlik ve sonsuzluğun büyük yılanı (çoğu zaman kendi kuyruğunu yerken çizilir ve böylece sonsuz bir daire oluşturur) sonunda, Ova Kızılderililerinin çoğunlukla kutsal saydığı sedir ağacının üzerinde öldürülür ve büyük ilaç orada bulunur.

Başlangıçta sular her şeyi kaplıyordu. Şu soruldu, “Karanın ortaya çıkmasını kim sağlayacak?”

Lock-chew adlı Kerevit dedi ki, “Karanın ortaya çıkmasını ben sağlayacağım.”

Böylece suyun dibine daldı, kuyruğuyla ve elleriyle çamuru karıştırmaya başladı. Sonra çamuru yukarıda belli bir yere çıkarıp yığdı.

Suyun dibindeki arazinin sahipleri şöyle dediler:

“Kim bizim arazimizi bozuyor?” Nöbet tutup onun Kerevit olduğunu gördüler. Ona yaklaştılar fakat kerevit birden kuyruğuyla çamuru karıştırdı, sonuçta onu gözden kaybettiler.

Lock-chew işine devam etti, çamuru taşıdı ve yığdı, sonunda artık ellerini yukarıda suyun dışında tutabiliyordu, böylece suyun üzerinde kara göründü.

Kara yumuşaktı. Şöyle dediler: “Karayı kim yayıp, onu kuru ve sert hale getirecek?” Bazıları şunu dedi: “Atmaca Ah-Yok, yumuşak karayı yayıp kurutsun.” Diğerleriye şöyle dedi. “Şahin Yah-tee’nin daha büyük kanatları var. Karayı yayıp kuru ve sert hale o getirebilir.”

Yah-tee, toprağı yayıp kurutmayı üstlendi. Karanın üzerinde uçtu ve uzun kanatlarını onun üzerinde açtı. Süzülerek onu yaydı. Uzun bir zaman sonra kanatlarını açmaktan yoruldu. Kanatlarını çırpmaya başladı, böylece tepeler ve vadiler oluşturdu çünkü çamur hâlâ yumuşaktı.

Sonra “Işığı kim yapacak?” dendi. Etraf çok karanlıktı.

Yıldız Yohah, “Işığı ben yapacağım” dedi.

Kabul edildi. Yıldız parlamaya başladı. Fakat sadece kendi yakını aydınlık oluyordu.

“Daha çok ışığı kim yapacak?” dendi.

Ay Shar-pah, “Daha çok ışığı ben yapacağım” dedi. Shar-pah daha çok ışık yaptı fakat hâlâ her yer karanlıktı.

Güneş T-cho, şöyle dedi, “Sizler benim çocuklarımsınız, ben sizin annenizim, ışığı ben yapacağım. Sizin için parıldayacağım.”

Doğuya gitti. Birden tüm dünyanın üzerine ışık yayıldı. Dünyanın üzerinden geçerken ondan bir damla kan toprağın üzerine düştü ve onunla topraktan ilk insanlar, Güneşin çocukları Uşeler ortaya çıktı.

İnsanlar kendi ilaçlarını bulmak istediler. Büyük bir canavar yılan insanları yok etti. Onun başını gövdesinden ayırdılar. Ertesi gün gövde ve baş tekrar birlikteydi. Canavarı tekrar öldürdüler. Gövdesinde yeniden baş çıktı.

Sonra onun başını kestiler ve bir ağacın tepesine koydular, böylelikle gövde ona ulaşamayacatı. Fakat ertesi gün ağaç ölmüştü ve gövde yeniden başla birleşmişti. Onu tekrar kestiler ve başka bir ağacın üzerine koydular. Ertesi gün ağaç gene ölmüştü ve gövde başla birleşmişti. İnsanlar ormandaki bütün ağaçları denediler. Sonunda, başı sedir ağacının (Tar) üzerine koydular ve sabah baş öldü. Sedir yaşıyordu fakat baştan akan kanla kaplanmıştı.

Böylece Büyük İlaç bulundu.

Sert bir yabani otun içine sopayla delik açarak ateş elde ettiler.

İnsanlar ikinci bir aile seçti. Bu ailenin her üyesi, kendi kapısına güneşin bir resmini kazıdı.

Başlangıçta tüm hayvanlar konuşabiliyordu fakat tek bir dil kullanılıyordu. Herkes barış içindeydi. Geyikler mağarada yaşıyorlardı ve bir bakıcı onları koruyordu fakat insanlar açtı. Bakıcı bir geyiği seçti ve öldürdü. Fakat sonunda geyikler serbest bırakıldılar ve bütün dünyada başıboş dolaştılar.

Tüm hayvanlar insanlardan kurtarıldı, onlara isimler verilerek tanınmaları sağlandı.

— J. Mooney. *Myths of the Cherokee. 19th Annual Report of the Bureau of Ethnology*, Kısım 1. Washington D.C.: 1897-1898, sayfa 239-240.

DÖRT APAÇI YARATILIŞ MİTİ

Apaçilerin ataları, şimdiki ABD'nin güneybatısına, avladıkları bizonları ve diğer hayvanları takip ederek MS 1000 dolaylarında kuzeyden girdi. İspanyollarla temas ettiklerinde, hâlâ ayrı alt kabilelere bölünmeye devam ediyorlardı. İçlerinden Hikarilla ve Lipanlar, Rio Grande'nin batısına yerleşti, Beyaz Dağ (kabilelerin bir karışımı) ve Çirikava batıya göç etti. Toplumsal düzenleri basit kaldı çünkü sert çöl koşulları küçük gruplar halinde yaşamalarını gerektiriyordu. At ve ateşli silahlar edindikten sonra kabile içi savaşlar arttı ve giderek civardaki yerleşim yerlerine saldırmak bir yaşam tarzı haline geldi. Kendilerine verdikleri isim *Tinde* ("halk") olsa da, Zuniler tarafından onlara *Apaçi* ("düşman") dendi.

Savaş kabiliyetleriyle ünlü olan Apaçiler, 19. yüzyılda ABD bölgesi ele geçirip batıya doğru büyük çapta göçler başlatana kadar İspanyolların, sonra da Meksikalıların ve Amerikalıların istilasına karşı direnebildi. Büyük Apaçi direnişi 1886'da, Geronimo ve Çirikavalı taraftarlarının teslim olmasıyla sona erdi. Kabilelerin geri kalanları bugün Arizona ve New Mexico'daki rezervasyon alanlarında yaşıyor.

ÇİRİKAVA APAÇİLERİ

Dünya Yeniyken

1886'daki Kızılderili Savaşı'ndan sonra, Çirikavalılar Arizona'dan alınarak, önce Florida'da, sonra Alabama'da ve en sonunda Oklahoma'da hapsedildiler ve orada 1913'te serbest bırakıldılar. Kalanların büyük kısmı New Mexico'daki Mescalero Reservation'a yerleşti ve bu mit orada kaydedildi.

Hristiyan öğretinin cezalandırıcı yönünden büyük ölçüde etkilenen bu mitte, Kızılderililerin —artık *sahte* olan— tanrılarına tapanları cezalandırmak için gönderilmiş büyük bir sel hatırlanır. Kızılderililerin yaratıcıları muhtemelen kaçmışlardır ve onların yarattıklarından geriye sadece çanak çömlek ve ok başları kalmıştır. Sular çekildiğinde ve insanlar tekrar dünyaya yerleştiklerinde, onlara bir silah seçme şansı verilir. Beyaz adamın tüfeği seçip Kızılderiliye ok ve yayın kalması, miti anlatan için, kendisinin şimdiki durumuna yol açan beklenmedik gelişmeyi temsil eder.

Dünyada çok insan vardı. Onlar Tanrı'yı bimiyorlardı. Gahe'ye (dağlarda oturan tanrılara), Şimşek'e ve Rüzgâr'a dua ediyorlardı. Yaşayan Tanrı'dan haberleri yoktu. Bu yüzden okyanus yükselmeye başladı ve dünyayı kapladı. Eski zamanların bu insanları boğuldular. Sadece birkaçı kurtuldu.

Deming'in güneyinde, New Mexico'da yüksek bir dağ vardır: "Beyaz Halkalı Dağ". Suların örtmediği tek dağ oydu. Onun yarım mil kadarlık bir kısmı yukarıdaydı. Onlar bana suyun nerede durduğunu gösterdiler. O noktanın etrafında çepeçevre bir beyazlık vardır, tıpkı beyaz bir boya gibi. Çok güzel görünür.

Sel geldiğinde hindi bu dağa çıkarak ondan kaçtı. Sular arkasından geldi ve onun kuyruğunu ıslattı. Bu yüzden hindinin kuyruk tüylerinin ucu beyazdır.

Su aşağı inmeye başladığında dağın tepesindeki insanlar, hayvanlar ve kuşlar kurtuldu ve kalan birkaç taneden tekrar çoğaldılar. Sanıyorum, Beyaz Boyalı Kadın ve Suyun Çocuğu da bundan daha önce [gökyüzüne] çıkmışlardı. Çanak çömleği ve ok başlarını bırakanların bu sel baskınında ölenler olup olmadığını bilmiyorum.

Su aşağı indikten sonra iki adamın önüne bir tüfek, bir de ok ve yay kondu. İlk seçme şansı verilen tüfeği aldı ve o beyaz adam oldu. Diğeri yayı almak zorunda kaldı ve o Kızılderili oldu. Eğer ikinci adam tüfeği almış olsaydı, o beyaz adam olurdu, diyorlar.

— Morris Edward Opler. *Myths and Tales of the Chiricahua Apache Indians. Memoirs of the American Folklore Society*, 1942, 37, 1-2, New York: Amerikan Folklor Derneği, 1942.

BEYAZ DAĞ APAÇİLERİ

Dünya Kuruluyor

Manevi gücün hayatta tuttuğu bir evrene inanan Apaçiler, şamanları ve büyücüleri kutsal ve dünyevi boyutlar arasında köprü kuran insanlar olarak görüyorlardı. Büyük güç sahibi olan ve doğanın özelliklerini bilen şamanlar, gelecekteki olayları öngörebilir, kötü ruhlarla karşı saldırıya geçebilir, hastaları iyileştirebilir ve insanlara doğru davranış konusunda rehberlik edebilirlerdi. Bu miti 1932 yılında ak-

taran Palmer Valor, doksan beş yaşında bir şaman olarak, şu uyarıyı yapar: “Hikâyeler gece anlatılmalıdır, yani gün batımından gün doğumuna kadar. Güneş bu esnada seni görmemelidir. Hikâyeler sadece soğuk aylarda, yani kasımdan şubata kadar dinlenmelidir. Baharda, yazın ve sonbaharda dışarıda çok fazla tehlike bulunur; yılanlar, zehirli böcekler ve yıldırım gibi. O nedenle, bu kötü şeylerin olmadığı bir zaman beklenmelidir, ki onlar kendilerinden bahsedildiğini duyup, anlatıcılığı veya ailesini cezalandırmassınlar.” Yaptığı açıklama gibi, Valor’un miti de doğanın kutsal ve değişken güçlerine karşı saygıyla doludur. Hem bu güçler hem de onlara düzen veren dört “insan” şahsen ve dramatik olarak, Apaçilerle onların dünyası arasındaki yakın ilişkiyi yansıtacak şekilde, tasvir edilir.

Beyaz Dağ Kabilesi; Mimbreno, Mogollon, Pinaleno, Çirikava ve Arivaipa gibi Apaçi alt kabilelerinin pek çok grubunu içine alır. Nüfusu 4 bin civarında olan kabile, Arizona’da kendilerine tahsis edilen bir alanda yaşamaktadır.

Dört insan dünya için çalışmaya başladı. Onu kurduklarında, rüzgâr onu tekrar uzağa savurdu. Yaşlı bir kadın gibi zayıftı. Dünya hakkında kendi aralarında konuştular. “Bu dünyaya ne olacak, arkadaşlar? Ona ne yapabileceğimizi bilmiyoruz.” Sonra biri şöyle dedi, “Onu dört tarafından çekin.” Öyle yaptılar ve her taraftan çektikleri kısımları birer ayak haline getirdiler. O zaman dünya doğru durdu. Sonra dünyanın doğu tarafına, üzeri metalden siyah dikenlerle kaplı, büyük siyah bir değnek koydular. Güney tarafına üzeri metalden mavi dikenlerle kaplı, büyük mavi bir değnek koydular. Batı tarafına üzeri metalden sarı dikenlerle kaplı, büyük sarı bir değnek koydular. Sonra da Kuzey tarafına üzeri metalden beyaz dikenlerle kaplı, büyük beyaz bir değnek koydular.

Bunu yaptıktan sonra dünya hemen hemen sabit durdu fakat hâlâ yumuşaktı ve suyla karışmış haldeydi. İleri geri sallanıyordu. Dünya için bu şekilde çalıştıktan sonra Siyah Rüzgârın Yaşlı Adamı [doğu rüzgârı] o yere geldi. Kendini dünyanın üzerine attı. Dünya artık sağlandı ve hareket etmiyordu. Sonra Siyah Suyun Yaşlı Adamı geldi ve kendini dünyanın üzerine attı. O bu şekilde kendini attığında dört yönden gök gürültüsü duyuldu. Artık dünya sabitti, neredeyse yeni doğmuş gibiydi.

Fakat dünya titriyordu. Bunun hakkında konuştular, “Arkadaşlar, bu dünyanın nesi var? Soğuk ve donuyor. Ona biraz saç verelim.” Sonra dünyanın üzerinde saçlar yapmaya başladılar. Dünya üzerinde yetişmesi

için gördüğümüz tüm çimenleri, çalıları ve ağaçları yaptılar. Onlar dünyanın saçlarıdır.

Fakat dünya hâlâ çok zayıftı. Bunun hakkında konuşmaya başladılar. “Arkadaşlar, haydi dünya için kemikler yapalım.” Böylece kayalık dağları ve dünyanın yüzeyinden çıkan kayaları yaptılar. Onlar dünyanın kemikleridir.

Sonra dünya hakkında tekrar konuştular, “Nasıl nefes alacak bu dünya?” Sonra Siyah Gök Gürültüsü o yere geldi ve dünyaya damarlar verdi. Dünyayı yıldırımlarla dövdü ve suyun dışarı akmasını sağladı. Bu yüzden tüm sular batıya doğru akar. Bu yüzden dünyanın başı doğuya uzanır ve suyu batıya gider.

Onlar dünyanın hemen üzerinden doğudan batıya yol alacak şekilde güneşi yaptılar. Güneş dünyaya çok yakın oldu ve çok sıcaklık verdi. Dünyanın üzerindeki sürünerek dolaşıyorlardı, çünkü çok sıcaktı. Sonra bunun hakkında konuştular: “Arkadaşlar güneşi biraz daha yükseğe koyalım. Şu an çok yakın.” Böylece güneşi biraz daha yukarı çıkardılar. Fakat hâlâ dünyaya çok yakındı ve çok sıcaktı. Bunun hakkında tekrar konuştular, “Güneş dünyaya çok yakın, onu biraz daha öteye koyalım.” Sonra güneşi biraz daha yukarı çıkardılar. Bu sefer iyiydi. Güneşi bu son koydukları yer onun şimdiki yeridir.

Sonra onlar dünyanın hemen üzerinden doğudan batıya yol alacak şekilde ayı yaptılar. Ay dünyaya çok yakındı ve gece sanki gündüz gibiydi. Sonra onun hakkında konuştular: “Arkadaşlar ayı biraz daha yükseğe koyalım. Etraf gündüz gibi.” Böylece onu biraz daha uzağa götürdüler fakat hâlâ gündüz gibiydi. Bunun hakkında tekrar konuştular, “Böylesi iyi değil, ayı biraz daha yukarı alalım.” Bu sefer tam olmuştu. Ayın yeri bugün de aynıdır. Gece vakti olmuştu.

Onlar dünyayı bizim için böyle yaptılar. Tüm bu yabani meyveler ve yiyecekler, bizim için böyle yetiştirildi ve bu yüzden onları kullanmamız gerekiyor çünkü onlar burada büyüdüler.

— Granville Goodwin. *Myths and Tales of the White Mountain Apache. Memoirs of the American Folklore Society*, 1939, 33, 1-2, New York : J.J. Augustin, Amerikan Folklor Derneği için.

LİPAN APAÇİLERİ

Kızılderililerin Tarzı

Çirikava ve Beyaz Dağ halklarından farklı olarak, Lipan Apaçileri, kendilerinin de ilkel ve hayvansı halde dünyanın rahminde oldukları, kaotik bir başlangıç düşünürler. Diğer Amerikan Kızılderili mitlerinin oyunbaz tanrılarında görülene benzer bir ahlaki karmaşa ile, insanların gönderdiği ilk iki kaşif, ihanet ederek onları unuttur; sadece porsuk geri döner ve karanın olduğunu haber verir.

İki büyük kaotik güç, rüzgâr ve suyun birleşimi dünyayı ortaya çıkarır fakat ona düzen verme işi dört “Kızılderili”ye kalır (her yön için biri, bir güçler bütünü). İçlerinden birini dünya için malzeme yapan (böylece Kızılderililer ile dünya arasındaki simbiyotik ilişkiyi yeniden vurgulanmış olur) dört Kızılderilinin üçü karayı oluşturur ve onu yerleşime uygun hale getirir. Sonra “halk” —insanlar, hayvanlar ve ağaçlar— Dünya Ana’dan büyük bir doğumla meydana gelirler ve güneşin ve ayın idaresinde onun üzerinde seyahat ederek (tıpkı Lipanların göçlerinde yaptıkları gibi) yeni evlerini kurarlar. İnsanın sadece bir parçası olduğu, doğa ailesinin bu büyük yürüyüşü, Apaçilerin dünya görüşündeki vazgeçilmez birliği vurgular.

Lipanların neredeyse hepsi güneybatıdaki rezervasyon dönemi öncesinde yok edilmiştir.

Başlangıçta, onlar insanı yaratacaktı. Bununla ilgili kısım pek uzun değil. Ardından, daha uzun olan Düşmanları-Öldüren kısmı geliyor. Beyaz adamların da kendi tarzı var Kızılderililerin de. Ben elimden geldiğince Kızılderililerin tarzını anlatacağım.

Aşağıdaki dünyada başlangıçta ışık yoktu, sadece karanlık vardı. En aşağıda, dipte halk vardı. Başka bir yer bilmiyorlardı, orada yaşıyorlardı.

Orada bir meclis topladılar. Başka bir dünyanın olup olmadığını tartıştılar. Yukarıya birini gönderip durumu anlamaya karar verdiler. Birbirlerine baktılar ve kimi göndermeleri gerektiğini düşündüler.

Biri şöyle dedi, “Rüzgâr mı gitse acaba?”

Kendisine sordular. Gitmeyi kabul etti.

Rüzgâr yukarı çıktı. Hortum şeklindeydi. Bu dünyaya vardı. Dünya yüzeyinde o zamanlar sudan başka bir şey yoktu. Suyu bir perde gibi çekip açtı.

Rüzgâr suyu açınca kara meydana çıktı. Suyun tümü bir tarafa yığılmıştı.

Sonra kargayı kuru zemin aramaya gönderdiler. Karga kuru zeminde yatan ölü balıklar gördü. Orada kaldı ve balıkların gözlerini gagasıyla çıkardı. Söz vermesine rağmen geri dönmedi.

O zamanlar arazi çok düzdü. Dünyada dağlar yoktu. Toprak kül gibiydi ya da bugünkü sodalı araziler gibiydi.

Karga bir daha geri dönmedi. Aşağıdakiler ona ne olduğunu merak ettiler. Ondan haber almak istediler. Bu yüzden kunduzu gönderdiler.

Su şimdi aşağı çekiliyordu. Kunduz, halkına dönmek yerine kendini barajlar yapmaya verdi. Akarsudan akarsuya geçti. Aşağıdakiler ona ne olduğunu merak ettiler.

Sonra, Kunduz geri gelmediğinden, Porsuk'u gönderdiler. O aşağı dünyadaki arkadaşlarına sadıktı. Yukarı çıktı ve etrafına bakındı. Orada her yerin kuru olduğunu gördü. Geri döndü ve onlara bunu söyledi. Hepsi mutlu oldu çünkü bir tek o işini hakkıyla yapmıştı.

Ardından halktan dördünü daha, dört adamı, yukarıdaki bu dünyaya bakmaya gönderdiler. Dünyayı hazırlamak için onun yüzüne çıkan bu ilk dört adama, Kızılderili anlamına gelen bir sözle hitap edildi. Onların başka bir adını bilmiyorum. Bu dört kişi, dünyadaki şimdi bildiğimiz şeyleri yapmak için, içlerinden birini seçti. Seçtikleri seraptı. Serabı bir top haline getirdiler. Uzaklaşarak ona baktılar. Çok güzel görünüyordu. Bu serap topu dünyanın bir parçası oldu.

Sonra dünyayı düzenlediler. Tepeler ve dağlar yapacaklardı. Küçük bir yıldırım yaptılar. Küçük kuru dere yatakları yaptılar ve sular gelip oralardan aktı. Dünya ve dağlar, tepeler ve sular böyle yapıldı. Başta her şey dümdüzdü fakat seraptan dünyanın her şeyini yaptılar.

Artık dünyanın her şeyi hazırды. Kaynaklar ve kanallar yapılmıştı. Aşağıdaki dünyanın sakinleri için her şey tamamdı. Sonra aşağı dünyadakiler yukarı çıkmaya hazırlandılar. Yukarı dünyaya çıktılar. Artık buradalar.

Çıktıktan sonra saat yönünde dünyanın etrafında yürüdüler. Dünyanın halkı hayvanlar, kuşlar, ağaçlar ve çalılardan oluşuyordu. Gerçek insanlar henüz yoktu. Hayvanlar, insanlar, çimen ve bitkiler o zaman halktı ve insanlar gibi konuşabiliyorlardı. Tek bir dilleri vardı ve hepsi birbirini anlıyordu. Bunlar ilk halktı. Dünyada şu an bulunan kayalar ve bitkiler bile bu halktandı. Hepsi ilk halktı, dünya üzerinde ilk olanlardı. Hayvan ve ağaç halkı önce ortaya çıktı. Sonra gerçek insanlar geldi. Değişik hayvan ve bitkiler, değişik çimenler ve ağaçlar oldu. Hepsi farklı bir kavimi temsil eder.

Ortaya çıkış yerinden yürümeye başladıktan sonra, ilk duraklayan batılı halk oldu, belki Çirikavalar. Saat yönünde gidildikçe değişik halklar ayrıldı. Durdukları yerde farklı kabileler oldular ve farklı dilleri oldu. Onlara “Şöyle şöyle insanlar olacaksınız ve şu dili konuşacaksınız” dendi. Tüm bu değişik kabileler ve diller böyle yaratıldı.

Kuzeydeki kabilelerin hepsi at yerine köpek kullanır. O zamanlar da kuzeye giderken gene at yerine köpek kullanıyorlardı.

Yolculuğun en sonunda Tonkavalar Lipanlarla beraber ayrıldı. Lipanlar seyahati en son bitirip evlerini bulanlardı.

Artık halkın tümüne düzen verilmişti..

İnsanlar ilk ortaya çıktıklarında ve saat yönünde giderlerken, bir akar-suya geldiler. Orada söğüt halkı durdu. “Biz burada kalacağız ve burada yaşayacağız” dediler. Bu yüzden söğüt ağacı hem yeşil hem gridir. Aynı anda hem genci hem yaşlıyı temsil eder.

Biraz daha gidildikten sonra ardıç durdu. “Ben burada yaşayacağım” dedi. Turkuaz boncuklar takıyordu ve bunlar onun meyveleri oldu.

Daha sonra, ardıç halkından biri daha durdu. Onun da hâlâ giydiği turkuaz boncukları vardı. Ardından bir ardıç daha durdu. Yerini seçti ve orada turkuaz giyinmiş durur. Bu boncuklar onun meyveleri oldular.

Ondan hemen sonra, bir ardıç daha durdu. Kırmızımsı boncuklar takıyordu ve bu boncuklar onun meyveleri oldu.

Sonra kavak durdu. Başına siyah taşlar takmıştı. Bunlar şimdi onun dikenleridir. Yola devam ederken bir başka tür kavak daha durdu. O da süs olarak siyah taşlar takmıştı.

Bir sonraki gene bir kavaktı. O da artık kendi dikenleri olan siyah taşlar takıyordu. Sonra dördüncü bir kavak da sevdiği bir yer buldu. O da siyah taşlar takıyordu.

Yola devam ederlerken yabancı kiraz durdu. Onun şimdi kırmızı meyveleri var çünkü o gün kırmızı boncuklar takıyordu.

Sonra Pecos'un doğu tarafındaki küçük tepede bir başka ağaç durdu. Tepeler güneyden güneydoğuya uzanıyordu.

Seyahat sırasında uyumak için durmadılar. Sürekli yürümeye devam ettiler. Ancak bu yerde uyumaya karar verdiler. Biri onların üstlerine beyaz bir baston koydu. Ardından uykuya daldılar. Bir gece geçti. Sonra ertesi gün halk uyandı ve yoluna devam etti. Saat yönünde gittiler.

Sonra güneş ve ay onlara rehberlik yaptı. Onlar insanlara katıldı. Güneş erkekti. Dişi olan aya ise Değişen Kadın diyorlardı.

Bu ikisi şöyle dedi, “Biz önden gideceğiz. Ayrılacağız fakat birbirimizle karşılaşacağız.” Tutulma, onlar karşılaştığında olur. Halktan ayrılmadan önce şunu dediler, “Sizi hiçbir şey rahatsız edemez. İleride olan her şey sizin için iyidir.” Güneş ve Ay şöyle dedi, “Biz artık rehberiniz olacağız. Gitmeye devam edeceğiz. Hiçbir zaman durmayacağız; burada dünyada ne olursa olsun her zaman gitmeyi sürdüreceğiz.” Ay, Değişen Kadın’dır; Güneş ise Düşmanları Öldüren’dir. Bu dünyayı terk ettiğinde o tekrar güneşe geri döndü ve şimdi oradadır.

— Morris Edward Opler. *Myths and Legends of the Lipan Apache Indians. Memoirs of the American Folklore Society*, 1940, 34, 13-26, 29, 33-37. New York: J. J. Augustin, Amerikan Folklor Derneği için, 1940.

HİKARİLA APAÇİLERİ

Başlangıçta Burada Hiçbir Şey Yoktu

Lipan yaratılış miti gibi Hikarılaların miti de, başlangıcı, üç gücün yönettiği bir kaos olarak görür: Karanlık, Su ve Siklon. Şekil verenler, kendileri şekilsiz halde, saf potansiyel olarak vardır ve yalnızlık içindedir. Hactcin, yani doğanın kutsal hayat güçleri, şeylerin gücünün canlı örnekleri, Dünya Ana’yı, yeraltı dünyasını ve Gökyüzü Baba’yı kaostan yapar.

Başlangıçtaki sonsuz zamanın rüyamsı karakteri burada açıkça görülür: Hikarila Apaçileri, belli belirsiz bir potansiyel halinde dünyanın rahminde yaşarlar. Siyah Hactcin —doğunun kutsal ve neşeli gücü— önce varlıkları yapar; sonra hayvanlar, kuşlar ve ağaçlar hep birden bir küçük erkek kardeş, bir yardımcı isterler ve onun yapılması için özel şeyler getirirler (bunlar artık kutsal törenlerde kullanılmaktadır). Dünyanın güçlerinden yardım isteyerek (doğudaki, güneydeki vb.) ve işlerini planlayarak (çiçek tozuyla bir taslak çizerek vb.) Siyah Hactcin, yaratımını şekillendirir ve ona yaşam enerjisi üfler. Hareket etme, konuşma, gülme ve bağırma yetileriyle adam artık tamamdır fakat karısını, adam kendi rüyasında yaratır. Sağ, sol, sağ sol diye —inisiye edilen (yetişkinler olarak yaratılan) genç kızların bugün de tekrarladığı— adımlarla yürürler ve varlıklarını tüm diğer yaratıklarla birlikte kutlarlar.

Başlangıçta burada, yani şimdi dünyanın olduğu yerde, hiçbir şey yoktu; zemin yoktu, toprak yoktu. Sadece Karanlık, Su ve Siklon vardı. Yaşayan insan yoktu. Sadece Hactcin [nesnelerin ve doğal afetlerin gücünün kişileştirilmeleri] vardı. Burası yalnız bir yerdi. Balıklar, yaşayan canlı yoktu.

Bütün Hactcin'ler baştan beri buradaydı. Onların her şeyi yapacak malzemesi vardı. Önce dünyayı yaptılar; dünyayı ve yeraltı dünyasını, sonra da gökyüzünü. Dünyayı canlı bir kadın şeklinde yaptılar ve ona Ana dediler. Gökyüzünü ise erkek şeklinde yaptılar ve ona Baba dediler. O aşağı doğru bakar, dünya yukarı doğru. O bizim babamızdır, dünya ise anamızdır.

Başlangıçta yeraltı dünyasında, ortaya çıkışın başladığı yerde, her tür Hactcin yaşıyordu. Dağların bir Hactcin'i, her tür meyvenin ayrı ayrı Hactcin'leri vardı; her şeyin bir Hactcin'i vardı.

O zamanlar Hikarila Apaçileri yeraltındaydı. Onların olduğu yerde ışık yoktu, sadece karanlık vardı. Her şey mükemmel bir şekilde ruhani ve kutsaldı, tıpkı bir Hactcin gibi.

Orada her şey bir rüyanın içindeydi. İnsanlar gerçek değildi; et ve kemik değildiler. En başta nesnelerin gölgesi gibiydiler.

Orada, aşağıda, en güçlü Hactcin, Siyah Hactcin'di. Hactcin'ler de halen oradaydı fakat karanlıkta lider olan Siyah Hactcin'di. Diğer tüm şeyler yapılmadan, Siyah Hactcin tüm hayvanları orada yaptı.

Orada yıllarca yaşadık. Birkaç dakika ya da birkaç gün değildi bu. Fakat ne kadar sürdüğünü bilmiyoruz.

Hayvanların ve ilk insanlar böyle yaratıldı. Siyah Hactcin önce bir hayvan yapmaya çalıştı. Onu dört ayaklı olarak kilden yaptı ve üzerine bir kuyruk koydu. Ona baktı. Şunu dedi, "Oldukça garip görünüyor." Sonra kilden modelle konuştu. "O dört ayakla nasıl yürüyeceğini bir göreyim." Bu yüzden küçük çocuklar her zaman kilden modellerle oynamayı sever. Sonra model yürümeye başladı.

"Çok güzel" dedi Siyah Hactcin. "Sanırım seni faydalı bir şekilde kullanabileceğim."

Sonra modelle konuştu. "Bir yardımcın yok; tek başınasın. Sanırım öyle yapacağım ki, senin vücudundan başkaları da olacak."

Sonra aynı vücuttan her tür hayvan ortaya çıktı. Siyah Hactcin'in gücü vardı, o her şeyi yapabiliirdi.

Artık her tür hayvan olmuştı. Siyah Hactcin durdu ve baktı. Bütün o farklı türde hayvanları görünce güldü; hepsinin farklı alışkanlara sahip

olduğunu görmek onu güldürmüştü. Bu yüzden insanlar bugün de hayvanların alışkanlıklarına gülerler. Bir domuz görürler ve gülerek şöyle derler, “Şu pis hayvana bakın, çamurun içinde yattıyor.” Tüm hayvanlar oradaydılar, kiminin tıpkı ceylan ve geyik gibi boynuzları vardı, kiminin boynuzları da dağ koyunu gibi büyüktü. Hepsi oradaydı. Fakat o zamanlar hayvanların hepsi konuşabiliyordu, hem de Hikarıla Apaçilerinin diliyle konuşuyorlardı.

Hayvanlar Siyah Hactcin’le konuştular. Her biri onunla konuşmak için geldi. Ona pek çok soru sordular. Her biri ona neleri yiyeceğini, nerede yaşaması gerektiğini ve bu tür sorular sordu.

Hactcin onlarla konuştu. Tüm yiyecekleri aralarında bölüştürdü. Ata ve ineğe çimeni verdi. “Sizin yiyeceğiniz bu” dedi. Kimine çalı, kimine çam dikenini verdi. Bazılarına belli yaprakları yemelerini ama çimeni yememelerini söyledi.

“Şimdi bölgeye yayılabilirsiniz” dedi onlara. “Sizin için belirlenen yerlere gidin ve geri gelip bana hayat boyu nerede kalmak istediğinizi söyleyin.”

Kimilerini dağlara kimilerini çöle, kimilerini de ovaya gönderdi. Bu yüzden bugün de hayvanlar farklı yerlerde bulunurlar. Hayvanlar, böylece, gidip yerlerini seçtiler. Ondan, ayılar dağlardadır ve diğer hayvanlar farklı yörelerdedir.

Hactcin şöyle dedi, “Bu iyi. Sizi seçtiğiniz yerlerde görmek iyi.”

Böylece tüm hayvanlar birbirinden ayrıldı.

Sonra Siyah Hactcin elini uzattı ve suyun eline gelmesini istedi. Avucunun içine bir yağmur damlası düştü. Onu toprakla karıştırdı ve o çamur oldu. Sonra o çamurdan bir kuş yaptı. Onun kafasını, gövdesini, kanatlarını ve iki bacağı yaptı. Yaptığı bu modelle de aynı şekilde konuştu, “Bakalım uçarken bu kanatları nasıl kullanacaksın, bir göreyim.” dedi. Bunu sevip şevmeyeceğini bilmiyordu. Sonra çamur bir kuşa dönüştü. Etrafta uçmaya başladı. Siyah Hactcin onu sevdi. “Ah, güzel!” dedi. Onunla dört ayaklılar arasındaki farkı görmek hoşuna gitti.

“Sanırım arkadaşlara ve sana yardım edecek birilerine ihtiyacın var. Sadece tek başına hiçbir zaman mutlu olamazsın. Senin bedeninden kanatları olan başkaları da çıkacak.”

Hactcin böyle söyleyince kuş kendini yalnız hissetti. Doğuya uçtu, güneye, batıya, kuzeye gitti ve geri gelip şöyle dedi. “Bana yardım edecek kimseyi bulamıyorum.”

Hactcin kuşu aldı ve onu saat yönünde hızla etrafında döndürdü. Ku-

şun başı döndü ve başı dönen herkeste olduğu gibi, etrafında pek çok hayal gördü. Orada her tür kuş vardı; kartal, şahin, hatta küçük kuşlar da. Gördüklerine inanamıyordu fakat kendine geldiğinde orada gerçekten her tür kuş vardı. Ve Siyah Hactcin kuşu etrafında çevirip onun başını döndürdüğü için de, bugün kuşlar havaya yükselince daire çizerler.

Artık farklı türden tüm kuşlar oradaydı. Kuşlar havayı sever, yüksekte oturur ve nadiren yere inerler çünkü ilk kuşun yapıldığı çamur olan o su damlası, gökyüzünden düşmüştü.

Sonra kuşlar Siyah Hactcin'e geldiler. "Ne yiyeceğiz? Nerede oturacağız? Nerede dinleneceğiz?" diye sordular.

Siyah Hactcin kuşların hepsini farklı yönlere gönderdi, "En çok sevdiğiniz yeri bulun ve bana onu söyleyin" dedi.

Kuşlar her yöne uçtular. Hepsi geri geldi. Her biri sevdiği yeri söyledi.

"Tamam" dedi Siyah Hactcin her birine. "O yeri evin olarak alabilirsin."

Sonra kuşlar yiyecek konusunu sordular. Siyah Hactcin, elini sırayla doğuya, güneye, batıya ve kuzeye doğru tuttu ve çok büyük güc sahibi olduğundan her tür tohum elinin içine düştü. Tohumları önlerine saçtı. Kuşlar onları toplayacaklardı.

"Tamam," dedi "haydi toplayın onları."

Kuşlar tohumları toplamaya gitti fakat tohumlar solucanlara, çekirgelere ve etraftaki diğer böceklerle dönüştü. Hactcin kuşları kızdırmaya çalışıyordu. Başta kuşlar bunları yakalayamadılar.

Sonra Siyah Hactcin şöyle dedi, "Ah, o sinekleri ve çekirgeleri yakalamak zor iştir. Gene de yapabilirsiniz."

Sonra kuşların hepsi etraftaki çekirgelerin ve diğer böceklerin peşine düştü. Bu yüzden bugün de böcekleri yiyecek olarak kullanır ve çekirgeleri kovalarlar.

Siyah Hactcin, tohumları yere attığında Hindi'ye şöyle dedi, "Bütün bu tohumlardan sen sorumlu olacaksın." Bu yüzden bugün mahsulü Hindi kontrol eder. Bazı Kızilderililerin ve hatta beyaz insanların, bugün hindiye şükran günü için kullanmalarının sebebi de budur. Beyaz insanlar Şükran Günü'nde hindiye sofraya koyup, etrafını meyve ve sebzelerle donatırlar. Kızilderililer onun tüyünden de faydalanır. Bir ürün ektiklerinde tarlanın her köşesine bir hindi tüyü koyarlar. Hindi mısır gibi çizgi çizgidir. Başı mısır püskülüne benzer. Onun gövdesinin her kısmı, mısır bitkisinin bir kısmını temsil eder.

Yakında bir nehir vardı. Siyah Hactcin onlara "Bu nehirden su içmelisiniz" dedi. Kuşlar orasının güzel bir yer olduğunu düşündüler.

“Şimdi sizi korkutacak bir şey yapacağım” dedi Siyah Hactcin kuşlara. Onları her zaman kızdırmaya çalışıyordu.

Bir miktar yosun aldı ve elleriyle onu yuvarlamaya başladı. Sonra yosunu suya attı. Ondan kurbağalar, balıklar ve suda yaşayan her şey oluştu. İşte bu yüzden, sık sık, kuşlar su içmeye geldikleri sırada bir şey burnunu sudan dışarı uzatır ve kuşları korkutur, onlar da geri kaçarlar. Hatta bazen insanlar bile bu şekilde korkar.

Kuşlar etrafta uçarken, tüylerinin bazıları suyun içine düştü ve onlar su kuşlarına, ördeklere, balıkçılara, Kanada turnasına ve diğer kuşlara döndü.

Artık kuşların ve hayvanların yiyecekleri, kalacakları ve dinlenecekleri yerleri, her şeyi vardı.

Sonra Siyah Hactcin başka kuşların ve hayvanların modellerini yapmaya başladı. Hâlihazırda yaratılmış olanlar bir mecliste toplanarak bir araya geldiler. Kuşlar ve hayvanlar bu mecliste beraber olabildi, çünkü o günlerde hepsi aynı dili konuşuyordu.

“Şimdi ne yapacağız” diye sordular Siyah Hactcin’e, “Bir arkadaşla ihtiyacımız var, bize insan lazım.”

“Ne demek istiyorsunuz” dedi Siyah Hactcin, “Neden başka bir arkadaşla ihtiyacınız var?”

Kuşlar ve hayvanlar şöyle dediler, “Sen her zaman bizimle olmayacaksın, bazen başka yerlere gideceksin.”

“Sanırım bu doğru. Belki bir gün beni hiç kimsenin görmeyeceği bir yere gideceğim.”

Böylece tüm kuşlar ve hayvanlar tamamen farklı şeyler topladı: çiçek tozu, parlak demir cevheri, pis su köpüğü, mısırdan, bataklık alandan ve ağaçlardan her tür polen gibi. Hepsini bir araya koydular. Ona aşı boyası, beyaz kil, beyaz taş, oltu taşı, turkuaz, kızıltaş, Meksika opali, istiridye ve çeşitli değerli taşları kattılar. Tüm bunları Siyah Hactcin’in önüne getirdiler.

Siyah Hactcin onlara şöyle dedi, “Benden biraz uzakta durun. Ne yaptığımı görmenizi istemiyorum.”

Önce doğruya doğru durdu, sonra güneye, sonra batıya, sonra da kuzeye doğru. Yere bir taslak şekil çizdi, onu tıpkı kendi vücudu gibi yaptı çünkü Hactin’in biçimi bizim bugünkü biçimimizin aynısıydı. O taslağı çiçek tozuyla çizdi. Diğer nesneleri ve değerli taşları iç taraftan onun etrafına yerleştirdi, böylece onlar et ve kemiği oluşturdular. Damarlar turkuazdandı, kan aşı boyasındandı, deri mercandandı, kemikler beyaz

taştandı, tırnaklar Meksika opalindendi, gözbebeği oltu taşındandı, gözlerin beyazı denizkulağındandı, kemiklerin içindeki ilik beyaz kildendi ve dişler de Meksika opalindendi. O kara bir bulut aldı ve ondan saçlar yaptı. Yaşlandığinizda ise beyaz bir buluta dönüşürler.

Bu, Siyah Hactcin'in yaptığı adamdı. Sonra adam canlandı. "Siyah Hactcin adama can vermek için ona Rüzgâr gönderdi. Parmak izlerindeki kabarıklıklar, insanın yaratılış sırasında aldığı yolu gösterir." İnsan, kolları yana açılmış halde yüzükoyun yatıyordu. Kuşlar bakmaya çalıştılar fakat onun ne olduğunu çıkaramadılar.

"Bakmayın" dedi Siyah Hactcin kuşlara.

Sonra adam, yana açtığı kollarına yaslanarak doğruldu.

"Bakmayın" dedi Siyah Hactcin kuşlara, onlar da şimdi çok heyecanlıydı.

Çünkü Siyah Hactcin'in ne yaptığını görmek için can atıyorlardı ve bu yüzden, tıpkı sizin bu hikâyeyi duymak için can attığınız gibi, bugün insanlar da çok meraklıdır.

"Dik otur" diye adama emretti Siyah Hactcin ve insan şimdi oturuyordu. Bu, Siyah Hactcin'in onunla konuştuğu üçüncü seferdi.

Siyah Hactcin insana doğru gitti ve karşısında durup onu yukarı kaldırdı. Şimdi Hactcin ona konuşmayı öğretmeye çalışıyordu.

"Konuş benimle, konuş, konuş, konuş." Siyah Hactcin bunu dört defa söyledi. Ardından adam konuştu.

Siyah Hactcin ona dört defa "Gül, gül, gül, gül" dedi ve adam güldü.

"Bağır, bağır, bağır, bağır" dedi ve adam bağırdı.

Siyah Hactcin şimdi ona yürümeyi öğretecekti. İnsana "Adımını at" dedi ve onun önce sağ ayağını öne atmasını sağladı, sonra sol ayağını, sonra sağ, sonra sol. Adam artık yürüyordu.

Sonra Siyah Hactcin "Koş" dedi ve onu on iki defa saat yönünde kavis çizdirerek koşturdu. Bu yüzden bugün kızlar da ergenlik törenlerinde bu şekilde koşarlar.

Kuşlar Siyah Hactcin'in ne yaptığını gördüklerinde, sanki sabahın erken saatleriymiş gibi şarkı söylediler ve cıvıladılar. Bu yüzden, yaşı gelen bir kız ergenlik kutlamasında koştuğu sırada, yaşlı bir kadın orada durur ve onun kulağına bu sesi yapar.

Şimdi adam yürüyebiliyor ve kuşların şarkısını ve Siyah Hactcin'in söylediklerini anlıyordu çünkü o zamanlar hepsinin dili aynıydı. Adam yaşayan tek varlıktı; yalnız başınydı.

Kuşlar ve hayvanlar onun yalnız başına olmasını iyi bulmadılar ve hep beraber toplanıp Siyah Hactcin ile konuştular.

Siyah Hactcin kuşlar ve hayvanlardan biraz bit bulmalarını istedi. “Kimde bit var?” dedi “Bana biraz getirin.”

Ona bit getirdiler. Siyah Hactcin bitleri adamın kafasına koydu. Adam kaşındı durdu. Sonra gözleri ağırlaştı ve uykuya daldı. Rüya üstüne rüya gördü. Rüyasında bir kız onun yanı başında oturuyordu.

Uyandı. Rüyası gerçek olmuştu. Orada bir kadın vardı. Karısıyla konuştu ve o cevap verdi. O güldü, karısı da güldü.

“Haydi ikimiz de kalkalım” dedi.

İkisi de kalktılar.

“Haydi yürüyelim” dedi kadına. “Sağ, sol, sağ, sol.” Onu dört adım yürüttü.

“Koş” dedi ona ve beraberce koştular.

Şimdi bir insan daha vardı. Kuşlar şarkı söylediler ve cıvıladılar. Onlar için hoş müzik yapmak istediler, kendilerini yalnız hissetmesinler diye.

O ikisinin adları Erkek Ata ve Kadın Ata idi.

— Morris Edward Opler, *Myths and Tales of the Jicarilla Apache Indians*. New York: G. E. Stechert, Amerikan Folklor Derneği için, 1938, 1-6.

HOPİLER

Ortaya Çıkış

“Biz kimiz? Neden buradayız?” şeklindeki sorular, Hopilere ait bu ortaya çıkış mitinin temel sorularıdır ve cevapları doğrudan mitin içinde verilir. Ayrıca mitte, her yerde yaratıcının sevgisine saygı göstererek bilgelik ve uyum içinde yaşamak ve mutlu olmak ima edilir. Fakat insanlar sürekli olarak bu temel dini emri unuttur ve mit onların başarısızlıktan yeni umutlara doğru olan yolculuğunun kaydını başından itibaren tutar.

Başlangıçta sadece Taiowa vardır ve sonsuz boşluğun ilk dünyası onun zihninde kuruludur. “Sonra o, sonsuz olan, sonluyu yaratır” böylece yaratılış başlar. Kendi içinde bağımlı ve aktif bir gücün şeklini çizerek, Taiowa “yeğeni” Sotuknang’ı yaratır ve onun dokuz-sıralı dünyaya düzen vermesini sağlar. Ardından Sotuknang Örümcek Ka-

dın'ı yapar ve o da toprak, tükürük (hammadde ve dölleme aracı) ve yaratıcı aklın (bir şekil verme prensibi) bir karışımıyla, ikiz tanrıları yapar, onlar dünyayı sertleştirecek, titreşim ve sesle canlandıracak ve son olarak onu iki kutupta koruyacaklardır. Örümcek Kadın, bitkileri, kuşları ve hayvanları da aynı yolla yaptıktan sonra, üç aşamada dört renkten insanı yapar, sonra gün doğar ve güneş (Taiowa'nın simgesi) varlıklarını selamlamak için yükselir. Ancak sadece Sotuknang insanları bağımsız olarak yaratıcı kılabilir ve o bunu onlara kounuşmayı, üreme gücünü ve onları iyi kullanması için akıl vererek yapar.

Fiziksel olarak tamamlanan insanların ruhsal gelişmeleri daha yeni başlıyordur. Psikoseksüel olduğu kadar, kültürel ve dini gelişme için de gerekli aşamalara göre, insanlar sanki doğum gibi, bir aşamadan veya dünyadan ötekine geçerler. (Aynısını Hopi inisiyeleri de yılın son gününde, ateşler söndürölüp yenileri yakılacakken, *kivala-rının* çatısından çıkarak yapar. Ortaya Çıkış hikâyesini dinledikten sonra *kivanın* merdivenine tırmanarak yetişkinliğin ve grup üyeliğinin yeni dünyasına geçerler.)

İnananlar, farklılıklara önem verip, bunun sonucunda savaşma suçlarını işleyen ilk birlik dünyasından, hırs ve açgözlölük suçlarını işleyen ikinci kültür ve ticaret dünyasına ve oradan da nefret ve savaş suçlarını işleyen üçüncü uygarlık ve teknoloji dünyasına geçerler. Sonra son defa ortaya çıktıklarında sudan öteye (Güney Asya kökenini çağrıştırıyor) kuzeydoğuya yolculuk edip, şimdiki yeni, dördüncü, göçler ve nihai yerleşim dünyasına varırlar. Bu maddi olandan tekrar dünyaya doğru ruhsal bir yolculuktur ve yaygın olarak kutsallığın işaretlerini taşır. Mit güçlü ve etkili olarak her şeyin kutsallığını, ruh ve maddenin temel birliğini ve tüm şeylerin sonsuz bir haberleşme içinde birbirine bağıllığını vurgular. Hayat veren dört tür mısır, renkler, sesler, bitkiler, hayvanlar, madenler ve yönler—tümü dünya ile aynı kutsal titreşimlere sahiptir. Makro evrenlerin içinde mikro evrenler vardır: İnsan vücudu toplumun içindedir, toplum dünyanın içindedir ve hepsi aynı şekilde, yaratıcının kutsal gücüne bağımlı olarak düzenlenmiştir.

Hopiler (ya da "barışçılar") kuzeydoğu Arizona'nın yüksek ovalarındaki Kızılderili bölgesinde dokuz köy halinde yaşarlar. Her ne kadar Pedro de Tovar'ın idaresindeki İspanyollar tarafından 1540'ta ziyaret edilmiş olsalar da uzak konumları sayesinde sömürgeci etkile-

riden korunmuşlardır. 17. yüzyılda Fransiskan rahiplerinin, içlerinde Hristiyan misyoner heyetleri kurma teşebbüsünü geri çevirmişler ve Amerikan Kızılderili halkları içinde, beyazlar tarafından en az etkilenenlerden biri olarak kalmışlardır.

Tokpela: İlk Dünya

İlk dünya Tokpela'ydı [Sonsuz Uzak].

Fakat önce, diyorlar ki, sadece Yaratıcı, Taiowa vardı. Onun dışındaki her şey sonsuz uzaydı. Bir başlangıç ya da son yoktu; zaman, şekil, hayat yoktu. Bu ölçülemez boşluğun başı ve sonu, zamanı, şekli ve hayatı sadece Yaratıcı Taiowa'nın aklındaydı.

Sonra o, sonsuz olan, sonluyu yarattı. O onu görünür kılmak için önce Sotuknang'ı yarattı ve ona şöyle dedi, "Seni, yani kişi olarak ilk gücü ve aracı, benim sonsuz uzaydaki hayatla ilgili planımı uygulaman için yarattım. Ben senin Amcanım, sen benim Yeğenimsin. Şimdi git ve bu evrenleri benim planıma göre birbirleriyle uyum içinde çalışacak şekilde, doğru olarak kur."

Sotuknang ona emredildiği gibi yaptı. Sonsuz uzaydan katı madde olarak görünür hale gelecek şeyi aldı, ona şekiller verdi ve onları dokuz evrensel krallık halinde düzenledi: biri Yaratıcı Taiowa için, biri kendi için ve yedi evren de gelecekteki hayat için. Sotuknang bunu bitirdikten sonra Taiowa'ya gitti ve şunu sordu, "Her şey senin planına uygun mu?"

"Çok iyi" dedi Taiowa. Şimdi aynı şeyi sular için de yapmanı istiyorum. Onları bu evrenlerin üzerlerine, her biri ve tümü arasında eşit bölünecek şekilde yerleştir.

Bunun üzerine Sotuknang, sonsuz uzaydan, sular olarak görünecek şeyi topladı ve onları dokuz evren üzerine yerleştirdi, böylece her biri yarı katı yarı su olmuştu. Sonra Taiowa'ya giderek şöyle dedi, "Yaptığım işe bakmanı ve memnun kalıp kalmadığımı görmek istiyorum."

"Çok iyi olmuş" dedi Taiowa. "Şimdi yapacağımız iş hepsinin etrafında hafifçe gezecek olan havanın kuvvetlerini koymak."

Sotuknang bunu yaptı. Sonsuz uzaydan, havalar olarak görünecek şeyi topladı, onları büyük kuvvetler haline getirdi ve her bir evrenin etrafında hafif düzenli hareketler yapacak şekilde düzenledi.

Taiowa memnun olmuştu. "Benim planıma uygun olarak çok iyi bir iş başardın Yeğenim. Evrenleri yarattın, onları katı, su ve hava olarak meydana getirdin ve uygun yerlere koydun. Fakat işin bitmedi. Şimdi hayatı

ve onun hareketini yaratarak benim evrensel planımın dört parçasını, yani *Tuwaquach*'yi tamamlamalısın."

Örümcek Kadın ve İkizler

Sotuknang, Tokpela, yani İlk Dünya'nın içinde bulunduğu evrene gitti ve ondan bu dünyada kalıp kendi yardımcısı olacak kadını yarattı. Kadının adı Kokyangwuti idi, yani Örümcek Kadın.

O hayata geldiğinde ve adını aldığı anda şunu sordu, "Ben neden buradayım?"

"Etrafına bir bak" dedi Sotuknang, "Bizim yarattığımız dünya işte burası. Onun bir şekli ve maddesi var, yönü ve zamanı, başı ve sonu var. Fakat üzerinde hayat yok. Hiçbir neşeli hareket görmüyoruz. Hiçbir neşeli ses duymuyoruz. Ses ve hareket olmadan hayatın ne anlamı var ki? O yüzden, sana bu hayatı yaratırken bize yardım etmen için güç verildi. Sana, tüm yarattıklarını kutsamak için bilgi, akıl ve sevgi verildi. Senin burada olmanın sebebi bu."

Onun emrine uyarak Örümcek Kadın biraz toprak aldı, onu biraz *tuchvala* [ağızdan gelen sıvı, tükürük] ile karıştırdı ve ondan iki varlık yaptı. Sonra onları beyaz maddeden yapılmış bir pelerinle kapladı ki bu, yaratıcı aklın kendisiydi, sonra onların üzerinde Yaratılış Şarkısı'nı söyledi. Üzerlerini açtığı anda, iki varlık, yani ikizler, doğrudular ve sordular, "Biz kimiz? Neden buradayız?"

Örümcek Kadın sağdakine şöyle dedi, "Sen Poqanghoya'sın ve bu dünyayı, üzerine hayat konulduğunda düzenli tutacaksın." Şimdi tüm dünyayı gez ve ellerini onun üzerine koy ki o tamamen sertleşsin. Senin görevin bu."

Örümcek Kadın ardından soldaki ikize şöyle dedi, "Sen Palongawhoya'sın ve bu dünyayı üzerine hayat konulduğunda düzenli tutacaksın." Şimdi senin görevin şu: Tüm dünyayı gez ve öyle bir seslen ki her yerden sesin duyulsun. O duyulduğunda sen aynı zamanda "Yankı" olarak da bilineceksin çünkü tüm sesler Yaratıcı'nın yankısıdır."

Poqanghoya, dünyayı baştan başa gezdi ve yüksek yerleri sertleştirip büyük dağlar haline getirdi. Aşağı yerleri de sertleştirdi ama, yine de üzerine konulacak ve ona Anamız diyecek varlıkların kullanabileceği kadar yumuşak bıraktı.

Palongawhoya da dünyayı baştan başa gezdi ve kendisine emredildiği gibi sesini verdi. Dünyanın eksenini boyunca kutuptan kutuba tüm titreşim merkezleri onun sesini yansıttı; tüm dünya titredi; evren buna uygun

olarak kıpırdadı. Böylelikle o tüm dünyayı bir ses aleti yaptı, ayrıca sesi de mesaj taşıyan, her şeyin yaratıcısına övgüler yansıtan bir alet yaptı.

“Bu senin sesin Amca” dedi Sotuknang Taiowa’ya. “Her şey senin sesinle uyum içinde.”

“Çok iyi” dedi Taiowa.

Onlar görevlerini yaptıktan sonra, Poqanghoya dünya ekseninin kuzey kutbuna, Palongawhoya ise güney kutbuna gönderildi. Orada dünyanın düzgün bir şekilde dönmesi sorumluluğunu ortaklaşa üstlendiler. Ayrıca Poqanghoya’ya dünyayı sabit sertlikte tutması için güç verildi. Palongawhoya’ya da havayı hafif bir düzenli hareket içinde tutması için güç verildi ve ona sürekli veya ikaz için, dünyanın titreşim merkezleri üzerinden ses vermesi emredildi.

“Gelecek zamanlarda sizin görevleriniz bunlar olacak” dedi Örümcek Kadın.

Sonra o topraktan, dünyanın üzerini örtecek ağaçlar, çalılar, bitkiler, çiçekler, her türlü taneli bitkiler ve kabuklu meyve ağaçları yarattı ve onların her birine isim ve hayat verdi. Aynı şekilde, topraktan şekillendirerek her çeşit kuş ve hayvan yaptı. Onları kendi beyaz maddeden peleriniyle örttü ve üzerlerinde şarkı söyledi. Kimini sağına kimini soluna koydu, kalanları da önüne ve arkasına koydu, böylece onlara yaşamak için dünyanın dört köşesine nasıl dağılacaklarını gösterdi.

Sotuknang her şeyin —kırların, bitkilerin, kuşların ve hayvanların ve hepsinin içindeki gücün— ne kadar güzel olduğunu görmekten mutluydu. Neşeyle Taiowa’ya şöyle dedi, “Gel de dünyanın şimdi neye benzediğini gör!”

“Çok iyi” dedi Taiowa. “Artık dünya, planımı tamamlayan son dokunuşa, yani insan hayatına hazır.”

İnsanın Yaratılışı

Böylece, Örümcek Kadın dört renkte toprak topladı: sarı, kırmızı, beyaz, siyah. Onları ağzının sıvısı *tuchvala* ile karıştırdı, sonra onlara şekil verdi ve üzerlerini yaratıcı akıl olan beyaz maddeden peleriniyle örttü. Önceden olduğu gibi onların üzerinde yaratılış şarkısını söyledi ve pelerini açtığında, modeller, Sotuknang benzeri insanlar olmuşlardı. Sonra o kendine benzeyen dört varlık daha yarattı. Bunlar, *wuti*, yani dört erkek varlığın dişi eşleriydi.

Örümcek Kadın onların üzerini açtığında modeller canlandı. Bu, Qo-yangnuptu, yani karanlık mor gece sırasında oldu ve bu, insanın yaratılışının esrarını açığa vuran, yaratılışın ilk doğuş aşamasıydı.

İnsanlar çok geçmeden kalktılar ve hareket etmeye başladılar. Fakat hâlâ alınlarında bir ıslaklık ve başlarında bir yumuşak nokta vardı. Bu, Sikangnuqua, yani sarı ışığın zamanında oldu ve o hayatın nefesinin insana girdiği, yaratılışın ikinci doğuş aşamasıydı.

Kısa zaman sonra güneş ufuğun üzerinde belirdi, insanların alınlarındaki ıslaklığı kuruttu ve başlarındaki yumuşak noktayı sertleştirdi. Bu, Talawwa, yani kırmızı ışığın zamanında oldu ve insanın tamamen şekil alıp sağlamlaştığı ve Yaratıcısının karşısına gururla çıktığı, yaratılışın üçüncü doğuş aşamasıydı.

“Bu Güneş’tir” dedi Örümcek Kadın. “Sizler Yaratıcı Babanız ile ilk kez karşılaşıyorsunuz. Yaratılışınızın bu üç aşamasını her zaman hatırlayacak ve onlara uyacaksınız. Üç ışığın zamanı, koyu mor, sarı ve kırmızı, sırasıyla hayatın esrarını, nefesini ve sevginin sıcaklığını gösterir. Bunlar, üzerinizde söylenen Yaratılış Şarkısı’nda anlatıldığı gibi, Yaratıcı’nın sizin için kurduğu hayat planını oluşturur.

Yaratılış Şarkısı

Koyu mor ışık kuzeyden yükselir,
Bir sarı ışık doğudan yükselir.
Sonra biz dünyanın çiçeklerinden ortaya çıkarız
Uzun ve neşeli bir hayat için.
Biz kendimize Kelebek Kızlar deriz.

Hem erkek hem kadın doğuya doğru dua eder,
Yaratıcımız olan Güneş’e saygısını ifade eder.
Çanların sesleri havada çınlar,
Ülkede baştan başa neşeli bir ses yayılır,
Onların neşeli yankısı her yerde duyulur.

Alçak gönüllülükle babamdan isterim ki,
Mükemmel olandan, Taiowa’dan, Babamızdan,
Mükemmel olandan, ki o harikulade hayatı yarattı
Sarı ışığın bize gösterdiği,
O bize mükemmel ışık versin kızıl ışığın zamanında.

Mükemmel olan, mükemmel planı yaptı
Ve bize uzun bir hayat verdi,
Hayata neşe katmak için şarkıyı yarattı.
Bu mutluluk yolunda, biz Kelebek Kızlar
Dileklerde bulunuyoruz Güneş Babamızı selamlayarak.

Şarkı neşeyle yansır Yaratıcımızdan,
Ve biz dünyadakiler onu Yaratıcımıza tekrar ederiz.
Sarı ışık meydana çıktığında,
Neşeli yankı defalarca tekrarlanır,
Sesini verir ve yankılanır gelecek zamanlar için.

İlk Dünya'nın İlk Halk'ı ona cevap vermedi; konuşamıyorlardı. Bir şeyler yapılmalıydı. Örümcek Kadın gücünü Sotuknang'dan aldığından, onu çağırıp ona ne yapacağını sormalıydı. Bu yüzden Palongawhoya'yı çağırdı ve şöyle dedi, "Amcanı çağır. Ona hemen ihtiyacımız var."

Palongawhoya, yankı ikizi, onun çağrısını dünya eksenini üzerinden dünyanın titreşim merkezlerine gönderdi ve mesajı oradan evren boyunca yankılandı. "Sotuknang, Amcamız, hemen gel! Sana ihtiyacımız var!"

Ansızın, güçlü bir rüzgâr sesiyle Sotuknang önlerinde belirdi. "Buradayım. Bana neden bu kadar acil ihtiyacınız var?"

Örümcek Kadın açıkladı, "Senin bana emrettiğin gibi ben bu İlk Halk'ı yarattım. Onlar tamamen gelişip güçlendiler; gerektiği şekilde renkleri verildi; canları var; hareket ediyorlar. Fakat konuşamıyorlar. Bu onlarda noksan olan asıl şey. Bu yüzden onlara konuşmayı vermeni istiyorum. Ayrıca akli ve üreme gücünü de ver, böylece hayatın tadını çıkarabilsinler ve Yaratıcı'ya şükranlarını iletebilsinler.

Böylece Sotuknang onlara, farklılıklarını gözeterek her renge ayrı bir dil olacak şekilde, konuşmayı verdi. Onlara akıl ve üreyip çoğalma gücünü verdi.

Sonra onlara şöyle dedi, "Tüm bunlarla birlikte size üzerinde yaşamınız ve mutlu olmanız için dünyayı verdim. Sizden istediğim sadece tek bir şey var. Her zaman Yaratıcı'ya saygı duyun. Bilgelik, uyum ve sizi yaratan Yaratıcı'nın sevgisi için saygı. Onları yaşadığınız sürece geliştirin ve aranızda hiç unutulmamalarını sağlayın."

Böylece İlk Halk kendi yönüne gitti. Mutluydular ve çoğalmaya başladılar.

İnsanın Doğası

Onlara bağışlanan saf akılla, dünyanın da kendileri gibi yaşayan bir varlık olduğunu anladılar. Dünya onların annesiydi; kendileri onun etinden yapılmıştı; onun göğsünden süt emmişlerdi. Çünkü onun sütü tüm hayvanların üzerinde otladığı çimendi ve insanlığa gıda olması için özellikle yaratılan mısırdı. Fakat çoğu bakımdan insana benzeyen bir gövdeye sahip mısır da yaşayan bir varlıktı ve insanlar onun etini kendilerine kattılar. Bu nedenle mısır da onların anasıydı. Böylece onlar annelerini iki yönüyle bildiler ve bu ikisi çoğu kez eşanlamlı oldu: Dünya Ana ve Mısır Ana.

Akıllarıyla ayrıca babalarını da iki yönüyle bildiler. O Güneş'ti, evrenlerinin güneş tanrısıydı. O kendilerine kızıl ışık zamanı Talawva'da görünene kadar, tamamen güçlü ve gelişkin değillerdi. Gene de onun yüzü Yaratıcı Taiowa'nın baktığı yüzdü.

Bu evrensel varlıklar onların gerçek ebeveynleriydi, insan ebeveynleri ise sadece güçlerini açığa çıkaran bir araçtı. Modern zamanlarda onların soyundan gelenler bunu hatırladılar.

Bir çocuk doğduğunda Mısır Ana onun yanına kondu, orada yirmi gün bırakıldı ve bu süre içinde çocuk karanlıkta tutuldu; çünkü onun yeni doğan bedeni bu dünyaya ait olsa da, o hâlâ evrensel ebeveyninin koruması altındaydı. Eğer çocuk gece doğduysa ertesi sabah erkenden mısır unu ile duvarların her birine ve tavana dörder çizgi çekildi. Eğer çocuk gün içinde doğduysa çizgiler ertesi sabah çekildi. Çizgiler, tıpkı madde bir ev gibi, dünyada kendisine ruhsal bir evin hazırlandığını belirtirdi.

İlk gün, çocuk, içinde sedir ağacının kaynatıldığı suyla yıkandı. Sonra ince taneli beyaz mısır unuyla vücudu ovuldu ve un hütün gün vücudunda bırakıldı. Ertesi gün çocuk temizlendi ve vücudu, tüylerin ve bebek derisinin atılması için sedir külüyle ovuldu. Bu, üç gün boyunca tekrar edildi. Beşinci günden yirminci güne kadar, vücudu bir gün yıkanıp mısır unuyla ovulduktan sonra dört gün külle kaplandı. Bu arada çocuğun annesi her gün sedirli sudan birazını içti.

Beşinci gün, hem annenin hem çocuğun saçını yıkandı ve her duvardan ve tavandan birer mısır çizgisi silindi. Silinenler sonra göbek bağının bırakıldığı tapınağa götürüldü. Ardından her beşinci gün bir başka mısır unu çizgisi duvarlardan ve tavandan kazınıp tapınağa götürüldü.

Sonra, on dokuz gün boyunca ev karanlık tutuldu, böylece çocuğun hiçbir ışık görmemesi sağlandı. Yirminci günün sabahında, erkenden,

etraf hâlâ karanlıkken, çocuğun tüm teyzeleri ve halaları eve geldi ve her biri sağ elinde bir Mısır Ana taşıyarak çocuğun vaftiz anası olmayı diledi. Önce çocuğun banyosu yapıldı. Sonra anne, çocuğu sol kolunda tutarak yanındaki Mısır Ana'yı aldı ve onu dört defa çocuğun göbeğinden alnına kadar gezdirdi. İlk geçişte çocuğun adını koydu; ikincisinde ona uzun ömür diledi; üçüncüsünde sağlıklı bir ömür diledi. Dördüncü geçişte, eğer çocuk erkekse, ona işinde üretken olmasını diledi. Kızsa, iyi bir eş ve anne olmasını diledi.

Her bir teyze de sırayla aynı şeyi yaptı, çocuğa teyzenin annesi ya da babasının kabilesinden bir kabile adı verildi. O zamana kadar doğuda sarı ışık vardı. Anne, çocuğu sol kolunda Mısır Ana'yı da sağ elinde tutarak, kendi annesiyle —yani çocuğun anneannesiyle— beraber evden çıktı ve doğuya yürüdü. Sonra yüzleri doğuya dönük halde durdular, sessizce dua ettiler ve yükselen güneşe doğru tutam tutam mısır unu attılar.

Güneş ufuktan yükselince anne bir adım öne çıktı, çocuğu güneşe doğru tuttu ve şöyle dedi, “Güneş Baba, bu senin çocuğun.” Ayrıca Mısır Ana'yı onun vücudunda gezdirirken de bunu söyledi, tıpkı onun ismini verirken yaptığı gibi ve onun ancak bastonla ayakta durabilecek kadar yaşlanmasını, böylelikle de onun kanunlarına uyduğunu ispatlamasını diledi. Annenin işi bittiğinde anneanne de aynı şeyi yaptı. Sonra beraberce bu yeni hayat için güneşe doğru mısır unundan bir yol yaptılar.

Çocuk bundan sonra artık ailesine ve Dünya Ana'ya aitti. Anne ve anneanne onu eve doğru geri taşıdılar, orada teyzeleri bekliyordu. Köy tellalı onun doğduğunu ilan etti ve onun şerefine bir ziyafet düzenlendi. Yıllarca çocuk kendisine verilen değişik isimlerle çağrıldı. En baskın görüneni onun ismi oldu ve o adı vermiş olan teyze, çocuğun vaftiz annesi oldu. Mısır Anne onun manevi annesi olarak kaldı.

Yedi sekiz yıl boyunca o, dünyadaki her çocuk gibi normal bir hayat sürdü. Sonra onun ilk dini gruba kabul töreni geldi ve çocuk şunu öğrenmeye başladı ki, ebeveyni insan olsa da, onun gerçek ebeveyni, kendileri aracılığıyla onu yaratan evrensel varlıklardı —her şeyin onun etinden doğduğu Dünya Ana ve tüm evrene hayat veren tanrı, Güneş Baba'ydı. Ayrıca kendisinin de iki yönü olduğunu basitçe öğrenmeye başladı. O dünyevi ailenin ve kabile klanının bir üyesiydi. Aynı zamanda anlayışı geliştikçe duyduğu sadakatın de arttığı büyük evrenin bir vatandaşıydı.

İlk Halk, o halde, ebeveynliğin gizemini çözmüştü. Ayrıca saf akıllarıyla kendi yapılarını ve işlevlerini —insanın doğasını da— anlamışlardı.

Bir insanın yaşayan bedeni ile dünyanın yaşayan bedeni aynı tarzda

yapılmıştı. İkisinde de bir eksen vardı, insandaki onun hareketlerini ve işlevlerini dengeleyen sırt kemiği, yani omurga idi. Bu eksen boyunca çeşitli titreşim merkezleri hayatın ilkel sesini evrene yansıtıyor ve bir şeyler yanlış giderse ikaz sesi veriyordu.

Bu merkezlerin ilki insanın başının tepesindeydi. Orada, insan doğduğunda, bir yumuşak yer, *kopavi*, “açık kapı” olurdu, insan hayatını oradan alır ve Yaratıcısı ile bu sayede ilişki kurardı. Çünkü her nefeste bu yumuşak yer hafif bir titreşimle iner kalkardı ve bu titreşim Yaratıcı'ya iletilirdi.. İnsanın yaratılışındaki son aşama olan kızıl ışık, yani Talawwa sırasında bu yumuşak yer sertleşti ve kapı kapandı. İnsan ölene kadar kapalı kalıp, sonra hayatın geldiği gibi gitmesi için açıldı.

Onun hemen altında ikinci merkez vardı. Bu, insanın yardımıyla düşünmeyi öğrendiği organdı; yani, düşünen organ, beyindi. Beynin dünyevi işlevi sayesinde, insan, bu dünyadaki davranışları ve çalışması hakkında düşünebildi. Fakat insan, davranışlarının ve çalışmasının Yaratıcı'nın planına uyması gerektiğini ne kadar çok anladıysa, beyin denilen düşünen organın gerçek işlevinin de tüm yaratılışın planını uygulamak olduğunu o kadar iyi anladı.

Üçüncü merkez boğazdaydı. O, insanın içinden hayat nefesini aldığı burun ve ağız delikleriyle, nefesini sesle geri vermesini sağlayan titreşimli organlarını birbirine bağlıyordu. Bu ilkel ses, dünyanın gövdesinin titreşim merkezlerinden gelene benzer şekilde, yaratılışın evrensel titreşimi ile uyumluydu. İnsan, ses organlarıyla konuşma ve şarkı söyleme tarzında yeni ve farklı sesler çıkarabiliyordu ve bu, dünya üzerindeki insanlar için sahip oldukları ikincil işlevdi. Fakat insan bu merkezin birincil işlevini anladıkça, onu Yaratıcı'yı öven konuşma ve şarkılar için kullandı.

Dördüncü merkez kalpti. O da titreşen bir organdı, hayatın titreşimiyle atıyordu. İnsan, kalbinde, hayatın yararını, onun samimi amacını hissetti. O, Tek Kalpli'ydi. Fakat kalbe kötü duyguların girmesine izin verenler de vardı. Onlara, İki Kalpli denirdi.

İnsanın önemli merkezlerinin sonuncusu, onun göbeğinin altında, bugün bazılarınca solar plexus (karın boşluğu) denilen yerdeydi. İsminden anlaşıldığı gibi, o Yaratıcı'nın insandaki tahtıydı. Oradan Yaratıcı, insanın tüm işlevlerini yönetiyordu.

İlk insanlar hastalık nedir bilmiyorlardı. Dünyaya kötülük girene kadar kimse vücutundan ve aklından hasta olmuyordu. O zamandan sonra, insanın yapısını bilen büyücü hekimler, bu merkezleri inceleyerek rahat-

sızlığın nerede olduğunu söylediler. Hekim önce insanın üzerine ellerini koydu: onun başının tepesine, gözlerinin yukarısına, boğazına, göğsüne ve karnına. Büyücü hekimin elleri geleceği gören aletlerdi; onlar her bir merkezden titreşimleri hissedip hangisinde hayatın en kuvvetli ya da en zayıf aktığını hekime söylerdi. Bazen sorun sadece iyi pişmemiş bir yemekten kaynaklanan karın ağrısı ya da baştaki bir soğuk algınlığı idi. Fakat diğer zamanlar, sorun “dışarıdan” geldi, yani o kişinin ya da bir İki Kalpli’nin kötü düşünceleriyle çekildi. Böyle olunca büyücü hekim şifa kesesinden yaklaşık 4 santim boyunda bir kristal çıkarıp onu çalışır hale getirmek için güneşe tuttu ve onunla her bir merkeze baktı. Bu şekilde sorunun ne olduğunu, hatta çoğu zaman aynı zamanda hastalığa yol açan İki Kalpli’nin yüzünü gördü. Kristalin sihirli bir yanı yoktu, büyücü hekim bunu her zaman söylerdi. Herhangi bir kişi ondan baktığında hiçbir şey göremezdi; kristal sadece büyücü hekimin gözlerini kontrol eden ve onun özellikle bu amaç için geliştirdiği merkezi nesneleştiriyordu. . . .

Böylece İlk Halk kendisini anladı. Bu onların üzerinde yaşadığı İlk Dünya’ydı. Onun adı Tokpela’ydı, yani Sonsuz Uzay. Yönü batıydı, rengi *sikyangpuy*’du, yani sarı; madeni *sikyasvu*’ydu, yani altın. Onun üzerindeki büyük başlı yılan *katoya*, yağ yiyen kuş *wisoko* ve küçük dört yapraklı bitki *muba* önemliydi. Üzerinde İlk Halk saf ve mutluydu.

Tokpa: İkinci Dünya

Böylece İlk Halk karanın üzerinde çoğalmayı ve yayılmayı sürdürdü ve mutluydu. Her ne kadar farklı renklerde olsalar da ve ayrı diller konuşsalar da, insanlar kendilerini bir hissettiler ve konuşmadan anlaştılar. Aynısı kuşlar ve hayvanlar için de geçerliydi. Hepsi onlara çimenden, taneli bitkilerden, meyveden ve mısırdan sütünü veren Dünya Ana’nın göğsünden emzirilmişlerdi ve kendilerini bir hissetmişlerdi, insanlar ve hayvanlar olarak.

Fakat yavaş yavaş Sotuknang’ın ve Örümcek Kadın’ın, Yaratıcı’ya saygı gösterilmesine dair emirlerini unutanlar olmaya başladı. Onlar gitgide daha çok vücutlarının titreşim merkezlerini sadece dünyevi amaçlar için kullandılar, birincil amaçlarının Yaratılış’ın planını uygulamak olduğunu unuttular.

Sonra aralarına Konuşmacı Lavaihoya katıldı. O Mochni [alaycıkuşa benzer bir kuş] biçiminde geldi ve konuştuğu insanları aralarındaki farklılıklara ikna etti: insan ve hayvanın farkı, insanların derilerinin rengin-

deki farklar, konuşmalarındaki farklar ve Yaratıcı'nın planına inançlarına dair farklar gibi.

İşte o zamandan sonra hayvanlar insanlardan uzaklaştı. Hayvanların koruyucu ruhu, onların kuyruğunun hemen altındaki arka bacaklarının üst kısmına elleriyle dokundu ve onları vahşi ve insanlardan korkup kaçır hale getirdi. Hafif yağlı olan bu nokta bugün de geyik ve antiloplarda görülür —arka ayaklarının yan tarafında, onlar kaçarken kuyruklarını kaldırdıklarında meydana çıkar.

Aynı şekilde insanlar da, farklı ırklardan ve dillerden olarak, sonra da Yaratıcının planını hatırlayanlar ve hatırlamayanlar olarak, birbirlerinden ayrılmaya ve kaçmaya başladılar.

İçlerinden yakışıklı olan Katoya geldi, büyük başlı bir yılan biçimindeydi. O insanları daha da çok birbirinden ve kendi saf akıllarından uzaklaştırdı. İnsanlar birbirlerinden şüphelenmeye başladılar; haksız yere birbirlerini suçlayıp sonunda öfkeli ve savaşçı oldular ve aralarında savaşmaya başladılar.

Mochni sürekli konuşmaya devam etti ve Katoya giderek daha kandırıcı oldu. Rahat yoktu, huzur yoktu.

Fakat tüm farklı ırklardan ve dillerden insanların arasında her gruptan birkaç kişi vardı ki, onlar hâlâ Yaratılış'ın kanunlarıyla yaşamayı sürdürüyorlardı. Sotuknang onlara geldi. Güçlü bir rüzgâr sesiyle geldi ve aniden önlerinde belirdi. Şöyle dedi, "Durumu gördüm. İyi değil. Hatta o kadar kötü ki, insan hakkında Amcam, Taiowa ile görüştüm. Bu dünyanın yok edilip bir yenisinin yaratılması gerektiğine karar verdik, böylece siz insanlar baştan başlayabileceksiniz. Bizim seçtiklerimiz sizlersiniz."

Kendilerine verilen emirleri dikkatle dinliyorlardı.

Sotuknang devam etti. "Özel bir yere gideceksiniz. *Kopavi*'niz [başın tepesindeki titreşim merkezi] size yol gösterecek. Bu içsel bilgelik size özel bir bulutu görebilmeniz için görüş verecek ve onu gün boyu takip edeceksiniz, ayrıca belli bir yıldızı görebilmeniz için görüş de verecek ve onu da gece takip edeceksiniz. Yanınıza hiçbir şey almayın. Bulut durana kadar ve yıldız durana kadar seyahatiniz sona ermeyecek.

Böylece tüm dünya üzerinde, bu seçilmiş insanlar aniden evlerinden ve halkın içinden kayboldular ve gündüz bulutu, gece yıldızı takip etmeye başladılar. Pek çok insan onlara nereye gittiklerini sordu ve cevabını aldıklarında güldüler. "Biz ne bir bulut görüyoruz ne de bir yıldız!" dediler. Bunun sebebi, başlarının tepesindeki *kopavi*'nin iç görüşünü kaybetmiş olmalarıydı; kapı onlara kapanmıştı. Gene de kendileriyle aynı

düşünceyi paylaşan az miktarda insan çıktı çünkü onlar bulutu ve yıldızı gören insanlara inanmışlardı. Bu iyiydi.

Günler ve geceler sonra ilk insanlar o yere ulaştı. Az zaman sonra ötekiler de geldi ve sordular, “Burada ne yapıyorsunuz?” Onlar da şöyle dedi, “Sotuknang buraya gelmemizi istedi.” Diğer insanlar şöyle dediler, “Biz de buraya bulut ve yıldız tarafından getirildik.” Hepsi mutluydu çünkü hepsi aynı zihin yapısında ve anlayıştaydı, farklı ırklardan ve dillerden olsalar bile.

Sonuncular da vardığında Sotuknang ortaya çıktı. “Evet, hepiniz buradasınız sizleri bu dünyanın yıkımından kurtarmak için seçtim. Şimdi benimle gelin.”

Onları Karınca Halkı’nın yaşadığı büyük bir tümseğe getirdi, çatıyı ayağıyla tepti ve onlara yuvalarını açmalarını emretti. Sonra karınca tepesinin üstünde bir delik olduğunda Sotuknang insanlara şöyle dedi, “Şimdi bu karınca boşluğuna (kiva) gireceksiniz ve ben dünyayı yok ettiğimde orada emniyette olacaksınız. Siz buradayken bu Karınca Halkı’ndan bir ders almanızı istiyorum. Onlar çalışkandır. Yazın, kış için yiyecek toplarlar. Sıcak olduğunda serinliği, soğuk olduğunda sıcaklığı korurlar. Birbirleriyle barış içinde yaşarlar. Onlar, Yaratılış’ın planına uyarlar.”

Böylece insanlar aşağı inerek Karınca Halkı’yla birlikte yaşamaya başladılar. Hepsi sağ ve salimken Taiowa, Sotuknang’a dünyayı yok etmesini emretti. Sotuknang onu yangınla yok etti çünkü Yangın Klanı dünyanın önderi olmuştu. Onun üzerine ateş yağdırdı. Volkanları açtı. Ateş yukarıdan, aşağıdan, her yerden geldi ve sonunda artık dünya, sular, hava; hepsi tek bir elementti, ateş ve dünyanın rahminin içinde emniyette olan insanlardan başka hiçbir şey kalmamıştı.

Bu birinci Dünya Tokpela’nın sonuydu.

İkinci Dünyada Ortaya Çıkış

Bunlar olurken insanlar Karınca Halkı’yla beraber yeraltında mutlu yaşıyorlardı. Onların evleri tıpkı insanların yok edilen dünyanın üstündeki evler gibiydi. İçinde oturacakları ve yiyeceklerini depolayacakları odalar vardı. Etrafı görebilmeleri için ışık vardı. Karınca tepesinin kumundaki küçük kristal parçaları güneşin ışığını emmişti ve gözlerinin arkasındaki merkezin içsel görüşünü kullanarak onun yansımasıyla çok iyi görebiliyorlardı.

Sadece bir tek şey sorun oluyordu. Yiyecek azalmaya başlamıştı. So-

tuknang'ın dünyayı yıkması çok zaman almamıştı, yenisini yapması da uzun sürmeyecekti. Fakat İkinci Dünya'nın yaratılmasından evvel İlk Dünya'nın soğuması gerekiyordu ve bu çok vakit alıyordu. Yiyeyeğin tükenmeye başlamasının sebebi buydu.

"Yiyecekleri toplayıp depolamak için o kadar uğraştınız, onlardan bize çok vermeyin" dedi insanlar.

Karınca Halkı, "Olmaz" dedi, "sizler bizim misafirimizsiniz. Bizim olan aynı zamanda sizindir." Böylece onları besleyebilmek için kendileri az yemeyi sürdürdüler. Her gün kemerlerini biraz daha sıktılar. Bu yüzden bugün karıncaların belleri çok incedir.

Nihayet İlk Dünya'nın olduğu yer soğudu. Sotuknang onu arındırdı. Sonra İkinci Dünya'yı yaratmaya başladı. Onun biçimini tamamen değiştirdi, suyun olduğu yere karayı, karanın olduğu yere suyu koydu, böylece insanlar ortaya çıktıklarında daha önceki kötü dünyayı kendilerine hatırlatacak hiçbir şey olmayacaktı.

Her şey hazır olduğunda, Sotuknang, karınca kivasının çatısına geldi, onu ayağıyla tepti ve seslendi. Karınca Halkı'nın şefi hemen deliğin yanına geldi ve *nuta*'yı geriye sardı. "*Yung-ai*! İçeri girin. Hoşgeldiniz!" dedi.

Sotuknang önce Karınca Halkı'na hitap etti. "Bu insanların kurtarılmasında üzerinize düşeni yaptığınız için sizlere teşekkür ediyorum. Bu her zaman hatırlanacak. Bir başka dünyanın da yok edileceği zaman gelecek ve kötü insanlar dünyadaki son günlerinin geldiğini anlayınca, bir karınca tepesinin yanına oturup karıncaların kendilerini kurtarması için haykıracaklar. Şimdi, görevinizi tamamladığınıza göre yarattığım bu İkinci Dünya'ya gidip orada karınca olarak yerinizi alabilirsiniz."

Sonra Sotuknang insanlara şunları dedi, "Şimdi benim yarattığım bu dünyada Ortaya Çıkın. O elbette İlk Dünya kadar güzel değil, fakat gene de güzel. Onu seveceksiniz. O yüzden çoğalın ve mutlu olun. Fakat Yaratıcı'yı ve onun size verdiği kanunları unutmayın. Sizi ona neşeli övgüler söylerken duyduğumda benim çocuklarım olduğunuzu bileceğim ve kalben bana yakın olacaksınız."

Böylece insanlar İkinci Dünya'da ortaya çıktılar. Dünyanın adı Tokpa'ydı [Karanlık Geceyarısı]. Yönü güneydi, rengi maviydi, madeni *qochasiva*'ydı, yani gümüş. Onun üzerindeki şefler *salavi*, ladin; *kwahu*, kartal; ve *kolichiyaw*, kokarca idi.

Burası büyük bir yerdi ve insanlar hızla çoğaldılar, dünyanın üzerinde her yöne yayıldılar, hatta dünyanın öbür yüzüne bile. Bu önemli değildi çünkü ruhen birbirlerine o kadar yakındılar ki, başlarının tepesindeki

merkezden birbirlerini görüp konuşabiliyorlardı. O kapı hâlâ açık olduğundan kendilerini Sotuknang'a yakın hissediyorlar ve Yaratıcı Taiowa'ya neşeli övgüler söylüyorlardı.

Ancak, hayvanlarla beraber yaşama ayrıcalıkları yoktu çünkü hayvanlar vahşiydi ve uzak tutuluyorlardı. Hayvanlardan ayrı kalan insanlar kendi işleriyle meşgul olmaya başladılar. Evler inşa ettiler, köyler ve onların aralarında yollar yaptılar. Elleriyle nesneler meydana getirdiler ve yiyeceklerini tıpkı Karınca Halkı gibi depoladılar. Sonra birbirleriyle alışveriş ve takas yapmaya başladılar.

İşte bu noktada gene sorunlar çıktı. İhtiyaçları olan her şey bu İkinci Dünya'nın üzerinde vardı fakat onlar daha fazlasını istediler. Giderek artan bir şekilde ihtiyaçları olmayan şeyleri değiş tokuş ettiler ve ne kadar çok malları olduysa o kadar fazlasını istediler. Bu çok ciddi bir durumdu. Çünkü adım adım kendilerine verilen iyi hayattan uzaklaştıklarını fark etmemişlerdi. Yaratıcı'ya neşeli övgüler söylemeyi unuttular ve çok geçmeden takas ettikleri ve depoladıkları mallara övgüler yapmaya başladılar. Bir zaman sonra kaçınılmaz olan oldu. İnsanlar tartışmaya ve kavga etmeye başladı ve köyler arasında savaşlar çıktı.

Gene de, hâlâ her köyde Yaratılış Şarkısı'nı söyleyen az sayıda insan vardı. Fakat kötü insanlar onlara gülüyordu ve sonunda onlar da şarkılarını kalplerinde söylemeye başladılar. Böyle olsa da Sotuknang onları, kendilerinin ve dünyanın merkezleri üzerinden duydu. Bir gün birden önlerinde belirdi.

“Örümcek Kadın bana sizin dünyadaki işinizin bitmekte olduğunu söyledi” dedi, “Bu çok kötü. Örümcek Klanı sizin liderinizdi ve bu durum başlayana kadar iyi gidiyordunuz. Şimdi Amcam, Taiowa ve ben bu konuda bir şeyler yapmaya karar verdik. Sizin gibi kalbinde hâlâ bu şarkıyı taşıyan insanları emin bir yere koyar koymaz, bu İkinci Dünya'yı yok edeceğiz.”

Böylece Sotuknang, İlk Dünya'da olduğu gibi, gene Karınca Halkı'na başvurarak, onlardan bu seçilmiş insanlar için yeraltı dünyalarını açmalarını istedi. İnsanlar emin bir şekilde yeraltına girdiklerinde Sotuknang, ikizler Poqanghoya ve Palongawhoya'ya emir vererek, onlardan dünya ekseninin kuzey ve güney kutuplarındaki, dünyanın doğru dönmesi için atandıkları görevlerini bırakmalarını istedi.

İkizler görevlerini henüz bırakmışlardı ki, dünya onu kontrol eden biri olmadığından sendelemeye başladı, kendi etrafında deli gibi döndü, iki defa yuvarlandı. Dağlar büyük bir gürültüyle denizlerin içine gömül-

dü, denizler ve göller karaya taşı; dünya soğuk ve cansız boşluktan döne döne geçerek dondu ve buz oldu.

Bu İkinci Dünya Tokpa'nın sonuydu.

Üçüncü Dünyada Ortaya Çıkış

Yıllar boyu İkinci Dünya'yı oluşturan tüm elementler hareketsiz ve cansız bir buz kütlesi olarak kaldılar. Fakat insanlar kendi yeraltı dünyalarında Karınca Halkı'yla birlikte mutlu ve güvendedi. Yiyeceklerini dikkatle takip ettiler, gene de karıncaların beli daha da inceldi. Beraberce kurdeleler ve battaniyeler dokudular, birbirlerine hikâyeler anlattılar.

En sonunda Sotuknang, Poqanghoya ve Palongawhoya'ya dünya ekseninin kutuplarındaki görevlerine geri dönmelerini emretti. Büyük bir titremeye ve buzlar parçalanarak gezegen tekrar dönmeye başladı. Eksenin etrafında rahatça dönmeye başladığında ve evrensel yörüngesinde haşmetle ilerlediğinde, buz da erimeye başladı ve dünya ısınarak hayata döndü. Sotuknang Üçüncü Dünya'yı yaratmaya koyuldu: Karaları ve denizleri düzenledi, dağlara ve ovalara uygun bitki örtülerini yerleştirdi ve her biçimden canlıları yarattı.

Dünya, yerleşime uygun hale geldiğinde, Sotuknang daha önce yaptığı gibi kurallara göre Karınca kivasına yaklaşp, "Kapıyı açın. Dışarı çıkma zamanınız geldi" dedi.

Bir kez daha *nuta* geriye sarıldığında insanlara emirlerini verdi. "Ben sizi bu yeni Üçüncü Dünya'ya yerleşmeniz için kurtardım. Fakat size şimdi söyleyeceğim şu iki şeyi hiç unutmayın. Birincisi, bana ve birbirinize saygı duyun. İkincisi, tepelerin üzerinden ahenkle şarkı söyleyin. Eğer sizi Yaratıcınıza övgüler söylerken duymazsam, bileceğim ki siz kötülüğe tekrar geri döndünüz."

Böylece, insanlar Karınca kivasındaki merdivenden yukarı tırmanarak, Üçüncü Dünya'da ortaya çıktılar.

Kuskurza: Üçüncü Dünya

Onun adı Kuskurza idi, yönü doğuydu, rengi kırmızıydı, Onun üzerindeki şefler, maden *palasiva*, bakır; bitki *piva*, tütün; kuş *angwusi*, karğa; ve hayvan *choovio*, antiloptu.

Onun üzerinde, bir kez daha insanlar yayıldılar, çoğaldılar ve Hayat Yolu'nda ilerlemeye devam ettiler. İlk Dünya'da hayvanlarla yaşadıkları

basit bir hayat sürmüşlerdi. İkinci Dünya'da el sanatlarını geliştirdiler, evler ve köyler yaptılar. Şimdi Üçüncü Dünya'da o kadar hızlı ilerlediler ki büyük şehirleri, ülkeleri ve bütün bir uygarlığı kurdular. Bu onlar için Yaratıcı'nın planına uymayı ve Taiowa ile Sotuknang'a övgülerde bulunmayı zorlaştırdı. Onların giderek daha büyük bir kısmı, kendi dünyevi planlarıyla meşgul olmaya başladı.

Bir kısmı ise, elbette ki, kendilerine Ortaya Çıkış'ta bağışlanan bilgeliliği korudu. Onlar bu bilgelikle anladılar ki, Hayat Yolu'nda ne kadar ilerlerlerse ve ne kadar gelişirlerse, yol o kadar zorlaşıyordu. Dünyalarının, yeni bir başlangıç için sık sık yıkılması bu yüzdendi. Özellikle kaygılandıkları da şuydu: Çok sayıda insan üreme gücünü kötü amaçla kullanmaya başlamıştı. Kötülüğüyle çok sayıda insanı yozlaştırarak tüm dünyada ün yapmış bir kadın vardı. Hatta övünerek söylediğine göre, erkekler verdiklerinin karşılığında ona o kadar çok turkuaz kolye hediye etmişlerdi ki, kolyeleri bir merdivenin üzerine sarsa ucu dünyanın ek seninin sonuna varırdı. Bu yüzden, bilge insanlar tepelerinin üstünden Yaratıcı'ya, daha yüksek sesle ve daha çok övgüler söylediler.

Diğer insanlar onları neredeyse hiç duymadı. Onlar, Yay Klanı'nın liderliği altında yaratıcı güçlerini bir başka kötü ve yıkıcı yoldan kullanmaya başladılar. Belki buna o kötü kadın sebep olmuştu. Onların bir kısmı, bir *patuwvota* [saklanmak için kalkan] yaptı ve yaratıcı gücüyle onu havada uçurdu. Çok sayıda insan onun üzerinde büyük bir şehre uçtu, şehre saldırdı ve o kadar hızla geri döndü ki, kimse onların nereden geldiğini anlamadı. Bir süre sonra, pek çok şehirde insanlar patuwvotalar yapıp, onlarla uçuyor ve birbirlerine saldırıyorlardı. Böylece yozlaşma ve savaş, diğerleri gibi, Üçüncü Dünya'ya da geldi.

Bu sefer, Sotuknang Örümcek Kadın'a geldi ve şöyle dedi, "Bu defa ipin ucunun kaçmasını beklemenin bir faydası yok. Kalbinde şarkıyı taşıyan insanlar da yozlaşıp öldürülmeden bir şeyler yapmalıyız. Tüm bu yıkım sürerken, onların benim işaret ettiğim dünyanın uzak ucunda toplanmaları zor. Fakat onlara yardım edeceğim. Sonra bu dünyayı suyla yok ettiğim sırada sen onları kurtaracaksın."

"Onları nasıl kurtaracağım" diye sordu Örümcek Kadın.

"Oraya gittğinde etrafına bak" diye emretti Sotuknang. "Bu uzun boy-lu, içi boş saplı bitkileri görürsün. Onları kes ve insanları içine koy. Sonra ardından ne yapacağını ben sana söyleyeceğim."

Örümcek Kadın emredileni yaptı. İçi boş kamışları kesti ve insanlar geldikçe onları biraz su ve yemeleri için *hurusuki* ile [beyaz mısır unu

hamuru] kamışların içine koydu, üzerlerini de kapattı. Bu şekilde tüm insanlar korumaya alındığında Sotuknang görüldü.

“Şimdi onları korumak için sen de içeri gir, senin üzerini kapatacağım” dedi. “Sonra da dünyayı yok edeceğim.”

Bunun üzerine suları dünyanın yüzüne saldı. Karanın üzerine dağlardan büyük dalgalar akın etti. Kıtalar parçalandı ve denizlerin altında battı. Ve hâlâ yağmurlar yağıyor, dalgalar geliyordu.

İnsanlar içi boş kamışlarda üzerleri kapanmış olarak, şiddetle yayılan suların sesini duydular. Havaya yükselip tekrar suya düştüklerini hissettiler. Sonra her yere sessizlik çöktü ve yüzdüklerini anladılar. Uzun, çok uzun —bitmeyecek gibi gelen— bir zaman boyunca yüzmeye devam ettiler.

Sonunda durdular. Örümcek Kadın içi boş kamışların üzerini açtı, onları kafalarından tutarak dışarı çekti. “Kalan tüm yiyecekleri dışarı çıkarın” diye onlara emretti.

İnsanlar *burusuki*lerini alıp dışarı çıkardılar; o kadar zamandır yedikleri halde hâlâ aynı miktardaydı. Etraflarına baktıklarında, kendi en yüksek dağlarından birinin tepesinde, küçük bir kara parçasının üzerinde olduklarını anladılar. Onun dışında her şey, görebildikleri kadarıyla, suydı. Üçüncü Dünya'dan sadece bu kalmıştı.

“Gidebileceğimiz bir yerde biraz kuru alan bulunmalı” dediler, “Sotuknang'ın bizim için yarattığı yeni Dördüncü Dünya nerede?” Değişik tür kuşları, uçarak karayı bulsunlar diye peş peşe gönderdiler. Fakat onlar herhangi bir kara belirtisi göremeden, yorgun düşmüş halde, geri geldi. Sonra yukarılara doğru gökyüzüne uzanan bir kamış ektiler. Ona tırmandılar ve aşağıdaki sulara baktılar. Ama karaya dair herhangi bir işaret yoktu.

Sonra Sotuknang, Örümcek Kadın'a görüldü ve şöyle dedi, “Seyahat etmeyi sürdürmelisin. İçsel bilgeliğin seni yönlendirir. Başının tepesindeki kapı açık.

Böylece, Örümcek Kadın, insanların içinden çıktığı içi boş kamışlardan bir bot yaptı ve insanlara bu botlarla seyahat etmelerini emretti. Kendilerine yol göstermesi için gene suya ve içsel bilgeliklerine güveniyorlardı. Uzun bir süre rüzgârla ve suların hareketiyle sürüklendiler ve bir başka kayalık adaya geldiler.

“Bu ötekinden daha büyük ama gene de yeterince büyük değil” dediler, etraflarına bakarak ve hafif bir dalga gürültüsü duyduklarını düşünerek.

“Evet, yeterince büyük değil” dedi Örümcek Kadın.

Böylece insanlar karnış botlarının içinde yükselen güneşe doğru gitmeye devam etti. “O duyduğumuz hafif dalga gürültüsü buradan geliyor. Gene bir karaya yaklaşıyor olmalıyız” dediler.

Öyleydi. Bu büyük bir kara gibiydi, üzerindeki çimenleri, ağaçları ve çiçekleriyle insanların yorgun gözlerine çok güzel göründü. Onun üzerinde uzun bir süre dinlendiler. İnsanların bir kısmı orada kalmak istedi, “Hayır. Bu o yer değil. Yolunuza devam etmelisiniz” dedi Örümcek Kadın.

Botlarını bırakarak adanın bir yanından öbür yanına yürüdüler ve suyun kenarına geldiler. Burada gene karnış ya da bambu benzeri içi boş bitkilerin yetiştiğini gördüler ve onları kestiler. Örümcek Kadın’ın yönlendirmesiyle onları yan yana dizip üzerinde ters yönde ikinci bir sıra yaptılar ve hepsini sarmaşık ve yapraklarla bağladılar. Böylece bir ya da daha çok aileye yetecek büyüklükte bir sal oldu. Herkes için yeterli sayıda sal yapıldığında Örümcek Kadın onların kürekleri yapmalarını sağladı.

“Bu noktadan sonra yokuş yukarı gideceksiniz ve yolunuzu kendi başınıza çizmelisiniz. Size Sotuknang şöyle dedi: Ne kadar uzağı giderseniz işiniz o kadar zorlaşacak.”

Uzun ve yorucu bir yolculuk yaparak gene doğuya ve biraz kuzeye gittikten sonra, insanlar hafif bir dalga sesi duyular ve karayı gördüler. Arka arkaya aileler ve klanlar neşe içinde karaya çıktı. Arazi uzun, geniş ve çok güzeldi. Toprak zengin ve düzlüktü, üzeri ağaçlarla ve taneli ve kabuklu meyve veren bitkilerle kaplıydı, yiyecek boldu. İnsanlar mutluydu ve orada yıllarca kaldılar.

“Hayır, bu Dördüncü Dünya değil” demeye devam etti Örümcek Kadın onlara. “Yaşamak sizler için çok kolay ve keyifli oldu, bu yüzden yakında gene kötü yollara düşeceksiniz. Devam etmelisiniz. Size yolun giderek zorlaşacağını ve uzayacağını söylememiş miydik?”

İstemeye istemeye insanlar yaya olarak adanın bir yanından öbür yanına yürüyüp, uzak kıyıya geldiler. Gene sallar ve kürekler yaptılar. Yola çıkmaya hazır olduklarında Örümcek Kadın şöyle dedi, “Şimdi sizler için bana emredilen her şeyi yapmış oldum. Artık yalnız başınıza gidip, kendi Ortaya Çıkış yerinizi bulmanız lazım. Sadece kapılarınızı açık tutun, ruhlarınız size yol gösterir.”

“Bizim için yaptıklarından ötürü teşekkür ederiz Örümcek Kadın” dediler üzüntüyle.

“Senin söylediklerini hatırlayacağız.”

Yalnız başlarına yola düştüler, doğuya ve biraz da kuzeye gittiler, gece gündüz sanki yokuş yukarı tırmanıyormuş gibi zorlanarak günlerce kürek çektiler.

Sonunda karayı gördüler. Sulardan oldukça yüksekti ve görebildikleri kadarıyla kuzeyden güneye doğru uzanıyordu. Büyük bir kara, güçlü bir kara, dedi içsel bilgelikleri. Birbirlerine “İşte Dördüncü Dünya!” diye bağırdılar.

Yaklaşıkça karanın kıyıları, dağlardan oluşan dik bir duvar gibi yükseldi. Çıkabilecekleri yer yoktu. Bazıları “Kuzeye gidelim” dedi, “Orada ortaya çıkacağımız yeri buluruz.” Böylece kuzeye gittiler fakat orada dağlar daha da yüksek ve dikti.

Diğlerleri “Hayır!” dedi “Güneye gidelim. Orada ortaya çıkacağımız yeri buluruz.” Böylece güneye döndüler ve pek çok gün daha yol aldılar. Fakat orada da dağların yaptığı duvar yüksekti.

Ne yapacaklarını bilmez halde, insanlar kürek çekmeyi bıraktılar, başlarının tepesindeki kapılarını açtılar ve kendilerine yol gösterilmesine izin verdiler. Anında, su düzeldi ve salları hafif bir akıntıyla sürüklenmeye başladı. Çok geçmeden kumlu bir sahile vardılar ve neşeyle sallarından dışarı atladılar. “Dördüncü Dünya” diye bağııyorlardı, “Sonunda Ortaya Çıkış yerimize vardık!”

Az sonra diğlerleri de geldi ve toplandıklarında Sotuknang önlerinde belirdi. “İyi” dedi, “Görüyorum ki hepiniz buradasınız. Bu güzel. Sizin için hazırladığım yer burası. Şimdi geldiğiniz yola bir bakın.”

Batıya ve güneye doğru baktıklarında insanlar suyun üzerinden çıkan, durdukları adaları gördüler.

“Onlar sizin seyahatinizin ayak izleri” dedi Sotuknang, “Benim yok ettiğim Üçüncü Dünya’nın dağlarının tepeleri. Şimdi seyredin.”

İnsanlar seyrederken adalardan onlara en yakın olanı suya battı, sonra ötekisi, sonra bir ötekisi daha ve sonunda hepsi gitti, sadece suyu görüyorlardı.

“Gördünüz mü?” dedi Sotuknang, “Ortaya Çıkış’ın ayak izlerini bile yok ediyorum; onlar benim size bıraktığım atlama taşlarıydı. Denizlerin dibinde, aşağıda kötülükle yozlaşmış tüm kibirli şehirler, uçan *patuuvvota* lar ve maddi zenginlikler yatıyor, ayrıca tepelerinin üstünden Yaratıcı’ya övgülerde bulunmaya vakit bulamayan o insanlar da. Fakat eğer Ortaya Çıkış’ınızın anısını ve anlamını korursanız, bir gün gelecek ve bu atlama taşları sizin doğru söylediğinizi kanıtlamak için yeniden çıkacak.”

Nihayetinde bu, Üçüncü Dünya olan Kuskurza'nın [eskiye ait bir isim ve modern anlamda bir karşılığı yok] sonuydu.

Tuwaqachi: Dördüncü Dünya

“Sizleri terk etmeden önce söyleyecek birkaç sözüm daha var” dedi Sotuknang, onlar şimdiki Dördüncü Dünyanın sahilinde Ortaya Çıkış yerlerinde otururken. Şöyle dedi:

“Bu Dördüncü Dünya'nın adı Tuwaqachi'dir, yani Eksiksiz Dünya. Sebebini anlayacaksınız. Daha öncekiler gibi her zaman güzel ve rahat değil. Onda dağlar ve vadiler var, sıcak ve soğuk var, güzellik ve çoraklık var; seçmeniz için her şey var. Sizin seçtikleriniz, bu sefer Yaratıcı'nın planını mı yerine getireceğinizi, yoksa bu dünyanın da öncekiler gibi yok edilmesinin mi gerekeceğini belirleyecek. Şimdi birbirinizden ayrılıp farklı yollara gideceksiniz ve tüm dünyaya Yaratıcı için sahip çıkacaksınız. Her grup kendi yıldızını takip edecek, ta ki o yıldız duruncaya kadar. Sonra oraya yerleşeceksiniz. Şimdi ben gitmeliyim. Fakat gereken tanrılardan, kendi iyi ruhlarınızdan yardım alacaksınız. Sadece kapılarınızı açık tutun ve her zaman size söylediklerimi hatırlayın. Söyleyeceklerim bunlar.”

Bunları dedikten sonra kayboldu.

İnsanlar ağır ağır sahilden içeriye, karaya doğru yürümeye başladılar, o sırada hafif dalga sesini yeniden duydular. Etraflarına baktıklarında yakışıklı bir adam gördüler ve ona sordular, “Bizim duyduğumuz bu sesleri sen mi yapıyorsun?”

“Evet. Ben onları buraya gelen yolu humanız için yaptım. Beni tanımadınız mı? Benim adım Masaw. Ben bakıcıyım, bu bölgenin bekçisi ve koruyucusuyum.

İnsanlar Masaw'ı hatırladılar. O Üçüncü Dünya'nın baş bekçisi olarak atanmıştı fakat biraz kibire kapılıp Yaratıcı'nın karşısında alçak gönüllülüğü bırakmıştı. Ama bir ruh olduğundan ölemezdi, bu yüzden Taiowa onu görevinden aldı ve onu ölüm ve yeraltı tanrısı yaptı. Bu aşağıdaki iş yukarıdaki kadar zevkli değildi. Sonra Üçüncü Dünya yok edildiğinde Taiowa tıpkı insanlara tanıdığı gibi ona da bir şans daha tanımaya karar verdi ve Masaw'ı Dördüncü Dünya'yı korumak üzere, onun bakıcısı olarak görevlendirdi.

Masaw gelenlerin burada karşılaştıkları ilk insandı ve ona çok saygı

gösteriyorlardı. “Bizim bu topraklarda yaşamamıza izin verecek misin?” diye sordular.

“Evet, bu bölgenin sahibi olarak size izin veriyorum.”

“Bizim önderimiz olacak mısınız?” diye sordu insanlar, sonra.

“Hayır” diye cevap verdi Masaw, “Benden çok daha büyük olan, size öncelikle uygulamanız için bir plan verdi. Dünyanın daha önceki kısımları suyun altına itildiğinde, bu kara ortada bir omurga olarak yukarıya kalktı. Şimdi siz onun *atvila*’sında [batısındaki yamaç] duruyorsunuz. Fakat henüz göçlerinizi yapmadınız. Yıldızlarınızı görüp, kalacağınız yerlere kadar izlemediniz. Ben önderiniz olmadan önce bunu yapmalısınız. Fakat eğer tekrar kötü yollara saparsanız dünyayı sizden alırım çünkü ben onun bakıcısı, bekçisi ve koruyucusuyum. Kuzeyde soğuk ve buzun olduğunu göreceksiniz. Orası bu bölgeye açılan Arka Kapı’dır ve Arka Kapı’dan geçip gelecek olanlar benim rızam olmadan girecekler. Şimdi gidin ve benim iznimle arazilerinizi alın.”

Masaw kaybolduğunda insanlar klanlara ve gruplara ayrılarak göçlerine hazırlandılar.

“Tekrar görüşelim!” dedi herkes birbirine.

Her şey bu şimdiki Dördüncü Dünya’da böyle başladı. Bildiğimiz gibi, onun adı Tuwaqachi’dir, yani Eksiksiz Dünya, yönü kuzeydir ve rengi *sikyangpu*, sarımsı beyazdır. Onun üzerindeki şefler ağaç *kneumapee*, ardıç; kuş *mongwau*, baykuş; hayvan *tohopko*, dağ aslanı ve karışık maden *sikyapala*’dır.

Bundan sonra, insanların dünyanın ucuna kadar gidip dönülen göçler sırasında nerelere gittiği ve bu Başlangıç’tan şimdiki zamana kadar Yaratıcı’nın planını uygulamak için neler yaptığı, tüm klanlar tarafından, onlar geldikçe anlatılacak.

— Frank Waters. *The Book of the Hopi*. New York: Ballantine Books, 1963, s. 3-28.

ZUNİ

Yeniliğin Başlangıcı

Hopiler gibi Zuni Pueblo Kızılderilileri de istilacı yabancı etkisinden kaçmayı başardılar. Her ne kadar, köyleri, ünlü altın depoları Cibola’nın Yedi Şehri olduğu rivayetine dayanılarak 1540’ta Francisco

Vasques de Coronado tarafından saldırıya uğramışsa da, sonraki yüzyıllarda Hristiyanlaşmaları için verilen çabaları geri püskürtebildiler.

Zunilerin, güneybatıdaki diğer Kızılderililer gibi, ortaya çıkış ve göçle ilgili uzun bir mitleri olsa da, burada yer alan kozmolojilerinin ilk kısmında dünyanın kökeni anlatılır. Başlangıçta sadece Awonawilona, yani Babaların Babası vardır. Varlığın temeli veya Kendi-Varlık olan Awonawilona, düşünür ve sonuçta kendini kaos ve düzen olarak, yani yokluk ve varlık olarak böler: içinde bir düşünce oluşturur ve ilk önce “artışın buğularını” ve “büyüme gücünün akımlarını” yapar —yaratıcı güç, ilksel sular, kaos; ikinci olarak da kendini, yani güneşi yapar—yaratıcı gerçeklik, ateş, düzen. Güneş olarak sularla birleşir (yoklukla kaynaşır) ve gökyüzünü, dünyayı ve benzer Çin mitlerinde anlatıldığı gibi “on bin varlığı” yaratır.

Yeni-yapımın başlangıcından önce sadece Awonawilona (Her şeyi Yapan ve Kapsayan, Her şeyin-babası olan Baba) vardı. Çağların büyük boşluğunda ondan başka hiçbir şey yoktu, sadece koyu bir karanlık, ıssız bir virane vardı.

Yeni-yapımın başlangıcında Awonawilona kendi içinde yarattı ve boşlukta dışarı doğru düşündü, orada artışın buğuları, büyüme gücü içeren buharlar gelişti ve yükseldi. Böylece, Her-şeyi-kapsayan, içsel bilgisi yardımıyla kendini kişi olarak ve Güneş biçiminde yarattı, biz de onu babamız olarak biliriz; o böyle var oldu ve görüldü. Onun görünmesiyle birlikte boşluklar ışıkla parladı ve boşlukların parlamasıyla büyük sis bulutları koyulaşarak aşağı yağdı, böylece suyun içinde sular gelişti; evet ve dünyayı-zapteden deniz oldu.

Kendi bedeninin yüzeyinden aldığı et ile, Güneş Baba, ikili dünyaların tohum-maddesini yaptı, onunla büyük suları döldedi ve işte! Onun ışığının sıcaklığı altında denizlerin suları yeşile döndü ve üstlerinde köpükler yükseldi, onlar büyüyerek genişledi ve ağırlaştı ve bakın! Onlar Awitelin Tsita, yani “Dört Kere Kapsayıcı Toprak Ana” ve Apoyan Ta’chu, yani “Her Şeyi Örtten Gök Baba” oldu.

Bu ikilinin beraberce büyük dünya-suları üzerinde yatışıyla, onun verdiği güçle, dünyaya ait hayat yaratıldı; böylece dünyanın tüm varlıkları insan ve yaratıklar, dünyanın dört katlı rahminde başladı.

Hemen ardından Toprak Ana, Gök Baba’yı, büyüyerek ve aşağıdaki suların derinliklerine batıp onlarla sarılarak itti, böylece yukarıdaki sulara sarılan Gök Baba’dan ayrıldı. Nasıl bir kadın ilk çocuğunu, o doğana

kadar kötülüklerden sakınırsa, Toprak Ana da kendi sayısız neslini doğurmadan içinde tuttu ve bu arada Gök Baba'ya danıştı. "Nasıl" dediler birbirlerine, "çocuklarımız, bir yeri öbüründen ayıracaklar, Güneş Baba'nın beyaz ışığı olsa da?"

Tüm üstün varlıklar gibi Toprak Ana ve Gök Baba da kendini değiştirebilirdi, rüzgârdaki duman bile olabilirdi; düşünceyle bir başka hale geçebilir, istediğinde her biçimde görünebilirdi, tıpkı bir dansçının maskeyle yaptığı gibi.

Böylece onlar erkek ve kadın olarak birbirleriyle konuştular, "Bak!" dedi Toprak Ana, o sırada elinde içi su dolu büyük bir taraçalı çanak belirdi, "Benim küçük çocuklarımın evleri böyle olacak. Onların gezdikleri her dünya toprağının kenarında taraçalı dağlar olacak; her yerde bunlardan çok sayıda yapacaklar, böylece araziler ve onların içindeki farklı bölgeler birbirinden ayırt edilecek. "Bir daha bak!" dedi ve ardından suya tükürüp onun üzerine hızla vurdu, sonra onu parmağıyla karıştırdı. Köpükler oluştu, onlar teraslı kenarlarda toplandı ve daha da yükselerek çoğaldı. "Evet" dedi Toprak Ana, "ve onlar benim göğsümden beslenecekler, çünkü bunun içinde, bizim de güç aldığımız kaynağın hayat maddesi var, hak!" Sonra ılık nefesiyle taraçaların üzerine üfledi; beyaz benekler veya köpükler suyun üzerinde yüzmeye başladı, sonra Gök Baba'nın soğuk nefesiyle paramparça oldular ve birden sis ve serpinti halinde aşağı aktılar! "Yine de, beyaz bulutlar dünyanın sınırlarında büyük sulardan yukarı yüzecek; üstün ruh-varlıklarının ve çocukların nefesiyle ufuktaki dağ taraçalarında toplanıp yukarı, uzağa taşınacak; sonra onlar senin soğukluğunla sertleşip kırılacaklar, yağmur damlaları, hayat suyu olarak akacaklar, hatta benim kucığımdaki çukur yerlere de! Çünkü orada, senin soğuşunda ısınmak için özellikle bizim çocuklarımız, yani insan ve hayvan türü, birbirlerine sarılıp uyuyacaklar."

İşte! Yüksek dağların üzerindeki bulutlara yakın ağaçlar ve Gök Baba bile ısınmak ve korunmak için Toprak Ana'ya doğru yaklaşıyor! Toprak Ana sıcak, Gök Baba soğuk, tıpkı kadının sıcak erkeğin soğuk varlık olduğu gibi.

"Yine de!" dedi Gök Baba, "Sen tek başına çocuklarımız için faydalı olamayacaksın çünkü bak!" sonra elini avucu yere bacak şekilde uzattı ve onun tüm girintilerine parlak sarı mısır tanelerinin şeklini koydu; dünyanın şafak vaktinde onlar ateş kıvılcımları gibi parladı ve onun eli çanağın üzerinde hareket ettikçe onlar da hareket etti, suyun içinden parladılar ve derinliklerinde oynadılar. "Görüyor musun?" dedi o, baş parmağı ve

dört parmağının aralarında duran yedi taneyi göstererek, “Çocuklarımız onlarla yön bulacak; çünkü bak, Güneş Baba yakın olmadığına ve senin taraçaların karanlığın kendisi gibiyken (onunla örtülüken), çocuklarımıza ışıklar yol gösterecek —tıpkı bu tüm altı bölgenin en ortadakinin etrafında dönen ışıkları gibi— çünkü bizim çocuklarımızın oturacağı en ortadaki yerin içinde ve etrafında tüm diğer uzay bölgeleri var! Evet! Ve bu taneler suyun altında ışıldadığında, tohum taneleri de aynısını yapacak, fakat onlar sonsuz sayıda olacak; senin göğsünden benim suyum dokunduğunda gelişecek ve bizim çocuklarımızı besleyecek.” Onlar çocukları için bu ve daha pek çok şekilde icatlar yaptı.

— F.H. Cushing. *Outlines of Zuni Creation Myths. Thirteenth Annual Report of the Bureau of American Ethnology*. Washington, D.C.: 1896, s. 379-381.

VIII

ORTA VE GÜNEY AMERİKA MİTLERİ

KİÇE MAYALARI

Popol Vuh'tan

Popol Vuh (Topluluk Kitabı) batıdaki dağlık bölgelerin en güçlü kabilesi ve büyük Maya uygarlığının güney kolunu oluşturan Kiçe (Quiché) Mayalarının kutsal tarihidir. Kiçeler 1524'te Pedro de Alvarado tarafından fethedilip dini kitapları yok edildikten sonra, *Popol Vuh* kabilenin inanç değiştirmiş bir üyesi tarafından, yerli dilde, fakat Latin harfleriyle yeniden yazıldı. Bu el yazması her ne kadar bugün kaybolmuş olsa da 1600'lerin sonlarında Peder Jimenez'in yazdığı bir kopya kalmıştır.

Popol Vuh, Kiçelerin yaratılışın başlangıcından 1550'deki Maya krallarına kadar olan tarihini anlatır. Zaman zaman başka konulara giren ve tali sorunlarla kesintiye uğrayan mitin, yorumlanması zordur. Maya uygarlığının (klasik çağı MS 317-889 arasındır) yıkılmasından yüzyıllar sonra yazılmış olması bazı ekleme ve değişikliklerin olduğuna dair sorular yarattığı gibi, çoğu ismin önemini ve tanrıların tam karakterini ve ilişkilerini anlaşılmaz bir hale getirmiştir. Gene de mitin ilk kozmolojik bölümünün ana hatları nettir: Başlangıçta sadece Tepeu ve Gucumatz, boşluğun karanlık sularında, güneş-ateşi güçleri olarak vardır. Birlikte düşünür ve konuşurlar ve sonra anlaşarak, dünyayı emirle yaratırlar: "Boşluk doldurulsun!" Ve öyle olur. Dünya sulardan çıkar ve tanrılar onun üzerinde yaşayacak tüm

hayvanları ve bitkileri yapar. Fakat bu yaratıkların bir kusuru vardır, yaratıcılarını övmek için konuşamazlar, bu yüzden yaratıcılar insanı yaratmaya koyulur.

İlk deneme başarısız olur çünkü kullandıkları çamur suda erir. Tam tersine, tahtadan oyulmuş varlıklardan oluşan ikinci insan ırkı da, çok sert ve esneklikten uzak olur; ruhu ve zihni yoktur. Onlar kendi dünyalarında var oldukları süre boyunca kızdırdıkları tüm şeyler ve canavarlar tarafından yok edilerek maymuna dönüşür ve ormana kaçarlar.

Bu yüzden, tanrılar üçüncü bir deneme yapar ve daha da acele ederler çünkü dünyanın doğuşu yaklaşmaktadır. Hayvanların da yardımıyla, bitkiler toplayıp (çoğunlukla Mayaların temel gıdası olan mısır ve fasulye) onlardan dört insan yaparlar (her biri bir ana yön için). Bu ilk dört adamın isimleri tam olarak çevrilemese de, bazı sihirbaz veya büyücüler, yani büyük güç sahibi adamlar oldukları anlaşılmaktadır. Gerçekten öyledirler. Büyük ileri görüş ve anlayışlarıyla tanrıları bile korkuttuklarından, tanrılar yaratılışa başlamadan önce bir şekilde onların güçlerini sınırlar. Ardından tanrılar dört kadın yapar (hepsinin adının, temel ikiliğin edilgen ve alıcı yönü olan su ile bir yakınlığı vardır).

İlk insanların üremesiyle, Kışelerin ve diğer Orta Amerika kabilelerinin tüm ataları oluşur. Pek çok göçten sonra, nihayet kutsal bir dağda dururlar ve günün doğuşunu (hem fiziksel hem ruhi ışığı) beklerler. Ve güneş doğduğunda onun ısısıyla toprak sertleşir ve korku verici hayvanlar taşa dönüşür, böylece tüm insanlar neşelenir.

(I.1) Bu, her şeyin nasıl bir gerilim içinde, bütünüyle sakin ve sessizlik içinde olduğunun hikâyesidir; her şey hareketsizdi, durgundu ve geniş gökyüzü boştu.

Bu ilk anlatımdır, ilk hikâyedir. Ne insan vardı ne hayvan; ne kuşlar vardı ne balıklar, yengeçler, ağaçlar, taşlar, mağaralar, vadiler, çimenler, ormanlar; hiçbir yoktu, sadece gökyüzü vardı.

Dünyanın yüzeyi ortaya çıkmamıştı. Sadece durgun deniz ve geniş gökyüzü vardı.

Hiçbir şey bir araya getirilmemişti, ses yapabilecek hiçbir şey yoktu, hareket edebilen, titreyen, gökyüzünde ses çıkarabilecek hiçbir şey yoktu.

Ayakta duran hiçbir şey yoktu, sadece durgun su vardı. Kendi halinde deniz vardı, yalnız ve dingindi. Hiçbir şey var olmamıştı.

Karanlığın içinde sadece hareketsizlik ve sessizlik vardı, geceydi. Sadece Yaratıcı ve Yapıcı, Tepeu ve Gucumatz, Atalar, suyun içinde ışıkla sarılmıştı. Yeşil ve mavi tüylerin altında gizlenmişlerdi ve Gucumatz adı bundan geliyordu. Doğaları gereği büyük bilge rahip ve düşünürdüler. Gökyüzü bu biçimde vardı ve o nedenle Gökyüzünün Kalbi de vardı ve o Tanrı'nın adıydı, ona öyle denirdi.

Sonra söz geldi. Tepeu ve Gucumatz karanlıkta, gecede bir araya geldiler ve beraberce konuştular. Sonra konuştular, tartıştılar ve irdelediler; anlaştılar, sözlerini ve düşüncelerini birleştirdiler.

Sonra düşünürken onlara açıkça şu görüldü ki, gün doğarken insanın ortaya çıkması gerekiyordu. Sonra yaratılışı planladılar, yani ağaçların ve çalıların yetişmesini, hayatın doğmasını ve insanın yaratılmasını. Böylece yaratılış karanlıkta ve geceleyin, Huracan adıyla anılan Gökyüzünün Kalbi tarafından planlandı.

Onlardan ilkinde Caculca Huracan denir. İkincisi Chipi-Caculha'dır. Üçüncüsü Raxa-Caculha'dır [her biçimdeki şimşek ve gök gürültüsü]. Bu üçü Gökyüzünün Kalbi'ni oluşturur.

Sonra Tepeu ve Gucumatz bir araya geldiler; hayat ve ışık hakkında görüştüler, ışık ve gün doğuşu için ne yapacaklardı, gıdayı ve geçimi kim sağlayacaktı.

Böyle olsun! Boşluk dolsun. Su geri çekilsin ve bir çukur bıraksın, dünya ortaya çıksın ve katılaşsın; bu olsun. Böyle dediler. Işık olsun, gökyüzünde ve dünyada gün doğsun! Yarattığımız ve şekil verdiklerimizde, insan yapılarına kadar, görkemli ve büyük bir şey olmayacak. Bunu söylediler.

Sonra dünya onlar tarafından yaratıldı. Bu yüzden dünyayı yaratan, gerçekte onlardır. Dünya! dediler ve o hemen yapıldı.

Dağlar sudan ortaya çıktığında yaratılış bir sis, bir bulut ve bir toz bulutu gibiydi; ve hemen yükseldi dağlar.

Sadece bir mucizeyle, sihir sanatıyla, dağlar ve vadiler şekillerini aldı; hemen serviler ve çamlar beraberce dünyanın yüzeyinde filizlendi.

Böylece Gucumatz sevindi ve şöyle bağırdı: Gelişiniz bereket getirdi, Gökyüzünün Kalbi; ve sen Huracan ve de sizler, Chipi-Caculha ve Raxa-Caculha!"

"Eserlerimiz, yaratılış tamamlanmalı" diye cevap verdiler.

Önce dünya yapıldı, dağlar ve vadiler oldu; su akıntıları bölündü, tepelerin arasında dereler serbestçe akıyor ve yüksek dağların çıktığı yerde su ayrılıyordu.

Dünya, anıldığı isimleriyle, Gökyüzünün Kalbi, Dünyanın Kalbi tarafından böyle yaratıldı ve onlar, gökyüzü gerilim içindeyken ve dünya suya batmışken, dünyaya ilk bereket verenlerdir.

Sonra, üzerinde düşünerek ve akıl yorarak işlerini mükemmelleştirdiler.

(1.2) Sonra küçük vahşi hayvanları yaptılar, yani ormanların bekçilerini, dağların ruhlarını, geyiği, kuşları, pumaları, jaguarları, sürüngenleri, yılanları, engerek yılanını, çalılıkların koruyucularını.

Sonra atalar şunu sordu: “Ağaçların altında, sarmaşıkların altında hep sessizlik ve sakinlik mi olacak? Artık orada onları koruyacak biri bulunsa iyi olur.”

Derinlemesine düşündüklerinde ve konuştuklarında böyle dediler. Acilen geyik ve kuşlar yaratıldı. Hemen geyiğe ve kuşlara yuvalar verdiler. “Siz geyikler, nehir kıyısındaki ve vadilerdeki arazilerde uyuyacaksınız. Orada çalıların, meraların arasında olacaksınız; ormanlarda çoğalacaksınız, dört ayak üzerinde yürüyeceksiniz ve o ayaklar sizi taşıyacak. Böyle olsun!” Bunu dediler.

Sonra küçüklü büyüklü kuşların evlerini belirlediler. “Sizler, ağaçlarda ve asmalarda yaşayacaksınız. Yuvalarınızı orada yapacaksınız; orada çoğalacaksınız, orada, ağaçların dallarında ve asmalarda sayınız artacak.” Böyle dendi geyiğe ve kuşlara; görevlerini hemen yerine getirdiler ve hepsi evlerine ve yuvalarına gittiler.

Tüm dört ayaklı hayvanların ve kuşların yaratılması bittikten sonra Yaratıcı ve Yapıcı ve Atalar onlara şöyle dediler: “Konuşun, seslenin, şakıyın, bağırın, her birinizin türü, yapısı nasıl gerektiriyorsa birbirinizle öyle konuşun. Böyle dendi geyiğe, pumalara, jaguarlara ve yılanlara.

“Söyleyin, o halde, bizim adımızı, övün bizi, yani annenizi, babanızı. Tapın, o halde, Huracan’a, Chipi-Caculha’ya, Raxa Caculha’ya, Gökyüzünün Kalbi’ne, Dünyanın Kalbi’ne, Yaratıcı’ya, Yapıcı’ya, Atalara dua edin; konuşun, bize yakarın, bize tapın” dendi onlara.

Fakat onların insanlar gibi konuşmasını sağlayamadılar; onlar sadece tısladı, bağırdı ve gıdıkladı. Söz söylemeyi beceremiyorlardı ve her biri farklı bir şekilde bağırıyordu.

Yaratıcı ve Yapıcı onları birbirleriyle konuşturmanın imkansız olduğunu görünce şöyle dedi: “Onlara isimlerimizi söyletmemiz imkansız, yani bizim isimlerimizi, kendi Yaratıcılarının ve Yapıcılarının isimlerini. Bu iyi değil” dedi Atalar birbirlerine.

Sonra onlara şöyle dediler: “Konuşmanız mümkün olmadı, o yüzden

değiştirilmeniz gerekiyor. Kararımızı değiştirdik: yiyeceğiniz, otlağınız, evleriniz ve yuvalarınız, işte onlar artık vadilerde ve ormanlarda olacak çünkü bize tapmanız veya dua etmeniz mümkün değil. Bize tapan başkaları olacak ve biz söz dinleyen başka [varlıklar] yaratacağız. Kaderinize razı olun, etiniz parçalara ayrılacak. Böyle olacak. Sizin payınıza düşen bu olacak.” Böyle dediler, kararlarını dünya yüzündeki büyük ve küçük hayvanlara bildirirken.

Sonra onlara bir şans daha verelim dediler, bir başka deneme daha yapmak istediler; [tüm canlı varlıkların] kendilerine tapmasını istediler.

Fakat onlar birbirlerinin konuşmasını anlayamıyorlardı, hiçbir şey başaramıyor, hiçbir şey yapamıyorlardı. Bu yüzden kurban oldular ve dünya üzerindeki hayvanlar öldürülüp yenmeye mahkum edildi.

Böylece, Yaratıcı, Yapıcı ve Atalar tarafından, insanın yaratılması için bir denemenin daha yapılması gerekti.

“Haydi yeniden deneyelim! Gün neredeyse doğacak: bizi besleyip ayakta tutacak olanları yapalım! Bize dua edilmesi için, dünyada hatırlanmamız için ne yapabiliriz? İlk yaratılış için, ilk varlıklarımız için çalıştık, fakat onların bizi övmesini ve bize hürmet etmesini sağlayamadık. O yüzden, bizi besleyip geçindirecek, itaatkar, saygılı varlıklar yapmaya çalışalım.” Böyle dediler.

Sonra yaratılış ve yapım gerçekleşti. Topraktan, çamurdan [insanın] etini yaptılar. Fakat onun iyi olmadığını gördüler. Eriyip gitti, yumuşaktı, hareket edemiyordu, dayanıklı değildi, aşağı aktı, pörsüdü, başını hareket ettiremiyor, yüzü bir yana eğildi, görüşü bulanıktı, arkaya bakamıyordu. Başta konuştu fakat aklı yoktu. Suyu hemen emdi ve ayakta duramadı.

Yaratıcı ve Yapıcı şöyle dedi: “Tekrar deneyelim çünkü yaratıklarımız ne yürüyebilecek ne de çoğalabilecek durumda. Bunu bir düşünelim” dediler.

Sonra yaptıklarını ve yarattıklarını bozup yok ettiler. Şöyle dediler, “Onu mükemmelleştirmek için ne yapmalıyız ki böylece bize tapanlar, bize dua edenler başarılı olsun?”

Yeniden düşündükleri sırada şunu dediler, “Xpiyacoc, Xmucane, Hunahpu Vuch ve Hunahpu Utiu'ya şunu söyleyelim: 'Tekrar fal bakın. Tekrar yaratmaya çalışın.' ” Böyle dedi Xpiyacoc'a ve Xmucane'ye, Yaratıcı ve Yapıcı.

Sonra onlar o kahinlerle konuştular, yani Yaratıcı ve Yapıcı'nın andığı

ismiyle Gündüzün Büyükannesi'yle, Şafağın Büyükannesi'yle konuştular, onlara Xpiyacoc ve Xmucane deniyordu.

Huracan, Tepeu ve Gucumatz, fal bakacak kahine, Yapıcı'ya, şöyle dedi: "Beraber çalışmalısınız ve öyle bir yol bulmalısınız ki, yapmamız gereken insan, yapacağımız insan, bizi besleyip yaşatsın, dua edip bizleri hatırlasın.

"O halde, toplanın, büyükanne, büyükbaba, bizim büyükannemiz, bizim büyükbahamız, Xpiyacoc, Xmucane; ışığı yapın; şafağı yapın, bize dua edilmesini sağlayın, yaratılan insanın, yapılan insanın, ölümlü insanın bizi hatırlamasını sağlayın. Bu olsun.

"Doğanızın bilinmesini sağlayın; yaptığınız ve yarattığınız varlıklar şöyle desinler size: Hunahpu Vuch, Hunahpu Utü, iki kez ana, iki kez baba, Nim-Ac, Nima-Tziis, yakut ustası, mücevher işçisi, heykeltıraş, oymacı, güzel levhalar yapan, yeşil su kabakları yapan, reçine ustası, sanat ustası, güneşin büyükannesi ve şafağın büyükannesi.

"Mısır taneleri ve *tzite* ile fal bakın. Böyle yapın, biz de insanın ağzını ve gözlerini ağaçtan mı yapacağız ya da oyacağız bilelim." Onlar kahinlere böyle dediler.

Kahinler hemen kehanet için aşağı indiler, mısır ve *tzite* ile fal baktılar. "Kader! Yaratık!" dedi bir yaşlı kadınla bir yaşlı adam. Bu yaşlı adam *tzite* ile fal bakandı, adı Xpiyacoc'tu. Yaşlı kadın ise kahindi, yapıcıydı ve adı Chiracan Xmucane idi.

Kehanete başlarken şöyle dediler: "Bir araya gelin, birbirinizi kavrayın! Konuşun ki onu duyalım." Şunu dediler, "Bize tahta toplamanın ve Yaratıcı ve Yapıcı'nın onu oymasının uygun olup olmadığını söyle ve bu [tahtadan adamın] ışık olduğunda, gün olduğunda bizi besleyip yaşatacak kişi olup olmadığını söyle!"

"Sen mısır, sen *tzite*, sen kader, sen yaratık; bir araya gelin, birbirinizi alın!" dediler mısıra, *tzite*'ye, kadere ve yaratığa. "Kurban için buraya gel, Gökyüzünün Kalbi; Tepeu ve Gucumatz'ı cezalandırma!"

Sonra onlar konuştu ve gerçeği söyledi: "Tahtadan modelleriniz iyi sonuç verecek, onlar dünyada söz söyleyecek ve konuşacak."

"O zaman bunun olmasını sağla," diye cevap verdiler, onların söylediklerinin üzerine.

Ve hemen tahtadan modeller yapıldı. Onlar adamlara benzedi, adamlar gibi konuşuyorlardı ve dünya yüzeyine yayıldılar.

Yaşadılar ve çoğaldılar; bu tahtadan modellerin kızları oldu, oğulları

oldu; fakat ruhları yoktu, akılları yoktu, Yaratıcılarını, Yapıcılarını hatırlamıyorlardı, dört ayak üstünde, amaçsız dolaşıyorlardı.

Gökyüzünün Kalbi'ni hatırlamıyorlardı ve bu nedenle gözden düş-tüler. Bu sadece bir denemeydi, insan için verilen bir çabaydı. Onlar başlangıçta konuştular fakat yüzleri ifadesizdi, ayaklarının ve ellerinin gücü yoktu; kanları yoktu, özleri, suları, etleri yoktu; yanakları kuruydu, ayakları ve elleri kuruydu, etleri sarıydı.

Bu yüzden, onlar artık ne Yaratıcılarını ne Yapıcılarını, ne de kendile-rini yapıp yaşatanları düşünüyorlardı.

Onlar dünya üzerinde çok büyük sayılarda var olan ilk insanlardı.

(I.3) Hemen tahta modeller yok edildi, bozuldu, kırıldı ve öldürüldü.

Gökyüzünün Kalbi bir sel yarattı; tahta yaratıkların üstüne düşen müt-hiş bir selin oluşmasına yol açtı.

Tzite'den adamın eti yapıldı fakat sonra Yaratıcı ve Yapıcı kadını şe-killendirdiğinde onun eti sazlardandı. Yaratıcı ve Yapıcı'nın, bu iş için kullanmak istediği malzemeler sazdı.

Fakat yaptıklarının, yaratıklarının düşüncesi yoktu, onlar Yaratıcıları-yla, Yapıcılarıyla konuşmuyorlardı. Bu nedenle öldürüldüler, boğuldular. Gökyüzünden yoğun bir reçine indi. Xecotcovach dedikleri geldi ve on-ların gözlerini oydu; Camalotz geldi ve başlarını kesti; Cotzbalam geldi ve etlerini yedi. Tucumbalam da geldi ve o da kemiklerini kırıp sinirlerini kemiklerden ayırdı, kemikleri toz haline getirdi.

Bu onları cezalandırmak içindi çünkü onlar annelerini düşünmemiş-lerdi, babalarını, yani Huracan dedikleri Gökyüzünün Kalbi'ni de. Bu yüzden dünyanın yüzü karardı ve kara bir yağmur yağmaya başladı, hem gündüz hem gece devam etti.

Sonra küçük hayvanlar ve büyük hayvanlar geldi ve sopalar ve taşlar tahta insanların yüzlerine vurdu. Hepsi konuşmaya başladı: Küpleri, ta-vaları, çömlekleri, kapları, değirmen taşları hepsi ayaklanıp onların yüz-lerine vurdu.

“Bize çok zarar verdiniz, bizi yediniz ve bu yüzden şimdi sizi öldü-receğiz.”

Ve değirmen taşları şöyle dedi: “Bize eziyet ettiniz; her gün, gece, sabah, yüzlerimiz sizden ötürü sürekli *boli, boli, buqui, buqui* oldu. Bu size ödediğimiz vergiydi. Fakat artık insan olmadığınıza göre bizim gücü-müzü göreceksiniz. Etlerinizi sıyrıp, koparıp parça parça edeceğiz” dedi değirmen taşları.

Sonra köpekleri konuştu ve şöyle dedi, “Bize neden yiyecek hiçbir şey vermediniz? Bizim yüzümüze bile bakmadınız, üstelik bizi kovalayıp, dışarı attınız. Yemek yerken bize vurmak için elinizde her zaman sopanız hazırdu.

“Böyleydi bize karşı davranışınız. Bizimle konuşmadınız. Belki şimdi sizi öldürmememiz lazım, fakat neden ileriye bakmadınız, neden kendinizi düşünmediniz? Şimdi sizi yok edeceğiz, şimdi bizim ağızlarımızdaki dişleri hissedeceksiniz; sizi yiyeceğiz” dedi köpekler ve sonra onların yüzlerini parçaladılar.

Aynı zamanda tavalar ve çömlekler de konuştu: “Acı ve sıkıntı verdiniz bize. Ağızımız ve yüzümüz isle karardı. Her zaman ateşin üzerine konduk ve siz bizi sanki hiç acı çekmiyormuşuz gibi yaktınız. Şimdi siz hissedeceksiniz bunu, biz sizi yakacağız” dedi onların çömlekleri ve hepsi [tahta adamların] yüzlerini parçaladı. Üst üste yığılı olan, ocağın taşları, kendilerini dosdoğru ateşten dışarı, onların başlarına doğru attılar ve canlarını acıttılar.

Çaresiz olanlar [tahta insanlar] kaçabildikleri kadar hızla kaçtılar; evlerin tepelerine tırnanınak istediler, evler yıkıldı ve onları yere attı; ağaç tepelerine çıkmak istediler, ağaçlar onları uzaklara fırlattı; mağaralara girmeye çalıştılar, mağaralar onları geri itti.

Yaratılan ve şekil verilen insanlar böylece mahvoldu. Bozulup yok edildiler, hepsinin ağızları ve yüzleri ezildi.

Ve söylendiğine göre, onların ataları şimdi ormanlarda yaşayan maymunlardır; insanlardan geriye bir tek onlar kaldı çünkü onların bedenleri Yaratıcı ve Yapıcı tarafından sadece tahtadan yapılmıştı.

Ve bu yüzden maymun, insana benzer ve onlar yaratılan ve yapılan fakat sadece tahta modellerden ibaret olan bir insan neslinin örneğidir

.

(III.1) O halde, işte insanın yapılmasına karar verilen ve onun etine nelerin katılacağını araştırdığı başlangıç noktası.

Atalar, Yaratıcılar ve Yapıcılar, yani Tepeu ve Gucumatz, şöyle dediler: “Şafağın vakti geldi, işimizi bitirelim ve bizi besleyip yaşatacak olanlar meydana çıksın, soylu oğullar, uygar kullar, insan, insanlık meydana çıksın dünya yüzünde.” Böyle dediler.

Toplandılar, bir araya geldiler ve karanlıkta ve gece meclisi topladılar, sonra araştırdılar ve tartıştılar, orada düşünüp taşındılar. Bu şekilde kararları netleştirdi ve insanın etine nelerin katılması gerektiğini keşfedip buldular.

Bu, Yaratıcı ve Yapıcıların üzerinde güneşin, ayın yıldızların ortaya çıkmasından hemen önce oldu.

Paxil'den ve Cayala'dan -onların adları buydu- sarı mısır başakları ve beyaz mısır başakları geldi.

Şunlar besinleri getiren hayvanların adlarıydı: *yac* (dağ kedisi), *utiu* (kır kurdu), *quel* (bir küçük papağan) ve *bob* (karga). Bu dört hayvan sarı mısır başaklarını ve beyaz mısır başaklarını haber verdi; hayvanlar onlara Paxil'e gitmelerini söylediler ve Paxil'e giden yolu gösterdiler.

Böylece onlar besinleri buldular ve insanın etine de bu katıldı, yani yapılan insanın; bu onun kanıydı; insanın kanı ondan yapıldı. Böylece mısır Ataların çabasıyla [insanın yapısına girdi].

Ve böylelikle neşeyle doldular çünkü güzel bir ülke bulmuşlardı, o keyifle doluydu, bol sarı mısır başakları ve beyaz mısır başakları vardı, ayrıca *pataxte*, kakao ve saymakla bitmeyecek *zapotes*'ler, *ancona*'lar, *jocote*'ler, *nantze*'ler, *matasano*'lar ve bal da vardı. Paxil ve Cayala adlı bu köylerde, bol bol lezzetli yiyecek vardı. Her tür besin vardı: küçük ve büyük besinler, küçük bitkiler, büyük bitkiler.

Hayvanlar onlara yolu gösterdiler. Ardından Xmucane, sarı mısırı ve beyaz mısırı öğüterek ondan dokuz içecek yaptı. Kuvvet ve et bu besinden geldi, onunla insanın kaslarını ve gücünü yarattılar. Atalar bunu yaptı, yani anıldıkları adlarıyla, Tepeu ve Gucumatz.

Ardından, yaratılış hakkında ve ilk annemiz ve babamızın yapılışı hakkında konuşmaya başladılar; sarı mısır ve beyaz mısırdan onların etini yaptılar, mısır unu hamurundan insanın kollarını ve bacaklarını yaptılar. Yaratılan ilk babalarımızın, dört adamın, etine sadece mısır unu hamuru girdi.

(III.2) Şunlar yaratılan ve şekillendirilen ilk insanların adlarıydı: İlk adam Balam-Quitze, [ölümcül gülüşün büyücüsü], ikincisi Balam-Acab [gecenin büyücüsü], üçüncüsü Mahucutah [fırçalanmamış] dördüncüsü Iqui-Balam [kara büyücü].

İlk annelerimizin ve babalarımızın adları bunlardı.

Söylendiğine göre, sadece onlar yapıp şekillendirildi, onların anneleri yoktu, babaları yoktu. Onlara sadece insan deniyordu. Onlar kadından doğmadılar ve ne Yaratıcı ne Yapıcı ne de Atalar onların babasıydı. Sadece bir mucize yardımıyla, yani sihirle onlar Yaratıcı ve Yapıcı, Atalar, Tepeu ve Gucumatz tarafından yaratıldı ve yapıldı. Ve insan görünümünde olduklarından, insanlardı, konuşuyorlardı, diyalog kuruyorlardı, gö-

rüyör ve işitiyorlardı, yürüyor, nesneleri kavriyorlardı; güzel ve yakışıklı adamlardı ve biçimleri insanın biçimiydi.

Zekâları vardı; görüyorlardı, hemen uzağı görebildiler, görmeyi becerdiler, dünyada olan her şeyi bilmeyi becerdiler. Baktıklarında hemen etraflarındaki her şeyi gördüler, dolayısıyla gökkubbeyi ve dünyanın yuvarlak yüzünü dikkatle izleyebildiler.

[Uzaklarda] saklı tüm şeyleri gördüler, bunun için önce hareket etmeleri gerekmiyordu, dünyayı bir anda gördüler ve bu yüzden, aynı zamanda, nereden geldiklerini de gördüler.

Akılları büyüktü, görüşleri ormanlara kadar varıyordu, kayalara, göller, denizlere, dağlara ve vadilere varıyordu. Doğrusu, saygıdeğer insanlardı: Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah ve Iqui-Balam.

Sonra Yaratıcı ve Yapıcı onlara sordu: “Durumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz? Görmediniz mi? Duymadınız mı? Konuşmanız ve yürüme tarzınızı iyi değil mi? Bakın o zaman! Dünyayı izleyin, bakın [ve görün], dağlar ve vadiler ortaya çıkıyor mu? Çalışın o zaman, görmek için!” Böyle dediler [ilk dört insana].

Ve hemen, onlar [ilk dört insan] dünyada olan her şeyi görmeye başladılar. Sonra onlar Yaratıcı ve Yapıcı'ya şükranlarını iletiler. “Size gönülden şükranlarımızı sunuyoruz, hatta iki kere, üç kere! Biz yaratıldık ve bize bir ağız ve yüz verildi, konuşuyoruz, duyuyoruz ve yürüyoruz; mükemmel olarak hissediyoruz ve neyin uzak neyin yakın olduğunu biliyoruz. Ayrıca gökteki ve dünyadaki küçük ve büyük şeyleri görüyoruz. O yüzden bizi yarattığın için sana şükran duyuyoruz, ey Yaratıcı ve Yapıcı! Bizleri var ettin, ey büyükannemiz! Ey büyükbabamız!” diyerek onlara yaratıldıkları ve yapıldıkları için şükranlarını belirttiler.

Her şeyi bilmeyi becerebiliyorlardı ve gökyüzü kemerinin dört köşesi ni, dört noktasını ve dünyanın yuvarlak yüzünü incelediler.

Fakat Yaratıcı ve Yapıcı bunu duyduğuna memnun olmadı. “Yaratılarımızın, eserlerimizin dedikleri iyi değil; büyük olsun küçük olsun her şeyi biliyorlar” dediler. Bu yüzden Atalar tekrar düşünmek üzere toplandılar. “Onlarla şimdi ne yapacağız? Görüşlerinin sadece yakında olana erişmesini sağlayalım; dünya yüzünün sadece az bir kısmını görsünler! Söyledikleri iyi değil. Acaba onlar doğaları gereği bizim yaptığımız basit yaratıklardan ibaret değil mi? Aynı zamanda tanrı mı oldular? Eğer gün doğduğunda, güneş yükseldiğinde üreyip çoğalmazlarsa ne olacak? Artmazlarsa ne olacak?” Böyle dediler.

“Biraz onların ne arzu ettiklerini anlamaya çalışalım çünkü gördüğü-

müz iyi değil. Kazara onlar uzağı gören, her şeyi bilen ve her şeyi gören bizim, Yapıcılarının, eşiti olmasınlar?

Böyle dedi, Gökyüzünün Kalbi Huracan, Chipi-Caculha, Raxa-Caculha, Tepeu ve Gucumatz, Atalar, Xpiyacoc, Xmucane, Yaratıcı ve Yapıcı. Böyle dediler ve hemen eserlerinin, yani yarattıklarının karakterini değiştirdiler.

Sonra Gökyüzünün Kalbi onların gözlerinin içine sis üfledi. Tıpkı nefes verildiğinde aynanın buğulanması gibi, onların görüşlerini perdeledi. Gözlerinin üzeri kaplandı ve artık sadece yakında olanı, kendileri için net olanları görebildiler.

Böylece dört adamın tüm aklı ve bilgisi, [Kiçe Irkının] kökeni ve başlangıcı yok edildi.

Bizim atalarımız, babalarımız, Gökyüzünün Kalbi, Dünyanın Kalbi tarafından böyle yaratıldı ve şeklini aldı.

(III.3) Sonra onların eşleri meydana geldi, kadınları yapıldı. Tanrı onları bizzat dikkatle yaptı. Böylece onlar uyku sırasında geldiler, gerçekten güzeldiler, onların kadınları, Balam-Quitze'nin, Balam-Acab'ın ve Mahucutah'ın yanına.

Onlar uyandıklarında kadınları oradaydı ve hemen kalpleri kadınlarının varlığıyla neşe doldu.

Eşlerinin adları şunlardı: Caha-Paluna [düşen su] Balam-Quitze'nin karısıydı; Chomiha [güzel su] Balam-Acab'ın karısıydı; Tzununiha [sinek kuşlarının suyu] Mahucutah'ın karısıydı, Caquixaha [papağanın suyu] Iqui-Balam'ın karısıydı. Eşlerinin adları bunlardı ve onlar seçkin kadınlardı.

Onlar insanları dünyaya getirdi, küçük kabilelerin ve büyük kabilelerin insanlarını ve bizim, yani Kiçe halkının kökeniydi.

Sadece dört kişi yoktu, çok sayıda rahip ve kurban olan da vardı, fakat bu dördü bizim, yani Kiçe halkının Atasıydı.

Onlar orada, doğuda çoğaldıklarında hepsinin isimleri farklıydı, pek çok isim vardı. Tepeu, Oloman, Cohah, Quenech, Ahau diyorlardı onlara doğuda, çoğaldıkları yerde.

Doğuda, oradan bir araya gelen, Tamub'a ve Ilocab'a ait olanların başlangıcı da biliniyor.

Balam-Quitze, Cavec'in dokuz büyük evinin atası ve babasıydı; Balam-Acab, Nimhaib'in dokuz büyük evinin atası ve babasıydı; Mahucutah, Ahau Kiçe'nin dokuz büyük evinin atası ve babasıydı.

Üç grup aile vardı; fakat onlar atalarının ve babalarının adlarını unuttular, doğuda yayılan ve çoğalanlar.

Tamub ve Ilocab da geldi ve on üç boy halk geldi, Tecpan'ın on üçü ve Rabinal'inkiler, Cakchiquel, Tziquinaha'dan gelenler ve Zaca-ha, Lamaq, Cumatz, Tuhalha, Uchabaha, Chumilaha'dan olanlar, Qu-ibaha'ninkiler, Batenaba'ninkiler, Acul-Vinac, Balamiha, Canchahel ve Balam-Colob.

Bunlar sadece ana kabilelerdir, yani adı geçen halk boyları sadece ana olanlardan bahsediyoruz. Her bir grup halktan pek çok başkası geldi fakat onların adlarını yazmayacağız. Onlar da orada, doğuda çoğaldılar.

Pek çok insan yapıldı ve onlar karanlıkta çoğaldılar. Onlar çoğaldığında ne güneş ne ışık vardı. Hep beraber yaşadılar, büyük sayılara çıktılar ve orada, doğuda yürüdüler.

Gene de, [kendi tanrılarını] ne beslediler ne de yaşattılar, sadece yüzlerini göğe doğru kaldırdılar ve neden bu şekilde uzağa geldiklerini anlamadılar.

Onlar o zaman oradaydılar, sayıları çoktu, beyazlar ve siyahlar, pek çok sınıftan insan, pek çok dil konuşan insan vardı, öyle ki onları dinlemek harikaydı.

Dünyada kuşaklar vardır, kırsal bölge insanları vardır, onların yüzlerini görmeyiz, evleri yoktur, onlar sadece küçük ve büyük ormanlık alanlarda gezerler, tıpkı deliler gibi. Bu yüzden orman adamlarından küçümseyerek bahsedilir. Orada böyle dediler, güneşin yükseldiğini gördükleri yerde.

Hepsinin konuşması aynıydı. Tahtaya, taşa dua etmediler ve Yaratıcı ve Yapıcı'nın, Gökyüzünün Kalbi'nin, Dünyanın Kalbi'nin sözünü hatırladılar.

Bu şekilde konuştular şafağın gelişini düşünürken. Dualarını okudu [Tanrı'nın] sözüne ibadet edenler; onlar sevgiyle, itaatle ve korkuyla, yüzlerini göklere kaldırdı ve oğullar ve kızlar istedi:

"Ey, sen, Tzacol, Bitol [Yaratıcı ve Yapıcı!] Bize hak, bizi duy! Bizi terk etme, bizi yüzüstü bırakma. Ey Tanrı, ey gökteki ve dünyadaki, Gökyüzünün Kalbi, Dünyanın Kalbi! Güneş hareket ettikçe ve ışık oldukça, bize evlatlarımızı ver, ardımızdan gelecekleri ver. İzin ver şafak söksün, izin ver gün gelsin! Bize nice güzel yollar, düz yollar ver! İnsanlar barış içinde olsun, barış çok olsun ve insanlar mutlu olsunlar; bize iyi bir hayat, faydalı bir ömür ver! Ey sen Huracan, Chipi-Caculha, Raxa-Caculha, Chipi-Nanauac, Raxa-Nanaunac, Voc, Hunahpu, Tepeu, Gucumatz, Alom, Qa-

holom, Xpiyacoc, Xmucane, güneşin büyükannesi, ışığın büyükannesi; izin ver şafak söksün ve izin ver ışık gelsin!"

Böyle dediler güneşin gelişini, günün gelişini gördüklerinde ona dua ederken; ve güneş yükseldiğinde aynı zamanda onun önündeki, gökkub-beyi ve dünyanın yüzünü ısıtan Sabah Yıldızı'nı, Büyük Yıldız da gördüler ve o yaratılmış ve yapılmış insanların adımlarını aydınlatıyordu . . .

(III.9) O zaman, işte şafak ve güneşin, ayın, yıldızların gelişi.

Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah ve Iqui-Balam Sabah Yıldızı'nı gördüklerinde çok sevindiler. Önce o, parlayan yüzüyle yükselerek güneşin önünden geldi.

Hemen doğudan getirdikleri ve yakmayı planladıkları tütsüyü açtılar ve sunacakları üç hediye çözdüler.

Balam-Quitze'nin getirdiği tütsü, Mixtan-Pom'du; Balam-Acab'ın getirdiği tütsü, Cavixtan-Pom'du ve Machucutah'ın getirdiği tütsü Cabauil-Pom'du. Üçü tütsülerini aldılar ve doğuya bakarak dans etmeye başladıklarında onları yaktılar.

Sonra dans ederken ve tütsülerini yaktılar, kıymetli tütsülerini. Arından henüz güneşin doğduğunu fark etmedikleri ve görmedikleri için gözyaşı döktüler.

Fakat sonra güneş yükseldi. Küçük ve büyük hayvanlar mutlu oldu. Nehir kıyılarından, vadilerin içinden, dağların tepesinden ortaya çıktı ve hepsi gözlerini güneşin doğduğu yere doğru çevirdi.

Sonra puma ve jaguar kükredi. Fakat ondan önce Queletzu dedikleri kuş aniden şakımaya başladı. Doğrusu, tüm hayvanlar mutluydu, kartal da, beyaz akbaba da; küçük kuşlar ve büyük kuşlar kanatlarını açtılar.

Rahipler ve kurbanlar diz çöktü; onların ve kurbanların sevinci büyüktü, ayrıca Tamuh ve Ilocab halkının, Rabinal halkının, Cakchiquel'in, Tziquinaha'dan gelenlerin, Tuhalha'dan gelenlerin, Uchabaha'nın, Qihaha'nın, Batena'nın ve Yaqui Tepeu'nun, günümüzde mevcut olan tüm kabilelerin de. İnsanları saymak mümkün değildi. Tüm kabilelerin üstüne şafağın ışığı aynı anda düştü.

Güneş, anında dünyanın yüzeyini kuruttu. Kendini gösterdiğinde güneş bir insan gibiydi ve dünyanın üzerini kuruttuğunda yüzü parladı.

Güneş yükselmeden önce dünyanın yüzeyi ıslak ve çamurluydu fakat sonra güneş çıktı ve bir adam gibi yükseldi. Sıcaklığı dayanılmazdı. Doğduğunda kendini gösterdi ve [gökyüzünde] tıpkı bir ayna gibi sabit kaldı. Muhakkak ki o bizim gördüğümüzle aynı güneş değildi, denir onların eski hikâyelerinde.

Hemen ardından Tohil, Avilix ve Hacavitz ve onlarla beraber, kutsal varlıklar puma, jaguar, yılan, *cantil* ve cin taşla dönüştü. Onların kolları güneş, ay ve yıldızlar ortaya çıktığında ağaçlara asılı kaldı. Hepsi benzer şekilde taşla dönüştüler. Belki bugün yaşıyor olmayacaktık bu doymak bilmez hayvanlar, yani puma, jaguar, yılan ve *cantil*, bir de öcü yüzünden; eğer bu ilk hayvanlar güneş tarafından taşla dönüştürülmeseydi belki gücümüz olmayacaktı.

Güneş çıktığında Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah ve Iqui-Balam'ın kalpleri neşeye doldu. Gün doğduğunda neşeleri büyüktü. Ve o yerde çok fazla insan yoktu; sadece Hacavitz Dağı'nda birkaç kişi vardı. Orada gün onların üzerine doğdu, gözlerini geldikleri yer olan doğuya çevirerek tütsü yakdılar ve dans ettiler. Orada onların dağları ve vadileri vardı ve anıldıkları adlarıyla, Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah ve Iqui-Balam oradan gelmişti.

— *Popol Vuh*. Adrian Recinos, çev.; Delia Goetz ve Sylvanus G. Morley, İngilizce çeviri. Norman: University of Oklahoma Press, 1950, s. 81-92, 165-173, 186-190.

MAYALAR

Tanrı Babamız

Guatemala'nın Maya Kızılderililerine ait bu modern yaratılış miti, yüzyıllar süren misyonerlik faaliyetlerinin etkisini ve temelde Kızılderili olan bir çerçeveye sokulmuş Hristiyanlık öğretilerinin karmaşık tarzını yansıtır. Benzer bir Aztek mitinde de kainatın Büyük Anası, doğmamış çocuğu Tezcatlipoca'yı diğer çocukları olan kıskanç yıldız tanrılarından korur. Tezcatlipoca doğduğunda kendisine eziyet edenlerin hepsini yok eder, kız kardeşini aya dönüştürür ve kendi güneş olur.

Bu Guatemala mitinde Tanrı Babamız, büyük güçlerini ortaya koyduğunda, amcaları (Kızılderililerin "Yahudiler" dediği atalar ya da "Eski İnsanlar") onu yok etmek için kumpas kurar. Bitkin ve yamış bir halde olsa da, mucize kabilinden kurtulur, düşmanlarını kurbanlıkla yener ve onları maymuna dönüştürür (*Popol Vuh*'da olduğu gibi). Her ne kadar Yahudi Krallar tarafından sonuçta ihanete uğrasa ve çarmıha gerilse de, Tanrı Babamız bir merdivenden çıkarak (dünyevi ve kutsal alemleri birleştiren bir başka axis mundi) gökyüzüne

kaçar ve güneş olur. Sonra *Popol Vuh*'un kahramanı gibi, eskiye ait varlıkları (burada krallar, orada hayvanlar) sıcaklığıyla yok eder ve “dünyayı temizler.”

Kızılderili ve Hristiyan mitleri, kolayca birleştirilebilmek için yapı bakımından yeterince benzer olduğu gibi, kendi tarihiyle daha eski bir Yahudiliğin yerine geçen yeni bir din olarak Hristiyanlığın tecrübesi de kolaylıkla bu yeni kültüre çevrilebilir gibidir. Mayalar böylece kendi atalarını “inançsız” Yahudilerle bir tutarlar ve yeni genç tanrının dini mücadelesini ve nihai zaferini vicdani kanaatle anlatırlar.

Bakire Annemiz, Tanrı Babamız'ı doğurduğunda, doğum çayırda oldu. Öküz bebeğe yaşaması için nefes verdi.

“Nasıl oldu da kız kardeşimiz [Bakire Ana] bir oğul doğurdu? [diye sordu Eski Adamlar, Bakire Ana'nın erkek kardeşleri]. “Kız kardeşimizin oğlu kim?”

Doğduktan üç gün sonra Babamız konuştu ve kardeşler [Eski Adamlar] onun konuştuğunu duyduklarında, onu uzağa, iş yapmaya götürdüler. “Bizimle gel” dediler ona, “Sen bizim yardımcımız olacaksın, sana bakacağız, sana yiyeceğini ve içeceğini vereceğiz, çalışmamız bittiğinde seni taşıyacağız.”

Çalışma yerlerine geldiler, Tanrı Babamız'ın eline iş yapsın diye bir balta verdiler, onu dövdüler ve onu bir tarladaki ağaçları kesmeye gönderdiler. O baltayı ağaçlara sadece iki kez vurarak tarlayı temizledi, böylece [tek bir ağacı kesmek için bütün gün uğraşan] kardeşlere karşı zafer kazandı.

“Bu kardeş [Tanrı] bizden daha güçlü olacak” dedi kardeşler. “Sonradan bu babasız öksüz bizi daha çok rahatsız edecek.”

İşten döndüklerinde onu dövdüler ve ona yiyecek vermediler, onun yerine bir balta, bir uzun tahta saplı keskin bıçak, bir pala ve bir çapa verdiler ve o kardeşin [Tanrı] önlerinden yürümesini istediler. Onu annesiyle bıraktılar ve “İşte kardeşimiz, yarın onu almaya geleceğiz” dediler.

Kadın şöyle dedi, “O sizinle gelmeyecek çünkü daha çok küçük, benim oğlum.”

Tanrı şöyle dedi, “Ben kardeşlerimle gideceğim. Onların bir tarlayı nasıl yaktıklarını [tarım için hazırladıklarını] görmek istiyorum.”

[Ertesi gün] [tarlanın] yolunda gizli bir volkan vardır. Onu [Tanrı'yı] bir kırbaça dövdüler ve şöyle bağdıldılar: “Sen bizden daha sahtekar olacak-

sın. Bir dulun oğlusun.” Sonra onu tarlaya taşıdılar, yirmi iki yeni urganla ağaca bağladılar, tarlayı ateşe verdiler ve onlar [Eski Adamlar] ateşin etrafında bir daire yaptılar. Onun öldüğüne kanaat getirdiler ve şöyle dediler: “Duyun şimdi, midesi nasıl çatladı. Biz kazandık.”

Tanrı Babamız sonra “cotusa”yı [bir hayvan] çağırdı. Dünya açıldı ve cotusa urganları koparmaya geldi. Tanrı, cotusayla beraber dünyanın içine girdi ve [yanan tarladan] kurtuldu.

Tarla soğuduğunda Eski Adamlar gidip baktılar. Tanrı bağlandığı ağacın dibinde insan kemiklerine benzeyen bir tür ağaç bırakmıştı. “Artık o yandı, artık o öldü” diye bağıldılar.

Eve dönüş yolunda Eski Adamlar bir volkana geldiler ve orada onun [Tanrı’nın] annesiyle birlikte kulübesinin içinde gezdiğini gördüler. “Öyle görünüyor ki kardeşimiz orada geziyor; onu şimdi ele geçiremeyiz. Gelip gelmediğini soralım” dediler.

“Biz ona bizden önce gitmesini söyledik” [dediler Eski Adamlar Baki-re Ana’yal. “Kendini yakma dedik.”

Onlar, yani kadının kardeşleri, evlerine döndüler. “Bir şenlik yapalım. Üzgünüz, dulun oğlunu alt edemedik” dediler. Sonra bir davul ve bir chirimiá [flüt] aradılar, ceketlerini giydiler, maskelerini taktılar, silahlarını, sincap derisini ve yaban kedisi derisini kollarının altına koydular ve onlar, yani Eski Adamlar dans etmeye başladılar.

“Kardeşlerimin nasıl dans ettiğini görmek istiyorum” dedi Tanrımızın Annesi. “Pamuğumun bir kısmını taşıyacağım; onu [pamuğu] sepetimin içine yerleştireceğim.”

“Ben de seninle geliyorum Anne.”

“Gelme oğlum, onlar sana insafsızca davranabilir.”

“Sepetin içinde, pamuğun altında gelip onları seyredebilirim.”

Orada onların yaptıklarını izledi ve sonra annesiyle beraber kulübeye geri döndü. Dansları bittikten sonra, Tanrı Babamız’ın annesinin kardeşleri yemek yedi.

“Onların ne yediklerini göreceğim anne” dedi Tanrı. Evin kapısından onları gözledi. Sonra onlar [yemekten çıkan] kemikleri Tanrı Babamız’ın yüzüne fırlattı. O onları aldı ve bir araya getirdi, kemikleri şapkasının içinde kulübesine taşıdı. Sonra [kemikleri] toprağa dikti, bir ağıl yaptı, onu kapadı ve kulübesine döndü. Onları diktikten üç gün sonra ağılı görmeye gitti, orada şunlara rastladı: iyi [yetişkin] büyükbaş hayvanlar, domuz, geyik, koyun, keçi, armadillo, tavuk, tavşan, hindi, tilki, kır kurdu, porsuk, rakun, “pisote”, poodle, “taquazin”, sincap, yılan, fare, kuş,

kertenkele, kara kurbağası, iguana, yengeç, [kara] kaplumbağası, şahin, kırmızı gagalı şahin, atmaca, kuzgun, ötücü kuş, baykuş, peçeli baykuş, hamamböceği, köpek, kedi, balık, akrep, kelebek, karınca, bit, fidanbiti, pire, ağaçkakan [üç çeşit], serçe, kaplan ve aslan. Tanrı Babamız dünyada ne hayvan varsa hepsini ekti.

Eski Adamlar ağılı gördüklerinde onu açtılar. [Daha sonra] Tanrı Babamız ona yeniden bakmak için geldiğinde, hayvanların ancak yarısı kalmıştı. Evet, sadece at, koyun, büyükbaşlar, domuz, tavuklar, ördek, hindi, köpek ve keçi; sadece bunları Tanrı Babamız elinde tutabildi. O geldiğinde vahşi hayvanlar zaten ormana kaçmışlardı.

Tanrı Babamız onların [Eski Adamların] nasıl dans ettiklerini görmeye gitti. Annesine şöyle dedi, “Ben de bir dans düzenleyeceğim, kardeşleriminki gibi.”

Anne ona şöyle dedi, “Yalancı, sen o işi nasıl yapacaksın? Bir araya gelmek gerekir, para ve yiyecek harcamak gerekir.”

Onu [dansı] bir gecede oluşturdu, [gösteriyi] geceyarısı için ayarladı. O dansa başladığında onlar [Eski Adamlar] havai fişekleri işittiler. Onları seyretmeye gittiler ve gördüler ki dans [kendi danslarından] çok daha iyi. Sonra büyük kardeşler yardımcılarıyla [?] görüşüp onlara küçük düşüklerini itiraf ettiler. Dans kıyafetlerini attılar ve küçük kardeşe [Tanrı] şunu dediler, “Evet, sana kötü davrandık. Bizi affet, senden özür diliyoruz. Bize kıyafetlerini nereden aldığını göster.”

“Eğer istiyorsanız, tabii” [diye cevap verdi Tanrı], “Fakat çok uzak yerden geliyorlar. Ona [yolculuğa] dayanamazsınız, çok paraya mal olur, yolda kramp var, soğuk algınlığı var, gümrük var. Toplanın ve gidelim, size göstereceğim.”

Yola çıktılar ve sonunda çok büyük bir ağacın dibine geldiler. Tanrı onlardan [ağaca] çıkmalarını istedi; çıktıklarını gördüğü [zaman], kendi de arkalarından çıktı. Çok yukarılara doğru yükselerek, ağaç büyümeye devam etti. Sonra o [Tanrı] ağacın kabuğunu soydu, onun dibinde bir gölet oluşturdu ve o, Tanrı Babamız, onlara temelli orada [ağaçta] kalmalarını emretti çünkü kendisine çok kötü davranmışlardı. Sonra [ayrıldı ve] annesinin evine gitti.

“Kardeşlerini nerede bıraktın?” diye sordu annesi.

“Onlar çok uzaktan geliyor” [diye cevap verdi].

“Onlardan nerede ayrıldığını kim biliyor?” [dedi kadın]

“Onlar orada kaldılar, eğer onları görmek istiyorsan ben [de seninle] gelirim.”

Annemiz [oraya] gitti ve onların hayvan olduğunu gördü.

“Yalancı” dedi, “Bunlar onlar olamaz. Senin bahsettiklerin hayvan.”

Sonra hayvanlara sordu, “Siz misiniz?” Onlar cevap olarak ağacı salladılar. [Konuşamıyorlardı çünkü artık hayvandılar.] Sonra gözüne bir çöp parçası düştü ve [kızarak] onlara her zaman hayvan kalmalarını emretti.

“Artık ağacın meyvelerini yiyeceksiniz” [diye emretti], “Siz iyi olmak istemiyorsunuz.”

Sonra [Yahudilerin] kralları Tanrı Babamız'a karşı bir araya geldiler. Onun arkasından koştular; o kaçıp gitti. [Yolda] çalışan bir adam vardı.

“Sen ne yapıyorsun?” [diye sordu Tanrı]. “Ne ekyorsun?”

“Bazı taşlar ekiyorum.”

Üç gün içinde bu taşlar çok büyük olacak [dedi Tanrı]. “Bazı adamlar beni takip ediyorlar, eğer sana sorarlarsa, benim geçtiğimi söyleme.”

“Altmış gün önce ben taşlarımı ekerken biri geçmişti” [dedi adam krallara]. Oradan Tanrı'yı takip ettiler, palalarla, silahla ve mızrakla. “Onu öldürünceye kadar” dedi krallar.

[Tanrı'nın kaçtığı yolun üzerinde] fasulye eken bir adam daha vardı. Tanrı Babamız sordu: “Sen ne yapıyorsun?”

“Fasulyelerimden birkaçını ekiyorum.”

“Üç gün içinde fasulyelerin kuru olacak” [dedi Tanrı ona]. “Beni takip eden bazı adamlar var, eğer sana sorarlarsa, onlara bir şey söyleme.”

“Altmış gün önce ben fasulyelerimi ekerken biri geçmişti” [dedi adam krallara.]

O [Tanrı] şimdi çok az yürümüştü. Krallar onu yakaladılar ve öldürdüler. Öldürdükten sonra, krallar onu çarşıya gerdi, kollarını yana açtılar ve çivileri ellerine geçirdiler. Sonra uzaklaştılar.

O [Tanrı] çarşıya bir merdiven dayadı ve merdivenin yardımıyla kaçıp uzaklaştı. Gökyüzüne vardı. Sonra gökyüzünün merkezinde ışık başladı, horoz öttü, hayvanlar ve sığırlar bağırdı. [Tanrı'nın yaptığı] dünya belli oldu, sonra güneş parladı ve krallar yandılar.

— Morris Siegel. “The Creation Myth and Acculturation in Acatan, Guatemala.” *Journal of American Folklore*, 1943, 56, 121-124, Philadelphia: American Folklore Society.

İNKA

Dünyanın Düzenlenişi

Büyük İnka İmparatorluğu, uzun bir tarih öncesi Peru kültürü zincirinden sonra, MS yaklaşık 1200'de parlayıp komşu kabileleri zor yoluyla devralacak güce erişmişti. Pizarro, İnkaları 1553'te yendiğinde, karşısında Ekvator'daki Quito'dan, Şili'deki Rio Maule'ye kadar uzanan bir imparatorluk buldu. Bu, anıt inşa projeleri, sıradışı bir yol sistemi ve günde 150 mil katedebilen bir haberci servisi yapabilmiş, yüksek derecede organize ve disiplinli bir sosyalist toplumdur. Üst sınıf, adsız bir yüce tanrıya tapıyordu ve ondan en çok ünvanlarından biriyle söz ediliyordu (İnkalarda "Wiraqoca", İspanyollarda "Viracocha"). Varlığın temeli ve tüm gücün kaynağı olarak algılanan Kutsal'ın bu şekilde kişileştirilişi, ne özel bir işleve ne de belli bir kültü sahıpti. Bu yüzden dini ilgi yaygın olarak daha ziyade onun her yerde görülen hizmetkarlarına yönelikti: güneşin tanrıları ve tanrıçaları, gök gürültüsü, ay, deniz, *huaca*'lar ve yerel kutsal mekanlar ve nesneler.

Bu miti, geriye kalan son İnkalardan biri, 1556'da Garcilaso de la Vega'ya (bir İnka prensesiyle bir İspanyol istilacının oğlu) henüz o genç bir adamken anlatmıştır. Mit sonradan Garcilaso'nun Peru tarihi hakkında yazdığı *Soylu Yorumlar*'a dahil edilmiştir. Böyle yüksek derecede organize bir kültüre uygun olarak bu mitte, "Güneş babamız"ın kendi iki çocuğunu ay tanrıçası ile birlikte dünyaya yollamasından önce insanların sahip olduğu ilkel hayvansı hal bize hatırlatılır. Genç İnka (imparator) ve onun kız kardeşi olan gelini, babalarının onlara verdiği altın çubuğu kolayca saplayacakları bir yer bulana kadar (mitolojik dille, dünyanın güneşin döllemesini kabul edebileceği uygun bir yeri bulana kadar ya da tarım diliyle, zengin toprağı ve uygun iklimi bulana kadar) dolaşırlar. Orada durup tüm yerel halkı organize ederler ve sonunda öyle büyük ve güçlü bir imparatorluk kurarlar ki, bu imparatorluk diğerlerine el uzatıp onları da fetheder. İmparatorluğun başarısı için sosyal düzen hayati önem taşır; şehirler üst ve alt diye ikiye ayrılır; erkekler ve kadınlar belli görevler için eğitilir. Böylece mit, ilk İnka'dan bu yana tüm hükümdarların kutsallığını ve onların temel sosyal yapıya dair kutsal onayını ortaya serer.

“Vaktiyle, bu gördüğünüz tüm araziler, dağlardan ve ıssız kayalıklardan ibaretti. İnsanlar vahşi hayvanlar gibi yaşıyorlardı, ne bir düzenleri ne de dinleri vardı, ne köyler ne evler, ne tarlalar ne giyecek vardı çünkü onlar kendi yün veya pamuklarının farkında değildiler. Gelişigüzel şekilde, ikili ve üçlü gruplar halinde bir araya gelerek, oyuklarda ve mağaralarda yaşıyorlardı ve yabani av hayvanları gibi otlar, kökler, yabani meyveler, hatta insan eti yiyorlardı. Çıplaklıklarını, ağaç kabukları ya da yapraklarla ve hayvan derileriyle örtüyorlardı. Hatta bazıları hiçbir şey giymiyordu. Kadınlara gelince, hiçbirinin onlara ait olarak tanınan kadınları yoktu.

“İnsanların durumunu gören Güneş babamız, onların adına utandı ve oğullarından ve kızlarından birini gökyüzünden dünyaya göndermeye karar verdi. Onlar insanlara Güneş babamıza tapmayı ve onu tanrı olarak kabul etmeyi, her akıllı yaratığın yapması gerektiği gibi onun kanunlarına ve emirlerine uymayı; evler yapıp köylerde bir araya gelmeyi, toprağı sürmeyi, tohum ekmeyi, büyükbaş hayvan yetiştirmeyi ve insanlar gibi çabalarının meyvesinin tadını çıkarmayı öğretecekti.

“Güneş babamız, çocuklarını buradan seksen fersah mesafedeki Titikaka Gölü’ne indirdi ve onlara insan kolundan biraz daha kısa ve iki parmak kalınlığında olan altın bir çubuk verdi.

“Onlara ‘Nereye istiyorsanız oraya gidin’ dedi, ‘ve yemek yemek ve uyumak için nerede durursanız bu sopayı da oraya saplayın. Tek bir itmeyle sopanın tamamen gömüldüğü noktada sarayınızı kurup sürdüreceksiniz. Ve hükmedeceğiniz halkları adil ve bilge bir devlette, saygı, merhamet ve nezaket içinde yaşatacaksınız.

“ ‘Bütün dünyaya’ diye ilave etti Güneş babamız, “ışığı ve parlaklığı veriyorum, insanları üşüdüklerinde ısıtıyorum; onların tarlalarının meyve vermesini, hayvanlarının çoğalmasını sağlıyorum; geçen her günde insanların ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve onları karşılamak için dünyanın tüm çevresini dolaşıyorum. Beni örnek alın. Onların hepsine merhametli bir babanın çocuklarına davranacağı gibi davranın çünkü ben sizi insanların iyiliği için dünyaya gönderdim, onlar vahşi hayvanlar gibi yaşamayı bıraksınlar diye. Sizler bizim yasamızı ve idaremizi kabul eden tüm halkların kralları ve efendileri olacaksınız.’

“İsteğini bu şekilde bildirdikten sonra, Güneş babamız onları gönderdi. Sonra onlar Titikaka Gölü’nden ayrıldılar ve kuzeye yürüdüler, her gün altın çubuklarını toprağı saptırmaya çalıştılar ama bir sonuç alamadılar.

dılar. Böylece buradan yedi veya sekiz fersah uzakta küçük bir barınağa geldiler. Ondan ayrıldıklarında gün doğuyordu ve bu yüzden İnkalar bu noktaya, Sabahın Hanı anlamına gelen Caparac Tempu dediler. Sonra Güneş babamız onu insanlarla doldurdu ve o gün bu gündür o köyün sakinleri ilk kralımızdan gelen bu isimle gurur duyarlar. Oradan İnka ve gelini, yani kraliçemiz, o zamanlar vahşi dağlık bir araziden başka bir şey olmayan Cuzco vadisine girdi.

“Bu vadide ilk durdukları yer” dedi amcam, “buradan yarım günlük yürüme mesafesindeki Huanacauri idi. Çubuklarını toprağa saplamaya çalıştılar ve o sadece toprağa girmekle kalmadı, tamamen kayboldu. Sonra bizim İnkamız, kız kardeş gelinine döndü:

“‘Güneş babamız’ dedi, ‘bize bu vadide kalmamızı, burada yerleşmemizi ve onu evimiz yapmamızı emretti. Sen, o zaman, kendi yoluna git, ben de kendi yoluma gideyim, böylece bu bölgelerdeki halkı toplayıp birleştirelim ve onlara bize emredildiği gibi iyiyi öğretilim.’

“Sonra Huanacauri tepesini terk ettiler, her biri kendi yoluna gitti; ve ayaklarının bastığı ilk yer olan bu noktada, bunu iyi anla” dedi amcam, “Güneş babamıza, o gün bize yaptığı işaret yardımından ötürü, sürekli ibadet edilmesi için bir tapınak inşa ettik. Prens kuzeye doğru, prenses güneye doğru yola çıktı. Onlar karşılaştıkları herkese, babaları Güneş tarafından kendilerinin dünyaya, bu ülkenin hükümdarı ve koruyucusu olup, insanlara yaşamayı ve hayvanlar gibi değil, insanlar gibi giyinip beslenmeyi öğretmek için gönderildiklerini açıkladılar.

“Bu ümit veren sözleri söyledikleri vahşiler, duydukları kadar gördüklerine de hayret ettiler: çünkü İnka ve kız kardeş gelini, Güneş babamız tarafından kendilerine verilen takı ve süsler içindeydiler. İkisinin de, onların nesli olan bizler gibi, delinmiş ve açık kulakları vardı. Bu bölgede yaşayanlar böyle bir şeyi daha önce hiç görmemişlerdi; bu yüzden kendilerine söylenen her şeye inandılar, atalarımıza Güneş’in çocukları olarak tapıldılar ve onlara kralları olarak itaat ettiler. Bu harika olayın haberi bir yerden öbürüne yayılmaya başladı ve iki İnka’nın etrafında, onlar nereye götürürlerse gidecek, kadın erkek, büyük bir kalabalık oluştu.

Hükümdarlarımız sonra gerekli işleri bu insan kalabalığının arasında paylaştırdı, kimisinden gidip yiyecek aramasını, kimisinden de onların talimatına göre evler inşa etmeye başlamasını istedi. Böylece bizim görkemli şehrimiz varlık kazandı ve iki bölgeye ayrıldı: *Hanan*-Cuzco veya Yukarı Cuzco ve *Hurin*-Cuzco veya Aşağı Cuzco. Hanan-Cuzco kralımız, Hurin-Cuzco kraliçemiz tarafından kuruldu, iki bölgenin bu adları

taşımalarının sebebi budur, yoksa birinin sakinlerinin diğerine göre bir üstünlüğü yoktur, bu sadece onların baştan bazılarının kral, bazılarının da kraliçe tarafından bir araya getirildiğini hatırlatmak içindir. Aralarında sadece tek bir fark vardı, bu fark kralın arzusu doğrultusunda ve o da Yukarı Cuzco'nun sakinleri büyük, Aşağı Cuzco'nun sakinleri küçük kardeşler olacaktı. Aslında bu yaşayan bir vücutta da böyledir, onda da sağ ve sol eller arasında her zaman bir fark vardır çünkü yukarıdan olanlar erkek aşağıdan olanlar dişi tarafından bir araya getirilmiştir. İmparatorluğumuzdaki tüm şehirler ve köyler, bunun ardından yukarı ve aşağı soylara ve yukarı ve aşağı bölgelere ayrıldı.

“Şehre insanları yerleştirirken, bizim İnkamız erkek Kızılderililere görevlerini öğretti, örneğin tohumların seçimi ve toprağın sürülmesi gibi. Onlara nasıl çapa yapacaklarını, doğal akarsulara bağlanan kanallar yardımıyla nasıl tarlalarını sulayacaklarını, hatta bugün hâlâ giydiklerimizin aynısı olan ayakkabıları nasıl yapacaklarını öğretti. Kraliçe de bu arada kadınlara nasıl yün eğirip dokuyabileceklerini, nasıl elbise yapacaklarını ve diğer ev işlerini öğretiyordu.

“Kısacası, hükümdarlarımız, yani erkeklerin efendisi İnka kralı ve kadınların efendisi Kraliçe Coya, vatandaşlarına insan hayatı hakkında her şeyi öğretti.

“İnka'nın ilk vatandaşları kısa zamanda yeni durumlarının onlara sayısız fayda sağlayacağını anladılar ve hemen dağlara gidip tüm komşularına Güneş'in harika evlatlarının dünyaya ulaştığını ilan ettiler. Söylediklerinin kanıtı olarak, giysilerini ve yiyeceklerini gösterdiler, artık evlerde oturduklarını, köyler halinde bir araya geldiklerini anlattılar. Kısa zamanda vahşiler de onlara gıpta etmeye başladı ve onlar da yığınlar halinde İnka ve kız kardeşine katılmak üzere geldiler, onlara hizmet ve itaat için kaldılar. Altı veya yedi yıl sonra o kadar çoğalmışlardı ki, İnka kendini savunmak için ve gönüllü gelmeyenleri buyruğu altına almak için silahlı kıtalar kurdu. Onlara yay, mızrak, ok ve sopa yapmayı öğretti.

“İlk kralımızın olağanüstü başarılarıyla ilgili hikâyemizi kısa tutmak için sadece şunu söyleyeceğiz ki, o egemenlik alanını doğuda bizim Paucartampu dediğimiz nehre kadar genişletti, batıda büyük Apurimac Nehri'ne kadar olan sekiz fersah araziye ve güneyde Quequesana'ya kadar olan dokuz fersah araziye fethetti. Bu son yönde yüzden fazla köy kurdu ve bunların en önemlisinde yüz hane vardı.

“İşte böyleydi” diye bitirdi amcam, “bugün gördüğünüz gibi zengin ve kalabalık olan şehrimizin başlangıcı: babanızın ve ortaklarının [İs-

panyollar] bizden aldığı büyük örnek imparatorluk buydu; ve bizim ilk İnkalarımız, ilk krallarımız, yani buraya dünyanın ilk yüzyıllarında gelip tüm diğer kralların soyunu olduğu gibi, aynı yoldan bizi ve tüm akrabalarımızı da yaratanlar böyleydi. Ben Güneş'in ilk çocuklarının dünyaya tam olarak hangi tarihte indiğini söyleyemiyorum çünkü bu benim hafızamın yetmediği bir hesap gerektiriyor; şöyle diyelim, en az dört yüz yıl önceydi. Bizim İnkamızın adı Manco Capac ve Coya Mama'mızın adı Occlo Huaco idi. Onlar erkek ve kız kardeşiler, sana daha önce açıkladığım gibi, Ay'ın ve Güneş'in çocuklarıydılar.

“Şimdi inanıyorum ki, tüm sorularına cevap verdim ve seni ağlatmak için de, İnka'nın düşüşünün ve bizim kaybolan imparatorluğumuzun görüntüsünün verdiği üzüntüyle kalbimden süzülen kanlı gözyaşlarının akmasına izin vermedim.

— Garcilaso de la Vega. *The Incas*. Alain Gheerbrant, ed., Maria Jolas, çev. New York: Avon Books, 1964, s. 43-47.

YARURO

Yaratılış Efsanesinin Yedi Anlatımı

Yarurolar Venezuela'daki Rio Capanaparo boyunca yaşarlar ve bir tanrıça anaya, Kuma'ya taparlar; o güneşin refakatçisi veya annesidir ve her şeyin kaynağı ve kurucusudur. Kuma, sırasıyla suyu ve dünyayı yaratmış olan erkek kardeşleri Puana (su yılanı) ve Itciai (jaguar) ile beraber var olur ve onlar hâlâ Yaruro toplumunun bölünmüş olduğu iki dıştanevli anasoylu kısmı temsil eder.

Yarurolar içinde sadece şamanlar Kuma ile temas kurabilir ve onun batıdaki devler diyarını ziyaret edebilirler (orası her varlığın mükemmel, büyük biçiminin sonsuza dek var olduğu bir cennettir). Önünde bir direk dururken, şaman trans haline geçer ve insanlar onun etrafında, erkekler bir yönde kadınlar bir yönde, dans ederlerken o ruhunun seyahatini anlatır.

Yaruro mitinin buradaki sekiz değişik kısa anlatımında temel yaratılış, kültür kahramanının inişi ve insanların ortaya çıkışı temalarının içinde ilginç çeşitlemeler (ve yapısal benzerlikler) görülür.

I Başlangıçta hiçbir şey yoktu. Sonra ilk olan, Yılan Puana, dünyayı

ve içindeki her şeyi (su yolları dahil) yarattı, sadece su hariç. Jaguar Itciai suyu yarattı. Kuma, bölgeye insanları yerleştiren ilk kişiydi. Diğer insanlar onun ardından yaratıldı. Sonra doğudan India Rosa geldi, Guahibolar en son yaratıldı. Onların ormanda yaşamalarının sebebi budur.

Atlar ve büyükbaş hayvanlar Yarurolara verildi. Ancak, o kadar büyüküstler ki, Yarurolar onlara binmeye korkuyorlardı. "Racionaleler" korkuyorlardı, bu yüzden atlar onlara verildi.

Güneş bir kanonun içinde doğudan batıya seyahat eder. O gece Kuma'nın ülkesine gider. Yıldızlar onun çocuklarıdır ve gece etrafta gezerler. Güneşin kız kardeşi olan ay, bir botla seyahat eder.

Kuma'nın ülkesinde her türün büyük bir bitkisi bulunur. Racionaleler tarafından ekilen bitkiler önce Yarurolara verildi. Yarurolar onları öyle bir şekilde kestiler ki tepeleri Racionalelerin arazisine düştü. Kökler ise Yaruroların arazisinde kaldı, fakat Racionaleler tohumları alçılar ve bu yüzden onların muzları, kuzu dilleri, darıları, tütünleri var. Yarurolarda bunların hiçbiri yok.

II Her şey Kuma'dan geldi ve Yaruroların yaptığı her şey onun tarafından belirlendi. O bir şaman gibi giyinir, sadece takıları altındandır ve çok daha güzeldir.

Kuma ile birlikte Puana ve Itciai geldi; Hatchawa onun erkek torunudur ve Puana onun için bir ok ve yay yaptı. Puana Hatchawa'ya avlanmayı ve balık tutmayı öğretti. Hatchawa bir deliğin dibinde insanları görünce ve onları yukarı getirmek isteyince, Puana ona bir ip ve çengel yaptı.

Kuma ile birlikte gelen bir başka sima da Kiberoh'tu. O göğsünde ateşi taşıdı ve Kuma'nın isteği üzerine onu Hatchawa'ya verdi. Fakat oğlan onu insanlara vermek isteyince Kuma buna karşı çıktı ve zekice, ateşe canlı balıklar attı, böylece kömürler her tarafa yayıldı. İnsanlar sıcak kömürleri kaptılar ve onlarla kendi ateşlerini başlatmak için kaçtılar. Her şey başta yapıldı ve oğlana verildi ve o bunu diğer insanlara aktardı. Herkes Kuma'dan geldi fakat o normal yolla gebe bırakılmadı. Bu gerekli değildi.

III İlk meydana çıkan Kuma'ydı ve o hepimizin ve tüm dünyanın şefidir. Itciai, Puana, Kiberoh onunla beraber meydana çıktı. O zamanlar hiçbir şey yoktu. Hiçbir şey yaratılmamıştı. Kuma gebe bırakıldı. Baş parmağından döllenmek istiyordu fakat Puana ona öyle çok fazla çocuğun olacağını söyledi. Bu yüzden o normal yolla gebe bırakıldı. Kuma, Puana ve Itciai'nin torunu (?) Hatchawa doğdu. O zamandan sonra, üçünün

dikkati oğlan üzerinde yoğunlaştı. Puana karayı yarattı; Itciai nehirlerdeki suyu yarattı. Hatchawa çok küçüktü fakat kısa zamanda çok büyüdü. Kuma ve Puana onun eğitimini sağladılar ama daha çok onunla Puana ilgilendi. Puana onun için bir ok ve yay yaptı ve ona avlanmasını ve balık tutmasını söyledi. Hatchawa bir gün toprakta bir delik gördü ve onun içine baktı. Orada pek çok insan gördü. Tekrar annanne ve babaannesine döndü ve onlardan bazı insanları dışarı çıkarmalarını istedi. Kuma insanları dışarı bırakmak istemedi fakat Hatchawa bunda ısrar etti. Puana ince bir ip yaptı ve onu deliğin içine sarkıttı. İnsanlar dışarı çıktılar, erkekler kadar kadınlar da. Sonunda bir hamile kadın dışarı çıkmak istedi ve çıkarken ince ipi kopardı. İnsanların az olmasının sebebi budur.

Dünya karanlık ve soğuktu. Ateş yoktu. Puana dünyayı ve onda bulunan her şeyi yaptı ve Itciai suyu yarattı. Hatchawa bir canlı jagupa (bir balık) aldı ve yüksek, yuvarlak bir çayır olan Kuma diyarının merkezindeki harlı ateşe attı. Küçük balık çırpındı ve her tarafa kömürleri dağıttı ve insanlar kömürlerle birlikte her yöne kaçtılar. Bu insanların bir kısmı Yarurolardı. Sonra Kuma onlara atı vermek istedi. Fakat Pumeh (Yarurolar) ona binmeye korkuyorlardı.

Kuma'daki her bitkinin dev bir tipi vardır (ya da vardı), o öyle büyüktür ki bir balta bile onu kesemez. Her hayvanın bir dev temsilcisi vardır.

IV India Rosa büyük Kuma ile aynıdır. Bu Kuma doğuda, kendi şehrinde yaşar. O güneşin ya kız kardeşi ya da karısıdır. O diğer Kuma'nın küçük kız kardeşidir. O, kadınlara Puana'nın erkeklere öğrettiği gibi çanak çömlek yapmayı ve sepet dokumayı öğretti. Itciai ve diğer Kuma her şeye göz kulak olur.

V Başlangıçta hiçbir şey yoktu. İlk gelen yılan, dünyayı ve onun içindeki her şeyi yarattı, su yolları dahil, fakat suyun kendisini yaratmadı. Yılanın erkek kardeşi jaguar suyu yarattı. India Rosa'nın halkı bölgeye ilk yerleşti. Onların ardından diğer insanlar yaratıldı. India Rosa doğudan geldi. Guahibolar en son yaratıldı. Onların çalılıklarda yaşamasının sebebi budur.

Atlar ve büyükbaş hayvanlar önce Yarurolara verildi. Fakat onlar o kadar büyüktü ki Yarurolar onlara binmeye korkuyordu. "Racionaleler" korkmuyorlardı, bu yüzden at onlara verildi.

Güneş bir botun içinde doğudan batıya seyahat eder. Gece bir şehre gider. Yıldızlar onun çocuklarıdır ve gece şehirden dışarı çıkarlar. Güneşin bir kız kardeşi olan ay da bir botla seyahat eder.

VI Doğudan gelen bir kadın, güneşle onun batıdaki köyünde yaşamaya gitti. Kadınlara kadınların yaptığı her şeyi öğretti. Güneş de erkeklerle öğretti. Güneş ve India Rosa evlidir ve muhtemelen herkesin geldiği ilk insanlardır. Fakat güneş ve India Rosa topraktan çıktılar. Çocukları oldu. O zamanlar her şey karanlıktı. Çocuklar her yöne dağıldı. Onlar dünyanın değişik halkları oldular. Sonra her şey suyla kaplandı. Atlar insanlara verildi fakat onlar korktular, onlara binmediler. Fakat çiçek hastası bir adam onlara bindi ve bunun üzerine at onun halkına verildi. Adam, Yarurolardan kendisini öldürmelerini istedi ve onlar da onu öldürdüler. Sonra onun halkı Yaruroları öldürdü.

VII India Rosa ilk önce geldi. Bir erkek ve bir kız çocuğu doğurdu. Erkek kardeşiyle birleşen kız, tüm insanlığı doğurdu. India Rosa batıya gitti, kız doğuya gitti. Oğul güneştir. Ay kızdır. Sonra yılan geldi ve jaguar suyu yarattı.

VIII Kuma ilkti. Tanrı ortaya çıktı. İki çocukları oldu, erkek ve kız kardeş ve onlar evlendiler. O zamanlar hiç insan yoktu. Bir gün Kuma “Haydi biraz insan olsun” dedi. Böylece Tanrı gereğini yapmaya gitti. Bir delikte bir insan buldu. Kuma’ya geri geldi, onunla görüştü ve bir ip ve kanca ile adama geri döndü. Hamile bir kadın deliken ilk çıkan olmak istedi fakat en sona bırakıldı. Pek çok insan dışarı çıkarıldı. Dışarı çıkarılan son kişi hamile kadındı, sonra ip koptu. Dünya karanlık ve soğuktu. Bu yüzden Tanrı bir ateş yaptı. Bir balık ortaya çıktı ve her insan ateşten bir parça alabilsin diye onu dağıttı. Bu yüzden bugün herkes ateşe sahiptir. İnsanlar kendi aralarında evlendiler. India Rosa’nın insan atalarından biri yeni ırktan bir adamla evlendi ve onlardan Yarurolar geldi. Bu iyi karşılandı çünkü kızın babası şöyle dedi, “Burada, bir damat şimdi benimle ilgilenecek!” Sonra Yarurolar yaşamlarını sürdürdüler. Şamanın bir yeğeni ve oğlu vardı. Yeğen öz kız kardeşine aşık oldu ve onunla evlendi —o bir jaguara, kız kardeşi ise yılanı (?) dönüştü. Eğer bu olmasaydı yılanlar ve jaguarlar olmayacaktı. İnsanlar kendi öz kız kardeşleriyle evlenmemelidir. Bu Kuma’nın emridir. Hayvanlar farklıdır.

Sonra bir adam üzerinde tüm meyvelerin olduğu bir ağaç buldu. Başkalarına onu söylemedi. Ata binmiş bir beyaz adam ortaya çıktı. Sekiz gün sonra geri geleceğini söyledi. Bir botla geri geldi. Her yere tohumlar saçtı. Böylece o, yöreni değiştirdi. Daha önce orası açık bir savandı fakat sonra ormanlar ve tarım ürünleri gelişti

India Rosa kadınları eğitti. Tanrı, erkekleri eğitti. Tanrı atı Yarurolara vermek istedi fakat onlar binmeye korktular, böylece onların yerine atları Racionalelere verdi.

— Vincenzo Petruolo. "The Yaruros of the Capanaparo River, Venezuela." *U.S. Bureau of American Ethnology Bulletin 123 (Anthropological papers, Number II)*. Washington D.C.: Government Printing Office, 1939, s. 238-243.

JIVARO

Nuhiño veya Dünya Hikâyesi

Ekvador'da yaşayan Jivarolara ait bu oldukça karmaşık ve yeri- ci mitte, kutsal güç kuşaklarının birbiriyle savaşılar ve eşleşerek, herhangi bir şekilde varlıkları yarattığı anlatılır. Ensest, karşılıksız aşk, babayı öldürme, anneyi öldürme bir kuşağın hatalarının diğer bir kuşak tarafından düzeltilmesi —sıkı ve öfkeli cinsellik ve ölüm çemberlerinde mit yavaş yavaş gelişir ve sadece Jivaroların mutsuz ruhunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda onların pek çok temel dini inancını da ortaya koyar.

Mitin iddia ettiği gibi, Jivarolar bir savaş ve tarım halkıdır. Bir zamanlar kelle avcısı olarak, mahsülün büyümesini kontrol eden korkunç atalara karşı güç kazanmak için kurbanlarının kafa derilerini (tıpkı karısı ve oğlu tarafından öldürülen ilk Jivaro gibi) yüzerlerdi. Kafalar (*tsantsa*) olmadan, sadece kadınlar manyok bitkisini yetiştirebilirlerdi ve onlara yumru köklerin üzerinde sanki onları doğuruyormuş gibi çömelerek kuvvet verirlerdi.

Tanrılar arasındaki sonu gelmez gibi görünen savaşların bir sonucu olarak, Masata'nın (savaş) kendisi doğar ve ilk Jivaroların ataları arasındaki düşmanlıkların sürmesini destekler. Güneş ve ay bile durumu düzeltemez ve yaratılış bu yetersiz hal içinde sürer.

Başlangıçta iki ebeveyn vardı, Yaratıcı Kumpara ve karısı Chingaso. Onların bir oğlu vardı: Güneş Etsa. Bir gün Etsa uyurken, Kumpara bir parça çamur aldı ve onu ağzına koyarak Etsa'ya üfledi, bunun sonucunda bir kız evlat oldu: Ay Nantu. Nantu, Etsa'nın onu kendine eş yapması için bu şekilde yaratıldı. Eğer o kan bağıyla kız kardeşi olsaydı bunu yapamazdı.

Auhu adlı bir kuş (çobanaldatan) vardı ve sadece geceleri ortaya çıkardı. Ay ortaya çıktığında Nantu'ya aşık oldu ve onunla ilişki kurmak istedi fakat Nantu onun yaklaşmasına karşılık vermedi.

Bir süre sonra, Etsa benzer şekilde Nantu'ya aşık oldu ve ondan çocuk sahibi olmayı çok arzu etti. Her ne kadar ona ateşli bir şekilde kur yaptıysa da Nantu utangaçtı ve ondan uzak durdu. Bir gün Etsa kendini çekici kılmak için yüzünü annatto ile boyuyordu ve bunu yaparken, Nantu onun dalgınlığından istifade ederek gökyüzüne uçtu ve kayboldu. Nantu gökyüzüne vardığında sua (witau) ile kendini siyaha boyadı ve vücudu gece oldu. Ayrıca yüzünü de boyadı ve bunlar Ay'ın yüzeyindeki karaltılar oldu. Sonra Nantu yukarı doğru dimdik uçtu ve tıpkı gökkubenin üzerindeki bir jaguar gibi tırmandı da tırmandı.

Auhu sevdiğinin bu şekilde kendi üzerinde tırmandığını görünce, onun Etsa'dan kaçtığını hissederek tekrar ona kur yapmayı denemeye karar verdi. Gökten sarkan bir asma vardı ve Auhu, arzusunun nesnesine ulaşmak için ona tırmanmaya başladı. Nantu onu görünce asmayı kesti ve o cangılın tüm ağaçlarının üzerine düşerek aralarına dolandı, tıpkı bugün onu gördüğümüz gibi. Auhu çabası boşa çıkmış halde bir kez daha ağaçların arasında surat astı.

Etsa, Nantu'nun kendisini atlattığını görünce çok kızdı ve hemen onun peşine düşmeye karar verdi. Başta ona nasıl ulaşabileceğini bilmiyordu fakat sonunda iki papağan, Awamasa ve iki muhabbet kuşu yakaladı. Her bileğine bir papağan, her dizine bir muhabbet kuşu bağladı ve onlara şöyle dedi: "Haydi gidip Nantu'yu arayalım." Kuşlar onunla birlikte yukarı uçtular, onu gökyüzüne taşıdılar, sonunda o Nantu'ya yetti ve şiddetli bir tartışma yaşandı. Kavga sırasında Etsa giderek kızdı ve Nantu'ya vurdu. Bu olduğunda Güneş Ay'ı örter [sic]. Nantu karşılık verdi ve Etsa'ya vurdu; bu, Ay'ın Güneş'i örtmesidir. Bu karşılıklı darbe-lerin sonucunda Nantu yumuşadı ve ağlamaya başladı. Etsa şöyle dedi, "Şimdi gördün mü senden ne kadar büyük ve güçlüyüm, oysa senin tüm yapabildiğin ağlamak." Günümüzde de Ay'ın yüzü ne zaman kızsarsa o yağmur yağacağını gösterir.

Bu kavgadan sonra, Nantu kimsenin yardımı olmadan bir oğul doğurabileceğini ispat etmek için kendi başına uzaklara gitti. Biraz çamur topladı ve ona üfleyerek Nuhi adını verdiği bir oğul yaptı. Yalnız olduğundan tüm sevgisini o oğula verdi. Auhu bunu görünce kıskandı ve gizliden yaklaşıp kilden yapılmış olan oğulu kırdı ve Nuhi ölüp dünya oldu.

Nantu, yalnızlık içinde ve artık tümüyle yatışmış bir halde Etsa'nın yakınlığına karşılık verdi. Kanusa Nehri'nde evlendiler. Orada bir oğulları oldu: Unushi (tembel hayvan). O ilk Jivaroydu. Artık çok yaşlı olduğundan hareketleri iyice yavaştır. Yükselen Ay hamilelik dönemini gösterir, doğum olurken Ay alçalır. Güneş ve Ay'ın eşleşmesi, her ikisi de gökyüzünden inince, dünyada olur. Dünya, Unushi ve neslinin yaşaması için bir yer olarak kullanıldı, aynı zamanda Etza ve Nantu için de eşleşme yeri oldu. Unushi ormana konmuştu ve orası o zamandan beri onun yeridir.

Nantu ve Etsa sonra caoba ağacından bir kano yaptılar ve onunla nehre inip yola çıktılar, orada ikinci bir oğulları oldu. Bu Apopa'ydı, deniz ayısı. Hemen suya kondu ve ona bundan sonra suda yaşayacağı ve Unushi ne zaman suda bir tehikeyle karşılaşsa kendisinin onun yardımına geleceği söylendi.

Bunu takiben, dağlarda üçüncü oğul dünyaya geldi. Bu Huangani'ydi, pekari. Yağmur ve gök gürültüsünün eşlik ettiği bir fırtına esnasında doğmuştu, bu nedenle pekariler hep fırtınalarda dolaşır ve fırtına ilerledikçe yağmuru takip eder; Jivarolar avlanırken bundan istifade ederler.

Kısa bir süre sonra, Etsa ve Nantu ormandaki bir alandayken bir kızları oldu. O Nijamanche'ydi (manyok bitkisi). Jivaroların hayat boyu arkadaşları ve içten yardımcısı olacaktı.

Aradan biraz zaman geçti ve Elsa ve Nantu'nun başka çocuğu doğmadı. Sonra Chingaso onlara iki yumurta verdi ve onlara yumurtaları nehrin kenarındaki bir kum setine koymaları söylendi. Öyle yaptılar fakat sonraki gün döndüklerinde iki yumurtanın kaybolduğunu gördüler. Ne olduğunu anlamaya çalışırken cırcır böceği Tingishapi topraktan çıktı ve onlarla konuşmak istedi. Çok küçük olduğundan onu fark etmediler, bu yüzden dikkatlerini çekebilmek için onların ayaklarını ısırды. Onu aldılar ve şöyle dediler: "Sen kimsin?" Cırcır böceği cevap verdi: "Ben Tingishapi'yim. Sizin ailenizden biriyim. Size ak balıkçıl Untujo'nun burada bıraktığınız iki yumurtayı alıp uçtuğunu söylemeye geldim." Etsa hemen Untujo'nun peşine düştü ve sonunda onu yakaladı. Untujo yakalandığında yumurtalardan biri düştü ve kırıldı. Etsa diğerini kurtardı ve Nantu'ya döndü.

Tingishapi'yi çok zor bulduklarını hatırlayarak, Etsa ona gündüzleri etrafta dolaşmamasını tembihledi çünkü o sırada çok insan yürüdüğünden üzerine basılabilirdi. Ona artık Jivaroların evlerinde koruyucu olarak yaşayacağı söylendi. Tüm bunlar duyuldu. Ancak, evi koruma arzusuna

ilaveten, gece olduğunda o bir şeyleri ısırmak ister ve bu yüzden Jivaroların elbiselerini yer.

Untujo'dan kurtarılan yumurta güneş rengindeydi ve ona özenle bakıldıktan sonra içinden bir kadın, Mika çıktı. Sonra Mika'yı, Unushi'nin eşi olması için onun uyuduğu Kanusa Nehri'ne getirdiler.

Evlendiler ve sonra Etsa ve Nantu onlara, karı koca olarak görevlerini anlattı. Unushi evlerinin yapılacağı yerdeki ormanı temizleyecek ve kendisine nasıl yapılacağı anlatıldıktan sonra, içinde yaşayacakları evi inşa edecekti. Mika manyok bitkisinin ekilmesine, yemeklerin hazırlanmasına ve genel ev işlerine bakacaktı. Ancak meydana çıktı ki, Unushi karakter olarak çok tembeldi ve hoşla gitmeyen işlerin çoğu Mika'ya kalıyordu, bu yüzden bugün Jivaroların işlerinin büyük kısmını kadınlar yapar. Evlerini yaptıktan sonra Unushi ve Mika bir kanoya bindiler ve nehirden aşağı yol almaya başladılar. Yolculuk sırasında kanoda bir oğulları dünyaya geldi. Bu Ahimbi (su yılanı) idi.

Mika'nın doğumundan sonra Chingaso, Nantu'ya çok sayıda yumurta verdi. Onlardan ormanlarda ve dağlarda yaşayan kuşlar ve hayvanlar çıktı. Bunlar Jivaroların arkadaşları olacaklardı ve onlara yiyecek sağlayacaklardı.

Fakat şimdi, Unushi ve Mika evlerinin olduğu bölgeden uzaktaydılar ve yiyeceğe ihtiyaçları vardı. Bu kritik anda iki küçük kuş kanoya doğru uçu ve onlara kendilerini takip etmelerini söyledi, böylece onlar kanoyu bırakıp kıyıya çıktılar. İki küçük kuş önden gitti, içi boş bir ağaca girdiler ve ağaç anında olgun meyvelerle dolu bir palmyeye dönüştü. Meyveleri toplayarak pişirdiler ve açlıklarını giderdikten sonra kanolarını bıraktıkları sahile döndüler. Sular çalkalandı ve nehirden dışarı Anakonda Pangı çıktı. Çakıl seddinin üzerinde sürünerek kuyruğuyla büyük bir kayayı parçaladı ve onlar için bir taş balta yaptı, ayrıca onun nasıl yapılacağını gösterdi. Ahimbi baltayla bir ağacı, Awamo'yu (sedir) kesti ve ondan bir kano yaptı. Onun maceracı bir tabiatı vardı ve kendi başına dünyayı görmek istiyordu. Kanosuna atlayarak ailesini terk etti ve uzun bir yolculuğa çıktı.

Ahimbi, nehrin çok aşağısında demir bir kanoyla seyahat eden beyaz bir adamla, Apachi'yle, karşılaştı. Adam, Ahimbi'ye demiri ve çeşitli mekanik düzenekleri gösterdi ve şöyle dedi, "Bunlar benim şeylerim. Onları bilmiyorsun, bu yüzden sana göstereceğim." Ahimbi'ye göstermek için Apachi demirden büyük bir bot yaptı ve şöyle dedi, "Şimdi bu şeylerin ne olduğunu öğrendin fakat bunlar senin için değil. Suyun üzerinde ka-

nolar ve balsa ağacı kullanmalısın.” Bunları dedikten sonra Apachi gitti. Ahimbi uzun bir süre yol aldı ve başından pek çok macera geçti fakat sonunda ailesine dönmeye karar verdi.

Dönüş yolunda, akşam vakti, yalnız başına yolculuk eden Mika'ya rastladı. Ona Unushi'nin nerede olduğunu sordu. Mika bilmediğini söyledi; onu bir süredir görmüyordu, çünkü ayrılıp gitmiş ve ormanın içinde kaybolmuştu.

Gece olduğunda Ahimbi onunla yatmak istediğini söyledi. Öyle yaptı fakat sabah fazla uyudu, o yüzden şafak vakti Etsa geldiğinde o hâlâ Mika'yla beraberdi. Etsa öfkelenildi ve her ikisini de saçlarından tutarak uyandırdı ve şöyle dedi: “Neden bu halde berabersiniz?” Ahimbi şöyle cevap verdi: “Biz bir şey yapmıyoruz; annemi görmeyeli çok zaman oldu. Onunla yeniden beraber olduğum için çok mutlu oldum, sadece ona daha yakın olmak istedim.” Bu hikâyeye kanmayarak Etsa her ikisine de hemen gitmesini söyledi.

Beraberce uzaklara gittiler, sonra kendilerine yeniden hayat kuracakları bir yer ararken pek çok çocukları oldu fakat daha önce onları besleyen tüm kuşlar ve hayvanlar bu doğaya aykırı birliktelikten rahatsız oldukları için onlara yardımı reddettiler. Jaguar Yumbingi'nin mağarasında uyumak istediklerinde, eski arkadaşları onları dışarı attı ve o günden beri de insanların düşmanı oldu.

Sonunda Unushi neler olduğunu öğrendi ve çok kızarak, intikam almak için kara kara düşünmeye başladı. Nantu oğlunu ziyarete geldiğinde Unushi onu, Etsa ile birlikte, Mika'nın kocası dışında biriyle gitmesine ve ondan çocuk sahibi olmasına rıza göstermekle suçladı. Nantu'nun inkar etmesini dinlemeyerek öfkeyle palmiyeden yapılmış mızrağıyla ona saldırıp onu öldüresiye dövdü. Sonunda onu bir deliğe atarak üzerini toprakla örttü.

Güvercin bu duruma şahit oldu ve Auhu'ya neler olduğunu anlattı. Ondan ayrıca zarif böcek kanatlı kulak süsleri takıp yüzünü annatto ile güzelce boyamasını, sonra da nehre gidip büyük bir kara salyangozu bulmasını istedi. Auhu öyle yaptı ve gene güvercinin talimatlarına uyarak, salyangoz kabuğundan bir trompet yaptı. Onunla yere yıkılmış bir palmiyenin içi boş gövdesine girdi ve salyangoz kabuğundan trompeti çaldı. Bu sesle Nantu aniden gömülmüş olduğu delikten dışarı fırladı, palmiyenin içi boş gövdesinden geçerek Auhu'yu itip dışarı çıktı ve tekrar dosdoğru gökyüzüne yükseldi. Auhu seslendi: “Geri gel! geri gel!” Ona adeta yalvardı fakat Nantu gökyüzündeki yerine gitmek için sabır-

sızdı, Ahu'ya onu kurtardığı için teşekkür etmek bir yana ona dönüp bakmadı bile. Böylece bir kez daha, sevdiğinin kendisinden yardım alıp umutlarını boşa çıkarmasıyla Auhu tekrar melankolik ruh haline döndü. Bu yüzden, o sadece ay ışığı olan gecelerde dokunaklı sesiyle "Aishiru, Aishiru" diye öter. Bu, "sevdiğim" demektir.

Nantu kaçıp kurtulmayı başardıktan sonra neler olduğunu anlattı. Mika ve Ahimbi'nin oğulları hikâyeyi duyduklarında, hemen Unushi'yi arayıp buldular ve onun kafasını kesip bir tsantsa yaptılar.

Mika olanları duyduğunda Ahimbi'den olan oğullarını, kocasını öldürdüklerini söyleyerek dövdü ve öldürdü. Bu olduktan sonra, Ahimbi oğullarını öldürdüğü için Mika ile kavga etti. O kadar şiddetle kavga ettiler ki büyük bir fırtına koptu. Dev siyah bulutlar geldi, feci rüzgârla savruldular; sağanak halinde yağmurlar öfkeyle indi, yıldırım çaktı ve korkunç gök gürlemeleri gökyüzünde yankılandı.

Fırtınanın en şiddetli anında büyük bir çatırtı duyuldu ve en koyu bulutun içinden bir yıldırım çıkarak yere düştü ve o noktadan hemen mızrağı ve kalkanyla bir Jivaro dışarı atladı. O Masata'ydı, savaşın vücut bulmuş haliydi.

O kavgayı büyük bir ilgiyle izledi ve ondan o kadar hoşlandı ki, mücadele biraz tavsayacak olsa her iki tarafa da cesaret verdi. Ahimbi, Unushi ve Mika'nın pek çok çocuğunun adını sayıp onları birbirleriyle kavga etmeye yüreklendirdi ve iki tarafı da kendisinin haklı olduğuna inandırdı. Onun bu propogandası o kadar başarılı oldu ki, hepsi fraksiyonlara ayrıldılar ve bu da farklı Jivaro gruplarının temelini oluşturdu.

Bu ayrılmalar olduktan sonra Masata her grubu gizlice ziyaret edip, her birine gizliden kendisinin haklı olduğunu söyledi, eğer biraz erkekliği olan varsa gidip düşmanı öldürürdü ve en çok öldüren güçlü olur, büyük bir Curaka olurdu. Kimi Mika'nın yandaşıydı, kimi Ahimbi'nin, birazı da Unushi'nin. "Gidin ve öcünüzü alın, o zaman büyük bir Curaka olacaksınız" dedi Masata. Bu, savaşın başlangıcıydı.

Etsa ve Nantu aşağı baktıklarında yaratılan karmaşayı gördüler ve çok rahatsız oldular. Dünyaya indiler ve Ahimbi'yi arayıp buldular, onu tüm bu karmaşanın çıkmasından sorumlu olmakla suçladılar çünkü ne oluyorsa onun Mika ile yaşadıkları yüzün olmuştu. Onu yakalayarak Pongo Manseriche'ye getirdiler. Orada Etsa içi boş bir palmiye gövdesini aldı ve Ahimbi'yi onun içine tıktı. Sonra palmiyenin gövdesini bir üfleme silahı haline getirip, onu üflerken bir taraftan da döndürdü. O sırada Ahimbi öbür uçtan yavaş yavaş boa yılanı Pangı olarak çıkmaya başladı. Palmiye

kütüğünden tamamen çıktıktan sonra Etsa onu bağladı ve Pongo Manseriche'nin sularının altına yerleştirdi. Bu dar vadinin kaynayan, çalkan-
tılı suları, Ahimbi'nin bağlarından kurtulmak için verdiği devasa çabanın
ürünüdür.

Başına bu ceza geldikten sonra Ahimbi, oğullarının barış içinde olma-
sını istedi ve kuyruğunu vurup havaya su sıçrattı, böylece gökkuşağını
oluşturdu; o Etsa'nın merhamet edip kendisini bağlarından kurtarması,
böylece onun da gidip kavga eden gruplar arasındaki barışı yeniden sağ-
laması için bir işaretti. Ancak Masata gökkuşağını gördü ve zekice araya
bulutları ve yağmuru koyup Etsa'nın Ahimbi'nin işaretini görmesini ve
kavganın son bulmasını engelledi. Ahimbi ne zaman işaret vermeye ça-
lırsa Masata onu bu şekilde engeller, gökkuşağını yağmur ve sisle örter.

Bu barış tehlikesini başarıyla önledikten sonra Masala bir kez daha
kabileleri ziyarete başladı, şu sloganı atıyordu "Savaş yapın! Savaş yapın!"
Fakat Chinasago, Ahimbi'nin kötü durumuna üzülüyordu, barışın geldi-
ğini görmek istiyordu, bu yüzden onu kurtarmak için bir kanoyla Pongo
Manseriche'ye gitti. Fakat Ahimbi öfke içinde çırpınıp dururken onu fark
etmedi. Kanosunu devirdi ve onu yedi, böylece özgürlük için yakaladığı
en büyük şansı kaybetti.

Jivaroların Nuhino'su böyle biter.

— M. M. Sterling. "The Nuhinoor Earth Story of the Jivaros," *U.S. Bureau of Ame-
rican Ethnology Bulletin 117 (Historical and Ethnographical Material of the Jivaros
Indians.)* Washington D.C.: Government Printing Office, 1948, s. 124-129.

MUNDURUKU

İnsanlar Dışarı Tırmandı

Pek çok Brezilya Amazon havzası Kızılderilisi gibi, Mundurukular
da yaratıcı kültür kahramanlarını Hristiyanlıktaki ulu tanrıyla özdeş
görmüşler ve dolayısıyla onu aynı önemdeki bir konuma yükseltmiş-
lerdir. Ancak bu eski mitte, Karusakaibo, hâlâ daha dünyaya bağlı
ve onun içindedir; bir armadillonun yardımıyla dünyanın rahminin
içindeki insanları keşfeder ve tıpkı bir ebe gibi, onları doğurtmaya
başlar. Sonra ip kopar ve insanların yarısı "atalar" olarak dünyanın
içinde kalır. Böylece yokluktan doğumla ortaya çıkan ve sonunda
tekrar ölümle ona dönen varlık çevrimi oluşur.

Karusakaibo dünyayı yaptı fakat insanı yaratmadı. Bir gün armadillo Daiiru, yaratıcıyı kızdırdı ve arazideki bir delikte saklanmak zorunda kaldı. Karusakaibo deliğin içine üfledi ve ayağıyla toprağı tepti. Daiiru havanın şiddetiyle delikten fırladı. Yaratıcıya dünyanın içinde yaşayan insanlar olduğunu söyledi. O ve Karusakaibo pamuktan bir halat yaptılar ve onu deliğin içine indirdiler. İnsanlar dışarı çıkmaya başladı. Yarı meydana çıkmıştı ki halat koptu, yarı içerde kaldı, onlar hâlâ orada yaşıyorlar. Güneş dünyada geceyken batıdan doğuya onların ülkelerinden geçer; ay dünyada ayın görünmediği gecelerde orada parıldar.

— Donald Horton, "The Mundurucu." *U.S. Bureau of American Ethnology Bulletin 143 (Handbook of South American Indians) Cilt 3. The Tropical Forest Tribes.* Washington D.C.: Government Printing Office, 1948, s. 281.

IX

AVUSTRALYA VE PASİFİK MİTLERİ

WULAMBA

Aborijinlerin Kökeni

Çoğu Avustralya miti işe yaramaz bir gök tanrısından bahsetse de, asıl odak noktaları başlangıcın, yani “Düş zamanı”nın büyük kültür kahramanlarıdır. Tipik olarak, kıtanın kuzey ucundaki, Kuzeydoğu Arnhem Bölgesi’nin Wulamba halkı da, acayip Djanggawul varlıklarından bahseder (Djanggawul ve iki kız kardeşi). Onlar sonsuz üretken ve yaratıcıdır, dünya üzerinde gezerek bitkileri, hayvanları ve sonunda Aborijinlerin atalarını yaratırlar. *Dua* grubunun (yokluğun alanı) ölümlerine ait ada-ev Braglu’dan gelmişlerdir ve yanlarındaki kutsal nesnelerin çoğu Wulambalar tarafından hâlâ kullanılır. Örneğin rahmi simgeleyen *ngainmara* hasırı, fallus simgesi *rangga* sopaları gibi. Gezmeleri sırasında, yaratmanın yanı sıra, araziye düzenlerler, diğer totemik varlıkları yok ederler, gruplar kurarlar (Wulambalarda her şey ya *dua* ya da *jiridja* grubuna aittir) ve ayinler yaratırlar. Tüm bu işlerde, en aktif rolü Djanggawul kız kardeşler oynar, ta ki uzun Djanggawul mit serisinin kimi kısımlarında anlatıldığı gibi, kişisel kutsal eşyalarını açıkta bıraktıktan sonra onlar erkek kardeşleri ve arkadaşları tarafından çalınana kadar. Cinsel devrimle ilgili bu varsayım pek çok Avustralya mitinde vardır; burada sonunda kız kardeşlerin cinsel uzuvlarının erkek kardeş tarafından kısaltılmasıyla simgelenir.

Djanggawul'un büyük ve rahat üretkenliği, tüm halk tarafından her yıl kutlanır. Kabilenin kadınları ve çocukları, hasırın altında kıvrıla kıvrıla giderek, doğmamış bebekleri taklit ederler, bu arada erkekler etrafta dans eder ve örtüyü kendi *rangga* çubuklarıyla dürterler; sonunda kadınlar ve çocuklar ortaya çıkar, tıpkı atalarının Djanggawul kız kardeşlerin rahminden çıktığı gibi. Bu gibi törenlerde Aborijinler, atalarının rollerini üstlenir ve onların hâlâ kutsal olan dünyayı düzenleyip koruma işini sürdürüler.

Başlangıçta kara ve gökyüzü, hayvanlar ve bitkiler, yeşillik ve ağaçlar vardı. Deniz de vardı ve onun sularında balıklar ve diğer canlılar yaşıyordu, karada ise totemik kökenli varlıklar bulunuyordu. Tüm bu şeyler vardı ve her zaman olmuşlardı fakat bugün bildiğimiz haliyle insan, onların arasında yoktu.

Denizde, çok uzaklarda, Arnhem Bölgesi'nin anakarasından görülmeyen bir ada vardı: Bralgu (Bu'ralgu) Adası. Orası Ebedi Varlıklar'ın yeri ve sonradan *dua* grubunun ölümler evi oldu. Ev, Port Bradshaw'un güneydoğusuna düşüyordu, Groote Eylandt'in ötelerinde bir yerdeydi.

Djanggawul işte burada, Bralgu'da yaşıyordu. Onların Bralgu Adası'nın çok uzağındaki bilinmeyen bir yerde yapılan, büyük bir kutlamadan ya da toplantıdan geldikleri söyleniyordu. Oraya varınca şimdiki *dua nara* dan çok daha büyük bir tören yaptılar ve tüm kutsal eşyalarını kullandılar. O zamanlar, ellerinde çok sayıda sembol de vardı fakat çok azı tahta kanoyla Avustralya anakarasına getirilebildi.

Ancak Bralgu'da çok fazla kalmadılar çünkü burası çıktıkları seyahatin sadece "yarı yoldaki" mola yeri idi.

Üç kişilerdi: Djanggawul'un kendisi, büyük kız kardeşi Bildjwurarro-iju ve küçük kız kardeşi Miralaidj. Onlarla beraber, bir adam daha vardı ve adı Bralbral'dı. Yine de, Djanggawul denince hemen her zaman iki kız kardeş ve onların erkek kardeşi anlaşırdı. Djanggawul'un uzun bir penisi vardı ve iki kız kardeşin de uzun klitorisleri vardı; bunlar o kadar uzundu ki yürüdüklerinde yere sürterdi. Djanggawul'un penisinin, *gurgla* veya *dulparu* (penisin sıradan ismi) uzun bir derisi (*dabin*) vardı, buradan anlaşıldığına göre sünnit edilmemişti; penis boyunca çeşitli aralıklarla dişler ya da penis "halkaları" veya "kabartmaları" vardı, tıpkı normal penislerde uca doğru olduğu gibi. Bu halkalara *bugalil* deniyordu. Bu aynı zamanda günümüzde Kuzeydoğu Arnhem Bölgesi halklarının (*dua* grubu, *bugali* veya *jiritja* grubu, *bugalili*) kutsal duaları için de

kullanılan bir terimdir. Büyük kız kardeşin klitorisi (sıradan adıyla *gadin*, “içerideki” adıyla *ngeribngerib*) daha uzundu, küçük kız kardeşinkinin şekli de bir yılanı benziyordu.

Kızlar Bralgu’da etrafta gezdiklerinde, uzuvları yere süründüğü için toprakta iz bırakırdı. Ve Djanggawul Erkek Kardeş, kız kardeşleriyle ilişkiye girdiğinde, onların klitorislerini kaldırarak yana çeker ve sonra normal şekilde içlerine girerdi. O kız kardeşleriyle ensest ilişkilere girebiliyordu çünkü o zamanlar evlilik kanunları yoktu, halk grupları yoktu, yasak yoktu. Djaggawul uzun süredir Bildjiwuraroju ile ilişkiye giriyordu; kızın memeleri büyümüştü ve sütle dolu olarak “aşağı sarkmıştı”. Çok sayıda çocuk doğurdu. Fakat Miralaidj çok gençti, ergenlikten yeni çıkmıştı. Memeleri yuvarlak ve sıkıydı. Onlar kısa bir zaman için Bralgu’da oturdular, oraya insanları yerleştirdiler ve totemik kökenler, kutsal semboller ve vücut boyları şeklinde “Düş görmeler” bıraktılar. Ayrıca insanların ayinlerini ve törenlerini başlattılar. Erkek kardeşin penisi ve kız kardeşlerin klitorisleri kutsal sembollerdi, tıpkı *rangga* sopaları gibi.

Sonunda tahta kanolarını hazırladılar ve onu “Düş görmelerle”, kutsal resim ve sembollerle doldurdular. Bu semboller, koni biçimli bir *ngain-mara* hasırının içindeydi. Her şey hazır olduğunda, yardımcıları Bralbral ile birlikte kanoya atladılar. Sonra denize doğru kürek çektiler, Bralgu Adası’nı geride, çok uzaklarda bıraktılar. Günlerce ve günlerce kürek çektiler, sonunda Arnhem Bölgesi anakarası görüldü. Sonunda ona varmışlardı. Rose Nehri’nin yakınında karaya çıktılar. Fakat kısa süre sonra, ülkenin bu kısmını terk edip kıyı boyunca kürek çekmeye devam ettiler ve nihayet Jelangbara’ya (Port Bradshaw) vardılar.

Gangudol Adası’nın yakınında, hâlâ kanolarının içindeyken, Ataların Ruhları bazı ağaçlar gördü, bunların dallarında iki *lindaridj* muhabbet kuşu vardı. Kuşlar, güneşin ilk ışıklarıyla kendilerini ısıtıyorlardı. Bu adayı geçtikleri sırada, sabah güvercini *djigai* ötüyordu. “Belki o kuş, kara üzerinde ötüyordur” dedi Djanggawul ve böylece onun etrafında şarkı söylediler. Bauwuling (veya Bauwljans) Adalarında deniz hıyarını da gördüler ve Gagubam’da pek çok *lindaridj* vardı. Siyah bir kakatu papağanı aniden onları gördü ve şu an Ngadibaulwi, (veya Ngadibalji) kayaları yakınındaki kutsal kum tepeleri olan yere uçtu.

Djanggawul, Port Bradshaw’a yaklaşırken ve hâlâ kürek çekiyorlarken, koyun girişinin hemen dışında kutsal Gulbinol kayasının etrafında kırılan dalgaların yaydığı beyaz köpüğü görebiliyorlardı. Baktıklarında anakara üzerinde uçan bir yığın küçük *lindaridj* muhabbet kuşu da gör-

düler. Güneş ışığı onların göğüs tüylerinin kızılığını aydınlatıyordu. Kıyıya vuran dalgaların yarattığı devamlı bir uğultu vardı. Koyun daha da içine doğru kürek çektiler ve Garingan kayasına geldiler, orada Jelangbara'nın kıvrılan geniş kumsalını gördüler. Sevinçle şarkılar söylediler ve dalgaların kanolarını sığ suya sürüklemesine izin verdiler.

Sonra kanolarını kıyıya çektiler ve içini boşalttılar, böylece o yeri kutsal bir yer yaptılar. Jelangbara, Kuzeydoğu Arnhem Bölgesi'nin en büyük Djanggawul merkezidir ve günümüzde en önemlisidir.

Burada Djanggawul Erkek Kardeş, kız kardeşlerinin klitorislerini kısaltmak istedi. Fakat Büyük Kız Kardeş şöyle dedi, "Hayır, Arnhem Koyu'na ulaşana kadar bekle. Orada güzelce dinlenebiliriz ve Düş görmele-ri oraya koyabiliriz. Böylece gene klitorisleri ve uzun penisi sürükleyerek yürüdüler, toprağın üstünde bugün de görülebilen izler bıraktılar.

Kanodan çıkan Djanggawul, kıyı boyunca yürüdü ve sonunda Ngal-dibalji'ye vardı. Orada mangrov kuşu *djawuldjanwul*'u gördüler. Burada da Djanggawul Erkek Kardeş saç bandını bıraktı fakat giydiği muhabbet kuşu tüyünden bel kuşağını ve kol bantlarını çıkarmadı. Saç bandı şimdi bir kum tepesidir. Kum tepesinde yaban ördeği *damumindjari* (*dambu-rindari* veya *wahurunggu*) ayak izlerini bırakmıştı; bu kuşlar *murnji* ya da yabani fıstık kökleri yerd. Karşı tarafta, üzerinde *djanda* kertenkele-sinin ve birçok kuşun izi olan, büyük ve boş bir kum tepesi vardı. Orada aynı zamanda elma benzeri, yenmeyen kabuklu yemişler veren bir *gamaru* ağacı vardı. Bu ağaç kutsaldır; bir *jirijiri* boğa kükreten ağacıdır ve bugün sadece çok yaşlı olanlar onu seyredebilir. Burada Djanggawul durdu ve gene siyah kakadu papağanı *ngadili*'nin (*dangalidji* veya *ri-rambung*) sesini duydular. Burada da kutsal su deliği *milngur* vardır ve onu Djanggawul *mauwulan rangga* sopasını daldırarak yapmıştır, ondan bir kaynak çıkıp kıyıya akar. Söylendiğine göre dört varlık bu deliğin içine girmiş ve orada kamplarını yapmıştır.

Sonra, daha da uzaklara yürüdüler, bir kum tepesinin en ucunda iki *djanda* kertenkelesinin dinlendiğini gördüler. "Ah" dedi erkek kardeş, "Bu kertenkeleyi gördüğüme çok şaşırdım. Ona bu bölge için Düş görme (*wongar*) koysam iyi olur." Bangulli, bu kertenkelelerin "içteki" kutsal adıdır. Kertenkele tepenin düzgün yüzeyinde kumları iterek süründü. Djanggawul'un oraya koyduğu Kutsal *djuda* sopasına (yani ağaç) tırmanmak istedi, fakat yapamadı çünkü Djanggawul hâlâ oradaydı. Bugün, demir (ya da "siyah" kabuk) ağacı *djuda* hâlâ oradadır, Mauwulan-galngu'da, yani kutsal *rangga*'dan çıktığı yerde.

Kum tepelerini terk ettikten sonra Djanggawul yürümeye devam etti. Gumararanggu'daki (adını oradaki *gamaru* ağacından alır) sahilin yakınlarında, henüz Port Bradshaw yarımadasındayken, siyah malgu uçan tilkisinin sesini duydular ve daha başka kum tepeleri ve kertenkeleler gördüler, ayrıca *gunjan* sahil solucanlarını da.

Sonradan büyük bir Makassar yerleşim alanı olan Wabilinga Adası'na geldiklerinde orada çalışan Baijini halkını gördüler. Bugün tamarind ağaçlarının olduğu yerde deniz hıyarı pişiriyorlardı. Djanggawul çok rahatsız oldu ve Baijini'ye şöyle dedi, "Baijini, buradan kendi yerinize taşınmanızda fayda var; çünkü bu yerin bize ait olması lazım. Biz burada kutsal bir mekan yapacağız." Böylece Baijinilerin bir kısmı adanın öbür tarafına gitti, bir kısmı da anakaradaki Dagu'ya (vajina ya da vulva). Fakat arkalarında, adada yaktıkları ateşlerin küllerini, deniz hıyarlarının kurutulduğu çapraz çubuk ızgarayı, bazı kulübeleri ve deniz hıyarı karıştırma "kaşığı" veya kepçesi *djiru*'yu bıraktılar. Djanggawul onu aldı ve baktı. "Ah" dedi, "bunun rengi güzel, bunu kendime almalıyım." Djirunun rengi siyahtı, Baijini ateşlerindeki odun kömürünün karasıyla birlikte o, Djanggawul'un ilk defa kullandığı bir renkti. Böylece bölge, Djanggawul'dan dolayı kısmen *dua*, Baijini'den dolayı da kısmen *jiritja* oldu.

Jiritja grubundan Laintjung adlı bir başka Ata Ruhü da bölgede bulunuyordu. O Djanggawul ile hediye değiş tokuşu yaptı ve kırmızı muhabbet kuşu tüyünden bir sicime karşılık, onlara bazı siyah klan desenleri ve keseli sıçanın kürkünden bir sicim verdi. Bu yüzden bugün de her grupta diğerine ait bazı şeyler vardır; *jiritja*, *dua*'dan almıştır ve diğeri de ondan. Laintjung'a da kırmızı muhabbet kuşu tüyünden *jiridbald* kuşak ve bazı *judumiri* kol bantları verildi. O da Baijini'den bir parça kumaş almıştı, ama Djanggawul ondan almak istemedi. Djanggawul, anlaşıldığına göre, *jiritja* grubu halkıyla yapacağı bu görüşmeye hazırlıktı. Baijini'den gitmeleri istenince belki zorluk çıkarabileceklerini düşünüyorlardı ve bu yüzden kavga için *gundmara* ("içerideki" adı) torbaları getirmişlerdi.

Wabilinga Adası'nı geride bırakarak Djanggawul Gagubam'a geçti, orada sabah erkenden mangrov kuşu *djawuldjawul*'un öttüğünü duydular. Bunun ardından "insan ve çocuk" bağırışları geldi; ve orada kayaların üzerinde çocukların ruh ayak izleri görülebilir. Onlar henüz doğmamış olan ve büyük kız kardeş Bildjiwuraroiju'nun rahminde kalan ruhlardır. Gagubam'ı terk ettikten sonra Djanggawul Bauwuling'e (veya Bauwijara) gitti, orada da küçük balıkların arkasından yüzen *bauwaldja* kedi balığını ve *bunabi* deniz hıyarlarını gördüler. Bauwulin'in yukarısında,

karadan oldukça içerdeki tatlı suda mangrov kuşları ve tuzlu su ile sarılı halde, deniz hıyarının artığı *biabia* vardı.

Port Bradshaw bölgesinde bir süre kutsal yerler kurmakla vakit geçirdikten sonra, kıyıdan aşağıya Caledon Koyu'na doğru yürümeye karar verdiler fakat o kısımlarda pek çok totemik halk vardı, o yüzden tekrar kanolarına binip, Karlıp dil grubunun yöresi olan Caledon Koyu'ndaki Gumbuga(wi)'ye doğru kürek çektiler. Denildiğine göre orada bir kutsal yer yaptılar ve özel *djuda* koydular. Bunlar, diğerleriyle birlikte, Ngainmara örtüsünün içinde Bralgu'dan getirdikleri *rangga* sembolleriydi ve bunlar toprağa sokuldukça oradan ağaçlar fıskırdı.

Bunu yaptıktan sonra yukarı baktılar ve *wulma* denilen, büyük bir kuru hava bulutuna ait bir serap gördüler. Buguwolumiri'den geliyordu, orası Djapu dil grubunun bölgesiydi ve Blue Mud Koyu'nun "alt" (ya da güneyi) dolaylarındaydı; bu yüzden oraya doğru gittiler ve oraya başka düş görmeler koydular. Klitoris ve penisleri hâlâ yere sürüyordu.

Sonra, Blue Mud Koyu'nun "tepe"sine doğru, Djalwark dil grubunun yöresindeki Bugalji'de bir *wulma* daha gördüler. Kıyının etrafından kürek çekerek orada düş görmeler bıraktılar. Sonra kanolarını terk ederek, çalılıklardan yaya olarak yürüyüp Balimauwi'ye geldiler, o da Djarlwak yöresindedir ve Rose Nehri'nin kuzey tarafındadır. Büyük bir kamp yaptılar, birkaç değişik "gölgelik" kulübe yaptılar ve oraya da pek çok düş görme koydular.

Böylece Port Bradshaw civarındaki büyük kısmına, tüm kıyı boyunca ve hatta biraz içerilere doğru, Djanggawul kendilerini ve totemik varlıkları simgeleyen özel resimler bıraktı. Ayrıca *djuda*, *djanda* (kertenkele) ve *mauwulan* (su kaynaklarıyla ilgili) gibi kutsal *rangga* amblemleri ve kutsal sepetler de bıraktılar. Tüm bu yerlerde, ilaveten, şarkılar söyleyerek ve *dua* grubu *nara* törenleri yaparak inançlarını yerleştirdiler.

Balimauwi'deyken gökyüzünde kuzeybatı yönüne baktılar ve, Ni-geiwi ve Dadawi dil gruplarının yöresinde, Arnhem Koyu'ndaki Ngaluwi'nin ("içerdeki" adı Waguralgu) üstüne büyük bir *wulman*'in geldiğini gördüler. Djanggawul sonunda bu yere vardı ve bir kamp kurdu, oraya pek çok düş görme yerleştirdi. Bir balık tuzağı yaptılar ve yemek için pek çok balık yakaladılar. Ayrıca beyaz muz ağacı da koydular ve Djanggawul *mauwulan rangga*'sı ile toprağa delikler açtı ve onlardan su aktı.

Bir süre sonra Nagawi'den ayrıldılar, yürüdüler ve Guluboi(wi)'ye vardılar, orada büyük bir "gölgelik" yaptılar. Djudalarını toprağa batırdılar ve oralardan ağaçlar çıktı; sonra oraya *banggada* bitkilerini yerleştirdiler.

Arnhem Koyu'ndan içerde olan Daramur'da (veya Darar'woi) Djanggawul, bir tatlı su bataklığında, yabancı muz *dara*'nın yapraklarıyla örtülmüş bir *djanda* kertenkelesi gördü; bu Ngeimil yöresindeydi.

Daha uzaktaki, gene Ngeimil yöresinde bulunan açık bir Mingu kuyusundan bir *djanda* çıktı, kuyunun içinde kısmen suya batmış muz ağacı yaprakları vardı: yeni filizler oluşmuş ve tamamen suyun yüzeyini kaplamıştı.

Djaddjananggu'ya (ayrıca Ngeimil) geçtiklerinde bir su birikintisine rastladılar ve orada *waragai* veya *marabinj* balıklarını gördüler; burada da zambak kökleri ve yaprakları vardı, ayrıca çiçekler ve pek çok ördek de. Yakınlarda Maijulwi göleti vardı ve orada *dadam* zambağı, yuvarlak yenebilir soğanlarıyla bol miktarda yetişiyordu. Djanggawul Erkek Kardeş, bizzat Maijulwi'nin bir kısmını kutsal ilan etti, öyle ki, bugün sadece iki kol, her biri bir yanda olmak üzere, onun kıyılarına iner; kadınlar bunlardan sadece birine su almak için gidebilirler ve her zaman aynı yoldan dönmek zorundadırlar.

Devam ederek, Djanggawul, Nganmaruvi'ye vardı, orada büyük bir "gölgelik" daha yaptılar. Avustralya anakarasında oldukları zaman boyunca Erkek Kardeş ile Kız Kardeşlerin ilişki kurmasının hiç bahsi geçmedi. Fakat burada yaşadıkları sırada, o Bildjiwuraroju'ya "Seninle birlikte olmak istiyorum, Kız Kardeşim" dedi.

Fakat büyük kız kardeş utanmıştı, "Neden?" diye sordu ona.

"Bu yere birkaç insan koymak istiyorum" diye cevap verdi Erkek Kardeş.

Böylece, onun klitorisini kaldırdı ve uzun penisini soktu. Miralaidji'ye de aynısını yaptı. Bu şekilde orada yaşamaya devam ettiler ve o, tıpkı bir kocanın eşleriyle yaptığı gibi ilişkide bulundu.

Bir zaman sonra, Bildjiwuraroju hamile kaldı ve erkek kardeşi ona şöyle dedi, "Kız kardeşim sana bir bakabilir miyim?"

"Ne için?" diye sordu o.

"Çünkü bu yere birkaç insan koymak istiyorum."

"Peki" diye cevap verdi Kız Kardeş. Bacaklarını biraz açtı, klitorisini sol bacağının üstüne dayadı. Erkek Kardeş, onun önüne oturdu ve işaret parmağını, ilk boğuma kadar onun vajinasının içine yerleştirdi. Sonra parmağını çekti, aynı anda bir oğlan çocuğu dışarı çıktı. Bildjiwuraroju bacaklarını fazla açmamaya dikkat ediyordu; açsa çocuklar dışarı akardı, çünkü o onları rahminde depo ediyordu. Rahimdeki bu insanlar (ya da çocuklar), konik biçimli *ngainmara* örtüsünün içinde saklanan *rangga* amblemlerine benziyorlardı çünkü örtü bir uterus sembolüydü.

Bebek dışarı geldiğinde, Erkek Kardeş onun ağlamasını duymak için durdu. Onu duyar duymaz çocuğu kollarına aldı ve onu yakındaki çimenlerin üzerine koydu. Sonra tekrar kız kardeşine döndü ve bir kız bebeğin dışarı gelmekte olduğunu gördü. O da ağladıktan sonra onu nazıkçe kaldırdı ve güneşten korumak için *ngainmara* örtüsünün altına koydu. Erkek çocuğun ağlayışına *akai'dugung* denir, kuvvetli “sert” bir sestir, kız çocuğun ağlayışına ise *akai njumulgunin* denir, “küçük bir sestir.”

Sonra Kız Kardeşten bir erkek çocuk daha çıktı ve Erkek Kardeş tarafından o da çimenin üzerine koyuldu. Kız Kardeş her iki cinsten çocuklar doğurmaya devam etti, bittiğinde bacaklarını kapadı ve Djanggawul Erkek Kardeş ona şöyle dedi:

“Kız Kardeşim, bu küçük oğlanları çimenin üzerine koyduk çünkü onların büyüyünce sakalları olmalı; o sakallar çimenlerden gelir. Erkek çocuk çıkardığımızda hep böyle yapacağız. Kız çocukları ise *ngainmara* örtüsünün altına koyduk, orada onları sakladık. Çünkü onlar düzgün ve yumuşak olmalılar, vücut tüyleri olmamalı, ayrıca kızlar gerçekten kutsaldır. *Ngainmara* örtüsünün altında saklanmaları gerekir, tıpkı *rangga* amblemlerinin saklandığı gibi. Kız çocuklar çıkardığımızda her zaman böyle yapacağız.”

Djanggawul, sonra bu yerden ayrıldı. Onların yaptığı çocuklar büyüdüler ve evlendiler ve o bölgelerdeki Aborijinlerin ataları oldular. O zamandan beri de, İki Kız Kardeş, Erkek Kardeş ile ilişkilerinden hep hamile kaldı.

— Ronald M. Berndt. *An Aboriginal Religious Cult of North Eastern Arnhem Land*. New York: Philosophical Library, 1953, s. 24-28.

ARANDA

Yüce Baba Miti

Orta Avustralya'nın Aranda halkının sosyal düzenindeki erkek egemenliği, bu mitte çok net olarak vurgulanmıştır. Büyük totemik atalardan biri olan Karora, düş görerek hayvanları ve (erkek) çocukları kendi göbeğinden ve koltuk altlarından doğurur. Herhalde, koltuk altının korumalı özelliği, onun çukur biçimi ve ter üretmesi —yapısal olarak tükürük ile söz üreten ağıza ve vajinal sıvılar ile be-

bek üreten vajinaya benzemesi— onun erkeksi bir tanrısal üretkenlik kaynağı olarak nitelenmesine yol açmıştır.

Yüce Karora uyur ve düş görür, uyandığında yeni çocuklarını karşısında bulur ve onları coşkulu *raiankintja* sesi ve dansıyla canlandırır, sonra da Avustralya toprağının altında ebediyen uykuya yatar.

En başta her şey sürekli bir karanlık içinde ve hareketsizdi. Gece tüm dünyayı geçilmez bir çalılık gibi bunalıyordu. Gurra Ata —adı Karora idi— bitmez tükenmez gecede İlbalintja çukurluğunun en dibinde uyuyordu, fakat onun içinde henüz su olmadığından her taraf kuruydu. Üzerindeki toprak kırmızı çiçeklerle bezeliydi ve çok miktarda çimenle kaplıydı; büyük bir tnatantja [tören direği] üstünde bir yandan öbür yana sallanıyordu. Bu tnatantja, İlbalintja çukurluğunda yetişmiş mor çiçek örtüsünün ortasından çıkıyordu. Karora başını onun dibine dayamıştı ve o oradan yukarı doğru sanki gökkubbeye çarpacakmış gibi gökyüzüne çıkıyordu. Tnatantja bir canlıydı, insan gibi düzgün bir derisi vardı.

Ve Karora'nın başı büyük tnatantjanın dibine dayalıydı. Başlangıçtan beri bu şekilde durmuştu.

Karora düşünüyordu, zihninde arzular ve tutkular beliriyordu. Bandikut fareleri onun göbeğinden ve koltuk altlarından gelmeye başladı. Yukarıdaki çimenliği delip geçtiler ve yaşamaya başladılar.

Şimdi şafak söküyordu. Her köşeden insanlar yeni ışığın geldiğini gördüler; İlbalintja'da güneş yükselmeye başladı ve her şeyi ışığıyla aydınlattı. Sonra gurra ata kalkmaya çalıştı çünkü güneş yükseğe çıkıyordu. Üzerini örten kabuğu delip geçti, geride bıraktığı ağzı açık delik, İlbalintja çukurluğu oldu, hanımeli filizlerinin koyu tatlı özsuyla doldu. Gurra ata kalktı, aç hissediyordu çünkü sihirli güçler vücudundan gitmişti.

Henüz şaşkındı, yavaş yavaş göz kapakları titremeye başladı ve sonra onları biraz açtı. Şaşkın bir halde eliyle etrafı yokladı, etrafında sürü halinde bandikutların dolaştığını hissetti. Sonra ayaklarının üzerinde daha sağlam durdu. Düşünüyordu, arzuluyordu. Büyük bir açlık içinde iki genç bandikut yakaladı, onları az ileride, güneşin durduğu noktaya yakın bir yerde, güneşin ısıttığı beyaz, sıcak toprakta pişirdi; ona ateş ve sıcak külü sadece güneşin parmakları verdi.

Açlığını gidermişti, düşünceleri bir yardımcıya odaklandı. Fakat dünyaya akşam yaklaşıyordu; güneş saç iplikten bir peçeyle yüzünü saklıyor, vücudunu saç iplikten süslerle örtüyor, insanların gözünden kayboluyordu. Karora, kollarını iki yana açarak, uykuya daldı.

Uykudayken koltuk altından boğa kükreten [törenlerde döndürülerek gürlütü çıkarılan, kıvrık bir tahta alet] biçiminde bir nesne çıktı. İnsan biçimini aldı ve bir gecede yetişkin bir genç adam oldu. Bu onun ilk doğan oğluydu. Gece Karora uyandı çünkü kolunda bir baskı hissetti. İlk doğan oğlunu yanı başında gördü, başı babasının omuzuna dayalıydı.

Şafak söktü. Karora kalktı; raiankintja denen yüksek tıreşimli çağırıyor yaptı. Oğul böylece hayat buldu. O kalktı; kan ve kuş tüyünden törensel desenlerle süslenmiş halde oturan babasının etrafında tören dansı yaptı. Oğul sendeleyip tökezliyordu; daha yarı uyanık haldeydi. Baba onun gövdesini ve göğsünü şiddetle titretti, sonra oğul ellerini onun üzerine koydu. İlk tören bitmişti.

Sonra babası oğlunu yakındaki gölgelikte sessizce oynayan bandikut farelerinin birkaçını daha öldürmesi için gönderdi. Oğul onları babasına getirdi, baba onları önceki gibi güneşin ısıttığı toprakta pişirdi ve pişirdiği eti oğluyla paylaştı. Gene akşam olmuştu, az sonra her ikisi de uyudu. O gece babanın koltuk altlarından iki çocuğu daha çıktı; onları ertesi sabah, daha önce yaptığı gibi, raiankintja çağırısıyla hayata çağırıyor.

Bu işlem pek çok gün ve gece boyunca tekrarlandı. Oğullar ava çıktılar ve baba her gece giderek artan sayıda oğul dünyaya getirdi —bazı geceler elli kadar. Fakat son er ya da geç gelir; başta Karora'nın vücudundan çıkmış olan bandikutların hepsini kısa zaman sonra baba ve oğullar yiyip bitirdi. Açlık içinde baba oğullarını, Büyük İlbalintja Ovası'nı, İninta ve Ekallakuna'ya kadar didik didik aramaları için, üç günlük bir ava gönderdi. Uzun beyaz çimenlerin arasında, neredeyse sonsuz enginlikteki mulga ağaçlarının gölgelediği ışıktaki saatlerce sabırla arama yaptılar. Fakat büyük mulga ağaçlığında bandikut yoktu ve dönmek zorundaydılar.

Üçüncü gün oldu.

Oğullar, aç ve yorgun halde, büyük sessizliğin içinden dönüyorlardı. Birden kulaklarına bir ses geldi; bu, bir boğa kükretenin sesine benziyordu. Onu dinlediler ve onu döndürebilecek adamı aramaya koyuldular. Aradılar, aradılar, aradılar. Tjurunga sopalarını tüm bandikut yuvalarına ve dinlenme yerlerine batırdılar. Birden koyu renkli ve tüylü bir şey fırladı ve gitti. Arkadan seslenildi—“Bir kum valabisi kaçıyor.” Tjurunga sopalarını peşinden savurdular ve hayvanın bacağına kırdılar. Sonra yaralı hayvandan gelen bir şarkının sözlerini duydular:

“Ben, Tjenterama, artık topal oldum,

“Evet, topal oldum ve mor ölmezotları bana yapıyor. Ben sizin gibi

bir insanım. Bandikut değilim.” Bunları söyledikten sonra Tjenterama topallaya topallaya uzaklaştı.

Şaşırmış olan gurra kardeşler eve ve babalarına doğru yollarına devam etti. Az sonra babalarının geldiğini gördüler. O onları tekrar çukurluğa götürdü. Onun kenarında çember oluşturarak oturdular, bir daire diğerinin etrafında olacak şekilde, tıpkı suyun yüzeyinde genişleyerek yayılan dalgalar gibi. Sonra doğudan hanımeli filizlerinin tatlı balından büyük pmora seli geldi ve onları içine çekti, girdap yaparak onları tekrar İlbalintja çukurluğuna götürdü.

Yaşlı Karora yerinde kaldı fakat oğullar selle yer altına, mulga ağaçlığında bir noktaya sürüklendiler. Orada tjurunga sopalarıyla bilmeden bacağına kırdıkları Tjentarama ile tekrar buluştular.

Bugün, yeni tören alanında yerliler bazı kayalara ve taşlara dikkat çekerler; onlar Tjentarama'nın gövdesi olduğu söylenen yuvarlak taşın üzerinde yatan gurra kardeşlerin ölümsüz bedenleridir; sakat bıraktıkları Tjenterama da şimdi onların şefidir ve bugün yapılan tüm bandikut törenlerinde Tjenterama, İlbalintja'nın büyük gurra şefi olarak temsil edilir. Karora, yerlilerin dediğine göre, baştaki evinde kalmıştır: İlbalintja çukurluğunun dibinde ebedi uykusundadır ve çukurluğa susuzluğunu gidermek için yaklaşan kadın erkek kim varsa, bunu ancak yeşil inuruna dallarından demetler getirip onları çukurun kenarına bırakarak yapabilir. Çünkü o zaman Karora onların gelişinden memnun olur ve uykusunda gülümser.

— T. H. Strehlow. *Aranda Traditions*. Melbourne: University of Melbourne Press, 1947, s. 7-10.

KAKADU

İmberombera ve Wuraka

Kutsal üretkenlik bu yerli mitinin de konusudur, fakat Aranda halkının tersine, Kakaduların açığa vurduğu yaratıcı güç, kutsalın dışı yanına aittir. Gezintileri sırasında durduğu her yerde, yüce anne İmberombera çocuk doğurur ve onlara dil ve kültür öğretir. Bu arada onun dev kocası Wuraka, aynı derecede üretken olsa da, kendi gücünden yorgun düşmüş gibidir ve sadece dinlenmeyi ve doğudaki güneşe katılmayı özler.

Wuraka, denizin içinden yürüyerek batıdan geldi. Ayakları dibe değiyordu fakat boyu o kadar uzundu ki başı suyun epey üzerindeydi. Bugün Mts. Bidwell ile Roe olarak bilinen ve ikisini de kendi yaptığı yerlerin arasındaki Allukadi'de karaya çıktı. Çıktıktan sonra ilk defa Woralia'da yattı. Sonra Umurunguk'a ve oradan Adjerakuk'a ve Aruwurkwain'e geldi, bunların her birinde bir gece yattı.

Kadın olan -İmberombera- da denizin içinden yürüdü ve bugünkü Malay Koyu'nda veya yerli dille Wungaran'da karaya çıktı. Arakwurkwain'de Wuraka ile karşılaştı. İmberombera ona, "Nereye gidiyorsun?" dedi. O şöyle cevap verdi, "Çalılığın içinden doğruca yükselen güneşe gidiyorum." İlk konuştukları dil İwaidja idi, yani Port Essington halkının konuştuğu dil. Wuraka penisini ya da *parla*'sını omuzunda taşıyordu. İmberombera'ya şöyle dedi, *ngaima parla nungeroboama*, benim penisim çok ağır; *ngaima wilalu jirongadda*, kamp yerim yakında; *ngeinyimma ngoro breikul*, senin yolun açık olsun.

O zamanlar siyah adamlar yoktu. İmberombera, Wuraka'nın da kendisiyle gelmesini istedi fakat o çok yorgundu ve penisi çok ağırdı, o yüzden bulunduğu yere oturdu ve yerlilerin Wuraka, beyaz adamların Tor Kayası dediği büyük bir kaya belirip o noktayı işaretledi. İmberombera'nın, içinde çok sayıda çocuk taşıdığı büyük bir karnı vardı, başında da hambudan bir çember vardı ve ona, içi tatlı patatesle dolu birçok hasır torba asılmıştı. Ayrıca elinde çok büyük bir sopa veya *wairbi* tutuyordu.

Wuraka ile karşılaştığı yerin yakınında, Marpur denilen yerde İmberombera erkek ve kız ruh çocuklar bıraktı ve onlara İwaidja konuşmalarını söyledi. Ayrıca oraya çok sayıda tatlı patates ekti ve geride bıraktığı çocuklara *mungatidda jam*, yani bunlar yenilebilir, dedi.

Sonra Muruni'ye doğru yoluna devam etti, gene patates ve ruh çocuklar bıraktı ve onlara da İwaidja dili konuşmalarını söyledi. Muruni'den sonra, Kumara üzerinden Mamul yakınındaki ve East Alligator Nehri ağzının kuzeyindeki Areidjut'a geçti, orası bugün Cooper's Creek denilen yerdi. Mamul'da gene çocuklar bıraktı, içlerindeki bir oğlanın adı Kominnuru idi ve onlara Umouri dili konuşmalarını söyledi. Orada bıraktığı tek besin Murarowa idi —bir servi soğanı. Creek'i geçti ve Yiralka'ya devam etti, fakat orada çocuk bırakmadı. Orası karşı kıyısına geçtiği East Alligator Nehri'nin yakınındaydı ve sonra sırasıyla Jeri, Kumbuyu, Munguruburaira ve Uramajjino'ya gelerek hasır torbalarını açtı ve tatlı patates tohumları serpti. Jaiyipali'ye devam etti ve oraya da besin bıraktı. Etrafta iyi bir kamp yeri aradı ve ilk başta bir su havuzunda oturdu fakat pek

çok sülük geldi ve üzerine yapıştı, bu yüzden sudan çıktı ve kuru arazide kamp yapmaya karar verdi, çalılıklara gideceğini söyledi. Sonuçta öyle yaptı ve İnbinjairi'de kamp kurdu. Orada bambu (*Koulu*) tohumlarını her yöne serpti ve gene çocuklar bıraktı, onlardan biri de Kalangeit Nuana adındaki oğlandı.

Seyahat ettikçe İmberombera, ülkenin değişik kısımlarına pek çok ruh çocuk gönderdi ve onlara değişik diller konuşmalarını söyledi. Onları on yere gönderdi ve her seferinde şu talimatı verdi:

Gnaruk ngeinyimma tjikaru, gnoro Koranger.
Watta ngeinyimma tjikaru, gnoro Kumboyu.
Kakadu ngeinyimma tjikaru, gnoro Munganillida.
Witji ngeinyimma tjikaru, gnoro Miortu.
Puneitja ngeinyimma tjikaru, gnoro Jaijipali.
Koambut ngeinyimma tjikaru, gnoro Kapalgo.
Ngornbur ngeinyimma tjikaru, gnoro İllari.
Umbugwalur ngeinyimma tjikaru, gnoro Owe.
Djowei ngeinyimma tjikaru, gnoro Nauillanja.
Geimbo ngeinyimma tjikaru, gnoro Waimbi.

Burada her satırın ilk kelimesi çocukların konuşacağı dilin adıdır; *ngeinyimma*, sen veya senin demektir; *tjikaru*, konuşma veya dil demektir; *gnoro*, git demektir ve son kelime onların gönderildiği yerin adıdır. Bu yerlerin her biri, ilgili kabile için esas kamp yeri olarak kabul edilir.

— B. Spencer. *The Native Tribes of the Northern Territories*. Londra: 1914, s. 276-278.

YAMİ

Dışarı Fırlayanlar

Yaratılış mitleri yeniden anlatıldığında ve ayinler yeniden icra edildiğinde, başlangıcın yaşandığı zamanlar anımsatılır; şimdiki (ya da diğer tabirle göreceli) zaman, mutlak zamanda temellenmiş görülür ve yapısal olarak onun benzeri olarak algılanır. Ayinlere katılanlar kendilerini hem “kutsal” hem de “dünyevi” bir bağlamda görürler; tanrıların o zamanlar ve her zaman yaptıklarını onlar şimdi yapıyor-dur. Bu ayinler yardımıyla insanlar hayatlarının *formel* yanını fark

ederler; baştan yapılmış ve kendilerinin en derin boyutları içinde algılanabilen bir mutlak kalıba ne ölçüde uyduklarını görürler. Bu kalıp, doğum, dine kabul, evlenme, yaşlılık ve ölüm kadar genel olabilir; yaşanan tecrübenin evrensel olduğu bu gibi durumlarda tüm dinler olayları benzer tarzda ayinleştirir. Bazen de o kalıp, daha özel ve yerel karakterde olur ve tek bir kültürün hayatının belli bir yönünü yansıtır.

Böyle bir ayin, Formosa'nın güneydoğu sahili açıklarındaki Batel-Tobago Adası'nda yaşayan Endonezyalı Yami halkının bu yaratılış mitine de eşlik eder. Onda gök ve dünyanın kültür kahramanları miti tekrar edilir; onlar metalleri keşfederler, botları doğru yapmayı anlamak için beraber çaba sarf ederler ve sonuçta o şeyleri kahramanlar gibi, yani gerektiği şekilde, yaparlar. Ayrıca ayini de yapıp, kendilerini sadece şimdiki zamana ait değil, ebedi ve kutsal bir işin parçası gibi hissederek.

“Yamilerin adası iyidir” dedi tanrı, düzlük dünyaya bakarak ve sonra bugünkü İpaptok köyünün olduğu noktaya büyük bir taş düşürdü. Köyün adı buydu çünkü orda fasulye bitkisi, *paptok* yetişiyordu ve ilk insan onu kendine yiyecek yapmıştı.

Büyük taş İpaptok'a düştü ve ondan bir insan dışarı fırladı. İlk çıktığında karnı açtı ve *paptok* yedi. Sonra denize doğru yürüdü.

Deniz kenarında yetişen bir bambu gördü ve onu seyrederken bambu yarıldı, içinden bir adam daha dışarı fırladı.

“Biz kimiz” dedi adam. “İnsanız” dedi öteki.

Bambunun oğlu bir yöne doğru yürüdü ve Kasavilugan adlı yerde gümüş buldu. Taşın oğlu başka bir yöne doğru yürüdü ve İmasapau denilen yerde demir buldu. Evlerine döndüler, sert demiri ve yumuşak gümüşü dövdüler.

Bir gün bambunun oğlunun sağ dizinin eklemi şişti ve kaşındı ve bir erkek çocuk dışarı fırladı; sol diz ekleminden de bir kız çocuk fırladı. Aynı şey taşın oğlunun da başına geldi, sağ dizinden bir erkek, sol dizinden bir kız çocuk fırladı.

O çocuklar büyüdü ve evlendiler. Taşın oğlunun kızı, bambunun oğlunun oğluyla evlendi ve mutlu nesiller arkasından geldi.

İnsanlar kendilerine kanolar yaptılar. Fakat bambunun oğlu gümüş baltasıyla ağır ağaçları deviremedi. “Bana demiri ver, ağır ağacı onunla keseyim.” dedi. Böylece insanlar gümüş baltanın ağaç kesmek için çok

yumuşak olduğunu öğrendiler fakat gümüşü sevdikleri için kendilerine gümüş miğferler yaptılar. Bugün onlar Uçan Balık Şenliği için kanoları suya indirdiklerinde ve balık çağırma töreni yaptıklarında, başlarına gümüş yapraklarla süslenmiş çok güzel miğferler takarlar.

Yaptıkları kanoları şarkılar eşliğinde suya indirdiler. Kanolar çok güzeldi, üzerine ağaç ve dalga desenleri oyulmuş, siyah, beyaz ve kırmızı renge boyanmışlardı. Taşın oğlu kanonun dışına kaburgalar yerleştirmişti, bambunun oğlu ise içine kaburgalar yerleştirmişti. Bambunun oğlunun kanosu denize itildiğinde kırıldı. Taşın oğlunun kanosu ise denize girince su sızdırdı. “Bu kötü” dedi o. Hemen sızdıran yerleri tıkamak için bir şeyler aradı ve bu iş için *kulau* ağacının liflerini seçti. Sızıntılar durdurulduğunda, “İşte tamir oldu” dedi. Ve bugün insanlar bir sızıntıyı tıkamak için gene bu lifleri kullanırlar.

Böylece insanlar kano yapmayı öğrendiler ve balıkçı oldular. Her yıl, uçan balık sezonunda onlar Uçan Balık Şenliği yapar. O esnada hiç kimse denize tükürerek ya da suya taş atarak o güzelim balıkları rahatsız etmez. Ava geceleri meşale ışığında, her kanonun ucuna meşale takarak çıkılır. Kutsal balık çağırma töreni yapılır ve şu şarkı söylenir:

İpaptok’tan, insanın fırlayıp çıktığı yerden,
İlk insan denizin düzlüğüne indi.
Balık çağırma törenini yaptı;
Meşale yakıldı: ve balıkların
Alevlerden gözleri kamaştı.

— Maria Leach. *The Beginning*. New York: Funk and Wagnalls, 1956, s. 159-161.

— Arundel Del Re. *Creation Myths of the Formosan Natives*. Tokyo: 1951.

NEGRİTOLAR

Düş Gören İnsanlar

Negritolar Uzak Doğu pigmeleridir, Malay yarımadasının ıssız bölgelerinde yaşarlar, yaşamlarını ilkel yöntemlerle yiyecek toplayarak, avlanarak ve balıkçılık yaparak sürdürürler. Onların yaratılış mitlerinde kaotik başlangıç, karayı oluşturan gübre böceği tarafından düzene konur. Kutsal çift Pedn ve Manoid daha sonra dünyaya iner ve bir tür zihinsel yaratıcı oluşumla çocuklar yaratırlar: Manoid bir

çocuk düşler ve Pedn bir ağaçtan (fallus) bir meyve (tohum) koparır ve o, kadının istediği bebeğe dönüşür.

İlk önce sadece Pedn ve karısı Manoid vardı. Güneş de vardı fakat dünya yoktu. Sonra gübre böceği Tahobn, dünyayı çamur içinden çıkararak yaptı. Güneş onu kuruttu ve sıkılaştırdı. Pedn ve Manoid dünyayı görünce onun üzerine indiler. Dünya meydana geldiğinde ağaçlar yetişti fakat hayvanlar veya bitkiler yoktu. Pedn ve Manoid'in şu yoldan iki çocuğu oldu: Manoid bir çocuk düşledi ve Pedn'e onun için yalvardı. Pedn meyve bulmaya gitti ve meyveler üzerine düşsün diye bir örtü yaydı, sonra meyve düşünce bir çocuk oldu ve ağlamaya başladı. Bu bir oğlandı. Manoid gene düş gördü, bu sefer bu bir kızdı ve Pedn'e onun için yalvardı ve Pedn gene daha önce yaptığını yaptı ve örtünün üstüne düşen meyve bir kız çocuğu oldu. Oğlan Capai idi (*kakub* kuşu ile . . . ilişkili) ve kıza Paig dendi (kaplumbağa *baul* ile . . . ilişkili). İkisi *Cenoi-Halek*ti. İnsanlar olmadığından birbirleriyle evlendiler ve çocukları oldu. Onlardan ikisi Encogen ve Kadjegn idi, ikisi de Ta Pedn'in "torunuydu." Encogen bir kayaya geldiğinde suyun hızla aktığını duydu. Kayaya bir ok attı ve su dışarı fişkırdı. Bu başarısıyla ünlü oldu.

— Ivor N. Evans. *The Negritos of Malaya*. Londra: Cambridge University Press, 1937, s. 159-160.

BATI CERAM

Hainuwele Miti

İlk varlıkların hayret uyandıran yaratıcı gücü, Doğu Endonezya'daki Batı Ceram'ın üç büyük tanrıçasından biri olan Hainuwele'ye ait bu mitte vurgulanır. İçinden doğduğu bitki örtüsü gibi, Hainuwele de ("hindistan cevizi yaprağı") kendi ölümünden hayatı üretir; hatta dışkı bile zengin ve değerlidir. Her ne kadar insanların kıskançlığı onun şeklini yok etse de, içerdiği hayat gücü, cesedinin gömülü olan kısımlarından bitkiler yetiştikçe başka biçimler altında devam eder.

İşlenen bu cinayetten ötürü hiddetlenen kız kardeşi Tanrıça Satene (aynı şekilde bakire, bitkisel ve dünyevi) insanları bir ahlak testine zorlayarak, onların bir kısmının hareketlerinin benzediği hayvanlar, diğerlerinin ise insan olduğunu meydana çıkarır. Ayrıca, ergenliğe geçiş töreniyle insanlar ve hayvanlar uygun toplumsal gruplara ayrılır.

Bu şekilde dünyaya düzen verdikten sonra Satene ölümler ülkesine gider, böylece kendini her şeyden daha da uzaklaştırır, artık sadece en zorlu sınavları geçenler ona ulaşabilecektir.

Başlangıçta, insanlardan dokuz aile Nunusaku Dağı'ndan geldi, orada muz salkımlarından ortaya çıktılar. Bu aileler Batı Ceram'da, Ahiolo ve Varoloin arasındaki cangılın içinde yer alan "Dokuz Dans Alanında" durdular.

Aralarında adı Ameta olan bir adam vardı, o "Karanlık", "Siyah" ya da "Gece" anlamına geliyordu, evli değildi ve çocuğu da yoktu. O bir gün köpeğiyle birlikte ava çıktı. Kısa zaman sonra köpek bir yaban domuzunun kokusunu alarak bir gölete kadar onun izini sürdü fakat hayvan kaçarak gölete atladı; köpek ise kıyıda kaldı. Domuz yüzdü, yüzdü ve yorulup battı fakat bu arada oraya gelen adam onu kurtardı. Domuzun dişlerinde bir hindistan cevizi buldu, oysa daha o sırada dünyada hindistan cevizi ağacı yoktu.

Ameta kulübesine dönerek kabuklu meyveyi bir sehpayaya koydu ve onu yılan desenli bir bezle örttü, sonra da yatıp uyudu. Gece rüyasında bir adam kendisine göründü ve şöyle dedi, "Sehpaya koyup bezle örttüğün hindistan cevizini toprağa dikmelisin; yoksa büyümmez." Böylece Ameta ertesi sabah hindistan cevizini dikti ve ağaç üç günde uzadı. Üç gün daha geçtikten sonra çiçek açmıştı. O, çiçekleri kesmek için ağaca çıktı, onlardan kendine içecek yapmak istiyordu fakat keserken parmağını da kesti ve kan bir yaprağın üzerine damladı. Parmağını sarmak için eve döndü ve üç gün sonra tekrar ağaca geldiğinde yaprağın üzerindeki kanla kesilen çiçeğin özsuyunun karıştığı yerde bir yüzün belirdiğini gördü. Üç gün sonra orada o kişinin bedeni de olmuştu, gene üç gün sonra döndüğünde kendi kan damlasından bir küçük kız çocuğunun geliştiğini gördü. O gece rüyasında gene aynı adam ona göründü. "Yılan desenli bezi al" dedi, "hindistan cevizi ağacındaki kızı dikkatle ona sar ve eve taşı."

Böylece ertesi sabah Ameta beziyle hindistan cevizi ağacına gitti, ona tırmandı ve dikkatle kızı beze sardı. İhtiyatla ağaçtan indi, onu eve götürdü ve ona Hainuwele adını verdi. Kız çok çabuk büyüdü ve üç gün içinde bir genç kız oldu. Fakat herhangi bir kimseye benzemiyordu; çünkü ihtiyacını giderdiğinde vücudundan atılanlar bile değerli eşyaydı, örneğin porselenler ve gonglar gibi, bu yüzden babası çok zengin oldu.

O zamanlar Dokuz Dans Alanı'nda büyük bir Maro dansı kutlanacaktı, kutlama dokuz gece boyunca sürecekti ve insan türünden dokuz

aile ona katılacaktı. İnsanlar Maro dansı yaparken kadınlar ortada oturup adamlara betel cevizi uzatırlardı ve adamlar da geniş bir dokuz dönüşlü spiral çizerlerdi. Hainuwele bu Maro şenliğinde ortada oturdu ve adamlara betel cevizi uzattı. Şafak söküp gösteri bittiğinde, herkes uyumaya evine gitti.

İkinci akşam, dokuz insan ailesi ikinci alanda toplandı çünkü Maro kutlanırken onun her gece bir başka yerde yapılması gerekiyordu. Ve bir kez daha Hainuwele adamlara betel cevizi uzatmak için ortada oturdu; fakat adamlara ceviz değil mercan verdi ve onlar onu çok güzel buldular. Dans edenler ve diğerleri de bunun ardından betel cevizi istemeye başladılar ve o onlara da mercan verdi. Böylece gösteri gün doğumuna kadar sürdü, sonra herkes uyumaya gitti.

Sonraki gece dans üçüncü bir alanda tekrarlandı, Hainuwele gene ortadaydı fakat bu sefer porselenden çok güzel tabaklar verdi ve oradakilerin hepsi onları aldı. Dördüncü gece daha büyük porselen tabaklar verdi ve beşincisinde büyük bahçe bıçakları; altıncısında çok güzel işlenmiş bakırdan betel kutuları; yedincisinde altın küpeler; sekizincisinde şahane gonglar verdi. Eşyaların değeri bu şekilde, her gece giderek arttı ve insanlar esrarlı bir şey olduğunu düşünmeye başladılar. Bir araya geldiler ve konuyu tartışılar.

Herkes Hainuwele'nin bu şekilde zenginlik dağıtmasını çok kıskandı ve onu öldürmeye karar verdiler. Dokuzuncu gece, bu yüzden, kız gene dans alanının ortasında betel cevizi uzatmak için oturduğunda, adamlar alanda büyük bir delik açtılar. Büyük dokuz dönüşlü spiralin en iç dairesinde Lesilea ailesinden adamlar dans ediyordu ve kendi spirallerindeki yavaş dönüş hareketi sırasında genç kız Hainuwele'yi deliğe doğru sürükleyip içine attılar. Üç sesli Maro şarkısının gürültüsü Hainuwele'nin çığlıklarını bastırdı. Onu çabucak toprakla örttüler ve üzerini dansçılar adımlarıyla çığneyip sıkılaştırdı. Gün doğana kadar dansa devam ettiler ve sonra festival bitti, herkes kulübelerine döndü.

Fakat Maro festivali bitip Hainuwele geri dönmeyince, babası onun öldürüldüğünü anladı. Kehanette bulunmak için kullanılan çalı benzeri bir bitkiden dokuz dal alıp onlarla evinde Maro dansçılarının dokuz spiralini yeniden yaptı. Bu şekilde onun dans alanında öldürüldüğünü gördü. Hindistan cevizi ağacından dokuz lif aldı ve onlarla dans alanına gitti, lifleri birer birer toprağa soktu ve dokuzuncusuyla en iç daireye vardı. Dokuzuncu lifi toprağa sokup geri çektiğinde onda Hainuwele'nin saçlarının bir kısmı ve kanı vardı. Kazarak cesedi çıkardı ve onu pek çok

parçaya ayırıp dans alanının etrafındaki tüm alana dağıttı —sadece iki kolu hariç, onları genç kız Satene'ye götürdü: yani Batı Ceram'ın üstün Dema bakirelerinin ikincisine. İnsanın varoluşu sırasında Satene olgunlaşmamış bir muzdan çıkmıştı, oysa diğerleri olgun muzlardan çıkmışlardı; ve o şimdi hepsinin hükümdarıydı. Fakat, bu arada, Hainuwele'nin gömülü kısımları o zamana dek dünyanın hiçbir yerinde olmayan şeylere dönüşüyordu —en önemlisi de o zamandan beri halkın temel gıdası olan bazı yumru bitkilere.

Ameta insana lanet okudu ve genç kız Satene, cinayet işledikleri için insanlara hiddetledi. Böylece, dans alanlarından birinde dokuz dönüşlü spiralden oluşan büyük bir kapı yaptı, tıpkı dans eden insanların yaptığı gibi ve kendisi kapının içinde, iki elinde Hainuwele'nin iki kolunu tutar halde, büyük bir kütüğün üzerinde ayakta durdu. Sonra insanları çağırarak onlara şunu söyledi, “Cinayet işlediğiniz için, artık burada oturmayı reddediyorum, bugün gideceğim. Ve bu yüzden şimdi hepiniz bu kapıdan bana gelmeye çalışacaksınız. Başaranlar insan olarak kalacak fakat başaramayanlara başka bir şey olacak.”

Spiral kapıdan geçmeye çalıştılar fakat hepsi geçemedi ve başaramayan kim varsa bir hayvana ya da ruha dönüştü. Dünyaya domuzlar, geyikler, kuşlar, balıklar ve pek çok ruh böyle geldi. O zamandan önce sadece insan vardı. Fakat geçebilenler Satene'ye doğru yürüdüler ve bir kısmı üzerinde onun ayakta durduğu kütüğün sağına, bir kısmı soluna geçti ve her biri geçerken Satene onlara Hainuwele'nin kollarından biriyle vurdu. Sola geçenler beş bambu çubuğunun üzerinden atlamalıydı, sağa geçenler ise dokuz bambu çubuğunun ve bu iki gruptan, sırasıyla, Beşçiler ve Dokuzcular adı verilen kabileler türedi. Satene onlara şöyle dedi, “Ben bugün gidiyorum ve beni bir daha dünyada göremeyeceksiniz. Sadece öldüğünüzde beni tekrar göreceksiniz. Ama o zaman bile bana ulaşmak için çok zorlu bir seyahati başarmanız gerekecek.”

Ardından dünyadan kayboldu. O şimdi Batı Ceram'ın güney kısmındaki ölüler dağında yaşar ve ona gitmek isteyen ölmenin gerekir. Fakat onun dağına giden yol diğer sekiz dağın üzerinden geçer. Ve o günden beri dünyada sadece insan değil, ruhlar ve hayvanlar da vardır ve insan kabileleri de Beşçiler ve Dokuzcular diye bölünmüştür.

— Adolf E. Jensen. “Die mythische Welt betrachtung der alten Pflanzer-Völker.” *Eranos Jahrbuch* 1949. Zurich: Rhein Verlag, 1950, s. 34-38.

— Alıntıyı yapan, Joseph Campbell. *The Masks of God: Primitive Mythology*. New York: Viking Press, 1959, s. 173-176.

MELANEZYA

Dört Yaratılış Miti

Batı Pasifik'te Yeni Gine'den Fiji'ye kadar 4 bin mil üzerine yayılmış olan Melanezya, pek çok başka yere ilaveten, Solomon Adaları, Yeni Hebridler, Yeni Kaledonya ve Admiralty Adaları'nı kapsar. Her ne kadar Melanezya kültürleri sert ve benzer şekilde sömürgeci Avrupalıların elinde (Hiristiyan misyonerlerin gereğinden fazla kışkırtmasıyla) bağnazca suistimal edilerek değiştirilmiş olsa da, başlangıçta birbirlerinden oldukça farklıydılar. Ancak, radikal kozmolojiye karşı gösterdikleri genel bir ilgisizlik hepsinde ortaktır, sosyal gruplarının ve bölgenin kökenini sorgularlar fakat varlığın kendisi bir yana, dünyanın yaratılışından bile nadiren bahsedilir.

Burada ana hatlarıyla verilen dört yaratılış mitinde, pek çok ortak tema geçer. Örneğin ortaya çıkış (burada dünyanın rahminden değil bir bitkiden gerçekleşir), kültür kahramanı erkek kardeşlerin rekabeti (bu, çoğunlukla kabile savaşları ve nihai birleşmelerle, kazananın tanrısının kaybedenininki üzerinde özel bir rol edinmesinin mitteki yansımasıdır) ve eğer üstün bir tanrı varsa, ışık ve karanlığı yaratarak kaosa ilk düzenini veren, fakat yaratılışın geri kalan kısmını daha nüfuzlu ve etkin olan oğluna bırakan, uyuyan tanrı gibi.

I Güneybatı Yeni Gine'deki Papualı Keraki halkı ilk insanın bir palmye ağacından geldiğini söyler. Gainji, Büyük Yaratıcı'ydı. Palmiyenin içinde bir mırıldanma duydu ve onu yapanları aynı dili konuşan gruplar halinde serbest bıraktı. Dünyadaki değişik dillerin varlığının açıklaması budur.

II Yeni Hebridler'de . . . insanlar iki Tagaro'dan, ikiz olan kültür kahramanlarından söz eder. Onlardan biri akıllıydı, diğeri aptal. Akıllı olan Tagaro, insan için besinleri ve diğer faydalı ürünleri yarattı; diğer Tagaro ise lüzumsuz şeyleri yarattı ve kardeşinin işlerini ya engelledi ya da bozdu. O derece ki onun hile ile bu dünyadan uzaklaştırılması gerekti.

III San Cristobal halkı, denizi ve karayı yapmış, fırtınalar çıkarmış, erkekleri ve bir kadını yaratmış Agunua'ya inanır. Agunua kendi susuzluğunu gidermek için yağmurları yağdırdı. Onun da erkek kardeşi yardım-

cısıydı. Ona bir tatlı patates verdi. Kardeşinden patatesi ekmesini istedi ve bu ilk patatesten tüm muz ve badem ağaçları, hindistan cevizleri ve diğer meyveler yetişti. Fakat bir zaman sonra kardeş, bir dolu patatesi yakarak bazı bitkileri sonsuza dek yenmez hale getirdi.

IV Fiji Adaları'ndaki insanlar derler ki başlangıçta kara yoktu; bir tek tanrılara ait yer vardı. Yalnızca deniz vardı ve deniz her yerdeydi. Denizin üzerindeki gökyüzü, denizin kenarından başka hiçbir şeye dokunmuyordu. Işıklı gün yoktu, gece yoktu. Suyun üzerinde soluk bir alacakaranlık vardı.

Tanrıların yeri bir adaydı, tıpkı bugün olduğu gibi. Elbette onun nerede olduğunu kimse bilmiyor fakat yaşlı insanların dediğine göre denizde, dünyanın ucunda, tam güneşin doğduğu yerdedir. Kandavu halkı ise onu güneşin aydınlattığı ufukta gördüğünü söyler fakat dediklerine göre kanolarını ona doğru yönettiklerinde, onlar varamadan o kaybolur.

Her şeyi yapan Ndengei, Fiji'nin Büyük Tanrı'sıdır ve o Fijililere kano yapmayı öğreten yılan kafalı yaratıcıdır. O *Kalou-Vu*'nun, Fiji'nin "kök-tanrıları"nın şefidir. Onlara kök-tanrılar denir çünkü ilk önce onlar vardı, onlar herhangi bir Polinezyalı veya Avrupalı etkisinden önce Fiji'den çıkmış gerçek Fijili tanrılardır.

Gece olunca Ndengei, Kauvandra Tepesi'ndeki bir mağaraya uyumaya gitti. Burası Büyük Fiji'de bir tepedir. O gözlerini kapattığında adaların üzeri karanlıktı ve insanlar buna "Gece" dedi. O uykusunda bir yana döndüğünde insanlar buna "Deprem" dedi. Ndengei tekrar gözlerini açtığında gün olmuştu ve insanlar "Çalışma" dedi ve kanolarını yaptılar.

Ndengei şimdi insanlarla hiç ilgilenmiyor, fakat hiç bitmeyen açlığı sebebiyle her tür meyveyi, sebzeyi, domuzu, kaplumbağayı adak olarak kabul ediyor. İnsanlar iyi hasat için ona dua ediyorlar.

Onun oğlu Rokomautu karayı yarattı. Onu okyanusun dibinden çıkardığı avuç dolusu toprağı oraya buraya yığarak yaptı. Bunlar Fiji Adaları'dır.

— Maria Leach *The Beginning*. New York: Funk ve Wagnalls, 1956, s. 175-177.

— R.B.Dixon. *Oceanic Mythology. The Mythology of All Races*. Cilt 9. Boston: 1916; L.Fison. *Tales from Old Fiji*, Londra. 1904; ve "Melanesian Mythology" ve "Kalo-Va" *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*'dan alınan malzemeye dayandırılarak yeniden anlatılmıştır.

BANKS ADALARI

Qat'ın Miti

Melanezya'daki Yeni Hebridler'in kuzeyinde yer alan Banks Adaları'na ait bu yeniden yazılmış mitte, Qat ve onun on bir arkadaşı (yılın her ayı için biri, böylelikle kahramanların varlığı zamanın kendisiyle eşitlenir) bir taştan (büyük bir dünya tohumu) doğarlar. Qat, insanı ağaçlardan yapıp kutsal davulu çalarak onlara hayat verdiğinde bitki gibi büyüme metaforu devam ettirilir. Belki insan da kendi kuşağında bitki kadar kalıcı olacaktı, tabii eğer Qat'ın aptal erkek kardeşi onu taklit ederken işi yüzüne gözüne bulaştırıp yeni yapılmış canlıları gömmeseydi ve böylece ölümü yaratmasaydı. Bu tür kültür kahramanlarının ikili özelliği, onlardaki akıl ve aptallık karışımı, sadece kaynağı iyi ve kötü ayrımlarını önceleyen tüm kutsal gücün kararsızlığını yansıtmaz, o bir grubun diğerini yendiği, dolayısıyla onun kahramanlarının da aynısını yaptığı, sosyal mücadeleleri de gösterebilir.

Mitin, başlangıcı, sönmeyen ve homojen bir ışıkla dolu olarak resmetmesi ilginç olduğu gibi, sonsuz karanlık gibi bir iç ayırım yapmaması da bir o kadar ilginçtir. Qat'ın problemi günü yaratmaktan çok (ki yaratılış mitlerinde genelde bu yapılır) gecenin yaratılmasıdır; onu komşulardan satın alarak veya ufuktan (yaratılışın sınırı) elde ederek dünyanın yaratılışını karanlık ile nihayetlendirir.

Banks Adaları'ndaki Melanezya halkı, denizin yüzeyinde süratle hareket eden bir bulutun gölgesini görürse "İşte Qat uçuyor" der. Qat insanı, domuzu ve yiyeceği yarattı der. Eğer bir domuz eve girerse onu şu sözlerle dışarı atar: "Qat diyor ki dışarıda dur."

Qat, Vanna Lava'da (Banks Adaları'ndan biri) doğdu, orası dünyanın tam merkezidir ve daha önce ne olduğunun bir hikâyesi yoktur.

Qat bir taşın patlamasıyla doğdu. Onun annesi ikiye yarılan büyük bir taşı, Qat ondan ortaya çıkıp kendine ismini verdi. Bir babası yoktu fakat on bir tane kardeşi vardı. Hepsi beraberce Alo Sepere köyünde yaşıyordu. Orada anne Qatgoro, yani Qat'ı doğuran büyük taş, hâlâ görülebilir.

Qat hemen bir şeyler yapmaya başladı: insan, domuzlar, bitkiler ve taşlar —ya da her ne düşündüyse.

İnsanı *dracaena* ağacının tahtasından yaptı. Kolları, bacakları, gövdeleri ayrı ayrı oydu, aynı şekilde kafaları, kulakları, gözleri, el ve ayak

parmaklarını da, sonra onları yavaşça ve dikkatle bir araya getirdi. Altı model yaptı ve bittiklerinde onları canlandırmaya koyuldu.

İnsan modellerini bir sıra halinde ayağa kaldırdı ve onların önünde dans etti. Bir süre sonra biraz hareket ettiler; zayıfça, sertçe de olsa hareket ediyorlardı. Qat bunu gördüğünde davulunu çalmaya başladı.

Hemen, davulun harika ritmik sihri havayı kapladı. Modeller biraz daha hareket etmeye başladılar, önce yavaş ve dikkatle, davulun her vuruşuna uyarak ve sonra gittikçe daha hızlı, ta ki onlar da davulun hayat dansını yapmaya başlayıncaya kadar. Sonunda kendi başlarına ayağa kalkıp yürüyor ve koşabiliyorlardı.

Sonra Qat bu altı modeli erkek ve kadın halinde böldü: üç erkek ve üç kadın. Böylece her erkeğin bir karısı ve her kadının bir kocası oldu.

Qat'ın erkek kardeşi Marawa, Qat bunları yaparken geldi ve seyretti. Marawa aptal olandı, yapmaya çalıştığı her şeyi berbat etti. İstiyordu ki kendisi de bazı insanlar yaratsın.

Böylece, Marawa bir ağacı kesti —farklı bir ağacı, *tavisoviso*— ve ondan altı model oydu, tıpkı Qat'ın yaptığı gibi. Onları ayağa dikti, önlerinde dans etti ve canlandırmak için davul çaldı, tıpkı Qat'tan gördüğü gibi. Fakat onların hareket ettiklerini görür görmez bir çukur kazdı ve uzaklaşıp onları bıraktı.

Neredeyse bir hafta sonra onları hatırladı ve gidip toprağı kazdı. Çürümüşlerdi. Kokuyorlardı ve Marawa onları toprağın içinde bırakmak zorunda kaldı. Bu, dünyadaki ölümün başlangıcıydı.

Qat ilk başta domuzları dik olarak iki ayak üstünde yürüyecek şekilde yapmıştı. Fakat erkek kardeşleri buna güldüler. Onu parmaklarıyla gösterdiler ve güldüler, onun tıpkı insana benzediğini söylediler! Bu yüzden domuzlar alay konusu olmasın diye, Qat onların ön kollarını kısalttı ve onları, şimdi oldukları gibi, dört ayak üzerinde yürüyecekleri şekilde düzeltti.

Böylece Qat insanı ve domuzları yaptı. Besin bitkilerini, kanoları ve diğer pek çok şeyi yaptı. Fakat karanlığı nasıl yapacağını bilmiyordu. Dünyada loşluk, karanlık ya da dinlenme olmadan hep aydınlık vardı.

On bir kardeş dünyanın bu halini sevmedi.

“Buraya bak Qat! Her yer çok aydınlık” dediler ya da “Sürekli ışıktan başka bir şey yok Qat!” ya da “Qat, bir şeyler yapamaz mısın?” dediler.

Qat etrafı araştırdı ve bir gün Torres Adaları'ndaki Vava'da *gece* adı verilen bir şeyin olduğunu duydu. Bunun üzerine bir domuzu bağlayıp kanosuna koydu ve Vava'ya gitmek üzere suya açıldı.

Orada, o yerde yaşayan Qong'dan (Gece), bir parça gece (*qong*) aldı (domuza karşılık). Dendiğinde göre, bundan sonra Torres Adaları'nda domuz bulunmaya başladı. Bir başka hikâyeye göreyse Qat hiçbir zaman Torres Adaları'na gitmedi, fakat denizin üstünden gökyüzünün uzak ucuna gitti, orada Gece bizzat onun gözlerine dokundu, ona siyah kaşlar verdi ve ona uyumayı öğretti. Kimileri bunun doğru olamayacağını söylüyor çünkü Torres Adaları'nda domuz var fakat gökte yok.

Her neyse, Qat geceyi alarak Vanna Lava'ya geri döndü, ayrıca gün olduğunda yaygara yapsınlar diye beraberinde çeşitli kuşlar ve kümes hayvanları getirdi. Qat, kardeşlerine koka yaprağından nasıl yatak yapılacağını gösterdi ve onları yere yaydı, dinlenmek için nasıl yatılacağını da gösterdi.

Kardeşler baktılar ve güneşin batıda alçaldığını gördüler.

"Gidiyor" dediler Qat'a. "Tekrar dönecek mi?"

"Şu an olana *gece* deniyor" dedi Qat onlara.

Sonra da geceyi salıverdi.

"Yayılp gökyüzünü kaplayan ne?" diye bağırdı kardeşler.

"Bu gecedir" dedi Qat, "Yatın ve sessiz olun."

Kardeşler yattılar ve karanlıkta kendilerini garip ve hülyalı hissettiler.

"Ölüyor muyuz" dedi kardeşler.

"Bu uykudur" dedi Qat.

Gecenin ne kadar süreceğini sadece kuşlar bilir, bu yüzden gece, sürmesi gerektiği kadar sürdüğünde horoz öttü ve kuşlar atışmalarına başladılar.

Qat sonra bıçak niyetine eline bir parça kırmızı doğal cam aldı ve onunla gecede bir delik kesti. Görünen ilk ışık kırmızıydı, kısa zamanda gecenin örttüğü tüm ışıklar bir kez daha parladı. Kardeşler gözlerini açtılar ve günlük işlerine başladılar.

İnsan, bugün artık böyle yaşıyor: gün —uyku— gün.

— Maria Leach. *The Beginning*. New York: Funk ve Wagnalls, 1956, s. 175-177.

— R.H.Codrington. *The Melanesians: Studies in Their Anthropology and Folklore*. Oxford: 1891, s. 156-158, kaynağından alınıp yeniden anlatılmıştır.

MARSHALL ADALARI

Çok, Çok Uzun Zaman Önce

Batı Pasifik'te, Mariana Adaları'ndan başlayarak üç bin yıllık mesafedeki Gilbert Adaları'na kadar yayılan Mikronezya, yabancılar için "stratejik" değerinden ötürü büyük zarar gördü. Örneğin Guam'ın Chamorro halkı 1668'de, Cizvitler ve din dönüşümü için onlara eşlik eden İspanyol askerler tarafından büyük ölçüde yok edildi; yirmi yıl sonra baştaki 100 binlik nüfustan sadece 3.500 kişi kaldı.

Marshall Adaları'nın otuz dört atolünün durumu bundan biraz daha iyiydi. 1885'ten 1914'te Japonlar tarafından ele geçirilene kadar Alman himayesinde kaldılar. Japonlar 1944'te Amerikalılara yenilene dek onların idaresi altındaydılar ve 1947'de, Birleşik Devletler Pasifik Vesayet Toprakları'nın parçası oldular. (Sonraki yirmi yılda Birleşik Devletler, Marshall Adaları'ndaki bazı atollerde nükleer bomba denemeleri yaptı.)

Bu yaratılış miti bir Marshall yerlisi olan James Milne tarafından 1950'lerin başlarında aktarıldı. Burada iki parçalı bir dünya çizilir, göksel düzen ve dünyasal kaos, ayrıca yüce bir yaratıcı tanrı olan Lowa vardır. O, adalara görünür olmalarını emrederek onları yaratır. Ayrıca hayattaki yönleri ve ana güçleri kontrol eden dört tanrısal figür vardır: güneş, rüzgâr, hayat ve ölüm. En ilginç olanı da, iki kültür kahramanına verilen, her şeye dövme yapma görevidir. Böylece her şeyin işlevi ve rütbesi belirlenir, doğal ve sosyal düzen tanrıların iradesi ile birleşir. Kutsal emirlere uygun davranışlar ebedi hayat ve varlıkla ödüllendirilir, günahkârlar ise suçlarının yüküyle okyanusa düşerler, yani yokluğun kaosuna.

Çok, çok uzun zaman önce kara yoktu, her yer okyanustu, fakat Lowa adında bir tanrı vardı ve o bir adaya gelmişti (belki bu ada Ailing-laplap'tı). Bu tanrı, sihirli bir "Mmmmmm" sesiyle takip edilen bir emir verdi ve tüm adalar yaratıldı. Sonra o tanrı tekrar gökyüzüne döndü ve bu adaya başka dört adam gönderdi. Bu dört adamın her biri farklı bir yöne gitti; doğuya, batıya, güneye ve kuzeye [Marshall halkı doğuyu esas yön kabul eder]. Batıdaki adamın adı İrojdrilik idi; doğudakinin adı Lokumran idi, yani "şafağı büken adam; güneydekinin adı Lorok idi, yani "güneyin adamı"; kuzeydekinin adı da Lojibwineamen idi. Onların her

birinin belli bir görevi vardır. Hepsinin kralı İroijdrilik'tir ve görevi tüm canlıların yapımına göz kulak olmaktır, bitkiler ve kuşlar dahil. Güneydeki adam rüzgârlara bakar. Kuzeydeki adam ölümlerle ilgilenir; her şeyi kişisel eylemle öldürür.

Onlar yerlerini aldıktan sonra Lowa, bir başka adamı (ismi hatırlanamadı) adaların düzenlenmesi için aşağı gönderdi. O tüm adaları bir sepete koydu [bunun nasıl olduğu veya adaların önce suda olup olmadıkları bilinmiyor] ve Carolineler'den başlayarak bugünkü konumuna yerleştirdi. Sonra iki zincir halindeki tüm Marshall Adaları'nın doğru olarak sıralanmasına geçti. Ailinglaplap'tan Jaluit'e geldiğinde adalardan biri sepetten düştü. Düşen ada Namorik'ti, bu yüzden Namorik şimdi hizanın dışındadır. Onu öyle bıraktı, tekrar sıraya koymaya çalışmadı. Sonra Jaluit'i yerleştirdi, Ebon'u yerleştirdi ve ardından sepeti attı, o da Kili Adası oldu (adı *Kilok*tan gelir -hindistan cevizi yapraklarından örülmüş sağlam bir iş sepeti). Böylece adaların yapılması bitti.

Sonra Lowa, dünyadaki yaratılmış her şeye dövme yapılması için Ailinglaplap'a gene iki adam gönderdi. Tüm insanlar ve hayvanlar aslında Lowa'nın çocuklarıydı. Adamların adı Lanej ve (hatırlanamadı) idi ve onlar her şeye —balıklara, kuşlara, tüm yaratıklara ve insanlara— yürüyen veya dolaşp duran tüm canlılara dövme yapacaklardı. Her türden hayvan kendi karakteristik işaretlerini böyle aldı, ayrıca bu, şefler, halktan olanlar ve kadınlar için rütbe belirten dövmeleri de başlattı.

Dünyadaki herkes dövme yaptırmak için Ailinglaplap'a geliyordu. Biki'ni'den bir kano geldi. Henüz yelkenliler yoktu ama o günlerde her kanoda “balık” denilen özel bir kısım vardı. Kanonun bu kısmı onu Wotho'ya sürdü, fakat Wotho'da bir hayalet vardı ve o “balığı” mızrakla vurup öldürdü, bu yüzden kanoyu kürekle hareket ettirmek gerekti. Ailinglaplap'a doğru kürek çekerken insanlar o kadar yoruldular ki kimse kanodan su boşaltmak istemedi. Lagünün Buoj denilen yerdeki güney girişinde, resifin kenarına varır varmaz kano battı ve insanlar yüzmek zorunda kaldılar; kuşlar uçtu ve tüm diğerleri kıyıya yüzdü; bir tek fare hariç, çünkü o iyi yüzemezdi ve neredeyse boğulacaktı. Fare çırpınırken bir ahtapot geldi ve “Ah, arkadaşım, sana yardım edeyim” dedi. Onu başının üzerine koyarak kıyıya çıkardı. Fakat fare kıyıya atlamadan hemen önce ahtaponun başına pisledi. Sonra da gülerек ahtapota seslendi, “Ha, ha, oraya bir şeyler koydum.” Ahtapot bunu duyup başını yokladı ve orada farenin pisliğini hissetti fakat onu atamadı. Çok kızmıştı, tekrar kıyıya doğru yüzdü ama kıyıya çıkamadığından fare kaçtı. O günden beri

ahtapot fareden nefret eder. Fare sonunda dövmesini yaptırdı, fakat sona kalmıştı ve isli boya çok zayıftı, fazla suluydu. Bu yüzden farenin dövmesi çok kötüdür ve rengi gridir, fare de hep kirli görünür. Ancak onun dışında herkesin dövmesi güzeldir.

Artık dünyadaki herkesin dövmesi vardı ve tüm balıklara ve hayvanlara isimleri verilmişti. Artık her şeyin büyüüyüşü, doğuşu ve hayatını sürdürmesi Iroijdrik'in elindeydi. Kuzeydeki adam Lojibwineamen, insanları ne zaman isterse ölüme çağırmaktan sorumludur. Çağırıldıktan ve öldükten sonra, insanlar her zaman atolun her iki tarafındaki suyun civarına gömülür, fakat daha çok gün tarafına. Üç veya altı gün sonra, ruh mezardan çıkıp Nako'ya gider. Orası Mill yakınlarında, Nadrikdrik'te bulunan küçük bir adadır. Ruh o adaya girmezden önce büyük balıklarla dolu bir kanaldan geçmek zorundadır. Bu atlayıştan kimse kaçamaz; günahla ağırlaşmış kötüler atlayışı yapamayıp suya düşerler ve balıklar onları yer. İyi atlayanlar ise kolayca ruhlar ülkesine varır. (Ruhlar ülkesine varmak için de ona hazırlanmak gerekir: birincisi, anneye saygılı olunmalı; ikincisi, babaya saygılı olunmalı; üçüncüsü, savaşta cesur olunmalı ve dördüncüsü, şefe saygılı olunmalıdır; o zaman atlayış sorun olmaz.) Ruhlar adasına varana, ebedi ruh yiyeceği, sincap balığı [*Myripristis*] yağı ikram edilir, böylece orada ne kadar uzun kalırsa kalsın kimse açlık ve susuzluk çekmez. Sonra insan, Nako'nun ruhlar adasından, kuzeydeki Lojibwineamen'in yaşadığı yere gider.

— William H. Davenport. "Marshallese Folklore Types." *Journal of American Folklore*, 1953, 66, 221-223. Philadelphia: American Folklore Society.

MAIANA ADASI

Varlıkları Yapmak

Marshall Adaları'nın güneydoğusundaki Maiana, 1892'den [1979'a kadar] İngiliz mandası olan Gilbert Adaları'nın bir parçasıdır. Her ne kadar bu adalarda önemli ölçüde Hristiyan misyonerlik faaliyeti yapılmış olsa da (hatta 1856'da Hiram Bingham Kitab-ı Mukaddes'i Gilbertçeye çevirmiştir) yaratılış mitleri şaşılacak derecede batı etkisinden uzak kalmıştır. Olsa olsa, aynı karmaşıklıkta olan Polinezyalı kozmolojilere benzer.

Maiana mitinde tüm varlığın ve yokluğun kaynağı Na Areadır. Hiçliğin içinde durağan olarak *var olur*. Sonunda yaratmaya başlar ve bir şekilde bölünerek, sol eliyle suyu (kaos, yokluk), sağ eliyle karayı (düzen, varlık) yapar. Ayrıca yaratıcı düşüncesini somutlaştırarak genç Na Aread'ı doğurur ("tasarlar") ve sonunda onu yaratılışı denetlemeye gönderir. Fakat yaratılış hâlâ kaotiktir, çünkü bir yönelim noktası yoktur (burada coğrafi bir nokta kastediliyor fakat rahatlıkla dini olarak da anlaşılabilir), bu yüzden Na Aread oyuk bir dişi yerinden çıkarır ve onunla göbeği, yani dünyanın merkezini yapar. Bu mutlak yönelimle tüm diğer düzenleme mümkün olur; sonra genç Na Aread gökyüzünü ve dünyayı birbirinden ayırır ve ışık, tanrının kutsal dişinin büyük axis mundi'sinin içinden gelir.

Na Aread uzayda yalnız başına "hiçlik içinde yüzen bir bulut" olarak resmedilir. O uyumazdı, çünkü daha uyku yoktu; açlık çekmezdi, çünkü daha açlık yoktu. Bu yüzden, uzun bir süre böyle kaldı, sonunda aklına bir düşünce geldi. Kendi kendine şöyle dedi, "Bir şey yapacağım." Böylece sol eliyle suyu yaptı ve sağ eliyle oynayarak onu çamur haline getirdi; sonra çamuru yassı olacak şekilde yuvarladı ve üzerine oturdu. Dediği gibi, altında büyük bir şişme oldu, üç gün büyüdüktan sonra patladı ve içinden küçük bir adam çıktı. "Sen benim düşüncemsin" dedi Na Aread, "Sen benim düşüncemin resmisin (*taamnein an iango, ngkoe*). Senin adın Genç Na Aread. Benim sağ gözümde ya da sol gözümde otur, hangisini istersen." Böylece küçük adam bazen babasının sağ gözünde bazen sol gözünde oturdu ve bu uzun süre böyle devam etti. Sonunda Na Aread, yani şeylerin ilki olan, seslendi, "Na Aread!" Oğlu cevap verdi "Ne var?" O şöyle dedi, "Benim gözümde ortaya çık. Aşağıya in ve benim yaptığım şeyin üzerini çiğne. Onun kenarları nerede?" Babası tekrar sordu, "Onun ortası nerede?" O şöyle cevap verdi, "Bilmiyorum." Bunun üzerine Na Aread çenesinden içi oyuk bir dişi söktü ve onu yaptığı şeye saplayıp, "İşte göbek burası!" dedi. İçi oyuk dıştan Genç Na Aread indi, karşısında bir Karanlık ve Birbirine-yapışmış elementler gördü, onları bildiğimiz gibi düzeltmeye başladı. Gökyüzü yükseklerdeyken, üstteki bölgelerin yaşlı Na Aread'ın oyuk dişinin içinden aktığı görüldü; böylece güneş meydana geldi.

— A. Grimble. "Myths from the Gilbert Islands." *Folklore*, 1922, 33, s. 106-107.

DÖRT MAORİ KOZMOLOJİSİ

Yeni Zelanda'nın Polinezyalı yerlileri olan Maoriler, Avrupalılar tarafından ilk defa 1642'de Hollandalı denizci A. J. Tasman adayı "keşfettiğinde" ziyaret edildi, Kaptan Cook da oraya 1769'da gitti ve 1814'te ilk Hristiyan Misyoner Samuel Marsden adaya geldi. Her ne kadar Maoriler İngilizlere 1840'ta yapılan Waitangi Antlaşması'yla, tamamen teslim olmaları karşılığında topraklarının yegâne sahibi olsalar da, İngilizlerle yaptıkları savaşlar 1840'ların sonlarına ve 1860'lara damgasını vurdu.

Tüm bu Batı etkilerine karşılık, Maori kozmolojisinin ana prensipleri nispeten az değişikliğe uğradı. Köktenci soruları ve onlara verdiği karmaşık cevaplarıyla benzerleri içinde en derinlerinden biri olan Maori düşüncesi, sadece varlık ve yokluk konularını kapsamakla kalmaz, ruh ve madde ilişkisini de doğrudan ele alır.

Maoriler Kendinde-Varlık'ın derece derece geliştiğini düşünürler; o saf düşünce olarak tanımlanır ve önce yokluk (boşluk, kaos, karanlık), sonra da varlık (gök ve dünya, düzen, ışık) olur. Önceki Vedik düşünürler gibi Maoriler de tanrıların belirli varlık formlarında geliştiğini savunur; onlar büyük güçlerin kişileşmiş hali olarak hâlâ yokluğa bağımlıdır. Kendinde-Varlık, hiçliğin öbür yanında, ne tanrılaştırılır ne de insan biçimi alır.

Bu düşünce düzeyinde çok büyük anlatım zorlukları vardır. Kavramlar hep varlığı esas aldığından ve kelimeler şeyleri tarif ettiğinden, onları varlığa ve onun biçimlerini önceleyen yokluğa uyguladığımızda, birtakım aykırılıkların oluşması kaçınılmazdır.

Bir Soyağacı

Bu soyağacı ilahisinde, Maoriler bir bitki metaforu yardımıyla gök ve dünyayı Kendinde-Varlık'ın köklerinden çıkan çiçekler olarak anlatır.

Te Pu (Kök)
Te More (Anakök)
Te Weu (Kökçük)
Te Aka (Filiz ya da bitki)
Te Rea (Büyüme)

Te Wao-nui (Büyük Orman)
Te Kune (Gelişme)
Te Whe (Ses)
Te Kore (Hiçbir şey)
Te Po (Gece)

Rangi (Gök) Papa (Dünya)

— A. W. Reed. *Treasury of Maori Folklore*. Wellington, Yeni Zelanda: A. H. and A. W. Reed, 1963, s. 19-20.

Po

Maoriler hiçliğin derecelerini ve niteliklerini, yokluğun gelişme aşamalarını anlatmakta özellikle başarılıdır. Bu ilahide Po —Boşluk, yokluğun durgun eonları— ustalıkla birbirinin ardından gelir.

Te Po-te-kitea, görünmeyen Po.
Te Po-te-whaia, ele geçirilemeyen Po.
Te Po-te-wheau, aşılamayan Po.
Te Po-tangotango, mutlak karanlığın Po'su.
Te Po-te-whawha, dokunulmamış ve dokunulmaz Po.

— A.W. Reed. *Maori Folklor Hazinesi*. Wellington, Yeni Zelanda: A.H. ve A.W.Reed, 1963 s. 18.

Yaratılış

En güzel Maori ilahilerinden birinde yaratılış soyut fiziksel aşamalar halinde anlatılır. Düşünce, gece ve sonunda ışık olmak üzere

üç dönemde gelişir. Sadece zengin diliyle ve hipnotize edici ritmiyle değil, nesnel ve rapor verir gibi olmak yerine, içsel ve katılımcı olan bir bakış açısına sahip olmasıyla da, her mit gibi dramatik ve etkileyicidir.

Burada bir tanrı yoktur, kutsal süreçler bir kişilikte sabitlenmez, doğanın kendisi sadece bütünün bağımlı bir parçasıdır. Bilinemez ve açıklanamaz olan Kendinde-Varlık “kavramdan” gelişerek düşünce, ruh ve madde yardımıyla büyük zirveye, “günün gökyüzünden gelen aydınlığı”na ulaşır.

İLK DÖNEM

(*düşünce*)

Kavramdan artış,
Artıştan düşünce,
Düşünceden hatırlayış,
Hatırlayıştan bilinç,
Bilinçten arzu oldu.

İKİNCİ DÖNEM

(*gece*)

Dünya üretken oldu;
Cılız bir parıldamayla oturdu;
Geceyi meydana getirdi:
Büyük geceyi, uzun geceyi,
En alçak geceyi, en yüksek geceyi.
Koyu geceyi, hissedilecek olan,
Dokunulacak geceyi,
Görölmeyecek geceyi,
Ölümün gecesini.

ÜÇÜNCÜ DÖNEM

(*ışık*)

Hiçbir şeyden yaratış,
Hiçbir şeyden artış,
Hiçbir şeyden bolluk,

Artışın gücü,
Yaşayan nefes;
O boşlukla kaldı,
Ve üzerimizdeki atmosferi üretti,
Dünyanın üzerinde yüzen atmosferi;
Üzerimizdeki büyük kubbe şafak başlangıcıyla kaldı
Ve ay ortaya çıktı;
Üzerimizdeki atmosfer ısıyla kaldı;
Ondan güneş türedi;
Onlar yukarı atılmışlardı
Göklerin esas gözleri olarak:
Sonra gökler ışık oldu,
Şafak başlangıcı, gün başlangıcı,
Gün ortası.
Günün gökyüzünden gelen aydınlığı.

— Richard Taylor. *Te Ika A Maui*. Londra: Wertheim and Macintosh, 1855.

— Alıntıyı yapan, A. W. Reed. *Treasury of Maori Folklore*. Wellington, Yeni Zelanda: A. H. and A. W. Reed, 1963 s. 19.

Gök ve Dünya

Maorilerde dini eğitim resmi ortamlarda verilirdi. *Whare Wanan-g'a*'da ya da kutsal okullarda, kişi “Üst çene” öğreniminde (tanrılar, kökenler, astronomi, zaman ölçümü) ya da “Alt Çene” konularında (göçler, şeflerin soy kütüğü, tabuların özelliği) uzmanlaşabilirdi. Öğrencilere bazı kısıtlamalar getirilirdi ve bunlar çoğunlukla yalnız kalma, cinsel perhiz ve oruç tutma gibi dönemleri içerirdi. Maori teolojisinin büyük kısmının ilahi formunda olması, ayinlerde kullanılması ve ayrıca öğrenciler tarafından kolayca ezberlenmesini sağlardı.

Maori yaratılış mitleri, daha metafizik olan varlık ve yokluk konularıyla yetinmeyip, çeşitli varlık biçimlerinin evrimine ve insanın yaratılışına da el atar. Hesiodos'un *Theogonia*'sında olduğu gibi, onlarda da gök ve dünyanın başlangıçta bir olduğu kabul edilir. Ebeveynleri arasında sıkışan doğal güçler —rüzgâr, orman, ekilmiş ya da ekilmemiş besin bitkileri, okyanus (balık ve sürüngenler) ve insan— gök ve dünyayı birbirinden ayırmaya karar verir. Hepsi uğraşsa da, sonunda sadece ormanın tanrıları başarılı olur ve insan dünyanın çatlakların-

da saklı olarak bulunur. Gök ve dünyanın birlikte kalmasını isteyen tek çocuk olan rüzgâr, babasıyla yukarı çıkar ve intikam için tüm diğer çocuklara saldırır. Orman da okyanus da bundan zarar görür; yiyecekler ödleğe dünya annenin yanına saklanır; sadece insan meydan okuyarak rüzgâra karşı durur ve onun öfkesini bastırır. Onların ödleğine karşı intikam için bu sefer insan tüm dünyalı kardeşlerine saldırır ve onlara egemen olur. Onları ve çocuklarını kendi zevki-ne göre kullanır, bir tek rüzgâr onun hep düşmanı olarak kalır.

Değişimin ve kalıcılığın bir diyalektiği gibi görünen mit, müphem bir olayla biter. Gök ve dünyanın baştaki durgun birliği bozulmuş olsa da, gerilim hâlâ rüzgârın (istikrar taraftarı) ve insanın (başta ebeveynini öldürmek isteyen) düşmanlığında sürer. Ebedi fakat durgun hayat, böylece değişim sürecine dönüşür ve hem hayatı hem ölümü içerir.

İnsanın sadece bir çift ilk atası vardı; onlar üzerimizdeki geniş gökten ve altımızda uzanan dünyadan çıktı. Bizim ırkımızın geleneklerine göre, Rangi ve Papa veya Gök ve Dünya, başlangıçta her şeyin geldiği kaynaktı. Sonra karanlık, gök ve dünyanın üzerine çöktü. Onlar hâlâ birbirlerine yapıştı çünkü daha koparılıp ayrılmamışlardı; doğurdukları çocuklar hep karanlık ve aydınlık arasındaki fark ne olabilir diye düşünüyorlardı; varlıkların çoğaldığını ve arttığını biliyorlardı fakat gene de ışık onlara hiç görünmemişti, hep karanlık olmuştu. Bu yüzden eskiye ait dini ibadetlerimizde şu sözler geçer: “Zamanın ilk bölümünden onuncu bölümüne, yüzüncü, bininci bölümüne kadar hep karanlık vardı.” Yani çok uzun bir zaman boyunca; bu zaman bölümleri varlıklar olarak düşünülür ve onların her birine Po denir; ve onlar için henüz parlak ışıklı bir dünya yoktu, sadece var olan canlılar için karanlık vardı.

Sonunda Gök ve Dünya’nın doğurduğu çocuklar sürekli karanlıktan yorgun düşerek aralarında görüş alışverişinde bulundular ve şöyle dediler, “Şimdi Rangi ve Papa ile ne yapacağımıza karar verelim: onları öldürmek mi daha iyi, yoksa koparıp ayırmak mı?” Sonra Gök ve Dünya’nın en hiddetli çocuğu Tu-matauenga konuştu, “Tamam, öldürelim onları.”

Sonra ormanın ve onun içinde yaşayan ya da ağaçtan yapılmış her şeyin babası Tane-mahuta konuştu, “Hayır, bu olmaz, onları koparıp ayırmak daha iyi, gökyüzü bizim epey üstümüzde, dünya ayaklarımızın altında kalsın. Gökyüzü bize yabancı gibi olsun fakat dünya, bakıcı anne gibi yanımızda kalsın.”

Tüm kardeşler bu öneriyi uygun buldular, sadece rüzgârın ve fırtınanın babası Tawhiri-ma-tea hariç, çünkü o, kendi ülkesinin yıkılacağını hissederek, ebeveyninin koparılıp ayrılması fikrinden büyük acı duydu. Beş kardeş ebeveyninin ayrılmasına razı geldi fakat biri razı gelmedi.

Bu yüzden, eskiye ait şu sözler de dualarımızda yer alır, “Karanlık, karanlık, ışık, ışık, arayış, arayış, kaos içinde, kaos içinde”; bunlar gök ve dünyanın çocuklarının, insanın yaşayıp çoğalabilmesini sağlamak için, ebeveynleriyle ilgili nasıl bir hal çaresi aradığını gösterir.

Bununla ilgili olarak eski zamanlara ait “Çokluk, uzunluk” sözü de, Gök ve Dünya’nın çocuklarının sahip olduğu düşüncelerin çokluğunu ve insanın var olabilmesi için uzun süre ebeveynlerini öldürmeyi düşündüğünü zamanın uzunluğunu belirtir; çünkü onlar bu minvalde konuşup görüş alışverişi yapmışlardır.

En nihayet planları üzerinde anlaştılar, ama sonra, insanın ekilmiş besinlerinin tanrısı ve babası Rongo-ma-tane ayağa kalktı, gök ve dünyayı birbirinden ayırmaya çalıştı, uğraştı fakat onları ayıramadı. Bir sonraki, yani balık ve sürüngenlerin tanrısı ve babası Tangaroa kalktı, gök ve dünyayı birbirinden ayırmaya çalıştı, uğraştı fakat o da ayıramadı. Bir sonraki, insanın ekilmemiş besinlerinin tanrısı ve babası Haumia-tikitiki kalktı, gök ve dünyayı birbirinden ayırmaya çalıştı, o da uğraştı, gene olmadı. Ardından, çabuk öfkelenen insanın tanrısı ve babası Tu-matauenga kalktı, gök ve dünyayı birbirinden ayırmaya çalıştı, o da uğraştı fakat nafiye. Sonunda, ormanların, kuşların ve böceklerin Tanrısı ve babası Tane-mahuta yavaşça kalktı, ebeveynini ayırmaya çalıştı; ama onları elleriyle ve kollarıyla ayıramadı. O zaman durdu, başını sıkıca annesine, yani dünyaya yasladı, ayaklarını kaldırıp babasına, yani gökyüzüne dayadı, sırtıyla ve ayaklarıyla büyük bir kuvvet verdi. Böylece sonunda Rangi ve Papa ayrıldı ve onlar acı içinde feryat ederek, “Niçin ebeveyninizi böyle öldürüyorsunuz? Neden bizi öldürmek, bizi koparıp ayırmak gibi feci bir suç işliyorsunuz?” dediler. Fakat Tane-mahuta durmadı, onların ağlamasını ve bağırmasını dikkate almadı; dünyayı kendisinden çok çok aşağıya ve gökyüzünü de çok çok yukarıya itti.

Bu yüzden eski zamanlara ait şöyle bir deyiş vardır, “Tane’nin kuvvetli itişisi gökyüzünü dünyadan kopardı, böylece onlar ayrıldılar, karanlık ve böylece ışık da görtünür oldu.”

Gökyüzü dünyadan kopar kopmaz onların doğurduğu çok sayıda insan bulundu, bu zamana kadar Rangi ve Papa’nın vücutları arasında saklı kalmışlardı.

Sonra rüzgârın ve fırtınanın babası ve tanrısının kalbinde erkek kardeşlerine savaş açmak için şiddetli bir istek belirdi çünkü onlar ortak ebeveynlerini koparıp ayırmışlardı. O daha baştan annesinin kendi efendisinden ve çocuklarından koparılmasına razı gelmemişti; bu ayrılığı arzulayan sadece onun erkek kardeşleriydi ve onlar sadece Papa-tu-a-nuku'nun ya da Dünya'nın ebeveyn olarak başlarında kalmasını istemişlerdi.

Kasırğa ve fırtınaların tanrısı, ayrıca dünyanın çok iyi ve güzel olmasından da korkuyordu, bu yüzden yükseldi, yukarıdaki alanlara doğru babasını takip etti ve sonsuz göklerdeki korunaklı boşluklara girip oralara saklandı, tutundu ve sığındığı o yerde ebeveyni ile uzun süre görüştü; geniş Gök, Tawhiri-ma-tea'nın önerilerini dinlerken, kalbinde düşünceler ve planlar şekillendi, Tawhiri-ma-tea da yapması gerekeni anladı. Sonra kendi kendine ve geniş Gök'le birlikte çok sayıda çocuk doğurttu ve onlar hızla büyüüp çoğaldılar. Tawhiri-ma-tea onlardan birini batıya, birini güneye, birini doğuya ve birini de kuzeye gönderdi; sonra kendine ve çocuklarına güçlü rüzgârlara denk düşen adlar verdi.

Sonra o, şiddetli boralar, hortumlar, yoğun bulutlar, ağır bulutlar, kara bulutlar, karanlık dumanlı bulutlar, kızgın bulutlar, fırtınaları önceleyen bulutlar, kızgın kara bulutlar, parlak kırmızı ışık yansıtan bulutlar, her yönden sürüklenen ve şiddetle patlayan bulutlar, gök gürültülü fırtına bulutları ve hızla giden bulutlar gönderdi. Hepsinin ortasında da çılgınca hücum eden Tawhiri-ma-tea'nın kendisi vardı. Eyvah! Eyvah! Ardından şiddetli fırtına geldi; ve Tane-mahuta ve dev orman hâlâ, bilinçsiz ve kuş-kullanmadan yerinde dururken, Tawhiri-ma-tea'nın ağzından çıkan nefes patlaması onları vurdu, dev ağaçlar ortalığa savruldu, eyvah! eyvah! Onlar parçalara ayrıldılar, toprağa gömüldüler, büyük küçük dalları koptu ve etrafa saçıldı, sonra da dünyanın üzerine serildiler, ağaçlar ve dalları böceklerle, kurtçuklara ve nefret edilesi çürümeye terk edildi.

Ormandan ve onun içinde yaşayanlardan sonra, Tawhiri-ma-tea denize çullandı ve öfkesiyle okyanusu dövdü. Ah! Ah! Dağlar gibi dik dalgalar oluştu, zirveleri o kadar yukarıdaydı ki oradan bakanın başı dönebilirdi, onlar hemen girdaplara dönüştü ve okyanusun tanrısı ve orada yaşayan her şeyin babası Tangaroa korkarak kendi denizlerinin içinden kaçtı; fakat o kaçmadan evvel, çocukları güvenliklerini nasıl sağlayacakları konusunda fikir alışverişinde bulundular, zira Tangaroa, Punga'nın babasıydı ve onun da iki çocuğu vardı: balığın babası Ika-tere ve sürün- genlerin babası Tu-te-wehi wehi veya Tu-te-wana wana.

Tangaraoa okyanusa giderek emniyetli yerden uzaklaşınca, Tu-te-wehi wehi ve Ika-tere, çocuklarıyla birlikte fırtınadan kaçmak için ne yapabileceklerini tartıştılar ve Tu-te-wehi wehi ve grubu şöyle bağırdı: “Karanın iç taraflarına kaçalım”; fakat Ika-tere ve grubu şöyle bağırdı: “Denize kaçalım.” Bazısı bir emre bazısı da diğerine uymadı ve bu yüzden iki grup halinde kaçtılar, Tu-te-wehi wehi’nin veya sürüngenlerin grubu kıyıda saklandı; Punga’nın grubu denize akın etti. Bizim eskiye ait ibadetlerimizde Ta whiri-ma-tea’nın ayrılması olarak geçen budur. Böylece şu sözler kuşaktan kuşağa aktarıldı: —”Suda yaşayan şeylerin babası Ika-tere, Tu-te-wehi wehi’ye bağırdı, ‘Hey, hey, hepimiz denize kaçalım.’

“Fakat Tu-te-wehi wehi bağırarak şöyle dedi: ‘Yok, yok, tam tersi, karanın iç taraflarına kaçalım.’

“Sonra Ika-tere onu şöyle uyardı: ‘O zaman karanın iç taraflarına kaçın; neslinin kaderi de şöyle olur: Seni yakaladıklarında, pişirmeden evvel, pullarını alev almış bir demet kuru eğrelti otuyla yakarak temizlerler.’

“Fakat Tu-te-wehi ona şöyle cevap verdi: ‘O zaman emniyeti denizde ara; neslinin kaderi de şöyle olur: Herkese küçük sepetlerde pişmiş sebze sunarken, seni de çeşni katmak için onun üzerine yuturlar.’

“Sonra, çok geçmeden, bu iki varlık ırkı birbirinden ayrıldı. Balıklar kafa karışıklığı içinde denize kaçtılar, sürüngenler ise emniyeti ormanda ve çalılarda bulmaya çalıştılar.”

Tangaraoa bazı çocuklarının onu terk etmesine öfkelenerek, kuru arazideki ormanın tanrısının koruması altında, o günden sonra erkek kardeşi Tane’ye savaş açtı ve o da buna karşılık ona savaş açtı.

Böylece Tane, erkek kardeşi Tu-ma-tauenga’nın çocuklarını, Tangaraoa’ninkileri öldürmeleri için kendi ağaçlarından yapılmış kanolarla, mızraklarla, olta iğneleriyle ve lifli bitkilerden yapılan ağlarla donattı; buna karşılık Tangaraoa, Tane’nin çocuklarını yuttu, kanolarını taşıyan denizleriyle mahvetti, sellerin süpürdüğü arazileri, ağaçları ve evleri yuttu, kendisini sınırlayan sahilleri dalgalarıyla sürekli aşındırdı ve ormanın devlerini suyla sürükleyerek sonsuz okyanuslarına attı, orada yaşayan böcekleri, genç kuşları ve çeşitli hayvanları yuttu —bunların hepsi bu tanrılara edilen dualarda yazılıdır.

Sonra, Tawhiri-ma-tea erkek kardeşleri olan, ekilmiş ve ekilmemiş besinlerin tanrıları ve ataları Rongo-ma-tane ve Haumia-tikitiki’ye hücum etti; fakat Papa onları diğer çocukları yararlınsın diye yakaladı ve emin bir yere sakladı ve o çocuklar anneleri Dünya tarafından o kadar iyi gizlendiler ki Tawhiri-ma-tea onları boş yere aradı.

Tawhiri-ma-tea böylece tüm diğer kardeşlerini yenilgiye uğrattıktan sonra kuvvetini denemek için Tu-matauenga'ya doğru atıldı; ona var gücüyle saldırdı fakat buna rağmen onu ne sarsabildi ne de yenebildi. Tu-matauenga erkek kardeşinin öfkesinden mi korkacaktı? Tüm kardeşler içinde ebeveyninin yok edilmesini tek planlayan oydu ve savaşta cesur ve acımasız olduğunu kanıtlamıştı; kendi erkek kardeşleri Tawhiri-ma-tea'nın ve çocuklarının büyük saldırısı karşısında hemen boyun eğmişlerdi —Tane-mahuta ve çocukları yenilmiş ve parçalanmıştı—Tangaroa ve çocukları okyanusun derinliklerine ya da kıyıdaki girintilere kaçmışlardı—Rongo-matane ve Haumia-tikitiki dünyanın içinde ondan saklanmışlardı— fakat bir tek Tu-matauenga veya insan, Dünya anasının göğsünde dik durmuş ve sarsılmamıştı ve sonunda artık, Gök'ün ve fırtınalar tanrısının kalpleri sakinleşmiş ve tutkuları yatışmıştı.

Tu-matauenga veya acımasız adam, böylece kasırga ve fırtınanın tanrısı olan erkek kardeşine başarıyla karşı durduktan sonra, nasıl kardeşlerine saldırarak onları öldürebileceğini düşünmeye başladı, çünkü Tawhiri-ma-tea, ebeveynlerinin ayrılışının intikamını almak için saldırdığında kardeşleri ona katılmamış ve onu savaşta yitliğini göstermesi için yalnız bırakmışlardı. Henüz ölümün insanlar üzerinde gücü yoktu. Ancak Taranga'nın ve Makea-tu-tura'nın, Maui-taha'nın, Maui-Rota'nın, Maui-pae'nin, Maui-waho'nun, Hine-nui-te-po'yu aldatmaya çalışan yarı tanrı Maui-tikitiki-o-Taranga'nın çocuklarının doğumundan sonra ölüm insan üzerinde güç kazandı ve dünyanın her yanına nüfuz etti.

Tu-matauenga erkek kardeşlerinin davranışındaki yüreksizliği, onu cesaretini göstermesi için nasıl yalnız bıraktıklarını düşünmeye devam etti. Önce Tane-mahuta'yı yaralamaya karar verdi çünkü Tawhiri-ma-tea ile savaşırken kendisine yardıma gelmemişti ve biraz da şu yüzden: Tane'nin hızla çoğalan çok sayıda çocuğu vardı ve onlar eninde sonunda kendisine düşman olacak ve onu yaralayacaklardı. Böylece *whanake* ağacının yapraklarını toplayıp bükerekilmek yaptı, sonra işi bittiğinde tuzaklarını kurup, etrafa asmak için ormana gitti—ha! ha! Tane'nin çocukları onun önüne düştü, onlar artık uçamayacaklar ve emin yere kaçamayacaklardı.

Sonra erkek kardeşi Tangaroa'dan intikam almak istedi, o da kendisini savaşta terk etmişti; böylece onun çocuklarını aradı ve onları suda atlarken ve yüzerken buldu. Bunun üzerine keten bitkisinden çok sayıda yaprak kesti. Ketenle ağlar ördü, sonra onları kıyıya taşıyarak Tangaroa'nın çocuklarını ağ ile yakaladı.

Ardından, erkek kardeşleri Rongo-ma-tane ve Haumia-tikitiki'den intikam almayı da aklına koydu, onları kendilerine özgü yapraklarından buldu ve bir tahta orak yapıp, bir sepet ördü ve toprağı kazıp kökü yenibilen her türlü bitkiyi söktü ve sökülen bitkiler güneşte kurudu.

Böylece Tu-matauenga tüm erkek kardeşlerini yuttu ve tamamını kendisini terk ettikleri ve Tawhiri-ma-tea ve Rangi'ye karşı yalnız bıraktıkları için yok etti.

Erkek kardeşlerini bu şekilde yendikten sonra Tu, çeşitli isimler aldı; Tu-kariri, Tu-ka-nguha, Tu-ka-taua, Tu-whake-ticke-tangata, Tu-mata-what-iti ve Tu-ma-tauenga gibi; kardeşlerine karşı kazandığı zaferlerde ortaya koyduğu her özelliğı için bu isimlerden birini aldı. Dört erkek kardeşini tamamen alaşağı etti ve onları yiyeceğı yaptı. Onlardan sadece birini, Tawhiri-ma-tea'yı, yiyecek yaparak yenemedi ya da sıradan hale getiremedi ve bu yüzden Tawhiri-ma-tea, Gök ve Dünya'nın son çocuğı olarak, insana hep düşman kaldı ve bu büyük erkek kardeş, hâlâ insaninkine eşit bir öfkeyle ona fırtına ve kasırgalarla saldırır ve böylece onu denizde ve karada yok etmeye çalışır.

— Sir George Grey. "The Children of Heaven and Earth." *Polynesian Mythology and Ancient Traditional History*. Auckland: H. Brett, 1885, s. 1-8.

MAORİ

İo Miti

19. yüzyılın ortasında, Doğı Maori Sahili rahipleri Te Matorohanga ve Nepie Pohuhu, "gizli yüz" İo'yu öven değışik bir yaratılış miti açıkladılar. İo, *Whare Wananga'nın İlmi*'nde (Maori konseyinin dini öğretilerini anlatır), uzun zamandır rahiplerce bilinen fakat halka açıklanmamış ezoterik teolojinin bir parçası olarak tasvir edilir. Kuşkucular İo ve Hristiyan tanrı arasındaki benzerliklere dikkat çekerken ve İo'nun gizli yerli geleneklerden çok benimsenmiş Batı öğretilerini yansıttığını öne sürerken, başkaları da bu yeni Maori miti ile eski mitler arasındaki benzerlikleri vurgulamıştır. Diğer Maori yaratıcıları gibi, İo da kaosun içinde pasif halde vardır, sonra konuşur, ışığı ve karanlığı yaratır (onların her biri diğ erinin karşıtı olduğı gibi onun içindedir de —tıpkı Taoist yin ve yang gibi) ve gökyüzünü ve dünyayı ilksel sulardan ayırır. Daha önceki Maori ilahilerinde olduğı

gibi, bu mit, törensel uygulama amacını açıkça belli eder, onun kutsal sözleri kozmik ve insani alanlarda aynı ölçüde etkileyicidir.

1 İo enginliğin nefes alan boşluğunda yaşardı.

Evren karanlık içindeydi, her yerde su vardı.

Şafağın ısıltısı yoktu, berraklık, ışık yoktu.

Ve o şu sözleri söyleyerek başladı,—

Artık O hareketsiz kalmaktan vazgeçebilirdi;

“Karanlık, ışığı içeren bir karanlık ol.”

Ve hemen ışık belirdi.

(O) sonra aynı sözleri şu tarzda söyledi,—

Artık O hareketsiz kalmaktan vazgeçebilirdi;

“Işık, karanlığı içeren bir ışık ol.”

Ve gene hemen koyu bir karanlık geldi.

Sonra üçüncü sefer konuşarak şöyle dedi:

“Yukarıda bir karanlık olsun,

Aşağıda bir karanlık olsun (karşılıklı)

Tupua’nın üzerinde karanlık olsun;

Tawhito’nun üzerinde karanlık olsun;

O dağıtılmış ve yok edilmiş bir karanlıktır.

Yukarıda bir ışık olsun,

Aşağıda bir ışık olsun (karşılıklı)

Tupua’nın üzerinde ışık olsun;

Tawhito’nun üzerinde ışık olsun;

Bir ışık egemenliği

Parlak bir ışık.”

Ve şimdi büyük bir ışık üstün geldi.

(İo) sonra kendini oluşturan suya baktı,

Ve dördüncü sefer konuşarak şöyle dedi:

“Ey Tai-kama’nın suları, ayrı olun.

Gökyüzü, sen oluş.” Ardından gökyüzü asıldı.

“Tupua-horo-nuku’yu meydana getir.”

Ve hemen hareketli dünya dışarıda uzandı.

2 (İo’nun) bu sözleri atalarımızın zihinlerine kazındı ve atalarımız tarafından tüm nesillere aktarıldı.

Rahiplerimiz bu sözlerden neşeyle şöyle bahsettiler:

“Onlar eskiye ait ve özgün deyişlerdir.

Eskiye ait ve özgün sözlerdir.
Eskiye ait ve özgün kozmolojik bilgeliktir.
O boşluktan gelişmeyi meydana getirdi,
Sonsuz uzayı dolduran boşluktan,
Gelgit sularının,
Gelişen gökyüzünün,
Doğan gelişmiş dünyanın şahitliğinde.”

3 Şimdi dostlarım, bu özgün deyişlerin çok önemli üç uygulaması var ve onlar bizim kutsal ayinlerimizde kullanılıyor. İlki boş rahmin içine çocuğun yerleştirilmesi ayininde geçer. İkincisi, hem zihni hem vücudu aydınlatmaya yönelik ayinde geçer. Üçüncüsü ve sonuncusu, kutsal konular olan ölüm, savaş, vaftiz, soya ait hikayelerde ve benzerleriyle ilgili rahiplerin özellikle dahil olduğu ayinlerde geçer.

İo'nun Evren'i yaratmak için —yani onu koyup bir ışık alanı üretmesini sağlamak için— söylediği sözler, bire bir olarak çocuğun boş bir rahme yerleştirildiği ayinde de kullanılır. İo'nun karanlıkta ışığın parlaması için söylediği sözler, kasvetli ve ümitsiz bir kalbi, güçsüz yaşlıları, zayıf düşmüşleri neşelendiren ayinlerde kullanılır; ayrıca gizli yerlere ve konulara ışık tutmak, beste yaparken ilham almak ve insanı kötü savaş şartlarında umutsuzluktan kurtarmak gibi daha pek çok durum için de uygundur. Bütün bunlar için yapılan aydınlatıcı ve neşendirici ayinde (İo'nun) karanlığı yenip yok etmek için söylediği sözler kullanılır. Üçüncü olarak, evrenin içindeki art arda gelen oluşumlardan ve insanın kendi soyuna ait tarihinden bahseden hazırlık ayini vardır.

— Hare Hongi (çev.). “A Maori Cosmology.” *The Journal of the Polynesian Society*, 1907, 14 (63), 113-115. Wellington: Polynesian Society.

SAMOA

Tangaroa ve Kaya

Yeni Zelanda'nın 2500 mil kadar kuzeybatısındaki Samoa on yedi ana adadan oluşur ve bunların sadece bazılarında yerleşim vardır. Yeni Zelanda'nın kontrolünde bir İngiliz Vesayet Bölgesi olan Batı Samoa, 1962 yılında bağımsızlığını elde etti; Amerikan Samoa'sı ise Amerikan İçişleri Bakanlığı tarafından yönetilir ve Polinezyalı yerliler Amerikan vatandaşı sayılır.

Samoa yaratılış mitinde, Tangaroa (pek çok uç Polinezya bölgesinde okyanus ve balıkçıların tanrısıdır ama burada ilk çağların gökyüzü tanrısıdır), her şeyi, üzerinde durduğu yerde birden büyümeye başlayan bir kayadan (dünyanın kutsal tohumu) yapar. Pek çok Polinezya mitinde olduğu gibi, yaratılış önce daha ziyade soyut terimlerle anlatılır: Maddenin nitelikleri, yani biçimler, şeylerden, yani içerikten önce yaratılır. Kaya tüm şeylerin potansiyelini içerdikten sonra, dünyayı, denizi, tatlı suyu, gökyüzünü ve insanın tüm gerekli parçalarını yapar. Tangaroa dünyaya düzen verir ve insanları yerleştirir, böylece doğanın çeşitli elementleri verimli bir tarzda birleşerek tüm diğerlerini yaratır. Son olarak, kendisinin nesnel görünümünü (varlık prensibinden gelişen varlıklar) yaratan Tangaroa, küçük tanrıların dünyayı tamamlamasını ve yönetmesini sağlar.

Tanrı Tangaroa boş alanda yaşardı. Gökyüzü yoktu, ülke yoktu, dünya yoktu, deniz yoktu; o yalnızdı ve boş alanda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu fakat durduğu yerde bir kaya büyüdü. O her şeyin yaratıcısıydı.

Tangaroa sonra kayaya dedi ki, “İkiye bölün.” Sonra, sırayla her biri kendi ek ismiyle beraber belli sayıda *papa* [kaya] ve çocukları meydana geldi ve bu ek isimlerin anlamları şöyleydi 1: “Serilip yatmak”, 2: “Koşmak veya sarmaşıklar gibi yayılmak”, 3: “Düz bir resife benzemek”, 4: “Bal peteği”, 5: “Yumuşak volkanik çamur veya şist”, 6: “Ayakta durmak”, 7: “Bir tür dallanan mercan”.

Tangaroa kayayla konuştu, sonra ona sağ eliyle vurdu; kaya açılarak ikiye bölündü ve önce dünyayı (dünyadaki tüm insanların ebeveynini) ve denizi meydana getirdi. Sonra deniz, Koşmak-veya-yayılmak’ı kapladı. Serilip-yatmak Koşmak-veya-yayılmak’a şöyle dedi, “Kendi denizinin sahipliği altında sen kutsalsın” fakat Koşmak-veya-yayılmak şöyle cevap verdi, “Beni kutsama; deniz çok geçmeden sana da gelecek.” Tüm kayalar da benzer şekilde ona kutsal dediler.

Sonra aniden Tatlı su oldu, ardından Tangaroa gene kayayla konuştu ve gökyüzü meydana geldi, sonra Tui-te’e-langi veya Gökyüzünü-yukarıda-tutan-şef; sonra İlu (Enginlik) ve Mamao (Uzay) yaratıldı; ardından Yükseklik geldi.

Tangaroa tekrar kayayla konuştu ve İki-bulut (erkek) ve İki-tatlı-su (dişi) meydana geldi ve o ikisini “gökyüzünün arkasındaki ırka” atadı. Sonra tekrar konuştu ve Aoa-lala (erkek) ve Ngao-ngao-le-tai veya Issız-deniz (dişi) doğdu, sonra İnsan geldi, sonra ruh, sonra Kalp, sonra İrade ve sonra Düşünce geldi.

Böylece Tangaroa'nın yarattıkları, yani kayadan çıkanlar, son buldu fakat onlar sadece denizde yüzüp duruyorlardı ve sabit durdukları yoktu. Tangaroa sonra kayaya aşağıdaki emri verdi ve sonuçta şunlar oldu:

1. Ruh, Kalp, İrade ve Düşünce insanın içinde birleşecekti, ki böyle oldu ve onu bir akıllı varlık haline dönüştürdüler. Bu insan sonra Dünya'yla (dişi) birleşti; böylece bir çift ortaya çıktı —Fatu (erkek) ve Ele-ele (kadın).

2. Boş alana ve uzaya, gökyüzünün yukarısında Yükseklik ile birleşmesi emredildi. Onlar bir erkek çocuk olan Yükseklik'in babası ve anası olarak görülüyordu. Gökyüzünde sadece boşluk vardı, gözün görebileceği herhangi bir şey yoktu.

3. İki-bulut'un ve iki Tatlı-su'yun tatlı su bölgesine yerleşmesi emredildi.

4. Aoa-lala ve Issız-deniz'e, denize gidip oraya yerleşmesi emredildi.

5. Fatu ve Ele-ele çiftinin gökyüzünün arka kısmının karşısındaki, sol tarafa yerleşmesi emredildi.

6. Gökyüzünü-yukarıda-tutan-şef, Tangaroa'nın emriyle, gökyüzünü tuttu; fakat tutmaya devam edemedi ve gökyüzü tekrar düştü. Sonunda onu *masoa* ve *teve* bitkileri yardımıyla tuttu . . . ve gökyüzü Boş alan ve Uzay'a uzanarak yukarıda kaldı.

Sonra Boş alan ve Uzay, Po (gece) ve Ao'yu (gün) doğurdu ve bu çiftle Gökyüzünün-gözünü (güneş) doğurmaları emredildi; ardından Boş Alan ve Uzay, Le-langi'yi veya ikinci gökyüzünü meydana getirdi ve orada kalıp gökyüzüne sakinlerini yerleştirdi. Sonra Langi, yani gökyüzü, peş peşe üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu gökyüzünü meydana getirdi; onların her biri oldukça, Gökyüzünü-yukarıda-tutan-şef tarafından tutuldu ve Boş Alan ve Uzay tarafından sakinleri yerleştirildi.

Sonra Yaratıcı-Tangaroa, Hareketsiz-Tangaroa'yı, Her-yerdeki-Tangaroa'yı, Bölgeleri-(veya insanları)-çoğaltan-Tangaroa'yı, Elçi-Tangaroa'yı, Kuş Tuli'yi ve haberci Longonoa'yı yarattı.

Yaratıcı-Tangaroa, Hareketsiz-Tangaroa'yı gökyüzünün şefi olarak atadı. Elçi-Tangaroa sekizinciden aşağıdaki birinciye kadar gökyüzünün büyükelçisi oldu. Gece ve gündüz, görünüşte ilk veya birinci [en aşağıdaki] gökyüzünde oturdular ve şu çocuklara veya nesle sahip oldular: karanlık bulutlu gökyüzü, aydınlık berrak gökyüzü; yıldızlar, Manu'a, Samoa, güneş ve ay.

Gün ve gece ve dört çocukları —güneş, ay, Manu'a ve Samoa— Elçi-Tangaroa tarafından, Yaratıcı-Tangaroa ve Hareketsiz-Tangaroa'nın oturduğu dokuzuncu gökyüzündeki “durgunluğun meclis alanında” toplanacak genel meclise çağrıldı; ve oradan pek çok karar çıktı. Mitte bahsedilen birçok konunun yanı sıra, iki erkek çocuk, Manu'a ve Samoa, aşağı gönderildi ve onlar Fatu ve Ele-ele'nin çocuklarının şefi oldu. Güneş ve ay, gün ve geceyi takip edecekti, gün geldiğinde güneş, gece geldiğinde ay onu takip edecekti, onlar gökyüzünün belli bir kısmının içinden geçeceklerdi, aynı şekilde yıldızlar da. Anlatıcının dediğine göre güneş ve ay Tangaroa'nın gölgeleriydi.

Mit sonra çeşitli adaların yaratılış hikâyesiyle devam eder; önce batıdaki gruplar yaratılır —bir notta onlar Tahiti ve bitişiğindeki adalar, sonra Tongan grubu, sonra Samoa'nın Savai Adası olarak belirtilir. Samoa'nın Manua Adası'nın yaratılışından söz edilmez fakat adadan açıkça varmış gibi bahsedilir; anlaşıldığına göre, o Elçi-Tangaroa'nın o dünyadayken geldiği ada ve gökteki Yaratıcı-Tangaroa'nın emrine göre diğer adaları yaptığı çalışma yeridir. Bu adaların nasıl yapıldığının bir açıklaması yoktur, sadece şu belirtilir: Yaratıcı-Tangaroa ve Elçi-Tangaroa onların türemesini sağladı fakat sonra Yaratıcı-Tangaroa gökten aşağı inerek onları ayaklarıyla çiğnedi ve insanların yerleşmesi için hazır etti.

Sonra, Yaratıcı-Tangaroa, doğu adaları ve Fiji'nin iki ayrı durumunda Tangaroa'nın “çocukları”, Tonga'nın durumunda ise Tangaroa'nın “halkı” olarak adlandırılan üç çifti sırasıyla doğu adalarının, Fiji'nin ve Tonga'nın sahibi olmaları için gökyüzünden aşağı gönderdi; ayrıca Fatu, Ele-ele ve çocuklarının o sırada Manu'a'da olduğundan bahsedilir ve Manu'a'dan Savai'ye insan yerleştirmek için gönderilen Valu ve Tiapa adlı kişilerin, Fatu ve Ele-ele'nin çocukları olduğu söylenir.

Bunun ardından, iki Tangaroa, Samoa adaları Upolu ve Tutuila'yı Elçi-Tangaroa'nın dinlenme yerleri olarak suyun üstüne çıkardı. Bu adalara insan yerleştirmek için *fue* (insan asması) dikildi; bu bitki çok çeşitli yılanlar doğurdu; Tangaroa onları şerit halinde kesti ve onlardan iki insan çifti yarattı, biri Upolu, diğeri Tutuila Adası içindi.

— R. W. Williamson. *Religious and Cosmic Beliefs of Central Polynesia*. Vol. 1, Cambridge, England: Cambridge University Press, 1933, s. 50-53.

ÜÇ TAHİTİ KOZMOLOJİSİ

Sosyete Adalarının bir parçası olan ve Samoa'nın yaklaşık iki bin mil doğusunda kalan Tahiti'ye ilk olarak 14. yüzyıl dolaylarında Polinezyalılar yerleşti. Tahiti, İngiliz kaşif Samuel Wallis tarafından 1767'de ve sonraki on yıl içinde pek çok kere Kaptan James Cook tarafından ziyaret edildi. 1700'lerin sonlarında misyonerler geldi ve 1843'e gelindiğinde Avrupa etkisi o derece artmıştı ki, Kraliçe Pomare Fransız idaresi altına girmeye zorlandı. Onun ölümü ve ardından oğlu V. Pomare'nin tahttan çekilmesiyle birlikte, Tahiti bir Fransız kolonisi oldu (1877). 1946'da İkinci Dünya Savaşı'nda Özgür Fransa Hareketi'ni destekledikten sonra Tahiti'ye Fransız vatandaşlığı verildi.

Hristiyan öğretilerden oldukça bağımsız olan Tahiti yaratılış mitinin, çok sayıda fakat birbiriyle ilişkili çeşidi vardır, bunlardan üçü aşağıda aktarılıyor.

Taaroa

İlk mitte Taaroa (Samoa'daki Tangaroa'nın Tahiti'deki karşılığı) boşlukta tek başına yaşar halde resmedilir; o emriyle kendini evrene dönüştürür ve "aşağıdaki . . . içteki . . . öz" olur. Görülebilen dünya ve özellikle Hawaii, onun kabuğu ya da dış kabı gibidir. Bu yüzden, Taaroa tüm yaratılışın özündedir.

O vardı, Taaroa'ydı adı,
Enginlik (uzay) içinde
Dünya yoktu, gökyüzü yoktu.
Deniz yoktu, insan yoktu.
Yukarıdan, Taaroa seslendi.
Yalnız başına var olurken, evren oluverdi.

Taaroa başlangıçtır, kayalardır
Taaoca kumlardır,
Onun adı buradan gelir.
Taaroa ışıktır;
Taaroa içtedir;
Taaroa özdür.
Taaroa aşağıdadır;
Taaroa sağlamdır;
Taaroa bilgedir.
O Hawaii ülkesini yarattı,
Yüce, kutsal Hawaii'yi,
Taaroa'nın gövdesi veya kabuğu olarak.

— E. S. Craighill Handy. *Polynesian Religion*. Bernice P. Bishop Museum Bulletin
34. Honolulu: Bishop Museum Press, 1927, s. 11.

İç İçe Kabuklar

İkinci Tahiti mitinde, içsel güç ve dışsal tezahür arasındaki ayrım daha net olarak çizilmiştir ve bir zihin ve beden bölünmesine dönüşür. İç içe kabukların içinden başlayarak Taaroa, onların hepsini kırar ve evreni yaratır. Sonunda en içteki kabuk, yani onun kendi gövdesi, dünyayı yapmak için kullanılır ve onun sadece başı (zihni) görünmeyip kendisi için kutsal kalır. Mit, makrokozmos ve mikrokozmos arasındaki yapısal benzerliğe net olarak işaret eder: Taaroa'nın gövdesi onun zihnine göre neyse, dünya da varlıklara göre odur; erkek ve kadın da birbirine göre öyledir.

Uzun bir süre Taaroa kendi kabuğunda (dış tabaka) yaşadı. Kabuğu bir yumurtaya benziyordu ve sürekli karanlık içinde uzayda dönüyordu.

Güneş yoktu, ay yoktu, toprak yoktu, dağ yoktu; her şey birbirine karışmış haldeydi. İnsan yoktu, hayvan yoktu, kuş yoktu, köpek yoktu, canlı varlık yoktu, deniz yoktu ve tatlı su yoktu.

Fakat sonunda Taaroa, kapandığı dar yerden kabuğuna hafif darbeler vermeye başladı, derken kabuk kırıldı ve açıldı. Taaroa dışarı çıktı ve kabuğun üzerinde ayakta durarak şöyle bağırdı, “Yukarıda kim var? Aşağıda kim var?” Cevap veren olmadı! Sadece kendi sesinin yankısı vardı, başka bir şey yoktu.

Sonra Taaroa şöyle dedi, “Ey kaya ağır ağır buraya gel!” Fakat ona ağır ağır gelecek bir kaya yoktu. Sonra o kızdı çünkü emrine uyulmamıştı.

Böyle olunca, kabuğunu ters çevirdi ve onu yukarı kaldırarak gök için bir kubbe yaptı, ona Rumia dedi. Sonra çok yoruldu ve kısa bir süre geçtikten sonra, kendisini örten bir kabuğu daha kırarak çıktı ve kabuğu kaya ve kumları yapmak için kullandı. Fakat hâlâ kızgınlığı geçmemişti, bu yüzden bir dağ sırası için omurgasını, dağ etekleri için kaburga kemiklerini, büyük yüzer bulutlar için hayati organlarını, dünyanın semizliğini yapmak için parlaklığını ve bedenini, dünyanın dayanıklı olması için kollarını ve bacaklarını, balıkların pulları ve kabuklarını yapmak için el ve ayak tırnaklarını; ağaçlar, çalılar ve sarmaşıklar için tüylerini, nehir ve denizlerde yaşayacak ıstakozları, karidesleri ve yılanbalıklarını yapmak için de kendi bağırsaklarını kullandı; ayrıca Taaroa’nın kanı ısınıp dağılarak gökyüzünün kızılığını ve gökkuşağını oluşturdu.

Fakat Taaroa’nın başı kendisi için kutsal olarak kaldı ve o hâlâ, yok edilmez bir vücutta aynı kafa olarak yaşıyordu. O her şeyin hakimiydi. İlerleme vardı ve büyüme vardı.

Taaroa dört tanrı ortaya çıkardı, fakat insan çok sonra, Tu onunla beraberken çıktı.

Taaroa’nın dış tabakaları yani kabukları olduğundan her şeyin kabuğu vardır.

Gök bir kabuktur, yani o tanrıların; güneşi, ayı, Sporades’i ve tanrıların takımıyıldızlarını yerleştirdiği sonsuz uzaydır.

Dünya, taşlar, su ve onda çıkan bitkiler için bir kabuktur.

Adamın kabuğu kadındır, çünkü o onun yardımıyla dünyaya gelir; kadının kabuğu da kadındır çünkü o da ondan doğar.

İnsan bu dünyanın ürettiği tüm şeylerin kabuklarını sayıp dökemez.

— Teiura Henri *Ancient Tahiti*. Bernice P. Bishop Museum Bulletin 48. Honolulu: Bishop Museum Press, 1928, s. 339-340.

Birçok Şeyi Yatıştıran

Pek çok açıdan Maori’nin gök ve dünya mitine benzeyen bu üçüncü Tahiti kozmolojisinde, Taaroa’nın, dört yönüyle; yani gök, temel, dünya ve yeraltı tanrıları olarak bilindiği açıklanır. Yardımcısı Tu’nun (“ayakta durmak”, “vurmak”, bir savaş tanrısı) katkısıyla Taaroa, evrenin her kısmı için dört tanrı (güç) ortaya çıkarır, dünya anadan

Tii'nin (erkeklik prensibi) doğmasını sağlar ve kendisine eş olmak üzere Hina'yı (dişilik prensibi) yaratır. Mitin geri kalan kısmında ise bir taraftaki öç alan ve yıkıcı güçler ile diğer taraftaki koruyucu güçler arasındaki mücadele anlatılır. Hina'nın bir uzlaşma olarak belirlendiği değişimin ana hatları verilir.

Taaroa (biricik) en ulu varlıktı, küçük bir dünyanın içinde tek başınaydı, orası yumurtaya benzeyen bir kabuktu, çağlardan beri karanlık, boş uzayın içinde dönüyordu. Sonunda hapsoldüğü yerden, kabuğunu kırarak dışarı çıktı ve çok yalnız olduğunu düşünerek ünlü Tanrı Tu'yu ortaya çıkardı; o onun büyük yaratılış işinde ortağı ve ustası oldu. Evren tamamladığında her bölgeyi doldurmak için sayısız tanrı var edildi ve tüm yaratıkların en sonuncusu olarak, kendisi için hazırlanan dünyaya yerleşecek insan yapıldı.

Taaroa özelliklerine göre dört unvanla anılır: on tane olduğu söylenen gökyüzünün Taaroa'sı, karanın geliştiği dünyanın merkezindeki bir kayada bulunan büyük temel Taaroa, dünyanın yüzeyindeki Taaroa ve öbür dünyanın Taaroa'sı

Yaratılan ilk insan Tii'ydi, kıyafetleri kumdandı, Taaroa onu topraktan yapmış ve sonra onun mükemmel olduğunu ilan etmişti. Sonra Tii için bir eş doğdu (Hina), o çok şeyi kurtaracak ve yatıştırarak bir yarı tanrıydı, ebevenyi Te-fatu (Efendi) ve Fa'ahotu (üretken ol) idi, hem önde hem arkada yüzü vardı ve iyilikle doluydu. Tii ise kötü niyetliydi ve onun insan türünü büyülemek ve öldürmek için bir balıkçılı vardı.

Yaratılıştan sonra, uzun süre barış ve uyum her yere hakimdi. Fakat sonunda, hoşnutsuzluk başladı ve tanrılar arasında değişik bölgelerde savaş oldu. İnsanlar arasında da oldu. Bu yüzden Taaroa ve Tu insanları cezalandırmak için lanetler okudular.

Yıldızları lanetlediler, bu onları yanıp söner yaptı; ayı lanetlediler, bu onun solmasına ve gitmesine yol açtı. Fakat birçok şeyi yatıştıran Hina, onların hayatını kurtardı ve o zamandan beri yıldızların kümesi hep parlaktır, fakat yanıp sönerler; ay da göründükten sonra hep geri döner.

Denizi lanetlediler, bu suyun çekilmesine neden oldu fakat Hina denizi korudu, o da suyun kabarmasını sağladı; bu yüzden o zamandan beri hep bu gelgit hareketi vardır.

Nehirleri lanetlediler, bu suları korkutup kaçırdı ve onlar toprağın altına saklandılar fakat Hina utangaç suları yeniden üretti, bunlar kaynakları oluşturdu ve bu şekilde sular hâlâ var olmaya devam ettiler.

Ağaçları lanetlediler, bu onların yapraklarının sararmasına ve meyvelerinin mevsiminin bitmesine neden oldu; fakat Hina onların hayatlarını kurtardı, onların eski yapraklarının yerine sürekli yenilerinin çıkmasını ve meyvelerinin tekrar mevsimlerine dönmesini sağladı. İnsan için de aynısı olacaktı, onlar tanrıların lanetinden ötürü yitip gidiyorlardı, Hina gene onların hayatlarını kurtaracaktı, ne var ki Tii onları ölüme çağırıyordu.

Hina şöyle dedi: "Ey, Tii, insanı ölüme çağırmakta ısrar etme. O tanrıların laneti altında zarar gördüğünde ben onu yeniden canlandıracağım. Bak benim ayıma, parlayan yıldızlarıma, tomurcuklanan ağaçlarıma ve mevsimlerinde yetişen meyvelerime; onlar insanların ölmesinden daha güzel değil mi?"

Fakat kocası boyun eğmiyordu ve şöyle cevap verdi: "Benim efendim, yani laneti ölüm demek olan Taaroa, öldürmeyi seviyor ve ben beyaz balıkçılıma içine saldıgım tüm insanları ölüme çağıracağım." Bu yüzden Tahitililere göre, insanın ebedi hayatı yitirmesine neden olan kadın değil erkektir ve sonunda o da düşüp kendi laneti altında ölür.

— Teiura Henri. "Tahitian Folklore." *Journal of the Polynesian Society*. 1901, 10 (37), 51-52. Wellington: Polynesian Society.

TUAMOTU ADALARI

Kozmik İlahi

Sosyete Adaları'nın doğusunda ve Marquesas Adaları'nın batısında yer alan Tuamotu Adaları ya da Alçak Takımadalar, 1000 millik bir zincir halinde yetmiş altı atolden oluşur. 1881 yılında Fransızlar tarafından ilhak edilen adalar, ilk önce 1606'da İspanyollar tarafından "keşfedildi."

Takaroa atolüne ait bir kozmik ilahide, hayatın kaynağının ilk önce Havaiki'de görüldüğü anlatılır, orası gökte veya batıya doğru var olan ruhların veya ataların kutsal ülkesidir. Bu kaynak uyuyarak pasif kaldığı sırada, dünya hiçlikten (gece) gelişip çeşitli varlık öncesi aşamalara geçer.

Dünyada hayat görülür,
Hayat Havaiki'de başlar.
Gecenin-kaynağı aşağıda uyur,

Dünyanın boşluğunun içinde,
Dünyanın şekillenişinin içinde,
Dünyanın gelişiminin,
Dünyanın hayatının,
Dünyanın yeşillenişinin,
Dünyanın açılmasının,
Dünyanın kararmasının,
Dünyanın dallanışının,
Dünyanın aşağı eğilişinin.

— Kenneth Emory (çev.) “Cosmic Chant from the Takaroa Atoll of the Tuamotus.”
Journal of the Polynesian Society. 1920, 47 (5), 14.

TUAMOTU ADALARI

Kiho'nun Yaşadığı Yerler

İlk yaratıcı lo'yu anlatan Maori mitinde olduğu gibi, bu Tuamoto kozmolojisinde de “kaynakların kaynağı” Kiho övülür. Yaratılıştan önce ya da onun dışında, boşlukta oturan Kiho, önce “güzel konuşmanın etkisiyle”; yani sözünün üretken gücüyle Kaos'u (karanlık-be-reketli sular) yapar. Sözlerle meni arasında burada açık bir bağlantı kurulur; mecazlar bulanıktır, fakat onların bir karışımıyla, ruhsal ve fiziksel yaratıcılığın bir olduğu öne sürülür.

Kaotik suların üzerine doğru yüzen, büyük potansiyel Kiho, gecenin (yokluk) ve ışığın (varlık) temelini atar ve sonra yavaş yavaş dönüp ayağa kalkarken, gök ve dünyanın çeşitli bölgelerini yaratır. Sonunda Atea-ragi'yi (erkeksi prensip, Maorilerideki Rangi'nin benzeri) ve Fakahotu-henua'yı (kadınsı prensip, toprağı-meyvelendiren, Maorilerideki Papa'nın benzeri fakat topraktan çok mercanlarla bağlantılı) meydana getirir. Denizi, toprağı ve kumu yerleştirdikten sonra, Kiho dünyayı yönetmesi için, kendi nesnel benliği neşeli Atea'yi yapar. Son olarak Kiho kutsal kırmızı kuşağını (şafağın ufkusu?) Atea'ya bırakır, varlığın ve etkinliğin ötesine geçer ve içinden geldiği hiçliğe ve hareketsizliğe geri döner.

Söylendiğine göre, Kiho, Boşluk'ta yaşıyordu. Onun Havaiki'nin temelleri altında, Havaiki'nin siyah donuk bölgesi denen (yerde) yaşadığı söylenirdi.

Orada aşağıda yaşayan Kiho'nun annesi ve babası yoktu; arkadaşı yoktu; eşi yoktu, bir tek o vardı; o köken değildi, durağanlıktı.

Söylendiğine göre, o zamanlar Kiho sadece Astral-kopyası (Faal Benliği) ile konuşurdu.

Onun düşünceleri kendi içindeydi; eylemleri Faal Benliği tarafından yapılırdı.

Kiho'nun yaşadığı yerin Karanın-Yokluğu olduğu söylenirdi, o yere Havaiki'nin-siyah-donuk-bölgesi deniyordu.

Kiho'nun yaşadığı yer orasıydı, aslında Kiho her şeyi orada yaratmıştı. Aşağıda (verdiklerim) onun yaşadığı yerlerdir:

Kiho kendi gökyüzünde Gece-alanının en alt noktasında yaşadı,

Kiho kendi gökyüzünde Siyah-donuk-alanda yaşadı,

Kiho kendi gökyüzünde Çok-bölümlü-gece-alanında yaşadı,

Bu yerler Gece-alanının içindeydi,

Kiho aşağıda Suların-temelinde yaşadı,

Kiho aşağıda Kararsız-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda Yukarı-itilen-temelde yaşadı.

Kiho aşağıda Sertleşen-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda Sarsılan-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda Uzayan-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda Ayrılan-temelde yaşadı

Kiho aşağıda (İlk)-görünen-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda Eğilen-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda İleri-geri-hareket-eden-temelde yaşadı,

Kiho aşağıda Yükselen-temelde yaşadı.

Bu kaya oluşumları Karanlık-bereketli-sulardaydı, onların Kiho'nun içinde yaşadığı yerler olduğu söylenirdi.

Kiho Göklerin-zirvesinde yaşadı,

Kiho Göklerin-dar-sınır-bölgelerinde yaşadı,

Kiho Göklerin-yüksek-bölgelerinde yaşadı,

Kiho Göklerin-alçak-bölgelerinde yaşadı,

Kiho Göklerin-göbeğinde yaşadı,

Kiho Göklerin-yüzeyinde yaşadı,

Kiho Göklerin-kızıl-parıltısında yaşadı.

Bu aslında Kiho'nun Atea'ya devrettiği gökyüzüydü.

Ayrıca, söylendiğine göre, Karanlık-bereketli-sular Kiho'nun geliştirdiği ilk şeydi.

O orada Gökyüzü-bölgelerini-taşıma-evinde oturdu.

Kiho'nun yarattığı üç temel gök-katmanı (Dünya-olmayan-bölge) vardı:

1. Kiho'nun Gece-karanlık-katmanı veya Ruhlar-alanının-bölgesi,
2. Atea'nın Gündüz-ışık-katmanı veya Dünya-alanının-bölgesi,
3. Tane'nin Gök-katmanı veya Göklerin-bölgesi.

Size bahsedeceğim Kaynak-Kiho, söylendiğine göre burada işleri anlatılan tanrıdır; o Atea'nın zamanına kadar bu işleri yapmıştır:

Kiho varken gökyüzü yoktu; —kara yoktu, insan yoktu; hiçbir şey yoktu.

Uyuyan-Kiho çok eskiden beri Boşluk'ta uykudaydı.

Öncü-Kiho uyandı.

Sonra Kiho Siyah-donuk-geceye baktı, yani her şeyin ilk başlangıcına.

Oradan Kiho aşağıya, yaşadığı Siyah-donuk-gecedeki yere baktı ve şöyle dedi, “Bu gerçekten Havaiki'nin karanlık gecesi.”

Sonra Kiho tüm (olabilecek) varlıkları düşündü ve düşüncesini harekete geçirdi, bunun için Faal-benliğiyle konuştu ve şöyle dedi, “İçimdeki gizli bilgelik etkili olsun; sözümü etkili olarak dışa vurabileyim, böylece toplanan tüm varlıklar beni dinlesin!”

Karanlık-bereketli-suların iç-kuvvetini karıştırmaya başladı,

Yerin iç-kuvvetini karıştırmaya başladı,

Havaiki'nin iç-kuvvetini karıştırmaya başladı.

(Gecenin alanı Karanın-yokluğunun altında derin uykudaydı.)

O karışan iç-kuvveti,

O filizlenen iç-kuvveti,

O kılıfla-sarılmış iç-kuvveti,

O yukarı-uzanan iç-kuvveti,

O yukarıda-dallanan iç-kuvveti,

O aşağıdan-kökünü-alan iç-kuvveti.

O yakında Dünya üzerinde dikine duracak iç-kuvveti,

O yakında Şafak-karanlığındaki Havaiki'de dikine duracak iç-kuvveti,

Karanın yukarı-doğru-kuvveti yoktu.

Karanın katmanlaşması yoktu,

Karanın akışkanlığı yoktu,

Karanın sağlamlığı yoktu,

Karanın yayılması yoktu,

Karanın çeşitliliği yoktu,

Karanın . . . yoktu
Karanın dallanması yoktu,
Karanın asılı yuvarlaklığı yoktu,
Karanın . . . yoktu.
Karanlık-temel, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Işık-temel, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Çatlak-temel, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Güröldeyen-temel, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Karanın-dikey-destekleri, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Gök-temel, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
. . . Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Karanlık-içbükey-kubbe, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Suların-coşkulu-çağıldayışı, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Yakın-destek, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Küçük parçalar-halinde-ayakta-duran, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Uzun-sürelî-ışıldama, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Havaiki, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Peaha, Karanın-yokluğu altında uyuyordu.
Üretkenlik, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Gökyüzünün-geniş-alanı, Karanın-yokluğu altında uyuyordu.
Geceye-doğru-hızlanan-yoğun-istek, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Kuporu'nun-temeli, Karanın-yokluğu altında uyuyordu,
Tane'nin-ışıklı-alanı, Karanın-yokluğu altında uyuyordu.
Sonra Kiho dışavurduğu etkili sözünün gücüyle İlkel suları yarattı.
Ve onlar gelişmeye başladılar.
Ve onlar geliştiler.

Şimdi Kiho gerçekten kendi Faal-benliğiyle konuştu ve şöyle dedi,
“Havaiki'nin kaya-temelini şiddetle salla ki, ben her şeyden haberdar olayım —şeylerin hepsinin doğru yerlerinde olduğunu göreyim!”

Sonra Kiho hemen gözlerinden alev çıkardı —ve karanlık ışık oldu.

Şimdi gerçekten Kiho'nun Faal-benliği Havaiki'nin kayadan temelini sarstı ve o tüm şeylerin oldukları yerdeki durumlarını gördü.

Sonra Kiho yukarı yüzerek İlkel-suların yüzeyine çıktı —bunu yapan onun Faal-benliğiydi; orada sırtüstü yüzerek durdu.

Sonra Kiho Gece-alanının-temelini yarattı —o bir yer alanıydı, aşağı-daydı.

Sonra Kiho Işık-alanının temelini yarattı —o bir gök alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan birinci düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada yüzüstü döndü.

Sonra Kiho Çatlak-temeli yarattı; o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Güröldeyen-temeli yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan ikinci düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada kendini dirseğinin biri üzerinde kaldırdı.

Sonra Kiho Karanın-dikey-desteğini yarattı; o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Gök-tabanını yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan üçüncü düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada kendini ellerinin ve dizlerinin üzerinde kaldırdı.

Sonra Kiho Matau-hetiği yarattı; o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Karanlık-içbükeyi yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan dördüncü düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada kendini eğilir pozisyona getirdi.

Sonra Kiho Suların-coşkulu-çağıldayışını yarattı; o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Yakın-desteği yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan beşinci düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada kendini öne eğilir pozisyona getirdi.

Sonra Kiho Küçük-parçalar-halinde-ayakta-duranı yarattı; o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Uzun-sürelî-ışıldamayı yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan altıncı düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada doğrularak daha kısa bir duruşa geçti.

Sonra Kiho Havaiki'yi yarattı, o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Peaha'yı yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan yedinci düzlemdeydi.)

Şimdi Kiho orada doğrularak tamamen uzanmış bir duruşa geçti.

Sonra Kiho Toprağı-meyvelendireni yarattı; o bir yer-alanıydı, aşağıdaydı.

Sonra Kiho Gökyüzünün-geniş-alanını yarattı; o bir gök-alanıydı, yukarıdaydı.

(Bu iki alan Ruh-alanının-Gece-bölgesindeki sekizinci düzlemde yer alıyordu.)

Bu son iki alan hakkında bilge rahiplerin bana söyledikleri bunlar, yani Atea-ragi (Göküzünün-geniş-alanı) ve Fakahotu-henua (Toprağı-meyvelendiren) hakkında.

Göküzünün-geniş-alanı yukarıdaydı.

Toprağı-meyvelendiren aşağıdaydı.

Göküzünün-geniş-alanının nesli ondan türedi!

Şimdi Kiho denizi yerine koydu, toprağı yerine koydu, beyaz kumu diğerlerinden ayırdı —onu Havaiki’de bıraktı; sonra dağlar için kırmızı toprağı ve Vavau için kara toprağı yerleştirdi, ardından dalgaların köpüğünü ve yapışkan kili alıp onları ayaklarının altına topladı; üzerini çiğnedi ve şöyle dedi, “Siz gerçekten çok katlı kaya temellerin kaynağısınız; yükselin, yukarı atılın, sertleşin!”

Sonra beyaz kumu, Havaiki’nin anakaya temelinin kayalık sınırlarına bıraktı ve tüm bu işler yapıldıktan sonra, Atea’nın üst-gök-kısımlarını yarattı.

Sonra Kiho, (kendisinin) altında boydan boya uzanan Astral benliğine (Faal-benliğine) baktı, ardından kızıl kumu (toprak) aldı ve onu toparlayıp şekillendirdi, sonra ona hayat veren nefesini üfledi ve onu canlandırdı, kendi Astral benliği bütünüyle kızıl kumun içine girdi ve o hemen hisseden bir varlığa dönüştü; bu canlı varlık uyuyordu; sonra uyandı.

Şimdi Kiho konuştu, “Sen Tanrılar-lejyonundan Atea’sın ve Yukarıdaki-Havaiki için sağlam bir temel, ruh-lejyonları için bir tapınak olacaksın.”

Atea sonra tanrının yüzüstü yattığını gördü.

Sonra Kiho tekrar Atea’ya şöyle seslendi:

“Sen benim sayemde herkesçe bilineceksin,

Sana ben tüm gizli sanatları ve ilimleri öğreteceğim,

Sen bir Yorumcu olacaksın,

Senin ben çocuklara babalık etmeni sağlayacağım,

Sana ben üretkenlik aşılayacağım, böylelikle Havaiki hayatla dolacak.

Senin ben öcünü alacağım,

Sen benim övgüler düzeceğim kişisin,

Sen benim Atea’nın Gök-kubbesine yerleştireceğim kişisin

Sen misilleme savaşları başlatacaksın,—

Sen benim Prensimin prestijini düşüreceksin,

Sen benim Prensimi mızrağının ucuna takacaksın,

Sen felaketi azmettiren olacaksın,

Sen memleketin ceddi olacaksın,

Sen Tanrılar-lejyonunun öncüsü olacak ve yeni Gökkubbeleri yaratacaksın,

Sen Faal-benliğini uyandıracaksın,
Sen Atea'nın-kutsal-gökyüzünü düzleştireceksin, böylece Prensım
orada yaşayabilecek, orada kendi Gökkubbesinde dik olarak duracak;
Yığınlar ondan yardım isteyecek,—
Onu üzmemeye dikkat et ve Ruh-lejyonlarının yaratılmasını sağla;
Sen yukarı çıkacaksın,
Sen yukarı hızla yükseleceksin,
Sen sonsuz uzaya bilgi vereceksin,
Sen Gök-kürende yerleşeceksin;
Sen Göklerin Direğisin
Sen Gergi kirışisin,—
Gerçekte, sen Gökyüzünün Duvar-katısın.
Sen Birincisin,
Sen Sonuncusun,
Sen Yukarısın,
Sem Aşağısın—
Sen Tamamlayansın!"

Sonra Kiho kuşağını çözdü ve onu Atea'ya verdi. Kuşağın adı Atea'nın-kırmızı-kuşağıydı.

Söylendiğine göre, Kiho ölümü bilmiyordu; Atea'ya sırtını döndü ve Havaiki'nin siyah-donuk-gecesine doğru gözden kayboldu.

— Frank J. Stimson. *Tuamotuan Religion. Bernice P. Bishop Museum Bulletin* 103. Honolulu: Bishop Museum Press , 1933, s. 12-19.

HAWAII

Kumulipo (Bir Yaratılış İlahisi)

Polinezya'nın kuzeybatı sınırında, Kaliforniya'nın 2000 mil kadar doğusunda yer alan Hawaii'ye Polinezyalılar MS yaklaşık 750'de yerleştiler. Her ne kadar Kaptan James Cook adayı 1778'de ilk defa ziyaret ettiğinde, ada birbiriyle savaşılan çeşitli krallar tarafından yönetilmekteydiyse de, 1810'da I. Kamehameha tek hükümdar oldu. Görünüşe bakılırsa, bu birleşme döneminde zirvesini yaşayan Hawaii kültürü ve dini, kısa zamanda, I. Kamehameha'nın sıcak davrandığı Avupalı ve Amerikalı tüccarların etkisiyle inişe geçti. Dış kaynaklı

yeni hastalıkları atlatıp hayatta kalanlar, her şeye rağmen batının kâr amaçlı ticaret, ateşli silahla savaş ve içki gibi adetlerinden kötü etkilendiler. Yerli din, toplumla beraber çöktüğünde, III. Kamehameha (1825-1842) Hristiyan misyonerleri davet ederek onlardan Hristiyanlığı yaymalarını istedi. Hawaii, Amerika'nın ticari çıkarları geliştikçe ve büyüdükçe, yavaş yavaş Birleşik Devletler'in etkisine girdi; Hawaii'nin siyasetine Amerikalılar hakim olmaya başladı ve sonunda Hawaii, Birleşik Amerika'nın 50. eyaleti oldu.

Hawaii yaratılış ilahisi (Kumulipo) ilkel gecenin yedi aşamasının hayret uyandıran üretkenliğini, herhangi bir Polinezya mitinden daha çok över. Gece, yani "Sadece karanlık o / Sadece karanlık bu", bir güç ve varlık-öncesi kaostur. İlkel balçıktan gelişen ve eril ile dişil prensiplere bölünen gecenin aşamaları, şaşırtıcı sayıda hayat şekli içerir: Önce basit deniz varlıkları, sonra balıklar; böcekler ve kuşlar, sürüngenler, memeliler ve insan. Sonunda hepsi bu geçmiş zamanda geliştiğinde gün doğar ve yaratılan dünya kurulmuş olur.

En çok yaratılışın bolluğunu ve zenginliğini anlatışıyla dikkat çeken Kumulipo, tek bir üstün yaratıcı öngörmez. Üretkenliğin kendisi ve üreme arzusu "on bin varlığı" meydana getirir.

I Dünya sıcak hale geldiğinde
Gökler sırayla döndüğünde
Güneş karartıldığında
Ay parlasın diye
Pleiades'in yükseldiği zamanda
Balçık, işte oydu dünyanın kaynağı
Karanlığı yapan karanlığın kaynağı
Geceyi yapan gecenin kaynağı
Büyük karanlık, koyu karanlık
Güneşin karanlığı, gecenin karanlığı
Sadece geceydi.

Gece doğurdu
Kumulipo gecede doğdu, bir erkek,
Po'ele gecede doğdu, bir kadın,
Mercan Polipi doğdu, mercan doğdu, ortaya çıktı
Toprağı kazan ve yağın kurtçuk doğdu, ortaya çıktı
Onun [çocuğu] yer solucanı doğdu, ortaya çıktı
Deniz yıldızı doğdu, onun çocuğu küçük deniz yıldızı doğdu, ortaya çıktı

Deniz hıyarı doğdu, onun çocuğu küçük deniz hıyarı doğdu, ortaya çıktı
Deniz kestanesi doğdu, deniz kestanesi [familyası]
Kısa dikenli deniz kestanesi doğdu, ortaya çıktı
Düz deniz kestanesi doğdu, onun çocuğu uzun dikenli ortaya çıktı
Daire biçimli deniz kestanesi doğdu, onun çocuğu ince dikenli ortaya
çıktı
Kaya midyesi doğdu, onun çocuğu incili istiridye ortaya çıktı
İncinin-annesi doğdu, onun çocuğu istiridye ortaya çıktı
Midye doğdu, onun çocuğu pavurya ortaya çıktı
Büyük deniz salyangozu doğdu, onun çocuğu küçük deniz salyango-
zu ortaya çıktı
Deniz kabuğu doğdu, onun çocuğu küçük deniz kabuğu ortaya çıktı
Naka kabuklu deniz hayvanı doğdu, onun çocuğu kaya istiridyesi
ortaya çıktı
Drupa deniz kabuğu doğdu, onun çocuğu acı beyaz deniz kabuğu
ortaya çıktı
Kabuklu deniz hayvanı doğdu, onun çocuğu küçük kabuklu deniz
hayvanı ortaya çıktı.
Nerita deniz kabuğu doğdu, onun çocuğu kumu kazan deniz kabuğu
ortaya çıktı.
Tatlı su deniz kabuğu doğdu, onun çocuğu küçük tatlı su deniz ka-
buğu ortaya çıktı.
Dar akarsu için adam doğdu, geniş akarsu için kadın doğdu
Denizde yaşayan Ekaha yosunu doğdu
Karada yaşayan Ekahakaha eğreltiotu ile korunarak
Karanlık ışığa kaçır
Toprak ve su o bitkinin gıdasıdır
Tanrı girer, insan giremez
Dar akarsu için adam, geniş akarsu için kadın
Denizde yaşayan sert su yosunu doğdu
Karada yaşayan sert karayosunu ile korunarak
Dar akarsu için adam, geniş akarsu için kadın
Denizde yaşayan tüylü yosun doğdu
Karada yaşayan tüylü pandanus ağacı ile korunarak
Karanlık ışığa kaçır
Toprak ve su o bitkinin gıdasıdır
Tanrı girer, insan giremez
Su kabağı olan adam, o tanrıdır

Kurumuş asmanın büyümesini sağlayan su
Bitkinin tepesini serbestçe geliştirir
Geçen zaman içinde çoğalarak
Uzun gece ileriye kayar
Üretken çok üretken
Oraya dağılır, buraya dağılır
Bu yöne dağılır, o yöne dağılır
Dünyayı destekler, gökyüzünü yukarıda tutar
Zaman geçer, Kumulipo'nun bu gecesinde
Hâlâ gecedir

II Po-wehiwehi'nin bir çocuğu doğdu

Po-uliuli'nin kollarında yattı [?]

Bir dövüşçü, savaşçı, [?]

Poho-mi-luamea'nın yerinde oturan

Sukabağının kökünden gelen kutsal koku [kendini] açığa vurur

Kötü koku bebeklikte birden ortaya çıkar

O kararsızdır, kabarmış durur

Kendini büker, bacaklarını açarak oturur

Yedi su sadece akar gider

Bilu balığından çocuk doğdu ve o yüzer

Bilu balığı kuyruk yüzgecini ayırarak oturur

Po-uliuli için şanlı bir çocuk

Po-wehiwehi için bir ufaklık

Po-uliuli, erkek olanı

Po-uliuli, dişi olanı

I'a'dan [balık] önce, Nai'a [domuzbalığı] doğdu, orada denizde yüzer

Mano [köpekbalığı] doğdu, Moano [keçibalığı] doğdu, orada denizde

yüzer

Mau doğdu, Maumau doğdu orada denizde yüzer

Nana doğdu, Mana balığı doğdu orada denizde yüzer

Nake doğdu, Make doğdu orada denizde yüzer

Napa doğdu, Nala doğdu orada denizde yüzer

Pala doğdu, Kala [mersin balığı?] doğdu orada denizde yüzer

Paka doğdu, Papa [yengeç] doğdu orada denizde yüzer

Kalakala doğdu, Huluhulu doğdu orada denizde yüzer

Halahala doğdu, Palapala doğdu orada denizde yüzer

Pe'a [ahtapot] doğdu, Lupe [vatoz] doğdu orada denizde yüzer

Ao doğdu, 'Awa [sütbalığı] doğdu orada denizde yüzerek
Aku [torik] doğdu, Ahi [ak orkinos] doğdu orada denizde yüzerek
Opelu [uskumru] doğdu, Akule balığı doğdu orada denizde yüzerek
'Ama'ama [tekir] doğdu, 'Anae [büyük tekir] doğdu orada denizde
yüzerek

Dar akarsu için adam, geniş akarsu için kadın
Denizde yaşayan 'A'awa balığı doğdu
Karada yaşayan 'Awa bitkisi tarafından korunarak

Nakarat

Dar akarsu için adam, geniş akarsu için kadın
Denizde yaşayan Ulae [zurna balığı] doğdu
Karada yaşayan Mokae hasırotu tarafından korunarak

Nakarat

Dar akarsu için adam, geniş akarsu için kadın
Denizde yaşayan Palaoa doğdu [?]
Karada yaşayan Ao [sandal ağacı] tarafından korunarak

Nakarat

Morsların geçip giden sürüsü [?]
Boş boş dolanıyor denizin derinliklerinde
Uzun sıralar halinde opule balıkları
Deniz onlarla kaynıyor
Yengeçler ve sert kabuklu hayvanlar
[Onlar] giderken yutuyorlar
Yükselip dalarak denizler altında hızla ve sessizce
Pimoe ufkun ardında pusu kurmuş
Uzun dalgalar, zirveye çıkan dalgalar üzerinde
Mercan kayalıkları saymakla bitmez
Alçak, kümelenmiş, sivri uçlu
Küçük olanları karanlık yerleri arar
Okyanus iyice karanlık ve anlaşılmazdır
Bir mercan denizidir Paliuli'nin yeşil tepeleri gibi
Kara içlerinde kaybolur
Gecenin karanlığıyla örtülür
Hâlâ gecedir

III Bir erkek bu, dişi olan şu

Kör karanlığın zamanında doğan bir erkek
Karanlıkta el yordamıyla gidilen zamanda doğan dişi

Deniz örtülüydü, kara örtülüydü
Akarsular örtülüydü, dağlar örtülüydü
Belli belirsiz aydınlanan gece örtülüydü
Köksap büyüdü dokuz yaprak vererek
Dikine büyüdü koyu renk yapraklarıyla
O filiz, büyük şeflerin yapraklarını veren
Ondan Po'ele'ele doğdu, erkek olan
Pohaha ile, bir dişiyle yaşadı
Köksap filizlendi

Gölevezin sapı büyüdü
Tahta yiyen höcek doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, uçan bir şey ve o uçtu
Tırtıl doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, bir Pervane ve o uçtu
Karınca doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, bir Yusufçuk ve o uçtu
Kurtçuk doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Çekirge ve o uçtu
Kılkurdu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Sinek ve o uçtu
Yumurta [?] doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, bir kuş ve o uçtu
Su çulluğu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Yağmur kuşu ve o uçtu
Ao kuşu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Au kuşu ve o uçtu
Taşçeviren doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Sinekkapan ve o uçtu
Sakarmeke doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Apapane kuşu ve o uçtu
Karga doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Alawi kuşu ve o uçtu
'E'ea kuşu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Alaaiaha kuşu ve o uçtu
Mamo hal kuşu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, 'O'o kuşu ve o uçtu
Sutavuğu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, bir kahverengi Albatros ve o uçtu

Akikiki tırmaşık kuşu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Ukihi kuşu ve o uçtu
Kervan çulluğu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, bir Kıyı koşarı ve o uçtu
Fregat kuşu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, bir Tropik kuş ve o uçtu
Unana kuşu doğdu, ebeveyn
Onun çocuğu oldu, Balıkçıl, ve o uçtu
Sürüler halinde oraya uçtular
Saflar halinde kıyının üzerinde
Durdular ve sahili kapladılar,
Kane'nin gizli adasını kapladılar
Kıyı kuşları doğdu
Deniz kuşları doğdu
Dar akarsu için adam doğdu, geniş akarsu için kadın doğdu
Denizde yaşayan Vatoz doğdu
Karada yaşayan Fırtına kırlangıcı tarafından korunarak

Nakarat

Burası Halulu kuşunun uçtuğu yerdir
Yani Kiwa'a'nın, kano barınağının üzerinde öten kuşun
Onlar güneşi kesen bir sürü halinde uçarlar
Dünya güne dönen gecenin yavru kuşlarıyla kaplanır
Şafağın her tarafa yayıldığı zamanda
Körpe, zayıf *ape* bitkisi topraktan yükselir
Yayılan yapraklarıyla o narin bir bitkidir
Gece doğanın bir dalıdır
Sadece karanlık o
Sadece karanlık bu
Po'ele'ele için sadece karanlık var
Pohaha için aslında şafak vakti
Hâlâ gecedir

IV 'Abi'a'yı ek ve onun yayılmasını sağla [?]

Gölgeli siyah *ape* bitkisini
Deniz sessizce karaya yaklaşır
Arkaya gider, öne gider
Sürünenler ailesini yaratarak
Arkada sürünen, önde sürünen

Öne ilerleyen, arkada duran
Kıymetlimin önü [?]
O koyu renklidir, harikadır,
Popanopano bir erkek olarak doğdu [?]
Popanopano, erkek olan
Po-lalo-wehi, dişi olan
O yumurta üretenleri doğurdu
İlerleyen gecede üreten ve çoğalan
Onlar buraya bırakılır
Onlar burada yuvarlanır
Çocuklar yuvarlanır, kumda oynarlar
Kör karanlığın çocuğu doğar
Gece doğurur
Gece çabuk üreyenleri doğurur
Gece tombul yaratıklarla dolar
Gece şahin gagalı kaplumbağaları doğurur
Gece koyu kırmızı kaplumbağaları doğurur
Gece küçük istakozla gebedir
Gece ağır-ilerleyen-gekoları doğurur
Gece parlak-derili-gekolarla kayganlaşır
Gece yapışan yaratıkları doğurur
Gece kaba olanları bildirir
Gece bilinçli yaratıkları doğurur
Gece etkisiz olanla uğraşmak istemez
Gece sivri burunlu yaratıkları doğurur
Gece büyük tombul olanlar için boştur
Gece çamurda yaşayanları doğurur
Gece iz bırakanlar için uzar gider
Dar akarsu için adam doğdu, geniş akarsu için kadın doğdu
Denizde yaşayan kaplumbağa [Honu] doğdu.
Karada yaşayan *Maile* fidesi [Kubonua] tarafından korunarak

Nakarat

Onlar bir dans hareketiyle yavaşça ilerler ve sürünürler
Kuyrukları boylu boyunca sallanır
Huysuzca, huysuzca
Arana arana gübrelikte giderler
Pislik onların yiyeceğidir, onu silip süpürürler
Yiyip dinlenirler, yiyip çıkarırlar

Sıradan insanlar gibi
Yemeleri sıkıntılıdır
Dolanıp durur ve kızgınlaşırlar
Sanki bitap düşmüş gibi davranarak
Onlar sendeleyerek gider
Gider, sürünenlerin arazisinde
Gecede doğan sürüngenlerin ailesi
Hâlâ gecedir

V Po-kanokano için zamanı gelir
Po-lalo-uli'nin neslini çoğaltmanın
Yeni kuşağın derisi koyudur
Karadır sevgili Po-lalo-uli'nin derisi
Gece-kazıcısının karısı olarak uyuyan
Toprağı kazan gaga burun dikilir
O araziye kazsın, çoğaltsın, üst üste yığsın
Arkada onu kapatsın
Önde onu kapatsın
Domuz çocuk doğar
Çalılıkta içerilere yerleşir
Lo'iloa'nın göleve azazilerini ekip biçer
Adanın ürünü on misline çıkar
Arazinin ürünü on misli olur
Gece-kazıcısının yaşadığı arazinin
Onun ataları çok geriye gider
Şef kanına sahip domuzun soyu
O zamanda doğan en üst seviyedeki domuz
Gece-kazıcısının yaşadığı zamanda
Ve yattığı zamanda Po-lalo-uli ile
Doğurdu gece
Tepeli kafalılar doğdu, onlar beceriksizdiler
Düz kafalılar doğdu, onlar yüksekten atardı
Köşeli kafalılar doğdu, onlar saygındılar
Açık renk saçlılar doğdu, onlar yabancıydılar
Sarışınlar doğdu, onların derisi beyazdı
İçerlek alınlılar doğdu, onlar gür saçlıydı
Küt kafalılar doğdu, onların kafaları yuvarlaktı
Siyah kafalılar doğdu, onlar siyahtı

Halk sınıfı doğdu, onlar yerleşmemişti
İşçi sınıfı doğdu, onlar işçilerdi
Gözdeler doğdu, onlara kur yapılırdı
Köle sınıfı doğdu, onlar vahşi karakterliydi
Kısa kesilmiş saçlılar doğdu, onlar seçkin adamlardı
Şarkı söyleyenler doğdu, onlar kaytarıcıydı [?]
Büyük göbekliler doğdu, onlar çok yemek yedi
Ürkek olanlar doğdu, onlar utangaçtı
Elçiler doğdu, onlar oraya buraya gönderilirdi
Üşengeçler doğdu, onlar tembeldi
Cimriler doğdu, onlar somurtkandı
Sıskalar doğdu, onlar çelimsizdi
Tıknaazlar doğdu, onlar gürbüzdü
Geniş göğüslüler doğdu, savaşta bröveleri genişti
Aile babaları doğdu, onlar evi severdi
Karışık soylular doğdu, onların belli bir soy çizgisi yoktu
Bitli kafalılar doğdu, onlar bitliydi
Savaş liderleri doğdu, insanlar onların peşinden gitti
Büyük şefler doğdu, onlar kanlı canlı idi
Avareler doğdu, onlar dağınıktı
Oraya buraya dağıldılar
Lo'iloa'nın çocukları çoğaldı
El değmemiş araziler ürünle zenginleşti
Arzuların meyvesi yumuşadı
Soyu sürdürme arzusuyla
Oma'nın atalarının meyesini devam ettirmek için
Gece-kazıcısından gelen kuşakları
Geçmişin o döneminde
Hâlâ gecedir

VI Pek çok yeni şef soyu türedi
Ekip biçme ortaya çıktı, yasaklarla dolu olarak
[Onlar sulak alanları eşeleyerek dolaşır
O filiz verir, ilk uzun yapraklar belirir, yiyecek hazırdır] [?]
Besinler akan sularla büyütülür
Besinler denizlerle büyütülür
Bol ve yığınlarca
Ebeveyn fareler deliklerde yaşar

Küçük fareler bir araya toplanır
Mevsimleri gösterenler
Karadan küçük çınlamalar
Su akıntılarında küçük çınlamalar
Bu kahverengi tüylü olanların kemirme izleri
Bıyıkları dik olan
Onlar orada burada saklanır
Dağlık yerde bir fare, denizin yanında bir fare
Dalga'nın yanı başında giden bir fare
O ikisinden gelen, Azalan-gecenin çocuğu
O ikisinden gelen, Uzağa-yayılan-gecenin çocuğu
Küçük çocuk emekleyerek ilerler
Küçük çocuk yaylanarak ilerler
Onun kabuğundan çalarak
'Ohî'a meyvesinin kabuğundan, o dağda yetişen bir meyve değil
Ufacık bir çocuk doğar, karanlık azalırken
Yaylanan bir çocuk, karanlık uzağa yayılırken
Karanlığın çocuğu ve gecede ki çocuk şimdi burada
Hâlâ gecedir

VII Dağın tepesinde beni bir korku sarar
İlerleyen gecenin korkusu
Yaklaşan gecenin korkusu
Gebe gecenin korkusu
Kanunu çiğnemenin korkusu
O kurban yerinden ve dar patikadan sakın
O yiyecekten ve artakalan kısmından sakın
Geri çekilen geceden sakın
Yaklaşan gecenin dehşeti
Uzağa-yayılan-gecenin köpek çocuğunun dehşeti
Yakına-yayılan-gecenin bir köpek çocuğu
Bir koyu kırmızı köpek, bir benekli köpek
Tüysüz olanların tüysüz köpeği
Fırın için sunu olarak bir köpek
Kurban niyaz için makuldur [?]
Soğukta korumasızken acınacak haldedir
Sıcakta giysisi yokken acınacak haldedir
Malama'ya doğru çıplak yürür

[Orada, gecenin] çocukları için gece biter [?]
Büyümeden ve kavrulmadan [?]
Kopuştan ve sessizlikten [?]
Sert Hula rüzgârının eşliğinde
Çıplak olanların küçük erkek kardeşi, 'Olohe
Balçıktan kökçükler çıkar
Balçıktan dallanarak yapraklar çıkar
Balçıktan sürgün çıkar
İnsanların uzaktan geldikleri zamanda doğar
Hâlâ gecedir

VIII İyi biçimlenmiş çocuk, iyi biçimlenmiş şimdi
İnsanın çoğaldığı zamandaki çocuk
İnsanların uzaktan geldiği zamandaki çocuk
İnsan yüzlerce doğdu
Dar akarsu için erkek doğdu
Geniş akarsu için kadın doğdu
Tanrıların gecesi doğdu
İnsanlar beraber durdu
İnsanlar beraber uyudu
İkisi çok eski zamanda beraber uyudu
Dalga dalga insan, beraber yürüyerek
Kırmızıdır tanrının alnı
Karadır insanınki
Ak –[sakallıdır] çenesi
Sessizdi zaman insan çoğaldığında
İnsanların uzaktan geldiği zaman gibi sakindi
Ona o zaman Sakinlik [La'ila'i] deniyordu
La'ila'i doğdu, bir kadın
Ki'i doğdu, bir erkek
Kane doğdu bir tanrı
Kanaloa doğdu, şiddetle çarpan ahtapot
Gündüzdü
Rahimler doğurdu [?]
Okyanus-kenarı
Yağmur-ormanı, ikisinin sonra olanı
Belirsiz geçmişin ilk şefi soğuk dağlarda yaşayan, onların genci
Uzun ömürlü adam ve yüzlerce şef

Kazarlar, kazarlar
Oyarlar, oyarlar
Oyarlar, oyarlar, “kadın yana doğru oturdu”
La’ila’i, insanların uzaktan geldiği zamandaki bir kadın
La’ila’i, insanların çoğaldığı zamandaki bir kadın
İnsanların çoğaldığı zamanın bir kadını olarak yaşadı
Elle-yoklayan [Hahapo’ele] doğdu, bir kız
Bulanık-görüşlü [Ha-popo] doğdu, bir kız
Güzel [Maila] doğdu, Yapraklarla-örtülü [Lopala-pala] adı verilen
Çıplak [‘Olohe] diğer adıydı
Lua [çukur] yöresinde yaşadı
‘Olohe’nin çukuru denen o yer[de]
Gündüz doğan adam çıplaktı
Dağlık yerde doğan kadın çıplaktı
[O] burada erkekle yaşadı [?]
Sürünen-ti-bitkisi doğdu [La’i’olo] adama
Beklenen-gün [Kapopo] doğdu, bir kadın
Geceyarısı doğdu [Po’ele-i], İlk-ışık doğdu [Po’ele-a]
Çok-açılan [Wehi-loa] onların en genciydi
Doğuranlar bunlardı
Küçük olanları, büyük olanları
Sayıları sürekli artan
İnsan etrafa yayıldı, insan şimdi buradaydı
Gündüzdü

— Martha Beckwith (çev. ve ed.). *The Kumulipo. A Hawaiian Creation Chant*. Chicago: University of Chicago Press, 1952, s. 58-60, 63-67, 71-73, 77-79, 82-84, 87-88, 92-93, 97-98.

Dizin

- Acı çekme 21
Anlamsızlık 43
Astroloji 182, 187
Atalar 55, 282, 288-289, 377-378, 390-39
Axis mundi 42, 56, 262, 277, 285, 320, 326, 390, 438
Bağımlılık 22, 41, 172-173, 439
Bellek 14
Bilgelik 176-178, 187-188, 351-352, 432
Canavarlar 35, 44-45, 48, 51, 123
Çilecilik 252
Dini düzen
 yaratılışı 107-108, 154, 411-412
Dip dalgıcı 305, 320, 326, 333
Dogmatizm 49
Doğum 33, 191-192, 411
Düşünce
 yaratılış aracı olarak 33, 377, 425-426, 437-439, 441
Düşüş 42, 56, 289
Düzen verme
 yaratılış aracı olarak 51, 59-60, 411-412, 450-451, 458
Düzen ve kaos 34
Ensest 71, 74, 94, 207-209
Erkek ve kadın 33, 75, 106, 261-262, 269, 277, 466
Görünür ve görünmez 26, 34, 36, 37, 43
Görünüşe karşı gerçeklik 247-248, 255-256
Günah 56, 71, 166-167, 207-208, 288, 351-352, 390-391, 399, 426-427
Harfiyen (sözel) yorumlama 16, 17, 27
Hayranlık 38, 466
Hayvan ruhları 51, 300-301
İrksal farkındalık 69, 300-301, 319, 321, 339-340
Işık ve karanlık 24-25, 34, 107-110, 121-122, 180-181, 190, 194, 301, 430-433, 458
İdolleştirme 27, 41, 49
İnanç 17, 49
İnsan biçimci yaklaşım 26, 27, 55, 245, 336
İnsanın çağları 42, 218-221
İnsanlar
 yaratılışı 60, 67-68, 151, 166, 223, 289, 301, 311, 351-352, 377
 eğitimi 156-157, 163-164, 207-208, 273-274, 289, 300-301, 345, 351, 421-422
İsimler 35-36
İyi ve kötü 17, 24, 60, 166-167, 188, 190, 194-195, 273, 323, 432,
Kader 228-229
Kadın
 yaratılışı 166-167, 305, 448-449
Kahramanlar 44-45, 51, 68, 218, 226, 252, 311, 323, 333, 399, 409, 424, 430-431, 435
Kaos
 potansiyel olarak 24, 43, 67, 110, 118-119, 161, 164, 207-208, 209, 222-223, 232, 241-242
 düzen bozucu olarak 24, 34, 118, 222-223, 257-258, 277, 285, 310, 321, 372-373, 403, 435-436, 437, 439
Kötülük 34, 40, 51, 55, 71, 72-73, 172-173, 182-183, 184-185, 241-242, 282-283, 285-286, 288, 339-341
Kötümserlik 37
Kurtarıcılar 194-195, 312, 326, 399
Kurumsalcılık 49
Kusma
 yaratılış aracı olarak 67-68

Kutupsal karşıtlıklar
düzen-kaos *bkz.* Düzen ve kaos
erkek-kadın *bkz.* Erkek ve kadın
görünür-görünmez *bkz.* Görünür ve
görünmez
ışık-karanlık *bkz.* Işık ve karanlık
iyi-kötü *bkz.* İyi ve kötü
varlık-yokluk *bkz.* Varlık ve yokluk
yin-yang *bkz.* Yin ve yang
zihin-madde *bkz.* Zihin ve madde

Mastürbasyon 34, 107, 111, 119
Mecaz 30-39, 45
Melekler 59-60
Mutlak gerçeklik 15, 19, 22, 24-28, 33,
37, 44, 49

Ortaya çıkış 58, 342, 345, 351, 372, 399,
409, 430
Oyunbazlar 289, 312, 342

Put a tapma 17, 18, 27, 245

Saygınlık 28
Sayı Bilimi 187
Semboller 27, 30-32, 261, 305, 413
Sömürgecilik ve baskı 69, 301, 320, 321,
333, 335-336, 339-340, 395, 435, 454,
465-466

Söz
yaratılış aracı olarak 35, 74, 121, 168,
178, 180, 204, 377, 454
Şamanlar 289, 318, 339-340, 399
Şekil verme
yaratılış aracı olarak 36, 352

Tanrı
dünyayı terk edişi 56, 105, 277
hataları 305-306, 432
karşı takınılan tavırlar 27
"ölmüş" olarak 43
teklifi 27
zihni 40

Tanrılar
aralarındaki devrimler 49, 123, 209, 218,
226-227, 258, 442, 456
icadı 26, 235-236
öznitelikleri 27
sayıları 27, 110-111, 235-236, 276
Tanrı ile ilişkisi 26, 27, 201, 202-203,
252, 338-339, 439, 450-451

Tarih 48-49, 333
Umut 37
Üretkenlik 34, 263-264, 277, 285-286, 336,
411, 421, 426-427, 466

Varlık
amacı 42
zemini 21-22, 26, 28, 37, 42, 49, 273
kökeni ve doğası 20, 240, 244
Varlığın-Kendisi 273
Varlık ve yokluk 23, 34

Yaratılış
dini düzenin *bkz.* Dini düzen
insanların *bkz.* İnsanlar
kadının *bkz.* Kadın
reddi 25, 252

Yaratılış mitleri
alanı ve derinliği 15-16
işlevleri 14-15, 49
kutsallığı 20-21

Yaratılış yöntemleri
dibe dalma *bkz.* Dip dalgıcı
ortaya çıkış ile *bkz.* Ortaya çıkış
şekil verme ile *bkz.* Şekil verme
düşünce ile *bkz.* Düşünce
doğum ile *bkz.* Doğum
kusarak *bkz.* Kusma
söz ile *bkz.* Söz

Yeniden doğuş 51, 221, 252, 255
Yin ve yang 261-262, 265-266, 269-274,
276, 448

Yokluk-varlık. *bkz.* Varlık-yokluk

Zamansallık 40
Zamansızlık, zaman dışılık (sonsuzluk) 41,
47, 60

Zihin ve madde 36, 39, 178, 190

Mitlere bağımlı olmaktan kaçamayız. Mitlerin sağladığı temel anlayış yapıları, bizim dünyayı algılayışımızı ve yaşayışımızı anlatır. Ayrıca dünyayı algılayan ve yaşayan 'ben'i anlamamız için de önemlidirler. Mutlak gerçeklik karşısındaki anlayışımız ve korkularımız ise en dolaysız biçimde insanlığın ve evrenin ortaya çıkışını anlatan yaratılış mitlerinde ifade edilir.

Birçok farklı coğrafyadan değişik kültürü bir araya getiren **Yaratılış Mitleri**, varoluşun özü ile kutsal başlangıç noktası arasındaki ilişkiyi kurduğumuz bu özel anlatıları merak eden herkes için dikkatle hazırlandı. Elinizdeki bu seçkide, Barbara Sproul, insan kültürünün ne kadar ayrışik olduğunu gösteren kapsamlı bir mitoloji keşfi sunuyor.

ISBN 978-975-7638-97-1

